

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2020

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED, V. V. I.

ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
A
NÁLEZY
NA SLOVENSKU

V ROKU 2020

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2020

Editori / Editors Klaudia Daňová, Ivan Cheben, Dominika Oravkinová

Redakčná rada / Editorial board Klaudia Daňová, Ivan Cheben, Dominika Oravkinová, Marek Vojteček,
Jiří Doležel, Martin Krenn

Recenzenti / Reviewers Pavol Jelínek, Pavol Šteiner

Anglický preklad / English translation Viera Tejbusová a autori

Počítačová sadzba / Layout Beáta Jančíková

© Archeologický ústav SAV, v. v. i., 2024

Vydanie a distribúcia / Published and distributed by Archeologický ústav SAV, v. v. i.
Akademická 2
SK – 949 21 Nitra
nraukniz@savba.sk

Tlač / Printed by VEDA, vydavateľstvo SAV, Centrum spoločných činností SAV, v. v. i., Bratislava
www.veda.sav.sk

ISSN 0231-925X

ISBN 978-80-8196-072-7

Za jazykovú úpravu zodpovedajú autori. / Authors are responsible for their contributions.

Na obálke je strieborný bubienok z náušnice z hradiska Bojná.

On the cover is part of the silver earring from hillfort in Bojná.

OBSAH / CONTENT

Mapa lokalít / Map of sites	10
Prehľad lokalít / Overview of sites	11
Peter Barta – Jozef Bátor – Martin Neumann – Tibor Pálinskás	
Výskum opevneného sídliska hatvanskej kultúry v Šahách	14
Excavation of the Settlement of the Hatvan Culture in Šahy	14
Juraj Bartík – Igor Choma	
Záchranný výskum v areáli kaštieľa vo Voderadoch	15
Rescue Excavation in the Area of the Manor House in Voderady	15
Igor Bazovský	
Záchranný výskum v Plaveckom Mikuláši	16
Rescue Excavation in Plavecký Mikuláš	16
Peter Bednár – Michal Šimkovic – Tatiana Votroubková	
Deviata sezóna výskumu Vinianskeho hradu	16
The Ninth Excavation Season at Vinné Castle	18
Ján Beljak – Noémi Beljak Pažinová – Miloš Čierny – Mária Putško	
Výskum Pustého hradu vo Zvolene	19
Excavation at Pustý hrad Castle in Zvolen	21
Ján Beljak – Peter Debnár	
Archeologický výskum hradu Revište	22
Archaeological Excavation at the Revište Castle	24
Lucia Benediková – Martin Furman – Zuzana Šimková – Jozef Ďuriš	
Výskum na Ilanovskej Poludnici v Závažnej Porube	24
Excavation at Ilanovská Poludnica in Závažná Poruba	26
Lucia Benediková – Marián Soják	
Bronzový predmet z Letanoviec	26
Bronze Artefact from Letanovce	27
Mário Bielich	
Archeologický výskum v Kovarciach	28
Archaeological Excavation in Kovarce	28
Mário Bielich	
Ôsma sezóna výskumu hradu Hrušov	29
The Eighth Excavation Season at the Hrušov Castle	29
Mário Bielich	
Šiesta sezóna archeologického výskumu hradu Gýmeš	30
The Sixth Season of the Archaeological Excavation at the Gýmeš Castle	31

Zora B i e l i c h o v á

Zvieracie kosti z hradiska v Dolných Vesteniciah (poloha Hradov)	31
Animal Bones from the Hillfort at Dolné Vestenice-Hradov	33

Alena B i s t á k o v á – Peter D e b n á r

Záchranný archeologický výskum kaštieľa v Ostrej Lúke	34
Rescue Archaeological Excavation at the Manor House in Ostrá Lúka	34

Pavol B o b e k – Vladimír M i t á š – Adrián N e m e r g u t

Archeologické výskumy na trase výstavby elektrického vedenia na Žitnom ostrove	35
Archaeological Excavations along the Construction Route of the Electric Transmission Line in Žitný Ostrov	38

Klaudia D a ň o v á

Archeologický výskum pravekého sídliska v Pate	39
Archaeological Excavation of the Prehistoric Settlement in Pata	43

Klaudia D a ň o v á – Michal H o l e š č á k

Výskum sídliska z vrcholného stredoveku v Šintave	43
Excavation of the High Middle Ages Settlement in Šintava	44

Eva F o t t o v á

Záchranný výskum Kostola sv. Martina v Hontianskej Vrbici	45
Rescue Excavation of the Church of St. Martin in Hontianska Vrbica	46

Monika G a b u l o v á – Terézia V a n g l o v á

Záchranný archeologický výskum v Nemčiciach	46
Rescue Archaeological Excavation in Nemčice	48

Jakub G o d i š

Kamenná sekerka zo Šurian	49
Stone Axe from Šurany	50

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Dominika O r a v k i n o v á

Zberové nálezy z Gánoviec	50
Surface Finds from Gánovce	51

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Juraj T i m u r a

Výskum interiéru Kostola Narodenia Panny Márie v Spišskom Štiavniku	51
Excavation in the Interior of the Church of Nativity of the Virgin Mary in Spišský Štiavnik	53

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Juraj T i m u r a

Výskum Kostola Nanebovzatia Panny Márie (stará radnica) v Spišských Vlachoch	53
Excavation at the Church of the Assumption of the Virgin Mary (Old Town Hall) in Spišské Vlachy	54

Lenka C h o m a S o r o č i n o v á – Andrej S a b o v

Záchranný výskum počas výstavby rodinného domu v Abraháme	54
Rescue Excavation During the Construction of a Residential House in Abrahám	54

Lubomíra K a m i n s k á – Alexandr K o m a š k o – Gabriel L e š i n s k ý	
Nový paleolitický nález z planiny Horný vrch v Hrhove v Slovenskom krase	55
New Paleolithic Find from the Horný Vrch Plain in Hrhov in Slovenský kras Karst	56
Zuzana K a s e n ě á k o v á – Peter Ď u r i c a	
Archeologické výskumy v areáloch kostolov na Spiši	56
Archaeological Excavations in the Areas of the Churches in Spiš	58
Mária K o t o r o v á J e n ě o v á	
Nálezy z Hrádku v Mrázovciach	59
Finds from the Hrádok Site in Mrázovce	60
Branislav K o v á r	
Archeologický výskum v Seredi, časť Stredný Čepeň	61
Archaeological Excavation in Sered-Stredný Čepeň	62
Mária K r o š l á k o v á	
Antropologické zhodnotenie jedincov z pohrebiska v Tesárskych Mlyňanoch	63
Anthropological Analysis of Skeletons from Tesárske Mlyňany	68
Marta K u ě e r o v á – Mária H u d á k o v á	
Výskum stredovekých objektov vo Švábovciach	68
Excavation of Medieval Features in Švábovce	71
Martin K v i e t o k – Veronika K v i e t k o v á – Tomáš M o l o t a – Richard P i n t e r	
Záchranne archeologické výskumy spoločnosti Midland Adventure v roku 2020	72
The Rescue Excavations of Midland Adventure Company in 2020	77
Jozef L a b u d a	
Románske domy na Glanzenbergu v Banskej Štiavnici?	80
Romanesque Houses at Glanzenberg in Banská Štiavnica	80
Róbert M a l ě k	
Výsledky záchranného terénneho výskumu v okrese Rimavská Sobota	80
Results of the Rescue Excavation in the District of Rimavská Sobota	82
Róbert M a l ě k – Peter D e b n á r – Miloš Č i e r n y	
Výsledky výskumu v Parku Ľudovíta Štúra na Námestí SNP vo Zvolene	82
Results of the Excavation in the Park Ľudovíta Štúra Park in Námestie SNP Square in Zvolen	84
Juraj M a l e c	
Archeologické výskumy Trenčianskeho múzea na pravekých sídliskách	84
Archaeological Excavation of the Museum of Trenčín at Prehistoric Settlements	85
Juraj M a l e c	
Archeologický výskum na hrade Beckov	86
Archaeological Excavation at the Beckov Castle	86
Michaela M a n d á k N i k l o v á	
Kamenná sekerka z Lehoty	87
The Stone Axe from Lehota	87

Michaela Mandák Niklová – Peter Mandák – Miriama Tábiová	
Kostrové pozostatky ako prvotný nález na polykultúrnej lokalite v Jelenci	87
Skeletal Remains as the Primary Find at the Polycultural Site in Jelenec	88
Beáta Milová – Lucia Nezvalová	
Záchranný výskum v blízkosti Kostola Povýšenia sv. Kríža v Zbechoch	89
Rescue Excavation near the Church of the Exaltation of the Holy Cross in Zbehy	90
Lucia Nezvalová – Terézia Vangľová – Michal Holeščák	
Pokračovanie výskumu na Hornopotočnej ulici v Trnave	90
The Continuation of Rescue Excavation at Hornopotočná Ulica Street in Trnava	91
Dominika Oravkinová – Lucia Benediková – Michal Čeben – Tibor Lieskovský – Igor Murín – Tomáš Nováček	
Revízný výskum opevnenia sídliska zo staršej doby bronzovej v Spišskom Štvrtku	91
Revision Excavation of Fortification at the Early Bronze Age Settlement in Spišský Štvrtok	95
Karol Pieta – Zbigniew Robak	
Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2020	97
Research of the Early Medieval Agglomeration Bojná in 2020	99
Martin Pristáš – Kitty Soltészová	
Nová lokalita z obdobia neolitu v obci Viničky	99
New Neolithic Site in the Village of Viničky	99
Alexander Ruttkay – Peter Bednár – Tatiana Votroubeková – Michal Šimkovic	
Výskum na hrade Krásna Hôrka	100
Excavation at the Krásna Hôrka Castle	103
Matej Styk – Noémi Beljak Pažinová	
Druhá etapa výskumu na šachte Althandel v Novej Bani	105
The Second Stage of Excavation at the Shaft Althandel in Nová Baňa	106
Matej Styk – Barbora Styková – Katarína Šimunková – Noémi Beljak Pažinová	
Neskorostredoveký až novoveký keramický súbor zo Šintavy	106
Medieval and Modern Period Pottery Finds from Šintava	107
Kamil Švaňa	
Dva výskumy v Prešove-Šalgovíku	107
Two Rescue Excavations in Prešov-Šalgovík	108
Kamil Švaňa	
Výskum mestského opevnenia v Sabinove	108
Excavation of Town Fortification in Sabinov	110
Kamil Švaňa	
Záchranný výskum polykultúrnej lokality v Novej Polhore	110
Rescue Excavation of Polycultural Site in Nová Polhora	112
Kamil Švaňa	
Záchranný výskum v Ľuboticiach	112
Rescue Excavation in Ľubotice	113

Viktória T i t t o n o v á – B i a n k a V o z á r o v á

Záchranný archeologický výskum na Fiľakovskom hrade	114
Rescue Archaeological Excavation at Fiľakovský hrad Castle	115

Viktória T i t t o n o v á – B i a n k a V o z á r o v á

Záchranný výskum v exteriéri Rímskokatolíckeho Kostola Narodenia Panny Márie v Holiši	116
Rescue Excavation in the Exterior of the Roman Catholic Church of the Nativity of the Virgin Mary in Holiša	117

Terézia V a n g l o v á

Záchranný archeologický výskum v Bernolákove	117
Rescue Archaeological Excavation in Bernolákovo	118

Marek V o j t e č e k – M i c h a l C h e b e n – M i r o s l a v a K i s s o v á – P e t e r D e b n á r –
Róbert M a l č e k

Archeologické výskumy na stavbe Rýchlostnej cesty R2 Mýtina – Tomášovce	118
Archaeological Excavations at the Construction Site of Speedway R2 Mýtina – Tomášovce	120

Ondrej Ž a á r – L u b i c a Ž a á r o v á – R ó b e r t Ö l v e c k y – M i r i a m a T á b i o v á

Záchranné výskumy spoločnosti PAMARCH v roku 2020	122
Rescue Excavations of the PAMARCH Company in 2020	125

František Ž á k M a t y a s o w s z k y – D e n i s a D i a č i k o v á – M i c h a l O n t k o –
Jakub T a m a š k o v i č – D a n i e l J a v o r e k – B o h u s l a v Š e b e s t a – M a r e k Š ú t o r –
Daniela K r a j č i o v á – Z u z a n a Z e t o c h o v á

Neolitické sídlisko v Čereňanoch	128
Neolithic Settlement in Čereňany	129

František Ž á k M a t y a s o w s z k y – D a n i e l J a v o r e k – P e t e r M a n d á k – M i c h a l O n t k o –
Marek Š ú t o r – B o h u s l a v Š e b e s t a – D a n i e l a K r a j č i o v á – J a k u b T a m a š k o v i č –
Eva Š e b e s t o v á – Z u z a n a Z e t o c h o v á

Sídliskové nálezy z doby laténskej na Ulici Fraňa Kráľa v Bratislave, časť Staré Mesto	129
La Tène Period Settlement Finds at Ulica Fraňa Kráľa Street in Bratislava-Staré Mesto	131

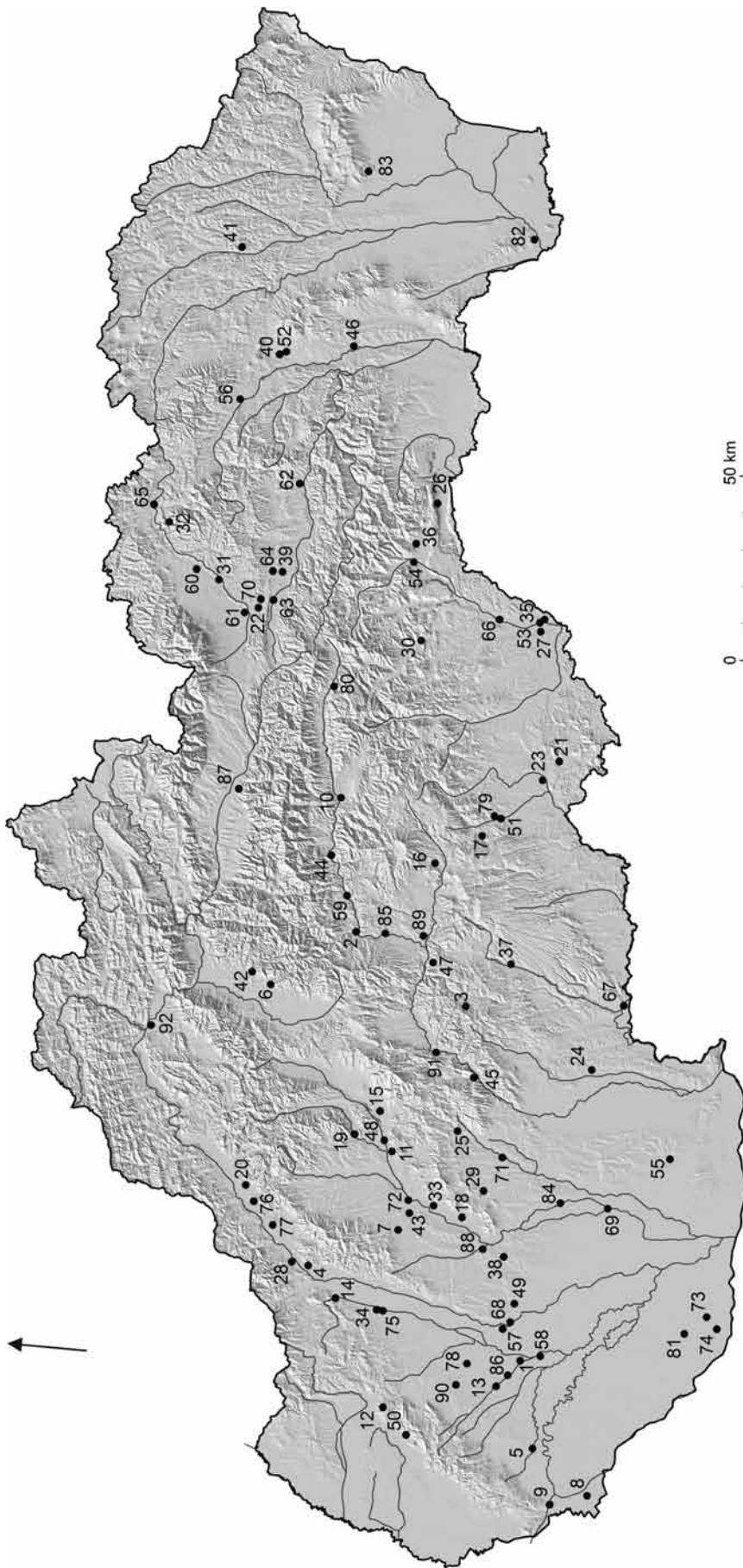
František Ž á k M a t y a s o w s z k y – B o h u s l a v Š e b e s t a – M a r e k Š ú t o r – M i c h a l O n t k o –
Daniela K r a j č i o v á – D a n i e l J a v o r e k – D e n i s a D i a č i k o v á – P e t e r M a n d á k –
Eva Š e b e s t o v á – J a k u b T a m a š k o v i č – Z u z a n a Z e t o c h o v á – M i r o s l a v V r a b l e c

Záchranné archeologické výskumy spoločnosti ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA v roku 2020	131
The Rescue Excavations of ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA Company in 2020	135

František Ž á k M a t y a s o w s z k y – M a r e k Š ú t o r – M i c h a l O n t k o – D a n i e l J a v o r e k –
P e t e r M a n d á k – D a n i e l a K r a j č i o v á – B o h u s l a v Š e b e s t a – E v a Š e b e s t o v á –
J a k u b T a m a š k o v i č – D e n i s a D i a č i k o v á – Z u z a n a Z e t o c h o v á

Pohrebisko z obdobia sťahovania národov a stredoveké sídlisko v Cíferi-Páci	135
The Migration Period Burial Ground and Medieval Settlement in Cífer-Pác	138

Abecedný zoznam autorov / List of Authors in Alphabetical Order	223
---	-----

Mapa lokalit k prehliadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 2020 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 11 – 13.
 Map of the archaeological excavations and finds in Slovakia in 2020 (numbers correspond with the site numbers in the table on pp. 11 – 13.

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 2020 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty a nálezy (poradové čísla zodpovedajú číslam na s. 10).

Overview of the Slovak sites where the archaeological excavations were carried out or the archaeological features and finds were detected in 2020 (numbers correspond with the numbers on p. 10).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov												Príspevok na strane		
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek					novovek	bez možnosti datovania
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10–12. storočie	13–16. storočie			
1	Abrahám	Galanta									*				*	54	
2	Banská Bystrica	Banská Bystrica												*	*	72	
3	Banská Štiavnica	Banská Štiavnica									*				*	80	
4	Beckov	Nové Mesto nad Váhom												*	*	86	
5	Bernolákovo	Senec						*								117	
6	Blatnica	Martin												*	*	73	
7	Bojná	Topoľčany					*			*		*	*	*	*	97, 131	
8	Bratislava, časť Rusovce	Bratislava V								*	*				*	122	
9	Bratislava, časť Staré Mesto	Bratislava I							*						*	129	
10	Brezno	Brezno												*	*	73	
11	Brodzany	Partizánske													*	122	
12	Cerová, časť Rozbehy	Senica												*	*	73	
13	Cífer, časť Pác	Trnava								*				*	*	135	
14	Čachtice	Nové Mesto nad Váhom	*													84	
15	Čereňany	Prievidza			*											128	
16	Detva	Detva					*									74	
17	Divín	Lučenec				*								*	*	118	
18	Dolné Lefantovce	Nitra									*				*	122	
19	Dolné Vestenice	Prievidza							*	*		*	*			31	
20	Dubnica nd Váhom	Ilava	*													84	
21	Fíľakovo	Lučenec												*	*	114	
22	Gánovce	Poprad	*				*				*				*	50	
23	Holiša	Lučenec				*	*							*	*	116	
24	Hontianska Vrbica	Levice	*								*				*	45	
25	Hostie	Zlaté Moravce									*				*	29	
26	Hrhov	Rožňava		*												55	
27	Chanava	Rimavská Sobota	*				*									81	
28	Ivanovce	Trenčín					*									85	
29	Jelenec	Nitra	*						*			*	*	*	*	30, 87	

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				bez možnosti datovania		
							bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10–12. storočie	13–16. storočie			
30	Jelšava	Revúca												*	*	74	
31	Kežmarok	Kežmarok							*							74	
32	Kolačkov	Stará Ľubovňa								*					*	57	
33	Kovarce	Topoľčany													*	28	
34	Krakovany	Piešťany												*	*	*	131
35	Kráľ	Rimavská Sobota	*			*	*										81
36	Krásnohorské Podhradie	Rožňava												*	*	100	
37	Krupina	Krupina									*	*			*	75	
38	Lehota	Nitra			*	*											87
39	Letanovce	Spišská Nová Ves					*	*									26
40	Lubotice	Prešov					*					*	*				112
41	Mrázovce	Stropkov											*			59	
42	Necpaly	Martin													*	75	
43	Nemčice	Topoľčany	*		*							*	*			46	
44	Nemecká	Brezno													*	75	
45	Nová Baňa	Žarnovica													*	105	
46	Nová Polhora	Košice-okolie			*	*	*	*		*							110
47	Ostrá Lúka	Zvolen											*	*		34	
48	Partizánske	Partizánske					*	*								75	
49	Pata	Galanta	*			*	*			*						39	
50	Plavecký Mikuláš	Malacky				*									*	16	
51	Podrečany	Lučenec					*		*							120	
52	Prešov, časť Šalgovík	Prešov					*								*	108	
53	Riečka pri Králi	Rimavská Sobota	*				*									81	
54	Rožňava	Rožňava											*	*		76	
55	Rúbaň	Nové Zámky			*	*		*					*	*		122	
56	Sabinov	Sabinov											*	*		108	
57	Sereď, časť Stredný Čepení	Galanta					*			*						61	
58	Sládkovičovo	Galanta	*				*		*	*		*	*		*	123, 132	
59	Slovenská Ľupča	Banská Bystrica												*		76	
60	Spišská Belá	Kežmarok												*		57	
61	Spišská Sobota	Poprad								*				*		57	

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov													Príspevok na strane	
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				novovek		bez možnosti datovania
							bronzo	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6–9. storočie	10–12. storočie	13–16. storočie			
62	Spišské Vlachy	Spišská Nová Ves									*	*					53
63	Spišský Štiavnik	Poprad									*					*	51
64	Spišský Štvrtok	Levoča					*									*	91
65	Stará Lubovňa	Stará Lubovňa														*	56
66	Starňa	Revúca	*								*					*	76
67	Šahy	Levice					*										14
68	Šintava	Galanta											*	*	*		43, 106, 132
69	Šurany, časť Nitriansky Hrádok	Nové Zámky			*	*											49
70	Švábovce	Poprad													*	*	68
71	Tesárske Mlyňany	Zlaté Moravce					*						*				63
72	Topoľčany	Topoľčany														*	123
73	Tôň	Komárno														*	36
74	Trávnik	Komárno	*			*	*	*								*	37
75	Trebatice	Piešťany			*	*					*						133
76	Trenčianska Teplá	Trenčín					*							*			76
77	Trenčín	Trenčín					*							*	*		133
78	Trnava	Trnava	*			*	*	*			*	*	*	*	*	*	90, 124, 134
79	Uderiná	Lučenec					*	*									120
80	Vaľkovňa, časť Nová Maša	Brezno												*			76
81	Veľký Meder	Dunajská Streda	*		*	*	*	*		*					*		35
82	Viničky	Trebišov			*												99
83	Vinné	Michalovce												*	*		16
84	Vinodol, časť Dolný Vinodol	Nitra			*												134
85	Vlkanová	Banská Bystrica												*	*		77
86	Voderady	Trnava								*					*		15
87	Závažná Poruba	Liptovský Mikuláš					*	*									24
88	Zbehy	Nitra													*		89
89	Zvolen	Zvolen				*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	19, 77, 82
90	Zvončín	Trnava	*			*								*			125
91	Žarnovica, časť Revištské Podzámčie	Žarnovica								*					*		22
92	Žilina	Žilina												*	*		77

VÝSKUM OPEVNENÉHO SÍDLISKA HATVANSKEJ KULTÚRY V ŠAHÁCH¹

Peter Barta – Jozef Bátor – Martin Neumann – Tibor Pálinskás

Šahy (okr. Levice), extravilán, poloha Na vršku, parc. č. 3802/3, opevnené a otvorené sídlisko, systematický výskum, staršia doba bronzová (hatvanská kultúra). Uloženie nálezov: Hontianske múzeum a galéria Ľudovíta Simonyiho, Šahy.

V aktuálnom roku pokračoval v Šahách v polohe Na vršku systematický výskum, ktorý nadviazal na predchádzajúce výskumné sezóny (pozri Bátor/Neumann/Pálinskás 2020; 2022). Výskum realizoval Archeologický ústav SAV, v. v. i., v Nitre v úzkej spolupráci s Katedrou archeológie FF UK v Bratislave a Hontianskym múzeom a galériou Ľudovíta Simonyiho v Šahách. Na výskume sa v rámci odbornej praxe podieľali študenti archeológie z Katedry archeológie FF UK v Bratislave a doktorand z Archeologického ústavu SAV, v. v. i., v Nitre.

Práce v teréne sa sústredili na detailné preskúmanie a dokumentáciu kontrolného bloku, s ťažiskom na jeho južnú polovicu. Kontrolný blok sa nachádzal v severnom predpolí opevneného sídliska hatvanskej kultúry, medzi sondami I a J (južne od tzv. pomocného kontrolného bloku medzi sondami D a I), ktoré boli skúmané v minulom roku. Exkavačné práce začali úpravou plochy v okolí kontrolného bloku (odburiňovanie, odstraňovanie náletových drevín) a fotografickým zdokumentovaním stavu pred a po vyčistení. Primárnym cieľom bolo zdokumentovanie východného profilu kontrolného bloku a odobranie vzoriek na viacero druhov analýz. Po začistení a vyznačení viditeľných vrstiev bola celá východná strana profilu kresebovo a fotograficky zdokumentovaná. Čiastočne sa podarilo začistiť a fotograficky zdokumentovať aj severnú stranu profilu, kde sa potvrdil kontinuálny priebeh vrstiev presahujúcich z južnej strany.

V strednej časti skúmaného kontrolného bloku bola vyčlenená časť určená osobitne na odber vzoriek. Z toho dôvodu bola táto časť znižovaná po mechanických vrstvách o hrúbke 10 cm. Následne boli z každej identifikovanej stratigrafickej vrstvy odobraté vzorky na pedologickú analýzu, analýzu FTIR a archeobotanickú analýzu. Archeobotanické vzorky boli preplavované priamo počas výskumu, pri čom boli používané kovové sítá na oddeľovanie frakcií s veľkosťou 2 mm, 1 mm a 250 µm.

Skúmané boli aj zvyšné časti kontrolného bloku severne a južne od osobitne vyčlenenej časti. V týchto však prebiehalo znižovanie už po stratigrafických vrstvách. Získané nálezy hatvanskej kultúry bolo preto možné priradiť ku konkrétnej stratigrafickej jednotke. Zo severnej a južnej časti kontrolného bloku boli odobraté dve vzorky na OSL datovanie. Nakoľko sa kontrolný blok nepodarilo doskúmať celý, pokračovanie bolo naplánované na nasledujúci rok.

Literatúra

Bátor/Neumann/Pálinskás 2020 – J. Bátor/M. Neumann/T. Pálinskás: Výskum opevneného sídliska badenskej a hatvanskej kultúry v Šahách. *AVANS* 2015, 2020, 15–17.

Bátor/Neumann/Pálinskás 2022 – J. Bátor/M. Neumann/T. Pálinskás: Výskum opevneného sídliska badenskej a hatvanskej kultúry v Šahách. *AVANS* 2016, 2022, 15, 16.

EXCAVATION OF THE SETTLEMENT OF THE HATVAN CULTURE IN ŠAHY. Šahy (Levice district), rural area, Na vršku site, plot no. 3802/3, fortified and open settlement, systematic excavation, Early Bronze Age (Hatvan culture). Finds deposited at: Hontianske múzeum and Galéria Ľudovíta Simonyiho, Šahy. Field works concentrated on detailed examination and documentation of the control block, with a focus on its southern half. The control block was situated between trenches I and J (south of the so-called auxiliary block between trenches D and I), which were examined in 2019 in the northern forefield of the fortified settlement of the Hatvan culture. The primary goal was to document the eastern profile of the control block and take samples for multiple analyses. It was partly possible to clean and photograph the northern side of the profile as well, where a continuous course of layers from its southern side was confirmed. A part for taking samples was particularly assigned in the central part of the studied control block. After that, samples were taken from each identified layer for pedological, FTIR, and archaeobotanical analyses. The archaeobotanical samples were washed during the excavation; metal sieves were used to separate 2 mm, 1 mm, and 250 µm fractions. The remaining parts of the control block north and south of the assigned area were also examined. Nevertheless, these parts were lowered by stratigraphic layers. Thus, findings of the Hatvan culture were attributed to a specific stratigraphic unit. Samples for OSL dating were taken from the northern and southern parts of the control block.

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-14-0550. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 1/0100/19.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V AREÁLI KAŠTIEĽA VO VODERADOCH

Juraj Bartík – Igor Choma

Voderady (okr. Trnava), intravilán, NKP Kaštieľ Zichyovcov, park kaštieľa (č. ÚZPF 1155), záchranný výskum, doba rímska, novovek. Uloženie nálezov: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.

Kaštieľ vo Voderadoch predstavuje reprezentačné vidiecke aristokratické sídlo so symetrickou trojkřídlovou dispozíciou s pôdorysom v tvare písmena „U“. Podľa stavebno-historickej analýzy M. Havlíka pochádza prvá – baroková fáza z druhej polovice 17. stor. Na prelome 18. a 19. stor. prešiel kaštieľ klasicistickou prestavbou, pri ktorej boli bočné křídla predĺžené do dnešnej podoby a ďalšie menšie úpravy pokračovali až do 50. rokov 20. stor. Rozsiahly park kaštieľa bol na konci 18. stor. prebudovaný v anglickom sentimentálnom parkovom slohu s umelým jazerom a romantickými stavbami, z ktorých sa po devastácii v 20. stor. zachovali grotta a obelisk.

Archeologický výskum, ktorý sa realizoval formou dohľadu nad stavebnými prácami, bol súčasťou komplexnej pamiatkovej obnovy objektu kaštieľa a parku. Keďže začal až po ukončení rozsiahlych výkopových prác v interiéri a exteriéri budovy, mohli byť zdokumentované len podzemné časti murív, nie ich stratigrafický vzťah k zásypom. V parku kaštieľa sa pri výstavbe závlah a plota odsledovalo cca 1100 m lineárnych výkopov.

Výskum kaštieľa a parku vo Voderadoch priniesol v rokoch 2018–2020 poznatky vo viacerých oblastiach. Nálezy alebo stavebný odpad predchádzajúci 19. stor., ktoré by naznačovali staršie, napríklad stredoveké osídlenie, sa v rozsiahlych výkopoch a zásypoch exteriéru a interiéru kaštieľa nezistili.

Základy kaštieľa sú budované výlučne z tehál. Výkopy v interiéri ukázali, že základy v juhozápadnom křídle v juhovýchodnej časti kaštieľa a v severovýchodnom křídle v juhovýchodnej časti sa šírkou múrov a rozmermi tehál odlišujú od základov v iných častiach budovy, ktoré mali jednotný charakter. Výskum preukázal, že v mieste dotyku neboli odlišné murivá navzájom previazané ale oddelené šparou. Pozorovanie odpovedá záverom M. Havlíka o pristavaných ukončeníach křídla budovy na konci 18. stor. V interiéri kaštieľa boli zdokumentované aj časti podpodlažného vzdušného vykurovacieho systému, ktoré boli prepojené dutými podpovrchovými kanálmi z vonkajšej strany obvodových múrov a slúžili ich vysušaniu.

V exteriérovej časti bol zistený zahĺbený objekt s tehľami na plochom dne, ktorý súvisí s niektorou fázou úpravy parku a je pravdepodobne pozostatkom pôvodne drobného záhradného jazierka. Ďalej bola zdokumentovaná technická konštrukcia – kanálik gravitačného vodovodu, ktorý bol vybudovaný z betónových prefabrikátov prekrytých strechovite umiestnenými prísekanými tehľami. Na základe priestorového určenia sledovaného úseku kanálika predpokladáme, že bol zásobovaný vodou z umelého ramena Gidry a v blízkosti grotty ukončený vodopádom.

Sledovaním výkopov v parku kaštieľa sa preukázalo, že na viacerých miestach bola prirodzená následnosť ornice, podorničnej hliny a podložia narušená heterogénne premiešanými hlinami. Zemné zásahy zdokumentované až do podložia asi súvisia s parkovými úpravami, navrhovaním umelého kopca a vybudovaním jazera v parku. Taktiež sa potvrdilo, že podlhovastá 0,5–0,8 m vysoká vyvýšenina oddeľujúca východný okraj parku od obce je nasypaná umelo.

V severnej časti parku boli zachytené dva objekty (objekty 1/2018 a 2/2018) zahĺbené do sprašového podložia, ktoré mali v priereze tvar obráteného lichobežníka príznačného pre zaniknuté zásobné jamy na obilie. Na základe nepočetných fragmentov tiel nádob zo zásypu ich datujeme do doby rímskej. Zhluk mazanice naznačuje existenciu súvekej nadzemnej stavby. Novú lokalitu z doby rímskej považujeme za súčasť koncentrácie germánskych sídlisk (dvorcov?) v severozápadnej časti katastra obce (Bartík/Štrbík 1990, 33; 1992, 18; Novák 1992, 82).

Literatúra

- Bartík/Štrbík 1990 – J. Bartík/J. Štrbík: Prieskum v povodí Vištuckého potoka a Gidry. AVANS 1988, 1990, 32–34.
 Bartík/Štrbík 1992 – J. Bartík/J. Štrbík: Prieskum v povodí Vištuckého potoka, Gidry a Ronavy. AVANS 1991, 1992, 17, 18.
 Novák 1992 – P. Novák: Sběrem ověřené sídliště ve Voderadech. AVANS 1990, 1992, 82.

RESCUE EXCAVATION IN THE AREA OF THE MANOR HOUSE IN VODERADY. Voderady (Trnava district), urban area, NCM Zichy Manor House, manor park (CLM no. 1155), rescue excavation, Roman period, Postmedieval period. Finds deposited at: SNM – Archaeological Museum, Bratislava. The archaeological excavation at the aristocratic residence built in the 17th–19th centuries did not document the locality's older (medieval) settlement. It brought new information on the construction phases and

floor heating system. In the manor park, extensive changes in the terrain surface were recorded. They were associated with the transfer of earth at the end of the 18th century, which was carried out as part of constructing a lake, grotto, and foundations of an obelisk. The course of the extinct gravity-flow water pipeline was documented. Two sunken settlement pits can be dated to the Roman period based on a few pottery fragments.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V PLAVECKOM MIKULÁŠI

Igor Bazovský

Plavecký Mikuláš (okr. Malacky), poloha Záhumnie, parc. č. 5848, 5849, sídlisko, ojedinelý nález, záchranný výskum, eneolit, novovek. Uloženie nálezov: SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.

Počas tohto roku realizovalo Slovenské národné múzeum – Archeologické múzeum záchranný výskum na stavbe „Prístupová komunikácia a inžinierske siete“ v polohe Záhumnie v Plaveckom Mikuláši. V trase plánovaných komunikácií bola zemným strojom s hladkou lyžicou odstránená ornica. Vo východnej časti skúmanej plochy sa zistili štyri objekty, pričom tri z nich neobsahovali žiadne nálezy a nie je isté či vznikli antropogénnou činnosťou. Vo výplni štvrtého objektu označeného ako objekt 1 sa našli drobné úlomky keramiky a zvieracích kostí z obdobia eneolitu. Ide pravdepodobne o okraj sídliska, ktoré môžeme predpokladať východne od skúmanej plochy bližšie k potoku Libuša pretekajúceho obcou. S týmto osídlením môžu súvisieť nálezy z jaskyne Dzeravá skala, ktorá sa nachádza 2,8 km proti prúdu spomínaného potoka a je známa osídlením z obdobia paleolitu a eneolitu (Farkaš 2013; Kaminská/Kozłowski/Svoboda 2005). Pri povrchovom prieskume boli na lokalite nájdené dve novoveké mince: trojgrajciar Leopolda I. z roku 1705 (Praha) a poškodený trojgrajciar švajčiarskeho mesta Zug z roku 1607.

Literatúra

Farkaš 2013 – Z. Farkaš: Osídlenie jaskyne Dzeravá skala v období epilengyelského kultúrneho okruhu. *Slovenská archeológia* 61, 2013, 21–91.

Kaminská/Kozłowski/Svoboda 2005 – E. Kaminská/J. K. Kozłowski/J. A. Svoboda: Paleolitické osídlenie jaskyne Dzeravá skala pri Plaveckom Mikuláši. *Slovenská archeológia* 53, 2005, 1–26.

RESCUE EXCAVATION IN PLAVECKÝ MIKULÁŠ. Plavecký Mikuláš (Senica district), Záhumnie site, plots nos. 5848, 5849, settlement, loose find, rescue excavation, Eneolithic, Postmedieval period. Finds deposited at: SNM – Archaeological Museum, Bratislava. In 2020, the Slovak National Museum – Archaeological Museum carried out a rescue excavation at the construction site in Plavecký Mikuláš, Záhumnie site. Topsoil was removed by a scoop loader with a smooth scoop along the route of the planned road. Four features were detected in the eastern part of the examined area; three did not contain any findings, and it is unclear whether they were created by anthropogenic activity. The fill of the fourth feature, named feature 1, contained miniature fragments of pottery and animal bones from the Eneolithic. It was probably the periphery part of the settlement, which can be assumed east of the examined area, closer to the Libuša stream, running through the village. This settlement might be associated with the finds in the Dzeravá skala cave, which is located 2.8 km against the above-mentioned stream and is known for settlement from the Paleolithic and Eneolithic. The surface survey at the site discovered two postmedieval coins – a three-kreuzer 1705 Leopold I (Prague) and a damaged three-kreuzer 1607 from the Swiss town of Zug.

DEVIATA SEZÓNA VÝSKUMU VINIANSKEHO HRADU²

Peter Bednár – Michal Šimkovič – Tatiana Votroubková

Vinné (okr. Michalovce), NKP Viniansky hrad (č. ÚZPF 102), záchranný výskum, novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum Vinianskeho hradu pokračoval v okolí najmladšej 3. brány, resp. jej prejazdu a v predpolí brány. Okrem toho sa dokončil odkryv dvoch vykurovacích zariadení na prízemí renesančného paláca (obr. 1).

² Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0563. Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0115/22 a 2/0124/20.

Ťažiskový bol výskum prejazdu 3. renesančnej brány hradu a príľahlej steny, oddeľujúcej prejazd od miestnosti interpretovanej ako strážnica. Na východnej strane bol záujmový priestor ohraničený západnou stenou južného paláca a na západnej strane stála k hradbe pristavaná budova strážnice. Potvrdilo sa, že južnú obvodovú hradbu postavili na hrebeni skalného brala. Odtiaľ povrch podlažia klesal prudko južným smerom a mierne severným a západným smerom. Východnú stranu prejazdu brány zasekali do skalného podlažia a na západnej strane ho pokrývala tenká vrstva antropogénnych sedimentov. V období aktívneho používania brány úroveň terénu a komunikácie mierne stúpala severným smerom do interiéru hradu. Zdokumentovaná šírka prejazdu bránou dosahovala 2,2–3,1 m, pričom smerom do vnútra hradu sa mierne zužoval. V najužšom mieste, pri ústí brány do nádvorja, sa zachovali po oboch stranách dva opracované kamene. Mohli plniť funkciu odrazníkov, príp. lôžka pre ostenie vstupu do prejazdu na interiérovej strane. Stena južného paláca na východnej strane prejazdu bola rovná, bez členenia a otvorov.

V rámci západnej steny strážnice boli, okrem okna ústiaceho do nádvorja za prejazdom, zdokumentované dvere s vyústením do prejazdu brány. Bezprostredne za obvodovou hradbou, v úseku dlhom 2,3 m, sa stena zužovala a ustupovala mierne do interiéru strážnice. Vytvárala tým niku s dĺžkou 2,3 m a šírkou 1,1 m. Do prejazdu bola ohraničená nízkym murivom, ktoré pozostávalo z kameňa a nesúdržnej malty. Nachádzala sa v nej pec pozostávajúca z ohniska vyloženom tehľami v severnej časti a plytkou predpecnou jamou vyplnenou popolom v južnej časti. Vďaka zachovanému odtlačku na hradbe vieme, že ju prekryvala jednoduchá valená klenba, ktorá bola na západnej strane založená do steny strážnice a na východnej strane pravdepodobne do statického pásu otvoreného do prejazdu brány. Na odvod dymu z pece mohla slúžiť staršia strieľa v hradbe.

Prejazd bol zaklenutý najskôr valenou klenbou, čo naznačujú fragmenty klenby zo zasypaného priestoru. Pri vyústení do nádvorja, medzi odrazníkmi, sme vytýčili rez, ktorým sme overili situáciu a pokúsili sa spresniť datovanie výstavby južného paláca, resp. jeho západnej časti. V sonde sa, pod stavebnou sutinou z deštrukcie stavieb v okolí, zachytila vrstva udupanej hliny. Tá tvorila povrch komunikácie v čase existencie a zániku renesančných objektov. Spočívala na kamenistej vrstve s pomerne rovným, upraveným tvrdým povrchom, ktorá ležala na vrstve veľkých lomových kameňov. Predstavuje pravdepodobne povrch prejazdu v miestach, kde klesalo skalné podlažie. Do nej bolo založené základové murivo paláca, strážnice a súčasne na nej stáli aj oba opracované kamene. Z nivelety a spôsobu založenia strážnice a príľahlej časti južného paláca je zrejme, že vznikli viac menej súčasne – po zániku 2. gotickej brány v 16. stor.

V interiéru strážnice sme odkryli mladšie murivo, ktoré pristavali k stene strážnice a vnútornému lícu obvodovej hradby. Malo silne zadymený povrch, na niektorých miestach so stopami prepálenia. Z technických dôvodov sme túto časť ponechali na doskúmanie v nasledujúcej sezóne.

Pred bránou sme odkryli priestor v predpolí bránovej bašty, ktorý bol kompletne zasypaný stavebnou sutinou. Pred juhozápadným nárožím bašty sme preskúmali blok muriva s oválnym pôdorysom s rozmermi 2,4 × 2,1 m. Interpretujeme ho ako základ piliera vstupného mostu, ktorým sa vstupovalo do 3. brány a bašty pred 3. bránou. Ďalšie štyri sondy (sondy 68–71) boli vytýčené v miestach projektovaných základov pilierov novej prístupovej rampy. V sonde 68 sme zachytili vrstvu malty s odtlačkami drevenej konštrukcie a rovným povrchom, alebo výdrevy výkopu. Vzhľadom na obmedzenú plochu výskumu nemožno túto nálezovú situáciu spoľahlivo interpretovať. Nevylučujeme, že predstavuje podlahu drevenej stavby s maltovou podlahou, ktorá stála v predhradí hradu. Vo zvyšných sondách (sondy 69–71) sme okrem vrstvy stavebnej sutiny dokumentovali aj vrstvu žltej ílovej hliny, ležiacej nad tmavou hlinitou vrstvou. Zistené, pomerne mocné, hlinité svahové sedimenty môžu naznačovať prítomnosť zástavby v tejto časti podhradia, príp. zemného opevnenia, ktoré je zreteľné na východnej strane kopca.

Okrem výskumu samotnej 3. brány a jej predpolia sme doskúmali dve vykurovacie zariadenia v strednej a južnej miestnosti na prízemí paláca (obr. 2). Obe boli umiestnené pri východnej stene paláca, pri priečke oddeľujúcej miestnosti. V strednej miestnosti sa v stenách rysovali reliktý kamenného dymníka, neseného dvomi kamennými konzolami. Dymník ústil do komína v priečke medzi miestnosťami. Situácia poukazovala na existenciu otvoreného krbu v juhovýchodnom rohu miestnosti. Otvor medzi oboma miestnosťami pod komínom naznačoval, že ďalšie vykurovacie zariadenie sa mohlo nachádzať aj v severovýchodnom rohu južnej miestnosti, aj keď doklady o existencii dymníka chýbali. V juhovýchodnom rohu strednej miestnosti sme už v roku 2016 zachytili náznaky existencie ohniska, avšak pre krátkosť času sa výskum nedokončil (Bednár/Šimkovic 2022). V tomto roku sme odkryli ohnisko otvoreného krbu, umiestneného v nike v rohu steny medzi miestnosťami. Ohnisko bolo vyložené z menších kameňov, ktoré pokrývala vrstva žltej spráše. Keďže však nebola prepálená, predpokladáme, že samotné ohnisko zdeštruovalo. Pred nikou ohraničoval ohnisko veľký opracovaný kamenný blok. Plocha pred ním bola pokrytá prepálenou hlinou a popolom.

V južnej miestnosti sa odkryl vyvýšený základ kachľovej pece. Zdokumentované hlinito-kamenné jadro ohraničovali starostlivo opracované profilované kamenné bloky, na ktorých boli po obvode uložené tehly. Priestor vymedzený tehlovým murivom, resp. opracovanými kamennými blokmi bol vyplnený hlinito-kamenistým zásypom. Rezom cez dno pece sa potvrdilo, že pec bola minimálne trikrát opravovaná. Niveleta najstaršieho dna vykurovacieho priestoru bola mierne nad úrovňou ohniska krbu v susednej miestnosti. Dno zároveň zasahovalo pod zvyšky kamenno-hlinitého muriva, oddeľujúceho pec od krbu. Na základe týchto zistení usudzujeme, že v prvej fáze bola pec vykurovaná cez krb v susednej miestnosti. V nasledujúcej fáze otvor zamurovali a pec musela mať samostatný otvor v južnej miestnosti. V priestore pece, ktorá bola po zániku hradu rozobraná, sa nenašli žiadne kachlice, ani ich zlomky.

Obe vykurovacie zariadenia v paláci pochádzajú z obdobia jeho výstavby. Svedčí o tom previazanie stavebných prvkov krbu (konzoly dymníka a dymník) a kamenných blokov základu pece s obvodovým murivom paláca. Datovanie oboch vykurovacích zariadení potvrdzuje aj ich pôvodná dispozícia, pri ktorej bol v stene počas výstavby ponechaný otvor medzi pecou a krbom. Zánik oboch zariadení súvisel so zánikom hradu. Následne boli prekryté sutinami murív paláca a naviatou hlinou, ktorá sa sem dostala po jeho opustení.

Tohtoročný výskum doplnil naše doterajšie poznatky o podobe hradu v renesančnom období. Dokladajú intenzívnu stavebnú činnosť a rozsiahlu prestavbu, ktorou prešiel hrad v 16. stor. Tá nielenže výrazne zmenila podobu objektu, ale zmenila sa poloha vstupu do hradu. Vstup bol premiestnený do úseku opevnenia, ktorý bol najlepšie chránený strmým južným svahom. Obohatili sa aj poznatky o vykurovacích zariadeniach renesančného hradu. V priebehu výskumnej sezóny sa odkrylo viacero pecí a kozub, ktoré dokresľujú poznatky o typológii vykurovania jednotlivých hradných priestorov.

Literatúra

Bednár/Šimkovic 2022 – P. Bednár/M. Šimkovic: Výskum Vinianskeho hradu a jeho zázemia. *AVANS* 2016, 2022, 21–24.

THE NINTH EXCAVATION SEASON AT VINNÉ CASTLE. Vinné (Michalovce district), NCM Vinné castle (CLM no. 102), rescue excavation, Postmedieval period (16th–20th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavation at Vinné castle continued this year by examining the youngest third gate – its passage – and verifying the situation in the forefield. The unearthing of two heating devices on the ground floor of the Renaissance palace was also completed. The excavation focused on the area of the passage of the third Renaissance gate of the castle and the adjacent wall, separating the passage to the room interpreted as a guardroom. The gate passage is 2.2–3.1 m wide, bounded by the southern palace in the east and the guardroom in the west. It was cut into the bedrock. The wall on the eastern side of the passage was straight, without sections or openings. The wall on the western side had a window to the courtyard behind the passage, as well as a door opening to the passage. Immediately behind the defensive wall, a 2.3 m long and 1.1 m broad niche with a stove was built. It was roofed by a simple barrel vault embedded in the guardroom wall in the west and probably in the static foundation base opened to the gate passage in the east. An old embrasure in the defensive wall might have been used to conduct smoke from the stove. The passage was vaulted by a barrel(?) vault, which is indicated by the vault fragments in the backfill of the passage. A cutting trench was defined inside the passage, verifying the situation in the gate passage. It detected the surface of the passage in the spots of declining bedrock. The foundation masonry of the palace and the guardroom were embedded in it. Both features were built almost simultaneously after the extinction of the second Gothic gate in the 16th century. In the interior of the guardroom, masonry was added to the guardroom wall, and the interior face of the curtain wall was uncovered. Its surface was heavily smoky and bore traces of burning in some spots. In front of the gate, under construction rubble, a block of masonry with an oval ground plan and dimension of 2.4 × 2.1 m was uncovered – the foundation of the entrance bridge pier. Four other trenches (trenches 68–71) were excavated in the spots of projected foundations of pillars for a new access ramp. Trench 68 uncovered a layer of mortar with imprints of wooden construction with a flat surface or of the excavation timbering. In the remaining trenches (trenches 69–71), a layer of yellow clay earth was recorded together with the layer of rubble; it indicates buildings in this part of the extramural area or the course of earthen fortification, which is visible on the eastern side of the hill. Excavation of the two heating devices on the palace's ground floor, next to the dividing wall between the middle and the southern rooms, was completed. In the southeastern corner of the middle room, traces of the existence of a fireplace were detected in 2016 (*Bednár/Šimkovic 2022*). In current season, an open hearth was uncovered. It was tiled with stones and limited by a large stone block. Elevated foundations of a tiled stove were uncovered in the southern room. The stove had been repaired three times at least. The oldest bottom went under the remains of stone and earth masonry, dividing the stove from the hearth. Both heating devices in the palace came from the palace's construction period and were demised with the castle.

VÝSKUM PUSTÉHO HRADU VO ZVOLENE³

Ján Beljak – Noémi Beljak Pažinová – Miloš Čierny – Mária Putškó

Z v o l e n (okr. Zvolen), NKP Pustý hrad, Horný hrad (č. ÚZPF 1131), fortifikácia, rezidencia, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely v súvislosti s obnovou NKP, eneolit, mladšia a neskorá doba bronzová, doba laténska, doba rímska, neskorý a vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum na Hornom hrade

V tohtoročnej sezóne bolo na Hornom hrade realizovaných päť archeologických sond (obr. 3; *Beljak/Beljak Pažinová/Mázor 2021*, 101–103). Prvá sonda bola situovaná pri východnej stene na ploche veže komitátneho hradu. Sondou 1/2020 (obr. 4: 1) bol overený spôsob založenia opláštenia veže a bolo umožnené ďalšie statické zabezpečenie jej základov. Okrem samotného muriva bol v sonde identifikovaný suťový zásyp zo stien veže. Pod ním sa nachádzala tmavohnedá kultúrna vrstva s archeologickými nálezmi z obdobia vrcholného stredoveku.

Na ploche pri západnej stene veže komitátneho hradu sa nachádzala sonda 2/2020 (obr. 4: 2, 3), v ktorej bolo objavené pokračovanie maltovej podlahy (odhalenej ešte v predchádzajúcom roku, situovanej pri juhozápadnom nároží veže). Bola v nej tiež identifikovaná dobre čitateľná sonda z archeologického výskumu V. Hanuliaka z roku 1996. V skúmanej ploche, vo vrstve suťového zásypu, boli objavené dva architektonické články (konzola) a stratigrafiu tvorili dve vrstvy: červenková štrková vyrovnávacia vrstva zo stredoveku a pod ňou tmavohnedá kultúrna vrstva. V jej hornej časti boli nálezy z vrcholného stredoveku a tiež minca Márie z Anjou zo 14. stor. Spodná časť sondy obsahovala nálezy z neskoršej doby bronzovej. V strednej časti skúmanej plochy, priamo nad kamenným bralom, bol objavený súbor keramických nádob a hlinených závaží, zrejme uložených do veľkej hlinenej zásobnice v neskoršej dobe bronzovej.

Sonda 3/2020 (obr. 4: 4) bola situovaná pri západnej stene veže 2 Horného hradu. Identifikovaný bol suťový zásyp, pod ktorým sa nachádzala tenká kultúrna vrstva s minimom archeologických nálezov. Veža bola postavená priamo na kamenné bralo a mala rozšírený podzáklad (vysoký 0,3 m a široký 0,18 m). Nadzemné murivo veže malo vytvorenú „omietku“ z vytečenej malty. Na strmom svahu pod vežou, v strednej časti sondy, bol pod vrstvou humusu zdokumentovaný štrkový násyp a pod ním sa nachádzalo „kaskádovité“ kamenné podložie. V dolnej – západnej časti sa nachádzala terénna nerovnosť. Predpokladalo sa o nej, že je zvyškom po ceste z obdobia stredoveku. Ukázalo sa však, že ide o terénnu vlnu z mladšej resp. z neskoršej doby bronzovej, keďže na jej dne sa nachádzali archeologické nálezy výlučne z tohoto obdobia.

Sonda 4/2020 (obr. 4: 5) sa nachádzala na ploche pri vnútornom líci východnej hradby Horného hradu, južne od veže vo východnej línii opevnenia. Táto sonda bola najbohatšia na archeologické nálezy. Takmer od povrchu sa tu nachádzali početné predmety z obdobia vrcholného stredoveku. Stredoveká kultúrna vrstva, až po základovú škáru východnej hradby, dosahovala hrúbku takmer 1 m. Pri severozápadnom rohu skúmanej plochy bol zdokumentovaný objekt datovaný do mladšieho praveku. V južnej časti sa nachádzalo zarovnané bralo, ktoré mohlo tvoriť základ pre zrubový objekt z vrcholného stredoveku. V sonde 4/2020 boli identifikované aj dva stredoveké objekty s kamennou dlažbou, resp. na nej spočívajúcou maltovo-pieskovou vrstvou. Pod stredovekou vrstvou sa nachádzala kultúrna vrstva z mladšej a neskoršej doby bronzovej a pod stredovekou hradbou bol val z mladšej až neskoršej doby bronzovej.

Poslednou skúmanou plochou bola sonda 5/2020 (obr. 4: 6), ktorá sa nachádzala v interiéri veže vo východnej línii opevnenia Horného hradu. Tento priestor bol skúmaný už v 90. rokoch 20. stor. V. Hanuliakom. Cieľom tejto sondy bolo overiť spôsob založenia veže. Pod hradbou a pod interiérom veže bol zdokumentovaný kamennohlinitý val z neskoršej doby bronzovej. V rámci výplne interiéru boli objavené okrem keramiky a zvieracích kostí aj drobné predmety, predovšetkým dve mince Bela IV. (1235–1270) a stredoveké šperky. Nálezy nám dovoľujú datovať výstavbu veže do polovice 13. stor. Zároveň s archeologickým výskumom prebiehali murárske práce, ktoré sa sústredili na obnovu veže komitátneho hradu, ktorej staršia etapa bola kompletne obnovená.

³ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0063 a APVV-20-044.

Charakter nálezov z Horného hradu

Výskum realizovaný na Hornom hrade odhalil vyše 40 000 kusov archeologických nálezov. Nálezy možno datovať do širšieho časového úseku od praveku až po novovek, pričom boli objavené v piatich výskumných sondách a zo zberu na lokalite.

Najstaršie osídlenie zdokumentované na Hornom Pustom hrade je obdobie eneolitu, ktoré bolo do-
ložené sporadickými nálezi keramických črepov už v predchádzajúcich sezónach výskumu. Typické črepy keramiky badenskej kultúry z obdobia eneolitu sa v tejto výskumnej sezóne zdokumentovať ne-
podarilo.

Nálezový materiál bol výrazne zastúpený mladšou až neskorou dobou bronzovou, a to vďaka počet-
ným nálezi keramických fragmentov a drobných predmetov z hlíny (závažia, prasleny, cievky) a kovu
(bronzový hrot šípu, fragmenty ihlíc, šperky a pukličky). Nálezy z doby bronzovej sa objavili vo všet-
kých skúmaných sondách, pričom len sporadické zastúpenie mali v sonde 1/2020 a 2A/2020. Naopak
najviac nálezov sa našlo v sondách 2B/2020, 4/2020, 5/2020. V sonde 2B/2020 bol odkrytý, zrejme samo-
statný zahĺbený objekt (v hĺbke 1,75 m). V rámci tohto objektu boli objavené hlinené závažia a tiež picí
servis (pohárik, šálka), ktoré bolo možné zrekonštruovať. Na rovnakom mieste sa objavili fragmenty
z veľkej zásobnice, ktorá tu bola pôvodne zrejme tiež v celosti, pričom sa z nej podarilo zrekonštruovať
okraj a hrdlo. Je možné, že objavené drobné predmety (ako picí servis) boli uložené v pôvodne zakopanej
zásobnici. V sonde 4/2020, pozdĺž vnútorného líca východnej hradby v strednej časti areálu hradu, bolo
odkrytých 18 483 nálezov z mladšej a neskej doby bronzovej, čo v rámci sondy prevyšovalo takmer
dvojnásobne počet objavených stredovekých nálezov. Nálezy z mladšej a neskej doby bronzovej po-
chádzali prevažne z kultúrnych vrstiev, ale aj zo štruktúr/objektov. V sonde 5/2020, v interiéri veže vo
východnej línii opevnenia Horného hradu, realizoval výskum v tomto priestore už V. Hanuliak. Koncom
90. rokov minulého storočia identifikoval deštrukciu pravekého kamenného valu aj s nálezi z mladšej
a neskej doby bronzovej. Výskum v sonde 5/2020 potvrdil zistenia V. Hanuliaka.

Prítomnosť nálezov zo záveru doby bronzovej nie je na Pustom hrade prekvapujúca (*Beljak/Beljak
Pažinová/Šimkovic 2018, 14–17; Beljak Pažinová/Godiš/Beljak 2022*). Celkovo je Zvolenská kotlina, a pred-
všetkým okolie Zvolena bohaté na nálezy z tohto obdobia (pozri *Beljak a i. 2014, 107–125*). Dôležité je tiež,
že nepochybne fungujúce obchodné cesty v tomto regióne ovplyvnili výskyt archeologických prameňov
vo Zvolene a jeho okolí. Sú totiž svedectvom kultúrneho synkretizmu troch celkov stredodunajských po-
polnicových polí: lužickej kultúry, pilinskej kultúry a kyjatickej kultúry. Väčšia časť nálezov zodpovedá
záverečnej etape doby bronzovej v regióne a môžeme ju spájať s kyjatickou kultúrou (stupeň HB2–HB3),
resp. so spolužitím kyjatickej a lužickej kultúry na lokalite. Pre bližšie kultúrno-chronologické určenie
sú dôležité fragmenty s výrazne viditeľným zaoblením hrdla alebo jemným prechodom hrdla v telo
nádoby, ktoré má svoje korene pravdepodobne v amforách „guľovitého“ tvaru. Z výzdobných prvkov sa
vyskytuje výzdoba vodorovnými ryhami nie iba v úzkom dekoračnom páse, ale na širšej ploche, rovna-
ko ako dekorácia plastickými lištami s odtlačkami jamiek. Z hľadiska druhovej rôznorodosti fragmentov
objavených na lokalite prevažujú zlomky nádob, ktoré slúžili na uskladnenie potravín (hrnce a misy),
objavuje sa však aj stolová keramika, resp. picí servis. Pri zachovaných okrajoch a hrdlách nádob vieme
povedať, že väčšina hrncov mala esovitý profil, často s von vytiahnutým okrajom. Objavili sa však aj
jedince s rovnejšími stenami, teda súdkovitého tvaru. Vyskytli sa aj polguľovité misy, misy s okrajom
zahnutým do vnútra a fragmenty cedidiel.

V tejto sezóne boli početné aj vrcholnostredoveké keramické fragmenty. Stredoveká keramika bola
objavená v každej z preskúmaných sond. Najmenšie zastúpenie mala v sondách 1/2020 (43 ks), 2/2020
(100 ks), 3/2020 (178 ks), 5/2020 (532 ks). Najväčší počet bol objavený v sonde 4/2020 (vyše 9 798 ks). Značne
fragmentárny stredoveký nálezový materiál pochádza prevažne z tiel nádob (vydutina a spodná časť).
Okraje boli zachytené na necelej štvrtine typických fragmentov. Z nádob v početnosti vynikali hrnce,
väčšinou vajcovitého a súdkovitého tvaru, nasledované džbánmi, pokrievkami a fľašami. V zdobení do-
minovala rytá výzdoba v podobe tenších rýh alebo širších žliabkov nachádzajúcej sa najmä na pleciach
nádob. Ďalšími zastúpenými typmi výzdoby bola vlnovka a nechýbala ani maľovaná výzdoba (červeno-
hnedá), často v podobe vodorovných pásov na bielej keramike. Tohtoročná archeologická sezóna pre-
kvapila viacerými nálezi dňa s plastickými značkami, napr. motív hviezdy v kruhu, prípadne nie
presne identifikovateľný motív šikmých viacnásobných pásov v kruhu.

Z drobných vrcholnostredovekých nálezov vynikali opäť opracované kosti a parošie vo všetkých
štádiách opracovania. K hotovým výrobkom – drobným predmetom patria napr. zdobené kostené plat-
ničky, kostený hrot a ihla, nukleus z kuše, parohové držadlo. Hry a zábavu na hrade v stredoveku do-
kumentujú kostené nálezy hracích kociek. Jedna z dvoch objavených hracích kociek mala konkávne pre-

hnuté steny. Medzi predmety osobnej výbavy, ktoré zároveň poukazujú na vyššie sociálne postavenie majiteľa, patria kovové nálezy praciek a rôznych plieškov a ozdôb, vyrobené prevažne zo železa, ale aj luxusnejšie z farebných kovov (meď, bronz). Vo väčšine prípadov ozdôb ide zrejme o súčasti rytierskych opaskov, napr. kovové nášivky rôznych tvarov upevnené na hlavnom remeni. K výnimočným nálezom patrí kľúčik azda z truhlice alebo drevenej skrinky. S kultúrou stolovania na hrade spájame nálezy skla z luxusného riadu, ktorý mohla užívať elita. Za nálezy mimoriadnej hodnoty, ktoré sa tento rok našli považujeme bronzové pečatné prstene. Najpočetnejšiu skupinu kovových nálezov z Horného hradu tvorili predmety zo železa, v rámci ktorých dominovali militárie (zbrane a jazdecká výstroj). K dobre zachovaným predmetom patrili početné hroty šípov (celkovo 37 ks) prevažne s trňom a v menšom počte s tuľajkou. V jednom prípade sa objavil aj hrot kopije. Mimoriadne početné boli ostrohy (8 ks), podkovy (11 ks) a čepele nožov (20 ks). Ďalej boli v nálezovom súbore prítomné kovania pošiev nožov/mečov, krúžky z krúžkovej zbroje a podkutia čižiem.

K najvýznamnejším nálezom, ktoré boli objavené počas výskumnej sezóny, patria tiež mince. Mincovníctvo má na Pustom hrade dlhú tradíciu, hlavne v razbe falzifikátov mincí uhorských i českých panovníkov (Beljak a i. 2022, 93–100). Aj tohtoročná sezóna potvrdila túto skutočnosť. Našli sa mincové pliešky pripravené na razbu, pričom sa objavilo aj niekoľko falošných mincí s razbou, napr. falzum vienského fenigu Přemysla Otakara (1251–1276), falzum friesackého fenigu (spred roku 1246), uhorská napodobenina rakúskeho fenigu (typu B 171) Přemysla Otakara II. (1251–1276) razená po roku 1272. K pravým minciam patria uhorské denáre kráľa Bela IV. (1235–1270), Ondreja III. (1290–1301) a Ladislava IV. Kumánskeho (1272–1290). K najstarším objaveným minciam radíme obolus Ondreja II. (1205–1235; zobrazuje A: tri veže, pod nimi polmesiac s hviezdou; R: strom pod ním zviera) a denár Ondreja II. (zobrazuje A: dvojkríž a panter; R: gryf a hviezda). K ďalším pravým minciam patrili vienské fenigy Přemysla Otakara II. Všetky tieto mince boli razené v 13. stor. a našli sa výlučne v sondách 4/2020 a 5/2020. Zo 14. stor. pochádza unikátny korunovačný denár kráľovnej Márie z Anjou objavený v sonde 2/2020.

V nálezovom súbore boli v menšej miere prítomné aj stavebné materiály ako architektonické články a v dobrom stave zachované tehly, ktoré datujeme do vrcholného stredoveku.

Literatúra

- Beljak a i. 2014 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/B. Beláček/M. Golis/J. Hunka/A. Krištín/V. Kohút/P. Maliniak/M. Mordovin/M. S. Przybyła/D. Repka/M. Slámová/M. Šimkovic/B. Tóth/O. Žaár: *Pustý hrad. Dolný hrad 2009–2014*. Zvolen – Nitra 2014.
- Beljak a i. 2022 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/P. Maliniak/R. Ragač/M. Šimkovic: *Pustý hrad vo Zvolene. Výpoveď archeologických a historických prameňov*. Nitra – Zvolen 2022.
- Beljak/Beljak Pažinová/Mázor 2021 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/M. Mázor: *Pustý hrad vo Zvolene – dejiny výskumu a obnovy kráľovského hradu 1992–2021. Publikácia vydaná pri príležitosti 30. výročia archeologického výskumu a obnovy hradného areálu*. Zvolen 2021.
- Beljak/Beljak Pažinová/Šimkovic 2018 – J. Beljak/N. Beljak Pažinová/M. Šimkovic: *Pustý hrad vo Zvolene a hrad Peťuša vo svetle aktuálnych výskumov*. Zvolen 2018.
- Beljak Pažinová/Godiš/Beljak 2022 – N. Beljak Pažinová/J. Godiš/J. Beljak: Understanding the Late and Final Bronze Age settlement at Zvolen, Pustý hrad site. The expression of pottery. In: *V hore strom*. Studia Historica Nitriensis 27 – Supplementum 3. Nitra 2023, 88–113. DOI: <https://doi.org/10.17846/SHN.2023.27.S.88-113>

EXCAVATION AT PUSTÝ HRAD CASTLE IN ZVOLEN. Zvolen (Zvolen district), NCM Pustý hrad castle, Upper castle (CLM no. 1131), fortification, residence, archaeological excavation for scientific and documentation purposes in association with the renovation of the NCM, Eneolithic, Late and Final Bronze Age, La Tène period, Roman period, Late and High Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation season was rich in various categories of archaeological finds. The excavation uncovered 42,930 archaeological finds in total. Typical finds of the earliest Eneolithic settlement of the Upper Pustý hrad castle were not detected by archaeological trenches in current season. Artifacts from the Late to Final Bronze Age and the High Middle Ages were discovered in all five trenches: Trench 1/2020. Near the eastern wall of the county castle's tower; the excavation verified the method of the foundation of the tower's cladding and enabled the foundations static securing. Trench 2/2020. Near the western wall of county castle's tower; investigated the mortar floor continuing from the trench 2/2019; discovered two architectural elements (a console), a reddish gravel leveling layer from the Middle Ages; a dark brown layer with finds from the High Middle Ages (also a coin of Mary of Anjou from the 14th century); at the bottom of the trench, finds from the Late Bronze Age. Trench 3/2020. By the west wall of tower II; the tower was built directly onto a stone cliff and had an extended sub-base; a gravel mound and falling stone bedrock were documented on the steep slope below

the tower; the uneven ground at the base contained finds from the Early or Late Bronze Age; no Medieval road was confirmed near the tower.

Trench 4/2020. Near the inner face of the eastern wall, south of the tower in the east line of the fortification; the Medieval layer up to the foundation joint of the east wall was almost 1 m thick; an Eneolithic structure was documented; the aligned bank formed the base for a log structure of the High Middle Ages; two medieval structures with stone paving, respectively a layer of mortar and sand resting on it; a layer from the Early and Late Bronze Age at the bottom and a mound from the Early to Late Bronze Age below the Medieval wall.

Trench 5/2020. The interior of the tower in the eastern line of the fortification; the area was already investigated in the 1990s; verification of the method of the foundation of the tower and its anchoring of the time of construction to the middle of the 13th century; at the bottom documented stone-earth rampart from the Late Bronze Age.

The material culture was typical for pottery from the Late to Final Bronze Age (mainly from the final stage of the Bronze Age) that occurred in the form of fragments, with clearly visibly rounded necks or with a delicate transition between the neck and the body of the vessel, as for decoration, horizontal grooves or plastic cordons with impressed dimples prevail. Regarding pottery types, fragments of vessels used for storing food (pots, bowls) prevail. Tableware in the form of a drinking set was also discovered. Miniature artifacts from the Late and Final Bronze Age were represented among the artifacts made of clay (weights, spindle whorls, spools) and metal (a bronze arrowhead, fragments of pins, jewels, discs).

The finds from the High Middle Ages were primarily represented by clay pots (egg-to-barrel shapes prevailed), small jugs, lids, and bottle-shaped vessels. Pottery was mainly decorated with tiny grooves, wide flutings, and wavy lines. Sherds with red-brown painted decoration in horizontal bands on white pottery were also discovered. Interesting finds documenting crafts and the use of bone at the castle included bone and antler artifacts found in all processing stages (plates, a bone point, a needle, a cross-bow nucleus, and an antler holder). The presence of nobility at the castle is evidenced by finds of metal artifacts (buckles, patches, ornaments, and signet rings), which were primarily made of iron, the more luxurious exemplars from non-ferrous metals (copper and bronze). Numerous were also militaria (arrowheads, spurs, horseshoes, knife blades, a spearhead, rings from chain mail, and fittings from sword/knife sheaths).

The important finds discovered in the newest excavation season included coins. There were coin sheets for counterfeit mints and also counterfeit coins – a fake Vienna pfennig Přemysl Otakar II, a fake Friesach pfennig (before 1246), a Hungarian imitation of an Austrian pfennig (type B 171) Přemysl Otakar II (1251–1276) minted after 1272. The identified genuine coins included coins of Hungarian kings Andrew II (1205–1235), Bela IV (1235–1270), Ladislaus IV (1272–1290), Andrew III (1290–1301), and Vienna pfennig Přemysl Otakar II (1251–1276) and coronation denarius of Queen Mary of Hungary from the 14th century. In the course of this season, construction materials, such as architectonic elements and numerous finds of bricks from the High Middle Ages, were unearthed.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM HRADU REVIŠTE⁴

Ján B e l j a k – P e t e r D e b n á r

Ž a r n o v i c a, časť R e v i š t s k é P o d z á m č i e (okr. Žarnovica), NKP Hrad Revište (č. ÚZPF 1261), fortifikácia, archeologický výskum v súvislosti s obnovou NKP, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Národná kultúrna pamiatka hrad Revište sa nachádza na úzkom skalnom výbežku severojužnej orientácie vybiehajúcim z vrchu Pod skalkou a dominujúceho na pravobreží stredného Hrona. Najstarší písomný doklad o území, kde hrad vznikol, pochádza už z roku 1228. Vznik hradu je možné predpokladať pred rokom 1321. Výrazné prestavby a rozšírenia hradu prebehli v 16. a 17. stor. (*Bóna a i.* 2021, 93–116).

Archeologický výskum v súvislosti s obnovou NKP v aktuálnej sezóne pokračoval vo výskumoch, ktoré prebiehajú na hrade od roku 2012. V tomto roku sa realizovali sondy v priestore vstupnej brány do hradu, druhého predhradia, časti pod delovou baštou, severného a južného paláca hradu (obr. 5; 6).

Sonda 1A/20 sa nachádzala v severnej časti hradu v priestore vstupnej brány pri východnej päťke brány na strane do svahu. Sonda menších rozmerov (1,6 × 1 m) bola realizovaná za účelom zachytenia situácie a prvkov vstupu do areálu hradu. Odstránená bola len sutinová vrstva v tesnej blízkosti samotnej

⁴ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-17-0063.

pätky pre potreby odkrytia kamennej konštrukcie brány a prahu. Vonkajšie líce hradby bolo rozšírené oproti vnútornému lícu, čím v tejto časti vznikol priestor v ostení pre konštrukciu brány. V spodnej exteriérovej časti sa nachádzali dva veľké opracované kamenné kvádre. Na hornom kvádri bol z vonkajšej strany viditeľný zásah v tvare ihlanu zužujúceho sa smerom dole. Spodný väčší kameň vystupoval naproti hornému kameňu výraznejšie do vjazdu. Mal kvadratický tvar s hornou vystupujúcou časťou upravenou do mierneho poloblúka a pravdepodobne plnil funkciu nákolníka. Z vnútornej strany bola zachytená piesčito-hlinitá vrstva, pod ktorou boli zistené premiešané sutinové vrstvy.

Sonda 1B/20, situovaná pri západnej pätky brány na strane po svahu, mala rozmer 2 × 1 m. V rámci nej bola odstránená len sutinová vrstva v tesnej blízkosti samotnej pätky pre potreby odkrytia kamennej konštrukcie brány a prahu. Vonkajšie líce hradby vystupovalo, čím v tejto časti vznikol priestor v ostení pre konštrukciu brány. V spodnej časti exteriérového líca sa nachádzal veľký opracovaný kamenný kváder, ktorý pravdepodobne plnil funkciu nákolníka. Z vnútornej strany bola zachytená piesčito-hlinitá vrstva, pod ktorou boli zdokumentované premiešané sutinové vrstvy. Z vonkajšej strany sa nachádzala premiešaná hlinitá vrstva s obsahom sutiny.

Pre potreby obnovy v interiéri východnej miestnosti južného paláca bola vytýčená sonda 2/20. V tejto časti sa už realizovali sondy počas predchádzajúcich výskumov (sondy 7/19 a 8/19). Situácia v tomto priestore bola tak už známa. Značná časť priestoru miestnosti bola zničená, keďže v minulosti po zrútení východnej steny miestnosti došlo týmto smerom k zosunu zášypov po svahu. Zároveň horné časti zášypu miestnosti boli odstránené už v minulosti. Sondou boli vyčistené zášypy až po úroveň upraveného kamenného podlažia. Výkop sa realizoval za účelom odkrytia východného múru východnej miestnosti južného paláca, ktorý bol počas tejto sezóny aj domurovaný. V hornej časti sa nachádzala sypká sivohnedá vrstva s obsahom kameňov a maltoviny. Pod sutinou nad bralom sa nachádzala vrstva tvorená prevažne kameňmi zo závalu a pieskovcovými kameňmi z klenby. V interiéri miestnosti sa nenachádzala nad kamenným bralom žiadna kultúrna vrstva. Spodná časť miestnosti bola celá zatesaná do kamenného brala a vznikla pri prestavbách v 17. stor.

Sondou 3/20 pri južnom múre severného paláca boli znížené a zarovnané sutinové vrstvy s hutnosťou 0,2–0,4 m. Počas prác bola v južnej časti zachytená časť bloku tehlového muriva so zachovanou omietkou. V tejto časti bol výkop hlbší a po zdokumentovaní bolo nájdené murivo znovu zasypané, aby nedošlo k jeho deštrukcii. Sondou boli zistené len sutinové zášypy severného paláca. V severnej časti sa napájala na sondy 1/19, 3/18 a 4/18, pričom hĺbkou nedosiahla úroveň vápennej vrstvy a narušala len premiešané sutinové vrstvy. Blok spadnutého tehlového muriva bol zachytený v dĺžke cca 1,6 m a bol hrubý 0,6 m. Na oboch jeho lícach bola zachovaná omietka. Zo severnej strany bol na bielej omietke tmavočervenu farbou vytvorený kvádrový vzor, ktorý pravdepodobne pochádza z exteriérovej strany.

Sonda 5/20 sa nachádzala v časti pod delovou baštou, resp. západne od nej. Zámerom výskumu bolo zistenie situácie a odstránenie sutinových násypov v mieste, kde malo byť vybudované vstupné schodisko do hradu cez vyvýšený vstup cez delovú baštu. Výkop za týmto účelom sa realizoval už počas predchádzajúcej výskumnej sezóny. V mieste pri skalnom brale v blízkosti delovej bašty bola zachytená opracovaná kruhová kamenná pätky, ktorá bola pravdepodobne súčasťou vstupnej konštrukcie. Sonda bola počas výskumu rozšírená západným smerom popri kamennom brale, čím sa zarovnal terén predhradia. Znížené boli prevažne haldy sutiny, ktoré sa v týchto miestach kumulovali počas obnovy hradu. V spodnej časti pri múre delovej bašty sa nachádzala tmavohnedá hlinitá premiešaná vrstva. Pod ňou bola na niektorých miestach kamenná vrstva pravdepodobne erodovaného podlažia. Takmer na celej skúmanej ploche bolo odkryté nepravidelné kamenné podlažie zvažujúce sa južným smerom.

Sonda 6/20 bola pokračovaním úpravy terénu druhého predhrania pod kamenným bralom a nachádzala sa severne od sondy 8/17. Odkryla sa ňou časť skalného brala, na ktorej sa predpokladali hospodárske stavby. Odčlenené boli prevažne premiešané sutinové vrstvy, pod ktorými sa nachádzalo nadpodlažie a skalné podlažie.

Sonda 7/20 bola situovaná v mieste západnej steny južného paláca. Stena sa v minulosti zrútila do priestoru druhého predhradia. Keďže sa múr nachádzal na hrane skalného brala, výskum tejto časti sa obmedzil na začistenie priebehu zvyškov muriva a jeho dokumentáciu. V severnej a južnej časti boli zachytené zvyšky spadnutého muriva. V strednej časti sa nachádzalo len kamenné bralo bez stôp po murive. V južnej časti sa v dĺžke cca 2 m zachovala časť vonkajšieho líca rozšírenej pätky južného paláca. Zvyšok jadra muriva stúpala od neho v ostrom uhle smerom k zachovanej časti vnútorného líca západnej steny južného paláca, odkrytého v predchádzajúcej sezóne (sonda 5/19). V severnej časti sa stopy po murive zachovali približne v dĺžke 2 m, pričom sa napájalo na murivo predeľujúce nižšie položené prvé a druhé predhradie.

Literatúra

Bóna a i. 2021 – M. Bóna/P. Debnár/B. Jančiová/P. Maliniak/R. Mazúr: Hrad Revište – Revište Castle. In: N. Beljak Pažinová (zost.): *Stredoveké hrady na strednom Pohroní*. Zvolen – Nitra 2021, 65–92.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE REVIŠTE CASTLE. Žarnovica-Revištské Podzámčie (Žarnovica district), NCM Revište castle (CLM no. 1261), fortification, archaeological excavation associated with restoration of the NCM, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation at Revište castle was carried out in the area of the castle entrance gate (trenches 1A/20 and 1B/20) and the second bailey (trench 6/20). The examination was completed in the eastern room of the southern palace, whose bottom was cut in the bedrock (trench 2/20). In trench 5/20, located in the area under the cannon bastion, a trimmed circular stone base was detected; it was probably part of the entrance construction in the cannon bastion. In trench 3/20 near the eastern wall of the northern palace, a large piece of brickwork with preserved plaster was discovered during the removal of debris backfill. A block pattern was created with red paint on the white plaster on the northern side of the block. The excavation in trench 7/20 also verified the course of the western wall of the southern palace, which had collapsed in the past.

VÝSKUM NA ILANOVskej POLUDNICI V ZÁVAŽNEJ PORUBE⁵

Lucia B e n e d i k o v á – Martin F u r m a n – Zuzana Š i m k o v á – Jozef Ď u r i š

Z á v a Ź n á P o r u b a (okr. Liptovský Mikuláš), poloha Iľanovská Poludnica, výskum na vedecké a dokumentačné účely, doba halštatská, doba laténska, 20. stor. (2. svetová vojna). Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad Žilina.

Archeologický ústav SAV, v. v. i., v spolupráci s Krajským pamiatkovým úradom Žilina, Slovenským múzeom ochrany prírody a jaskyniarstva a so Spolkom SEPTENTRIO uskutočnil 6. 8. 2020 archeologický výskum na Iľanovskej Poludnici. Cieľom výskumu bolo získať archeologický a archeobotanický materiál vhodný na spresnenie relatívneho a absolútneho datovania náleziska. Na troch vytypovaných miestach na Prednej a Zadnej Poludnici boli vyhlbéné archeologické sondy a uskutočnil sa prieskum detektorom kovov.

Lokalita je známa z predchádzajúcich sporadických výskumných aktivít prebiehajúcich na mieste od 70. rokov minulého stor. (*Pieta* 1981, 55; 1983, 40; 2002, 156, 157), ktorými bolo doložené využitie polohy v mladšej dobe bronzovej, v dobe halštatskej a v dobe laténskej. Lokalita bola charakterizovaná ako refúgium. Ide o unikátny typ náleziska na extrémne vysoko položenom mieste, keďže nadmorská výška Prednej Poludnice dosahuje 1491 m a Zadnej Poludnice 1549 m.

Prieskum polohy

Prieskum detektorom kovov bol v deň akcie výrazne limitovaný bujnou vegetáciou, hlavne vysokou trávou. Napriek tomu sa podarilo objaviť niekoľko archeologických artefaktov (obr. 7: 1, 3, 6, 7). K datovateľným predmetom patrí trojkrídelkový hrot šípu s vnútornou tuľajkou (obr. 7: 3), aké sa vyskytujú od polovice 7. stor. pred n. l. (stupeň HC2), stávajú sa bežnými v prvej polovici 6. stor. pred n. l., ale predovšetkým sú obľúbené v neskorej dobe halštatskej (stupne HD2–HD3; pozri *Kozubová* 2009, 93, s literatúrou). Dláto s tuľajkou patrí k dlhším exemplárom (dĺžka 30 cm; obr. 7: 1), ktoré sa vyskytujú v dobe laténskej (*Jacobi* 1974, 36). Na svahu vo východnej časti Zadnej Poludnice sa okrem archeologických artefaktov z doby železnej našli aj militária z 2. svetovej vojny, ktoré si po ohlásení vyzdvihol pyrotechnik. Počas prieskumu sme zaznamenali viaceré miesta s výskytom drobných okruhliakov slúžiacich ako projektily, ale aj veľkých, niekoľko desiatok kíl vážiacich žulových kameňov a pieskovcových platní, ktoré boli súčasťou línie opevnení. Vo východnom svahu Zadnej Poludnice sme preverili líniový útvar viditeľný na LiDAR-ových snímkach, ktorý bolo možné v teréne voľným okom identifikovať len ako veľmi nezreteľnú terénnu vlnu. Keďže sa jej poloha kryje s výskytom veľkých žulových balvanov a pieskovcových platní, možno ju interpretovať ako súčasť opevnenia polohy. V južných a západných skalných stenách Zadnej Poludnice sa nachádzajú viaceré previsy či jaskynky využiteľné ako dočasné útočisko. V týchto miestach sa podrobný prieskum nerealizoval.

⁵ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0035/22.

Výskum sond

Sonda 1. Sonda s rozmermi 1 × 2 m situovaná na malej terase na východnom svahu pod vrcholovým hrebeňom Zadnej Poludnice, orientovaná v smere SV – JZ. Sonda bola vykopaná do hĺbky 40 cm – na podložie. Podložie tvorila hnedočierna zemina s hustou ostrohrannou drvinou z miestneho kameňa a s väčšími kameňmi podložnej vrstvy. Kultúrna vrstva (0–40 cm) bola čierna, obsahovala úlomky pieskovcov, žulové okruhliaky, drobné črepy (obr. 7: 2) a jeden kovový artefakt – železnú ihlicu so zvinutou hlavicou (obr. 7: 4). Ihlica sa našla v juhovýchodnom rohu sondy v hĺbke 30 cm. Patrí k bežným typom vyskytujúcim sa v dobe halštatskej a na začiatku doby laténskej. Okruhliaky sa koncentrovali v hĺbke 15–30 cm pri západnom profile. Z južnej tretiny sondy z hĺbky 15–30 cm bola odobratá aj archeobotanická vzorka. Získané rastlinné makrozvyšky (uhlíky ihličnatých driev) boli poslané na radiokarbónové datovanie do laboratória v maďarskom Debrecéne (Barta a i. 2023).

Sonda 2. Sonda s rozmermi 1 × 2 m, situovaná na západnom svahu pod vrcholovým hrebeňom Prednej Poludnice neďaleko vstupu turistického chodníka na vrchol. Bola orientovaná v smere SSV – JJZ. Čierna vrstva obsahovala len dva železné predmety – železnú ihlu s uškom (v juhovýchodnom segmente sondy v hĺbke 18 cm; obr. 7: 5) a železný klinček (v juhovýchodnom rohu sondy v hĺbke 30 cm; obr. 7: 8). Obidva predmety sú bežnými artefaktmi v dobe halštatskej, ale aj v neskorších obdobiach. Sonda bola preskúmaná do hĺbky 30 cm, podobne ako v sonde 1, na hnedočierne podložie s koncentrovanou ostrohrannou kamennou drvinou a miestami kompaktnejšou skalou v juhovýchodnom rohu.

Sonda 3. Sonda s rozmermi 1 × 2 m, situovaná na vrcholovej plošine Prednej Poludnice, orientovaná v smere SVV – JZZ. Bola preskúmaná do hĺbky 15–20 cm na podložie, ktoré predstavuje hnedočierna zemina s koncentrovanou kamennou drvinou podložnej skaly. Hnedočierna kultúrna vrstva obsahovala len veľké množstvo žulových okruhliakov, ktoré sa koncentrovali v severnom rohu sondy.

Výskum v sondách mierne zaostal za očakávaním ohľadom získania archeologického materiálu a organických zvyškov, ktorých sa podarilo získať málo (archeobotanická vzorka sa odoberala len z jednej sondy, a to konkrétne z tej, kde bol dostatočne zastúpený archeologický materiál, nielen náhodne prítomné artefakty). Rovnako sa nepodarilo doložiť prítomnosť nehnuteľných pamiatok *in situ* – zreteľné štruktúry, alebo aspoň ich deštrukcie v sekundárnej polohe a pod. Pozoruhodná je prítomnosť výrazných koncentrácií okruhliakov v dvoch zo skúmaných sond (sondy 1 a 3). Tieto zrejme predstavujú „baterie“ novej obrannej munície, ktoré už boli konštatované vo výsledkoch starších výskumných aktivít na tejto lokalite, ale aj na iných lokalitách Liptova (pozri cit. práce K. Pietu vyššie). Keramika získaná zo sondy 1 a zo zberov je väčšinou atypická. Jediný okrajový fragment z okraja nádoby (stredne zrnitý materiál, povrch aj vnútro hladené, čiernej farby) sa dá zaradiť do rámca doby železnej. Radiokarbónové dáta z uhlíkov z archeobotanickej vzorky zo sondy 1 pochádzajú zo stredoveku (12.–13. stor.), pričom nie je jasné, aké udalosti na lokalite dokladajú. Môže ísť o ojedinelú ľudskú činnosť, ale aj o prirodzený lesný požiar (Barta a i. 2023).

Vyhodnotenie

Výskumom bolo potvrdené využitie lokality človekom v dobe železnej. Poloha bola opevnená, čo dokladajú údaje z LiDAR-ových snímok a lineárne útvary pozorovateľné v teréne, s ktorými súvisel výskyt veľkých žulových kameňov a pieskovcových platní. Vzhľadom na málopočetné a málo výpovedné získané hnutelné a nehnuteľné pramene aktuálny výskum neprispel k zmene pohľadu na funkciu náleziska.

Literatúra

- Barta a i. 2023 – P. Barta/M. Hajnalová/L. Benediková/D. Dreslerová/K. Pieta: Radiocarbon Dated Pulse and Cereal Crops Indicate Diachronic Use of Iron Age Extreme Upland Sites in the Western Carpathians, Slovakia. *Geochronometria* 50, 2023, 1–20. DOI: <https://doi.org/10.2478/geochr-2023-0001>
- Jacobi 1974 – G. Jacobi: *Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching* 5. Stuttgart 1974.
- Kozubová 2009 – A. Kozubová: Diaľkové zbrane z pohrebísk vekeerzugskej kultúry na juhozápadnom Slovensku. *Zborník SNM* 103, *Archeológia* 19, 2009, 65–130.
- Pieta 1981 – K. Pieta: Refúgiá z doby halštatskej v Liptove. In: *Liptov 6. Vlastivedný zborník*. Martin – Ružomberok 1981, 53–66.
- Pieta 1983 – K. Pieta: Halštatské výšinné sídliská v Liptove. *Archeologické rozhledy* 35, 1983, 39–49.
- Pieta 2002 – K. Pieta: Príspevok k datovaniu hradiska Závažná Poruba-Iľanovská Poludnica. *AVANS* 2001, 2002, 156–158.

EXCAVATION AT ILANOVSKÁ POLUDNICA IN ZÁVAŽNÁ PORUBA. Závažná Poruba (Liptovský Mikuláš district), Ilanovská Poludnica site, excavation for scientific and documentation purposes, Hallstatt period, La Tène period, 20th century (WWII). Finds deposited at: Regional Monuments Board Žilina. The Institute of Archaeology SAS in cooperation with the Regional Monuments Board Žilina, the Slovak Museum of Nature Protection and Speleology, and the SEPTENTRIO association, carried out an archaeological excavation on Ilanovská Poludnica hill on 6 August 2020. The excavation aimed to obtain archaeological and archaeobotanical material suitable for the specification of the relative and absolute dating of the site. Archaeological trenches were excavated on three selected spots of Predná and Zadná Poludnica hill, and a metal detector survey was carried out. The survey at the site discovered several archaeological artifacts (Fig. 7: 1, 3, 6, 7). Datable artifacts include a three-winged arrowhead with an inner socket (Fig. 7: 3); such arrowheads occur since the mid-7th century BC (stage HC2), became common in the first half of the 6th century BC and are particularly popular in the Late Hallstatt period (stages HD2–HD3; see Kozubová 2009, 93 with bibliography). A chisel with a socket belongs to the longer exemplars (30 cm long; Fig. 7: 1) occurring in the La Tène period (Jacobi 1974, 36). The survey detected several sites with the presence of small pebbles used as projectiles, as well as large – tens of kilograms – granite stones and sandstone plates, which had been parts of the fortification line. The linear shape visible on LiDAR photographs, part of the site fortification, was verified on the eastern slope of Zadná Poludnica hill. Three 1 × 2 m trenches were excavated at the site – trench 1 on the eastern slope of Zadná Poludnica hill, and trenches 2 and 3 on Predná Poludnica hill. All three trenches detected a black cultural layer occurring just below the grass and continuing down to the bedrock (depending on the location of the trench, 20–40 cm deep) made up of brown-black earth with dense sharp crumbs from the local rock and with larger stones from the subsoil. Trench 1 obtained an iron pin with a coiled head, small sherds (Fig. 7: 2, 4), and granite pebbles. The pin belongs to the common types occurring in the Hallstatt period and at the beginning of the La Tène period. In trench 2, an iron needle with an eye (Fig. 7: 5) and a small iron nail (Fig. 7: 8) were discovered. Such artifacts are common in the Iron Age and later historical periods. A battery of pebbles comes from trench 3. The datable vegetal macro remains from trench 1 (charcoals) come from the Middle Ages (12th–13th centuries; Barta *a i.* 2023). Ilanovská Poludnica hill is a site known from previous sporadic excavation activities taking place since the 1970s (Pieta 1981, 55; 1983, 40; 2002, 156, 157) and documenting the use of the site in the Late Bronze Age, the Hallstatt period and the La Tène period. The site was characterized as a refuge. It is a unique type of site on an extremely high location, as the altitude of Predná Poludnica hill is 1491 m a. s. l., and the altitude of Zadná Poludnica is 1549 m a. s. l. Our excavation confirmed its use by people in the Iron Age. The site was fortified, which is evidenced by data from LiDAR images and the linear shapes observable in the terrain. Occurrence of the large granite rocks and sandstone plates is associated with them. Concerning the few obtained movable and immovable finds with a low information value, the current excavation did not contribute to the change of our view of the site's function.

BRONZOVÝ PREDMET Z LETANOVIEC⁶

Lucia Benediková – Marián Soják

L e t a n o v c e (okr. Spišská Nová Ves), severozápadne od Kláštoriska, náhodný nález, neskorá doba bronzová až doba halštatská. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V tomto roku bol pracovníkom Archeologického ústavu SAV, v. v. i., odovzdaný bronzový predmet (obr. 8), nájdený v roku 2018 pri turistickej vychádzke v katastri obce Letanovce severozápadne od opevneného areálu stredovekého kartuziánskeho kláštora v polohe Kláštorisko (*Lapis refugii*).

Opis nálezu:

Liaty bronzový predmet s „telom“ v tvare dvoch koncentrických kruhov, spojených dvomi krátkymi vertikálnymi tyčinkami. Pomyselným pokračovaním osi spojovacích tyčienok je na vonkajšom obvode kruhu výčnelok v tvare písmena T, ktoré je na oboch ramenách ukončené očkom. Predmet má vo všetkých častiach tyčinky kosoštvorcový, resp. kosodĺžnikový prierez. Rozmery: vonkajší priemer vonkajšieho kruhu 43 mm, vonkajší priemer vnútorného kruhu 25 mm, celková dĺžka predmetu (s výčnelkom) 52 mm, rozmer tyčinky 2–3 mm × 3,5–4,5 mm, hmotnosť 31,909 g.

Na pracovisku Archeologického ústavu SAV, v. v. i., sa zmeralo chemické zloženie predmetu pomocou XRF spektrometra XL3t-91027. Meral sa povrch artefaktu bez patiny. Pomery jednotlivých prvkov v kovovej zliatine sú nasledovné: Cu 48 %; Sn 39 %; Sb 6 %; Pb 3 %, Ni 3 %; Ag 1 %. Vzhľadom na meranie povrchu predmetu neprekvapuje vysoká hodnota cínu. Výsledky XRF meraní získané z povrchu bron-

⁶ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0043/22.

zových artefaktov je vždy potrebné posudzovať s rezervou vzhľadom na výsledky podobných meraní ručným spektrometrom, pri ktorých sa porovnávali hodnoty namerané na povrchu s patinou, na povrchu po odstránení patiny a vzoriek kovu odvrátených zvnútra predmetu. Tieto porovnania ukazujú značné rozdiely hodnôt z povrchu a zvnútra predmetov (pozri napr. *Benediková/Mezey 2023*; s literatúrou).

Predmet pripomína bronzové (alebo olovené) kruhové ozdoby neskorej doby bronzovej a doby halštatskej, ktoré sú interpretované ako symboly, súčasti konského postroja, súčasti ozdôb voza, súčasti šperkov – nákrčníkov, diadémov a pod. (napr. *Dzięgielewski/Bąk 2016*, obr. 18: 12; *Kowalczyk-Matys 2021*, obr. 5; *Szczepanek/Jarosz/Wieczorek-Szmal 2004*, 420–425, 436, 437, obr. 6; *Trachsel 2004*, obr. 28: WKB 03d; *Wojciechowska 1998*, obr. 11). Tieto ozdoby môžu mať formu koncentrických kruhov, ktoré niekedy vzájomne spájajú tyčinky usporiadané pozdĺž jednej osi, alebo môžu byť tyčinky vnútri kruhu usporiadané do kríža. Pri väčšine podobných ozdôb však chýba výčnelok v tvare písmena T, pomocou ktorého sa predmet lepšie uchytoval na podklad. Najbližšou morfológickou analógiou k celkovému tvaru nášho predmetu – čiže kruhu s výčnelkom v tvare písmena T – sú bronzové kruhy z hrobu 457 na lokalite Opatów v Poľsku. Tieto kruhy jednako nemajú výčnelok v tvare T ukončený očkom, ale ich ramená sú vytvarované ako rúrky a vnútro kruhov vyplňa kríž, pričom menší vnútorný kruh nie je prítomný (*Kowalczyk-Matys 2021*, 41, 42, obr. 5: 40–45; s literatúrou). V súvislosti s nálezom z lokality Opatów sú uvedené viaceré analógie z hrobov a depotov lužickej kultúry v Poľsku, o. i. z depotu v Strobine (*Kaszewski 1987*, 81–91). K našej ozdobе podobne tvarovaný kruh, ale bez výčnelku v tvare T, pozostávajúci z troch koncentrických kruhov spojených krátkymi tyčinkami v jednej vertikálnej osi, ktorých ukončením na vonkajšom obvode vonkajšieho kruhu je malý gombíkovitý výčnelok, sa našiel v hrobe 1510 na pohrebisku v poľskom Zbrojewsku (*Dzięgielewski/Bąk 2016*, obr. 18: 12). Tento hrob patrí do mladšej fázy pohrebiska, označenej ako Zbrojewsko III, ktorá je datovaná do stupňa HB–začiatku stupňa HC (*Dzięgielewski/Bąk 2016*, 269).

Miesto nálezu artefaktu sa nachádza neďaleko opevnených polôh Kláštorisko a Čertova sihoť v katastri Letanoviec. Východne od Kláštoriska sú dobre viditeľné tri línie valových útvarov. Valy I a II boli vybudované v dobe halštatskej ako ochrana refúgia na Kláštorisku, ktoré pravdepodobne slúžilo obyvateľom nižšie položených okolitých osád na podhorí (*Miroššayová 1992*, 134; 1998, 6–14). Val III patril k súvекému hradisku z mladšej doby bronzovej na Čertovej sihoti (*Miroššayová 1998*, 6–14). Na severovýchodnom úpätí Čertovej sihote bol nájdený depot železných kosákov datovaných do doby halštatskej (*Benediková/Soják 2021*, 19–27; aj s ďalšou literatúrou k osídleniu katastra Letanoviec a jaskyne Čertova diera).

Literatúra

- Benediková/Mezey 2023* – L. Benediková/V. Mezey: Kladiwo s tuľajkou z doby bronzovej z Košeckého Podhradia. *Zborník SNM 117, Archeológia 33*, 2023, 37–45. DOI: <https://doi.org/10.55015/KHRQ1235>
- Benediková/Soják 2021* – L. Benediková/M. Soják: Depot von Sichel aus der Hallstattzeit in Letanovce. In: Z. Robak/M. Ruttkay (eds.): *Celts – Germans – Slavs. A Tribute Anthology to Karol Pieta*. Slovenská archeológia – Supplementum 2, 2021, 19–27. DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2021.suppl.2.1>
- Dzięgielewski/Bąk 2016* – K. Dzięgielewski/U. Bąk: Dziedzictwo epoki brązu i półwieceza wykopalisk Profesora Marka Gedla – uwagi o cmentarzysku w Zbrojewsku. In: J. Chochorowski (ed.): *Profesor Marek Gedl – życie i dzieło*. Kraków 2016, 255–287.
- Kaszewski 1987* – Z. Kaszewski: Skarb z V okresu epoki brązu w Strobiniu, gmina Konopnica, województwo sieradzkie. *Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria archeologiczna 34*, 81–91.
- Kowalczyk-Matys 2021* – P. Kowalczyk-Matys: Early Iron Age Lead Artefacts from Lusatian Culture Sites. *Śląskie Sprawozdania Archeologiczne 63*, 2021, 39–46.
- Miroššayová 1992* – E. Miroššayová: Osídlenie Spiša v dobe halštatskej. In: S. Czopek (red.): *Ziemie polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami*. Rzeszów 1992, 133–138.
- Miroššayová 1998* – E. Miroššayová: Praveké osídlenie na Kláštorisku a Čertovej sihoti v Slovenskom raji. In: I. Chalupický (zost.): *Z minulosti Spiša. Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči 3–4*, 1995/1996. Levoča 1998, 5–14.
- Szczepanek/Jarosz/Wieczorek-Szmal 2004* – A. Szczepanek/P. Jarosz/M. Wieczorek-Szmal: Bronzene Doppelhalsringe aus dem Gräberfeld von Opatów, Fst. 1, Kr. Kłobuck, Woiw. Śląskie. *Sprawozdania Archeologiczne 56*, 2004, 415–457.
- Trachsel 2004* – M. Trachsel: *Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit. I, II*. Bonn 2004.
- Wojciechowska 1998* – H. Wojciechowska: *Pradzieje regionu gliwickiego*. Gliwice 1998.

BRONZE ARTEFACT FROM LETANOVCE. Letanovce (Spišská Nová Ves district), NW from Kláštorisko site, loose find, Final Bronze Age to Hallstatt period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Bronze casted artefact (Fig. 8), accidentally discovered in 2018 in the area northest of the fortified area of the medieval monastery in the location Kláštorisko (*Lapis refugii*), and was delivered to the IA SAS in 2020. XRF measurement of the surface of the artefact without patina yielded following values: Cu 48%; Sn 39%; Sb 6%; Pb 3%, Ni 3%; Ag 1%. The measurement of the object surfaces have to be treated with caution regarding the studies showing the comparison of the results of measurements on the surface of bronze

objects with patina, without patina and of the samples from the artefact's core (cf. e.g. *Benediková/Mezey 2023*; with references). The artefact resembles the bronze (or lead) circular decorative element dated to the Final Bronze Age and Hallstatt period and interpreted as symbols, horse harness items, wagon fittings, parts of jewellery, such as neck rings or diadems, etc. (e.g. *Dzięgielewski/Bąk 2016*, Fig. 18: 12; *Kowalczyk-Matys 2021*, Fig. 5; *Szczepanek/Jarosz/Wieczorek-Szmal 2004*, 420–425, 436, 437, Fig. 6; *Trachsel 2004*, Fig. 28: WKB 03d; *Wojciechowska 1998*, Fig. 11). Most of these ornaments, however, lack the T-shaped protrusion. The closest morphological parallel to our object – the artefact of circular shape with T-shaped protrusion – are the bronze rings e.g. from the grave 457 on the site Opatów in Poland. However, the T-shaped protrusions of these rings have different forms, and inside of the main ring is a cross instead of a smaller ring and connecting bars (*Kowalczyk-Matys 2021*, 41, 42, Fig. 5: 40–45; with references and more analogies – cf. e.g. *Kaszeński 1987*, 81–91). The finding spot of our artefact lay in the vicinity of the fortified areas Kláštorisko (Hallstatt period) and Čertova síň (Late Bronze Age) in the cadastre of Letanovce (more to the settlement activities in the cadastre of Letanovce see in *Benediková/Soják 2020*, 19–27; with references).

Translation provided by the authors

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V KOVARCIACH⁷

Mário Bielich

K o v a r c e, (okr. Topoľčany), farský úrad, záchranný archeologický výskum, novovek (18.–19. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V tomto roku sa uskutočnila posledná sezóna archeologického výskumu pri Kostole sv. Mikuláša v Kovarciach. Záchranný výskum začal v roku 2016 a prebiehal až do súčasnosti (*Bielich 2020*, 233–252). Zisťovacia sonda 10L/2020 sa nachádzala v priestore vjazdu do farského úradu (obr. 11: 1). Terén v mieste sondy tvorila betónová zámková dlažba. Pod 5 cm štrkovým zásypom sa nachádzal 50 cm zásyp s terénnymi úpravami z 20. stor. Pod touto vrstvou sa nachádza historická niveleta z 18. až začiatku 20. stor., ktorá vznikla pri terénnych úpravách súvisiacich s budovaním farského úradu. 100 cm od povrchu bolo zachytené žlté sprašové podlažie. V prvom kroku sme vyhlbili dve menšie zisťovacie sondy. Prvá sa nachádzala pri žumpe a druhá v mieste napojenia na verejnú kanalizáciu. Výkop bol široký 60 cm a hlboký 120–150 cm. Vo vykopanej ryhe sme postupne zachytili tri archeologické objekty (objekty 1–3). Prvé dva sme zachytili na dne výkopu a vybrali sme ich plasticky. Objekt 3 bol zdokumentovaný v profile. Všetky tri objekty sú zásobné (možno obilné) jamy z konca 18.–19. stor., ktoré neskôr slúžili ako odpadové jamy. V zásype sa nachádzala iba keramika z 19. stor. zmiešaná s archeozoologickým materiálom (obr. 11: 2–4).

Literatúra

Bielich 2020 – M. Bielich: Správa o archeologickom výskume Kostola sv. Mikuláša v Kovarciach (okres Topoľčany) v rokoch 2016–2019. *Archeologia historica* 45/1, 2020, 233–252. DOI: <https://doi.org/10.5817/AH2020-1-11>

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN KOVARCE. Kovarce (Topoľčany district), parish office, rescue excavation, Modern period (18th–19th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. The last season of archaeological excavation that took place near the church of St. Nicholas in Kovarce was in 2020. Rescue excavation began in 2016 and continued until 2020 (*Bielich 2020*, 233–252). The trial trench 10L/2020 was located in the area of the entrance to the parish office (Fig. 11: 1). The terrain at the location of the trench was made up of concrete interlocking paving. Under the 5 cm gravel backfill was a 50 cm backfill with landscaping from the 20th century. Below this layer is the historical level dated from 18th to early 20th century, which was created during landscaping related to the construction of the parish office. 100 cm from the surface a yellow loess subsoil was captured. In the first step, we dug two smaller trenches. The first was located near the cesspool and the second at the point of connection to the public sewer. The excavation was 60 cm wide and 120–150 cm deep. We gradually documented three archaeological features in the excavated trench (features 1–3). The first two were caught at the bottom of the trench and were removed plastically. Feature 3 was captured in profile. All three features could be interpret as storage (perhaps grain) pits from the end of the 18th and 19th centuries, which was later re-used as waste pits. The backfill contained only ceramics from the 19th century mixed with archaeozoological material (Fig. 11: 2–4).

Translation provided by the author

⁷ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 0/0014/24.

ÔSMA SEZÓNA VÝSKUMU HRADU HRUŠOV ⁸

Mário Bielič

Hostie (okr. Zlaté Moravce), NKP Hrad Hrušov (č. ÚZPF 1539/1–13), archeologický výskum, stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Zámerom príspevku je prezentovať ôsmu sezónu výskumu hradu Hrušov, kde sa archeologický výskum uskutočňuje od roku 2010. V rokoch 2010 a 2011 vykonávali výskumy pracovníci Pamiatkového úradu SR v priestore brány prvého predhradia, juhozápadného renesančného paláca a nádvorja gotického hradu (ústna informácia P. Bistáka). V roku 2012 sa začal výskum v interiéri delovej bašty a v priestore prvého predhradia pod vedením R. Daňa. Výskum v týchto objektoch pokračoval aj v rokoch 2013–2014. V roku 2014 sa archeologický výskum zameriaval na hospodárske budovy v prvom predhradí umiestnené medzi juhozápadným palácom a západnou hradbou, ďalej na priestor pôvodného parkánu medzi vstupnou bránou a delovou baštou prvého predhradia, na južnú časť interiéru juhozápadného paláca a na sutiňový kužel pred delovou baštou (*Daňo 2013; 2014; 2015*). Archeologický výskum v roku 2016, realizovaný Katedrou archeológie UKF v Nitre pod vedením P. Šteinerja a D. Repku, sa sústredil v priestore východného paláca hradu (*Šteiner/Repka 2016*). V roku 2017, v priestore západného nádvorja hradu, prebiehal výskum znovu pod vedením R. Daňa. Od roku 2018 zastrešuje archeologický výskum Archeologický ústav SAV, v. v. i.

V tomto roku sme pokračovali vo výskume južnej steny hranolovej delovej bašty. V jej priestore sme vykopali tri zisťovacie rezy označené ako sondy 6A, 6B a 6C. Cieľom bolo identifikovať južnú stenu bašty. Skúmaný priestor sme začistili až po skalné podložie. V priestore sondy 6A sme na západnej stene zdokumentovali náznak priečky, ktorá bola postavená počas obnovy v rokoch 1928–1930. Šírka priečky dosahovala 150 cm. V sonde 6B sme zachytili zasekané skalné podložie, možno základ hľadanej architektúry. V sonde 6C sme bohužiaľ neidentifikovali žiadne stopy po neskororenesančnej priečke, pretože tento priestor prešiel obnovou v rokoch 1928–1930 a archeologické situácie boli zničené.

Vo vnútri bašty boli zachytené kamenné základy priečky z čias obnovy T. G. Masarykom a zároveň aj drevený prah so zdokumentovanou šírkou dverí 120 cm. Po bokoch sú stopy po drevených zárubniach. Interiér bašty bol skúmaný iba čiastočne v sonde 6B. Pod prachovou vrstvou sa nachádza vrstva kamennej suty. Pôvodná niveleta podlahy sa nachádzala vyššie a bola zničená pri prestavbe priestoru. Počas výskumu sa začistila aj časť v pivnici horného hradu, pričom sa identifikovali stopy po maltových lôžkach tehlovej podlahy. Zvyšky tehlovej podlahy z medzivojnového obdobia sa nachádzajú 3–4 cm pod súčasnou hlinitou podlahou.

Materiálna kultúra získaná zo zisťovacích rezov pochádza zo zásypu delovej bašty, ktorý predstavuje čierna vrstva pod pieskovým 50 cm zásypom. Zdokumentovali sme fragmenty stredovekej keramiky, dno so značkou kríža (obr. 9: 4) a okraj s kolkom výrobcu (obr. 9: 5). Až 95 % nálezov keramiky pochádza z novoveku zo 16.–17. stor. Špecifickým prvkom je tzv. tvrdomestská redukčne pálená keramika s bohatou rytou a radielkovou výzdobou (obr. 9: 7–11). Drobné predmety sú zastúpené najmä železnými kovanými kľincami, pričom sa podarilo zdokumentovať aj železný hrot šípu s tuľajkou, pravdepodobne z kuše (obr. 9: 6). Výskum aj napriek svojmu menšiemu rozsahu priniesol množstvo poznatkov o živote na renesančnom hrade v 16.–17. stor. a jeho obnove v rokoch 1928–1930.

Pramene

Daňo 2013 – R. Daňo: *Hrad Hrušov*. Nitra 2013. Výskumná správa 03/2013-VD-3. PAMARCH, s. r. o.

Daňo 2014 – R. Daňo: *Hrad Hrušov*. Nitra 2014. Výskumná správa 2/2014-VD-02. PAMARCH, s. r. o.

Daňo 2015 – R. Daňo: *Hrad Hrušov*. Nitra 2015. Výskumná správa 2015/1/2. PAMARCH, s. r. o.

Šteiner/Repka 2016 – P. Šteiner/D. Repka: *Hrad Hrušov*. Nitra 2016. Výskumná správa V-KARCH 07/2016/Ste/Rep. Katedra archeológie FF UKF, Nitra.

THE EIGHTH EXCAVATION SEASON AT THE HRUŠOV CASTLE. Hostie (Zlaté Moravce district), NCM Hrušov castle (CLM no. 1539/1–13), archaeological excavation, Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. This year, we continued our excavation on the southern wall of the prismatic cannon bastion. In this area, we dug three trial cuts named as trenches 6A, 6B, and 6C. The goal was to identify the southern wall of the bastion. We cleaned the trench down to the bedrock. In the area of trench 6A, we documented an indication of a partition on

⁸ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0083/21.

the western wall, which was made during the restoration in 1928–1930. The width of the partition was 150 cm. In trench 6B, we detected a jammed bedrock, possibly the foundation of the partition we sought. Unfortunately, we did not identify traces of a late-Renaissance partition in trench 6C because this space was renovated in 1928–1930, and the archaeological situations here were destroyed. Inside the bastion, we captured the stone foundations of the partition from the time of restoration by T. G. Masaryk, as well as the wooden threshold. The width of the door with the traces of wooden frames on the sides was 120 cm. The interior of the bastion was only partially explored in trench 6B. Under the dust layer was a layer of stone rubble. The original level of the interior floor was located higher and destroyed during the space's reconstruction. During the research, we also cleaned a part in the cellar of the upper castle, identifying traces of mortar beds of the brick floor. The remains of the interwar brick floor are located 3–4 cm below the current clay floor.

Translation provided by the author

ŠIESTA SEZÓNA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU HRADU GÝMEŠ⁹

Mário Bielich

J e l e n e c (okr. Nitra), NKP Hrad Gýmeš (č. ÚZPF 1443/1–26), archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek (15.–17. stor.) Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Zámerom príspevku je prezentovať šiestu sezónu archeologického výskumu hradu Gýmeš, ktorý sa nachádza na juhozápadnom Slovensku v regióne Požitia neďaleko krajského mesta Nitra. Zrúcanina stojí na skalnatom kremencovom vrchole kopca Dúň (514 m n. m.) na južnom svahu pohoria Tribeč. Staviteľia hradu Forgáčovci využili prirodzenú obranyschopnosť vrcholu kopca, kde skalnaté podložie vystupuje na povrch a vytvára bralo v podobe ostrého trojuholníka.

Systematický archeologický výskum sa uskutočňuje od roku 2013, pričom sa zameriava na najohrozenejšie časti hradu Gýmeš (Bielich 2016; 2019; Bielich/Elgyutt 2015; Bielich/Elgyutt/Bartík 2015). Nový výskum sa sústredil do priestoru delového bastiónu a priamo nadviazal na výskumné práce z rokov 2013 (obr. 10: 1). Sondu 9/2020 sme rozdelili na tri sektory (9A, 9B a 9C). V jej priestore sme celkovo identifikovali tri delové strieľne a tri chodbové tunely. Strieľňa 1 v severnej časti bašty, skúmaná ešte v roku 2013, je už aj zrekonštruovaná. V sektore 9A sa zachytila prvá chodba so 70 cm širokým vstupom a s dĺžkou 340 cm (obr. 10: 2). Výška chodby dosahuje 150 cm. Na jej konci sa na podlahe nachádza otvor s rozmermi 40 × 60 cm, ktorý ústí von z hradby. Výskum v sektore 9A pokračoval identifikáciou druhej delovej strieľne s vnútornou šírkou 220 cm. Zdokumentovaný strelecký otvor je široký 80 cm. V sektore 9B sa presne na nároží bašty zachytila druhá chodba so šírkou vstupu 70 cm (obr. 10: 3). V sektore 9C sa realizoval zisťovací rez, v ktorom sa bude pokračovať v roku 2021. Zachytila sa klenba tretej delovej strieľne a tretia chodba.

V priestore delovej bašty sa identifikovali tri motýľovité delové strieľne, ktoré slúžili na tri väčšie palné zbrane – delá. Medzi nimi sú zachytené tri chodby s výlevkami na konci. Výlevky sú spádované von z hradby a ich funkcia zostáva nejasná. Mohli slúžiť na vylievanie odpadu z hradu mimo hradby, príp. mohli plniť funkciu smolných nosov, pričom namiesto smoly mohli využívať aj inú horúcu tekutinu. Funkciu týchto otvorov objasní ďalší plánovaný stavebno-historický výskum v interiéri, ale aj exteriéri delovej bašty.

V deštručnom zásype sa nachádzal najmä keramický materiál z obdobia renesancie (obr. 10: 4–18). Zastúpené sú zlomky hrncovitých nádob a krčahov, ktoré boli zväčša glazované a vypálené v oxidačnom prostredí. Geometrická výzdoba bola maľovaná priamo na glazúru (obr. 10: 13, 14). Zaujímavá je miniatúrna nádobka, redukčne vypálená, ktorá mohla slúžiť na uchovanie špeciálnych masť (obr. 10: 11). Vyskytuje sa aj redukčne pálená keramika tzv. „tvrdomestského typu“, ktorá sa na strednom Ponití objavuje na konci druhej polovice 16. stor. a pretrváva až do prvej polovice 17. stor. (obr. 10: 6, 7, 9; Plicková 1959, 51, 52). Výroba tejto keramiky mala viaceré archaické prvky. Neobjavuje sa na nej glazúra ani engoba. Keramika je vypálená v redukčnom prostredí s výzdobou, ktorá bola robená väčšinou jednodrotým nástrojom alebo radielkom. V zásypových vrstvách sme objavili aj menšie množstvo zvieracích kostí. Výskum aj napriek svojmu menšiemu rozsahu priniesol množstvo poznatkov o živote na renesančnom hrade v 16.–17. stor.

⁹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0083/21.

Literatúra

Bielich 2016 – M. Bielich: *Hrad Gýmeš*. Dostupné na: <http://archeol.sav.sk/files/Hrad-G%C3%BDme%C5%A1.pdf>

Bielich 2019 – M. Bielich: *Hrad Gýmeš*. Dostupné na: <http://archeol.sav.sk/files/Hrad-G%C3%BDme%C5%A1-2019>

Bielich/Elgyutt 2015 – M. Bielich/J. Elgyutt: Archeologický výskum hradu Gýmeš v rokoch 2013–2014. *Archaeologia historica* 40/2, 597–611.

Bielich/Elgyutt/Bartík 2015 – M. Bielich/J. Elgyutt/M. Bartík: *Hrad Gýmeš*. Dostupné na: <http://archeol.sav.sk/files/hrad-gýmeš-2015.pdf>

Plicková 1959 – E. Plicková: *Pozdišovské hrnčiarstvo*. Bratislava 1959, 51, 52.

THE SIXTH SEASON OF THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE GÝMEŠ CASTLE. Jelenec (Nitra district), NCM Gýmeš castle (CLM no. 1443/1–26), archaeological excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period (15th–17th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. The contribution aims to present the sixth season of archaeological research of Gýmeš castle. Archaeological research has been carried out since 2013 and focuses on the most endangered parts of the castle (Bielich/Elgyutt 2015). The research was carried out on the bastion and was a direct follow-up to the research works from 2013 (Fig. 10: 1). We divided the excavated trench 9 into three sectors (9A, 9B, and 9C). In the cannon bastion area, we identified three cannon embrasures and three corridor tunnels. The first shooting range in the northern part of the bastion was examined in 2013 and has already been renovated. In trench 9A, we captured the first corridor, which has a 70 cm wide entrance and a length of 340 cm (Fig. 10: 2). The height of the passage is 150 cm. At the end of the corridor on, the floor was opening with the dimensions 40 × 60 cm that opens out of the wall. Trench 9A continued by identifying the second gun emplacement. The width of the firing range inside is 220 cm, with a shooting hole that is 80 cm wide. In sector 9B, we captured the second corridor precisely at the corner of the bastion (Fig. 10: 3). The width of the entrance was 70 cm. In sector 9C, we made a trial cut, where we intercepted the third cannon embrasure and third corridor. In the area of the cannon bastion, we identified three butterfly-shaped cannon embrasures used for three larger firearms – cannons. Three corridors with sinks at the end are caught between them. The sinks are dropped from the wall, and their function is unclear. They could be used to pour waste from the castle outside the walls or fulfill the role of pitch noses, using some other hot liquid instead of pitch. Further construction-historical research on the cannon bastion's interior and exterior will clarify these openings' function. Ceramics from the Renaissance period were found in the destructive backfill (Fig. 10: 4–18). These represent fragments of pot-shaped vessels and jugs, which were mostly glazed. Geometric and plant decorations were painted directly on the glaze. We discovered a smaller amount of animal bones in the backfill layers. Despite its smaller scope, the research brought much knowledge about life in the Renaissance castle during the 16th and 17th centuries.

Translation provided by the author

ZVIERACIE KOSTI Z HRADISKA V DOLNÝCH VESTENICIACH (POLOHA HRADOV)¹⁰

Zora Bieli chová

Dolné Vestenice (okr. Prievidza), poloha II, Hradov, hradisko, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, doba laténska, doba rímska, doba sťahovania národov, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Hodnotené zvyšky fauny pochádzajú zo záchranných výskumov a prieskumov na hradisku pri Dolných Vesteniciach z rokov 2014, 2015 a 2020. Ide o nepočetný materiál, ktorý bol odkrytý sondážou na polykulturnej lokalite Dolné Vestenice II – Hradov v nadmorskej výške 675 m (Pieta 2019). Hradisko tvorilo súčasť opevnení ležiacich v širšom priestore doliny Hradištnica v juhovýchodnej časti Strážovských vrchov (Pieta 2019, 205, 206, obr. 61, 62). Na jeho vnútornej ploche sa preskúmalo šesť malých sond, z ktorých väčšia časť materiálu indikuje intenzívne osídlenie kopca v období včasného stredoveku (Pieta 2019, 121).

Archeozoologický materiál bol zozbieraný ručne z vrstiev uloženín v odkrytých sondách a z plochy hradiska, pričom sa podarilo získať desať vzoriek. Jedna vzorka pochádzala z prieskumu polohy

¹⁰ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044.

v roku 2020. Materiál, aj vzhľadom na nepriaznivé pôdne podmienky pre zachovanie organických materiálov, zahŕňa len kosti a zuby väčších stavovcov. V laboratóriu bol materiál očistený za sucha, tak aby bolo možné posúdiť anatomicke a taxonomické príslušnosť nálezu a zaznamenať prípadné modifikácie spôsobené ľudskou činnosťou. Súbor nálezov bol skúmaný na základe vizuálno-komparatívnej metódy s použitím porovnávacej zbierky a odbornej literatúry (napr. Kolda 1936; Schmid 1972). Záznam modifikácií sa pridržiaval metodikou R. Lyman (1994). Ak to stav zachovania diagnostických znakov dovoľoval hodnotené bolo pohlavie a vek jedincov (Silver 1969). Nálezy boli kvantifikované podľa počtu (NISP), hmotnosti fragmentov (WISP) a minimálneho počtu jedincov (MNI). Metrické dáta boli odoberané podľa A. von den Driesch (1976). Výška v kohútiku u hovädzieho dobytku bola vypočítaná podľa metodiky J. Matolcsiho (1970).

Z lokality je zatiaľ vyhodnotených 78 zvyškov s celkovou hmotnosťou 942,4 g. Kostí, zuby a paroží boli vo fragmentárnom stave, iba vo výnimočných prípadoch zachované vcelku. Fragmentarizáciu možno hodnotiť ako stredne intenzívnu. Povrchová štruktúra kostí vykazovala rozdielny stupeň zachovania, od kostí bez erózie povrchu kompakty, s výborným stupňom zachovania až po silne erodované kosti, bez možnosti taxonomickej identifikácie, pozorovania modifikácií či odobratia mier.

Taxonomicky sa podarilo určiť 33 nálezov, teda menej ako polovicu. Zostávajúcich 45 nálezov bolo zaradených do skupín reprezentujúcich stredne veľké (SVC) a veľké cicavce (VC). Vo vzorkách boli prítomné kostrové zvyšky dvoch domácich a jedného voľne žijúceho druhu zvierat – tura domáceho (*Bos taurus*), sviňu domácu (*Sus domesticus*) a srnca hôrneho (*Capreolus capreolus*). Zastúpenie kostí tura a ošípanej je pomerne vyrovnané (tabela 1), no vzhľadom na nízky počet nálezov, nemožno tieto výsledky zatiaľ považovať za reprezentatívne. V súbore sa nachádzali zvyšky minimálne šiestich jedincov, avšak srnec je zastúpený len fragmentom parohu, u ktorého v zalesnenom prostredí nevieme vylúčiť náhodný výskyt, bez pričinenia človeka. Absencia malých prežúvavcov – oviec a kôz je, vzhľadom na horský terén a nízky počet nálezov, otázna. Náznakom ich prítomnosti na lokalite by mohol byť neurčený fragment metapódia, predbežne zaradený do kategórie *Ovis/Capra/Capreolus*.

Tabela 1. Taxonomické a anatomicke určenie nálezov. SVC – stredne veľký cicavec; VC – veľký cicavec.

Taxón	Skeletový element																	NISP	MNI	
	cornu	maxilla	mandibula	dens	atlas	vertebra	costa	scapula	humerus	radius	ulna	femur	tibia	calcaneus	metacarpus	metatarsus	phalanx			?
<i>Bos taurus</i>	.	.	2	2	.	.	.	.	.	2	.	.	2	1	1	1	3	.	14	2
<i>Sus domesticus</i>	.	1	.	.	.	.	.	.	.	1	1	.	3	.	.	.	1	.	7	1
<i>Sus cf. domesticus</i>	.	.	.	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.	.	.	.	1	.	3	1
<i>cf. Sus domesticus</i>	.	4	2	.	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	7	1
<i>Capreolus capreolus</i>	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	1
<i>Ovis/Capra/Capreolus</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.
Neurčený SVC	.	.	.	.	.	1	7	1	.	1	.	1	1	.	.	.	.	14	26	.
Neurčený SV/VC	.	.	.	.	.	4	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9	13	.
Neurčený VC	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.	.	.	.	.	4	6	.
Spolu	1	5	4	2	1	6	7	1	1	5	1	2	6	1	1	2	5	27	78	6

Dáta z kostrového aj dentálneho veku svedčia o porážaní kusov dospievajúcich a dospelých jedincov tura vo veku viac ako 1–3 roky. Kostí svine reprezentujú jedincov v rôznom veku, od veľmi mladých (*infans/juvenis*), cez mladé (*juvenis/subadultus*) až po dospelé jedince (*adultus*; staršie ako 2 roky). Materiál poskytol aj údaj o veľkosti lokálneho dobytku. Stavba metapódia naznačuje, že zrejme patrilo samici (krave) s výškou v kohútiku 109,4 cm (v prípade neurčeného pohlavia by to bolo 112,1 cm). Išlo o zviera

s gracilnou stavbou končatín, reprezentujúce malý, primitívny dobytok typický pre včasný stredovek. Údaje z hradiska v Mužli-Čenkov (priemer cca 107 cm; Konč 1993) prípadne z osady v Bajči-Medzi kanálmi (cca 114 cm; Bielichová 2020) s nami zistenou výškou v kohútiku plne korešpondujú. Pre porovnanie, na maďarských lokalitách bola priemerná výška dobytky v 10. až 13. stor. v rozsahu od 111 do 116 cm (Bökönyi 1974, 138).

V súbore boli aj napriek značnej erózii povrchu kostí identifikované modifikácie spôsobené človekom a zvieratami. Záseky na rebrách a stavcoch dokladajú potravné využitie tiel určených druhov, okrem srnca. Konzumáciu a prípravu hovädzieho a bravčového mäsa pečením (nad otvoreným ohňom) by mohli naznačovať zaznamenané stopy opálenia (tmavohnedé až čierne flaky), no tie môžu súvisieť aj s udalosťami na hradisku (k násilnému zániku pozri Pieta 2019, 122). Na požiar na hradisku, prípadne likvidáciu odpadu priamo v ohni by mohli poukazovať aj opálenia (čierne, červenohnedé flaky), pozorované na viacerých stavcoch a prstových článkoch alebo kompletne prepálené (šedobiele a sivé sfarbenie) neurčené fragmenty. Na viacerých kostiach boli zaznamenané stopy hryzenia mäsožravcom, pravdepodobne psom, ktorí museli byť prítomní alebo sa potulovali v okolí hradiska. Podrobné posúdenie nálezov v rámci preskúmaných nálezových kontextov (sondy 2–5) a odobraté miery sú obsahom výskumnej správy deponovanej na Archeologickom ústave SAV, v. v. i., v Nitre (Bielichová 2020).

Literatúra

- Bökönyi 1974 – S. Bökönyi: *History of Domestic Mammals in Central Europe*. Budapest 1974.
 Driesch 1976 – A. von den Driesch: *A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites*. Peabody Museum bulletins 1. Harvard 1976.
 Kolda 1936 – J. Kolda: *Srovnávací anatomie zvířat domácích se zřetelem k anatomii člověka*. Brno 1936.
 Konč 1993 – J. Konč: Archeozoologické nálezy (živočíšna výroba na lokalite). In: M. Hanuliak/I. Kuzma/P. Šalkovský: *Mužla-Čenkov I. Osídlenie z 9.–12. storočia*. Nitra 1993, 135–151.
 Lyman 1994 – K. Lyman: *Vertebrate Taphonomy*. Cambridge 1994.
 Matolcsi 1970 – J. Matolcsi: Erforschung der Körpergröße des Rindes auf Grund von ungarischem Knochenmaterial. *Zeitschrift für Tierzucht und Züchtungsbiologie* 87, 1970, 89–137.
 Pieta 2019 – K. Pieta: Hradiská pri Dolných Vesteniciach. *AVANS* 2014, 2019, 120–124.
 Schmid 1972 – E. Schmid: *Atlas of animal bones*. Amsterdam – London – New York 1972.
 Silver 1969 – I. A. Silver: The ageing of domestic animals. In: D. R. Brothwell/E. S. Higgs (eds.): *Science in archaeology: a survey of progress and research*. 2nd edition. New York 1969, 250–268.

Pramene

- Bielichová 2020 – Z. Bielichová: *Dolné Vestenice II – Hradov. Archeozoologický posudok*. Nitra 2020. Výskumná správa 20261/20. Dokumentácia AÚ SAV, v. v. i.

ANIMAL BONES FROM THE HILLFORT AT DOLNÉ VESTENICE-HRADOV. Dolné Vestenice (Prievidza district), II site, Hradov, hillfort, scientific purpose research, La Tène period, Roman period, Migration period, Early Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. This contribution presents summary results of the analysis of animal remains unearthed at the multi-period site situated in the south-eastern part of the Strážov hill in Central Slovakia. The evaluated assemblage comprises only 78 finds so far, with a total weight of 942.4 g. Bones, teeth and antlers were moderately fragmented, only in exceptional cases preserved as a whole element. Altogether 33 finds, less than half, could be taxonomically identified (Table 1). Remains of cattle (*Bos taurus*), pig (*Sus domesticus*) and roe deer (*Capreolus capreolus*) were present. The latter species is represented only by an antler fragment, for which we cannot exclude accidental natural occurrence, as the site lies in the forested area. A single fragment falling into the *Ovis/Capra/Capreolus* category suggests the presence of caprines. Cattle was slaughtered in young adult age (not before 1st–3rd year), while swine at varying age – from the very young (*infans/juvenis*) and immature (*juvenis/subadultus*) to the adult (over 2 years old). A single metapodial bone points to a cow with the height of 109.4 cm at the withers (in the case of an undetermined sex of the individual it would be 112 cm). A number of butchery and (dog) gnawing marks were recorded, attesting the use of meat and the food debris origin of the majority of evaluated finds. The presence of burned (carbonised and calcined) bones probably document the way of food waste disposal (in open fire) or the violent demise of the hillfort (Pieta 2019).

Translation provided by the author

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM KAŠTIEĽA V OSTREJ LÚKE¹¹

Alena B i s t á k o v á – Peter D e b n á r

O s t r á L ú k a (okr. Zvolen), NKP kaštieľ s areálom (č. ÚZPF 1107), záchranný výskum, stredovek (15.–16. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Skúmaná lokalita sa nachádza v južnej časti intravilánu obce pri ceste vedúcej na Bacúrov a Breziny. Kaštieľ, v areáli ktorého prebehol archeologický výskum, bol na základe písomných správ a vročenia umiestneného v chodbe na prízemí vybudovaný v roku 1636 ako renesančná trojtraktová stavba s pôdorysom v tvare obdĺžnika. Jeho juhozápadné a juhovýchodné nárožie je tvorené kruhovými baštami (Janura/Fillová/Šimkovic 2016, 97–104). Výskum bol vyvolaný zámerom investora o obnovu budovy kaštieľa, hospodárskych budov a revitalizáciu priľahlých plôch. V tejto etape boli zemné práce zamerané na plochy, ktoré mali byť narušené výstavbou v časti bývalej hospodárskej stavby západne od kaštieľa a v miestach realizácie odvodňovacích rýh. Zrealizovaných bolo päť sond na vybraných miestach, ktoré zasiahla výstavba a terénne úpravy. Sondy 1 až 3 boli umiestnené v priestore bývalej hospodárskej časti západne od budovy kaštieľa. Ďalšie dve (sondy 4 a 5) boli situované v parku juhovýchodne od budovy kaštieľa na trase odvodnenia. Zároveň boli sledované ďalšie výkopové práce, ktoré boli súčasťou úpravy areálu.

Sondy situované západne od budovy na mieste bývalej hospodárskej budovy zachytili novšie navážky, pod ktorými sa nachádzalo žlté ílové podložie. Získané nálezy pochádzali z 19. a 20. stor. Sondou 3, nachádzajúcej sa v blízkosti západnej steny kaštieľa, sa podarilo zachytiť novšie navážky, pod ktorými ležala vrstva kameňov spevňujúca hospodársky dvor. Taktiež sa podarilo zachytiť vstupnú rampu vedúcu z bočného vstupu budovy do hospodárskej časti. Sondou 4, ktorá bola umiestnená v priestore parkovej časti areálu kaštieľa pri juhozápadnej bašte, bola v rozsahu výkopu zachytená iba premiešaná hlinitá vrstva, pod ktorou sa nachádzalo ílové podložie. Sonda 5 bola situovaná v priestore parkovej časti pri juhovýchodnej bašte kaštieľa. Orientovaná bola približne v smere S – J a mala rozmery 1,2 × 5 m. Umiestnená bola na trase budúcej drenáže. Hornú časť tvorila tmavohnedá hlinitá vrstva hrubá cca 0,35–0,4 m. Pod ňou sa nachádzala sterilná svetlá žltohnedá ílová intaktná vrstva. Nálezy tvorila keramika, sklo a kovové predmety pochádzajúce prevažne z konca 19. a 20. stor. a stredoveká keramika. Keramika zo stredoveku bola nachádzaná aj v okolí sondy.

Literatúra

Janura/Fillová/Šimkovic – T. Janura/L. Fillová/M. Šimkovic: *Vidiecke šľachtické sídla v Zvolenskej stolici*. Liptovský Mikuláš 2016.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE MANOR HOUSE IN OSTRÁ LÚKA. Ostrá Lúka (Zvolen district), NCM Manor House with premises (CLM no. 1107), rescue excavation, Middle Ages (15th–16th centuries), Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The rescue archaeological excavation at the Manor House of Melichar Ostrolúcky, which was built in 1636, was initiated by the attempt of an investor to restore the manor house, farm building and to revitalize the adjacent areas. The excavation consisted of five trenches at selected sites affected by the construction and terrain modifications. Trenches 1–3 were located in the former farm area west of the manor house. Along the drainage line, two other trenches (trenches 4 and 5) were situated in the park southeast of the manor house. The trenches detected mixed layers with finds from the 19th and 20th centuries. Only the mixed loam layer in trench 5, situated near the southeastern bastion of the manor house, contained medieval pottery from the 15th–16th centuries. Trench 3, located near the western wall of the manor house, detected more recent loadings. Under them, a stone layer stabilizing the farmyard was located.

¹¹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0115/22.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY NA TRASE VÝSTAVBY ELEKTRICKÉHO VEDENIA NA ŽITNOM OSTROVE¹²

Pavol Bobek – Vladimír Mitáš – Adrián Nemergut

Záchranný archeologický výskum dokumentoval výstavbu 55 stožiarov (oporných bodov, ďalej len OB) zvlášť vysokého napätia v katastroch Veľkého Medera, Čičova, Klízskej Nemej, Tône a Trávnika (obr. 12). Skúmané plochy boli situované mimo zastavané územia, na poľnohospodársky intenzívne obrábanej pôde a v lužnom lese. Vzájomné vzdialenosti medzi OB dosahovali 300–350 m. Skrývka ornice 36 OB sa urobila plošne na ploche štyroch pätiiek až po podložie. Skrývka ďalších 16 OB bola zrealizovaná v celom rozsahu a po odstránení hornej vrstvy ornice došlo k prehĺbeniu na podložie v štyroch sektoroch pätiiek. Tri OB v blízkosti rieky Dunaj sa nachádzali v silne podmáčanom teréne. Číslovanie preskúmaných plôch vychádza z projektovej dokumentácie stavby. Každá päťka OB dostala dodatočné označenie – sektor A až D. Výnimku predstavujú OB 340, 353, 354 a 355 v katastri Trávnika, na ktorých nebolo potrebné ďalšie prehľbovanie a sektory sme nevyčlenili. Celkovo odkrytá a preskúmaná plocha predstavuje 8153 m². Archeologické situácie boli zistené na plochách šiestich oporných bodov, na troch ďalších sa nálezy získali zberom alebo detektorom kovov.

1. Veľký Meder (okr. Dunajská Streda)

a) Poloha Nový dvor, OB 301, sídlisko, pravek, neolit (železovská skupina), stredná doba bronzová (stredodunajská mohylová kultúra), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Poloha sa nachádza na miernej vyvýšenine východne od suchého koryta zaniknutého vodného toku. Na ploche štyroch pätiiek s celkovou rozlohou 172,4 m² bolo zachytených a preskúmaných 15 objektov (obr. 13: 1), pričom deväť z nich zasahovalo mimo odkrytú plochu. V prípade objektov 1, 2, 12 sa po dohode s investorom pristúpilo k ručnému rozšíreniu plochy a ich doskúmaniu. Do neolitu možno jednoznačne datovať tri objekty zo sektora C (obr. 16: 1). Okrem rozmerného líniového objektu 8 ide o objekty 10 a 11 s okrúhlym pôdorysom a valcovitým profilom. Vo všetkých sa objavil materiál železovskej skupiny. Sedem objektov patrí do strednej doby bronzovej. Objekty 1–4, 9 a 12 (obr. 16: 2, 3) predstavovali jamy s okrúhlym pôdorysom a kužeľovitým profilom, ktoré možno z funkčného hľadiska zaradiť k zásobným jamám. V objekte 12 bola nad dnom výrazne prepálená pôda. Objekt 15 dosahoval výrazne väčšie rozmery, formálne sa však zhodoval s predošlými menovanými. Vo všetkých sa objavila keramika s typickými tvarmi a výzdobnými prvkami stredodunajskej mohylovej kultúry. Predbežne možno tieto nálezy datovať do strednej a mladšej fázy strednej doby bronzovej, resp. do stupňov BB2(C1)–BC2. Všeobecne do praveku patria objekty 5, 7 a 14 s nálezmi atypickej keramiky. V prípade objektu 5 je pravdepodobné, že ide o objekt z neolitu, keďže formálne je podobný líniovému objektu 8. Objekt 7 je menších rozmerov, z funkčného hľadiska ide najskôr o kolovú jamu. Podobnú funkciu možno predpokladať aj v prípade objektu 14, pričom ide o dná dvoch blízko seba umiestnených jam. Bez nálezov umožňujúcich datovanie sú objekty 6 a 13. V oboch prípadoch majú charakteristický tvar kolových jam. Zo začisťovania a zberov z hald a okolia sektorov pochádza prevažne keramika a štiepaná kamenná industria z neolitu, v menšej miere sa objavili črepy zo strednej doby bronzovej alebo z novoveku.

b) Poloha Vámošovo (miestny názov Vámostelek), OB 317–319, sídlisko, neolit (kultúra s lineárnou keramikou), eneolit, doba bronzová(?), staršia doba železná(?), doba rímska, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Lokalita je známa najmä z výskumov v rokoch 1988–1993 (*Hromada 1990; Hromada/Varsik 1992; Chropovský/Hromada/Varsik 1991; Varsik 1992; 1993*). Keďže ide o tri polohy v rámci jedného výrazného terénneho útvaru, boli uvedené OB zahrnuté pod jednu lokalitu a objekty číslované priebežne. Od časti, ktorá bola skúmaná v minulosti, ich oddeľuje koryto zaniknutého vodného toku. Na základe výsledkov výskumu je zrejmy väčší rozsah osídlenia polohy, ako bolo známe, a lokalita má stále značný archeologický potenciál.

Plocha OB 317 leží na západnom okraji terasy bývalého pravého brehu. Na lokalite boli preskúmané dva objekty (obr. 13: 2). V sektore B bol zdokumentovaný objekt 1 menších rozmerov, bez nálezov a so stopami bioturbácie. V sektore C bol zistený líniový útvar v tvare štvrtkruhu s prerušením (obr. 16: 4). Objekt pripomínal žľaby, budované na okrajoch mohýl. Z výplne sa podarilo získať iba drobné črepy, ktoré možno predbežne datovať do eneolitu, avšak je pravdepodobné, že ide o intrúziu. Pre overenie

¹² Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044 a APVV-20-0521. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0035/22.

prípadej prítomnosti hrovej jamy sa vykopal zisťovací rez v smere k predpokladanému stredu pôdorysu a opakovane sa vykonával prieskum na povrchu v okolí. Z rezu ani zo zberov nie sú žiadne nálezy. Zakrivené líniové objekty, datované do stredoveku, boli preskúmané aj počas starších výskumov, majú však spravidla tvar písmena U (*Varsik 2003, Abb. 9: 4; 2004, Abb. 2*). Datovanie a funkcia tohto objektu vzhľadom na nedostatok indícií zostáva otvorená.

Plocha OB 318 sa nachádza na bývalom pravom brehu zaniknutého vodného toku severne od výskumov z rokov 1988–1993. Napriek tomu, že poloha je v tesnej blízkosti koryta na južnom svahu terasy, bola v týchto miestach pomerne husto osídlená. Na plochách sektorov A–D bolo zachytených 21 zväčša pomerne veľkých objektov, v rámci ktorých sa zistili dve superpozície (obr. 14: 1). Všetky objekty s nálezmi sú datované zhodne do neolitu. Objekty 3 a 10 mali nepravidelný tvar a malú hĺbku, z výplne oboch sú atypické črepy, pravdepodobne z neolitu. Objekty 4, 13, 14, 17 a 18 predstavujú menšie, v pôdoryse okrúhle až oválne plytké jamy. Okrem objektu 4 s nálezmi kultúry s lineárnou keramikou boli bez nálezov. Najčastejšie sa objavili jamy s približne okrúhlym pôdorysom (obr. 16: 5, 6). Objekty 7, 9, 11, 16, 19 a 22 boli menšie, hlboké do 0,3 m, tvaru vaničkovitého alebo mierne kužeľovitého. Vo všetkých, okrem objektu 22, sa našli nepočetné fragmenty keramiky mladšej lineárnej kultúry a štiepaná kamenná industria. Objekty 6, 15, 20, 21 a 23 boli v pôdoryse približne okrúhle jamy väčších rozmerov a s výraznejšou hĺbkou. Objekty 6, 15 a 21 mali kužeľovitý tvar, objekty 20 a 23 zasahujúce z polovice mimo skúmanú plochu mali tvar valcovitý. V prípade objektu 6 bolo už po začistení zrejme, že porušuje objekt 5 (obr. 17: 1). Z ich výplne sú nálezy keramiky mladšej lineárnej kultúry, spravidla aj zvieracie kosti a štiepaná kamenná industria. V objekte 21 sa identifikovala vrstva s hrúbkou 5–10 cm tvorená mušľami korýtok, zaberajúca pôvodne takmer $\frac{1}{4}$ plochy objektu (obr. 17: 2). Objekt 8 mal nepravidelný pôdorys a po vybratí bolo zistené, že ide o superpozíciu pomerne hlbokého objektu kužeľovitého tvaru (označený ako 8B), ktorý porušoval objekt vaničkovitého tvaru (označený ako 8A). V sektoroch A a B sa objavili pomerne veľké líniové objekty 5 a 6. Oba mali nepravidelný pôdorys a rôzne hlboké dno. Nálezy kultúry s lineárnou keramikou pôsobia pomerne archaicky. Okrem nich sa v objektoch našli zvieracie kosti, mazanica, mušle a kamenné úštepky.

Plocha OB 319 sa nachádza na juhozápadnom svahu nevýraznej terasy, v blízkosti ktorej pravdepodobne v minulosti pretekalo rameno zaniknutého vodného toku, meandrujúceho okolo centrálnej vyvýšeniny. Ide o nízko položený terén, čomu zodpovedá aj výrazne štrkovité podložie v sektoroch C a D. Napriek tomu sa na týchto plochách objavilo 42 objektov (obr. 14: 2), z ktorých päť bolo neskôr prehodnotených ako výsledok bioturbácií (objekty 44, 60, 62) alebo sa ich pri opakovanom začistení už nepodarilo zachytiť (objekty 24 a 45). Z jednoznačne potvrdených ide v 33 prípadoch o kolové jamy (objekty 25–37, 40–43, 46–48, 50–59, 63–65). Okrem objektu 25 s pravdepodobne neolitickou keramikou boli bez nálezov. Zaujímavosťou je, že všetky sa nachádzajú v sektoroch C a D – v miestach, kde podložie naznačuje podmäčnaný terén, resp. staré koryto alebo breh vodného toku. Podobný charakter, avšak väčšie rozmery, majú objekty 38 a 49 s nálezmi keramiky z doby rímskej. Aj v týchto prípadoch ide pravdepodobne o dná kolových jám. Podobne možno interpretovať aj objekt 61 bez nálezov, ktorý sa síce na povrchu rýsoval ako oválny, po vybratí polovice však bolo jednoznačné, že ide o dve blízko seba situované kolové jamy. Objekt 39 (obr. 17: 3) dosahoval väčšie rozmery a relatívne veľkú hĺbku. Keramika z výplne ho jednoznačne datuje do doby rímskej. Spolu s ňou sa vo výplni nachádzalo veľké množstvo kameňov, prevažne vápencov a pieskovcov rôznych tvarov, ako aj zvieracie kosti, mazanica a ojedinele štiepaná kamenná industria. Nálezy naznačujú možnosť, že išlo o výrobný objekt. Z obhliadky hald po výkopoch pochádza menšie množstvo črepov z doby rímskej a novoveku. Vďaka opakovanému prieskumu detektorom kovov sa našiel fragment bronzovej kolienkovitej spony s polkruhovou doštičkou, datovanej do 2.–3. stor. (*Lamiová-Schmiedlová 1961, 19, tab. V: 8–10*), zistený v rámci manipulačného priestoru medzi sektormi A a D.

c) Poloha Stará Moňota, OB 321, zber, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Plocha OB leží v nízko položenom teréne a po skrývke na nej neboli zistené archeologické situácie (obr. 17: 4). Prieskumom detektorom kovov sa našla minca, pravdepodobne grajciar Františka I. zo začiatku 19. stor. Na základe historických máp môže nález súvisieť s cestou zaznačenou na mapách II. vojenského mapovania z rokov 1819–1858.

2. T ô ň (okr. Komárno), poloha Karča, OB 332, zber, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Preskúmaná plocha sa nachádza na miernej vyvýšenine. Zberom boli získané nepočetné nálezy keramiky z novoveku. Prieskum detektorom kovov na haldách a v okolí nedoložil žiadne nálezy. Po skrývke ornice neboli zistené žiadne archeologické situácie. Zlomky keramiky môžu súvisieť s poľnohospodárskou činnosťou alebo s cestami, ktoré do oblasti smerovali podľa máp I. a II. vojenského mapovania v 18. a 19. stor.

3. Trávník (okr. Komárno)

a) Poloha Jabloňové, OB 340, sídlisko, doba halštatská (vekerzugská kultúra), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Lokalita sa nachádza na nepatrnej vyvýšenine v blízkosti koryta Trstinového kanála. Po skrývke ornice sa na ploche zreteľne rýsoval rozmerný objekt 1 a menšie objekty 2 a 3 (obr. 15: 1). Objekt 1 mal v pôdoryse nepravidelný kvapkovitý tvar so širšou časťou na juhozápadnej strane (obr. 17: 5). Preskúmaný bol sektorovou metódou s ponechaním kontrolných blokov, ktoré boli po zdokumentovaní vybraté. Východná časť objektu niesla znaky exploatacie hliny s nízkym klesaním a nepravidelným dnom. V západnej časti bol tvar pravidelný a na dne sa rýsoval kvadratický pôdorys, pravdepodobne pôvodný tvar objektu. Nemožno vylúčiť, že pôvodne išlo o polozemnicu. Nálezy ho datujú do doby halštatskej a možno ich prísudzovať vekerzugskej kultúre. Predbežne do novoveku je datovaný veľmi plytký objekt 2 s pôdorysom tvaru písmena L. V severnej časti mal silne prepálené dno a nachádzali sa tu črepy jednej väčšej nádoby. Bez nálezov a bližšej interpretácie bol objekt 3, zachytený iba čiastočne v juhovýchodnej časti plochy.

b) Poloha Ronka, OB 351, zber, pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Plocha OB sa nachádza na miernom svahu vyvýšeniny. Zo zberu pochádza nález zlomku keramiky z praveku. Po skrývke ornice neboli, napriek pomerne výhodnej polohe, zistené žiadne archeologické situácie. Poloha Ronka je v literatúre známa na základe starších nálezov (Trugly 1989; Zábojník 2009, 96).

c) Poloha Čárda, OB 352, sídlisko, pravek, neskorý eneolit, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Preskúmaná plocha sa nachádza asi 1 km severne od rieky Dunaj na miernej vyvýšenine. Povrchový prieskum nedoložil žiadne nálezy a podložie bolo zachytené až v hĺbke 1 m. V pätkách sa nejasne rýsovalo šesť objektov, zasahujúcich zväčša mimo pracovné plochy (obr. 15: 2). Objekty 1, 2 a 5 (obr. 17: 6) mali na základe preskúmaných častí pravidelný okrúhly pôdorys a podľa profilov ide pravdepodobne o zásobné jamy. Objekty 3 a 6 majú nepravidelný tvar, v prípade objektu 3 aj malú hĺbku. Objekt 4 mal v pôdoryse oválny tvar a dno deformované bioturbáciou. Všetky sú predbežne datované do obdobia neskorého eneolitu a pravdepodobne ide o sídlisko kultúry Makó-Kosihi-Čaka, hoci výraznejšie tvary keramiky absentujú. Zo začisťovania a zberov z hald pochádzajú nálezy pravekej a novovekej keramiky, ojedinele sa našla štiepaná kamenná industria.

Zvyšných 46 skúmaných OB bolo bez archeologických nálezov alebo situácií. V týchto prípadoch išlo o nevhodné polohy na osídlenie v nízko položenom teréne (OB 304–307, 309–314, 320–324, 328–330, 334–337, 339, 343–345, 347–349, 353–355), na úpätiach nevýrazných vyvýšení (OB 302, 316, 325, 341), priamo v korytách zaniknutých vodných tokov (OB 303, 308, 315, 326, 327, 338, 342, 346), alebo na vyvýšeninách s malou rozlohou (OB 331, 333). Prekvapujúca bola absencia archeologických situácií v katastri obce Trávník, na relatívne výraznej polohe Ronka (OB 350, 351), ležiacej navyše v blízkosti vodného toku. Napriek tomu možno konštatovať, že osídľované boli polohy väčšieho rozsahu vo vyvýšenom teréne, mimo oblastí so silne močaristým terénom v širšom okolí. Na základe výsledkov archeologického výskumu je zrejmé, že osídlenie východnej časti Žitného ostrova bolo podstatne výraznejšie, ako je v súčasnosti známe. Aktuálny stav poznania tak možno pripísať stavu bádania.

Literatúra

- Hromada 1990 – J. Hromada: Záchranný výskum kostrového pohrebiska zo 7.–8. storočia v Čalove. *AVANS* 1988, 1990, 62, 63.
- Hromada/Varsík 1992 – J. Hromada/V. Varsík: Tretia sezóna výskumu vo Veľkom Mederi. *AVANS* 1990, 1992, 47, 48.
- Chropovský/Hromada/Varsík 1991 – B. Chropovský/J. Hromada/V. Varsík: Druhá sezóna záchranného výskumu v Čalove. *AVANS* 1989, 1991, 44, 45.
- Lamiová-Schmiedlová 1961 – M. Lamiová-Schmiedlová: Spony z doby rímskej na Slovensku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 5, 1961, 7–142.
- Trugly 1989 – A. Trugly: Klížska Nemá. In: D. Bialeková (zost.): *Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. I. zväzok, 1. časť. Bratislava, Hlavné mesto SSR a Západoslovenský kraj*. Nitra 1989, 126, 127.
- Varsík 1992 – V. Varsík: Výskum vo Veľkom Mederi. *AVANS* 1992, 1991, 120–122.
- Varsík 1993 – V. Varsík: Polykultúrne sídlisko a pohrebiská vo Veľkom Mederi. *AVANS* 1992, 1993, 127–130.
- Varsík 2003 – V. Varsík: Veľký Meder und Bratislava-Trnávka: zwei germanische Siedlungen im Vorfeld des pannonischen Limes (Befunde und Chronologie: eine Übersicht). In: K. Kuzmová (ed.): *ANODOS – Supplementum 3. Stadt und Landschaft in der Antike*. Trnava 2003, 153–196.
- Varsík 2004 – V. Varsík: Zur Entwicklung der quadischen Siedlung von Veľký Meder (SW-Slowakei). *Študijné zvesti AÚ SAV* 36, 2004, 257–275.
- Zábojník 2009 – J. Zábojník: *Slovensko a avarský kaganát*. Bratislava 2009.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS ALONG THE CONSTRUCTION ROUTE OF THE ELECTRIC TRANSMISSION LINE IN ŽITNÝ OSTROV. During the rescue archaeological excavation along the construction line of 55 extra-high voltage towers (hereinafter referred to as OB) in the cadastral areas of Veľký Meder, Čičov, Klížska Nemá, Tôňa and Trávník, several archaeological sites were detected (Fig. 12).

1. Veľký Meder (Dunajská Streda district)

a) Nový dvor site, OB 301, settlement, prehistory, Neolithic (Želiezovce group), Middle Bronze Age (Middle Danube Tumulus culture), Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The site is situated on a slight elevation. 15 features were examined (Fig. 13: 1), features 8, 10 and 11 are dated to the Želiezovce group (Fig. 16: 1). In features 1–4, 9 and 12 (Fig. 16: 2, 3), there was pottery of the Middle Danube Tumulus culture dated to stages BB2(C1)–BC2. Features 5, 7 and 14 contained typical prehistoric pottery. Features 6 and 13 did not contain finds; they are bottoms of postholes.

b) Vámošovo (Vámostelek) site, OB 317–319, settlement, Neolithic (Linear Pottery culture), Eneolithic, Bronze Age(?), Early Iron Age(?), Roman period, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The site is known mainly from the excavations in 1988–1993. The examined areas are included in one site. OB 317 is the easternmost. Apart from the small feature 1, there was a linear shape of a quarter circle with an interruption (Fig. 13: 2; 16: 4). Its fill contained sherds, preliminarily dated to the Eneolithic; however, this might be a case of intrusion. The feature resembles the furrows built on the edges of tumuli or similar structures dated to the Middle Ages, which were dated to the Middle Ages and detected during previous excavations. The dating and function remain open due to the lack of indices. Area OB 318 is located on the former right bank of an extinct water stream. In the areas of sectors A–D, 21 features were detected (Fig. 14: 1; 16: 5, 6; 17: 1). In feature 21, a layer of shells from *Unio* sp. was uncovered (Fig. 17: 2). Features 13, 14, 17 and 18 did not contain any finds. All features with finds are accordingly dated to the Linear Pottery culture. Area OB 319 is situated on the southwestern slope of an indistinct terrace. It is a low-located terrain, which corresponds with the distinct gravel bedrock in sectors C and D. 42 features were recorded in these areas (Fig. 14: 2), five of them were not confirmed. 34 were small postholes and did not contain any finds apart from feature 25 with Neolithic pottery. The larger features 38 and 49 contained pottery from the Roman period. Feature 39 (Fig. 17: 3) was larger and relatively deeper. The pottery from its fill dates clearly to the Roman period. Besides the pottery, the feature contained many stones, mainly limestone and sandstone of various shapes, animal bones, daub and rarely chipped lithic industry. A metal detector found a fragment of a knee fibula with a semicircular plate dated to the 2nd–3rd centuries between sectors A and D.

c) Stará Moňota site, OB 321, collection, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The examined site is situated in a low-located terrain (Fig. 17: 4). A metal detector survey discovered a coin, probably a kreuzer Francis I from the beginning of the 19th century. The find might be associated with the historical road nearby.

2. Tôň (Komárno district), Karča site, OB 332, collection, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavated area is located on a slight elevation. The collection obtained a few finds of Postmedieval pottery.

3. Trávník (Komárno district)

a) Jabložné site, OB 340, settlement, Hallstatt period (Vekerzug culture), Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The site is located on a slight elevation. Three features were examined in the area (Fig. 15: 1). Feature 1 had an irregular drop-shaped ground plan (Fig. 17: 5). The eastern parts of the features were slightly declining and had irregular bottoms. In the western part, a quadratic ground plan loomed, probably the original shape of the feature. Finds date it to the Hallstatt period and they can be attributed to the Vekerzug culture. The relatively shallow feature 2 is dated to the Postmedieval period, based on pottery. Feature 3 was only partly examined and did not contain any findings.

b) Ronka site, OB 351, collection, prehistory. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. OB is located on a slight slope of an elevation. A fragment of prehistoric pottery comes from the collection.

c) Čárda site, OB 352, settlement, prehistory, Late Eneolithic, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Six features were examined in area OB 352 (Fig. 15: 2; 17: 6). They are all preliminarily dated to the Late Eneolithic and it is probably a settlement of the Makó-Kosiň-Čaka group, although more distinct pottery shapes are absent. The remaining 46 examined supporting points/OBs did not contain archaeological finds or contexts. The sites were unsuitable for settlement, located in a lowland terrain, on slopes of hills, or in riverbeds of extinct streams. It is obvious that the settlement in the eastern part of Žitný ostrov region was much more distinct than we know today and our current information on it is associated with the state of investigation.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM PRAVEKÉHO SÍDLISKA V PATE¹³

Klaudia Daňová

P a t a (okr. Galanta), intravilán, poloha Rybník, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, eneolit, staršia doba bronzová (únětická kultúra, maďarovská kultúra), stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Investičná bytová výstavba v obci pokračovala aj v tomto roku (Daňová 2023, 44). Stavbou boli dotknuté parc. č. 4222/7, 16, 18–21, 25–28, 40, 41. Metodiku výskumu, ktorý spočíval v sledovaní výkopových prác v rámci hĺbenia základových pásov domov, určil Krajský pamiatkový úrad Trnava. Na parc. č. 4222/20 a 28 sa stavebníci rozhodli čiastočne odstrániť porast a nerovnosti terénu. Po odhumusovaní sa na plochách objavilo niekoľko objektov. Viaceré z nich sa nachádzali mimo trasy plánovaných základových rýh a neboli tak priamo ohrozené stavbou a po konzultácii s pracovníkom KPÚ Trnava sa neskúmali.

Výskum na parc. č. 4222/21 a 27 bol negatívny. Na zvyšných parcelách sa podarilo identifikovať 33 archeologických objektov a kultúrnu vrstvu. Investormi stavieb boli jednotliví vlastníci a každá parcela tak predstavovala samostatnú výskumnú aktivitu. Pre lepšiu orientáciu na ploche sídliska boli objekty prekreslené do jedného plánu a premenované (obr. 18). V minulom roku bolo preskúmaných päť sídliskových objektov (Daňová 2023, 44), číslovanie v aktuálnom roku v článku nadväzuje na predchádzajúcu sezónu výskumu. Väčšina objektov bola skúmaná len v rámci základových pásov, čomu zodpovedajú aj chýbajúce metrické údaje. Pri zásobných jamách boli v rámci šírky a dĺžky zmerané rozmery ústia a dna, ako aj maximálne vydutie.

Objekt 6 (dĺ. × š. × hĺ. použité v ďalších opisoch; 100–105 × 98 × 40 cm; obr. 18; 19: 1). Tvar takmer kruhový so stenami mierne zachádzajúcimi za ústie objektu a kónicky sa rozširujúcimi k oblému dnu. Max. vydutie bolo cca 20 cm nad dnom. Výplň objektu bola tmavá, hlinito-ílovitá s kúskami mazanice a uhlíkmi. Keramický materiál bol sporadický. Vo výplni objektu boli zvieracie kosti. Funkcia: zásobná jama. Datovanie: staršia doba bronzová.

Objekt 7 (97–110 × 64 × 49 cm [neúplný]; obr. 18; 19: 2). Tvar kruhový alebo oválny so stenami mierne zachádzajúcimi za ústie objektu a kónicky sa rozširujúcimi k takmer rovnému dnu. Max. vydutie bolo tesne nad dnom. Z objektu sa zachytila stredná časť. Nedoskúmaná bola západná a východná časť objektu. Výplň objektu bola hlinito-ílovitá s hrudami spráše a premiešanými vrstvami (tmavej a žltej hliny). Keramický materiál bol sporadický. Funkcia: zásobná jama. Datovanie: staršia doba bronzová

Objekt 8 (130–172 × 122–140 × 86 cm; obr. 18; 19: 3). Tvar oválny so stenami výrazne zachádzajúcimi za ústie objektu a kónicky sa rozširujúcimi k takmer rovnému dnu. Max. vydutie bolo tesne nad dnom. Na profile v južnej časti objektu bola malá priehlbina (možno po uložení nádoby?). Výplň objektu bola tmavá, hlinito-ílovitá s bledšími (sprašovými) hrudami hliny. Z objektu pochádza výraznejší keramický materiál (obr. 19: 4–6). Funkcia: zásobná jama. Datovanie: staršia doba bronzová.

Objekt 9 (170–219 × 184–192 × 120 cm; obr. 18; 20: 1, 2). Tvar oválny so stenami výrazne zachádzajúcimi za ústie objektu a kónicky sa rozširujúcimi k takmer rovnému dnu. Max. vydutie bolo až cca 60 cm od dna. Výplň objektu bola sivohnedá od úrovne zachytenia až do hĺbky cca 40 cm. Na ňu nadväzovala tmavá až čierna vrstva, ktorá tvorila výplň celého objektu až po dno. Vo výplni objektu sa popri stenách objavili žlté vrstvy spráše a piesku – zrejme spadnuté steny. Keramický materiál bol sporadický. Vo výplni objektu boli zvieracie kosti. Funkcia: zásobná jama. Datovanie: staršia doba bronzová.

Objekt 10 (208–240 × 70–82 × 144 cm [neúplný]; obr. 18; 20: 3). Tvar kruhový alebo oválny so stenami výrazne zachádzajúcimi za ústie objektu a kónicky sa rozširujúcimi k takmer rovnému dnu. Max. vydutie bolo tesne nad dnom. Na dne objektu sa nachádzala drobná priehlbina, podobne ako v prípade objektu 3 môže ísť o pozostatok otlaku po osadení nádoby. Výplň objektu tvorila tmavá kompaktná hlina prevrstvená žltou sprašou v spodnej časti objektu. Keramický materiál bol sporadický (obr. 20: 4–8). Funkcia: zásobná jama. Datovanie: staršia doba bronzová.

Objekt 11 (244 × 205 × 83 cm [neúplný]; obr. 18; 21: 1). Tvar pravdepodobne oválny so stenami mierne klesajúcimi k nerovnému dnu. Po začistení sa objekt javil v západnej časti ako dva objekty tesne vedľa seba oddelené žltou vrstvou spráše. Pri začisťovaní západnej časti objektu tesne nad dnom sa však zisti-

¹³ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044.

lo, že pod vrstvou žltej spraše sa nachádzajú pozostatky jedinca. Mŕtvy bol uložený na chrbte v smere JZ – SV, nohy boli silne pokrčené a smerovali na ľavý bok, ruky položené na panve. Vrchnú vrstvu ešte nad objektom tvorila bledšia hnedosivá vrstva. Pod ňou sa nachádzala tmavá až čierna hlinitá vrstva s drobnými črepami a mazanicou, ktorá tvorila aj podstatnú časť výplne objektu. Stredom objektu sa tiahol pás bledšej hnedej hliny a v západnej časti bola nad kostrou vrstva spraše. V objekte sa nachádzalo množstvo keramiky a zvieracích kostí (obr. 21: 2–6; 22; 23: 1–9). Z predmetov to bol fragment hladného kamenného nástroja – pravdepodobne sekeromlat a silicitové driapadlo (obr. 23: 10, 11). Funkcia: zásobná jama. Datovanie: eneolit – lengyel IV, ludanická skupina.

Objekt 12 (95 × 28 cm [hlbka; neúplný]; obr. 18). Objekt zachytený len v profile. Západná stena sa mierne kónicky rozširovala a východná sa zužovala smerom k nerovnému dnu. Výplň tvorila sivohnedá hlina s tmavšou vrstvou s uhlíkmi tesne pod okrajom v západnej časti objektu. Keramický materiál bol sporadický. Funkcia: neznáma. Datovanie: pravek.

Objekt 13 (35 × 20 × 16 cm; obr. 18). Tvar kvadratický so zaoblenými rohmi a stenami mierne kónicky klesajúcimi k oblému dnu. Výplň objektu bola tmavohnedá s niekoľkými uhlíkmi. Funkcia: kolová jama? Nedatované.

Objekt 14 (26 × 10 cm [neúplný]; obr. 18). Tvar pravdepodobne kvadratický so zaoblenými rohmi a stenami kolmo klesajúcimi k rovnému dnu. Výplň bola identická s výplňou objektu 2 – tmavšia hlina. Funkcia: kolová jama? Nedatované.

Objekt 15 (146–226 × 100–138 × 78 cm [neúplný]; obr. 18; 24: 1). Tvar oválny so stenami kónicky sa rozširujúcimi k rovnému dnu – steny objektu výrazne zachádzali za ústie objektu a najširšie boli pri dne. Výplň objektu tvorila jednoliata popolová vrstva. V zásype tesne nad dnom bolo uložené zviera. Okrem kostí a kameňov bola vo výplni objektu aj keramika (obr. 24: 2–8). Funkcia: zásobná jama. Datovanie: staršia doba bronzová.

Objekt 16 (94–153 × 62 × 62 cm [neúplný]; obr. 18; 25: 1). Tvar pravdepodobne oválny so stenami kónicky sa zužujúcimi k oválnemu dnu. Výplň objektu bola v západnej časti tmavšia hlinitá, zvyšok objektu až po dno tvorila sivožltá výplň s väčšími kúskami mazanice v koncentrácii približne v strede objektu. Z objektu pochádza len skromný keramický materiál. Funkcia: neznáma. Datovanie: pravek.

Objekt 17 (196–265 × 54 × 93 cm [neúplný]; obr. 18; 25: 2). Tvar pravdepodobne oválny so stenami kónicky sa rozširujúcimi k takmer rovnému dnu. Išlo o rozsiahly objekt s tmavou až čiernou výplňou, ktorá bola prevrstvovaná v severozápadnej časti objektu mohutnou prepálenou vrstvou, takmer od vrchu až po dno. Vrstva obsahovala aj väčšie kusy mazanice. Asi 40 cm nad dnom bolo rozpoznávaných viacero vrstiev žltej spraše, prípadne bledohnedej vrstvy, ktoré prerušovali tmavší zásyp objektu. Keramický materiál bol sporadický. Funkcia: zásobná jama. Datovanie: staršia doba bronzová.

Objekt 18 (76–104 × 34 × 60 cm [neúplný]; obr. 18; 25: 3). Tvar pravdepodobne kruhový alebo oválny so stenami mierne šikmo klesajúcimi k rovnému dnu. Výplň objektu tvorilo niekoľko vrstiev. Najvýraznejšie boli popolové vrstvy a nad dnom sa nachádzala vrstva uhlíkov a mazanice. Zo zásypu objektu pochádza najmä keramický materiál (obr. 25: 4, 5). Funkcia: predpečná jama? Datovanie: stredovek/novovek.

Objekt 19 (146 × 66 × 52 cm [neúplný]; obr. 18; 26: 1). Tvar pravdepodobne kruhový alebo oválny s takmer rovnými stenami a s mierne oblým dnom. Výplň objektu tvorila tmavá hlinito-piesčitá vrstva s mazanicou. Koncentrácia prepálenej hliny sa nachádzala najmä vo východnej časti objektu. Zo zásypu objektu pochádza keramický materiál (obr. 26: 2, 3). Funkcia: zásobná jama? Datovanie: staršia doba bronzová.

Objekt 20 (222 × 121 × 58 cm [neúplný]; obr. 18; 26: 6, 7). Tvar oválny so stenami mierne zachádzajúcimi za okraj objektu a s takmer rovným dnom. Výplň tvorila premiešaná hnedožltá sprašová vrstva. V južnej časti objektu cca 30 cm nad dnom bola vrstva tmavšia s prímiesou uhlíkov a mazanice. Keramický materiál bol sporadický. Funkcia: neznáma. Datovanie: pravek.

Objekt 21 (284 × 129 cm [neúplný]; obr. 18; 26: 5). Tvar pravdepodobne oválny alebo kruhový. Výplň objektu bola tmavá hlinito-sprašová. Keramický materiál bol získaný len zo začisťovania povrchu. Objekt bol začistený na ploche, ktorou neboli plánované základové pásy a z tohto dôvodu nebol skúmaný. Funkcia: obytný objekt, hliník? Datovanie: pravek.

Objekt 22 (109 × 106 × 33 cm; obr. 18; 26: 4). Tvar kruhový so stenami kónicky klesajúcimi k oválnemu dnu. Výplň bola jednoliata tmavá až čierna hlinito-sprašová. Z výplne objektu pochádza len jediný črep. Funkcia: neznáma. Datovanie: pravek.

Objekt 23 (99 × 82 cm [neúplný]; obr. 18; 27: 1). Tvar oválny s tmavou hlinito-sprašovou výplňou. Objekt bol začistený na ploche, ktorou neboli plánované základové pásy a z tohto dôvodu nebol skúmaný. Funkcia: neznáma. Nedatované.

Objekt 24 (167 × 140 × 97 cm; obr. 18; 27: 3). Tvar oválny so stenami rozširujúcimi sa smerom k rovnému dnu. Výplň objektu tvorila tmavá hnedá hlinito-sprašová vrstva. V hĺbke cca 20–25 cm nad dnom sa nachádzala žltá spraš, pod ktorou bol ešte jemný pás tmavej hlíny tesne nad dnom. Keramický materiál bol sporadický. V zásype objektu sa nachádzala kamenná podložka/zrnotierka? (obr 27: 2). Funkcia: zásobná jama. Datovanie: pravek.

Objekt 25 (73 × 71 × 14 cm; obr. 18; 27: 4). Tvar takmer kruhový s mierne sa zužujúcimi stenami k oblému dnu. Výplň objektu bola tmavá až čierna. Keramický materiál bol sporadický. Funkcia: neznáma. Datovanie: pravek.

Objekt 26 (206 × 182 × 55 cm [neúplný]; obr. 18; 28: 1). Tvar pravdepodobne oválny so stenami v severnej časti kónicky sa rozširujúcimi k rovnému dnu. Výplň objektu pozostávala z tmavej až čiernej zeminy, pod ktorou sa nachádzala žltá sprašovo-piesčitá vrstva. Bez nálezov. Funkcia: zásobná jama. Nedatované.

Objekt 27 (36 × 14 × 38 cm [neúplný]; obr. 18; 28: 3). Tvar oválny alebo kruhový so stenami kónicky sa zužujúcimi k oblému dnu. Výplň objektu bola jednoliata bledohnedá hlinitá. Bez nálezov. Funkcia: kolová jama. Nedatované.

Objekt 28 (126 × 25 cm [neúplný]; obr. 18; 28: 2). Tvar nezistený. Objekt bol zachytený len na profile. V zásype objektu bolo niekoľko drobných kusov keramiky. Funkcia: neznáma. Datovanie: pravek.

Objekt 29 (58 × 36 cm; obr. 18; 28: 4). Tvar pravdepodobne kruhový alebo oválny so stenami šikmo klesajúcimi k oblému dnu. Objekt mal tmavohnedú výplň. Bez nálezov. Funkcia: kolová jama? Nedatované.

Objekt 30 (133 × 38 cm × 84 cm [neúplný]; obr. 18; 28: 5). Tvar pravdepodobne kruhový so stenami kolmo sa rozširujúcimi k takmer rovnému dnu. Zásyp tvorila tmavá vrstva v hornej a spodnej časti čiastočne premiešaná žltou sprašou. Keramický materiál bol sporadický. Funkcia: Zásobná jama. Datovanie: pravek.

Objekt 31 (460 × 323 × 82 cm; obr. 18; 29: 1–3). Tvar nepravidelný so stenami šikmo klesajúcimi k členitému dnu (v južnej časti objektu) a k rovnému dnu (v severnej časti objektu). Výplň tvorila tmavá sivohnedá vrstva v spodnej časti porušená žltými pásmi piesku a spraše. Mohlo ísť aj o viacero objektov alebo hliniek. Keramický materiál bol sporadický a veľmi nevýrazný. Funkcia: hliniek, prípadne viacero objektov. Datovanie: pravek, stredovek?

Objekt 32 (98 × 14 × 44 cm; obr. 18; 29: 4). Tvar nezistený. Výplň objektu bola na povrchu žltá a smerom ku dnu tmavo hnedá. Objekt bol zachytený tesne pri profile základového pásu domu. Bez nálezov. Funkcia: neznáma. Nedatované.

Objekt 33 (66 × 30 cm [neúplný]; obr. 18; 29: 5). Tvar bikónický s oblým dnom. Objekt bol zachytený na profile východného základového pásu domu. Výplň objektu tvorila premiešaná sivohnedá hlina so žltou. Bez nálezov. Funkcia: neznáma. Nedatované.

Objekt 34 (68 × 14 cm [neúplný]; obr. 18). Tvar nezistený. Objekt bol zachytený na južnom a západnom profile v rohu výkopu základového pásu domu. Zásyp tvorila tmavá až čierna hlina s kúskami mazanice. Bez nálezov. Funkcia: neznáma. Nedatované.

Objekt 35 (hl. 50 cm; obr. 18). Tvar nezistený. V severozápadnom rohu stavby bol v tmavej kultúrnej vrstve objavený zásah. Jeho presný tvar sa nezistil, pretože sa nachádzal v tmavej kultúrnej vrstve. Identifikovaný bol len na základe zhluku mazanice a jej rozptylu v rozsahu 1 m. Presné hranice sa nezistili, rovnako ako sa nezistil žiaden ďalší archeologický materiál. Bez nálezov. Funkcia: neznáma/možno deštrukcia? Nedatované.

Objekt 36 (375 × 57 cm [neúplný]; obr. 18). Tvar nezistený, rovné dno. Objekt bol objavený v južnom a čiastočne aj v severnom profile základového pásu domu. Jeho výplň bola tmavohnedá. Bez nálezov. Funkcia: neznáma. Nedatované.

Objekt 37 (373 × 253 × 30 cm [neúplný]; obr. 18). Tvar nezistený, steny však veľmi mierne klesali k obľému dnu. Išlo plytký zásah, ktorý sa rozprestieral na severnom profile stredového základového pásu v smere V – Z a potom aj na jeho južnom profile. Zistený bol aj v základovom páse S – J. Výplň tvorila tmavá až čierna hlina. Keramický materiál bol sporadický. Funkcia: obytný objekt? Datovanie: pravek.

Objekt 38 (350 × 330 × 10–15 cm; obr. 18). Pri hĺbení základových pásov sa po začistení profilov v severovýchodnom rohu stavby objavila tmavá vrstva s obsahom črepov, ktorá sa ťahala v úzkom páse. Datovanie: pravek.

Skúmaná poloha predstavovala vyvýšeninu nad potokom Jarč. Sídľiskové objekty boli sústredené v západnej časti polohy na vrchole vyvýšeniny, kde bol terén rovný. Menovite išlo o parc. č. 4222/7, 10, 16, 18–20 (obr. 18). Východná časť terénu postupne klesala. Parc. č. 4222/25, 26 a 28 sa nachádzali v miernom svahu a osídlenie bolo menej intenzívne. Na parcelách 4222/40 a 41 boli preskúmané objekty, ale ich funkcia bola nejasná (obr. 18). Predstavovali väčšinou menšie jamy s obsahom keramiky, ktoré mohli byť pôvodne výplne terénnej depresie kultúrnou vrstvou zosunutou zo svahu. Viac ako tretinu všetkých objektov predstavujú zásobné jamy (objekty 6–11, 15, 17, 19, 24, 26 a 30). Najväčšia kumulácia bola zaznamenaná na par. č. 4222/7, kde sa preskúmalo až päť jam (objekty 6–10). Keramický materiál z objektov bol sporadický. Výnimkou bol objekt 11, datovaný do eneolitu (lengyel IV), ktorý obsahoval väčšie množstvo črepov a ľudské pozostatky (obr. 21: 1, 2–6; 22; 23). Na skúmanej lokalite boli objekty z eneolitu zistené už pri výskume na parc. č. 4222/10 (obr. 18; *Daňová 2023, 44*). Ďalšie zásobné jamy boli na základe keramiky datované do staršej doby bronzovej. Ich kultúrne zaradenie nie je úplne jednoznačné. Uvažovať môžeme o únětickej a maďarovskej kultúre. V inventári však chýbajú typické tvary keramickej produkcie, ako únětické šálky, alebo maďarovské džbáňky, prípadne akákoľvek výzdoba, ktorá by pomohla k lepšiemu kultúrnemu vymedzeniu. Skromný črepový materiál pochádza najmä z tiel nádob. Okrajových črepov bolo nájdených len niekoľko a nepredstavujú dôležitý chronologický prvok. Keramika (obr. 19: 6; 20: 7; 21: 2) však tvarovo a výzdobou pripomína sídliskový materiál z objektu 1 z Nitry-Za Ferenitkou, ktorý bol datovaný do úněticko-maďarovského stupňa staršej doby bronzovej (*Bobek/Kissová/Šimunková 2020, tab. III: 10: 4–6, 12, 71*). K zaujímavým nálezom patrí dno misovitej nádoby s kruhovým plastickým prstencom na vnútornej strane (obr. 19: 5). Podobné tvary poznáme z pohrebísk v Jelšovciach, napríklad z hrobu 13 (*Bátora 2000, Taf. 2: 27*) a z Matúškova z hrobu 7 (*Benkovský-Pivovarová/Chropovský 2015, Taf. 31, Grab 7: 1*). Na Morave sa podobné misy, ale s viacnásobnými kruhovými prstencami, objavili v sídliskovom objekte 9 datovanom do věteřovskej kultúry v Budkovicích (*Ondráček/Stuchlíková 1982, tab. 24: 23*). Na základe uvedených analógií sa podobné tvary objavujú už od prechodného úněticko-maďarovského stupňa a neskôr aj v maďarovskej kultúre, čo by súhlasilo s keramickým materiálom na sídlisku v Pate.

V katastrálnom území obce Pata evidujeme viaceré lokality datované do únětickej, ale aj maďarovskej kultúry (*Bartík 2018, 21; Cheben 1999, 66; Sedlák 1967*). Ide prevažne o pohrebné areály. V bezprostrednej blízkosti skúmanej polohy sa našli pravdepodobne tri hrobové celky. V roku 1965 boli pri sušiarňi JRD nájdené črepy, ľudské kosti a časť bronzovej dýky (*Sedlák 1967*). Sušiareň JRD sa nachádza oproti polohe Rybník. Z roku 1966 pochádza správa o dvoch džbáňkoch datovaných do maďarovskej kultúry, ktoré boli objavené pri ceste, ktorá vedie vedľa polohy Rybník (*Sedlák 1967*). Džbáňky boli neporušené a predpokladá sa, že pochádzajú z hrobu. Iný hrobový nález bol objavený v radovej zástavbe rodinných domov juhovýchodne od skúmanej polohy (*Cheben 2012, Abb. 1*). Hrob obsahoval kostrové pozostatky a výbavu v podobe terčovitej ihlice, vlasových kruhov a masívneho nákrčníka (*Cheben 1999, 66, obr. 40; 2012, Abb. 4*). Masívne nákrčníky sa objavujú už v období klasickej fázy únětickej kultúry (*Bátora/Vladár 2015, 70*). Ihlice tohto typu sú výnimočným nálezom. Vyskytujú sa už v nitriansko-únětickej fáze a v klasickej fáze únětickej kultúry (*Bátora/Vladár 2015, 74*). Na základe skromných keramických nálezov v kombinácii s uvedenými analógiami a ich datovaním môžeme povedať, že ide o sídliskové nálezy pravdepodobne zo záveru únětickej a z maďarovskej kultúry. Ďalší výskum, prípadne absolútne datovanie by priniesli viac svetla do chronológie a kultúrnej identifikácie.

Literatúra

- Bartík 2018* – J. Bartík: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej v Šoporni. *Zborník SNM 112, Archeológia 28, 2018, 21–46*.
Bátora 2000 – J. Bátora: *Das Gräberfeld von Jelšovce/Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken. Teil 1.* Kiel 2000.
Bátora/Vladár 2015 – J. Bátora/V. Vladár: Kultúry staršej doby bronzovej. In: V. Furmánek/J. Bátora/O. Ožďáni/V. Mitáš/R. Kujovský/J. Vladár: *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 21–130.

- Benkovský-Pivovarová/Chropovský 2015 – Z. Benkovský-Pivovarová/B. Chropovský: *Grabfunde der frühen und der Beginnenden Mittleren Bronzezeit in der Westslowakei*. Teil 1. Nitra 2015.
- Bobek/Kissová/Šimunková 2020 – P. Bobek/M. Kissová/K. Šimunková: Sídliiskové nálezy zo staršej doby bronzovej na Ulici Za Frerenitkou v Nitre. In: A. Kozubová/E. Makarová/M. Neumann (ed.): *ULTRA VELUM TEMPORIS*. Venované Jozefovi Bátorovi k 70. narodeninám. Slovenská archeológia. Supplementum 1. Nitra 2020, 67–78. DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2020.suppl.1.3>
- Daňová 2023 – K. Daňová: Archeologický výskum v Pate. *AVANS* 2019, 2023, 44.
- Cheben 1999 – I. Cheben: Starobronzové sídlisko a pohrebisko v Pate. *AVANS* 1997, 1999, 66.
- Cheben 2012 – I. Cheben: Siedlung und Gräberfeld der Aunjetitzer Kultur in Pata. In: R. Kujovský/V. Mitáš (ed.): *Václav Furmánek a doba bronzová*. Zborník k 70. narodeninám. Nitra 2012, 119–127.
- Ondráček/Stuchlíková 1982 – J. Ondráček/J. Stuchlíková: *Věteřovské sídliště v Budkovicích*. Brno 1982.

Pramene

Sedlák 1967 – K. Sedlák: *Pata*. Nitra 1967. Výskumná správa 3696/67. Dokumentácia AÚ SAV, v. v. i.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE PREHISTORIC SETTLEMENT IN PATA. Pata (Galanta district), urban area, Rybník site, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory, Eneolithic, Early Bronze Age (Únětice culture, Maďarovce culture), Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation was initiated by a construction activity on the periphery of Pata village. The aim was to extend the built-up area by new construction plots at the site of Rybník. The excavation was carried out individually on each plot. In 2019, 12 plots were examined; 32 archaeological features and a cultural layer were uncovered at tens of them. They were pits of various dimensions and shapes. Most were circular or oval pits, which could be interpreted as storage pits. During the excavation, the skeletal remains of a young individual were found at the bottom of the storage pit – feature 11 (plot no. 4222/16). The discovered settlement was poor in material culture. Only rare finds discovered in the pits shed more light on more detailed dating. Most finds can be roughly dated to prehistory, probably the Eneolithic. Some features, richer in finds, were dated to the Early Bronze Age, the Únětice and Maďarovce cultures. Some finds belong to the end of the Middle Ages.

VÝSKUM SÍDLISKA Z VRCHOLNÉHO STREDOVEKU V ŠINTAVE¹⁴

Klaudia Daňová – Michal Holeščák

Š i n t a v a (okr. Galanta), poloha Nad vrškom, sídlisko, záchranný archeologický výskum, vrcholný stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Záchranný archeologický výskum v Šintave bol vyvolaným stavebným zámerom pre výstavbu IBV v polohe Nad vrškom. V prvej etape bola predmetom výskumu infraštruktúra (cesta a inžinierske siete). Zároveň s ňou sa realizovala výstavba rodinných domov na jednotlivých parcelách. Každá parcela pre dom mala individuálneho investora. Archeologický ústav SAV, v. v. i., realizoval v aktuálnom roku výskum iba na infraštruktúre a jednom rodinnom dome na parc. č. 220/2, 3, 221/14 a 223/1.

Archeologickým výskumom na stavbe „Šintava IBV Nad vrškom – pozemné komunikácie a inžinierske siete“ sa podarilo preskúmať celkom 19 archeologických objektov. Na ploche stavby bolo objavených osem zásobných jám (objekty 2, 5, 6d, 7a, 7b, 9, 12, 15; obr. 30: 1, 3, 4). Jamy s rôznou hĺbkou možno datovať do obdobia záveru stredoveku alebo do novoveku. K plytším jamám môžeme zaradiť objekty 5, 6d a 9. Tie hlbšie 2, 7a, 7b, a 12 dosahovali hĺbku 2 m a viac. Datovať ich môžeme na základe sporadickej keramiky do obdobia vrcholného až záveru stredoveku (objekty 6d a 7b; obr. 30: 4) a do novoveku (objekty 2, 5, 9 a 12). Pri objekte 7a môžeme uvažovať aj o datovaní do novoveku, príp. predstavuje recentný zásah. Objekt 15 nebol dokopaný v celom rozsahu a nepochádza z neho materiál vhodný na datovanie. Medzi objektami boli identifikované aj ohniská/pece (objekty 1, 3 a 4; obr. 30: 1, 2, 5). Objekt 1 mal popolovú výplň s prepálenou južnou časťou. V zásype sa našlo množstvo prevažne vrcholnostredovekej až neskorostredovekej keramiky. Objekt 3 bol zničený a bez nálezov (obr. 30: 2). K mimoriadne zaujímavým patrili objekt 4. Išlo o väčšiu pec, ktorá bola prerobená na menšiu pomocou pieskovcových platní (obr. 30: 5). Južne od konštrukcie pece sa našlo päť kolových jám, severne od kupoly ďalšie tri kolové jamy. Išlo zrejme o nejaké prekrytie pece – výrobného objektu. Na základe keramického materiálu môžeme objekt 4 datovať do vrcholného až neskorého stredoveku. K obytným objektom by mohol patriť objekt 13,

¹⁴ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044.

ktorý bol zachytený len na profile kanalizačnej a vodovodnej ryhy. Objekt mal väčšie rozmery a viaceré konštrukčné prvky – na profile boli identifikované po stranách kolové jamy alebo žlaby. Materiál z objektu má novoveký charakter. Zvyšné objekty na ploche predstavovali jamy neznámeho účelu (objekty 6a–c, 8, 14, 16 a 19). K najdôležitejším nálezom patrili objekty 10 a 11. V oboch prípadoch išlo o priekopy. Z objektu 10, ktorý sa nachádzal v západnej časti plochy, pochádza z vyšších zásypových vrstiev keramický materiál z vrcholného stredoveku. Zo spodných vrstiev nemáme žiadny keramický materiál. Z objektu 10 bola z oblasti nad dnom odobratá a odoslaná vzorka uhlíkov na analýzu ^{14}C do laboratória v poľskej Poznani. V tomto úseku priekopy sa dno zachytiť nepodarilo (obr. 31: 1). Priekopa označená ako objekt 11 bola zistená v južnej časti telesa cesty (obr. 31: 2). Išlo o rozsiahly cca 9 m široký úsek v smere S – J. Z tejto priekopy nepochádza žiaden materiál vhodný na datovanie. Priekopa v tomto úseku mala rovné dno v hĺbke 260 cm. K ďalším technickým dielam patrili líniový objekt 17. Nachádzal sa vo východnej časti skúmanej plochy v smere S – J. Svojou polohou akoby kopíroval objekt 11. Išlo o plytký objekt so štrkovou výplňou (cesta/chodník?). Jeho datovanie súvisí najmä s objektom 7. Objekt 17 bol porušený pravdepodobne recentným objektom 7a, no zároveň sa zdá, že sám porušoval objekt 7b, ktorý spadá do záveru stredoveku až začiatku novoveku.

Situácia na pozemku pod rodinným domom mala veľmi podobný charakter. Pozemok bol sústredený na okraji vyvýšeniny a časť pozemku prudko klesala južným smerom. V základových pásoch domu sa podarilo identifikovať šesť zásahov/objektov. Objekt 1 bol identifikovaný vo východnej základovej ryhe a mal žltú sprašovú výplň bez nálezov, tvarom pripomínal zásobnú jamu. Objekt 2 bol zachytený tiež vo východnej základovej ryhe a jeho výplň tvorila žltá spraš s prímiesou mazanice, možno tehál – bez možnosti priameho určenia alebo datovania keďže išlo o veľmi drobné kúsky. Tvar objektu 2 pripomínal skôr výplň nejakej nerovnosti. Oba objekty 1 a 2 sa nachádzali cca 20 cm pod úrovňou terénu, teda čiastočne pod vrstvou planírky. Ich vznik mohol priamo súvisieť s úpravami terénu. Objekt 3 sa nachádzal na západnom profile jednej z priečok v západnej časti staveniska. Táto časť bola staticky nestabilná, pretože pod cca 30 cm vrstvou bledohnedej spraše sa nachádzalo žlté sprašovo-piesčité podložie, na viacerých miestach sa nachádzal len čistý piesok. Objekt 3 mal tvar aj rozmery kolovej jamy. Či ide o archeologický objekt alebo opäť len o relikv úprav pozemku je zložité zhodnotiť. Výplň objektu bola rovnaká ako vrstva nad objektom. V západnej časti stavby sa objavil ešte objekt 5 – kamenistý/sutinový zával, ktorý mal obdĺžnikový tvar a hĺbku cca 40 cm. K najdôležitejším nálezom patrili objekt 4 vo východnej časti stavby. Objekt sa ťahal celým pozemkom v smere S – J v celkovej dĺžke viac ako 16 m. V severozápadnej časti objektu 4 sa našli kúsky mazanice – táto časť bola počas výskumu označená ako objekt 6 a následne tak bola aj zameraná. Keďže iný rozdiel vo výplni okrem výskytu drobných kusov mazanice nebol, môže ísť o jeden objekt. V severovýchodnom rohu stavby – v objekte 4 sa našiel keramický materiál, ktorý bol predbežne datovaný do 14.–15. stor. V nadväznosti k realizovanému výskumu na cestnej infraštruktúre IBV, kde boli zachytené priekopy na dvoch miestach a niekoľko objektov, niektoré datované aj do uvedeného obdobia, je možné, že objekt 4 mohol byť pôvodne technickým dielom, prípadne súčasťou opevnenia, či už priekopou alebo kanálom.

Archeologickým výskumom v polohe Na vršku sa podarilo zachytiť niekoľko zaujímavých objektov a opevňovací systém v podobe minimálne dvoch priekop. Podrobnejšiemu spracovaniu sa autori budú venovať v samostatnej štúdii.

EXCAVATION OF THE HIGH MIDDLE AGES SETTLEMENT IN ŠINTAVA. Šintava (Galanta district), Nad vrškom site, settlement, rescue archaeological excavation, High Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation at the construction of "Šintava-Nad vrškom housing estate – roads and utilities" examined 19 archaeological features. The features can be divided into settlement features and technical works relics. As for settlement features, eight storage pits with various depths were found at the construction site (features 2, 5, 6d, 7a, 7b, 12 and 15). Based on the associated pottery, they can be dated to the end of the Middle Ages (features 6d and 7b), the Postmedieval period (features 2, 5, 9 and 12), or to the Modern 20th century (feature 7a). Feature 15 was not completely excavated and did not provide any material allowing its dating. Features 5, 6d and 9 can be classified as shallow pits. The deeper features 2, 7a, b and 12 were 2 or more metres deep. Hearths/ovens (features 1, 3 and 4) are classified as settlement features; feature 4 belongs to extremely interesting cases. Initially, it was a large stove made smaller using sandstone plates. The surface of this part was made up of collapsed stones, which was obviously the dome of the more recent stove. In the southern part of the more recent stove, ash backfill was evident. South of the stove construction, five postholes were found; north of the dome, there were three more postholes, which probably remain from the roofing construction of the stove – a production feature. Feature 4 can be dated to the High to Late Middle Ages based on the

pottery material. Feature 13, detected only on a sewage and water pipeline trench profile, might have belonged to residential features. The material from the feature was Postmedieval. The remaining features in the area were pits of unknown function (features 6a–c, 8, 14, 16 and 19). The interesting findings at the site included two technical features of a ditch-like shape (features 10 and 11). Pottery material from the High Middle Ages comes from the top backfill layers of feature 10, located in the western part of the site. There is no pottery from the lower layers. The bottom was not found either. A sample of charcoals for ^{14}C analysis was taken from the bottom layers of feature 10 to the Radiocarbon Laboratory in Poznań. Remain of probable posthole was documented in the line in front of the ditch, in the profile on the cant of the ditch. Another posthole was identified approx. 8.7 m west of the ditch (feature 18). Nevertheless, its association with feature 10 cannot be clearly proved. Another structure of the ditch indicated as feature 11 was found in the southern part of the road body. It was a large, 9 m wide section in the N – E direction without any datable material. The flat bottom of the ditch was 2.6 m deep in this section. In its western part, remains of a stake were identified. It was embedded in the rising bottom of the ditch; however, it crossed the backfill. Other technical works include the linear feature 17 situated in the eastern part of the examined area, in the N – S orientation, its course copying feature 11. It was a shallow feature with gravel backfill (road/path?).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM KOSTOLA SV. MARTINA V HONTIANSKEJ VRBICI¹⁵

Eva Fottová

Hontianska Vrbica (okr. Levice), NKP Kostol sv. Martina (č. ÚZPF 1600), cintorín, záchranný výskum, pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Na lokalite NKP Kostol sv. Martina v Hontianskej Vrbici sa uskutočnil predstihový záchranný výskum, ktorý súvisel s výstavbou novej elektrickej prípojky (obr. 32: 1). Práce na obnove kostola prebiehali od roku 2014. V rámci toho sa v rokoch 2014–2015 v jeho interiéri a exteriéri realizoval rozsiahly archeologický výskum (Fottová a i. 2016). Zachytili sa zvyšky románskeho kostola s podkovovitou apsidou, či následné dostavby a prestavby architektúry, od ranogotickej až po barokovú stavebnú fázu. V okolí kostola sa doložil zaniknutý cintorín so začiatkom pochovávania v románskej fáze. Celý areál kostola a zaniknutého cintorína je obkolesený zemným valom.

Ryha elektrickej prípojky v dĺžke 28 m bola situovaná severozápadne od kostola (obr. 32: 2). Začínala v telese zemného valu, prechádzala areálom zaniknutého cintorína a končila pri severnej stene lode kostola. Výkop bol hlboký 80 cm. V rámci neho boli rozpoznané tri kultúrne vrstvy, kamenný základ a priekopa (obr. 32: 3). Mierny svahovitý terén prekryvala povrchová vrstva. Pod ňou sa nachádzala maltová vrstva, najvýraznejšia v blízkosti kostola, ktorá predstavovala pravdepodobne zvyšky z rozsiahlejšej prestavby kostola. Smerom dolu svahom sa jej mocnosť prirodzene zmenšovala až sa približne na 24 m strácala. Treťou zistenou vrstvou bola hnedá hlinitá uloženina s menším podielom novovekého a výraznejším výskytom stredovekého keramického materiálu. Do vzdialenosti 15 m od kostola siahala až po dno ryhy. Išlo o klasickú premiešanú cintorínsku vrstvu, v ktorej nebolo možné rozpoznať hrobové jamy. Vo vzdialenosti od 15 m a ďalej vystupovalo podlažie už v hĺbke 60–80 cm.

Novým zistením výskumu bolo objavenie kamenného základu vo vzdialenosti 22 m od kostola. Išlo o pomerne plytký základ s hĺbkou do 40 cm a šírkou 50–60 cm. Výkop základu stavby, ktorú interpretujeme ako kamennú ohradu cintorína, prerezal staršiu maltovú vrstvu z predpokladanej prestavby kostola. Vo vzdialenosti 5 m pred ňou sa nachádzal relikt zemného valu, ktorý v tomto úseku prevyšoval terén len o 20 cm. Tvorila ho navíšená zemina z podlažia. Z vnútornej strany valu bola v ryhe zachytená 200 cm široká priekopa. Výskumom zistená hĺbka výkopu bola 50 cm, no zásah pokračoval hlbšie. Jeho výplň tvorila hnedá vrstva, podobná tretej kultúrnej vrstve. Objavili sa v nej zlomky tufových kameňov so stopami po opracovaní – stavebný materiál z románskej fázy kostola. Chronologické zaradenie kamenného základu, valu a priekopy nie je na základe výsledkov výskumu možné. Nálezový materiál tvoria hlavne keramické zlomky z obdobia stredoveku a novoveku. Z drobných nálezov majú prevahu železné predmety (klince, nože). Našiel sa tiež kovový medailón, fragment hlinenej fajky, hlinená guľka a fragment tabuľového skla. Medzi nálezovým materiálom sa objavila aj surovina na výrobu kamennej industrie (jadrá na výrobu úštepov).

Hrobové jamy cintorína neboli v ryhe zistené. Pri kostole do vzdialenosti 15 m sme sa nedostali na podlažie. Náznaky výkopov hrobových jam sme nezachytili ani v profiloch. V tomto úseku sa však

¹⁵ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0145/22.

v prvej a tretej vrstve nachádzalo pomerne veľké množstvo úlomkov ľudských kostí. V menšom množstve sa vyskytovali aj na svahu, zhruba po zachytený kamenný základ. Na konci ryhy sa objavili len v zásype priekopy.

Literatúra

Fottová a i. 2016 – E. Fottová/P. Smetanová/M. Bóna/ M. Matejka: Výsledky archeologického a architektonicko-historického výskumu Kostola sv. Martina v Hontianskej Vrbici v rokoch 2014 – 2015. *Študijné zvesti AÚ SAV* 60, 2016, 157–192.

RESCUE EXCAVATION OF THE CHURCH OF ST. MARTIN IN HONTIANSKA VRBICA. Hontianska Vrbica (Levice district), NCM Church of St. Martin (CLM no. 1600), cemetery, rescue excavation, prehistory, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Before the current rescue excavation of the NCM Church of St. Martin in Hontianska Vrbica, an extensive archaeological excavation was carried out (Fottová a i. 2016). It detected remains of a Romanesque church with a horseshoe-shaped apse and its reconstruction – from the Early Gothic to the Baroque stage. Nearby, an extinct cemetery with the first burials from the Romanesque stage was documented. The whole church area and the extinct cemetery are surrounded by an earthen rampart.

In 2020, a new electricity connection was made for the church (Fig. 32: 1). The earthwork was carried out as a development-led rescue excavation. The trench was 28 m long and 80 cm deep. It started in the body of the earthen rampart, crossed the area of the extinct cemetery and ended at the northern wall of the church nave (Fig. 32: 2). The trench was not deep enough to detect burial pits. There was only a mixed cemetery layer with fragments of human bones. 22 m from the church, the remains of the stone enclosure of the cemetery were discovered. 5 m in front of it, the earthen rampart had remained. A 2 m wide ditch was detected on the interior side of the rampart (Fig. 32: 3). Chronological classification of the stone foundations, rampart and ditch based on the excavation results is impossible. The finds consist of pottery sherds from the Middle Ages and the Postmedieval period. Among miniature finds, iron artifacts prevail (nails, knives). A metal medallion, a fragment of a clay pipe, a clay ball, and a fragment of a glass pane were also found.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V NEMČICIACH¹⁶

Monika Gabulová – Terézia Vangľová

Nemčice (okr. Topoľčany), intravilán, Školská ulica, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek, neolit (mladšia kultúra s lineárnou keramikou, železovská skupina), vrcholný a neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický záchranný výskum na Školskej ulici v Nemčiciach realizovali pracovníci Archeologického ústavu SAV v dňoch 12. 5.–24. 6. Výskum bol vyvolaný plánovanou výstavbou parkoviska pri cintoríne. Po mechanickom odstránení vrchnej vrstvy bolo na začistenej ploche zachytených a preskúmaných celkom 23 objektov, ktoré boli zahĺbené do sprasového podlažia.

Objekt 1. Mal kruhový pôdorys s priemerom asi 100 cm so zahĺbením cca 25 cm od úrovne zistenia. Výplň tvorila hnedá hlina.

Objekt 2. Mal oválny pôdorys pokračujúci za východný okraj plochy. Výplň tvorila hnedá hlina s nízkym počtom nálezov. Po vybratí výplne sa ukázalo, že ide o superpozíciu dvoch objektov 2A a 2B. Objekt 2A mal približne kvadratický tvar so zaoblenými rohmi a bol zahĺbený približne 25 cm od úrovne zachytenia. V juhozápadnom rohu objektu 2A sa nachádzal objekt 2B s kruhovým pôdorysom, ktorý bol zahĺbený asi 36 cm od úrovne zachytenia.

Objekt 3A. Objekt s kruhovým pôdorysom čiastočne vystupoval z východného profilu, resp. okraju plochy. V profile bolo zachytených viacero zásypových vrstiev. Predpokladáme, že objekt 3A je mladší a porušil objekt 3B. Bol zahĺbený 170 cm od pôvodného povrchu.

Objekt 3B. Objekt mal kruhový pôdorys s priemerom asi 200 cm. Výplň tvorilo niekoľko zásypových vrstiev. Bol zahĺbený 90 cm od úrovne zistenia a porušený objektom 3A.

¹⁶ Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0075/21 a 2/0145/22.

Objekt 4. Mal kruhový pôdorys s priemerom asi 300 cm. Výplň tvorilo niekoľko zásypových vrstiev. V zásype sa našlo niekoľko zvieracích lebiek aj s niekoľkými stavcami, pričom jedna lebka koňa mala medzi zubami železnú tyčinku, zrejme zvyšok zubadla. Našlo sa tu aj väčšie množstvo zvieracích kostí bez anatomického uloženia. Objekt mal lievikovité ústie a kolmé steny. Kvôli bezpečnosti bol objekt znížovaný len do hĺbky 300 cm a hlbšie sa nepokračovalo. Predbežne je objekt interpretovaný ako studňa.

Objekt 5. Mal kruhový obrys s priemerom asi 200 cm a bol porušený objektom 13, pravdepodobne negatívom muriva. V strede výplne sa zistila koncentrácia uhlíkov (tiež porušená objektom 13). V profile rezu objektom bolo viditeľných niekoľko zásypových vrstiev. Severná časť objektu bola porušená objektom 22. Po vybratí mal objekt približne kvadratický tvar so zaoblenými rohmi.

Objekt 6. Mal približne kvadratický pôdorys so zaoblenými rohmi, pričom pri jeho severozápadnom rohu bolo viditeľné kvadratické rozšírenie – vstup (obr. 33: 1). Pri východnej, západnej a južnej stene z vonkajšej strany objektu boli zachytené pôdorysy kolových jám označené ako 6A, 6B a 6C. Dodatočný rez objektom 6A ukázal, že nejde o kolovú jamu, ani výsledok antropogénnej činnosti. Po vybratí výplne objektu 6 boli zachytené viaceré pozostatky kolovej konštrukcie stavby a zrejme aj vybavenia interiéru. Hlavnú konštrukciu stavby predstavuje deväť kolových jám v rohoch, v stredoch stien a v strede obydli (KJ A–I). Pri južnej stene boli zachytené zvyšky konštrukcie tvorenej skôr prútmi (zrejme výplet alebo košatina). Vo vstupe boli odkryté dve kolové jamy a priehlbina, ktoré sú interpretované ako stopy po prahu a upevnení dverí. Vo vstupnej časti obydli sa našla aj minca datovaná do prvej polovice 14. stor. (informácia od J. Hunku). Neďaleko vstupu sa našli aj dva železné kľúče. V strednej časti obydli sa na dne nachádzala krusta tvrdšej, sivohnedej hliny (podlaha?). Neboli zachytené žiadne stopy po ohnisku alebo peci. Výplň objektu tvorilo niekoľko zásypových vrstiev, pričom dno bolo zahĺbené 80 cm od úrovne zistenia.

Objekt 7. Mal kruhový pôdorys s priemerom asi 170 cm s výklenkom na severnej strane. Výplň objektu tvorilo niekoľko zásypových vrstiev. Maximálne zahĺbenie výklenku dosahovalo 25 cm a dna objektu 63 cm od úrovne zistenia.

Objekt 8. Mal kruhový obrys s priemerom 180 cm. Rez objektom bol hlboký 120 cm. V tejto hĺbke bola zachytená kostra kozy (jedinec 1). Následne sa výplň vyberala v celej šírke objektu. Po ďalšom znížení boli pri východnej a južnej stene odkryté ďalšie kostry – koza (jedinec 2) a prepletené kostry kozy a psa (jedinec 4A, 4B). V severozápadnej časti objektu bola odkrytá kostra psa (jedinec 3). V strede objektu sa nachádzal kruhový obrys s tmavšou výplňou s uhlíkmi a popolom. V tejto časti výplne sa našli aj tehly „prstovky“. Po vybratí kostier pokračovalo znížovanie. Našlo sa množstvo vaječných škrupín a drobných kostí, zrejme vtáčích. Aj na tejto úrovni sa v strede objektu odlišoval kruhový obrys, avšak už bez uhlíkov a popola. Po dosiahnutí hĺbky 300 cm bolo znížovanie zastavené z bezpečnostných dôvodov. Vo výplni objektu sa našlo aj niekoľko rekonštruovateľných nádob (obr. 33: 2, 3). Objekt, hruškovitého prierezu, je interpretovaný ako zásobná jama.

Objekt 9. Mal približne kvadratický obrys so zaoblenými rohmi a rozmermi 4 × 4 m. Na jeho povrchu boli viditeľné koncentrácie mazanice. Bol vyberaný postupne, po štvrtinách. Výplň objektu tvorilo niekoľko zásypových vrstiev. Pri vybratí juhozápadnej štvrtiny sa ukázalo, že vo výplni sa nachádzala vrstva mazanice, resp. spálenej hliny, avšak nevytvárala ohnisko ani zvyšky nejakej zhorenej konštrukcie. V severovýchodnej a juhovýchodnej štvrtine sa našlo viacero celých alebo rekonštruovateľných nádob (obr. 33: 4). Objekt mal nepravidelné dno so zahĺbením 60–90 cm od úrovne zistenia.

Objekt 10. Mal kruhový pôdorys s priemerom 140 cm. Výplň tvorila hnedá hlina. Objekt bol zahĺbený 13 cm od úrovne zistenia.

Objekt 11. Mal kruhový pôdorys s priemerom 100 cm. Výplň tvorila hnedá hlina. Objekt bol zahĺbený 40 cm od úrovne zistenia.

Objekt 12. Mal nepravidelný pôdorys. Rez objektom ukázal, že nie je pozostatkom antropogénnej činnosti.

Objekt 13. Po začistení sa javil ako svetlý pás zeminy pravouhlého pôdorysu so šírkou asi 80 cm a preskúmanou hĺbkou 5–9 cm od úrovne zistenia. Interpretujeme ho ako negatív muriva porušujúci objekt 5. Priamo vo výplni objektu 13 sa našli zlomky recentného skla a plastu. Ako objekt 13A bola označená kolová jama v severovýchodnom rohu plochy, ktorá súvisí so superpozíciou (objekty 5 a 13). Mala hĺbku 60 cm od úrovne zistenia. Ako objekt 13B bola označená druhá kolová jama, zahĺbená 60 cm od úrovne zistenia.

Objekt 14. Mal nepravidelný pôdorys. Rez objektom ukázal, že nie je pozostatkom antropogénnej činnosti.

Objekt 15. Mal kvadratický pôdorys so šírkou 100 cm, ktorý presahoval severný okraj skúmanej plochy. Po vybratí výplne, ktorá pozostávala z hnedej hliny, mal nepravidelný kvadratický tvar so zaoblenými rohmi s maximálnym zahĺbením 37 cm od úrovne zistenia. Pri východnej stene, na dne objektu, bola zachytená kolová jama označená ako objekt 23.

Objekt 16. Pôvodne označoval tmavý pravouhlý obrys v superpozícii s objektom 6. Rez objektmi ukázal, že ide o vstup do obydlia a je súčasťou objektu 6.

Objekt 17. Mal približne kvadratický pôdorys so zaoblenými rohmi s rozmermi 140 × 120 cm. Výplň objektu tvorila hnedá hlina s celkovou hĺbkou 25 cm od úrovne zistenia.

Objekt 18. Mal nepravidelný pôdorys. Výplň objektu tvorila hnedá hlina. Po preskúmaní južnej polovice sa preukázalo, že ide o dva objekty 18A a 18B. Objekt 18A mal maximálne rozmery 85 × 90 cm a bol zahĺbený 17 cm od úrovne zistenia. Objekt 18B mal maximálne rozmery 70 × 60 cm a bol zahĺbený 10 cm od úrovne zistenia.

Objekt 19. Mal približne kruhový pôdorys s rozmermi 130 × 135 cm. Výplň objektu tvorila hnedá hlina. V severozápadnej časti objektu bol výklenok. Po vybratí sa objekt 19 prepojil s objektom 17. Bol zahĺbený 20 cm od úrovne zistenia.

Objekt 20. Mal zrejme oválny pôdorys so zachovanými rozmermi 130 × 120 cm. Výplň objektu tvorila hnedá hlina. Keďže sa nachádzal na okraji plochy, bola preskúmaná len dostupná časť. Objekt mal hĺbku 40 cm od úrovne zistenia a po vybratí sa prepojil s objektom 21.

Objekt 21. Mal zrejme oválny pôdorys so zachovanými rozmermi 70 × 50 cm. Výplň objektu tvorila hnedá hlina. Keďže sa nachádzal na okraji plochy, bola preskúmaná len dostupná časť. Bol zahĺbený 20 cm od úrovne zistenia. Po vybratí sa prepojil s objektom 20.

Objekt 22. Mal kvadratický tvar so zaoblenými rohmi so zachovanými rozmermi 100 × 90 cm. Výplň tvorila hnedá hlina. Zo severu bol porušený objektom 15 a z juhu objektom 5. Bol zahĺbený 24 cm od úrovne zistenia.

Objekt 23. Predstavuje štruktúru s kruhovým pôdorysom s priemerom 20 cm, ktorá bola viditeľná po vybratí výplne na dne objektu 15. Kolová jama bola zahĺbená 40 cm od úrovne zistenia.

Po preskúmaní sa ukázalo, že objekty 6A, 12 a 14 nemajú antropogénny pôvod a objekt 13 je recentný. V ostatných sídliskových objektoch bola z nálezov najpočetnejšie zastúpená vrcholno- až neskorostredoveká keramika. V niektorých sa v menšom počte vyskytli aj pravdepodobné intrúzie pravekej keramiky, ktorú možno spojiť s mladšou kultúrou s lineárnou keramikou a železovskou skupinou (objekty 1–4, 6–11, 17–19 a 22). Vo vrchných vrstvách zásypu objektu 4, ktorý interpretujeme ako studňu, sa našla aj novoveká keramika. Zároveň sa vo výplni niektorých objektov našla aj štiepaná industria (objekty 1, 2, 4–6, 9 a 17). Z kovových nálezov je najvýznamnejšia minca z prvej polovice 14. stor. a dva železné kľúče z objektu 6. Okrem toho sa našli štyri časti nožov, dve časti kosáka a niekoľko brúsikov. Ako interpretovať nález piatich anatomicky uložených zvieracích jedincov na vrstve vaječných škrupín a zrejme vtáčích kostí v objekte 8 nateraz nie je jasné.

Záchranný výskum na Školskej ulici v Nemčiciach odkryl časť vrcholno- až neskorostredovekého sídliska, resp. časť usadlosti. Prítomnosť intrúzií keramiky kultúry s lineárnou keramikou a železovskej skupiny vo výplni objektov naznačuje prítomnosť staršieho osídlenia nad skúmanou polohou, na chrbte svahu, v priestore dnešného cintorína.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN NEMČICE. Nemčice (Topolčany district), urban area, Školská ulica street, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory, Neolithic (Late Linear Pottery culture, Želiezovce group), High and Late Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the rescue archaeological excavation in Školská ulica street, in the urban area of Nemčice, 23 features were recorded after removing the upper layer. Examination showed that features 6A, 12, and 14 were not results of anthropogenic activity. Feature 13, interpreted as a negative of masonry, was – based on finds – dated as recent. Feature 4 was a remnant of a well. Feature 6 represented the remains of a dwelling with a rectangular ground plan, with an entrance in the northwestern part, traces of posthole construction, and probably also interior equipment. A coin dated to the first half of

the 14th century was found in the entrance. Feature 8 had a piriform cross-section. It is probably a storage pit where five animal skeletons were found – three goats and two dogs. The layer under them contained eggshells and probably bird bones. Postholes – 6B, 6C, 13A, and 13B – were detected in feature 8. Functions of other settlement features have not been identified yet. High and Late Medieval pottery prevails among the finds from the site. Neolithic pottery dated to the Late Linear Pottery culture, and Želiezovce group was discovered in some features. Together with the chipped lithic industry, it is interpreted as an intrusion. The rescue excavation in Školská ulica street in Nemčice uncovered part of a High to Late Medieval settlement or part of a farmstead. The presence of intrusions of the Linear Pottery culture and Želiezovce group pottery in the fill of the features indicates the presence of older settlement.

KAMENNÁ SEKERKA ZO ŠURIAN

Jakub G o d i š

Š u r a n y, časť N i t r i a n s k y H r á d o k (okr. Nové Zámky), extravilán, poloha Hrudné/Lúky, parc. č. 1107, povrchový zber, neolit, eneolit. Uloženie nálezov: Múzeum Jána Thaina v Nových Zámkoch.

V máji informoval autora príspevku M. Bernát o prítomnosti archeologických nálezov, ktoré spozoroval pri víkendovej prechádzke v prírode na vysiatom kukuričnom poli vzdialenom asi 1,2 km severovýchodne od obce Nitriansky Hrádok (časť mesta Šurany). Následne autor príspevku spolu s oznamovateľom uskutočnili na mieste povrchový prieskum, ktoré sa na mapových zobrazeniach zo 60. rokov minulého storočia objavuje pod názvom Hrudné¹⁷. Nálezisko je situované pri juhovýchodnom okraji vyvýšenej pieskovej duny, ktorá je v súčasnosti čiastočne zalesnená (obr. 34: 1).

Počas povrchového zberu bola nájdená plochá kamenná sekerka (obr. 34: 3), niekoľko väčšinou atypických pravekých fragmentov v ruke vyhotovenej keramiky s povrchom oranžových a hnedých odtieňov (obr. 34: 6–14), ako aj drobné kamenné odštepky neurčenej suroviny mliečnej farby (obr. 34: 4, 5). Zopár črepov z tiel nádob má zachovanú jednoduchú výzdobu v podobe rytej línie (obr. 34: 9, 13), či vodorovného pásu vpichov na pleci (obr. 34: 7). Diagnostickým je črep z tela vydutia nádoby tmavej farby zdobený kombináciou vodorovných a zvislých širokých žliabkov (obr. 34: 8), ktorý je blízky keramickému štýlu badenskej kultúry.

Presnejšie datovanie kamennej sekerky je problematické vzhľadom na fakt, že tento typ sa používal od mladšej po neskorú dobu kamennú (Lichardus 1960, 852). Treba však uviesť, že intenzívne archeologické doklady o existencii rozsiahlej enklávy osád boľerázskej skupiny boli zistené pri záchranných výskumoch v rokoch 1952–1955 na neďalekej známej polohe Vysoký Breh (Němejcová-Pavúková 1964, 163) a neskôr aj v roku 1976 na bezprostredne susediacich polohách Diely, Vinohrady a Plantáž JRD (Točík 1977, 282). Uvedené miesta, na ktorých boli dokumentované výrazné stopy archeologického osídlenia od neolitu až po včasný novovek sú vzdialené od tu prezentovaného náleziska zhruba 500–800 m západne, smerom k pôvodnému toku rieky Nitry a potoka Cítenky (obr. 34: 2). Poloha Vysoký Breh a k nej príslušná plocha bola však v minulosti silno deštruovaná exploataciou štrku, poľnohospodárskymi prácami a napokon aj rigolovaním vinohradu. Je otázne či miesto nálezu kamennej sekerky v polohe Hrudné možno považovať za novú, doposiaľ neznámu, lokalitu alebo artefakt súvisí so sústavou pravekých osád predtým zistených v západnej časti pieskovej duny.

Opis nálezu:

Kamenná sekerka (klin) s plochým telom, zúženým tylom, vyhladeným povrchom a s nepatrnými stopami poškodenia na asymetrickom, obojstranne brúsenom ostrí (obr. 34: 3), dĺžka 62 mm, výška 44 mm, max. hrúbka 10 mm, šírka tyla 25 mm, hmotnosť 73 g.

Literatúra

Lichardus 1960 – J. Lichardus: Kamenné nástroje na Slovensku a ich hlavné typy. *Archeologické rozhledy* 22, 1960, 842–859.

Němejcová-Pavúková 1964 – V. Němejcová-Pavúková: Sídliisko boľerázskeho typu v Nitrianskom Hrádku. *Slovenská archeológia* 22, 1964, 163–268.

Točík 1977 – A. Točík: Zisťovací výskum v Nitrianskom Hrádku v roku 1976. *AVANS* 1976, 1977, 281–292.

¹⁷ Na moderných topografických mapách sa tento názov neobjavuje. Nálezisko možno lokalizovať západne od polohy Jelšiny a severne od polohy Lúky, ktoré sú dnes rozľahlými plochami ornej pôdy.

STONE AXE FROM ŠURANY. Šurany-Nitriansky Hrádok (Nové Zámky district), rural area, Hrudné/Lúky site, plot no. 1107, surface collection, Neolit, Eneolit. Finds deposited at: Ján Thain Museum in Nové Zámky. During field survey in May about 1.2 km east of Nitriansky Hrádok residential zone (part of Šurany), a small stone axe and several, mostly atypical, prehistoric pottery sherds, as well as stone chips were found. The finding spot is located about 500–800 m west of the well-known site Vysoký breh, where a significant settlement traces from the Neolithic to the Early Modern Age were documented during rescue excavations in the 1950s and 1970s. These new finds can be tentatively related to the nearby huge settlement enclave dated to Middle Aeneolithic, as one fluted pottery sherd indicates. Alternatively, it could be proof of yet unknown settlement situated on the eastern edge of the elevated sand dune, which is surrounded by vast agricultural area.

Translation provided by the author

ZBEROVÉ NÁLEZY Z GÁNOVIEC¹⁸

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Dominika O r a v k i n o v á

G á n o v c e (okr. Poprad), poloha Za Stodolami, povrchový zber, pravek, doba bronzová (otomansko-füzesabonský kultúrny komplex, pilinská kultúra?, lužická kultúra?), stredovek, novovek. Uloženie náleзов: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Počas systematických obhliadok polohy Za Stodolami realizovali v priebehu rokov 2019–2020 pracovníci Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi povrchové zbory. Sledovali priestor medzi futbalovým ihriskom a polohou Hrádok, ktorý bol v rôznej miere opakovane narušaný ťažbou úrodných zemín miestnymi obyvateľmi, ktorí ju prenášajú do svojich záhrad. V rámci prieskumu sa tak podarilo postupne získať viacero zlomkov keramiky (105 ks, z toho päť sekundárne prepálených), drobných predmetov z keramiky (10 ks), artefaktov z kostí a parohu (8 ks), kamenných nástrojov (9 ks), jeden bronzový predmet, fragmenty železnej trosky (12 ks), malakofaunu, zvieracie kosti a mazanicu.

V keramickom súbore prevažujú zrnité až hrubozrnné nezdobené formy, ktoré možno len vzácne z typologického hľadiska zaradiť k hrncom, jedným zlomkom je doložená amfora, misa, cedidlo a miniatúrna nádoba (obr. 35: 1–3, 6, 7). Z výzdobných prvkov sa vyskytuje aplikovaná pretláčaná plastická lišta na okraji a plastické poglobulovité a lalokovité výčnelky v horných častiach vydutín tiel (obr. 35: 1, 4, 5). Smerodajný je najmä zlomok tela amfory, ktorý vo výzdobe kombinuje ryté, plastické a žliabkované prvky v koncentrickej orientácii, ktoré sú príznačné pre otomansko-füzesabonský kultúrny komplex (obr. 35: 3; Šteiner 2009, 64–67). Medzi ďalšie nálezy, ktoré dokladajú intenzívne využívanie polohy na prelome staršej a strednej doby bronzovej, radíme početnú kostenú a parohovú industriu. Z charakteristických tvarov sa podarilo rozpoznať dva klinovité nástroje – dlátka vyrobené z kosti a kančieho kla (obr. 35: 11, 12), prstový článok s ohladením (obr. 36: 1), zlomok ihly, aj vo forme polotovaru (obr. 36: 4, 5), fragment parohovej ihlice s profilovanou hlavicou (obr. 36: 3), závesok zo zvieracieho zubu (obr. 36: 2), či zlomok parohovej bočnice uzdy (obr. 36: 6). Doterajšiu kolekciu bronzov z lokality rozširuje nález liateho miniatúrneho srdcovitého závesku (obr. 36: 7), ktorý má početné analógie v materiálnej náplni kosziderskeho horizontu na prelome staršej a strednej doby bronzovej v širšom karpatskom priestore (Furmánek 1980, 20–23).

Chronologicky mladšie sa javia výzdobné kompozície vertikálnych žliabkov v hornej časti tiel tvarovo bližšie neurčitelných nádob. Spájame ich skôr s mladšou fázou osídlenia polohy nositeľmi pilinskej a lužickej kultúry v strednej až neskorej dobe bronzovej (obr. 35: 8, 9; Soják/Soják/Suchý 2004).

Uvedené polykultúrne osídlenie polohy v dobe bronzovej dokladajú aj nálezy dvoch fragmentárne dochovaných kamenných kadlubov so stopami po použití (obr. 36: 8, 9). Ostatné zozbierané drobné predmety z keramiky (sekundárne opracované zlomky keramiky, časti hlinených závaží, praslen), fragmenty kamennej štiepanej industrie (úštepy), makrolitickej kamennej industrie (ploché disky, podložky) spolu s mazanicou možno len rámcovo datovať do obdobia praveku. Nejednoznačné je aj zaradenie amorfných hrúd železnej trosky, ktoré snáď súvisia s niektorým z mladších sídlených horizontov v rozsahu doby laténskej až doby rímskej, príp. z 13. stor. až novoveku, kedy bola susedná poloha Hrádok opätovne osídlená (napr. Soják 2001, 176; Soják/Soják/Suchý 2004, 177).

¹⁸ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0276.

Väčšinu inventáru možno s rôznou mierou pravdepodobnosti datovať do prelomu staršej a strednej doby bronzovej do otomansko-füzesabonského kultúrneho komplexu, ojedinele do strednej až neskoršej doby bronzovej, príp. mladších kultúrno-chronologických horizontov (doba laténska/doba rímska?, stredovek až novovek?). Výsledky prieskumu boli odborne spracované a publikované s podrobnejším vyhodnotením (Hudák a i. 2020).

Literatúra

Furmanek 1980 – V. Furmanek: *Die Anhänger in der Slowakei*. München 1980.

Hudák a i. 2020 – M. Hudák/M. Hudáková/M. Hložek/D. Oravkinová: Nové sídliskové nálezy z doby bronzovej z Gánoviec-Za Stodolami. In: A. Kozubová/E. Makarová/M. Neumann (ed.): *Ultra velum temporis. Venované Jozefovi Bátorovi k 70. narodeninám*. Nitra 2020, 213–224. DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2020.suppl.1.17>

Soják 2001 – M. Soják: Terénny prieskum na Spiši. *AVANS* 2000, 2001, 175–185.

Soják/Soják/Suchý 2004 – M. Soják/O. Soják/A. Suchý: Záchranné výskumy na Spiši. *AVANS* 2003, 2004, 177–182.

Šteiner 2009 – P. Šteiner: *Keramický inventár otomansko-füzesabonského kultúrneho komplexu vo svetle nálezov z Barce I*. Nitra 2009.

SURFACE FINDS FROM GÁNOVCE. Gánovce (Poprad district), Za Stodolami site, surface collection, Bronze Age (Otomani-Füzesabony cultural complex, Piliny culture?, Lusatian culture?). Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. In the course of systematic surveys at the site of Za Stodolami, surface collecting was carried out in 2019–2020 by workers of the Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. They monitored the area between the football pitch and the site of Hrádok, which was repeatedly interrupted – to various extent – by exploitation of fertile soils by the local inhabitants, who transported it to their gardens. Therefore, the survey gradually obtained several fragments of pottery (105 pcs., five of them secondarily burnt), miniature pottery artifacts (10 pcs.), artifacts made from bones and antlers (8 pcs.), lithic tools (9 pcs.), one bronze artifact, fragments of iron slag (12 pcs.), mollusks, animal bones and daub. Most of the inventory (Fig. 35; 36) can be more or less dated to the turn of the Early and Middle Bronze Age, the Otomani-Füzesabony cultural complex, rarely to the Middle-Late Bronze Age or younger cultural-chronological horizons (La Tène period/Roman period?, Middle Ages to the Postmedieval period?). The survey results were processed and published with a more detailed evaluation (Hudák a i. 2020).

VÝSKUM INTERIÉRU KOSTOLA NARODENIA PANNY MÁRIE V SPIŠSKOM ŠTIAVNIKU

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Juraj T i m u r a

S p i š s k ý Š t i a v n i k (okr. Poprad), intravilán, NKP Kostol Narodenia Panny Márie (č. ÚZPF 972), Mariánske námestie, kostol, predstihový výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum kostola v Spišskom Štiavniku realizovala súkromná spoločnosť Archeológia Spiš, s. r. o., v spolupráci s firmou Support 42, s. r. o. Bol vyvolaný snahou o odvlhčenie interiéru. V tejto etape sa výskum realizoval v lodi (sonda 1), v starej sakristii pristavanej k severnej strane svätyne (sonda 2) a v priestore medzi oltárnou menzou a oltárom (sonda 3).

V lodi pred bočným oltárom na južnej strane víťazného oblúka bola najskôr vyhlbená sonda 1, v ktorej sa zachytili historické podlahy a hroby. Hroby boli síce uložené plytšie ako dno projektovaného výkopu, no vďaka poznatkom získaným počas sondáže sme mohli neskôr postupovať tak, aby nedošlo k ich poškodeniu. Všetky bolo preto možné odborne zdokumentovať a vyzdvihnúť. V sonde 1 boli zachytené hroby, pričom pri šiestich bolo možné určiť pôvodnú polohu uloženia kostry. Na základe antropologickej analýzy vieme, že vo všetkých boli pochovaní dospelí jedinci. Okrem jedného boli všetci zosnutí uložení v orientácii Z – V. Výnimku predstavoval hrob pred bočným oltárom zachytený v sonde 1, ktorý bol uložený opačne. Rozdielne uloženie mohlo byť spôsobené odlišným spoločenským postavením. Súčasne nemožno vylúčiť, že tento hrob pochádza z mladšieho obdobia, kedy sa už orientácia nedodržiavala tak striktne ako v starších fázach. Na ľavom profile sondy 1 bol viditeľný obrys hrovej jamy, ktorý v hornej časti narušil svetlú ílovú vrstvu. Hrudky ílu v pravom profile zároveň indikujú prítomnosť ďalšieho hrobu. V hornej časti bola identifikovaná priehľbeň, resp. odtlačok po drevenom tráme podlahy, ktorá bola vyplnená maltovou vrstvou (obr. 37: 1). Minimálne dve z odkrytých kostier boli poškodené výstavbou základov barokových pilastrov (obr. 38: 1), takže môžeme s istotou povedať, že títo zosnutí boli pochovaní ešte pred prestavbou kostola koncom 18. stor. Pozoruhodným nálezom je zlomok epitafu

s nápisom (obr. 37: 2), ktorý sa našiel zamurovaný v základe barokového pilastera uprostred severnej steny lode, priamo pod ktorým boli zachytené kostrové zvyšky zo staršieho rozrušeného hrobu. V kontexte nálezovej situácie nevylučujeme, že zlomok epitafu bol zamurovaný do základu nad zničeným hrobom úmyselne. Datovanie ďalších z hrobov je problematické, keďže pochovaní nemali pri sebe takmer žiadny sprievodný inventár.

V následnej stavebno-historickej fáze bola zrejme celá loď kostola pokrytá doskovou podlahou. Okrem odtlačkov po drevených trámoch to naznačujú aj početné nálezy mincí a drobných sviatostiek z odvlhčovacích výkopov, z ktorých väčšinu je predbežne možné datovať do neskorého stredoveku až staršieho novoveku (obr. 38: 4–9). Predstavujú zrejme stratené predmety, ktoré prepadli cez škáry v podlahe. Podobné nálezy z mladšieho novoveku sú podstatne zriedkavejšie, čo môže súvisieť s barokovou prestavbou kostola. Najneskôr v tomto období bola totiž staršia drevená podlaha nahradená podlahou z pieskovcových platní, cez ktorú už stratené predmety neprepadávali.

S obdobím medzi výstavbou kostola a neskoršou barokovou prestavbou zrejme súvisí aj základ z rozmerných kameňov spájaný ílom, ktorý bol zdokumentovaný v blízkosti piliera uprostred severnej steny lode. Hoci prevrstvuje stredoveký základ obvodového muriva lode, ku ktorému bol pristavaný, je prekrytý mladším barokovým pilastrom. Predbežne ho interpretujeme ako jednoduchý základ staršieho piliera alebo stĺpu, ktorý mohol pôvodne podopierať drevený strop kostola. Existenciu dreveného stropu, ktorý bol deravý a podopretý nosnými trámami potvrdzujú záznamy z vizitácií z konca 17. stor. (Hudzík/Števík 2021, 183). Aj keď bol neskôr opravený, drevený strop v kostole existoval minimálne do prvej polovice 18. stor. kedy boli počas barokovej prestavby k stenám pristavané piliere, do ktorých sa zaprela novovybudovaná klenba.

Okrem lode kostola bola samostatnou sondou 2 skúmaná aj stará sakristia s cieľom zdokumentovať staršie podlahy a zvrstvenie terénu (obr. 38: 2). Pod súčasnou podlahou sa zachytilo viacero doskových podláh, z ktorých posledná slúžila až do konca 19. stor. Stratigraficky nižšie sa nachádzala vrstva stavebného odpadu, ktorá pozostávala z malty a kameňov. Vrstva vznikla počas prestavby sakristie po vybúraní súčasných okenných otvorov. V rámci rovnakej prestavby bol zrejme rozšírený aj starší vstupný otvor, ktorého zvyšky sa zachovali pod spomínanou vrstvou stavebného odpadu. V spodnej časti sa nachádzala tmavá hlinitá vrstva, ktorej povrch zodpovedá staršiemu vstupu a zároveň reprezentuje povrch najstaršej podlahy. Z tejto úrovne sa získalo množstvo nálezov, z ktorých väčšinu môžeme zaradiť do novoveku. Medzi nimi mince, zlomky okennej výplne, renesančno-barokových nádob, či ozdoby z textilu, kovových nití a sklenených korálikov. Okrem nich sa v priestore sakristie v úrovni tesne nad geologickým podložíom našli zlomky stredovekej keramiky, pričom rovnaká situácia bola zdokumentovaná aj v lodi kostola (sonda 1). Nálezové kontexty naznačujú, že sa na plochu budúceho kostola dostali pred/počas výstavby, pričom po dokončení kostola zostali pod vrstvou podlahy. Zhodne potvrdzujú, že kostol bol postavený najneskôr v 14. stor. Počas výskumu sa v sakristii nepodarilo zachytiť žiadne hroby.

Posledná menšia sonda 3 bola vyhlbená v priestore medzi oltárnou menzou a oltárom, kde sa v tom čase nenachádzala podlahová krytina. V západnej časti sondy bol zachytený východný okraj/líc murovanej konštrukcie tvorenej lámaným kameňom spájaným maltou, ktorej vrchnú časť, resp. hranu, tvorili precízne zarovnané tehly, ktoré možno považovať za základ oltárnej menzy, príp. schod. Strednú časť muriva vyplňali voľne nahádzané kamene zaliaté maltou, ktoré pripomínali jadro staršieho rozobratého múru (obr. 38: 3). Pre verifikáciu stratigrafických vzťahov sme jadrové murivo čiastočne rozobrali. Zistilo sa, že v pomerne tenkej vrstve leží priamo na hline. Vo východnej časti sondy prechádzalo jadrové murivo zdanlivo do rovnejšej a starostlivejšie upravenej plochy, ktorá mohla hypoteticky slúžiť ako základ oltára. Zdokumentované jadrové murivo by mohlo predstavovať pozostatok staršej vyvýšenej plochy v centrálnej časti svätyne. V tejto súvislosti je zaujímavý zápis z vizitácie z roku 1693, podľa ktorého bol vo svätyňi vbudovaný malý chór pre kantora s organom a kreslo – katedra (Hudzík/Števík 2021, 183). Keďže priestor svätyne nebol v tejto fáze predmetom výskumu ani obnovy, v sondáži sa ďalej nepokračovalo.

Pokračovanie archeologického výskumu kostola v Spišskom Štiavniku je plánované aj v nasledujúcich rokoch v súvislosti s úpravou podlahovej skladby v priestore pod lavicami. Ďalšia sezóna by preto mohla priniesť, okrem iných, nové poznatky o konštrukcii staršieho dreveného stropu a funkcii ílom spájaného základu identifikovaného v strede severnej steny lode (Hudák/Timura 2020, 64–68).

Literatúra

- Hudzák/Timura 2020 – M. Hudák/J. Timura: Archeologický výskum v Kostole Narodenia Panny Márie v Spišskom Štiavniku v roku 2020. In: M. Hudák/M. Števík (zost.): *Spišský Štiavnik*. Spišský Štiavnik 2021, 63–69.
- Hudzík/Števík 2021 – V. Hudzík/M. Števík: Novoveké dejiny Spišského Štiavniku (1526–1848). In: M. Hudák/M. Števík (zost.): *Spišský Štiavnik*. Spišský Štiavnik 2021, 162–249.

EXCAVATION IN THE INTERIOR OF THE CHURCH OF NATIVITY OF THE VIRGIN MARY IN SPIŠSKÝ ŠTIAVNÍK. Spišský Štiavnik (Poprad district), urban area, NCM Church of the Nativity of the Virgin Mary (CLM no. 972), Mariánske námestie square, church, development-led excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation of the Church of the Nativity of the Virgin Mary in Spišský Štiavnik was executed by the private company of Archeológia Spiš, Ltd., in cooperation with the Support 41, Ltd. The excavation was carried out in the nave (trench 1), the old sacristy added to the northern wall of the sanctuary (trench 2), and in the area between the altar mensa and the altar (trench 3). During the excavation in the church nave, several burials were examined in trench 1; in six of them, the original position of the skeleton was identified. In the Early Postmedieval period, the whole church nave probably had a board floor. Apart from imprints of wooden beams, it is indicated by numerous finds of coins and miniature medallions from drainage furrows. Most of them can be dated to the Late Middle Ages to the Early Postmedieval period (Fig. 38: 4–9). They are probably lost artifacts that fell between the floorboards. Under the current floor, trench 2 detected remains of the wooden board floor. The coins found under it suggest it was used as late as the 19th century. The beams bearing the floor rested on a layer of construction waste produced during the sacristy reconstruction after the demolition of the current window openings and widening of the older entrance (Fig. 38: 2). Trench 3 detected the rim of a brick masonry joined with mortar, which can be considered the base of the altar mensa or a step. The middle part of the masonry was filled with freely thrown stones poured with mortar, which resembled the core of an older dismantled wall (Fig. 38: 3). Results of the new archaeological excavation confirm the construction of the church in the 14th century at the latest, with several reconstructions before the mid-18th century. The excavation at the church in Spišský Štiavnik should continue in the following years in association with modifying the floor under the benches.

VÝSKUM KOSTOLA NANEBOVZATIA PANNY MÁRIA (STARÁ RADNICA) V SPIŠSKÝCH VLACHOCH

Matúš H u d á k – Mária H u d á k o v á – Juraj T i m u r a

S p i š s k é V l a c h y (okr. Spišská Nová Ves), intravilán, NKP Kostol Nanebovzatia Panny Márie (č. ÚZPF 812), predstihový výskum, doba rímska – doba sťahovania národov, stredovek. Uloženie náleзов: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum v intraviláne mesta Spišské Vlasy realizovalo Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi v mesiacoch október v roku 2019 až február v roku 2020. Výskum sa uskutočnil v interiéri dlhodobo nevyužívaného historického objektu, tzv. starej radnice medzi vežou a samotným kostolom formou sondáže pozostávajúcej z dvoch ručne kopaných sond hĺbených na úroveň intaktného podlažia (Hudáková/Hudák/Timura 2020, 17). Samotnému výskumu predchádzal archívny výskum a georadarový prieskum, ktorý zachytil anomálie, interpretované ako základové murivá staršej stavby. Sonda 1 bola umiestnená v juhozápadnom rohu miestnosti, v priestore, kde georadar zachytil anomálie (obr. 39: 1). Sonda 2 bola situovaná v severozápadnom rohu miestnosti tak, aby bolo možné zdokumentovať staršie nefunkčné vstupy identifikované architektonicko-historickým výskumom (obr. 39: 3).

V oboch sondách sa na svetlom ílovom podlaží nachádzal pochovaný pôdny kryt – relikv kultúrnej vrstvy datovanej do obdobia mladšej doby rímskej až sťahovania národov. V sonde 1 boli v rámci kultúrnej vrstvy zdokumentované dve kolové jamy, ktoré predstavujú zvyšky stavby z doby rímskej (obr. 39: 2). Z výplne jednej z kolových jam pochádza rímska minca cisára Constantia II. (337–361), ktorá mohla byť do kolovej jamy vložená úmyselne ako stavebná obeta (Hudák/Švaňa/Hložek 2021, 14). Keďže výplň obsahovala aj množstvo železnej trosky, stavba mohla vzniknúť na mieste, kde už predtým prebiehalo hutnenie železa. Spracovanie železa je pre sídliská z doby rímskej v tejto oblasti typické (Hudák a i. 2022, 107–113). Na pravekú kultúrnu vrstvu priamo nadväzovali vrstvy s novovekými nálezmi (obr. 39: 4–12; 40), pričom stredoveké nálezy v oboch sondách absentujú. Je pravdepodobné, že terén v skúmanom priestore bol na začiatku novoveku upravovaný, znížený a zarovnaný na vrstvu z doby rímskej až sťahovania národov.

V sonde 2 boli okrem identickej kultúrnej vrstvy z doby rímskej zdokumentované vrstvy súvisiace s výstavbou a prestavbami objektu. V severozápadnom kúte miestnosti bolo odkryté torzo pece z prvej polovice 18. stor. Približne z rovnakého obdobia pochádzajú aj najstaršie mince nájdené pod drevenou podlahou, medzi ktorými sa okrem uhorských razieb vyskytujú aj razby poľského pôvodu. Pod podlahou boli zachytené aj drobné kosti z konzumovanej stravy, kosti hlodavcov, rybacia šupina. Nálezy mincí spod podlahy spolu so zachovaným grafitmi na západnej stene zodpovedajú verejnemu priestoru, akým mohol byť napr. hostinec (Hudák/Sabol/Hložek 2022, 78, 79).

Literatúra

- Hudák a i. 2022 – M. Hudák/M. Hudáková/K. Švaňa/M. Hložek/J. Timura: Sídliškové nálezy z konca doby rímskej a počiatku doby sťahovania národov zo Spišských Vlách, pol. Kostol Nanebovzatia Panny Márie. *Studia Archaeologica Brunensia* 27/1, 2022, 95–117. DOI: <https://doi.org/10.5817/SAB2022-1-4>
- Hudák/Sabol/Hložek 2022 – M. Hudák/D. Sabol/M. Hložek: Novoveké numizmatické nálezy z výskumu Kostola Nanebovzatia Panny Márie (stará radnica) v Spišských Vlachoch. *Denárius* 10, 2022, 76–81.
- Hudák/Švaňa/Hložek 2021 – M. Hudák/K. Švaňa/M. Hložek: Nové nálezy rímskych mincí zo Spišských Vlachov a z neznámej lokality na pomedzí Spiša a Šariša. *Denárius* 9, 2021, 14–18.
- Hudáková/Hudák/Timura 2020 – M. Hudáková/M. Hudák/J. Timura: Archeologické výskumy Múzea Spiša v Spišskej Novej Vsi v rokoch 2018–2020. In: Z. Krempaská/M. Števík (zost.): *Spiš. Vlastivedný zborník* 10. Spišská Nová Ves 2020, 11–20.

EXCAVATION AT THE CHURCH OF THE ASSUMPTION OF THE VIRGIN MARY (OLD TOWN HALL) IN SPIŠSKÉ VLACHY. Spišské Vlachy (Spišská Nová Ves district), urban area, NCM Church of the Assumption of the Virgin Mary (CLM no. 812), development-led excavation, Roman period – Great Migration period, Middle Ages. Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation in the interior of the unused historical building, the so-called old town hall, in the built-up area of the town of Spišské Vlachy, was carried out by the Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. It was preceded by archive researches and a georadar survey. Trenches 1 and 2 both identified a relic of a cultural layer with features and numerous finds dated to the Late Roman period to the Great Migration period; it was identified on the pale clay subsoil (Fig. 39: 2). It was followed by layers with Postmedieval finds (Fig. 39: 4–12; 40); Medieval finds are absent in both trenches. It is probable that the terrain in the examined area was modified at the beginning of the Postmedieval period, lowered and leveled to the layer from the Roman/ Great Migration period. In trench 2, an identical cultural layer was documented as well as layers associated with the construction and reconstructions of the building and coins dating them to the first half of the 18th century. Together with the preserved graffiti on the western wall, they correspond with a public space, such as an inn (Hudák/Sabol/Hložek 2022, 78, 79).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM POČAS VÝSTAVBY RODINNÉHO DOMU V ABRAHÁME

Lenka Choma Soročinová – Andrej Sabov

Abrahám (okr. Galanta), intravilán, parc. č. 52/4, sídlisko, záchranný archeologický výskum, stredovek – novovek(?). Uloženie nálezov: Západoslvenské múzeum v Trnave.

Malokarpatské múzeum v Pezinku v spolupráci so Západoslvenským múzeom v Trnave realizovalo v súvislosti so stavbou rodinného domu v intraviláne obce Abrahám náhradný záchranný archeologický výskum. Pozostával z prieskumu a následnej sondáže. Zber a prieskum detektorom kovov sa týkal celej nezastavanej časti pozemku a hľad zo stavebných výkopov, ktoré predchádzali archeologickému výskumu. Na základe zistenej nižšej koncentrácie nálezov, predovšetkým mazanice, bola vytýčená pásová sonda s rozmermi 0,6 × 30 m. Vykopaná bola zemným strojom po úroveň podlažia do hĺbky 0,5–0,8 m.

Po začistení plochy sa v sprašovom podloží vyrýsovalo šesť objektov. Svojou veľkosťou presahovali okraje sondy. Vzhľadom na priestorové obmedzenia stavby ich nebolo možné preskúmať v úplnom plošnom rozsahu a hĺbke. Dva objekty sme identifikovali ako zásobné jamy (objekty 2 a 3), v troch prípadoch ide o bližšie neurčené plytko zahĺbené sídliskové objekty, z toho jeden žlabovitého tvaru (objekty 4–6). Získané nepočítané drobné zlomky keramiky ich umožňujú rámcovo datovať do obdobia stredoveku až novoveku.

RESCUE EXCAVATION DURING THE CONSTRUCTION OF A RESIDENTIAL HOUSE IN ABRAHÁM. Abrahám (Galanta district), urban area, plot no. 52/4, settlement, rescue archaeological excavation, Middle Ages–Postmedieval period(?). Finds deposited at: Západoslvenské múzeum in Trnava. The Malokarpatské múzeum in Pezínok in cooperation with the Západoslvenské múzeum in Trnava carried out a substitute rescue excavation in the urban area of the village of Abrahám. It was initiated by the construction of a residential house. It consisted of a surface collection, a survey with a metal detector and trenching. Six features detected in the loess subsoil were examined. Two features represent storage pits (features 2 and 3), and three unspecified sunken settlement features (features 4–6). The rare pottery fragments allow their rough dating from the Middle Ages to the Postmedieval period.

NOVÝ PALEOLITICKÝ NÁLEZ Z PLANINY HORNÝ VRCH V HRHOVE V SLOVENSKOM KRASE¹⁹

Eubomíra K a m i n s k á – Alexandr K o m a š k o – Gabriel L e š i n s k ý

H r h o v (okr. Rožňava), poloha Horný vrch, ojedinelý nález, povrchový zber, mladý paleolit (gravettien). Uloženie nálezov: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš.

V polohe Horný vrch vykonával A. Komaško, vtedy ako zamestnanec Geofyziky, n. p. v Brne, od roku 1972 systematický speleologický a geofyzikálny prieskum pre Geotest Ostrava, n. p. Zastavil sa aj na južnom okraji planiny so skalným povrchom s malou mocnosťou hĺn s výhľadom do Turnianskej kotliny. Pri sledovaní východov vápencov s charakterom škrapov, miestami studňovitého typu, našiel kamenný artefakt. Nachádzal sa v jednom z útvarov, ktorý nebol porastený trávnatým porastom, cca 5 cm pod jeho okrajom, takmer na povrchu hlinitej výplne. Polohu vzhľadom na relatívne jednoduchú lokalizáciu vo vzťahu k vtedajšej povahe terénu nezameral ani nefotografoval. V predchádzajúcom kalendárnom roku odovzdal nálezcovi artefakt pracovníkovi SMOPaJ G. Lešínskému, s ktorým spolupracuje na systematickom prieskume a dokumentácii krasových javov planiny Horný vrch, kde je v súčasnosti preskúvaných vyše 250 jaskýň.

Miesto nálezu je situované v katastri obce Hrhov, v geomorfologickom celku Slovenský kras a v podcelku Horný vrch. Nachádza sa v centrálnej časti planiny, resp. na jej južnej morfolologickej hrane, cca 500 m západo-juhozápadne od kóty 741 (Holubia skala) v nadmorskej výške 729 m (obr. 41: 1). Autori štúdie sa pokúsili miesto nálezu – studňovitý škrap – opätovne lokalizovať a identifikovať, avšak vzhľadom k sukcesii a zarastaniu okolia neúspešne. Z hľadiska polohy možno predpokladať, že vzhľadom k minimálnemu pôdnemu krytu a ostrému prechodu plošiny do svahu planiny bol v minulosti z miesta nálezu výhľad na okolitú krajinu. Zároveň nemožno vylúčiť, že blízka, východne položená svahová ryha mohla slúžiť pre pešiu komunikáciu medzi planinou a údolím. Najbližšie situované miesta archeologických nálezov na Hornom vrchu predstavujú jaskyne Bazová priepašť (*Lešínský/Hetesi/Psotka 2020*), Úkryt dievčat, Úkryt žien (*Erdős 1978*) a Priepašť pod klenom (*Hetesi/Lešínský/Psotka 2018*).

Silicitový artefakt predstavuje hrot s otupeným bokom a spodnou retušou. Je vyrobený na štíhlejšej čepeli s tupým zahrotením distálneho konca a s rovným profilom (obr. 41: 2). Pravá hrana je otupená, ľavá hrana je retušovaná čiastočne polostrmou retušou pri hrote, ktorá smerom k báze prechádza do marginálnej retuše. Bazálna časť je mierne zaoblená, pričom na ventrálnej strane je málo výrazná plochá retuš vedená z obidvoch strán. Nástroj dosahuje maximálne rozmery 46 × 11 × 4 mm. Vyrobený je z patinovaného silicitu, najskôr glacienného pôvodu (eratický silicit).

Podobné nástroje s otupeným bokom sú na Slovensku doložené najmä v súboroch gravettien a epigravettien. Hrot z Hrhova nespĺňa charakteristiky pre gravettien typického hrotu typu La Gravette, ktorý má podľa opisu oba konce zahrotené s retušou na ventrálnej strane na obidvoch ukončeníach (*Demars/Laurent 1989, 100; Klíma 1956; Sonnevile-Bordes/Perrot 1956, 35*). Odlišuje sa zaobleným terminálnym ukončením a absenciou ventrálnej retuše v tejto časti artefaktu. Predstavuje preto iný typ nástroja – hrot s otupenou hrotitou časťou, ktorý sa vyskytuje v gravettienských súboroch, pričom mohol byť používaný ako projektíl alebo nôž (*Polanská/Michalík 2015, 19*).

Hroty so zaobleným hrotom, s otupenou hranou a ventrálnou retušou na proximálnom ukončení sú známe z lokalít mladého gravettien zo západného Slovenska ako sú Mníchova Lehota I (*Polanská/Michalík 2015, 13, obr. 12: 4*) alebo Trenčianske Stankovce V (*Polanská/Michalík 2015, 17, obr. 14*). V stredo-európskom prostredí sú známe viaceré varianty hrotov z rôznych fáz gravettienskej kultúry. V moravskom materiáli sú podobné typy hrotov publikované z pavlovienu z Dolných Věstoníc II, poloha západný svah (*Klíma 1995*), novo označené ako podtyp Dolní Věstonice (*Polanská/Novák 2014*) alebo z Pavlova I (*Klíma 1994; Polanská/Michalík 2015, 19*).

Nález silicifikovaného hrotu nepredstavuje jediný paleolitický kamenný artefakt z katastra Hrhova. Industria mladopaleolitického charakteru sa našla južne od vrchu Veľký Paklán (miestny názov Nagy Paklan). Tvoria ju škrabadlo z rohovca, zlomky troch čepelí z jaspisu a fragment obsidiánu bez bližšieho kultúrneho zaradenia (*Bánesz 1980, 197*). Hoci sa na mieste nálezu patinovaného hrotu v Hrhove nepodarilo objaviť viac kamenných artefaktov, ktoré by umožnili vytvoriť si ucelenejší obraz o kultúrnej príslušnosti industrie, tvar hrotu a jeho opracovanie nevyklučuje jeho zaradenie ku gravettienskej kultúre.

¹⁹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0521. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0056/22.

Literatúra

- Bánesz 1980 – L. Bánesz: Počiatky mladšieho paleolitu na východnom Slovensku. *Historica Carpatica* 11, 1980, 185–217.
- Demars/Laurent 1989 – P. Y. Demars/P. Laurent: *Type d'outils lithiques du Paléolithique supérieur en Europe*. Paris 1989.
- Hetesi/Lešínský/Psotka 2018 – J. Hetesi/G. Lešínský/J. Psotka: Speleoklub Drienka. *Spravodaj Slovenskej speleologickej spoločnosti* 49/1, 2018, 33–36.
- Klíma 1956 – B. Klíma: Statistická metoda – pomůcka při hodnocení paleolitických kamenných industrií. Návrh české terminologie mladopaleolitických kamenných industrií. *Památky archeologické* 47, 1956, 193–209.
- Klíma 1994 – B. Klíma: Zur Frage des Mikroindustrie aus Pavlov. In: J. Svoboda (ed.): *Pavlov I – Northwest. The Upper Paleolithic Burial and its Settlement Context*. Brno 1994, 289–312.
- Klíma 1995 – B. Klíma: Dolní Věstonice II: Ein Mammutjaegerrastplatz und seine Bestattungen. Liège 1995.
- Lešínský/Hetesi/Psotka 2020 – G. Lešínský/J. Hetesi/J. Psotka: Speleoklub Drienka. *Spravodaj Slovenskej speleologickej spoločnosti* 50/2, 2020, 31, 32.
- Polanská/Novák 2014 – M. Polanská/M. Novák: Dolní Věstonice II: a complex of sites with different chrono-cultural occupations. Preliminary results of the study of lithic assemblage. In: S. Sázelová/A. Hupková/T. Mořkovský (eds.): *Mikulov Anthropology meeting*. Brno 2014, 85–88.
- Polanská/Michalík 2015 – M. Polanská/T. Michalík: Mladopaleolitické kamenné hroty a mikrolity z povrchových zberov v Trenčianskej kotline. *Slovenská archeológia* 63, 2015, 1–30.
- Sonneville-Bordes/Perrot 1956 – D. Sonnevile-Bordes/J. Perrot: Lexique typologique du Paléolithique Supérieur. *Bulletin de la Société préhistorique française* 53/9, 1956, 547–560.

Pramene

- Erdős 1978 – M. Erdős: *Definitívny súpis krasových javov Horného vrchu*. Liptovský Mikuláš 1978. Manuskript. Archív Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva.

NEW PALEOLITHIC FIND FROM THE HORNÝ VRCH PLAIN IN HRHOV IN SLOVENSKÝ KRAS KARST. Hrhov (Rožňava district), Horný vrch site, loose find, surface collection, Late Paleolithic (Gravettian). Finds deposited at: Slovak Museum of the Nature Protection and Speleology, Liptovský Mikuláš. The artifact from patinated silicite found in the cadastral area of the village of Hrhov, Horný vrch site, is an accidental find from 1984 (Fig. 41: 1). Typologically, it is a point with a blunted side and a blunt tip of the distal end (Fig. 41: 2). The left edge is semi-abruptly and marginally retouched at the tip. Total retouch can be found on the rounded basal part, on the ventral side. Similar types of points are known from the Late Gravettian in Mníchova Lehota I and Trenčianske Stankovce V (Polanská/Michalík 2015, 13, 17). The find of the point from Hrhov might also belong to the Gravettian culture, although no other finds confirming this classification were found at the site.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY V AREÁLOCH KOSTOLOV NA SPIŠI

Zuzana Kasenčáková – Peter Ďurica

Firma 376 A.D. s. r. o., realizovala počas tohto roku predstihové archeologické výskumy v areáloch štyroch kostolov – v Starej Ľubovni, Kolačkove, Spišskej Belej a Spišskej Sobote.

1. **Stará Ľubovňa**, (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, NKP Kostol sv. Mikuláša (č. ÚZPF 981), Námestie sv. Mikuláša, prikostolný cintorín, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: 376 A.D. s. r. o., Prešov.

Archeologický výskum vyvolaný obnovou NKP prebiehal už od roku 2018. Prvý sondážny výskum tu viedla Z. Kasenčáková, v tom čase zamestnankyňa Ľubovnianskeho múzea – Hrad v Starej Ľubovni (Kasenčáková 2000). Areál Kostola sv. Mikuláša bol preskúmaný nedeštruktívne s využitím georadarového prieskumu a videoinspekcie, ktorú realizovala firma TERRA s. r. o. Namerali sa anomálie rôzneho typu a veľkosti. V interiéri kostola boli identifikované štyri krypty, z ktorých dve, nachádzajúce sa pod severnou loďou kostola a jedna pod južnou loďou kostola, boli aj preskúmané. Najmenšia a zároveň aj najstaršia krypta bola objavená v osi hlavnej lode pred stupienkom do presbytéria. Okrem krýpt sa dochovali hroby a základové murivá (obr. 42), pričom detailnejšie výsledky výskumu boli opísané v nálezovej správe (Kasenčáková 2000). Výskumom sa nezistila úroveň pochovávaní v prikostolnom cintoríne, keďže obe sondy boli situované v miestach vstupu do krýpt.

Výskum pod vedením pracovníkov 376 A.D. s. r. o., pokračoval aj na jar v tomto roku. Výkopové práce sa sústredili do priestoru prikostolného cintorína za účelom zistenia hornej nivelety pochovaných

jedincov a evidencie hnuťelných nálezov (*Kasenčáková/Ďurica 2020b*). Priestorovo sonda nadväzovala na východný múr kostola, konkrétnejšie južne od vstupu do sakristie. Pod vrstvou trávnatého terénu bola fragmentárne odkrytá okruhliaková dlažba, ktorá dokladá pochôdznu úroveň z 19. stor. Celková stratigrafia bola narušená výkopmi pre vodovodné a odpadové potrubie. Od nivelety 545,78 m n. m. sa v sonde začali vyskytovať ľudské kosti a fragmenty lebky v sekundárnej polohe. Od tejto úrovne začínal hrobový zásyp prikostolného cintorína, ktorý končil v nivelete 545,05 m n. m., kde sa narazilo na sterilné podlažie tvorené hnedožltou piesčitou hlinou. Okolo kostola bol realizovaný výkop do hĺbky 0,7 m pre založenie hromozvodu, počas ktorého sa vyzdvihol jeden fragment okraja a tri zlomky tiel keramických nádob, ktoré možno datovať do obdobia novoveku. Žiaden neporušený kostrový hrob sa počas výskumu zachytiť nepodarilo.

2. K o l a č k o v (okr. Stará Ľubovňa), intravilán, NKP Kostol sv. Michala Archanjela (č. ÚZPF 893), kostol, záchranný výskum, stredovek – novovek. Uloženie nálezov: 376 A.D. s. r. o., Prešov.

Archeologický výskum bol v priebehu októbra realizovaný z dôvodu prístavby prístreškov ku vstupu do Kostola sv. Michala Archanjela a výstavby spevnených plôch (*Kasenčáková/Ďurica 2021*). Prístrešky boli situované pred hlavným vchodom do kostola, pred vstupom do prístavby a pred vstupom do sakristie. Okrem ručne vykopaných základových rýh pre prístrešky boli okolo kostola strojovo vyhlbené ryhy pre osvetlenie. S využitím strojov sa preskúmali aj spevnené plochy, ktoré boli situované severne a západne od Kostola sv. Michala Archanjela.

Výkopy základových rýh pre prístrešky boli už narušené predchádzajúcou stavebnou činnosťou a neobsahovali žiaden archeologický materiál. V ryhe pre osvetlenie, konkrétne v západnej časti, bol zachytený relikt ohradového muriva. Počas výskumu spevnených plôch sa odstránil pôdny kryt pred hlavným vstupom do kostola, až ku cestnej komunikácii. Na tejto ploche sa odkrylo pokračovanie ohradového muriva vybudovaného z lomového kameňa spájaného žltým ílom. Múr so šírkou 1 m a s korunou zachytenou od nivelety 647,376 m n. m., bol orientovaný v smere S – J, pričom sa mierne sa zatáčal do oblúka (obr. 43). Vnútorne líce ohradového muriva bolo vzdialené od kostola 4,5–5 m. V južnej časti nebola línia vonkajšieho líca presne identifikovaná, keďže bola v minulosti narušená deštrukciou betónového múrika. Južne od osi hlavného vstupu do kostola bol v ohradovom murive zachytený vstupný otvor do okrsku, ktorý dosahoval šírku 2 m.

Zo zberu počas odstraňovania terénu bolo z okolia ohradového muriva vyzdvihnutých osem zlomkov črepov a jeden sklenený fragment zo stopky pohára. Najstaršiu keramiku, profilovaný okraj nádoby z interiéru okrsku pri ohradovom murive, možno datovať do vrcholného stredoveku. Ostatnú novoveku keramiku tvorili fragmenty vyrobené z jemnejšie plavenej hliny a zväčša bez povrchovej úpravy, s výnimkou jedného črepu zdobeného glazúrou s maľovaním.

Pozitívne výsledky výskumu potvrdzuje zachytený priebeh ohradového muriva spolu so vstupným otvorom do okrsku, ktorý datujeme do obdobia stredoveku až novoveku. Presnejšie datovanie, žiaľ, nedovoľuje určiť nízky počet nálezov. Z dôvodu absencie nálezov je problematické aj datovanie samotných kultúrnych vrstiev.

3. S p i š s k á B e l á (okr. Kežmarok), intravilán, NKP Kostol sv. Antona Pustovníka (č. ÚZPF 965), kostol, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: 376 A.D. s. r. o., Prešov.

Archeologický výskum v areáli Kostola sv. Antona Pustovníka sa uskutočnil v polovici júla (*Kasenčáková/Ďurica 2020a*). Výskum bol vyvolaný obnovou kostola a výstavbou súvisiacich inžinierskych sietí. Za týmto účelom bola v trase plynovej prípojky vytýčená archeologická sonda s cieľom zdokumentovať stratografiu terénu. Do hĺbky 0,6 m sme vo výkope zaznamenali výhradne recentnú vrstvu, ktorá vznikla zasypaním elektrického kábla. Úroveň pochovávaní bola zachytená až tesne nad podlažím v nivelete 627,407 m n. m. V rámci plochy sondy bol začistený a zdokumentovaný jeden novoveký kostrový hrob. Pochovaný jedinec ležal na chrbte v orientácii Z – V. Východná časť sondy bola prehĺbená do štrkového geologického podlažia. Okrem hrobu odkrytého tesne nad podlažím neboli počas výskumu zachytené žiadne iné hnuťelné a nehnuťelné archeologické nálezy.

4. S p i š s k á S o b o t a (okr. Poprad), intravilán, NKP Kostol sv. Juraja (č. ÚZPF 1676), kostol, záchranný výskum, stredovek – novovek. Uloženie nálezov: 376 A.D. s. r. o., Prešov.

Archeologický výskum vyplýval z požiadavky rímskokatolíckej farnosti v Spišskej Sobote zreštaurovať a upraviť podlahu v presbytériu kostola. K jeho realizácii sa pristúpilo v priebehu mesiaca máj. Podľa K. Divalda bol v *Historii domus* záznam o vzniku kostola v roku 1245. Jeho prestavba bola ukončená v roku 1464 pod vedením J. Steinmetzera.

V interiéri kostola – v presbytériu boli situované dve sondy. Prvá sonda sa nachádzala pred južnými bočnými lavicami a druhá bola vytýčená východne v nadväznosti na južné obvodové murivo presbytéria.

V prvej sonde bol v hĺbke 2 m odkrytý novoveký kostrový hrob jedinca s orientáciou Z – V. Podľa výsledkov dendrochronologickej analýzy, ktorú realizoval M. Choma, bolo drevo použité na výrobu rakvy zoťaté po roku 1889. Pri pochovávaní sa mohla uplatňovať určitá spoločenská hierarchia. Kým v prikostolnom cintoríne mohol byť pochovaný ktokoľvek, privilégium spočinúť v interiéri kostola mali len významné osobnosti – šľachtici alebo duchovní. Aj na základe týchto zvyklostí sa autori domnievajú, že kostrový hrob, datovaný do obdobia novoveku, patrila niekomu z vyšších spoločenských kruhov. V severovýchodnom rohu sondy bolo zachytené murivo vstupu do krypty, v ktorej boli v rámci videoinšpekčného prieskumu firmy TERRA s. r. o., zdokumentované dve rakvy.

V druhej sonde bolo pod južnou stranou presbytéria odkryté základové murivo, ktoré narušalo starší kostrový hrob s orientáciou Z – V. Súčasné presbytérium má v spodnej časti základy murované v podobe sypaného muriva do vykopanej ryhy, horná časť základov je murovaná ako pohľadové lícové murivo. Architektonicko-historický výskum nálezovej situácie realizovali M. Haviarová a T. Haviar. Pôvodná úroveň podlahy sa nachádzala vo výške tesne nad základovým odskokom. Pri narušenom kostrovom hrobe bola vyzdvihnutá minca s razbou v rokoch 1190–1240. Ide o brakteát, a teda mincu z tenkého strieborného pliešku, ktorá bola razená len z jednej strany. Na minci je vyzobrazený kráľ v sediacej polohe, ktorý drží v ruke kráľovské jablko. Na základe nájdennej mince možno datovať kostrový hrob do obdobia stredoveku, pričom samotná strieborná minca je staršia, ako stavba kostola. Vyplyva z toho, že narušený hrob je súčasťou prikostolného cintorína. V jeho okolí boli zachytené aj ďalšie tri kostrové hroby, ktoré boli rovnako pôvodne súčasťou prikostolného cintorína. V západnom profile druhej sondy, vo vzdialenosti cca 85 cm od súčasného južného muriva presbytéria, bola zachytená štruktúra múru, ktoré identifikujeme ako nárožie pôvodného presbytéria. Tehly zachytené nad murivom sú zrejme zvyškom renesančnej podlahy, ktorá sa po mladších zásahoch nezachovala v kompletnejšej podobe (obr. 44).

Pramene

Kasenčáková 2020 – Z. Kasenčáková: *Zámer obnovy NKP – Kostol v Starej Lubovni*. Stará Lubovňa 2020. Výskumná správa 3/2018. Lubovnianske múzeum.

Kasenčáková/Ďurica 2020a – Z. Kasenčáková/P. Ďurica: *Kostol rímskokatolícký sv. Antona Pustovníka v Spišskej Belej, súp. č. 2, na pozemku KN-C parc. č. 1066 v k. ú. Spišská Belá*. Prešov 2020. Výskumná správa 20_27. Pamiatkový úrad SR.

Kasenčáková/Ďurica 2020b – Z. Kasenčáková/P. Ďurica: *Zámer obnovy národnej kultúrnej pamiatky – Kostol v Starej Lubovni*. Prešov 2020. Výskumná správa 20_08. Pamiatkový úrad SR.

Kasenčáková/Ďurica 2021 – Z. Kasenčáková/P. Ďurica: *Zámer obnovy NKP – Kostol v Kolačkove „Kostol sv. Michala Archanjela“*. Prešov 2021. Výskumná správa 20_40. Pamiatkový úrad SR.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN THE AREAS OF THE CHURCHES IN SPIŠ. During current year, 376 A. D. Ltd. carried out development-led archaeological excavations in the areas of four churches – in Stará Lubovňa, Kolačkov, Spišská Belá, and Spišská Sobota.

1. Stará Lubovňa (Stará Lubovňa district), urban area, NCM Church of St. Nicholas (CLM no. 981), Námestie sv. Mikuláša square, church cemetery, rescue excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: 376 A. D. Ltd., Prešov. In this year, following the excavation in 2018, a trench was excavated near the eastern masonry of the church at the entrance to the sacristy. The discovered stratigraphy was considerably damaged by trenches for water and sewage pipelines. Despite this, the walking level made of pebbles in the 19th century was documented. The burial backfill of the church cemetery started from 545.78 m a. s. l. and the sterile subsoil was documented at 545.05 m a. s. l.

2. Kolačkov (Stará Lubovňa district), urban area, NCM Church of St. Michael the Archangel (CLM no. 893), church, rescue excavation, Middle Ages–Postmedieval period. Finds deposited at: 376 A. D. Ltd., Prešov. The excavation was carried out because of the construction of sheds in front of the entrances to the church and trenches for utilities nearby. The excavations of the foundation trenches for the sheds had already been disturbed by previous construction activity and did not contain any archaeological material. In front of the main entrance to the church, the course of the enclosing masonry and the entrance to the church area was detected. Based on the occurrence of sporadic finds, it can be dated to the Middle Ages to the Postmedieval period.

3. Spišská Belá (Kežmarok district), urban area, NCM Church of St. Anthony the Hermit (CLM no. 965), church, rescue excavation, Postmedieval period. Finds deposited at: 376 A. D. Ltd., Prešov. This year, trenches for utilities were excavated in the area of the church cemetery. Stratigraphy in the excavated trench detected a thick recent layer; the burial level was documented just above the sterile subsoil – from 627.407 m a. s. l. The trench uncovered a Postmedieval inhumation burial of an individual with the W – E orientation. No other archaeological finds were documented.

4. Spišská Sobota (Poprad district), urban area, NCM Church of St. George (CLM no. 1676), church, rescue excavation, Middle Ages–Postmedieval period. Finds deposited at: 376 A. D. Ltd., Prešov. Two trenches detecting inhumation burials were examined. Trench 1 uncovered a Postmedieval burial and recorded masonry of the crypt entrance in the northeastern corner. In trench 2, the southern side of today's presbytery disturbed an older burial, near which a bracteate was found (dated to 1190–1240). Approx. 85 cm from today's presbytery, corner masonry of the original presbytery was detected. Three other inhumation burials were uncovered in the area between the original and current presbyteries; they used to be part of the church cemetery.

NÁLEZY Z HRÁDKU V MRÁZOVCIACH²⁰

Mária Kotorová Jenčová

Mrázovce (okr. Stropkov), poloha Hrádok (Hradzisko), povrchový zber, stredovek (15. stor.). Uloženie nálezov: Súkromná zbierka J. Kiklicu.

Zberateľ J. Kiklica odovzdal autorke príspevku súbor nálezov, ktoré ešte v 90. rokoch 20. stor. zozbierali amatérski nadšenci regionálnej histórie na archeologickej lokalite Hrádok (Hradzisko) v katastri obce Mrázovce. Z geografického hľadiska sa poloha nachádza v Beskydskom predhorí (Ondavská vrchovina), v karpatskom flyšovom pásme, v nadmorskej výške 268 m. Spadá do povodia rieky Ondava. Odhliadnuc od skutočnosti, že ide o súbor nadobudnutý z hľadiska súčasnej legislatívy nelegálnym a neprofesionálnym spôsobom, považujeme za vhodné sprístupniť ho ako zberový materiál z jednej z mála archeologických lokalít v stropkovskom regióne, objavenej amatérskym archeológom J. Macákom. V odbornej literatúre je známa najmä vďaka prieskumu M. Slivku a A. Vallaška (1982, 265, obr. 143), ktorí ju zhodnotili ako drevené *fortalicum* spomínané v roku 1408 (Slivka/Vallašek 1991, 166).

Poloha sa spájala s centrom panstva Kekmezeu – Modré pole (Beňko 1985, 246, 247), čo tri sezóny archeologického výskumu v rokoch 2004, 2005 a 2009 nepotvrdili. Archeologické výskumy sa orientovali na systém valového opevnenia, priekopu na západnej strane a priekopu na severnej strane (Kotorová-Jenčová/Hopwood 2006), na samotnú plošinu hrádku (Kotorová-Jenčová/Grant 2007) a na južný svah (Kotorová-Jenčová/Malinková 2013). Kompletne výsledky týchto výskumných sezón budú predmetom samostatnej štúdie.

Sprístupnený zberový súbor pochádza podľa informácií J. Kiklicu z vrcholovej plošiny hrádku. Predstavuje ho keramika, železné predmety a paleozoologický materiál, ktorý nebol podrobený analýze.

Asi polovica z 223 kusov črepov predstavuje veľmi drobné úlomky. V súbore je však aj jeden rekonštruovateľný hrniec. Zväčša tenkostenná kuchynská a stolová keramika je kvalitne vypálená, prevažne oxidačným výpalom. Nezaznamenali sme žiadnu bielu keramiku. Iba na troch malých zlomkoch technickej keramiky je poleva. Z tvarov sú najčastejšie hrnce, menej sú identifikované džbány. Výnimočne sa objavila misa. Jediná rekonštruovateľná hrncovitá nádoba má maximálnu vydutinu v hornej polovici tela (obr. 45: 1), pričom podobnú profiláciu možno predpokladať na väčšine hrncov (obr. 45: 2, 3). Sledujúc formovanie ústí nádob je najviac zastúpený okraj so zvonku profilovanou rímsou, ktorý na vnútornej strane môže byť priamy alebo s miernym žliabkom (obr. 45: 6, 7, 9). Druhým tvarom je zosilnený okraj, na vnútornej strane priamy (obr. 45: 1), niekedy mierne povytiahnutý nahor, čím vytvára plytký žliabok (obr. 45: 2, 3). Vysoko vytiahnutý, plasticky členený okraj je zastúpený iba dvoma exemplármi (obr. 45: 4, 5). Oba fragmenty nádob s takýmto okrajom sú redukčne vypálené. Iné tvary okraja – von vyhnutý, dnu vtiahnutý a zrezaný, či vyhnutý okraj miskovitej nádoby – sú ojedinelé. Ani na jednom okrajovom črepe sme neregistrovali ucho. Ich existenciu však dokladajú dva zlomky pásikových, mierne prežliabených úch (obr. 45: 10). Dná nádob sú jednoduché, niekedy mierne odsadené (obr. 45: 8), na malých zlomkoch nie sú zachytené hrnčiarске značky.

Výzdobné prvky sú na mrázovských nálezoch málo variabilné. Výzdoba sa obmedzuje na ryhy a jemnejšie žliabkovanie, obyčajne na pleciah a vydutine (obr. 45: 1), výnimočne nad dnom (obr. 45: 8). V jednom prípade sa objavuje vlnovková výzdoba umiestnená na vonkajšej strane ústia (obr. 45: 4). Ako zvláštny výzdobný prvok je v jednom prípade zaznamenané prstovanie okraja vytvárajúce plastické zvlnenie (obr. 45: 9). Nezistili sme kolkovanú či maľovanú výzdobu, ani polevu. Objavila sa výhradne na malých hrubostenných zlomkoch technickej keramiky. Črepy sú béžovej a tehlovočervenej farby s povrchom, ktorý je z jednej strany pokrytý zelenkavou alebo hnedastou polevou. Ich funkčné určenie je problematické.

²⁰ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0563. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0115/22.

Na lokalite nie je zistená žiadna kamenná architektúra, preto výskyt zlomkov takejto, do istej miery luxusnej technickej keramiky v danom prostredí je zvláštny. O to viac, ak sme medzi fragmentmi kuchynskej či stolovej keramiky polevu nezachytili vôbec.

V súbore železných nálezov z Mrázoviec sú najpočetnejšie klince. Popri nich sa našlo aj niekoľko výraznejších artefaktov. Z militárií je to hrot šípu s kónickou tuľajkou a telom štvorcového prierezu. Tuľajka je v spodnej časti poškodená, v zachovanej časti je otvor (obr. 46: 1). Hrot šípu do kuše má početné analógie, najbližšie na hradných lokalitách východného Slovenska (Slivka 1980, 280, 281), kde sa objavujú v 14., ale najmä v 15. stor. Pozoruhodný je zvláštny malý predmet s oválnou hlavicom, mierne odsadenou od zúženého krčka (obr. 46: 2). Najpravdepodobnejšie sa jedná o záštitný trň tesáka. Podľa P. Žákovského²¹ by mohol zodpovedať nie príliš rozšírenému typu t2 (Žákovský 2014, 414, obr. 359). Z ďalších drobných železných predmetov si zasluhuje pozornosť objímka z tenkej tyčinky (obr. 46: 3), súčasť zámku (obr. 46: 4), háčik (obr. 46: 5), dva zlomky tyčinky s otvorom, azda malý sekáč alebo stavebné kovanie (obr. 46: 6) a oká s trňom (obr. 46: 7, 8). Našlo sa tiež niekoľko zlomkov plechových kovaní s otvormi na nity (obr. 46: 9), osem hrubších tyčíniek, ktoré môžu byť zlomkami skôb, zákolníkov či iných predmetov, päť neidentifikovaných zlomkov a tri amorfné zliatky.

V skupine 43 celých klinčov a zlomkov sú približne rovnako zastúpené formy bez hlavy (obr. 46: 10–13) a s hlavou (obr. 46: 14–17). Hlavy klinčov sú ploché, kónické, kruhové, hranaté, tzv. dvojkrídlové, menej jednokrídlové. Niektoré z tenkých tyčíniek nemuseli patriť klincom. Môže ísť o súčasť česadiel na ľan, kartáčov, zlomky šidiel, či iných, jednoznačne neidentifikovateľných predmetov (Rusnák 2009, 394).

Súbor nálezov z Hrádku v Mrázovciach nie je rozsahom ani svojím zložením zvlášť významný. Jeho hodnotu znižuje tiež zberový charakter. Je však zaujímavý určitou chronologickou vyhranenosťou, ktorá korešponduje s predbežnými závermi analýzy materiálu získaného na lokalite počas troch výskumných sezón. Zdá sa, že pochádza z pomerne krátkeho obdobia okolo polovice 15. stor. S týmto, rovnako ako s úzkym chronologickým rozsahom, korešponduje pôsobenie bratříkov na východnom Slovensku, ktorí na mnohých lokalitách obsadili staršie pevnosti a prispôbili ich svojim potrebám (Polla/Slivka 1980). V prípade Mrázoviec je však zvláštne, že napriek mohutnému fortifikačnému systému, najmä zo západnej strany hrádka, tu nenachádzame prejavy staršieho – vrcholnostredovekého osídlenia.

Literatúra

Beňko 1985 – J. Beňko: *Osídlenie severného Slovenska*. Košice, 1985.

Kotorová-Jenčová/Hopwood 2006 – M. Kotorová-Jenčová/Ch. Hopwood: Výskum hrádka v Mrázovciach. *AVANS* 2004, 2006, 114, 115.

Kotorová-Jenčová/Grant 2007 – M. Kotorová-Jenčová/C. Grant: Druhá sezóna výskumu hrádka v Mrázovciach. *AVANS* 2005, 2007, 113, 114.

Kotorová-Jenčová/Malinková 2013 – M. Kotorová-Jenčová/I. Malinková: Tretia sezóna výskumu hrádka v Mrázovciach. *AVANS* 2009, 2013, 119, 120.

Polla/Slivka 1980 – B. Polla/M. Slivka: Husiti, Jiskrovci a bratříci na východnom Slovensku vo svetle archeologického bádania. *Archaeologia historica* 5, 1980, 69–103.

Rusnák 2009 – R. Rusnák: Novšie nálezy stredovekých kovových predmetov z Košíc. *Archaeologia historica* 34, 2009, 393–407.

Slivka 1980 – M. Slivka: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo. 2. časť. *Historica Carpatica* 11, 1980, 218–283.

Slivka/Vallašek 1982 – M. Slivka/A. Vallašek: Terénny prieskum stredovekých fortifikačných objektov na východnom Slovensku. *AVANS* 1981, 1982, 263–270.

Slivka/Vallašek 1991 – M. Slivka/A. Vallašek: *Hrady a hrádky na východnom Slovensku*. Košice 1991.

Žákovský 2014 – P. Žákovský: *Tesáky a problematika jednosečných zbraní středověku a raného novověku*. Dizertačná práca. Ústav archeologie a muzeologie FF MU. Brno 2014.

FINDS FROM THE HRÁDOK SITE IN MRÁZOVCE. Mrázovce (Stropkov district), Hrádok site (Hradzisko), surface collection, Middle Ages (15th century). Finds deposited at: Private collection of J. Kiklica. J. Kiklica submitted a collection of finds to the author of the article. The finds had been collected by amateur fans of local history at the archaeological site of Hrádok (Hradzisko) in Mrázovce in the 1990s. The site is one of the few archaeological locality in the region of Stropkov in the east of Slovakia, discovered by amateur archaeologist J. Macák. In the archaeological literature, it is famous mainly thanks to the survey by M. Slivka and A. Vallašek. The site is associated with the centre of Kekmezu manor (Blue field), which was not confirmed by three seasons of archaeological excavations – 2004, 2005 and 2009. The complete results of these excavation seasons will be presented in an independent study.

²¹ Za cenné rady pri určení tohto predmetu ďakujem P. Žákovskému.

According to the information known to J. Kiklica, the finds come from the hilltop plateau of the hillfort. They consist of fragmentary pottery, fragments of iron artifacts, and animal bones (food remains). The assemblage contained only one restorable pot. The mostly thin-walled kitchenware and tableware are fired, mainly by oxidation firing. As for shapes, pots are the most frequent, and jugs are the least common. Bowls occur only exceptionally. Apart from the most numerous group of nails (with or without heads), iron finds contained some distinct artifacts – a protective tang of a hunting sword, an arrowhead with a conical socket and body with a square cross-section, loops with tangs, a hood, etc.

With its size and composition, the assemblage of finds from Hrádok in Mrázovce does not have a high information value. Its value is also reduced by the fact it was collected. Nevertheless, it is interesting that it is chronologically well-defined, as there are only minimum elements surviving from the High Middle Ages and younger Early Postmedieval features. It corresponds with the preliminary conclusions of the analysis of the material obtained at the site in the tree excavation seasons. The assemblage seems to come from a rather short period around the mid-15th century. The operation of the Bratrici troops in Eastern Slovakia, who occupied older forts at many sites and adapted them to their needs, corresponds with such dating and the narrow chronological span. However, it is strange that despite the massive fortification system, especially from the western side of the castel, we do not find any expressions of older – High Medieval settlement.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V SEREDI, ČASŤ STREDNÝ ČEPEŇ²²

Branislav K o v á r

S e r eď, časť S t r e d n ý Č e p e ň (okr. Galanta), poloha Prúdy, záchranný výskum, mladšia až neskorá doba bronzová, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V tomto roku sa uskutočnil záchranný archeologický výskum v katastri mesta Sereď – v časti Stredný Čepeň v polohe Prúdy (obr. 49). Výstavba, ktorá vyvolala záchranný výskum pod vedením B. Kovára z Archeologického ústavu SAV, v. v. i., sa nachádzala v severnej časti intravilánu mesta Sereď (časť Stredný Čepeň). V blízkosti polohy Prúdy tečie rieka Váh, jej meandre sme pravdepodobne zaznamenali aj na ploche výskumu. Na viacerých úsekoch polohy Prúdy sa nachádzajú menšie, dnes už rozorané alebo čiastočne odťažené sprásové duny. V miestach záchranného výskumu sa nachádzala poľnohospodárska pôda (obr. 49).

V katastri Sereď sa v minulosti našli viaceré významné archeologické lokality, ktoré nás oprávňujú tvrdiť, že územie mesta bolo výrazne osídlené vo viacerých historických obdobiach (*Güntherová a i.* 1969, 95, 369, 373; *Zábojník* 1989a, 86; 1989b, 96–98; 1989c, 106). V blízkosti skúmanej plochy sa už uskutočnili archeologické výskumy, ktoré indikovali, že poloha bola v minulosti osídlená. V rokoch 2018 a 2019 boli v blízkosti aktuálneho výskumu objavené sídliskové nálezy patriace do mladšej doby železnej. Tie sa nachádzali severne od plochy dotknutej aktuálnou výstavbou (*Daňová* 2018a; 2018b; 2019). V blízkosti skúmanej plochy sa nachádza aj pútnické miesto – Kaplnka Nanebovzatia Panny Márie. Vystavali ju na mieste staršieho kostola, ktorý sa spomína v prameňoch zo 17. stor.

Záchranný archeologický výskum sa na lokalite uskutočnil v súlade s rozhodnutím KPÚ v Trnave. Realizoval sa na celej ploche výstavby budúcej komunikácie a inžinierskych sietí. V prvej etape sa na ploche spravil zber a vyhodnotenie možností terénu. Ďalej sa pomocou plochej lyžice odhumusovala plocha v celom rozsahu plánovanej výstavby. Hĺbka odhumusovania sa pohybovala v rozsahu cca 40–60 cm.

V druhej fáze sa identifikovali možné archeologické objekty, ktoré sa skúmali ručne a postupne rozdelením na vhodné sektory. Najskôr sa možné objekty začistili a potom preskúmali pomocou detektoru kovov. V prípade nejasnosti sa najskôr v potenciálnom objekte spravil priečny rez a výskum pokračoval až po jeho vyhodnotení. Ak išlo o objekt, ktorý bol pozostatkom ľudskej činnosti, začal sa postupne vyberať. Objekty sa vyberali postupne po častiach, príp. vrstvách.

Celkovo sme našli osem objektov, pri niektorých z nich sme nakoniec ľudský pôvod vylúčili (objekty 1, 4 a 7). Chronologicky určiteľné nálezy sme našli len v objektoch 3 (obr. 48) a 6 (obr. 47: 3–6). Objekt 2 bol v blízkosti objektu 3 a pravdepodobne sú z rovnakého obdobia (obr. 47: 1). Všetky archeologické objekty sa zdokumentovali a preskúmali. Z viacerých výplní sme zároveň odobrali vzorky uhlíkov, ktoré nám môžu v budúcnosti pomôcť pri presnejšom datovaní nálezov.

²² Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044. Príspevok vznikol v rámci grantových projektov agentúry VEGA 2/0043/22, 1/0240/21, 2/0124/20 a 2/0035/22.

Objekt 1. V severnej tretine podlhovastého objektu sme zachytili viacero prepálených vrstiev červenej, sivej a čiernej farby. Objekt nejakým spôsobom súvisí s ohňom alebo s prácou s ním, pravdepodobne ide o zvyšky pece alebo iného vykurovadla (obr. 47: 2). Paradoxne sa tu okrem prepálenej hliny nenašli žiadne archeologické nálezy. V blízkosti sa nachádzal objekt 3, ktorý môžeme datovať do stredoveku. Oba objekty pravdepodobne spolu súvisia. Rozmery: dl. 3 m, š. 1,5–2,3 m, hl. 0,1–0,7 m (bez odhumusovanej vrstvy). Orientácia V – Z.

Objekt 3. Podľa obhliadky povrchu sa na úrovni zistenia zdalo, že ide o dva objekty s nejasnými priestorovými a chronologickými vzťahmi. Počas výskumu sa však zistilo, že ide pravdepodobne o jeden objekt. Síce boli v profile viditeľné rozdiely medzi oboma časťami, ale nedalo sa jednoznačne určiť, ktorá časť je staršia. Podľa archeologického materiálu sú z rovnakého obdobia. Vo výplni sme zachytili viacero archeologických vrstiev. V južnej časti sme našli pravdepodobne zvyšky kolovej jamy. Podľa objavených črepov môžeme objekt datovať do stredoveku. Nemôžeme vylúčiť, že súvisí s objektom 2. Vzhľadom na rozmery môže byť pozostatkom neurčitého hospodárskeho objektu. Rozmery: dl. 3,3 m, š. 2,5–2,3 m, hl. 0,45 m (bez odhumusovanej vrstvy). Orientácia V – Z.

Objekt 5. V sploštenom kruhovom objekte sa našla mazanica a uhličky. Objekt bol veľmi plytký, čo výrazne sťažuje jeho charakteristiku a datovanie. Rozmery: dl. 3,8 m, š. 1,2 m, hl. 0,1 m (bez odhumusovanej vrstvy).

Objekt 6. V ďalšom kruhovom objekte sa našla mazanica a uhličky, našlo sa tu aj niekoľko významných črepov, ktoré nám dovoľujú datovať objekt do obdobia popolnicových polí v mladšej a v neskorej dobe bronzovej (obr. 47: 3–6). Na povrchu objektu sa však našli kusky novovekých tehál. Pravdepodobne ide o objekt so zmiešaným materiálom. Rozmery: dl. 1,9 m, š. 1 m, hl. 0,2 m (bez odhumusovanej vrstvy).

Objekt 8. Sploštený, kruhový, čierny objekt s množstvom kusov prepálenej mazanice. Zachytený viac v profile, väčšina objektu sa nachádzala mimo výkopových prác. Pravdepodobne tak isto nejakým spôsobom súvisí s ohňom. Rozmery: dl. 2,2 m, š. 0,4 m, hl. 0,4 m (bez odhumusovanej vrstvy).

Zaujímavým prínosom výskumu boli súvisiace objekty 2 a 3. Ako sme už spomenuli, objekt 2 súvisí určite s prácou s ohňom, objekt 3 by mohol súvisieť s ďalšou hospodárskou činnosťou. Keramický materiál z objektu 3 môžeme určite datovať do obdobia stredoveku (obr. 48). Objekt 6 obsahoval materiál z obdobia popolnicových polí v mladšej a v neskorej dobe bronzovej (obr. 47: 3–6). Vo výplni ostatných archeologických objektov sa našiel buď premiešaný archeologický materiál, alebo sú nálezov. Ich výpovedná hodnota je preto nízka. Hustota výskytu archeologických objektov, ale aj nálezov bola na lokalite nízka. Vzhľadom na známe archeologické lokality v okolí však nemôžeme vylúčiť, že v susedstve skúmaného územia je stav diametrálne odlišný, ako sme zachytili počas záchranného výskumu.

Literatúra

- Daňová 2018a – K. Daňová: *Záchranný výskum v Seredi*. Dostupné na: http://archeol.sav.sk/files/Sered_danova_web.pdf [cit. 12. 12. 2023].
- Daňová 2018b – K. Daňová: Archeologický výskum v Seredi. *AVANS* 2018, 2023, 48, 49.
- Güntherová a i. 1969 – A. Güntherová a i.: *Súpis pamiatok na Slovensku* 3. Bratislava 1969.
- Zábojník 1989a – J. Zábojník: Galanta. In: D. Bialeková (ed.): *Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5.–13. storočia*. I. zv., 2. časť. Nitra 1989, 86.
- Zábojník 1989b – J. Zábojník: Sered'. In: D. Bialeková (ed.): *Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5.–13. storočia*. I. zv., 2. časť. Nitra 1989, 96–98.
- Zábojník 1989c – J. Zábojník: Veľká Mača. In: D. Bialeková (ed.): *Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5.–13. storočia*. I. zv., 2. časť. Nitra 1989, 106.

Pramene

- Daňová 2019 – K. Daňová: *Sered' – Polyfunkčná zóna Prúdy – I. a II. etapa*. Nitra 2019. Výskumná správa 20082/19. Dokumentácia AÚ SAV, v. v. i.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN SEREĎ-STREDNÝ ČEPEŇ. Sered'-Stredný Čepeň (Sered' district), Prúdy site, rescue excavation, Late to Final Bronze Age, Middle Ages. Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. The rescue excavation was carried out in the cadastral area of the town of Sered', its ward of Stredný Čepeň in particular, at the site of Prúdy. The construction which initiated the rescue excavation at the site was located in the northern part of the urban area of Sered' (part Stredný Čepeň). The Váh river runs near the site of Prúdy and its meanders were probably detected in the excavation area.

In several sections of Prúdy, there are smaller – currently ploughed or partly exploited – loess dunes. Today, there is farmland at the rescue excavation site. In 2018 and 2019, settlement finds from the Iron Age were discovered near the current excavation. These were located north of the area affected by the current construction (Daňová 2018; 2019). A pilgrimage site, the Chapel of the Assumption of the Virgin Mary, is also located near the study area. It was built on the location of an older church mentioned in sources from the 17th century.

The rescue archaeological excavation was carried out following the decision of the Regional Monuments Board in Trnava. It was executed over the whole area of construction of the future road and utilities (Fig. 49). The surface collection and evaluation of the terrain were done in the first stage. An earthmoving machine with a flat scoop removed the humus layer from the whole area of the planned construction. The removed layer was approx. 40–60 cm thick. In the second stage, potential archaeological features were identified and manually examined – gradually, by sectors. First, the potential features were cleaned and surveyed with a metal detector. In case of unclarity, a cross section was executed in the potential feature and the excavation continued after its evaluation. The content was gradually removed if the feature was expected to be a relic of human activity.

In total, we discovered eight features; in some of them human origin was denied (features 1, 4 and 7). Chronologically determinable finds were found only in features 3 and 6. Feature 2 was near feature 3 and they probably come from the same period – the Middle Ages (Fig. 47: 1). Samples of charcoals were taken from several features. They can help us date future finds. In the circular feature 5, daub and charcoals were found. The feature was very shallow, which made its characterization and dating considerably more difficult. Another circular feature 6 contained daub, charcoals, and several significant sherds (Fig. 47: 3–6), allowing us to date the feature to the Urnfield period in the Late and Final Bronze Age. Fragments of Postmedieval bricks were discovered on the surface of the feature. Feature 8 also had a circular ground plan, black fill with numerous pieces of burnt daub. It is probably somehow associated with fire as well.

The density of occurrence of archaeological features and finds at the site of Prúdy is low. Concerning the nearby archaeological sites, we cannot deny that the situation is different near the examined area.

ANTROPOLOGICKÉ ZHODNOTENIE JEDINCŮ Z POHREBISKA V TESÁRSKÝCH MLYŇANOCH²³

Mária Krošláková

Tesárske Mlyňany (okr. Zlaté Moravce), poloha Pláň, pohrebisko, záchranný výskum, staršia doba bronzová, stredovek (10.–11. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V rokoch 2009–2010 sa pod vedením M. Ruttkaya a M. Vojtečka z Archeologického ústavu SAV uskutočnil záchranný archeologický výskum na stavbe „Rýchlostná cesta R1 Selenec - Beladice“ v katastrálnom území obce Tesárske Mlyňany, v polohe Pláň (Vojteček 2012). Záchranným archeologickým výskumom sa podarilo preskúmať 101 sídliskových objektov a 134 hrobových celkov. Oblasť výskumu bola do toho času poľnohospodársky využívaná a v jej blízkosti sa už v minulosti uskutočnili viaceré archeologické výskumy potvrdzujúce antropogénnu činnosť v období praveku i stredoveku (Ruttkay a i. 2011; 2013; Vojteček 2012).

K dispozícii k antropologickej analýze boli kostrové pozostatky 128 jedincov. Prvé dva hroby (000 a 001) sa nachádzali osamotene v areáli sídlisk. Hrob 000 bol bez nálezov a hrob 001 možno zaradiť do obdobia staršej bronzovej doby. Ďalšie hroby 101–234 boli zistené na západnom okraji polohy (východne od železničnej trate) a predstavujú rozsiahle pohrebisko datované do druhej polovice 10. stor. až prvej polovice 11. stor.

Kostrové pozostatky boli antropologicky zhodnotené za použitia spektra morfoskopických a morfometrických metód (Buikstra/Ubelaker 1994; Knussmann 1988; Martin/Saller 1957), metód na určenie pohlavia jedincov (Acsádi/Nemeskéri 1970; Brůžek 1991; Ferembach/Schwidetzky/Stloukal 1980; Novotný 1979; Phenice 1969; Schutkowski 1993) a metód na odhad veku (Florkowski/Kozłowski 1994; Lovejoy 1985; Lovejoy a i. 1985; Meindl/Lovejoy 1985; Stloukal/Hanáková 1978; Ubelaker 1978).

Základné údaje o jedincoch sú uvedené v tabele 2 (vek, pohlavie, zachovalosť lebky a postkraniálneho skeletu ako nepoškodená/ý, poškodená/ý, veľmi poškodená/ý, fragmenty). Prvé dva samostatné hroby

²³ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0563. Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 1/0240/21 a 2/0167/24.

reprezentovali dieťa vo veku okolo šesť rokov a dospelého, pravdepodobne muža. Stredoveký súbor možno na základe vekových kategórií rozdeliť na 36 nedospelých, 86 dospelých a štyroch jedincov bez možnosti určenia veku kvôli fragmentárnosti materiálu. Pri pohľade na pohlavné zatriedenie, stredoveké pohrebisko tvorilo 19 mužov, 10 pravdepodobne mužov, 19 žien, päť pravdepodobne žien a 73 pohlavne neurčených jedincov. Napriek zlej zachovalosti osteologického materiálu, sa podarilo získať množstvo informácií o jedincoch, ktoré budú súčasťou ďalšej štúdie.

Tabela 2. *Tesárske Mlyňany (Pláň). Základné údaje o jedincoch. M – muž; M? – pravdepodobne muž; Ž – žena; Ž? – pravdepodobne žena; N – neurčené pohlavie/veková kategória; DS skóre – vypočítaný stupeň sexualizácie.*

Hrob	Pohlavie	DS skóre	Veková skupina	Bližšie určenie	Zachovalosť lebky	Zachovalosť poskranialneho skeletu
000	N	–	infans I	okolo 6 rokov	fragmenty	–
001	M?	0,76	maturus I	40–49 rokov	fragmenty	poškodený
101	N	–	adultus I	okolo 20 rokov	fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
102	Ž	–1,37	adultus I	do 30 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
103	N	–	maturus II–senilis	50 a viac rokov	fragmenty	fragmenty
104	Ž?	–0,73	maturus I	45–49 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	poškodený
105	N	–	juvenis	16–18 rokov	fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
106	N	–	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
107	N	–	adultus II–maturus I	30–49 rokov	fragmenty	fragmenty
108	N	–	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
110	M?	0,75	maturus I	40–49 rokov	fragmenty	fragmenty
111	N	–	infans I	2–4 roky	fragmenty	fragmenty
112	N	0,15	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
113	N	0,50	adultus I	20–24 rokov	fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
114	N	–0,33	maturus I	40–49 rokov	fragmenty	fragmenty
115	N	–	adultus I	okolo 20 rokov	fragmenty	fragmenty
116	M	1,17	adultus II	30–39 rokov	poškodená	veľmi poškodený, fragmenty
118	Ž	–0,73	adultus II	35–39 rokov	poškodená	veľmi poškodený, fragmenty
119	M	–	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
120	N	–	adultus II–maturus I	30–49 rokov	fragmenty	fragmenty
121	N	–	adultus II–maturus II	30–59 rokov	fragmenty	fragmenty
122	M	1,14	maturus I–II	40–59 rokov	poškodená	poškodený
123	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	fragmenty
124	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	fragmenty
125	Ž	–1,09	maturus II	50–59 rokov	poškodená	veľmi poškodený, fragmenty
126	Ž?	–0,55	adultus I	do 30 rokov	veľmi poškodená	veľmi poškodený, fragmenty
127	Ž?	–0,91	maturus I	40–49 rokov	veľmi poškodená	fragmenty
128	N	–	adultus II–maturus II	30–59 rokov	fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
129	N	–	infans I	5–6 rokov	fragmenty	fragmenty
130	M	1,25	maturus I	40–49 rokov	veľmi poškodená	fragmenty
131	M?	0,66	maturus I–II	40–59 rokov	veľmi poškodená	fragmenty
132	N	–	infans I	3–5 rokov	fragmenty	fragmenty
133	N	–	infans I	okolo 6 rokov	fragmenty	fragmenty

Tabela 2. Pokračovanie.

Hrob	Pohlavie	DS skóre	Veková skupina	Bližšie určenie	Zachovalosť lebky	Zachovalosť poskraniálneho skeletu
134	N	-0,38	maturus I	40–49 rokov	poškodená	poškodený
135	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	fragmenty
136	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	fragmenty
137	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	fragmenty
138	N	–	infans I	okolo 6 rokov	fragmenty	fragmenty
139	N	–	infans I	okolo 6 rokov	fragmenty	fragmenty
140	N	–	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
141	N	–	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
142	M?	–	juvenis	do 18 rokov	fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
143	N	0,48	maturus I	40–49 rokov	veľmi poškodená	fragmenty
145	Ž	-1,38	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
146	Ž	-1,08	maturus I	40–49 rokov	veľmi poškodená	fragmenty
147	N	0,39	adultus II	do 40 rokov	poškodená	veľmi poškodený, fragmenty
148	M	1,00	adultus I	20–29 rokov	fragmenty	fragmenty
149	M	1,00	maturus I	okolo 45 rokov	poškodená	fragmenty
150	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	fragmenty
151	N	–	infans I	5 rokov	fragmenty	fragmenty
152	M	1,26	maturus I	40–49 rokov	poškodená	poškodený
153	Ž	-1,15	adultus II	30–39 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
154	N	–	infans I	5 rokov	fragmenty	–
155	N	–	N	–	–	fragmenty
156	N	–	infans I	6 rokov	fragmenty	fragmenty
157	N	–	infans II	7–8 rokov	fragmenty	fragmenty
158	N	–	infans II	7 rokov	fragmenty	fragmenty
159	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	–
160	M?	–	infans II	7 rokov	fragmenty	fragmenty
161	M	1,21	maturus I	40–49 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
163	Ž	-1,27	adultus II	30–39 rokov	poškodená	poškodený
164	N	–	infans I	do 6 rokov	fragmenty	–
165	M?	–	infans II	13–14 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	poškodený
166	Ž	-1,04	maturus II–senilis	viac ako 50 rokov	poškodená	poškodený
167	M	0,98	maturus I	okolo 45 rokov	poškodená	poškodený
168	N	–	infans I	do 3 rokov	fragmenty	fragmenty
170	Ž	-0,95	adultus II–maturus I	30–49 rokov	fragmenty	fragmenty
171	M	1,04	adultus II	35–39 rokov	poškodená	poškodený
172	N	–	juvenis	do 19 rokov	poškodená	poškodený
173	N	–	maturus II	50–59 rokov	veľmi poškodená	veľmi poškodený, fragmenty
174	N	–	N	–	fragmenty	fragmenty
175	N	–	infans I	do 6 rokov	fragmenty	–

Tabela 2. Pokračovanie.

Hrob	Pohlavie	DS skóre	Veková skupina	Bližšie určenie	Zachovalosť lebky	Zachovalosť poskranialneho skeletu
176	N	–	dospelý	20 a viac rokov	fragmenty	fragmenty
177	Ž	–0,94	adultus I	do 35 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	fragmenty
178	N	–	infans II	7–8 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	fragmenty
179	Ž	–1,15	adultus II	35–39 rokov	poškodená	poškodený
180	M?	0,55	maturus I–II	45–55 rokov	poškodená	poškodený
182	N	0,42	adultus II	30–39 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	fragmenty
183	M?	0,88	maturus I	40–49 rokov	poškodená	fragmenty
184	M	1,20	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
186	N	–	maturus II–senilis	50 a viac rokov	fragmenty	fragmenty
187	M?	0,85	maturus I	40–49 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	fragmenty
188	N	–	infans I	6 mesiacov–6 rokov	fragmenty	fragmenty
189	M	1,26	maturus II–senilis	50 a viac rokov	fragmenty	fragmenty
190	N	–	N	–	–	fragmenty
191	Ž	–1,42	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
192	N	–	infans II	do 15 rokov	fragmenty	fragmenty
193	N	–	adultus I	okolo 20 rokov	fragmenty	fragmenty
194	M	1,21	adultus II	do 40 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	fragmenty
196	N	0,14	maturus II	50–59 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	fragmenty
198	Ž	–1,04	adultus I	20–29 rokov	poškodená	poškodený
199	N	–	adultus I	20–29 rokov	fragmenty	fragmenty
200	N	–	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
201	M	1,32	maturus I–II	40–59 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	poškodený
202	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	–
203	N	–	infans II	okolo 7 rokov	fragmenty	fragmenty
204	M?	0,81	adultus II	30–39 rokov	poškodená	poškodený
205	N	–	infans II	okolo 7 rokov	fragmenty	fragmenty
206	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	–
207	M	1,04	maturus I	40–49 rokov	poškodená	fragmenty
208	Ž	–1,22	maturus I–II	40–59 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	fragmenty
209	M?	0,73	maturus I–II	40–59 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	fragmenty
210	Ž	–1,33	maturus I	40–49 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	poškodený
211	N	–	adultus I–II	20–39 rokov	fragmenty	fragmenty
212	Ž?	–0,62	adultus I	20–29 rokov	veľmi poškodená	poškodený
213	N	–	adultus II–maturus I	30–49 rokov	veľmi poškodená	poškodený
214	N	–	adultus II–maturus II	30–59 rokov	fragmenty	fragmenty
215	N	–	infans I	okolo 6 rokov	fragmenty	fragmenty
216	Ž?	–	adultus I–II	20–39 rokov	fragmenty	fragmenty
217	N	–	dospelý	20 a viac rokov	–	fragmenty
218	Ž	–1,00	adultus II–maturus I	30–49 rokov	fragmenty	fragmenty

Tabela 2. Pokračovanie.

Hrob	Pohlavie	DS skóre	Veková skupina	Bližšie určenie	Zachovalosť lebky	Zachovalosť poskranialneho skeletu
219	N	–	maturus I–II	40–59 rokov	fragmenty	fragmenty
220	N	–	maturus I–II	40–59 rokov	fragmenty	fragmenty
221	Ž	–0,51	adultus II	30–39 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	poškodený
222	N	–	infans I	5 rokov	fragmenty	–
223	M	1,00	adultus II	35–39 rokov	fragmenty	fragmenty
224	M?	0,86	maturus I	40–49 rokov	veľmi poškodená	fragmenty
225	N	–	adultus I–II	20–39 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	veľmi poškodený, fragmenty
226	Ž	–1,33	maturus I–II	40–59 rokov	fragmenty	fragmenty
227	N	–	N	–	–	fragmenty
228	N	–	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
229	N	–	adultus II	30–39 rokov	fragmenty	fragmenty
230	N	–	maturus I–II	40–59 rokov	fragmenty	fragmenty
231	Ž	–1,00	adultus I–II	20–39 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	poškodený
232A	M	1,24	adultus II	30–39 rokov	veľmi poškodená, fragmenty	poškodený
232B	N	–	infans I	do 4 rokov	fragmenty	–
233	M	0,82	maturus I–II	40–59 rokov	poškodená	poškodený
234	N	–	dospelý	20 a viac rokov	–	fragmenty

Literatúra

- Acsádi/Nemeskéri 1970 – G. Acsádi/J. Nemeskéri: *History of human life span and mortality*. Budapest 1970.
- Brůžek 1991 – J. Brůžek: *Fiabilité des procédés de détermination du sexe à partir de los coxal. Implication à l'étude du dimorphisme sexuel de l'Homme fossile*. Thèse de Doctorat. Museum National d'Histoire Naturelle, Institut de Paléontologie Humaine. Paris 1991.
- Buikstra/Ubelaker 1994 – J. E. Buikstra/D. H. Ubelaker: *Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains*. Arkansas 1994.
- Ferembach/Schwidetzky/Stloukal 1980 – D. Ferembach/I. Schwidetzky/M. Stloukal: Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons. *Journal of Human Evolution* 9, 1980, 517–549.
- Florkowski/Kozłowski 1994 – A. Florkowski/ T. Kozłowski: Ocena wieku szkieletowego dzieci na podstawie wielkości kości. *Przegląd Antropologiczny* 57/1–2, 1949, 71–86.
- Knussmann 1988 – R. Knussmann: *Anthropologie, Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen* (4. Auflage des Lehrbuchs der Anthropologie begründet von Rudolf Martin). Band I und II. New York – Stuttgart – Jena 1988.
- Lovejoy 1985 – C. O. Lovejoy: Dental wear in the Libben population: Its functional pattern and role in the determination of adult skeletal age at death. *American Journal of Physical Anthropology* 68, 1985, 47–56. DOI: <https://doi.org/10.1002/ajpa.1330680105>
- Lovejoy a i. 1985 – C. O. Lovejoy/R. Meindl/T. Przybeck/R. Mensforth: Chronological metamorphosis of the auricular surface of the ilium: a new method for the determination of adult skeletal age at death. *American Journal of Physical Anthropology* 68, 1985, 15–28. DOI: <https://doi.org/10.1002/ajpa.1330680103>
- Martin/Saller 1957 – R. Martin/K. Saller: *Lehrbuch der Anthropologie*. Stuttgart 1957.
- Meindl/Lovejoy 1985 – R. S. Meindl/C. O. Lovejoy: Ectocranial Suture Closure: A Revised Method for the Determination of Skeletal Age at Death Based on the Lateral-Anterior Sutures. *American Journal of Physical Anthropology* 68/1, 1985, 57–66. DOI: <https://doi.org/10.1002/ajpa.1330680106>
- Novotný 1979 – V. Novotný: Nové hodnocení sulcus praeauricularis jako nejhodnotnějšího morfologického znaku pánevní kosti k rozlišení pohlaví. *Scripta Medica* 52, 1979, 500–502.
- Phenice 1969 – T. W. Phenice: A newly developed visual method for sexing the os pubis. *American Journal of Physical Anthropology* 30, 1969, 297–301. DOI: <https://doi.org/10.1002/ajpa.1330300214>
- Ruttkay a i. 2011 – M. Ruttkay/M. Bielich/I. Cheben/M. Vojteček: Zisťovací prieskum na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec – Beladice. *AVANS* 2008, 2011, 219–222.
- Ruttkay a i. 2013 – M. Ruttkay/H. Baliová/M. Bielich/A. Bistáková/J. Ďuriš/M. Gabulová/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/R. Malček/V. Mitáš/M. Vojteček: Záchranné archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec – Beladice. *AVANS* 2009, 2013, 209–229.

- Schutkowski 1993 – H. Schutkowski: Sex determination of Infant and Juvenile Skeletons: Morphognostic Features. *American Journal of Physical Anthropology* 90/2, 1993, 199–205. DOI: <https://doi.org/10.1002/ajpa.1330900206>
- Stloukal/Hanáková 1978 – M. Stloukal/H. Hanáková: Die Länge der Längsknochen altslawischer Bevölkerungen unter besonderer Berücksichtigung von Wachstumsfragen. *Homo* 29/1, 1978, 53–69.
- Übelaker 1978 – D. H. Übelaker: Estimating age at death from immature human skeletons: an overview. *Journal of Forensic Sciences* 32/5, 1978, 1254–1263.

Pramene

Vojteček 2012 – M. Vojteček: *Nitra - Selenec - Beladice - R1 - Tesárske Mlyňany - Tesárska Pláň*. Nitra 2012. Výskumná správa 18010/12. Dokumentácia AÚ SAV, v. v. i.

ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF SKELETONS FROM TESÁRSKE MLYŇANY. Tesárske Mlyňany (Zlaté Moravce district), Pláň site, cemetery, rescue excavation, Early Bronze Age, Middle Ages (10th–11th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. Two separate graves (one dating to the Early Bronze Age) and 125 graves from the Middle Ages were anthropologically analyzed. Together, this set from archaeological site Tesárske Mlyňany, position Pláň, represented 128 people. Anthropological data on age, sex and any special features of the skeletons were included.

Translation provided by the author

VÝSKUM STREDOVEKÝCH OBJEKTŮ VO ŠVÁBOVCIACH²⁴

Marta Kučerová – Mária Hudáková

Švábovce (okr. Poprad), intravilán, poloha Sad, sídlisko, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, stredovek až novovek (13.–17. stor.). Uloženie nálezov: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi.

Archeologický výskum na ploche stavby „Švábovce – IBV Sad“ bol realizovaný v mesiacoch jún – august v dvoch etapách. Počas prvej etapy sa dozorovala skrývka ornice v trase budúcich komunikácií. Na základe dohľadu bola identifikovaná a vymedzená plocha plošného výskumu, ktorý bol predmetom druhej etapy.

Plocha stavby s rozmermi 190 × 120 m s pozdĺžnou osou v smere V – Z sa nachádza v údolí, dnes už regulovaného, bezmenného malého vodného toku s pôvodnou inundáciou o šírke 25 m – na jeho slnečnom juhozápadným smerom orientovanom svahu. Archeologické objekty, ktorých existenciu indikovali nálezy stredovekej, ojedinelo aj novovekej keramiky, zvieracích kostí a rôzne drobné predmety, sa nachádzali vo východnej časti plochy, v trase projektovaných budúcich komunikácií. Archeologické objekty sa vyskytovali v dvoch rôznych častiach – na južnom úpätí a na protihlhom severovýchodnom svahu údolia. Na južnom úpätí údolia sa podarilo preskúmať objekty 1 a 2. Ostatné sa nachádzali na protihlhom severovýchodnom svahu. Preskúmaných bolo celkom 18 objektov, resp. štruktúr, ktoré bolo možné jednoznačne označiť ako archeologické objekty, menovite objekty 1, 2, 4, 5/1 – pec, 5/2 – zásobná jama, 6, 8–13, 14/1–4, 15–18 (obr. 51).

Väčšina objektov predstavovala väčšie, či menšie jamy zahĺbené do podornice, ktorej hrúbka sa smerom ku dnu údolia postupne zvyšovala až na 2 m, príp. do flyšového podložia. Pri niektorých možno uvažovať, že sú pozostatkami ťažobných (objekty 1 a 16), resp. odpadových jam (objekt 18). Pri jamovitých objektoch bolo charakteristické stupňovité, resp. členité dno. Najväčším bol objekt 16 s rozmermi 5,4 × 4,38 m. Najmenší, vynímajúc objekt 2, ktorý predstavuje najskôr prirodzenú priehlbínu vyplnenú kultúrnou vrstvou a objekt 13 dokumentovaný len v reze na okraji skúmanej plochy, bol objekt 8 s rozmermi 1,9 × 2 m.

Okrem uvedených objektov sa podarilo identifikovať a preskúmať komplexnejšie objekty 4–6, 14, ktoré možno zároveň aj jednoznačnejšie chronologicky či funkčne vymedziť.

Objekt 4. Bol najnižšie položený z objektov preskúmaných na severovýchodnom svahu údolia. Na ploche s rozmermi 6,7 × 2,2 m ho tvorilo niekoľko zahĺbených útvarov označených ako objekty 4/1–4/4. Do trasy komunikácie zasahoval len východnou časťou a interpretujeme ho ako relikv kováčskej dielne.

²⁴ Článok je čiastkovým výstupom projektu „Interdisciplinárny výskum stredovekých objektov vo Švábovciach“, v rámci ktorého bude komplexne analyzovaný a zhodnotený nálezový materiál. Výskum podporil z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

V severnej časti objektu bol pri západnom okraji trasy komunikácie preskúmaný zahĺbený útvar s rozmermi $3 \times 1,8$ m s nerovnomerným dnom, ktoré miestami zasahovalo až do flyšového podložia. V jeho centrálnej časti sa nachádzala štruktúra s rozmermi $1,4 \times 1,8$ m, pokrytá do tehlovo červená prepálenou hlinou, v blízkosti ktorej sa našla menšia oválna plocha s rozmermi $0,8 \times 0,4$ m, pokrytá uhlíkmi. Po odstránení prepálenej vrstvy a vrstvy s uhlíkmi sa podarilo odkryť nepravidelný pôdorys s rozmermi $0,8 \times 1,16$ m, ktorý bol pokrytý pieskovcovými kameňmi, uhlíkmi a veľkým množstvom kováčskej trosky. Postupným rozoberaním vrstvy trosky a pieskovcových kameňov bola preskúmaná oválna jama s dĺžkou $1,14$ m a šírkou $0,9$ m. Z juhovýchodnej strany ju ohraničovala kamenná deštrukcia z pieskovcových lomových kameňov. Jamu vyplňala do výšky $0,2$ – $0,4$ m od dna tmavo hnedá ílovitá hlina s prímiesou uhlíkov, ojedinelo aj trosky a keramiky. Nad ňou sa koncentrovala kováčska troska, ktorá pozostávala z prevažne kompletných kusov miskovitého tvaru.

Objekt 5. Severovýchodne od objektu 4 vo vzdialenosti $2,5$ m sa po odstránení ornice črtala homogénna zemina s nepravidelným pôdorysom, sfarbená prítomnosťou uhlíkov a prepálenej hliny, označená ako objekt 5. Južná a severná časť pomyselného objektu 5 boli prepojené užšou šíjou a vzhľadom na nálezovú situáciu bol zjavný predpoklad, že môže predstavovať pec s predpecnou jamou. Celková dĺžka dotknutej plochy bola $4,6$ m. Ukázalo sa, že išlo o dva samostatné výrazné zahĺbené objekty – pec a zásobnú jamu.

Objekt 5/1 – pec (obr. 50: A). V severnej časti plochy boli preskúmané pozostatky pece zahĺbenej do svahu. Na jej severnom okraji sa zachoval nábeh na hlinenú kupolu. Spodná časť bola zahĺbená do žltého ílovitého podložia, horná časť s nábehom na kupolu bola v úrovni podornice. Dochovaná výška pece dosahovala $0,98$ m a priemer $1,7$ m. Steny spodnej časti pece sa smerom k stupňovitému dnu šikmo zvažovali. Dno a steny pece, predovšetkým na severnej strane, boli do tvrda vypálené, prevažne do tehlovo červená. Estrich na dne pece mal odlišnú sivastú popolovitú farbu. Hrúbka prepálenia dosahovala $0,1$ m. Výplň objektu tvorili viaceré vrstvy, striedavo hlinité, resp. uhlíkové až popolovité, či obsahujúce do tehlovo červená prepálenú hlinu.

Objekt 5/2 – zásobná jama (obr. 50: B). Južne od pece sa v jej bezprostrednej blízkosti nachádzali pozostatky iného zahĺbeného objektu. V úrovni zistenia ho vyznačoval nepravidelný kruh s priemerom $1,4$ m. V reze sa ukázalo, že steny zásobnej jamy sa od hĺbky $0,40$ m lievikovito rozširovali do strán. Vrchná časť objektu pripomínala valcovité ústie lievikovitej zásobnej obilnej jamy. Preto je objekt označený ako zásobná jama, hoci ani táto interpretácia nemusí byť jednoznačná. Objekt mal podľa všetkého pôvodne valcovité ústie s priemerom $1,2$ – $1,3$ m a zachovanou výškou $0,4$ m. Pod ústím sa steny objektu lievikovito rozširovali k mierne preliačenému dnu, ktoré malo oválny tvar s rozmermi $2,4 \times 2,1$ m. Objekt mal nesúmerný lievikovitý tvar so zaoblenými rohmi. Od rozhrania valcovitého ústia a rozširujúcich sa stien bol zahĺbený do flyšového podložia, pričom dno už bolo evidentne vysekané do pevnejšieho pieskovca. Pôvodne valcovité hrdlo jamy zachádzalo v úrovni podornice.

Objekt 6. Predstavoval pozostatky murovanej studne. Výmurovka s hrúbkou $0,4$ m, vybudovaná z nasucho kladených pieskovcových kameňov, bola vstavaná do výkopu s kruhovým pôdorysom s priemerom $1,94$ m. Vnútorňý priemer studne sa pohyboval v rozmedzí od $0,8$ – $0,9$ m. Priestor medzi výmurovkou a okrajom výkopu o šírke $0,2$ – $0,5$ m bol vyplnený žltým ílom, ktorý neobsahoval žiadne nálezy.

Objekt 11. Presahoval východný okraj skúmanej trasy komunikácie. Preskúmané bolo juhozápadné nárožie murovanej konštrukcie založenej na podornici. Pozostávala zo spodného riadku muriva z nasucho kladených pieskovcových kameňov, v tvare písmena L, ktoré ohraničovalo plochu vyloženú husto vedľa seba kladenými riečnymi okruhliakmi. Merateľné rozmery objektu boli $1,1 \times 3,2$ m, pričom šírka muriva dosahovala $0,5$ m. V juhozápadnom nároží sa nachádzal pozostatok ohniska oválneho tvaru s rozmermi $0,5 \times 0,4$ m, ktorý tvorili ploché pieskovce pokryté čiernou ílovitou hlinou a uhlíky.

Objekt 14/1. Bol identifikovaný na základe rôzne sfarbených flákov pri západnom okraji trasy komunikácie. Postupne sa ukázalo, že na ploche predpokladaného objektu 14 sa nachádza viacero zahĺbených útvarov (objekty 14/1–4). Spomedzi nich sa objekty 14/2, 14/3 a 14/4 koncentrovali na ploche s rozlohou $5,5 \times 6$ m v bezprostrednej blízkosti a nie je vylúčené, že sú súčasťou jedného stavebného objektu, resp. navzájom úzko súvisia.

Objekt 14/2. Mal plytké a členité dno (hl. $0,13$ m), ktorého najzahĺbenejšia časť mala tvar oválu s rozmermi $2,14 \times 1,2$ m. Severovýchodný okraj objektu tvorili dva na seba nadväzujúce žlaby orientované

v smere SZ – JV s dĺžkou 1,65 a 0,9 m a šírkou 0,26 a 0,2 m. Vo vzdialenosti 0,6 m od juhozápadného okraju objektu 14/2 sa nachádzal ďalší – tretí žlab, ktorý bol rovnobežný s predchádzajúcimi dvomi. Mal dĺžku 2,1 m a šírku 0,3 m. Dno žlabu sa nachádzalo v podobnej absolútnej hĺbke, ako to bolo v prípade žlabov na severovýchodnom okraji objektu 14/2. Predpokladáme, že tri žlaby a zahĺbená časť objektu 14/2 spolu súvisia a sú pozostatkom konštrukcie drevenej stavby.

Objekt 14/3. Severovýchodne od objektu 14/2, v jeho bezprostrednej blízkosti, bol odkrytý pôdorys stavby s podobnými žlabmi označený ako objekt 14/3. Na úrovni flyšového podlažia sa v rámci neho zachovali stopy stavebnej konštrukcie a pozostatky ohniska. Objekt 14/3 bol stavaný do svahu. Na severovýchodnej a severozápadnej strane bol vymedzený dvomi základovými žlabmi, ktoré sa spájali v pravom uhle v severom nároží. Žlab na severozápadnej strane bol sledovateľný v dĺžke 2,6 m a dosahoval šírku 0,26 m. Žlab na severovýchodnej strane mal dĺžku 2,04 m a šírku 0,2–0,24 m. V centrálnej časti objektu, vo vzdialenosti 0,65 m od oboch žlabov, sa nachádzalo ohnisko. Tvorila ho oválna priehlbina s rozmermi 1,25 × 0,88 m s dnom sfarbeným do čierne uhlíkmi, ktorá bola vyplnená čiernou ílovitou hlinou s početnou prímiesou uhlíkov. V interiéri objektu, v jeho severom nároží, sa vynímala jama s oválnym pôdorysom s rozmermi 0,5 × 0,4 m. Jej dno bolo zahĺbené do flyšového podlažia do hĺbky 0,14 m a bolo vyplnené stredne hnedou ílovitou hlinou s výraznou prímiesou uhlíkov. Po obvode, resp. pri nárožiach objektu 14/3 sa nachádzalo niekoľko plytkých jám s kruhovým až oválnym pôdorysom.

Objekt 14/4. Predstavuje najvýraznejšiu z plytkých jám kruhového až oválneho pôdorysu, ktoré boli zistené po obvode, resp. pri nárožiach objektu 14/3. Na západnej, severnej a východnej strane bol jeho okraj vymedzený pieskovcovými kameňmi. Výplň tvorila svetlejšia hnedá hlina. Objekt 14/4 nezasahoval do flyšového podlažia.

Objekt 15. Z hľadiska charakteru a datovania je ojedinelý. Nachádzal severne od ostatných, vyššie vo svahu, kde, miestami kamenné, podlažie vystupovalo hneď pod ornicou. Predstavoval odpadovú jamu s ťažko čitateľnými hranicami, keďže bol zasypán vyťaženým podlažím. V hĺbke 0,2 m od okolitého terénu sa v nej odkryli neúplné pozostatky kostry dospelej kravy/koňa, na ktorých ležala neúplná kostra mláďaťa. Medzi kosťami sa našli úlomky novovekej keramiky (33 ks).

Na základe nálezového materiálu možno objekty datovať do troch časových horizontov.

Do prvého, chronologicky najstaršieho, patrí väčšina objektov (objekty 1, 5, 8–11, 14/1, 14/3, 14/4, 16–18), v ktorých výplni sa nachádzali zlomky keramiky so znakmi charakteristickými pre stredný horizont vrcholnostredovekej keramiky, ktorý je datovaný do rozmedzia druhej tretiny 13. až prvej tretiny 14. stor. (*Uličný 2003*, 612–616).

Keramický materiál charakterizuje nedokonalý výpal prevažne do hnedosivých odtieňov, teda bez prístupu alebo so slabým prístupom vzduchu. Nedokonale oxidačne vypálené nádoby s červenasto sfarbeným povrchom (v jadre často ešte hnedosivé) sú v menšine. Stolová keramika sa vyskytuje len ojedinele. Výzdoba je výhradne rytá (vlnovky, ryhy, vrypy), pričom výskyt viacnásobnej vlnovky predstavuje typologicky starší prežitok prežívajúci z predchádzajúceho obdobia (obr. 54: 2–4, 12, 13, 16). Nádoby sú len obtáčané s drsnými dnami, na ktorých sa vyskytli aj značky. Hrnce predstavujú takmer jediný zastúpený typ nádob (obr. 52: 1, 2, 4–8, 10, 11; 53; 55: 10). Iné tvary, t. j. pokrievka (obr. 52: 3), džbán/kračah z bielej hlíny (obr. 52: 9) a výrazne tenkostenná stolová keramika, sú vzácne. Profilácie ústí hrncov z uvedených objektov zodpovedajú škále profilovaných okrajov typických pre tento horizont. Mierne mladší charakter má objekt 18. V jeho nálezovom inventári sú spolu s okrajom džbánu (obr. 55: 5) zastúpené aj úlomky z hrnca s viacnásobnou vlnovkou (obr. 54: 16). Črepový materiál má mnohé konzervatívne prvky. Profilácia ústí je pomerne rôznorodá, bez výraznej dominancie úzkeho okruhu vybraných typov ako dôsledok sériovej výroby. Výzdoba miestami siaha až po dno a stále sa objavuje aj viacnásobná vlnovka. Stolový riad, vrátane červeno maľovaného, je slabo zastúpený. Sídelené využívanie lokality vo vrcholnom stredoveku preto datujeme do rozmedzia druhej až tretej tretiny 13. stor.

Datovanie objektov prvého horizontu potvrdzuje aj nález, na území Slovenska dosiaľ výnimočnej razby, stredovekej mince z objektu 11. Ide o strieborný denár z obdobia posledného z Arpádovcov – Ondreja III. (1290–1301), typ č. 431 podľa *M. Huszára* (1979, 75), typ U338 podľa *E. Ungera* (1997, 108). Blížšie neurčená razba, datovaná len rokmi vlády Ondreja III., predstavuje prvý takýto nález na Slovensku v archeologickom kontexte (mincu nezávisle na sebe určili *M. Budaj* a *D. Sabol*).

Do druhého horizontu patria objekty 2, 4 (obr. 55: 1–4, 6–9), 6, 12 a 14/2, ktoré charakterizuje výrazný podiel jemnej stolovej keramiky sivých a oranžových odtieňov z jemne plavenej hlíny, vyspelejšia profilácia okrajov nádob, väčšia variabilita tvarov, stopy po zrezávaní strunou z hrnčiarskeho kruhu na dnách, ojedinelo rebrovanie na povrchu. Neskorostredoveká keramika má ešte konzervatívne prvky, ako nedokonalý výpal kuchynskej keramiky a prítomnosť stredne zrnitej hmoty. Rámcovo ju možno datovať od prelomu 14. a 15. stor. po druhú tretinu 15. stor. Z objektu 4 pochádzajú aj, v stredovekom prostredí výnimočné, zlomky dvoch pieskovcových foriem na odlievanie pravdepodobne bronzových predmetov.

Do tretieho, chronologicky najmladšieho, sídelného horizontu patrí objekt 15, ktorý predstavuje odpadovú jamu so zvieracími kosťami. Keramika z neho má už novoveký charakter, no patrí skôr do staršieho horizontu novovekej keramiky (napr. svetlý oranžovohnedý črep, rebrovanie, profilácia okrajov bez žliabku na vnútornej strane, tenkostennosť črepov, glazúra). V danom prípade farebnosť črepov spolu s profiláciou naznačujú, že keramika pochádza najneskôr zo 17. stor.

Studňa rešpektuje okolité stredoveké objekty. Jej zásyp obsahuje len stredoveký materiál, vrátane neskorostredovekého. Predpokladáme preto, že súvisí so stredovekým osídlením lokality.

V polohe Sad sa podarilo preskúmať aglomeráciu hospodárskych objektov spadajúcich do obdobia vzniku stredovekých Švábovíc. Predpokladáme, že zoskupenie hospodárskych objektov na západnom okraji osady v blízkosti vodného toku slúžilo ako jej hospodárske zázemie. Archaické črty keramiky svedčia o tom, že aktivita sa tu rozvinula najneskôr v priebehu druhej polovice 13. stor. V roku 1294 sa Švábovce, pôvodne kráľovský majetok s výsadami, ktoré prislúchali rozvíjajúcim sa spišským mestečkám s nemeckým obyvateľstvom, dostávajú do rúk pánov z Hrhova, budúcich Švábovcov (*Endrödy* 2018, 48–49). Väčšina preskúmaných objektov nepretrvala začiatok 14. stor. Je možné, že po tom, ako sa Švábovci usídlili na vyvýšenine nad údolím, hospodárska činnosť na skúmanej lokalite ustala. Pozemok prešiel do správy nových zemepánov, ktorý si svoje sídlo vybudovali v blízkosti stredovekej sakrálnej stavby, nachádzajúcej sa tiež nad údolím. V prvej polovici 15. stor. tu, pravdepodobne už v zázemí zemeľpanskej kúrie, existovala kováčska dielňa.

Literatúra

Endrödy 2018 – J. Endrödy: Švábovce v stredoveku. In: B. Malovcová (ed.): *Švábovce*. Švábovce 2018, 45–58.

Huszár 1979 – L. Huszár: *Münzkatalog Ungarn. Von 1000 bis heute*. München – Battenberg 1979.

Uličný 2003 – M. Uličný: Veľká stredoveká kolonizácia a keramická produkcia na východnom Slovensku. *Archeologia historica* 28, 2003, 611–620.

Unger 1997 – E. Unger: *Magyar Eremhatrosóz I*. Budapest 1997.

EXCAVATION OF MEDIEVAL FEATURES IN ŠVÁBOVCE. Švábovce (Poprad district), rural area, Sad site, settlement, loose finds, rescue excavation, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Museum of Spiš in Spišská Nová Ves. The archaeological excavation at the construction site of the “Švábovce – IBV Sad” housing estate was executed in two stages in June–August. First, the stripping of the topsoil along the routes of the future roads was monitored. The result of the first stage of the excavation was the identification and definition of the areal excavation, which was the subject of the following stage. During the excavation, 18 features in total or complexes that could be indicated as archaeological features (Fig. 51) were examined at the bottom and on the southwest-oriented slope of the unnamed stream valley. In particular, features 1, 2, 4, 5/1 – a stove (Fig. 50: A), 5/2 – a storage pit (Fig. 50: B), 6, 8–13, 14/1–4, 15–18. Except for feature 11, all were sunken. Besides various pits, identified features included a stove sunken in the slope, a funnel-shaped storage pit, a masoned well with a circular ground plan, remains of a smithery, remains of a structure with a rectangular construction, defined by foundation trenches, with a hearth in the interior. Feature 11 represented the southwestern corner of the structure with a stone base wall and pebble paving, on which a denarius Andrew III was found. Based on the pottery finds, the features can be dated to three chronological horizons. Most features belong to the first (features 1, 5, 8–11, 14/1, 14/3, 14/4, 16–18). Pottery fragments from the second to last third of the 13th century were found in their fill (Fig. 52–54; 55: 10). The second horizon contained features 2, 4, (Fig. 55: 1–4, 6–9), 6, 12 and 14/2. The well is related to the medieval settlement based on the finding situation. Feature 15, probably from the Modern 17th century, belongs to the third horizon. On the site, it was possible to document an agglomeration of Medieval buildings of a farm character, most of them belonging to the period of the Medieval Švábovce. Their disappearance is related firstly to the change of ownership of the Medieval village and the emergence of the curial estate, of which the excavated Sad site became a part.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI MIDLAND ADVENTURE V ROKU 2020

Martin Kvietsk – Veronika Kvietková – Tomáš Molota – Richard Pinter

1. Banská Bystrica (okr. Banská Bystrica)

a) Horná ulica, parc. č. 127–129, mestský cintorín, záchranný výskum, novovek (18.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný archeologický výskum bol vyvolaný plánovanými terénnymi prácami v súvislosti s rekonštrukciou meštianskeho domu a úpravou jeho nádvorja na Hornej ulici 37. Výskumom sa podarilo zachytiť východnú časť cintorína prislúchajúceho k neďalekému Kostolu sv. Ducha, ktorý bol rozšírený až za hranicu mestského opevnenia. V rámci skúmanej plochy sa podarilo identifikovať 45 hrobov, ktorých hrobové jamy sa v prevažnej väčšine prípadov rešpektovali. Pri hroboch s dobre zachovanými kostrami sa najčastejšie objavuje orientácia SZ – JV (22 hrobov), iba ojedinele JV – SZ (päť hrobov). Na základe hrobových nálezov ide pravdepodobne o mladšiu fázu pochovávania na cintoríne z druhej polovice 18.–začiatku 19. stor. Hroby v západnej časti skúmanej plochy boli porušené asanovanou mladšou stavbou, z ktorej sa dochoval iba spodný riadok kamenných základov.

b) NKP Kostol sv. Alžbety (č. ÚZPF 94), Dolná ulica, parc. č. 1536, 1538/2, záchranný výskum, stredovek (13.–14. stor.), novovek (16.–19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Stavebné práce v spojitosti s obnovou rímskokatolíckeho Kostola sv. Alžbety na Dolnej ulici 49/182 sa stali dôvodom pre rozsiahly archeologický výskum v jeho interiéri, ako aj exteriéri. Predchádzajúci architektonicko-historický a umelecko-historický výskum stanovil, že pôvodná dispozícia tohto kostola, vybudovaného v druhej štvrtine 14. stor., predstavovala jednolodovú stavbu s polygonálnym presbytériom a sakristiou, atypicky pristavanou z južnej strany. Archeologickým výskumom sa podarilo zdokumentovať pôvodný vstup do kostola na západnej strane. Taktiež sa podarilo preukázať, že niekedy na začiatku 16. stor. bol kostol prestavaný – pôvodná gotická loď bola smerom na juh rozšírená o kaplnku. K ďalšej zásadnej prestavbe došlo v baroku v 18. stor. Zmenila sa orientácia a architektonická dispozícia kostola, kedy sa z pôvodného gotického presbytéria stala Kaplnka sv. Anny. Taktiež bola asanovaná južná stena lode, ktorú nahradilo barokové polkruhové presbytérium. Postupným znižovaním terénu sa v interiéri kostola podarilo identifikovať tri úrovne historických podláh – najmladšia secesná dlažba, baroková podlaha z pravouhlých kamenných platní a renesančná podlaha z pálenej tehly. Staršie podlahy boli pravdepodobne odstránené počas renesančnej prestavby, kedy bola do interiéru kostola navozená hrubá vrstva ílovo-štrkového násypu. Pri znižovaní terénu v severnej časti Kaplnky sv. Anny (pôvodné gotické presbytérium) sa podarilo zachytiť kamenný základ gotickej oltárnej menzy. Mimoriadne významný je však nález poškodenej náhrobnej dosky (140 × 250 × 20 cm), ktorá sa nachádzala pred gotickým oltárom. Na základe vyobrazeného erbu ju možno pripísať významnému bystrickému mešťanovi a richtárovi Egidovi z Bergu, ktorý podľa historických záznamov zomrel v roku 1465. Pod náhrobkom sa nachádzala hrobová jama bez ľudských ostatkov. Táto nálezová situácia napovedá, že pochovaný jedinec bol exhumovaný a premiestnený, k čomu pravdepodobne došlo počas vyššie spomínanej sanácie interiéru v 16.–17. stor. Severozápadne od tejto hrovej jamy sa nachádzal druhý hrob, ktorý bol v teréne vyznačený 8-uholníkovou dlažbou. V ňom sa podarilo odkryť ostatky ľudského jedinca pochovaného v drevenej rakve. Pre absenciu milodarov bol tento hrob predbežne datovaný do 17. stor. Počas trvania výskumu sa podarilo zachytiť značné množstvo huteľných archeologických nálezov vo forme fragmentov keramiky, kachlíc, kovových predmetov, skla, drobných predmetov, a kolekcie medených či strieborných mincí. Získaný súbor reprezentujú nálezy od vybudovania kostola v 13.–14. stor. až po 18. stor.

c) Námestie Štefana Moysesu, tzv. Pfarhof, parc. č. 1826/1, 4, 6, 5422/5, meštianska architektúra, záchranný výskum, novovek (17.–19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas II. etapy archeologického výskumu v súvislosti s výstavbou polyfunkčného komplexu Majer na adrese Námestie Štefana Moysesu 17 sa podarilo odkryť systém kolových jám a podmurovku hospodárskej stavby, ktorá bola pôvodne súčasťou meštianskeho domu na Lazovej ulici 20. V rámci výskumu sa podarilo získať početný huteľný materiál datovaný do mladšieho novoveku (17.–19. stor.).

d) Bakossova ulica, parc. č. 1839, 1840, mestské opevnenie, záchranný výskum, novovek (16.–18./19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum prebiehal formou revízneho sondážneho výskumu v mieste zaniknutej bašty mestského opevnenia na Bakossovej ulici 12. Stratigraficky najstaršie výskumom zachytené vrstvy pochádzajú z obdobia pred výstavbou bašty, t. j. zo 16. stor. V sonde I/20 ide o vrstvu prepálenej mazanice s odtlačkami po drevenej konštrukcii a uhlíkmi. Môže ísť o požiarom zničené zvyšky drevenej vartovky, ktorá pôvodne stála na tomto mieste. Základy muriva zlatníckej bašty sa podarilo zachytiť približne 20–60 cm od súčasnej úrovne terénu. Murivo (široké 150 cm) bolo zhotovené z lomového vápenca, pričom jednotlivé kamene boli uložené do riadkov a spojené vápennou maltou. Počas výskumu sa podarilo odkryť takmer celý pôdorys bašty, ktorej murivo bolo z južnej strany prilepené k mestským hradbám. Vzhľadom na mohutnosť objektu išlo o pomerne vysokú stavbu s niekoľkými poschodiami, ktorá mestské opevnenie pravdepodobne aj prevyšovala. V mieste napojenia sa šírka mestských hradieb pohybovala medzi 90–100 cm. Zvyšky východného muriva bašty boli v neskoršom období využité ako základ pre ohradný múr mestského cintorína. Sondou 3/20 sa podarilo odkryť aj relikt muriva meštianskeho domu, ktorý bol v 17. stor. z južnej strany pristavaný k mestským hradbám a neskôr v 20. stor. asanovaný. Počas výskumu sa podarilo nadobudnúť súbor hnutelných nálezov v počte 138 kusov, z ktorého 126 kusov predstavujú fragmenty keramiky datované rámcovo od konca 16. po 18./19. stor. Zvyšné nálezy predstavujú malý počet fragmentov kachlíc, strešnej krytiny a kovových predmetov.

2. B l a t n i c a (okr. Martin), extravilán, NKP hrad Blatnica (č. ÚZPF 534), parc. č. 1323/1 a 1320, ruina hradu, záchranný predstihový výskum, stredovek (14.–16. stor.), novovek (16.–18. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Záchranný archeologický výskum prebehol na hrade Blatnica vo forme sondáže a dohľadu pri odkope sutiny pri vybraných torzálnych architektúrach. V sonde I/2020 sa podarilo odkryť základy severozápadnej nárožnej bašty. Hnutelný archeologický materiál tu pochádzal najmä z planírovacích vrstiev pre podlahu bašty. Zastúpený je v ňom materiál od druhej polovice 15. do prvej polovice 18. stor., no sporadicky sa objavujú aj staršie kusy. V sonde II/2020 bolo identifikované základové murivo severného paláca druhého predhradia, v ktorom sú dodnes viditeľné otvory po bráne a zasúvacom tráme. Toto murivo ďalej pokračuje severovýchodným smerom k obvodovej hradbe, s ktorou bolo previazané. Na škáru je k nemu pristavané zvyšné murivo pokračujúce juhovýchodným smerom k veži. Sonda tak pravdepodobne zachytila juhovýchodné nárožie bašty identifikovanej aj v sonde I/2020. Celkovo sa počas archeologického výskumu podarilo získať súbor 4179 kusov hnutelných nálezov, medzi ktorými značne dominujú fragmenty keramiky v počte 2680 kusov. Z nich má najvyššie zastúpenie keramika neskorostredovekej/včasnónovovekej produkcie z 15.–16. stor. V menšom množstve sa objavuje keramika zo 17.–18. stor. a iba niekoľko kusov možno priradiť k hrnčiarskej produkcii v 14. stor. Väčšina fragmentov kachlíc mala zelenú glazúru a najčastejšie sa na nich objavujú rastlinné a geometrické motívy. Medzi kovovými predmetmi k významnejším nálezom patria minca Žigmunda III. Vasu z roku 1623 a guľka do hákovnice.

3. B r e z n o (okr. Brezno), intravilán, Námestie M. R. Štefánika, parc. č. 2940, mestská parcela, záchranný výskum, novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas dohľadu výkopov v spojitosti s nadstavbou a prístavbou meštianskeho domu na ulici Námestie M. R. Štefánika 25/20 sa podarilo zachytiť dva historické horizonty. Prvý z nich (16.–18. stor.) predstavujú rôzne planírky, ako aj stopy po staršom drevo-zemnom objekte z prelomu 16. a 17. stor. Jeho asanáciou vzniklo dvorové priestranstvo upravené navážkou kamennej drte. Druhý horizont (18.–20. stor.) reprezentuje murované dvorové krídlo vybudované v 18.–19. stor., ktoré bolo asanované v druhej polovici 20. stor. Následne bola asanovaná stavba prekrytá navážkou a podkladom pre súčasnú dlažbu. Otvorkovaním najstarších vrstiev sa podarilo získať 29 kusov hnutelných nálezov (keramika, kachlice, mazanica, kovový predmet) datovaných do 16.–17. stor.

4. C e r o v á, časť R o z b e h y (okr. Senica), extravilán, NKP hrad Korlátka (č. ÚZPF 596), parc. č. 404, zrúcanina hradu, záchranný predstihový výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

V tomto roku v spojitosti so záchrannými prácami na hrade Korlátka prebehla ďalšia etapa archeologického výskumu, ktorej cieľom bolo preskúmať priestor zaniknutej hradnej brány. Podarilo sa tu zdokumentovať nepravidelný štvoruholníkový pôdorys vstupnej brány, z vnútornej strany ukončenej pravdepodobne jednoduchým portálom, ktorý sa nedochoval. Za významný nález možno považovať odkrytie vlčej jamy pravouhlého pôdorysu s vymurovanými stenami (490 × 530 × 140 cm). Jej súčasťou

bol pravdepodobne aj tzv. drevený kolískový most upevnený na osi situovanej uprostred jamy, ktorý v spustenej polohe tvoril podlahu prejazdu. Vlčia jama bola v neskoršom období, po strate svojej funkcie, čiastočne zamurovaná a zasypaná stavebnou sutinou a vrstvou ílu. V interiéri spodného nádvorja sa podarilo zachytiť pochôdznu niveletu z kameňov nepravidelných tvarov uložených vo vrstvách, ktorá bola využívaná v čase existencie vstupnej brány. Po neskoršej prestavbe vstupnej brány k nej bola dobudovaná menšia jednopriestorová stavba, s ktorou súvisí pochôdzna niveleta vyskladaná z fragmentov tehál a plochých kameňov. Počas dohľadu nad prácami na hornom hrade sa na dne výkopu podarilo zdokumentovať deštruovanú tehlovú podlahu pravdepodobne zaniknutého poschodia interiéru paláca. Z plochy preskúmanej archeologickým výskumom v okolí vstupnej brány a paláca bol získaný pomerne početný nálezový materiál. Pozostával z fragmentov keramiky, kachlíc, kovových predmetov, skla a drobných premetov, ktoré možno rámcovo datovať do obdobia neskorého stredoveku až novoveku.

5. D e t v a (okr. Detva), intravilán, Ježová, Lúčna štvrť, sídlisko, záchranný výskum, neskorá doba bronzová (lužická kultúra, kyjatická kultúra). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sondáže a odborného dohľadu zemných prác v súvislosti s výstavbou IBV Detva-Ježová sa podarilo zachytiť kultúrnu vrstvu obsahujúcu hnutelné nálezy (keramika, mazanica, kamene) datované do neskoršej doby bronzovej. Zapustené boli do nej štyri objekty – dve kolové a dve sídliskové jamy, z ktorých jedna obsahovala okrem keramiky a mazanice aj železnú trosku a uhlíky. Spoločne môžu objekty predstavovať zvyšky obytnej, či hospodárskej stavby. Na základe vypracovania, tvaru a úžitkových/ozdobných prvkov možno získanú keramiku priradiť k lužickej a kyjatickej kultúre.

6. J e l š a v a (okr. Revúca), intravilán, NKP Kaštieľ Coburgovcov (č. ÚZPF 509), parc. č. 3, 7/2, kaštieľ a záhrada, záchranný predstihový výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

V tomto roku prebehla II. a III. etapa záchranného archeologického výskumu v súvislosti s prebiehajúcou rekonštrukciou Kaštiela Coburgovcov. Výskum prebiehal formou zisťovacej sondáže, počas ktorej bol preskúmaný priestor prejazdu do kaštiela, záhrady ako aj rôznych častí interiéru objektu. Najvýznamnejšie výsledky priniesol prieskum prejazdu do kaštiela. V jednej zo sond boli odkryté pomerne masívne základy zapustené do ílového podlažia. Ich pokračovanie sa podarilo zachytiť aj v interiéri kaštiela, kde prechádzali do pravdepodobne rohovej veže – rizalitu. Jej celkový pôdorys však potvrdí až ďalší archeologický výskum. Pred vstupnou bránou do kaštiela sa podarilo zdokumentovať čiastočný pôdorys staršej vstupnej brány s vlčou jamou a výpustom na odvod vody z polovice 17. stor. Spolu s hradnou priekopou, zachytenou počas prvej sezóny výskumu, pravdepodobne ide o zvyšky opevnenia pôvodnej renesančnej pevnosti. V prejazde sa okrem zvyškov opevnenia podarilo identifikovať základy staršej neskorostredovekej (meštianskej?) budovy, ktoré pohltila renesančná pevnosť a neskôr barokový kaštieľ. Zachytená tiež bola prechodová chodba smerujúca do suterénov v juhovýchodnom krídle kaštiela. Okrem jednotlivých štruktúr sa v prejazde podarilo odkryť aj pravdepodobne najstarší sídliskový horizont v tejto časti Jelšavy, ktorý možno datovať do neskorého stredoveku. V jeho výplni sa okrem keramiky nachádzala aj železná troska napovedajúca o intenzívnej činnosti a spracovaní železa. Oproti tomu výskum v priestore záhrady a severozápadného krídla kaštiela priniesol len obmedzené výsledky. Zistené tu boli staršie kamenné základy pravdepodobne hospodárskeho objektu, barokový tehlový odvodňovací kanál či kamenné základy klenutia stropu jednej z miestností kaštiela z 19. stor. II. etapa výskumu priniesla početný hnutelný materiál vo forme fragmentov keramiky, kachlíc, kovových predmetov, skla a rôznych drobných predmetov. Z hľadiska datovania ho možno rozdeliť do troch skupín: neskorý stredovek (14.–15. stor.), včasný novovek (druhá polovica 16.–17. stor.) a vrcholný novovek (druhá polovica 17.–18. stor.). Na rozdiel od toho sa počas III. etapy výskumu podarilo získať iba malé množstvo artefaktov, prevažne fragmentov keramiky, rámcovo datovaných do 18.–19. stor.

7. K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), intravilán, Hradská cesta, Pod lesom, Ulica Severná, parc. č. 3208, 3209, sídlisko, záchranný výskum, doba laténska (púchovská kultúra). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas rekonštrukcie plynovodu bola vo výkope pre preložku plynu identifikovaná 30 cm hrubá kultúrna vrstva s výraznejším obsahom laténskeho keramického materiálu. Jej ovzorkovaním sa tiež podarilo získať fragment hutníckej trosky s nalepeným kusom steny pece, ako aj neformálny fragment vypá-

lenej hliny s kruhovým otvorom – otvor pre dýzu. Výskumom sa tak pravdepodobne podarilo zachytiť časť výrobného areálu z doby laténskej (púchovská kultúra) s dominantným podielom spracovania železnej rudy.

8. K r u p i n a (okr. Krupina), intravilán, Logistický areál COOP Jednota, parc. č. 2347/1, 6350/2, 9310/1, 2, sídlisko, záchranný predstihový výskum, včasný stredovek (8.–10. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas výkopových prác v súvislosti s rozširovaním areálu Logistického centra Stred sa v severozápadnej časti plochy podarilo identifikovať tri objekty – exploatačnú jamu a plytkú kolovú jamu. Tretí objekt nebolo možné pre spodnú vodu úplne doskúmať. Keramický materiál získaný z týchto objektov možno datovať do včasného stredoveku (8.–10. stor.). V objekte 1 sa okrem keramiky objavilo aj niekoľko veľkých hrúd trosky, zatiaľ čo objekt 3 obsahoval prevažne mazanicu. Tieto objekty tak pravdepodobne predstavujú okraj sídliska s dokladmi spracovania kovov. Povrchovým prieskumom aj za využitia detektoru kovov sa podarilo získať niekoľko novovekých artefaktov, ako napríklad fragmenty keramiky, či medenú vybiťanú pukličku.

9. N e c p a l y (okr. Martin), intravilán, východná časť obce, parc. č. 144, 146/1, 2, sedliacka usadlosť, záchranný výskum, novovek (19.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas odborného dohľadu pri stavbe rodinného domu sa v rámci výkopov pre základy a inžinierske siete podarilo identifikovať zvyšky asanovanej hospodárskej budovy. Tie pozostávali z vrstiev reliktovej podlaží, jedného objektu interpretovaného ako sídlisková jama/žľab a viacerých planírovacích vrstiev. Získaný súbor hnuiteľných nálezov v počte 67 kusov, zahŕňajúci fragmenty keramiky, kachlíc a kovových predmetov, možno rámcovo datovať do 19.–20. stor.

10. N e m e c k á (okr. Brezno), extravilán, poloha Zámostie, parc. č. 271/16, 490/1, 594/1, historická mostová konštrukcia, záchranný výskum, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

V rámci dohľadu počas výkopových prác na južnom brehu Hrona sa podarilo získať informácie o vývoji premostenia rieky v týchto miestach. Najstarší horizont tu reprezentuje teleso komunikácie zlozenej z tenkej ílovitej pochôdznej úrovne, zhutneného podsypu a kamenného jadra tvoreného riečnymi kameňmi. Na základe jediného fragmentu keramiky z podsypu možno túto cestu rámcovo datovať do včasného novoveku. Tento horizont však možno prepojiť s juhovýchodnou skupinou drevených kolov identifikovaných v rieke. Tvorená je štyrmi koncentraciami kolov, ktoré boli v dvoch prípadoch zdvojené. Výsledok dendrochronologickej analýzy, vykonanej na jednom z kolov, však posúva datovanie vzniku tohoto premostenia až do 14. stor. Druhý horizont predstavuje murovaný nájazd na mostovú konštrukciu a samotná komunikácia, ktorá bola neskôr prekrytá násypmi hrádze. S nimi možno spojiť severozápadnú skupinu drevených kolov v dvoch koncentraciách. Pre absenciu nálezov sa dá tento horizont iba orientačne datovať do druhej polovice 19.–začiatku 20. stor. Posledný horizont predstavuje už súčasný most postavený v 70. rokoch 20. stor.

11. P a r t i z á n s k e (okr. Partizánske), extravilán, Malé Bielice, poloha Podlužie, nížinné sídlisko, predstihový záchranný výskum, neskorá doba bronzová až doba halštatská (lužická kultúra). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Plocha plánovanej výrobnéj haly MAS Malé Bielice bola skúmaná formou dohľadu počas skrývky ornice (realizovanej Katedrou archeológie FF UKF v Nitre) a následnej sondáže. Už počas skrývky sa z juhovýchodnej časti plochy podarilo získať početnejšie nálezy pravekej keramiky a mazanice. Táto situácia bola potvrdená aj zisťovacou sondážou. Iba v jednej zo sond sa podarilo zachytiť tri plytké sídliskové jamy (objekty 1–3). Následne boli pozitívne časti plochy skúmané sektorovou metódou. V priestore koncentrácie keramiky a mazanice odkrytej počas skrývky plochy sa podarilo odkryť dva sídliskové objekty 4 a 5 – depresiu zaplnenú kultúrnou vrstvou (ohrada pre dobytok/plytký hliník?) a reliktný nadzemný obydlie stĺpovej konštrukcie. Tento halový dom kolovej konštrukcie dlhý 720 cm bol orientovaný SV–JZ, pričom vzdialenosť medzi jeho jednotlivými radmi kolov predstavovala 260 cm. Prepálená mazanica s odtlačkami prúteného výpletu stien napovedá o zániku požiarom. V priestore retenčnej nádrže sa podarilo identifikovať časti ďalších dvoch zhorených objektov nadzemnej konštrukcie (objekty 6 a 7). Objekt 6 predstavoval dom nadzemnej konštrukcie so stenami tvorenými prúteným výpletom vymazaným ílom. Orientovaný bol SZ–JV. Z konštrukčného hľadiska je

podobný objektu 5 – dom dlhý 620 cm s dvoma radmi nosných kolov v dvojmetrovom rozstupe. Severne a severozápadne od neho sa nachádzali plytké sídliskové jamy, pričom jedna z nich pravdepodobne predstavuje menší objekt zastrešený sedlovou striedkou. Z druhého nadzemného objektu (objekt 7), ktorého rozmery pre torzovitost zachovania nemožno určiť, sa preskúmala jeho východná časť.

Celkovo sa počas výskumu podarilo zachytiť južný, resp. juhozápadný okraj väčšieho nížinného sídliska, ktoré zaniklo požiarom. Keramika získaná počas výskumu (833 ks) nasvedčuje o dlhšej existencii osídlenia od jeho počiatku v neskorej dobe bronzovej (stupeň HB) po zánik v staršej fáze staršej doby železnej (stupeň HD). Kultúrne ho možno priradiť k okruhu osídlenia mladšej fázy lužickej kultúry. Počas výskumu sa dokopy podarilo získať 1788 kusov hnuťelných nálezov, z ktorých okrem keramiky predstavuje 868 kusov mazanice a 46 kusov osteologického materiálu. Z osobitých nálezov možno spomenúť prasleny či zrnotierky.

12. R o ž ň a v a (okr. Rožňava), intravilán, Námestie baníkov, parc. č. 2222/1, 2223, 2226/4, mestský urbanizmus, záchranný výskum, novovek (16.–18./19. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

V rámci výkopov pre inžinierske siete sa počas dohľadov podarilo identifikovať päť objektov – dve pingy/“kutracie” šachty, dve odpadové jamy z 16.–18. stor. a odvodňovací žlab z 19.–20. stor. Celkovo bol počas výskumu získaný hnuťelný materiál o počte 62 kusov (fragmenty keramiky, kachlíc a kovových predmetov), ktorý možno iba rámcovo datovať do 16.–18./19. stor.

13. S l o v e n s k á L u p č a (okr. Banská Bystrica), intravilán, Námestie SNP, parc. č. 1084, 1803, mestská zástavba, predstihový záchranný výskum, novovek (17.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Archeologický výskum na ploche výstavby polyfunkčného domu prebiehal formou predstihovej sondáže a následného dohľadu pri výkopových prácach. Výskumom sa podarilo potvrdiť rozsah mestskej zástavby. Zachytené boli torzá asanovaných budov tvorené nahrubo opracovanými kameňmi (ojedinele využité okruhlíky či tehly) spojenými maltou, alebo miestami hlinou. Základy budov boli zapustené do podlažia pravdepodobne v prvej polovici 19. stor. V centrálnej časti skúmanej plochy sa podarilo zachytiť aj tehlovú dlažbu s podsypom. Hnuťelný materiál získaný počas výskumu pozostával väčšinou z fragmentov keramiky a možno ho datovať do 17. až 20. stor. V omnoho menšej miere sa objavili fragmenty kachlíc, kovové predmety a osteologický materiál.

14. S t a r ň a (okr. Revúca), intravilán, poloha Konopnica, parc. č. 146/1, 393/1, 3, 6–9, 11, sídlisko, záchranný výskum, pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas sondážneho výskumu predchádzajúceho výstavbe kanalizácie sa podarilo zachytiť štyri praveké objekty (pravdepodobne neolit) – dve kolové jamy, hliník a sídlisková jama bez bližšej interpretácie. Iba sídlisková jama obsahovala keramiku, ktorú možno s vysokou pravdepodobnosťou stotožniť s bukovohorskou kultúrou. Značné množstvo artefaktov však bolo získaných povrchovým prieskumom (64 ks), napr. keramika, mazanica, hlinený praslen, kamenný brúsik, klince a mince. V rámci keramiky ide o fragmenty z obdobia neolitu, neskorej doby bronzovej/doby halštatskej, stredoveku a novoveku.

15. T r e n č i a n s k a T e p l á (okr. Trenčín), extravilán, poloha Hliny, parc. č. 2012/20, pohrebisko, sídlisko, predstihový záchranný výskum, doba bronzová (lužická kultúra), vrcholný stredovek (13.–14. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Výskum na mieste plánovanej výstavby výrobnomoňážnej haly prebiehal formou sondáže a následnej plošnej skrívky ornice. Celkovo sa počas výskumu podarilo zdokumentovať 32 objektov. Vo väčšine prípadov ide o žiarové hroby, z ktorých 24 predstavovalo urnové a dva jamkové hroby. V prípade troch z nich ide o žiarové dvojhroby. Zachytiť sa podarilo aj relikt pravdepodobne pohrebnej hranice. Jednotlivé pohrebne urny sú charakteristické nekvalitne vypálenou hrubostennou a hrubozrnnou keramikou. Niektoré z hrobov mali aj hrobovú výbavu vo forme bronzových predmetov. Najbohatšie vybavený bol hrob 5A, ktorý obsahoval súčasti spony, ihlicu a koráliky. Odhalené pohrebisko predstavuje severovýchodný okraj pohrebiska lužickej kultúry, ktorého jadro (85 žiarových hrobov a 10 mohýl) bolo v roku 2018 odkryté na vedľajšej parcele. Na skúmanej ploche sa podarilo odkryť aj päť sídliskových objektov, v ktorých výplni sa nachádzala keramika, kúsky mazanice, uhľíky, kamene a zvieracie kosti. Na základe fragmentov keramiky možno tieto objekty datovať do 13.–14. stor.

16. V a l k o v ň a, časť N o v á M a š a (okr. Brezno), extravilán, parc. č. 4090/1, výrobný areál, záchranný predstihový výskum, novovek (19.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

V rámci obnovy vysokej pece „železiareň“ bol formou zisťovacej sondáže preskúmaný vodný náhon viditeľný na katastrálnych mapách z 19. stor. Murivo náhonu sa podarilo zachytiť takmer vo všetkých sondách (sondy 2–7). V sonde 2 líce muriva pokrýval nevýrazný smolový izolačný poter. V severnej časti tejto sondy sa tiež podarilo odkryť užší kanálik vymurovaný z lomového kameňa so šírkou 0,7 m, ktorý sa nachádzal 2,15 m od južnej hrany náhonu. Na jednom mieste boli zachované tri smolou natreté brvná, ktorými bol preložený. V jeho zásype sa podarilo zachytiť fragment železného okutia kola, pravdepodobne súvisiaceho s dreveným mobiliárom náhonu. Sonda 1, namiesto náhonu, zachytila pôvodné juhovýchodné nárožie huty so zachovanou superpozíciou exteriérovej omietky (19. a 20. stor.). V sonde sa tiež podarilo zachytiť ílovitú pochôdznu úroveň z čias existencie huty.

17. V l k a n o v á (okr. Banská Bystrica), intravilán, NKP kaštieľ Bocian (č. ÚZPF 89), parc. č. 2, feudálne sídlo, záchranný predstihový výskum, novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Predstihový sondážny výskum prebehol v spojitosti s plánovanou obnovou a prestavbou kaštieľa Bocian. Vyhĺbené boli tri sondy v exteriéri kaštieľa, ktorých zámerom bolo ozrejmienie jeho stavebno-historického vývoja. Na ich základe možno doložiť napríklad previazanie muriva bašty s murivom západnej fasády, či stavebnú škáru medzi najstarším murivom objektu a severozápadnou prístavbou s baštou. Výskum priniesol iba malé množstvo hnutelných archeologických nálezov, najmä keramiku, ktorých datovanie sa pohybuje od záveru 16. až po začiatok 20. stor.

18. Z v o l e n (okr. Zvolen), intravilán, Kubániho ulica, parc. č. 1132/1, 1166/2, 73, 75, 76, 5227/3, 5277/1, cintorín, predstihový záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

V rámci plánovanej výstavby bytových domov prebehol na ploche predstihový sondážny výskum. Výskumom sa podarilo zachytiť celkovo 16 hrobov, ktorých hrobové jamy boli pomerne nevýrazné. U väčšiny hrobov boli samotné kostry, ako aj výdrevy rakvy, zachované iba čiastočne. Do staršieho horizontu (18. stor.) sa radí hrob 2b, zatiaľ čo hroby v sonde 4 patria k najmladším (polovica 19. stor.). Predpokladá sa, že cintorín sa rozštal od severu smerom k mestským hradbám. Väčšinu získaného hnutelného materiálu reprezentujú fragmenty keramiky z pôvodnej ornice, ktorá bola prekrytá asanovanou budovou mliekarní. Z hľadiska datovania sa v súbore objavujú drobné fragmenty keramiky z praveku/včasného stredoveku, no väčšinou ide o keramiku mladšieho stredoveku, resp. včasného novoveku. Výplň hrobov obsahovala výrazne mladý obojstranne glazovaný materiál z 18.–19. stor. Osobná výbava pochovaných sa takmer nedochovala. Medená prevliečka a krížik barokového charakteru z hrobu 2b umožňujú jeho datovanie do 18. stor. Oproti tomu dva veľmi mlado pôsobiace (plastové?) gombíky z hrobu 3 ho zaraďujú do záverečného horizontu pochovávaní (60. roky 19. stor.).

19. Ž i l i n a (okr. Žilina), intravilán, Hodžova ulica, parc. č. 159, 5744, stredoveké mesto, záchranný výskum, vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica.

Počas dohľadu v spojitosti s obnovou meštianskeho domu na Hodžovej ulici 12 sa vo výkopoch pre inžinierske siete podarilo identifikovať niekoľko historických vrstiev. Tesne pod recentnými podsypmi pre staršiu vozovku sa nachádzala utlačená piesčito-kamenistá vrstva – historická pochôdzna úroveň ulice z 17.–18. stor. Tá prekryvala stredoveké súvrstvie pozostávajúce z viacerých hlinito-piesčitých vrstiev s obsahom uhlíkov a organického materiálu z 14.–15. stor. V jednej časti stavby bolo toto súvrstvie narušené sídliskovou jamou, z ktorej výplne pochádza jeden fragment keramiky datovaný do staršieho novoveku (17. stor.). Počas začisťovania prírodného ílovo-piesčitého podlažia sa podarilo získať ojedinelý úštep rádiolaritu, ktorý v prostredí mestského jadra predstavuje prvý nález podobného charakteru.

THE RESCUE EXCAVATIONS OF MIDLAND ADVENTURE COMPANY IN 2020.

1. Banská Bystrica (Banská Bystrica district)

a) Horná ulica street, plots nos. 127–129, cemetery, rescue excavation, Modern period (18th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the building reconstruction at Hlavná ulica 37 street was excavated 45 graves which are probably part of cemetery belonging to

the near church. Thanks to the grave goods they can be attributed to the 2nd half of 18th–beginning of 19th centuries.

b) NCM Church of Saint Elizabeth (CLM no. 94), Dolná ulica street, plots nos. 1536, 1538/2, church, rescue excavation, Middle Ages (13th–14th centuries), Postmedieval period (16th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The rescue excavation took place in connection to renovation of the Church of Saint Elizabeth. We managed to find evidence for reconstructions of the church in 16th and 18th centuries. Most important find of the excavation is tombstone with an empty grave belonging to the local wealthy man and mayor Egid of Berg, whose body was probably moved during reconstruction in 16th century.

c) Námestie Štefana Moysesova street, Pfarhof site, plots nos. 1826/1, 4, 6, 5422/5, city architecture, rescue excavation, Modern period (17th–19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the excavation we managed to find few post holes and base of a building belonging to the near middle-class house.

d) Bakossova ulica street, plots nos. 1839, 1840, town fortification, rescue excavation, Postmedieval period (16th–18th/19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Activities were focused on reexcavation of ruined Postmedieval bastion connected to town wall. Bastion walls (1.5 m wide) were build of stones connected with lime mortar. In place of their connection town walls were about 1 m thick. During excavation we managed to obtain 138 finds which can be dated to 16th–18th/19th centuries.

2. Blatnica (Martin district), rural area, NCM Blatnica castle (CLM no. 534), plots nos. 1323/1, 1320, Medieval castle, rescue excavation, Middle Ages (14th–16th centuries), Modern period (16th–18th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. The excavation was connected to the restoration of Blatnica castle. With two trenches we managed to uncover parts of destroyed walls belonging to the northern palace and bastion.

3. Brezno (Brezno district), urban area, Námestie M. R. Štefánika street, plot no. 2940, town plot, rescue excavation, Modern period (16th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. As part of supervision of the excavation for reconstruction of an middle-class house we found two layers of demolished postmedieval (16th–17th centuries) building made of wood and soil.

4. Cerová-Rozbehy (Senica district), rural area, NCM Korlátka castle (CLM no. 596), plot no. 404, ruin of a castle, rescue excavation, Late Middle Ages, Modern period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. In connection to the restoration of castle Korlátka we investigated area of demolished gate. We managed to uncover its irregular rectangular footprint and defensive rectangular pit with bricked walls. Finds obtained during excavation can be dated from Late Middle Ages to Modern period.

5. Detva (Detva district), urban area, Ježová and Lúčna štvrť sites, settlement, rescue excavation, Late Bronze Age (Lusatian culture, Kyjatice culture). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During the trenching and supervision of the excavation for construction was found cultural layer with four features – two post holes and two settlement holes. Together they may be part of a single building. Based on finds they can be dated to the Late Bronze Age – Lusatian and Kyjatice culture

6. Jelšava (Detva district), urban area, NCM Coburg manor house (CLM no. 509), plots nos. 3, 7/2, mansion and garden, rescue excavation, Middle Ages, Modern period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During excavation of trenches we identified remains of an renaissance fortress which was rebuild into Postmedieval mansion. We uncovered massive foundations of its wall and a tower. In some trenches we found remains of an even older building (14th–15th centuries) which was build into the fortress.

7. Kežmarok (Kežmarok district), urban area, Hradská cesta, Pod lesom, Ulica Severná streets, plots nos. 3208, 3209, settlement, rescue excavation, La Tène period (Púchov culture). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. As part of supervision of the excavation for reconstruction of a gas pipeline we found cultural layer with finds belonging to the Púchov culture.

8. Krupina (Krupina district), urban area, Logistics centre COOP Jednota, plots nos. 2347/1, 6350/2, 9310/1, 2, settlement, rescue excavation, Early Middle Ages (8th–10th centuries), Modern period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During excavation of trenches we managed to find three features with finds (pottery, daub) dated to the Early Middle Ages (8th–10th centuries). One of the features contained big pieces of iron slag. Few Postmedieval finds were obtained during metal detector survey of surface.

9. Necpaly (Martin district), urban area, east part of village, plots nos. 144, 146/1, 2, a farmstead, rescue excavation, Modern period (19th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. As part of supervision of the excavation for construction of a house we found remains of de-

molished farmstead. 67 finds, including pottery, tile shards and iron objects can be dated to the 19th–20th centuries.

10. Nemecká (Brezno district), rural area, Zámotie site, plots nos. 271/16, 490/1, 594/1, historical bridge construction, rescue excavation, Modern period, 20th century. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. As part of supervision of the excavation for construction on south shore of river Hron we managed to find three stages of local bridge – Early Postmedieval period, 19th–20th centuries and late 20th century. First two stages of bridge are connected to the remains of wooden poles stuck inside the river bed.

11. Partizánske (Partizánske district), rural area, Malé Bielice, Podlužie site, settlement, rescue excavation, Late Bronze Age to Hallstatt period (Lusatian culture). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. Seven features were found during the excavation. Three of them belong to hall houses made of wooden post and walls of woven wicker covered with doub. Burned pottery shards and pieces of doub suggest they were destroyed by fire. Other features are shallow pits without closer interpretation. 833 finds of pottery shards suggest the houses were part of the Late Bronze Age and Early Iron Age settlement of Lusatian culture.

12. Rožňava (Rožňava district), urban area, Námestie baníkov square, plots nos. 2222/1, 2223, 2226/4, town urbanism, rescue excavation, Modern period (16th–18th/19th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. As part of supervision of the excavation during reconstruction of town square we found five features – two mining shafts, two trash pits (16th–18th centuries) and drainage channel (19th–20th centuries).

13. Slovenská Lupča (Slovenská Lupča district), urban area, Námestie SNP square, plots nos. 1084, 1803, urban architecture, rescue excavation, Modern period (17th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During excavation of trenches and following supervision of the excavation for construction we managed to uncover remains of demolished buildings (probably beginning of 19th century) made out of worked stones, occasionally of round stones or bricks, connected with mortar or sometimes clay.

14. Starňa (Revúca district), urban area, Konopnica site, plots nos. 146/1, 393/1, 3, 6–9, 11, settlement, rescue excavation, Prehistory, Middle Ages, Modern period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During excavation of trenches we uncovered four prehistoric (most likely Neolithic) features – two post holes, loam pit and settlement pit. One of the pits contained pottery of Bükk culture. A lot of finds were obtained by field survey.

15. Trenčianska Teplá (Trenčianska Teplá district), rural area, Hliny site, plot no. 2012/20, burial ground, settlement, rescue excavation, Bronze Age (Lusatian culture), Middle Ages. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During excavation of trenches and stripping of topsoil we found 32 features. Most of them were cremation burials, one funeral pyre and five settlement features (13th–14th centuries). Burial remains belong to the bearers of Lusatian culture dated to Bronze Age.

16. Vaľkovňa-Nová Maša (Brezno district), rural area, plot no. 4090/1, production area, rescue excavation, Modern period (19th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. In connection to the reconstruction of Postmedieval iron furnace we excavated remains of bricked water flume.

17. Vlkanová (Banská Bystrica district), urban area, NCM mansion Bocian (CLM no. 89), plot no. 2, feudal mansion, rescue excavation, Modern period (16th–20th centuries). Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During excavation of trenches in connection to renovation of Postmedieval mansion Bocian we managed to identify few stages of its construction.

18. Zvolen (Zvolen district), urban area, Kubániho ulica street, plots nos. 1132/1, 1166/2, 73, 75, 76, 5227/3, 5277/1, cemetery, rescue excavation, Modern period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. During excavation of trenches in connection to the construction of apartment buildings we uncovered part of Postmedieval cemetery – 16 graves. Finds from filling of grave pits date them to the 18th–19th centuries.

19. Žilina (Žilina district), urban area, Hodžova ulica street, plots nos. 159, 5744, medieval architecture, rescue excavation, High Middle Ages, Modern period. Finds deposited at: Midland Adventure Ltd., Banská Bystrica. As part of supervision of the excavation during renovation of middle-class house we managed to identify few historic layers – surface of street from 17th–18th centuries, group of Medieval clay-sand layers from 14th–15th centuries and one settlement pit dated to 17th century thanks to the single shard of pottery.

ROMÁNSKE DOMY NA GLANZENBERGU V BANSKEJ ŠTIAVNICI?

Jozef Labuda

Banská Štiavnica (okr. Banská Štiavnica), Staré mesto – Glanzenberg, poloha Románske domy, sídlisko, systematický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

Výskumné práce sa počas súčasnej sezóny na hrade Glanzenberg v Banskej Štiavnici zamerali na dve polohy tohto 5 ha opevneného areálu s úlohou ukončiť výskum terasy pri hradnej kaplnke (sondy 1/20–9/20). Zároveň sme začali sondážne práce na novej polohe lokality s označením Románske domy (sondy 1/20–3/20).

Spektrum nálezov na vrcholovej polohe lokality reprezentovali napr. fragmenty strešnej krytiny, ktoré sú dôkazom pôvodného zastrešenia gotickej kaplnky, ďalej keramika z 13.–14. stor., ozdobné kovania a i. Za najpozoruhodnejší nález výskumu možno považovať železný hrot šípu vidlicovitého tvaru z 13. stor., ktorý slúžil na lov operenej lietajúcej zveri (obr. 58). Na Slovensku patrí k zriedkavým nálezom tohto druhu z daného obdobia.

Poloha Románske domy sa nachádza v južnej časti lokality, vpravo od predpokladanej brány. V týchto miestach „opúšťala“ hlavná cestná komunikácia hradný areál opevnený kamennou hradbou v smere k povrchovým dobývkam žily Špitaller. Aj keď sa základy brány, skúmanej ešte v roku 2018 nezistili, jej prítomnosť nepriamo dokazujú veľké bloky kamenných architektonických článkov, ktoré boli ponechané v miestach nálezu na trase náučného chodníka. Sondou 1/20 s rozmermi 6 × 1 m, situovanou na rozhraní terasy a pomerne strmého svahu, sa podarilo zachytiť líniu hradbového múru s jasným obojstranným lícovaním. Podobne ako v iných častiach náleziska dosahoval šírku 180 cm. Tvorili ho lomové kamene z miestneho andezitu, ktoré boli spájané maltou. Z jednotlivých nálezov v sondách 2/20 a 3/20 je potrebné upozorniť na sploštený olovený predmet pôvodne kruhového tvaru, s motívom slnečných lúčov na reverze (averz zatiaľ neanalyzovaný), datovaný do 13. stor. Pravdepodobne sa jedná o závažie, používané pri analýzach vzoriek rúd. Ďalej tu boli nájdené nálezy trosky (hutníckej?) a technickej keramiky, ktoré naznačujú aktívnu metalurgickú činnosť, ako to bolo zistené na neďalekej polohe Plošina nad dobývkami už v 80. rokoch 20. stor. Sondy 2/20 a 3/20 boli situované tak, aby zachytili prípadne múry sídliskového objektu (domu?), ktorý sa mohol pripájať k objavenému hradbovému murivu. Keďže sa však uvedené nepodarilo potvrdiť, budúca sezóna výskumu lokality bude venovaná aj tejto úlohe.

ROMANESQUE HOUSES AT GLANZENBERG IN BANSKÁ ŠTIAVNICA. Banská Štiavnica (Banská Štiavnica district), Staré mesto-Glanzenberg, Románske domy sites, settlement, systematic excavation for scientific and documentation purposes, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: Slovak Mining Museum in Banská Štiavnica. The excavations in the current season at the castle of Glanzenberg in Banská Štiavnica focused on two sites of the 5 ha fortified area intending to complete the excavation of the terrace near the castle chapel (trenches 1/20–9/20). Simultaneously, trenches 1/20–3/20 started at the new site called Románske domy (Romanesque houses). The iron forked arrowhead from the 13th century, used for game bird hunting (Fig. 58), can be considered the most remarkable find from the hill-top part of the site. Trench 1/20 at the site of Románske domy uncovered part of a defensive wall, 180 cm wide, defining the edge of the terrace investigated by other trenches. The aim was to detect masoned architectures associated with the ground plans of the assumed settlement features. This season did not accomplish that.

VÝSLEDKY ZÁCHRANNÉHO TERÉNNEHO VÝSKUMU V OKRESE RIMAVSKÁ SOBOTA²⁵

Róbert Malček

Výskum sa realizoval v miestach stožiarov rekonštruovaného vedenia vysokého napätia v blízkosti slovensko-maďarských hraníc. Sledovaná oblasť zasahovala katastre obcí Radnovce, Vieska nad Blhom, Chanava, Riečka pri Králi, Král a Abovce. Administratívne prináleží do Banskobystrického výš-

²⁵ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0276. Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0056/22 a 2/0062/21.

šieho územného celku a do okresu Rimavská Sobota. Lína sledovaných stožiarov čiastočne pretínala južné závery stredného a východného ramena Gemerských terás, resp. údolia riek Blh a Slaná, ktoré sú orientované približne v smere S – J. Lína viedla nivou zmienených riečnych tokov s nadmorskou výškou cca 168 m, resp. 160 m, vo východnej časti ľavobrežnou terasou rieky Slaná s nadmorskou výškou asi 172 m a prilahlým pahorkatinovým terénom s nadmorskou výškou 195–210 m. Archeologické lokality boli identifikované vo všetkých troch zmienených krajinných útvaroch: v katastri Chanavy na dne nivy Slanej (160,6 m n. m.), v katastri obce Riečka pri Králi na terase (172,2 m n. m.) a v katastri Kráľa na ostrohovitom návrší (207,3 m n. m.). Os vodného systému predstavuje Slaná, ktorá tečie východným ramenom Gemerských terás zo severu na juh a v katastri Kráľa v súčasnosti zľava priberá zregulovaný Neporadzský potok. Os stredného ramena Gemerských terás tvorí Blh, ktorý tečie zo severozápadu na juhovýchod. Lokality sa nachádzajú v blízkosti týchto tokov. Ako sme uviedli, stopy pravekého osídlenia sa identifikovali v extravilánoch Chanavy, Riečky pri Králi a Kráľa v základových výkopoch stožiarov, ktoré vo všetkých prípadoch pozostávali zo štvorice jám (A–D) o rozmeroch 4 × 4 m.

1. C h a n a v a (okr. Rimavská Sobota), extravilán, poloha Malý povraz, stožiar č. 62, pravek, doba bronzová?. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Poloha sa nachádza v nive rieky Slaná, resp. na plochom dne doliny so sklonom 0–1°. Podložie tu tvoria fluviálne a proluviálne sedimenty z kvartéru, ktoré pokrývajú fluvizeme typické, stredne ťažké. Ide o pôdy bez skeletu, hlboké 60 cm a viac.

Praveké intrúzie sa zachytili v nadloží jamy 62-D a vyskytovali sa aj v jame 62-B, v jamách 62-A a 62-C sa nenašli. V začistenom podloží sa zahĺbené objekty nevyrýsovali. Zohľadňujúc charakter a situovanie nálezov pôjde najskôr o terciárny odpad signalizujúci prítomnosť pravekej lokality v bližšom okolí výkopov. Datovanie nálezov, vzhľadom na to, že predstavujú len veľmi drobné úlomky, je sporné. Najskôr ich však azda možno klásť do doby bronzovej (pilinská/kyjatická kultúra; obr. 56: 1–6).

2. R i e č k a p r i K r á l i (okr. Rimavská Sobota), extravilán, stožiar č. 67, pravek, stredná doba bronzová (pilinská kultúra?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Poloha sa nachádza na ľavobrežnej terase Slanej so sklonom svahu 0–3°. Geologické podložie tvoria fluviálne a proluviálne sedimenty z kvartéru, ktoré pokrývajú hnedozeme pseudoglejové. Miestami sa vyskytujú pseudogleje s hrubším humusovým horizontom, na sprašových hlinách a polygénnych hlinách, ťažké. Predstavujú pôdy bez skeletu, hlboké 60 cm a viac.

Intrúzie sídliskového charakteru sa zachytili v nadloží jamy 67-D. V jamách 62-A–C sa neidentifikovali. V začistenom podloží sa zahĺbené objekty nevyrýsovali. Vzhľadom na charakter a situovanie nálezov opäť ide najskôr o terciárny odpad signalizujúci prítomnosť lokality v bližšom okolí výkopov. Vrstva čiernohnedej, veľmi kompaktnej lepivej hliny hrudkovitej štruktúry s rozptýlenými drobnými hrudkami mazanice, prerezaný v hĺbke 30–50 cm od povrchu, by mohol predstavovať fragment sídliskového horizontu. Avšak vzhľadom na jeho neprítomnosť v ostatných jamách, je sporné, resp. sídlisko by sa mohlo nachádzať južne či juhovýchodne od skúmanej plochy a v jame 67-D sa zachytil jeho okraj. Keďže sa vo vrstve zozbierali najmä hrudky mazanice, datovanie lokality ostáva otvorené. Jeden úlomok kónického výčnelku naznačuje, že by mohlo ísť o komponent zo strednej doby bronzovej (pilinská kultúra?; obr. 56: 7–10).

3. K r á ľ (okr. Rimavská Sobota), extravilán, stožiar č. 73, pravek, stredný eneolit (bádenská kultúra?)/mladšia až neskorá doba bronzová (pilinská kultúra?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Lokalita sa nachádza na jazykovitom výbežku mierne zvlneného pahorkatinového chrbta smerujúceho do údolia Neporadzského potoka, pričom jeho dno prevyšuje asi o 30 m. Výbežok nie je od pahorkatinového zázemia oddelený zreteľnou depresiou či valom. Dlhšou osou je orientovaný V – Z smerom. Ostrohovité návršie vybiehajúce do Neporadzskej doliny leží na okraji pahorkatiny so sklonom temena v rozsahu 0–3°. Sklon južného, západného a severného svahu dosahuje až 8–10°. Geologické podložie tvoria taktiež fluviálne a proluviálne sedimenty z kvartéru, ktoré pokrývajú hnedozeme pseudoglejové. Miestami sa vyskytujú pseudogleje s hrubším humusovým horizontom, na sprašových hlinách a polygénnych hlinách, ťažké. Predstavujú pôdy bez skeletu, hlboké 60 cm a viac.

Intrúzie sídliskového charakteru sa zachytili v nadloží jamy 73-B. Drobný črepový materiál sa vyskytol aj vo výkopoch jám 73-A a C. V začistenom podloží sa zahĺbené objekty nevyrýsovali. Vzhľadom na situovanie nálezov na plochom temene ostrohovitého výbežku môže ísť najskôr o sekundárny odpad

signalizujúci prítomnosť lokality priamo na mieste výkopov, pričom v tomto prípade vylučujeme, že by sa nálezy na miesto výskytu dostali splachom. Vrstva čiernohudej, mimoriadne tvrdej glejovitej hliny s rozptýlenými drobnými črepami, ktorá sa v hĺbke 25–50 cm identifikovala vo všetkých štyroch výkopoch, by mohla predstavovať sídliskový horizont. Zahĺbené objekty sa na skúmanej ploche nezachytili. Avšak obdobná situácia sa zdokumentovala aj na 10 km vzdialenom a analogicky situovanom badenskom výšinnom sídlisku v Stránskej, kde sa jamy taktiež vyskytovali len sporadicky (Horváthová/Nevizánsky 2017, 45). Nálezový súbor je aj tu nepočetný, jamková výzdoba na dvoch keramických zlomkoch naznačuje datovanie buď do stredného eneolitu (badenská kultúra), alebo do strednej až mladšej doby bronzovej. Pravdepodobnejšia je prvá možnosť (obr. 56: 11–24).

Literatúra

Horváthová/Nevizánsky 2017 – E. Horváthová/G. Nevizánsky: *Stránska. Osada badenskej kultúry z obdobia eneolitu*. Bratislava – Nitra 2017.

RESULTS OF THE RESCUE EXCAVATION IN THE DISTRICT OF RIMAVSKÁ SOBOTA. The excavation was executed on the spots of towers of the reconstructed high-voltage electric line near the Slovak-Hungarian border. The excavation line crossed the southern ends of the middle and eastern branches of the Gemerské terasy geomorphological unit, or the valleys of the Blh and Slaná rivers. The detected sites were identified in the cadastral area of Chanava, at the bottom of the Slaná river flood plain (160.6 m a. s. l.), in the cadastral area of Riečka pri Králi on a terrace (172.2 m a. s. l.), in the cadastral area of Kráľ on a promontory hill (207.3 m a. s. l.).

1. Chanava (Rimavská Sobota district), rural area, Malý povraz site, tower no. 62, prehistory, Bronze Age?. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Prehistoric intrusions were detected in the overburden of pit 62-D and they also occurred in pit 62-B. Features were not found. Concerning the character and location of the finds, they probably represented tertiary waste, signaling the presence of a prehistoric site in the nearby surroundings of the excavations. The dating of the finds is disputable; they might belong to the Late to Final Bronze Age (Piliny/Kyjatice culture?).

2. Riečka pri Králi (Rimavská Sobota district), rural area, tower no. 67, prehistory, Middle Bronze Age (Piliny culture?). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. Intrusions of settlement character were detected in the overburden of pit 67-D. In the subsoil, no features loomed. Concerning the character and location of the finds, they probably represent tertiary waste too and signal the presence of a site near the excavations. The site's dating remains open because lumps of daub were mainly collected in the layer. Nevertheless, one fragment of a conical protuberance suggests that it might be a component from the Middle Bronze Age (Piliny culture?).

3. Kráľ (Rimavská Sobota district), rural area, tower no. 73, prehistory, Middle Eneolithic (Baden culture?)/Late to Final Bronze Age (Piliny culture?). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The site is situated on a promontory jutting to Neporadzská dolina valley. Intrusions of settlement character were detected in the overburden of pit 73-B. Miniature sherds also occurred in the excavations of pits 73-A and C. In the cleaned subsoil, no sunken features loomed. The sherds are probably a secondary waste, indicating a site's presence right at the excavation's spot. The extremely hard black-brown gleysol layer with dispersed miniature sherds, identified in all four excavations 25–50 cm deep, might represent the settlement horizon. No features were recorded in the area. There are not many finds. Dimple decoration on two pottery fragments suggests dating either the Middle Eneolithic (Baden culture) or the Middle to Late Bronze Age. The first option is more probable.

VÝSLEDKY VÝSKUMU V PARKU LUDOVÍTA ŠTÚRA NA NÁMESTÍ SNP VO ZVOLENE²⁶

Róbert Malček – Peter Debnár – Miloš Čierny

Z v o l e n (okr. Zvolen), intravilán, Námestie SNP, Park Ludovíta Štúra, parc. č. 2841/1, 5300/1, mesto, záchranný výskum, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Skúmaný areál leží v rovinatom teréne na riečnej terase v mestskom intraviláne Zvolena. Pôdny substrát tu tvoria fluviálne sedimenty zo stredného pleistocénu – prachovité a piesčité hliny. Na nich sa

²⁶ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0276. Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0056/22 a 2/0062/21.

vytvorili fluvizeme glejové, resp. pseudogleje typické a pseudogleje luvizemné nasýtené až kyslé. Ide o pôdy hlinité. V priestore výskumu však bol pôvodný pôdny pokryv nahradený horizontom antropogénneho pôvodu.

Výskum spočíval v sledovaní a dokumentovaní jednotlivých úsekov líniovej stavby v severnej tretine historického zvolenského námestia (výkopy drenáží, uličného osvetlenia a i.). Sledovala sa aj situácia pod odstráneným asfaltovým plášťom chodníkov v parku. Práve vďaka tomu sa na južnom úseku obvodovej komunikácie a na juhozápadnej vetve diagonálneho križa identifikovali včasnnonovoveké, resp. neskoronovoveké stavebné objekty. Tieto sa na ploche zasiahnutej stavbou odkryli a zdokumentovali. Pri iných zachytených segmentoch cintorínskej ohrady nebol plošný odkryv možný.

V hlbších ryhách kanalizácie, v priestore západnej a východnej komunikácie mimo priestor mestského parku, sa zistila transformácia terénu, ktorou sa odstránilo pôvodné nadložie prakticky v celom svojom objeme. Nahradilo ho štrkové lôžko asfaltového plášťa vozovky hrubé asi 50 cm. Stavebný zásah možno stotožniť s úpravami severnej časti námestia, ktoré prebiehali v polovici 20. stor. Staršie, do podlažia zahĺbené objekty sme tu neregistrovali.

V areáli parku sa vo väčšine výkopov, vzhľadom na max. hĺbku 50 cm, prerezali len recentné násypy súvisiace opäť s úpravami z 20. stor. Na zatravnovaných plochách sa zistila vrstva navozenej kyprej tmavohnedej hliny s min. hrúbkou 30 cm. Pod štrkovitým lôžkom chodníkov (cca 20 cm) sa zistila približne 30 cm hrubá vrstva planírky, ktorá obsahovala aj rozvlečené torzá pôvodných chodníkov zo začiatku 20. stor. Predstavovali amorfné zhľuky okruhliakov veľkých do 20 cm. Zväčša však boli skaly rozvlečené na väčšej ploche v sufovej, resp. štrkovitej sypkej hline. Podľa dobových fotografií mali chodníky, ktoré diagonálne či vertikálne pretínali plochu námestia, pôvodne šírku asi 150 cm. Nie je vylúčené, že priestor medzi chodníkmi bol posypaný vrstvou tehlovej múčky.

V hlbších výkopoch, pri pomníku Ľudovíta Štúra v centrálnej zóne parku, sa pod recentným návazom prerezala vrstva jemne štruktúrovanej tmavosivohnedej hliny. Obdobne štruktúrovaná uloženina sa nachádzala aj pri severovýchodnom líci základu muriva SJ4 a pod okruhliakovou dlažbou pri mestskej studni. Uloženina identickej štruktúry sa zachytila taktiež vo východných profiloch vedľajších ramien kanalizácie – v miestach pod západným vonkajším obvodovým chodníkom parku. Hrubá bola asi 40 cm. Na jej povrchu miestami, napr. pri pomníku Ľ. Štúra, spočívala asi 2 cm hrubá vrstvička tehlovej múčky – zrejme zvyšok úpravy námestia z prelomu 19. a 20. stor. Uloženinu možno interpretovať ako sídliskový pôdny horizont z obdobia pred recentnými úpravami priestoru. Jej povrch tak určuje pochôdznu úroveň z konca 19. stor., ktorá sa nachádzala približne na nivelete 292,1 m n. m., t. j. asi o 50 cm hlbšie ako v súčasnosti. V jej hmote preto pravdepodobne môžeme predpokladať nálezy a nálezové situácie staršieho datovania.

Na diagonálnom chodníku v juhozápadnej štvrtine parku sa tesne pod recentnými navážkami odkryla mestská studňa. Vzhľadom na to, že ju prekryvala železobetónová platňa, nebolo možné zdokumentovať jej korunu. Spomenutá betónová platňa mala hrúbku 15 cm, rozmery osí 220 × 220 cm a tvar pravidelného osemuholníka s dĺžkou strany 90 cm. V jej východnej polovici sa nachádzal štvorcový železobetónový poklop o rozmeroch 60 × 60 cm. Vlastná studňa sa zachovala, zasypaná nebola. Šachtu mala vyloženú nasucho kladenými lomovými skalami o rozmeroch asi 20 × 30–40 cm. K objektu priliehala okruhliaková mestská dlažba z konca 19. stor., ktorá ležala na uľahlej jemnozrnej hline tmavohnedej farby.

Pod recentnými násypmi na južnom obvodovom chodníku parku sa zachytilo torzo základového muriva SJ4. Vzhľadom na to, že stavebné práce, s výnimkou ryhy pre uzemnenie, ktorá viedla cez objekt, hlbšie nezasahovali, začistila sa len koruna objektu. Murivo sa identifikovalo aj na kraji toho istého chodníka, v miestach osadenia lavičky asi 9 m západnejšie. Naopak v ryhách káblov pre osvetlenie sa neidentifikovalo. V zachytenej časti malo tvar mierne zahnutej krivky, výseku elipsy, dlhšej asi 8 m. Hrubé bolo 80 cm, zvláštne konštrukčné detaily sa nepozorovali. Založené bolo do podlažia, ktoré na vnútornej južnej strane siahalo po korunu, na vonkajšej severnej strane asi 15–20 cm pod hranu koruny. Na podlaží ležala vrstva stredne sivohnedej hliny, ktorej povrch rešpektoval niveletu koruny múru. Tú tvorila asi 2 cm hrubá vrstva do červena prepálenej hliny, ktorá určuje pochôdznu úroveň areálu po zbúraní objektu v 19., resp. začiatkom 20. stor. Murivo možno interpretovať ako fragment základu cintorínskej ohrady zo 17.–18. stor. Dve torzá tej istej konštrukcie sa odkryli aj v úzkej ryhe elektrického vedenia pod recentnými násypmi v telese chodníka južne od parku. Vzhľadom na šírku ryhy tu nebolo možné zistiť konštrukčné detaily.

Záverom možno konštatovať, že najdôležitejším výsledkom, ktoré záchranný výskum priniesol, bolo konečné stanovenie severného okraja mestského cintorína. Tento siahal asi o 9 m severnejšie, ako sa predpokladalo v poslednej publikácii (*Beljak/Malček 2012, obr. 1*). Cintorín mal tvar nepravidelnej elipsy, ktorá

bola v S – J smere viac-menej symetrická (cca 43 m na juh a 38 m na sever od osi kostola), v Z – V smere naopak značne asymetrická (26 m na západ a 40 m na východ od osi kostola). Odhadom zaberal rozlohu 4550 m², bez kostolnej lode asi 4000 m² (obr. 57).

Literatúra

Beljak/Malček 2012 – J. Beljak/R. Malček: Archeologický výskum pri Kostole Sv. Alžbety vo Zvolene. *Acta historica Neosoliensia* 15/1-2, 2012, 135–154.

RESULTS OF THE EXCAVATION IN THE PARK LUDOVÍTA ŠTÚRA PARK IN NÁMESTIE SNP SQUARE IN ZVOLEN. Zvolen (Zvolen district), urban area, Námestie SNP square, Park Ludovíta Štúra park, plots nos. 2841/1, 5300/1, town, rescue excavation, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The excavation monitored and documented the linear structure in the northern third of the historical square of Zvolen (drainage and streetlight trenches). The context under the stripped asphalt from the park paths was also monitored. The excavation detected the terrain surface from the 19th century approx. 50 cm under the current level. Remains of town paths from the turn of the 19th and 20th centuries were documented in the examined area and identically(?) dated well. The settlement layer was also recorded, probably from earlier phases of the Postmedieval period. The most important result of the excavation was the definite identification of the northern periphery of the town cemetery, which reached approx. 9 m further to the north than assumed in the previous publication (*Beljak/Malček 2012*, obr. 1). The cemetery had a shape of an irregular ellipse, which was more or less symmetrical in the N – S direction (approx. 43 m to the south and 38 m to the north from the church axis); on the other hand, it was rather asymmetrical in the W – E direction (26 m to the west and 40 m to the east from the church axis). Its estimated area is 4,550 m²; without the church nave it was approx. 4,000 m² (Fig. 57).

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY TRENČIANSKEHO MÚZEA NA PRAVEKÝCH SÍDLISKÁCH

Juraj Malc

1. Č a c h t i c e (okr. Nové Mesto nad Váhom), intravilán, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

V priestore budúceho bytového domu, situovaného juhovýchodne od základnej školy, boli vyhlbené dve líniové sondy 1 a 2. Výkopy sledovali budúce základové ryhy stavby na južnej a severnej strane. Plochu pod projektovaným parkoviskom sme v smere S – J preskúmali predstihovými sondami 3–5.

Z pohľadu stratigrafie tvorila na celej skúmanej ploche vrchnú vrstvu hnedosivá hlinitá navážka, ktorá bola v horných 20 cm premiešaná s humusom. Pod ňou sa spravidla vyskytovala tmavosivá ílovitá hlina – zrejme pôvodná ornica. Nasledovala hnedožltá ílovitá hlina, predstavujúca akúsi vrstvu podorničia. Podložie bolo v severnej časti tvorené svetložltou sprašou a v južnej časti sivastou ílovitou sprašou.

Na archeologické objekty pozitívna bola iba sonda 1, v ktorej sme identifikovali dva objekty. Okrem nich sa v sonde 1 podarilo zachytiť niekoľko fragmentov keramiky aj vo vrstve žltohnedej sprašovej hlíny, situovanej mimo východného konca priamo nad podlažím. Objekt 1 sa po preskúmaní ukázal ako geologická anomália. Objekt 2 (53 × 42 × 20 cm) predstavoval neveľkú sídliskovú jamu s nepravidelným oválnym pôdorysom, z ktorého výplne pochádzalo relatívne veľké množstvo keramického materiálu.

Hnuteľný archeologický inventár tvorili najmä fragmenty keramiky datované iba rámcovo do obdobia praveku. V jednom prípade sa nám vo vrstve v sonde 1 podarilo zachytiť aj fragment stredovekej keramiky. Mimo keramiky sme sporadicky dokumentovali zlomky zvieracích kostí a mazanice.

2. D u b n i c a n a d V á h o m (okr. Ilava), poloha Hliny, sídlisko, záchranný archeologický výskum, pravek. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

V rámci prvej etapy archeologického výskumu v rozrastajúcom sa priemyselnom parku sme na stavbej ploche zrealizovali celkovo 18 archeologických sond. V južnej a strednej časti plochy bola sondáž negatívna.

Až po priblížení k hrane riečnej terasy sa v sonde 14 podarilo zachytiť archeologický objekt 1. Predstavoval rozmerovo malú sídliskovú jamu s takmer kruhovým pôdorysom s rozmermi $34 \times 34 \times 7$ cm. Steny sa šikmo zvažovali k rovnému dnu objektu a jeho výplň tvorila tmavohnedá zemitá hlina. Sonda 14 kopírovala južnú pätu rozmernej depónie zeminy, preto sme situáciu overili až za severnou pätou prostredníctvom sondy 17. V tej sa podarilo zdokumentovať dva ďalšie objekty 2 a 3. Objekt 2 s min. rozmermi 37×28 cm predstavoval pôdorysne podobnú jamu ako objekt 1. Jeho preskúmanie, spolu s ďalšími zachytenými objektmi, plánujeme počas druhej etapy archeologického výskumu. Objekt 3 s min. rozmermi 250×150 cm sa nachádzal juhozápadne od objektu 2, v porovnaní s ktorým sa javil značne rozmernejší. Jeden archeologický objekt sa nachádzal aj v sonde 15, situovanej západne od depónie (objekt 4). V jeho výplni s min. rozmermi 200×150 cm bolo po jeho začistení badať väčší počet riečnych okruhliakov.

Kvôli približnému chronologickému zaradeniu novoobjaveného náleziska sme ešte v rámci prvej etapy výskumu pristúpili k preskúmaniu objektu 1. Jeho hnuťelný archeologický inventár tvorili atypické fragmenty keramiky, datované rámcovo do obdobia praveku. Mimo týchto nálezov sa nám pri začisťovaní objektu 2 podarilo nájsť aj fragment kamenného predmetu, zrejme sekeromlatu.

Všetky tri sondy, ktoré boli pozitívne na archeologické štruktúry, vymedzovali priestor rozmernej depónie hlíny. V priestore pod ňou tým pádom predpokladáme jadro zachyteného osídlenia s možným pokračovaním k neďalekej hrane riečnej terasy. Táto plocha bude predmetom skúmania v druhej etape archeologického výskumu.

3. I v a n o v c e (okr. Trenčín), intravilán, sídlisko, záchranný archeologický výskum, doba bronzová. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologický výskum na pozemku rodinného domu prebiehal na lokalite objavenej autorom príspevku ešte v roku 2017. Vtedy boli, vzhľadom na masívne vrstvy navážok, dokumentované archeologické objekty až od hĺbky 160–180 cm od vtedajšej úrovne terénu. Vďaka podpivničeniu plánovaného rodinného domu bolo umožnené overiť predpokladanú stratigrafiu terénu do spomínaných hĺbok. V prípade ostatných domov boli realizované iba základové pásy s nedostačujúcou hĺbkou.

Pod cca 30 cm vrstvou novovekej ornice sa nachádzala 60 cm hrubá vrstva navážok. Pod ňou sme zachytili vrstvu pôvodnej ornice s hrúbkou spravidla 25–30 cm. Po jej odobratí sa potvrdila kultúrna vrstva, ktorej hrúbka dosahovala cca 40 cm. Pod ňou sa nachádzalo sterilné podložie, v ktorom sa vyrysoval objekt 1 s rozmermi $120 \times 120 \times 60$ cm. Mal nepravidelný kruhový pôdorys, pričom jeho severný okraj zachádzal za hranu stavebnej plochy. Steny sa šikmo zvažovali k relatívne rovnému dnu objektu. Z výplne pochádza cez 250 fragmentov keramiky. Tú môžeme na základe analógií z výskumu z roku 2017 jednoznačne pripísať nositeľom velatickej kultúry v mladšej dobe bronzovej.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF THE MUSEUM OF TRENČÍN AT PREHISTORIC SETTLEMENTS.

1. Čachtice (Nové Mesto nad Váhom district), urban area, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory. Finds deposited at: Museum of Trenčín in Trenčín. A single feature was detected in the area of a future residential building located southeast of the primary school. Some finds come from the layer of yellow-brown loess immediately above the bedrock. The atypical fragments of pottery are roughly dated to prehistory.

2. Dubnica nad Váhom (Ilava district), Hliny site, settlement, rescue archaeological excavation, prehistory. Finds deposited at: Museum of Trenčín in Trenčín. During the archaeological excavation, four archaeological features were recorded in the trenches delimiting the area of a large landfill. Thus, the core of the detected settlement is assumed in the space above it, with possible continuation towards the nearby edge of the river terrace. This area will be investigated in the second stage of the archaeological excavation. The movable archaeological inventory of feature 1 consisted of atypical fragments of pottery roughly dated to prehistory.

3. Ivanovce (Trenčín district), rural area, settlement, rescue archaeological excavation, Bronze Age. Finds deposited at: Museum of Trenčín in Trenčín. The archaeological excavation under a detached house was carried out at the site discovered by the author of the article in 2017, when part of a settlement of the Velatice culture from the Late Bronze Age was examined there. Identical finds came from the only recorded feature. Its fill contained more than 250 pottery fragments.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HRADE BECKOV

Juraj M a l e c

B e c k o v (okr. Nové Mesto nad Váhom), NKP hrad Beckov (č. ÚZPF 1180), hrad, archeologický výskum, neskorý stredovek, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Archeologický výskum v areáli hradu Beckov cielil na tzv. „pracháreň“ za účelom zdokumentovania stratigrafie terénu v súvislosti so vstupom do objektu. Ten je riešený formou schodiska, ktoré bolo pred začatím archeologického výskumu čiastočne zasypané vrstvami navážok. Z vonkajšej hornej strany schodiska sme pred jeho vyústením vyhlbili sondu 1 a z vnútornej dolnej strany sondu 2. Schodisko bolo taktiež očistené od navážok, ktoré tvorila prevažne maltová sutina. Ďalšou úlohou archeologického výskumu bolo začistenie a následné zdokumentovanie pece situovanej vo východnom trakte severného paláca. Teleso pece bolo odkryté archeologickým výskumom už v 70. rokoch 20. stor. (Tóthová 1978). Absencia konzervácie odkrytých murív si však za uplynulé desaťročia vypýtala svoju daň a dnes je preto zachovaná len v značne torzovitom stave.

Sonda 1 (200 × 200 × 170 cm). Bola situovaná pred vstup do objektu tzv. „prachárne“, t. j. východne od schodiska tvoriaceho jeho vstupnú časť. Približne do hĺbky 1 m sme dokumentovali výhradne novoveké navážky. Strednú časť sondy navyše tvoril recentný zásyp elektrického vedenia. Na dne sondy sa v smere V – Z tiahol maltový chodník, ktorý bol pôvodným prístupom k schodisku, pričom bol plynulo prepojený s prahom. Od vstupného portálu sa severozápadným smerom tiahol ďalší subtilnejší chodník, tvorený najmä uhlou hlinou s prímiesou malty a kameňov. V severovýchodnom rohu sondy sme pri rešpektovaní zachytených chodníkov v zostávajúcej časti vyhlbili kontrolný rez. V ňom sme sa v hĺbke 170 cm dostali na skalné podlažie, ktoré bolo prekryté cca 30 cm hrubou sterilnou vrstvou žltého ílu s prímiesou štrku a kúskami skál.

Sonda 2 (240 × 80 × 75 cm). Bola umiestnená v interiéri „prachárne“ a zároveň v mieste vyústenia schodiska. Cieľom sondy bolo zachytenie možnej interiérovej podlahy. Tá sa však, s výnimkou tenkého pásu malty nalepeného na spodok prahu schodiska, nepotvrdila. V profiloch sondy bolo možné rozlíšiť dve vrstvy navážok. Práve ich rozhranie môžeme považovať za pochôdznu interiérovú úroveň v období, keď bol objekt aktívne využívaný. Situáciu sme overili taktiež v severozápadnom rohu niekdajšej miestnosti, pričom sa rovnako potvrdila zachytená stratigrafia a absencia podlahy.

Schodisko zaberalo celý priestor medzi sondami 1 a 2. Počas začisťovania sme identifikovali sypkú a udupanú vrstvu, ktorá ho prekryvala. Vrchná sypká vrstva podľa všetkého súvisela so stavebnými prácami zo záveru 20. stor., resp. z prelomu tisícročí. Schodisko pozostávalo z murovaných a liatych častí, miestami doplnených skalným podlažím.

Pec (360 × 264 cm). Nachádza sa v juhozápadnom rohu východného traktu severného paláca. V dochovanom torze sa nám podarilo identifikovať obvodový múr na východnej a severnej strane. Z juhu a západu tvorili steny pece múry paláca. Priestor medzi obvodovými múrmi bol vyplnený prevažne tehlovočervenou hlinou so značným obsahom okruhliakov. V juhozápadnej časti pece sa nám podarilo identifikovať dvojicu pozdĺžne sa tiahnucich nasucho kladených murív. Do pece bola v minulosti vyhlbená nora, nesprávne tvoriaca dojem akéhosi prieduchu.

Hnuteľný archeologický inventár tvorili najmä fragmenty keramiky datované rámcovo do obdobia novoveku. Výnimku tvorila sivohnedá vrstva, zachytená v kontrolnom reze v rámci sondy 1, z ktorej sa podarilo vyzbierať niekoľko starších črepov datovateľných do obdobia neskorého stredoveku, resp. včasného novoveku. Medzi najzaujímavejšie nálezy patrili bezpochyby fragment fajky, projektil z kuše a projektil z palnej zbrane. Okrem spomínaných sa vo výkopoch najčastejšie nachádzali zvieracie kosti a fragmenty stavebného železa z minulého storočia.

Literatúra

Tóthová 1978 – Š. Tóthová: Výsledky archeologického výskumu na Beckovskom hrade. *Archaeologia historica* 3, 1978, 393–401.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT THE BECKOV CASTLE. Beckov (Nové Mesto nad Váhom district), NCM Beckov castle (CLM no. 1180), castle, archaeological excavation, Late Middle Ages, Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Museum of Trenčín in Trenčín. The goal of the archaeological excavation at the so-called gunpowder magazine was to document the stratigraphy of the terrain in relation

to the entrance to the feature. Detection trenches were excavated on both sides of the wall or the staircase. Trench 1 detected the original mortar path to the gunpowder magazine. Several fragments of pottery from the Late Middle Ages–Early Postmedieval period were collected in the layer under it. Another goal of the archaeological excavation was to clean and document the stove in the northern palace's eastern tract. The examined stove is situated in the southwestern corner of the east tract of the northern palace. A curtain wall was documented on the eastern and north sides in the preserved remains. In the south and west, the oven walls were identical to the palace walls. The space enclosed by the external walls was mostly filled by terracotta-red earth with a considerable content of pebbles. A pair of longitudinal dry-walled masonries was also identified in the southwestern part of the stove.

KAMENNÁ SEKERKA Z LEHOTY

Michaela Mandáková

Lehota (okr. Nitra), intravilán, obhliadka ohláseného nálezu, neolit/eneolit. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad Nitra.

V máji vykonala pracovníčka Krajského pamiatkového úradu Nitra obhliadku miesta zachytenia ohláseného nálezu, ku ktorému podľa slov nálezcú došlo pri prechádzke. Pri obhliadke nálezca deklaroval, že predmet bol identifikovaný na povrchu, vo vodou vymyťom rigole. Oznámený artefakt predstavuje kamennú hladenú industriu v podobe dobre zachovanej sekerky z amfibolickej bridlice, ktorá bola s najväčšou pravdepodobnosťou objavená v sekundárnej polohe. Identifikovaná bola v bezprostrednej blízkosti novopostavených rodinných domov na južnom okraji intravilánu obce. Miesto nálezu bolo pracovníčkou Krajského pamiatkového úradu Nitra geodeticky zamerané a fotograficky zdokumentované. Nález je dočasne deponovaný na Krajskom pamiatkovom úrade Nitra a následne bude odstúpený Pamiatkovému úradu SR.

Kataster obce Lehota je z hľadiska pravekého osídlenia pomerne málo preskúmaný. Predmetný nález by tak mohol predstavovať jeden z mála dokladov tamojšieho osídlenia z tohto obdobia. Súvisieť však môže s neďalekým sídliskom objaveným v roku 1992 v katastri susednej obce Veľké Zálužie pri prieskume ryhy preložky ropovodu (*Cheben/Ruttkey/Ruttkeyová 1992*).

Literatúra

Cheben/Ruttkey/Ruttkeyová 1992 – I. Cheben/M. Ruttkey/J. Ruttkeyová: Záchranné výskumy na trase výstavby ropovodu v okrese Nitra. *AVANS* 1992, 1993, 62.

THE STONE AXE FROM LEHOTA. Lehota (Nitra district), urban area, inspection of the reported find, Neolithic/Eneolithic. Finds deposited at: Regional Monuments Board Nitra. In May, there was inspected the location of the reported find of a well-preserved stone axe. It was most likely discovered in a secondary position, in the immediate vicinity of newly built houses on the southern edge of the village. The surrounded area of Lehota is relatively poorly researched from the point of view of prehistoric settlement. The find could be related to a nearby settlement discovered in 1992 in the cadastre of the neighboring village Veľké Zálužie during the survey of the oilduct repositioning trench (*Cheben/Ruttkey/Ruttkeyová 1992*).

Translation provided by the author

KOSTROVÉ POZOSTATKY AKO PRVOTNÝ NÁLEZ NA POLYKULTÚRNEJ LOKALITE V JELENCI

Michaela Mandáková – Peter Mandák – Miriama Tábiiová

Jelenc (okr. Nitra), intravilán, parc. č. 3028/301, obhliadka ohláseného nálezu, pravek, doba laténska, včasný a vrcholný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad Nitra.

V marci vykonala pracovníčka Krajského pamiatkového úradu Nitra obhliadku ohláseného nálezu, ktorý bol oznámený príslušníkmi policajného zboru Nitra. Na mieste boli pri zemných prácach zachytené kostrové pozostatky cca 180 cm vysokého jedinca ležiaceho v smere SZ – JV tvárou smerom nadol, pričom pri nohách mal vraj umiestnený železný nožík (obr. 60: 1). Skelet sa už, žiaľ, po príchode zástupcu

Krajského pamiatkového úradu Nitra nenachádzal *in situ*, po obhliadke súdnou lekárkou boli jednotlivé kosti poukladané vedľa hrobovej(?) jamy. Nález bolo možné rámcovo datovať do včasného stredoveku. Zistená situácia bola fotograficky zdokumentovaná (obr. 59: 1). Pri podrobnejšej obhliadke plochy bol identifikovaný ďalší nález v podobe pece, ktorý bol tiež fotograficky zdokumentovaný (obr. 59: 2, 3). Keďže bol nález ohlásený v nedeľu podvečer, bezprostredné doskúmanie zistených archeologických situácií nebolo možné. Skelet bol spolu s inventárom zabalený, popísaný a prevezený na Krajský pamiatkový úrad Nitra. Kostrové pozostatky boli následne poskytnuté M. Tábiovej za účelom vypracovania antropologického posudku. Kostí sa nachádzali vo veľmi fragmentárnom stave. Z jedinca sa zachovalo 39 fragmentov lebky, 59 fragmentov rebier a stavcov, 184 fragmentov z končatín, dva články prstov hornej a osem článkov prstov dolnej končatiny. Pomocou morfometrickej analýzy bolo možné určiť, že skelet je robustnej stavby, s výškou 176,8–188,03 cm. Na základe stupňa rozvoja lebečných švov bol vek jedinca odhadnutý na 32–49 rokov, na základe zubov na 30–50 rokov. Hodnotením morfologických znakov nebolo možné jednoznačne určiť pohlavie, i keď na základe panvovej kosti by mohlo ísť o muža. Kostí vykazovali známky opotrebovania, ktoré je buď výsledkom veľkej námahy alebo ide o prejav artrózy (Tábiová 2020).

Ďalšiu obhliadku miesta identifikovaných nálezov bolo možné z dôvodu obmedzení a opatrení súvisiacich so šírením vírusu Covid-19 vykonať až v máji. Po príchode na pozemok bolo zistené, že miesto, kde boli identifikované kostrové pozostatky, bolo splanirované a vznikla tu upravená súvislá trávnatá plocha. Druhý nález bol v zmysle predošlej dohody s majiteľom pozemku o nevyhnutnosti jeho zabezpečenia v neporušenom stave. Po začistení objektu, pri ktorom boli identifikované početné fragmenty keramiky, sa v pôdoryse vyrysovali zreteľné kontúry pece a predpecnej jamy. Nálezová situácia bola priebežne fotograficky dokumentovaná a geodeticky zameraná. Pec bola skúmaná rezom v smere Z – V s tým, že južná polovica objektu bola vybratá po úroveň dna, na ktorom sa nachádzala súvislá vrstva veľkých, pomerne dobre zachovaných kusov keramiky. Tie indikovali, že z funkčného hľadiska by mohlo ísť o hrnčiarsku pec. Predmetná situácia bola fotograficky a kresbovo zdokumentovaná. Následne boli vybraté keramické fragmenty spolu so vzorkou mazanice a objekt bol doskúmaný vo svojej celistvosti. Identifikované nálezy je možné datovať do vrcholného stredoveku (obr. 60: 2–5).

Z predmetnej parcely pochádzajú aj ďalšie hnuťelné nálezy. Tie odovzdal pracovníčke Krajského pamiatkového úradu Nitra majiteľ pozemku s tým, že ich našiel pri záhradných úpravách. Predstavujú keramické fragmenty (obr. 61) z rôznych časových období (pravek, doba laténska, stredovek a novovek) a zvieracie kosti, ktoré nepochybne svedčia o existencii tamorej, dosiaľ neskúmanej, polykultúrnej archeologickej lokality. Všetky uvedené nálezy sú dočasne deponované na Krajskom pamiatkovom úrade Nitra a následne budú odovzdané do depozitára Pamiatkového úradu SR.

Pramene

Tábiová 2020 – M. Tábiová: *Antropologický posudok vo veci „Nález kostrových pozostatkov“*, kat. úz. Jelenec, okr. Nitra. Nitra 2020. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Krajský pamiatkový úrad Nitra.

SKELETAL REMAINS AS THE PRIMARY FIND AT THE POLYCULTURAL SITE IN JELENEC. Jelenec (Nitra district), urban area, plot no. 3028/301, inspection of the reported find, prehistory, La Tène period, Early and High Middle Ages, Postmedieval period. Find deposited at: Regional Monuments Board Nitra. In March, an employee of the Regional Monuments Board in Nitra carried out an inspection of a reported find of human skeletal remains. They belonged to an approx. 180 cm tall individual, 30–50 years old, lying in the NW – SE direction, face down, with an iron knife reportedly located at his feet (Fig. 60: 1). The detailed inspection identified another find in form of a kiln. It is probably a pottery kiln, which can be dated to the High Middle Ages according to the pottery (Fig. 60: 2–5). Other movable finds also come from the plot. They were submitted to the employee of the Regional Monuments Board in Nitra by the plot owner, saying that he had found them during modification of his property. They are mainly pottery fragments from various periods (Fig. 61), which undoubtedly prove existence of a local, previously unexamined, polycultural archaeological site.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BLÍZKOSTI KOSTOLA POVÝŠENIA SV. KRÍŽA V ZBEHOCH²⁷

Beáta Milová – Lucia Nezvalová

Z b e h y (okr. Nitra), intravilán, NKP Kostol Povýšenia sv. Kríža (č. ÚZPF 1576), parc. č. 313/1, depónia ľudských kostrových pozostatkov, záchranný výskum, novovek (18. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný výstavbou oporného múrika pre parkovisko v bezprostrednej blízkosti Kostola Povýšenia sv. Kríža v intraviláne obce Zbehy. Výkop s dĺžkou 11,5 m, šírkou 70 cm a orientáciou v smere V – Z bol situovaný severozápadne od kostola do priestoru južného obvodového muriva asanovanej budovy (obr. 62: 1).

Vo výkope bolo, po odstránení kamenného základu pôvodne tu stojacej budovy, zachytené priečne situované, 60 cm široké, tehlové murivo spájané pevnou maltou, ktoré delilo výkop na dve časti s odlišnými nálezovými situáciami. Múr bol orientovaný v smere S – J. Zachytený bol v hĺbke 20–90 cm pod úrovňou okolitého terénu v bežnom metri 8 (ďalej len b. m.). Západne od tehlového muriva v b. m. 8–11 bolo, pod kamenným základom pôvodne tu stojacej budovy (obr. 62: 2), zachytené tmavé hlinito-ílovité súvrstvie s menšími kameňmi a zlomkami tehál. Nálezy z tejto časti výkopu tvorili zlomky novovekej keramiky, menovite zlomok z držadla trojnožky, okrajový črep s fragmentom ucha, glazovaný na vnútornej strane hnedou a zelenou glazúrou, okrajový črep hrncovitej nádoby a dva tenkostenné črepy sivej farby z tiel nádob zdobené žliabkami (obr. 62: 5). Podľa všetkého, nálezové situácie v týchto miestach súviseli so staršou stavebnou činnosťou (novovekými stavebnými úpravami). Okrem jednej lebečnej kosti, nájdenéj v hĺbke 60 cm tesne vedľa tehlového múrika z jeho západnej strany v b. m. 8, sa v tejto časti výkopu nenašli už žiadne kosti. V porovnaní s tým, bola východne od tehlového muriva v b. m. 4–7, v spodnej časti výkopu v hĺbke 70 cm, odkrytá výrazná koncentrácia nahromadených ľudských kostrových pozostatkov bez anatomického uloženia (obr. 62: 3, 4). Kosti neboli zachytené v celej dĺžke východnej časti výkopu, keďže v okolitej hnedej hlinitej zemine v b. m. 1–3 nebol ich výskyt už zistený.

K datovaniu hromadného uloženia ľudských kostrových pozostatkov prispela strieborná minca – denár Leopolda I. (1657–1705) s rokom razby 1694, ktorá uloženie kostí datuje rámcovo do 18. stor. (obr. 62: 6). Minca pochádza z úrovne zachytenia depónie ľudských kostrových pozostatkov. Datovaniu do 18. stor. zodpovedá aj nález kovania topánky – podkovičky (obr. 62: 6). Podľa T. Cymbalaka (2012, tab. 1, obr. 16) ide o typ IV, podtyp b, datovaný do druhej polovice 18.–20. stor. Do súboru analógií tohto podtypu zahrnul, okrem iného, aj nálezy z novovekého cintorína v Krásnej (Košice-Krásna, v minulosti Krásna nad Hornádom), na ktorom sa pochovávalo v 17.–18. stor. (Polla 1986, 196, obr. 145). Podobné podkovičky publikovala S. Dušková (1980, 440) z cintorína s ťažiskom využívania v 16. a 17. stor. v Smoleniciach, ďalej I. Hrubec (1971, 71, 72, obr. 3) z výskumu zaniknutej dediny Dolný Poltár a V. Budinský-Krička (1944, 15, 16, 33, 34, tab. XVII. 4, 5) z hrobov zo 17.–18. stor. z cintorína v Martine. Rovnako ako minca boli v povrchovej úrovni koncentrácie ľudských kostí nájdené aj drobné koráliky so zvyškom nite, ktoré možno považovať za súčasť pohrebného kroja (obr. 62: 6). Na pohrebný kroj poukazujú pravdepodobne aj niektoré lebečné kosti sfarbené zelenou patinou.

V súvislosti s uložením ľudských kostrových pozostatkov uvažujeme o hromadnom úmrtí obyvateľstva v dôsledku epidémií v priebehu 18. stor. Vylúčiť nemožno ani odstránenie kostolného cintorína počas stavebných úprav kostola a jeho blízkeho okolia niekedy medzi alebo v roku 1706, kedy sa dostavala bočná kaplnka a chór a v roku 1746, kedy bol kostol rekonštruovaný. K úvahe o zrušení kostolného cintorína v období medzi rokmi 1706–1746, prípadne po barokových úpravách pôvodne gotického kostola, smerujú nálezy dvoch klinčov. Možno ich považovať za dôkaz, že zosnulí boli pôvodne pochovaní v rakvách, pravdepodobne regulárne vo vlastných hroboch v rámci cintorína.

Literatúra

- Budinský-Krička 1944 – V. Budinský-Krička: *Prvé staroslovenské radové pohrebištia v Turci a v Liptove*. Turčiansky sv. Martin 1944.
- Cymbalak 2012 – T. Cymbalak: Nálezy podkúvek na obuv na území České republiky ve středoevropském kontextu – nové poznatky. In: *Obuv v historii 2010*. Sborník materiálů z VI. mezinárodní konference. Zlín 12.–14. října 2010. Zlín 2012, 183–201.

²⁷ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0145/22.

- Dušeková 1980* – S. Dušeková: Cintorín z 15.–17. stor. v Smoleniciach. (Archeologicko-historická interpretácia). *Slovenský národopis* 28, 1980, 433–440.
- Hrubec 1971* – I. Hrubec: Výskum zaniknutej dediny Dolný Poltár. *Archeologické rozhledy* 23, 1971, 69–79.
- Polla 1986* – B. Polla: Košice-Krásna. K stredovekým dejinám Krásnej nad Hornádom. Bratislava 1986.

RESCUE EXCAVATION NEAR THE CHURCH OF THE EXALTATION OF THE HOLY CROSS IN ZBEHY. Zbehy (Nitra district), urban area, NCM Church of the Exaltation of the Holy Cross (CLM no. 1576), plot no. 313/1, deposit of human skeletal remains, development-led excavation, Modern period (18th century). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. The archaeological research was triggered by the construction of a retaining wall for a parking lot in the immediate vicinity of the Church of the Exaltation of the Holy Cross in the residential area of the village of Zbehy (Fig. 62: 1). In the excavation of the linear structure (retaining wall for the car park), after the removal of the stone foundation of the building originally standing there, a transversely situated 60 cm wide brickwork was captured, which divided the excavation into two parts with different finding situations. To the west of the brickwork, a dark clay layer with smaller stones and fragments of modern bricks was found beneath the stone foundation of the building originally standing here (Fig. 62: 2). The finds from this part of the excavation consisted of modern pottery fragments (Fig. 62: 5). By all accounts, the find situations in these areas were related to earlier construction activity – modern building alterations. To the east of the brickwork, a distinct concentration of accumulated human skeletal remains, in an unanatomical position, was uncovered in the lower part of the trench at a depth of 70 cm (Fig. 62: 3, 4). A silver coin – a denarius of Leopold I (1657–1705) with the year of mintage 1694 contributed to the dating of the clustered human skeletal remains, which approximately dates the bone deposition to the 18th century (Fig. 62: 6). The coin comes from the level of the human skeletal remains depot. The finding of a shoe fitting – in the shape of a horseshoe (Fig. 62: 6) also corresponds to the dating to the 18th century. As well as the coin, small beads (Fig. 62: 6) were found at the surface level of the concentration of human bones with a remnant of thread, which may be considered part of the funerary costume. Some cranial bones stained with green patina probably also point to this. The burial of human skeletal remains may be related to mass deaths of the population caused by epidemics during the 18th century or to the cancellation of the older church cemetery during the construction works on the church and its immediate surroundings sometime in or between 1706, when was finished the completion of the side chapel and choir and 1746, when the church was reconstructed. The idea that the church cemetery was closed between or after the Baroque alterations during the years 1706–1746 to the originally Gothic church is suggested by the discovery of two nails. Those evidence that the deceased could be originally buried in coffins, probably regularly in their own graves within the cemetery.

Translation provided by the authors

POKRAČOVANIE VÝSKUMU NA HORNOPOTOČNEJ ULICI V TRNAVE²⁸

Lucia Nezvalová – Terézia Vangľová – Michal Holeščák

Trnava (okr. Trnava), Hornopotočná ulica, parc. č. 253, 254, 260–263, 268/2, sídlisko, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Záchranný výskum na parc. č. 253, 254, 260–263, 268/2 situovaných medzi ulicami Hviezdoslavova a Hornopotočná v centre Trnavy, ktorý začal v roku 2018, pokračoval ďalšou sezónou. Plocha, na ktorej výskum prebiehal mala približne tvar písmena L a rozlohu asi 1500 m². Plocha výskumu je situovaná v blízkosti Trojičného námestia a nachádza sa teda v centre mesta, kde sa koncentrovalo najstaršie osídlenie. V predchádzajúcich výskumných sezónach bol úsek strojovo znížený o 1,5 m, keďže do tejto hĺbky siahali navážky a vrstvy z 19. a 20. stor. Následne boli preskúmané staršie objekty a vrstvy, prevažne z obdobia novoveku. Stredoveké nálezy boli nájdené v nižších úrovniach (Vangľová/Nezvalová 2023).

Túto výskumnú sezónu sa pracovalo prevažne v severozápadnej a západnej časti plochy. Ostatné neboli uvoľnené z dôvodu prebiehajúcej rekonštrukcie budov na Hviezdoslavovej ulici. Po očistení plochy od náletových drevín a odpadkov, ktoré sa na plochu dostali v prestávke medzi výskumnými sezónami, sa začalo s ďalším mechanickým znižovaním v spomínaných častiach. Vzhľadom na nízky počet pracovných dní, však znižovanie nebolo výrazné. Vo všetkých skúmaných častiach bola dosiahnutá úroveň

²⁸ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0145/22.

tmavej až čiernej hliny so zachovanými organickými nálezmi (koly). V závere výskumnej sezóny bol v strednej časti plochy odkrytý tmavý flak kvadratického pôdorysu. Išlo o studňu s pozostatkami výdrevy a so značným množstvom keramiky. Preskúmaný bol do hĺbky 60 cm od úrovne zachytenia.

V nasledujúcej sezóne sa už pokračovať vo výskume neplánuje.

Literatúra

Vangľová/Nezvalová 2023 – T. Vagľová/L. Nezvalová: Ojedinelý nález kanvice so strmeňovým uchom a zoo-morfnými výlevkami z Trnavy. *Studia Historica Nitriensia* 27/2, 2023, 470–480. DOI: <https://doi.org/10.17846/SHN.2022.27.2.470-480>

THE CONTINUATION OF RESCUE EXCAVATION AT HORNOPOTOČNÁ ULICA STREET IN TRNAVA. Trnava (Trnava district), Hornopotočná ulica street, plots nos. 253, 254, 260–263, 268/2, settlement, development-led excavation, Middle Ages, Modern period. Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. The development-led excavation between Hornopotočná and Hviezdoslavova ulica streets began in 2018 and continued also during this year. The researched area has the approximate shape of L and a size of around 1500 m². It is situated in the center of the city, where the oldest settlement is concentrated. During the previous research seasons findings from the Modern period and Middle Ages were found. In 2020 the northwestern and western part of the area was researched, other parts were not available because of the reconstruction of historical buildings placed on a lot. The level of dark to black-colored soil with the preserved organic findings was reached in the excavated areas. In the middle part of the area, a well was found with remains of wooden construction and a large amount of ceramic within.

Translation provided by the authors

REVÍZNY VÝSKUM OPEVNENIA SÍDLISKA ZO STARŠEJ DOBY BRONZOVEJ V SPIŠSKOM ŠTVRTKU²⁹

**Dominika Oravkinová – Lucia Benediková – Michal Cheben –
Tibor Lieskovský – Igor Murín – Tomáš Nováček**

Spišský Štvrtok (okr. Levoča), extravilán, NKP Myšia hôrka (č. ÚZPF 2369), opevnené sídlisko, geofyzikálny prieskum, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, staršia až stredná doba bronzová (otomansko-füzesabonský kultúrny komplex), novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Opevnené sídlisko z prelomu staršej a strednej doby bronzovej sa nachádza v katastri obce Spišský Štvrtok – severozápadne od obce a juhozápadne od cesty I/18 medzi Spišským Štvrtkom a Jánovcami-Machalovcami. Rozkladá sa na okraji severovýchodného svahu vyvýšeniny Myšia hôrka v nadmorskej výške 603–612 m, kde ho zo západnej strany vymedzuje prirodzený strmý zráz, prudko klesajúci do úžľabiny potoka Sihof. Odbornej verejnosti je od polovice 20. stor. známe vďaka nálezom zachráneným počas ťažby štrkopiesku, ktorá zničila severnú časť areálu, či vďaka výsledkom príležitostnej sondáže (napr. Kovalčík 1970; Novotný/Kovalčík 1967; Pivovarová 1962; 1963). Zásadný bol však systematický výskum vedený J. Vladárom, ktorý v rokoch 1968–1975 preskúmal sídlisko takmer celoplošne (Vladár 1970; 1972; 1975; 1976). Od tohto obdobia je plocha sídliska a jeho bezprostredné okolie klasifikovaná ako orná pôda dočasne nevyužívaná pre rastlinnú výrobu. Aj v dôsledku toho došlo postupne ku kompletnému zalesneniu lokality borovicovým lesným porastom a inými náletovými drevinami.

Terajšie aktivity súvisia s komplexným spracovaním a vyhodnotením sídliska, ktorého výsledky sú priebežne publikované (Oravkinová 2018; Oravkinová/Hromádová/Vlačíky 2017; Oravkinová/Vladár 2019a; 2019b; 2021). Úlohou geofyzikálneho prieskumu a archeologického výskumu v rokoch 2019 a 2020 bola lokalizácia sídliska, vďaka ktorej by sme mohli presnejšie georeferencovať plán výskumu realizovaného v rokoch 1968–1975 J. Vladárom. Sústredili sme sa na zistenie aktuálneho stavu zachovania skúmaných, ale aj neskúmaných častí fortifikačného systému, predovšetkým v jeho juhovýchodnej časti. Na základe výsledkov geofyzikálnych meraní sme plánovali sondáž s cieľom overiť stratigrafické súvislosti konštrukčných prvkov opevnenia a odobrať pôdne vzorky, primárne pre potreby chronometrického výskumu.

²⁹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0276. Príspevok vznikol v rámci grantového projektu National Geographic Society EC-62092R-19.

V neposlednom rade bola časť aktivít zameraná aj na prieskum blízkeho okolia sídliska, aby sme verifikovali prítomnosť a rozsah neopevneného zázemia.

V dôsledku variabilnej geomorfológie terénu, vegetačných pomerov a charakteru očakávaných archeologických štruktúr sme počas geofyzikálneho prieskumu realizovaného v dvoch etapách využili celkom tri metódy – magnetometriu, georadarové meranie a elektrickú odporovú tomografiu. V prvej etape, ktorá bola zameraná na poznanie širšieho okolia tvoriaceho zázemie centrálnej polohy, sme využili geomagnetický prieskum. Na prieskum sa použil 16-kanálový magnetometer MX V3 (SENSYS) s vertikálnymi sondami v rozstupe po 0,25 m. Celkovo sa zamerali štyri dielčie plochy s rozlohou 5,8 ha, ktoré boli situované na lúkach a ornej pôde juhovýchodne (plocha A), východne (plocha B), severovýchodne (plocha C) a severne od sídliska (plocha D). Priestor medzi plochami bol zároveň overený kontrolnými líniami. Škály meraných hodnôt na plochách A a B zhodne nepreukázali žiadne anomálie, ktoré by sme mohli interpretovať ako archeologické – antropogénne štruktúry. Zaznamenali sme len menšie bipolárne anomálie, ktoré môžu zobrazovať rôzne recentné magnetické predmety, napr. železné artefakty. Na ploche C sa, okrem sporadických magnetických predmetov, zachytila časť kovového potrubia v smere Z – V. Južne od potrubia sa objavili dve anomálie, ktoré by sme mohli interpretovať ako archeologické objekty. Prvý predstavuje líniový objekt (žlab?), druhý sa javí ako objekt nepravidelného pôdorysu, pričom nemožno vylúčiť ani kumuláciu viacerých objektov. Viaceré kovové potrubia prechádzali aj plochou D, ktorá je situovaná severne od bývalého poľnohospodárskeho družstva, na hranici katastrov obcí Spišský Štvrtok a Jánovce-Machalovce v polohe Števkovce. Okrem nich sa potvrdili aj početné anomálie oválneho alebo kruhového pôdorysu s rôznymi rozmermi. Ide o archeologické objekty, ktoré indikujú prítomnosť sídliska. Tieto spolu s fragmentmi pravekej keramiky z minulých povrchových zberov naznačujú súvislosť osídlenia s opevnenou polohou situovanou vzdušnou čiarou cca 500 m južne do svahu kopca Myšia hôrka (*Javorský 1985*). Na základe výsledkov môžeme vylúčiť existenciu neopevnenej časti v tesnej blízkosti pozdĺž východného okraja opevnenia, kde bol preskúmaný aj vchod do areálu. Preukázala sa však kumulácia sídliskových jám v okolí dvora bývalého družstva severne od sídliska, ktorá má perspektívu pre ďalší cieľný výskum.

V druhej etape sme geofyzikálny prieskum – elektrické odporové profilovanie a georadarové meranie – sústredili na sídelný areál, resp. na juhovýchodnú líniu opevnenia, ktorá je aj v súčasnosti v teréne dobre viditeľná. Predchádzalo mu vykosenie plochy s rozmermi 80 × 30 m od nízkych náletových drevín a krovín, ktoré bránili priechodnosti. Po vyčistení bol úsek preskúmaný detektorom kovov, ktorý okrem novovekého kovového odpadu signalizoval aj predmety dokladajúce minulú prítomnosť archeológov na lokalite, napr. skorodované plechovky, pracka opasku, skoby, kince a halier z roku 1964.

Pre potreby elektrického merania bol použitý prístroj TAR-3 Resistance meter od firmy RM Frosbisher. Samotná plocha merania pozostávala z pravouhlých polygónov – gridov pripojených k nulte referenčnej línii prechádzajúcej stredom vytýčenej plochy. Meranie prebiehalo obojsmerne v paralelných profiloch s hustotou meraných bodov 0,5 × 0,5 m na celkovej ploche 1590 m². Vo výsledkoch sa dajú rozpoznať viaceré anomálie, ktoré reflektujú rozdiel v zložení sedimentu do hĺbky približne 0,5 m. Najvýraznejšia štruktúra predstavuje kamennú časť konštrukcie hradby opevneného hradiska. Má líniový priebeh so šírkou približne 5–7 m. V severnej polovici je prerušená exploatačným zásahom, ktorý je zaznamenaný už na pláne lokality z výskumu v rokoch 1968–1975. Z vnútornej (západnej) strany ju sledovala výplňou odlišná líniová štruktúra so šírkou cca 1,5–2,5 m. Vzhľadom na nižšie hodnoty elektrického odporu, predstavuje výplň pravdepodobne odvodňovacieho žlabu alebo úzku priekopu, ktorá mohla slúžiť na ukotvenie pôvodnej drevenej opornej konštrukcie. Z vonkajšej (východnej) strany bol zachytený sediment priekopy s nižšími nameranými hodnotami so šírkou cca 7 m. Priebeh línie predstavujúci rozhranie vonkajšieho okraja valu a vnútorného okraja priekopy bol zachytený takmer po celej dĺžke meranej plochy, pričom na severnej strane je čiastočne viditeľný aj vonkajší okraj priekopy. Okrem nich boli vo vnútornom areáli sídliska zdokumentované viaceré zásahy do kamenného podlažia. Táto plocha bola ale už v minulosti celoplošne preskúmaná, čo neguje ich archeologický význam.

Kým plošné elektrické odporové meranie potvrdilo priebeh a narušenie opevnenia korešpondujúce s pôvodným plánom lokality, georadarová prospekcia dovolila lepšie zhodnotiť súčasný stav dochovania spolu s hĺbkovým rozsahom jednotlivých komponentov. Využili sme geofyzikálny prístroj georadar Ramac s 500 MHz tienenu anténou a s monitorom X3M. Hĺbka dosahu antény bola zadaná do 2,2 m a profily jednotlivých plôch boli merané v rozstupe 0,5 m. Prerušované relikty valu a priekopy sa začali v južných dvoch tretinách meranej plochy objavovať už od hĺbky 0,1 m, pričom v strednej tretine doznievali v hĺbke 0,9 m a v južnej tretine v hĺbke až 1,5 m. Medzi priekopou a valom sa potvrdila ďalšia líniová štruktúra, ktorá naznačuje ďalší kamenný múr. V severnej tretine sa ukázala vo vale časť oblúkovitej línie s priemerom cca 5 m, ktorý predstavuje pozostatok tzv. bastiónu.

Sondáž sme realizovali prostredníctvom dvoch archeologických sond (obr. 63: 1), ktoré boli vytýčené naprieč najvýraznejšími geofyzikálnymi anomáliami do plochy už skúmanej v rokoch 1968–1975 (sonda 1), ale aj neskúmanej juhovýchodnej línie opevnenia sídliska (sonda 2). Boli prehlbované súbežne a rovnakou metodikou, ktorá spočívala v postupnom znižovaní úrovne v mechanických vrstvách (v dokumentácii označené ako planum) v hĺbkovom rozsahu 10–15 cm a v plastickej preparácii fortifikačných prvkov zachytených v polohe *in situ*, menovite vonkajšieho kamenného múru, kamennej plenty valu a valového násypu. Na úrovni každej vrstvy sa nálezová situácia geodeticky zamerala, zdokumentovala sa kresbovo, fotograficky a s využitím 2D a 3D fotogrametrie. Rozpoznané stratigrafické kontexty boli štandardizovane popísané a označené unikátnym číslom. Nálezy sme z každej hĺbkovej úrovne evidovali samostatne, nielen v sektorovej sieti s rozmermi 1 × 1 m, ale aj v rámci rozpoznaných vrstiev. Zároveň boli systematicky odoberané geologické, archeobotanické a pedologické vzorky pre potreby datovania OSL, rádiouhlíkového datovania a chemických analýz.

Sonda 1 (obr. 63: 2, 3; 64). Pôvodne bola vytýčená s rozmermi 2 × 6 m v smere JJZ – SSV naprieč valom približne v polovici východnej línie opevnenia v úseku, ktorý bol skúmaný v rokoch 1968–1975. Po porovnaní nálezovej situácie s pôvodnou dokumentáciou bolo možné plochu stotožniť so sondou III v metroch 2–(–4), pričom pôvodne ponechaný kontrolný blok v jej východnom, resp. juhovýchodnom profile sme zachytili pozdĺž juhovýchodného profilu novo vytýčenej sondy. Od juhozápadu na severovýchod sme plochu sondy rozdelili na sektory A1/2–F1/2. Kvôli dokumentácii priebehu vonkajšieho kamenného múru bola dodatočne rozšírená o 2 m juhozápadným smerom – o sektory G1/2 a H1/2. V sektoroch A1/2, B1/2 a čiastočne aj C1/2 bola znížená na úroveň zvetraného kamenného geologického podložia (vrstva 4, hĺbka 80–100 cm, niveleta 610,87–611,19 m n. m.). V sektoroch C1/2 a D1/2 bola znížená na úroveň vrchných vrstiev valového násypu (vrstva 2, hĺbka 20–40 cm, niveleta 612,09–612,29 m n. m.). V sektoroch E1/2–H1/2 bola, s výnimkou vypreparovaných kamenných prvkov opevnenia, znížená až na sterilné štrkopieskové podložie (vrstva 4, hĺbka 90–120 cm, niveleta 610,81–611,03 m n. m.).

Na základe odlišností vo farbe, konzistencii, štruktúre či pôdnom skelete sme v profiloch a plánoch vyčlenili celkom 51 kontextov. Po prvotnom znížení povrchovej vrstvy hnedej lesnej pôdy (kontext 1001) bolo možné na úrovni vrstvy 1 a 2 rozpoznať zásyp pôvodnej sondy III (kontexty 1002–1006), horné zvetrané depozity valového násypu (kontexty 2002 a 2003) a vrchné rady kamenných pieskovcových blokov, z ktorých bola vybudovaná kamenná plenta valu (kontext 2001) a vonkajší kamenný múr (kontext 2009). Po odstránení recentného zásypu sme odkryli pôvodnú úroveň výskumu opevnenia z rokov 1968–1975. V tom období bol obnažený val, v severovýchodnej časti pozdĺžne prerezaný, s max. dochovanou výškou cca 80–90 cm, v rámci ktorého bolo farebne odlišiteľných niekoľko násypových vrstiev. Z vonkajšej strany ho vymedzovala kamenná plenta v šikmom sklone 60° s max. výškou 80 cm, ktorá bola vybudovaná z plochých nasucho kladených pieskovcových platní, v časti koruny so šírkou 30–40 cm. Nižšie situovaný predsunutý a samostatne stojaci vonkajší kamenný múr so šírkou koruny 40–45 cm, vystavaný z identických nasucho kladených pieskovcových blokov, dosahoval max. výšku 55–65 cm. Medzi nimi bola zachytená tmavohnedá vrstva udupanej vrstvy zeminy (kontext 2006), v západnej tretine tmavšie sfarbená (kontext 2007), ktorá bola v pôvodnej dokumentácii označená ako „ochodza“. Keďže primárnym účelom výskumu bol odber pôdných vzoriek z intaktných vrstiev spod kamenných konštrukcií, celá plocha sondy bola znížená na sterilné podložie. Pred a v medzipriestore predsunutého kamenného múru a kamennej plenty valu ho tvoril červenkastý štrkopiesok (kontexty 2010 a 2017) a pod valom zvetrané skalné podložie (kontexty 2008 a 2020). Styčnú plochu kamennej plenty a valu sme pozdĺž juhovýchodného profilu v sektore C1 preskúmali 50 cm širokým zisťovacím rezom.

Z interpretačného a chronologického hľadiska možno zdokumentované kontexty s rôznou mierou pravdepodobnosti považovať za pozostatky zvetraného geologického podložia, resp. terén pred výstavbou opevnenia (kontexty 2008, 2010, 2014, 2016–2020, 2028, 2030, 2032, 2033, 2038, 2039, 2043 a 2044), štruktúry súvisiace so samotnou výstavbou opevnenia (kamenná plenta valu – kontext 2001; predsunutý kamenný múr – kontext 2009; val – kontexty 2002–2004, 2011–2013, 2015, 2021–2027, 2029, 2034, 2036, 2037, 2040–2042 a 2045), úroveň terénu po výstavbe opevnenia (kontexty 2006 a 2007), terén rezu valom, ktorý bol sformovaný počas výskumu v rokoch 1968–1975 a zásyp sondy III po ukončení výskumu v roku 1975 (kontexty 1002–1006, 2031 a 2035), pôdny horizont sformovaný po zásype sondy III (kontext 1001) a možný bioturbatívny zásah (kontext 2005). Identické pieskovcové bloky, z akých bola vystavaná kamenná plenta valu a predsunutý kamenný múr, sa sporadicky vyskytli aj v samotných násypových vrstvách valu. Intrúzie pieskovcov boli dobre odlišiteľné od dominantného kamenného skeletu, ktorý tvorila vylámaná zvetraná hornina podložia odlišného geologického pôvodu, najskôr z predsunutej priekopy. Poukazujú tak na skutočnosť, že komponenty opevnenia museli byť vystavané súbežne. Kamenná plenta priliehajúca

bezprostredne k horizontálne a transversálne orientovaným násypovým vrstvám valu indikuje, že k jej výraznému zošikmeniu nemuselo dôjsť v dôsledku deštrukcie pôvodne vertikálne stojacej štruktúry, ale bola takýmto spôsobom postavená intencionálne.

Nálezový súbor obsahuje primárne artefakty z prelomu staršej a strednej doby bronzovej, menovite keramiku (72 ks), amorfnú mazanicu (24 ks) a kamenné úštepky (2 ks). V súbore sú doložené aj drobné fragmenty novovekej keramiky (5 ks). S výnimkou dvoch úštepov zo spodnej vrstvy násypu valu (kontext 2015), sa všetky našli v povrchovej vrstve zeminy a v zásype pôvodnej sondy III (kontexty 1001, 1002, 1004–1006). Na ďalšie spracovanie bolo odobraných 12 geologických, 102 pedologických a 32 archeobotanických vzoriek. Deväť vzoriek možno použiť pre potreby OSL datovania (z kontextov 2010, 2016–2021, 2040, 2045) a extrahovaný bol aj jeden drobný uhlík (z kontextu 2038).

Sonda 2 (obr. 63: 4; 65). Pôvodne bola vytýčená s rozmermi 1 × 6 m v smere ZSZ – VJV naprieč valom približne v polovici juhovýchodnej línie opevnenia, v úseku, ktorý nebol v predchádzajúcich rokoch skúmaný. Od juhovýchodu na severozápad sme jej plochu rozdelili na sektory A1–F1. Kvôli dokumentácii priebehu vonkajšieho kamenného múru bola dodatočne rozšírená o 2 m juhovýchodným smerom – o sektory X1 a Y1. V sektoroch C1–F1 bola znížená na úroveň vrchných vrstiev valového násypu (vrstva 2, hĺbka 20–25 cm, niveleta 608,01–607,922 m n. m.). V sektoroch X1, Y1, A1 a B1 bola, s výnimkou vypreparovaných kamenných prvkov opevnenia, znížená až na sterilné štrkopieskové podložie (vrstva 4, hĺbka 30–50 cm, niveleta 607,397–607,536 m n. m.).

Na základe odlišností vo farbe, konzistencii, štruktúre či charaktere pôdneho skeletu sme v plánoch vyčlenili celkom 19 kontextov. Po odstránení povrchovej a podpovrchovej vrstvy hnedej lesnej pôdy (kontexty 3001–3003) sa na úrovni vrstvy 2 v západnej časti sondy odkryli najvrchnejšie dochované násypové vrstvy valu, ktoré boli súdržné a so značným podielom hrubého kamenného skeletu (kontexty 4001, 4002, 4005–4008). V tejto časti sme sondu už neprehľbovali. Vo východnej časti sme na rozhraní valového násypu zaznamenali kumuláciu pieskovcov, ktoré mohli predstavovať kamennú plentu (kontext 4004). Na ich vonkajšej (východnej) strane sa vyskytoval depozit, ktorý mal rovnakú štruktúru zeminy ako valový násyp, avšak nižšej súdržnosti a bez horninových frakcií (kontexty 4003, 4009, 4011 a 4013). Následné zníženie potvrdilo reliktu plenty valu a predsunutého vonkajšieho múru z nasucho kladených pieskovcových blokov (kontext 4010). So šírkou koruny 30–40 cm sa obe štruktúry dochovali v polohe *in situ* do max. výšky 20–30 cm, pričom ich prekryvali vrstvy erodovaných depozitov valu v sekundárnej polohe. V medzipriestore so šírkou 60–70 cm sme v blízkosti kamennej plenty identifikovali pravdepodobne kolovú jamu (kontext 4014). V rovnakom úseku, v blízkosti juhovýchodného profilu, sa odkryla ďalšia kumulácia pieskovcových blokov v kolmej orientácii na kamenný múr a plentu valu, čím vytvárala akúsi spojnicu (kontext 4016). Kamenné prvky opevnenia boli založené na červenohnedom až tmavohnedom štrkovom podloží (kontexty 4012 a 4015). Vzhľadom na obmedzený rozsah výskumu sme v zisťovacej sonde už nepokračovali a plochu sme ďalej nerozšírili ani neprehľbili. Napriek tomu situácie v zisťovacom reze dokladajú evidentný potenciál ďalšieho archeologického výskumu v neskúmaných častiach sídliska.

Zdokumentované kontexty možno rozdeliť na pozostatky pôvodnej úrovne terénu pred výstavbou opevnenia (kontexty 4012 a 4015), štruktúry súvisiace so samotnou výstavbou opevnenia (kamenná plenta valu – kontexty 4004 a 4016?; predsunutý kamenný múr – kontexty 4010 a 4016?; kolová jama – kontext 4014; val – kontexty 4001, 4002, 4006–4008), erodované vrstvy násypu valu v sekundárnej polohe (kontexty 4003, 4005, 4009, 4011 a 4013) a pôdny horizont sformovaný po erózii opevnenia (kontexty 3001–3003). Deštrukcia valu do úrovne zachovanej kamennej plenty dokladá jej dôležitú funkciu pre udržanie statiky násypu. Pieskovcové bloky z tejto časti boli odčlenené najskôr obyvateľmi obce Spišský Štvrtok po devastačnom požiari, ktorý začiatkom 20. stor. poškodil väčšinu z domov a poľahky dostupné kamene z lokality boli použité pri novej výstavbe. Dokladá to eventuálne aj niekoľko menších dislokovaných pieskovcov nájdených pred vonkajším kamenným múrom. V priebehu niekoľkých desaťročí násyp vzhľadom na prirodzený sklon terénu postupne erodoval cez kamenné prvky do sekundárnej polohy a prikryl ich. Kolová jama identifikovaná pri vonkajšej päte plenty naznačuje, že fortifikácia mohla byť lokálne doplnená o neurčitú drevenú konštrukciu. Obmedzená šírka sondy nedovoľovala jednoznačne preskúmať, či kumulácia pieskovcových blokov bola konštrukčne previazaná s kamennou plentou valu a s predsunutým vonkajším kamenným múrom a vytvárala tým priečnu spojnicu alebo je len translokoványm depozitom v sekundárnej polohe.

Z nálezov sa okrem zlomku bližšie neurčiteľného, pravdepodobne novovekého železného predmetu vyskytla výhradne keramika (44 ks) a drobná mazanica (2 ks) z prelomu staršej a strednej doby bronzovej. Koncentrovali sa v hnedej lesnej pôde sformovanej po erózii valu (kontexty 3001 a 3002), v samot-

ných erodovaných vrstvách valu (kontexty 4005, 4009–4011 a 4013) či vo vrchnom depozite valu, ktorý bol premiešaný s podpovrchovou vrstvou hnedej lesnej pôdy (kontext 4001). Na ďalšie spracovanie bolo odobraných desať archeobotanických vzoriek a dva drobné uhlíky (z kontextu 4013).

Zo stratigrafického hľadiska sa preukázalo, že jednotlivé komponenty opevnenia (priekopa, valový kamenno-hlinitý násyp, vonkajšia kamenná plenta, vonkajší predsunutý kamenný múr) boli budované súčasne a plánovite totožnými konštrukčnými postupmi v rôznych častiach sídliska. Možno tak vylúčiť diskutovanú alternatívu o neskoršej recyklácii už vybudovaného zemného valu, ktorý mohol byť v mladšom sídelnom horizonte doplnený o kamenné prvky. Keďže opevnenie nepoškodil požiar, v telese valu sa nedochovali kompaktné organické makrozvyšky. Zároveň bol násyp valu sterilný na archeologické nálezy. Málopočetná báza archeologických nálezov z vrstiev v okolí fortifikácie pozostáva z dvoch silicitových úštepov, fragmentov keramiky a mazanice z prelomu staršej a strednej doby bronzovej, ktoré kultúrne prislúchajú otomansko-füzesabonskému kultúrnemu komplexu. Drobné úlomky novovekej keramiky sa koncentrovali výhradne v sonde 1 – v zásype, ktorým bol vyrovnaný výkop pôvodnej sondy III po ukončení výskumu v roku 1975. Podrobné výsledky revízieho výskumu pripravujeme, spolu s výsledkami prírodovedných analýz (archeobotanika a rádiouhlíkové datovanie v spolupráci s M. Hajnalovou, OSL v spolupráci s P. Moskom, chemické analýzy pôdných vzoriek v spolupráci s J. Petříkom a K. Slavičkom), na publikovanie v samostatnej spoluautorskej štúdii.

Literatúra

- Kovalčík 1970 – R. M. Kovalčík: Záchranný archeologický výskum na „Barimbergu“ pri Spišskom Štvrtku (okr. Spišská Nová Ves). *Musaica* 21 (10), 1970, 5–12.
- Novotný/Kovalčík 1967 – B. Novotný/R. M. Kovalčík: Sídlisko zo staršej doby bronzovej pri Spišskom Štvrtku, okr. Spišská Nová Ves. *Musaica* 18 (7), 1967, 25–46.
- Oravkinová 2018 – D. Oravkinová: *Výšinné opevnené sídlisko otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku v kontexte karpatského kultúrneho vývoja*. Dizertačná práca. Archeologický ústav SAV. Bratislava – Nitra 2018.
- Oravkinová/Hromádová/Vlačíky 2017 – D. Oravkinová/B. Hromádová/M. Vlačíky: Kostená a parohová industria z výšinného opevneného sídliska v Spišskom Štvrtku. *Slovenská archeológia* 65, 2017, 23–80.
- Oravkinová/Vladár 2019a – D. Oravkinová/J. Vladár: Chronological framework of the fortified settlement in Spišský Štvrtok in the context of the Otomani-Füzesabony cultural complex. *Studia Hercynia* 23/2, 2019, 150–172.
- Oravkinová/Vladár 2019b – D. Oravkinová/J. Vladár: The phenomenon of hoarding at the fortified settlement in Spišský Štvrtok. In: K. P. Fischl/T. L. Kienlin (eds.): *Beyond Divides – The Otomani-Füzesabony Phenomenon*. Bonn 2019, 83–119.
- Oravkinová/Vladár 2021 – D. Oravkinová/J. Vladár: Some Are More Equal Than Others: Intrasettlement Social Organization in Spišský Štvrtok (EBA/MBA, Slovakia). *Cambridge Archaeological Journal* 31/2, 2021, 183–210. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0959774320000311>
- Vladár 1970 – J. Vladár: Zisťovací výskum opevneného sídliska otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku. *Východoslovenský pravek* 1, 1970, 37–47.
- Vladár 1972 – J. Vladár: Predbežná správa o systematickom výskume opevneného sídliska otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku. *Archeologické rozhledy* 24, 1972, 18–25.
- Vladár 1975 – J. Vladár: *Spišský Štvrtok. Opevnená osada otomanskej kultúry*. III. medzinárodný kongres slovanskej archeológie – Bratislava 7.–14. september 1975. Nitra 1975.
- Vladár 1976 – J. Vladár: Komplexný výskum opevneného sídliska otomanskej kultúry v Spišskom Štvrtku. *AVANS* 1975, 1976, 215–223.

Pramene

- Javorský 1985 – F. Javorský: *Machalovce*. Nitra 1985. Výskumná správa 11093/85. Dokumentácia AÚ SAV, v. v. i.
- Pivovarová 1962 – Z. Pivovarová: *Spišský Štvrtok*. Nitra 1962. Výskumná správa 1023/62. Dokumentácia AÚ SAV, v. v. i.
- Pivovarová 1963 – Z. Pivovarová: *Spišský Štvrtok*. Nitra 1963. Výskumná správa 1444/63. Dokumentácia AÚ SAV, v. v. i.

REVISION EXCAVATION OF FORTIFICATION AT THE EARLY BRONZE AGE SETTLEMENT IN SPIŠSKÝ ŠTVRTOK. Spišský Štvrtok (Levoča district), rural area, NCM Myšia hôrka (CLM no. 2369), fortified settlement, geophysical survey, archaeological excavation for scientific and documentation purposes, Early Bronze Age to Middle Bronze Age (Otomani-Füzesabony cultural complex), Postmedieval period, 20th century. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The fortified settlement from the turn of the Early and Middle Bronze Age is located on the edge of the northeastern slope of Myšia hôrka hill, northwest of the village of Spišský Štvrtok and southwest of the road between Spišský Štvrtok and Jánovce-Machalovce. It is known to experts mainly thanks to the systematic excavation led by J. Vladár, who examined almost the whole settlement from 1968 to 1975. Since then, the settlement area has been temporarily unused for agricultural purposes. As a result, the site was covered with pine woods and other

wind-dispersed invasives. The current activities are part of the complex processing and evaluation of the locality. The goal of the geophysical survey and archaeological excavation at the site in 2019 and 2020 was to specify the localization and georeferencing of the original plan. We also focused on documenting the preservation of the excavated and unexcavated parts of the fortification system – particularly its southeastern part. Based on this information, trenching was planned to verify the stratigraphic relations of construction elements of the fortification and to take soil samples primarily for chronological research. Last but not least, some activities focused on the survey of the nearby surroundings of the settlement to verify the presence and extent of the unfortified catchment area.

Concerning the diverse geomorphology of the terrain, vegetation situation, and character of the expected archaeological structures, three different methods were applied during the geophysical survey carried out in two stages – magnetometry, georadar, and electrical resistivity tomography. In first stage, which was focused on the study of the broader surroundings, i. e., the catchment area of the central site, the geomagnetic survey was used. Based on the measured abnormal values, the existence of the unfortified part in the nearest vicinity along the eastern edge, where the entrance to the fortified area was examined, can be denied. However, the cumulation of settlement pits near the farmyard of the former cooperative north of the settlement was confirmed. Therefore provides a perspective of further targeted excavation.

In the second stage, the geophysical survey – electrical resistivity tomography and georadar measuring – focused on the settlement area or the southeastern fortification line, which is still visible in the terrain. First, the 80 × 30 m area was cleared of grass, short wind-dispersed woods, and shrubs preventing the passage. After that, the section was searched by metal detectors. Apart from modern metal waste, it signaled objects documenting the previous presence of archaeologists at the site, e. g., corroded cans, a belt buckle, hooks, nails, and a heller coin from 1964.

The electrical resistivity profiling recorded several anomalies reflecting different compositions of sediment to the depth of approx. 0.5 m. The most distinct structure is the stone-earthen rampart with a linear course and width of approx. 5–7 m. It is interrupted by exploitation in its northern half. On the interior (western) side, it was followed by a linear structure with a different fill. It was approx. 1.5–2.5 m wide, and it was probably a relic of a drainage trench or a narrow ditch, which might have been used for embedding the original wooden support construction. On the exterior (eastern) side, fill of an approx. 7 m wide ditch with lower resistivity values was detected. The interface of the rampart's outer edge and the ditch's interior edge was recorded along almost the entire length of the measured area; on the northern side, the exterior edge of the ditch is partly visible. Besides these features, several interferences in the bedrock with questionable archaeological potential were documented.

While the areal electrical resistivity measuring confirmed the course and interruption of the fortification corresponding with the original plan of the site, georadar prospecting allowed more appropriate evaluation of the current state of preservation together with the depth of individual structures. The relics of the rampart and the ditch started to appear 0.1 m deep in the two southern thirds of the measured area; they disappeared 0.9 m deep in the middle third and 1.5 m deep in the southern third. Linear structure was confirmed between the ditch and the rampart, indicating another stone wall. Part of an arcuate line with a diameter of approx. 5 m appeared in the northern third. It represents the remains of a so-called bastion.

Two archaeological trenches were executed (Fig. 63: 1), crossing the most significant geophysical anomalies in the excavated (trench 1; Fig. 63: 2, 3; 64) as well as the unexcavated southeastern line of the settlement fortification (trench 2; Fig. 63: 4; 65). They were examined simultaneously using the same methodology – the planum method and plastic preparation of the fortifying elements detected *in situ*. The find context was measured on each layer level, documented by drawings, photographs and using 2D and 3D photogrammetry. The recognized stratigraphic contexts were described according to standards and indicated with a unique number. Finds from each layer were recorded separately, not only in the sector grid of 1 × 1 m, but also within the recognized features. Simultaneously, geological, archaeobotanical, and pedological samples were taken.

In terms of stratigraphy, it was proved that individual components of the fortification (ditch, stone-earthen rampart, outer dry-stone fence of the rampart, outer dry-stone wall) were built simultaneously and following a same plan, using identical construction methods in different parts of the settlement. Thus, the discussed alternative of later recycling a previously built earthen rampart, completed with stone elements in the later settlement horizon, can be denied. Since the fortification was not damaged by fire, no compact organic macro remains were preserved in the rampart body. As for archaeological finds, the rampart was sterile. The small collection of archaeological finds from the layers around the fortification consists of two lithic flakes, pottery fragments, and daub from the turn of the Early and Middle Bronze Age, which culturally belong to the Otomani-Füzesabony cultural complex. Small fragments of Postmedieval pottery were concentrated exclusively in trench 1, in the recent fill leveling of the original excavated trench III dated to the end of excavation in 1975. The revision excavation and the complex results of the natural science analyses (archaeobotany, OSL, chemical analyses of soil samples, radiocarbon dating) are prepared for publishing in a separate co-authored study.

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKEJ AGLOMERÁCIE BOJNÁ V ROKU 2020³⁰

Karol P i e t a – Zbigniew R o b a k

B o j n á (okr. Topoľčany), polohy Valy (Bojná I) a Hradisko (Bojná II), hradiská, výskum pre vedecké a dokumentačné účely, neskorá doba bronzová, doba sťahovania národov (5. stor.), včasný stredovek (9.–10. stor.), včasný novovek (16. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Výskum aglomerácie Bojná sa počas štrnástej sezóny zameriaval na pokračovanie prác na západnom predhradí a na centrálnej ploche hradiska Valy. Zároveň sa realizovali prieskumy a sondáže na ďalších polohách. Pandemické obdobie dovolilo realizáciu výskumu len v obmedzenom rozsahu. O výsledkoch predchádzajúcich sezón informujú príspevky v periodiku AVANS (*Pieta/Jakubčinová/Robak 2022; Pieta/Robak 2019; 2023a; 2023b; 2023c; Pieta a i. 2011; 2013; 2015; 2016; 2017; 2018; 2020*). Súhrnný prehľad súčasného stavu poznania aglomerácie Bojná prinieslo druhé rozšírené vydanie monografie Bojná 2 (*Pieta/Robak 2017*) a ďalšie práce (*Borzová/Pieta/Jakubčinová 2020; Pieta/Robak 2018; 2023d; Robak 2021; 2023*).

V rámci dohôd o spolupráci s Archeologickým ústavom SAV, v. v. i., sa na terénnej praxi v Bojnej zúčastnili skupiny študentov z Jagelovskej univerzity v Krakove, Univerzity Marie Curie-Skłodowskej v Lubline a Univerzity Adama Mickiewicza v Poznani.

Hradisko Bojná I-Valy

Na plochách 2 a 8 v centrálnej časti hradiska boli počas minulého roka otvorené nové plochy, z ktorých zaujímavé nálezy poskytli sondy LXII–LXV a LXVII, kde sa okrem iného v značnom objeme našli železné krúžky z krúžkovej zbroje. Krúžky sa sústreďovali v severnej časti sond. Netvorili zhľuky, ale boli rozptýlené na ploche niekoľkých metrov štvorcových. V tomto roku boli sondy rozšírené o sondu LXXI, kde sa našli aj ďalšie krúžky a sondu LXIX, ktorá bola bez nálezov. Ďalšia detailná analýza pomôže zistiť, či ide o miesto výroby.

V sonde LXVI bol v predchádzajúcom roku čiastočne preskúmaný objekt 55 – hlboká oválna jama s kolmými stenami. Vo výplni sa našla početná keramika, mazanica, ako aj súčasti bojovníckeho výstroja a vyzbroja. Aktuálne bol objekt doskúmaný (sonda LXVI/b) a sonda sa rozšírila o úseky LXVIII a LXX. Nezistili sa však žiadne nové informácie ohľadom jeho funkcie. Pravdepodobne ide o hospodársky objekt.

Na ploche 4 v severnej časti západného predhradia bola otvorená sonda LXXII, situovaná v mieste povrchovej koncentrácie kovových nálezov. 25 zlomkových železných predmetov tu však pravdepodobne zostalo po nelegálnych hľadačoch z čias pred začatím systematického výskumu. Vo vrstve v tesnej blízkosti sondy sa našla hrivna a z plochy sondy pochádza fragment striebornej bubienkovej náušnice (obr. 66: 3).

Realizovala sa terénna prospekcia bezprostredného okolia hradiska. Potvrdilo sa, že v čase existencie hradiska sa intenzívne využívali plochy v predpolí opevneného západného predhradia, ale aj strmé svahy pod južnou hradbou.

Predpolie južného valu hradiska bolo v minulosti príležitostne kontrolované detektorom, ale až v aktuálnej sezóne sa začalo v tomto priestore so systematickou plošnou prospekciou. Postupovalo sa od úpätia juhozápadného ohybu hlavného valu severovýchodným smerom pozdĺž strmého svahu pod bázou násypu až po záhyb fortifikácie. Nájdené artefakty sa priebežne zameriavali a dokumentovali. V prvom úseku sa našlo len niekoľko nevýrazných železných predmetov. V ďalších častiach sa na povrchu svahu vyskytovala aj sporadická keramika, našiel sa tiež praslen. V hĺbkach 2–45 cm sa našlo viac železných predmetov (radlica, sekera bradatica, hroty šípov).

Najvýznamnejším nálezom bol depot železných predmetov označený poradovým číslom 29 (obr. 66: 4), ktorý bol nájdený na strmom svahu pod valom. Predstavoval skupinu neúplných, ale aj celých železných predmetov, menovite kľúč, nôž, zubadlo, hrivny, železné plechy, pravdepodobne z kotla. Z nich najvyššie uložené tri predmety sa nachádzali evidentne na pôvodnom mieste v jamke tesne poniže valu. Ďalšie súčasti nálezu boli pravdepodobne vplyvom erózie rozptýlené nižšie po spádnicí v dĺžke 22 m. Zo sondy v mieste depotu boli získané vzorky uhlíkov, ktoré pochádzali pravdepodobne z čelnej pleny valu.

Počas dokumentovaného povrchového prieskumu predpolia západného predhradia v polohe Trhovisko sa našli viaceré kovové nálezy, ako hroty šípov a drobné súčasti bojovníckeho výstroja (prevliečka,

³⁰ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0563. Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0043/22.

nákončie a pod.), západka zámky (*Pieta/Robak 2023d; Robak 2023*). Bez identifikácie objektov prostredníctvom sondáže nie je stále jasné, či západné predpolie hradiska bolo trvalejšie obývané, alebo či ide stopy dočasných, napr. vojenských aktivít. Zaujímavými nálezmi dokladajúcimi využívanie cesty cez hradisko v období včasného novoveku sú mince (obr. 66: 1, 2). Z prieskumu pochádza poľský jagelovský korunný polgroš Alexandra I. (1501–1506) MONETA REGIS POLONIAE (KOP389) a denár Ferdinanda I. (1526–1564) PATRONA UNGARIAE z kremnickej mincovne (ÉH745).

Bojná II

Cieľom prospekcie bolo dokončiť systematický povrchový prieskum lokality Hradisko z uplynulého roku. Zamerali sme sa na južné a juhozápadné časti areálu, kde sa povrch skúmal pomocou detektorov a úspešne sa prehľadali aj severné a severovýchodné časti areálu. Všetky významnejšie artefakty sa fixovali pomocou GPS. Jednotlivé kovové predmety sa nachádzali v bleďožltej prachovitej hline v hĺbke 20–35 cm pod dnešným povrchom. Celkovo bolo zaevidovaných 23 kovových predmetov. Veľká väčšina z nich patrí do doby sťahovania národov. Z nich možno spomenúť ošúchaný denár Marca Aurélia so stopami po úderoch kladivom, neskororímsku bronzovú mincu (Constantius II.), bronzovú oblúkovitú sponu a časť oloveného modelu. Do tohto obdobia patria najskôr aj malé zlomky bronzových nádob, určené pravdepodobne ako materiál na pretavenie. Pre datovanie včasnostredovekého využívania lokality je dôležitá bronzová lunicová náušnica, ktorá môže pochádzať z prvej polovice 9. stor. (*Pieta/Robak 2023d*). Novým prvkom v nálezovom inventári lokality je časť čepele noža z neskorej doby bronzovej.

Literatúra

- Borzová/*Pieta/Jakubčinová 2020* – Z. Borzová/K. Pieta/M. Jakubčinová: *Bojná 3. Poľnohospodárske náradie z hradiska Valy a jeho zázemia*. Nitra 2020.
- Pieta/Jakubčinová/Robak 2022* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2016. *AVANS* 2016, 2022, 112–114.
- Pieta/Robak 2017* – K. Pieta/Z. Robak (ed.): *Bojná 2. Nové výsledky výskumov včasnostredovekých hradísk*. 2. vydanie. Nitra 2017.
- Pieta/Robak 2018* – K. Pieta/Z. Robak: The Early Medieval Hillfort Bojná-Valy, Slovakia, and its Defence System. *Acta Archaeologica Carpathica* 52, 2018, 171–186.
- Pieta/Robak 2019* – K. Pieta/Z. Robak: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2014. *AVANS* 2014, 2019, 124–127.
- Pieta/Robak 2023a* – K. Pieta/Z. Robak: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2017. *AVANS* 2017, 2023, 107–109.
- Pieta/Robak 2023b* – K. Pieta/Z. Robak: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2018. *AVANS* 2018, 2023, 110–113.
- Pieta/Robak 2023c* – K. Pieta/Z. Robak: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2019. *AVANS* 2019, 2023 78–81.
- Pieta/Robak 2023d* – K. Pieta/Z. Robak: Wczesnośredniowieczne grodziska w Bojnjej – 15 lat badań archeologicznych. In: J. Gancarski (ed.): *Wczesne średniowiecze w Karpatach*. Krosno 2023, 93–121.
- Pieta a i. 2011* – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekého hradiska Bojná v rokoch 2007 a 2008. *AVANS* 2008, 2011, 205–210.
- Pieta a i. 2013* – K. Pieta/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2009. *AVANS* 2009, 2013, 203, 182–187.
- Pieta a i. 2015* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná. *AVANS* 2010, 2015, 182–184.
- Pieta a i. 2016* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2011. *AVANS* 2011, 2016, 185–190.
- Pieta a i. 2017* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2012. *AVANS* 2012, 2017, 129–135.
- Pieta a i. 2018* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná v roku 2013. *AVANS* 2013, 2018, 129–133.
- Pieta a i. 2020* – K. Pieta/M. Jakubčinová/Z. Robak/T. Vangľová: Výskum včasnostredovekej aglomerácie Bojná. *AVANS* 2015, 2020, 119–123.
- Robak 2021* – Z. Robak: Wczesnośredniowieczne grodzisko Bojná-Valy na Słowacji. Nowe interpretacje. *Historia Słoworum Occidentis* 28/1, 2021, 36–64.
- Robak 2023* – Z. Robak: Včasnostredoveké opaskové kovania typu Bojná. Nové nálezy. *Študijné zvesti AÚ SAV* 70, 2023, 309–326.

RESEARCH OF THE EARLY MEDIEVAL AGGLOMERATION BOJNÁ IN 2020. Bojná (Topoľčany district), Valy (Bojná I) and Hradisko (Bojná II) sites, hillforts, excavation for scientific and documentation purposes, Late Bronze Age, Migration period (5th century), Early Middle Ages (9th–10th centuries), Modern period (16th century). Finds deposited at: Institute of Archaeology of SAS, Nitra. During the fourteenth season, the research of the Bojná agglomeration focused on the continuation of works on the western suburbium and on the central area of the Valy hillfort. At the same time, surveys were carried out at other related sites. In 2019, new trenches were open on plots 2 and 8 in the central part of the Bojna I-Valy hillfort. The trenches LXII–LXV and LXVII provided interesting finds. Most interestingly, there were numerous iron rings from a chain armour. In 2020, these trenches were extended and further rings were found. Their detailed analysis will help to establish whether this is the site of manufacture. In addition to the stationary excavations, extensive surface surveys were carried out on the hillfort and in the surrounding area. During these surveys, part of the western and southern parts of the fortress forefields were examined. An interesting find was a deposit of iron objects (no. 29) hidden in a crumbled rampart. Coins from the 16th century in turn confirm the use of the road passing through the fortification in that period. Surface surveys also covered the Bojná II hillfort. A significant part of the finds come from the period of the Migration period, which corroborates earlier assumptions about the chronology of this site. Among the early medieval finds, it is worth mentioning a fragment of a half-moon-shaped (lunula) earring.

Translation provided by the authors

NOVÁ LOKALITA Z OBDOBIA NEOLITU V OBCI VINIČKY

Martin Pristáš – Kitty Soltészová

V i n i č k y (okres Trebišov), extravilán, poloha Šestorky, ulica Nová, sídlisko, prieskum, neskorý neolit (potiská kultúra). Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad Košice.

Obyvateľ obce Viničky v okrese Trebišov ohlásil výskyt keramických črepov na oráči v priestore za záhradou svojho rodinného domu na ulici Nová. Následne bola vykonaná ohliadka, počas ktorej sa na povrchu oráči našlo väčšie množstvo črepov keramických nádob hlavne s plastickou, menej s rytou výzdobou (obr. 67: 2–8; 68). Ďalej sa zozbieralo väčšie množstvo obsidiánovej kamennej industrie, maza-nica, torzo lastúry, parožie, torzo zrnôtierky alebo brúsneho kameňa, jedna pomerne dobre zachovaná kamenná sekerka a torzo ďalšej (obr. 69). Na základe základného rozboru nájdennej keramiky je možné lokalitu chronologicky zaradiť do obdobia neskorého neolitu do okruhu potiskej kultúry. Analógiou sú napríklad nálezy z výskumu v neďalekých Ižkovciach (Vizdal 1986).

Samotné nálezisko sa nachádza východne od intravilánu na pravom brehu rieky Bodrog (obr. 67: 1). Je situované na miernom svahu klesajúcom južným smerom k rieke, ktorý je v súčasnosti využívaný na poľnohospodárske účely. Výskyt artefaktov v ornici pomerne dobre ohraničil lokalitu zo severu, a tiež z juhu kde sa prirodzene zhoduje s hranicou záplavového pásma. Západnú časť náleziska sa nám nepodarilo presne určiť vzhľadom na záhrady intravilánu. V prieskume východným smerom bohužiaľ bránil poľnohospodárske plodiny. Celková rozloha územia so zachytenými nálezmi je cca 0,7 ha. Kataster obce Viničky sa rozkladá na južnom okraji pohoria Zemplínske vrchy a je známy prirodzeným výskytom obsidiánu. Významnejšie nálezy zo staršej alebo mladšej doby kamennej sme však v obci doteraz neevidovali. Objav novej archeologickej lokality s bohatým fondom sídliskových nálezov z obdobia neolitu má preto značný význam pre budúci výskum.

Literatúra

Vizdal 1986 – M. Vizdal: Výskumy a nálezy Zemplínskeho múzea v Michalovciach. AVANS 1985, 1986, 237–252.

NEW NEOLITHIC SITE IN THE VILLAGE OF VINIČKY. Viničky (Trebišov district), rural area, Šestorky site, Ulica Nová street, settlement, survey, Late Neolithic (Tisza culture). Finds deposited at: Regional Monuments Board Košice. The discovery of the settlement with finds from the Late Neolithic belonging to the Tisza culture (according to the preliminary analysis) is important for further investigation of the prehistoric settlement in the region. The cadastral area of the village of Viničky is well known for the natural occurrence of obsidian and sites from the Neolithic had been absent there. The new archaeological site is situated east of the village, on the right bank of the Bodrog river (Fig. 67: 1). The survey obtained sherds from bodies of pottery vessels, mainly with plastic decoration, obsidian industry, daub, a shell, fragments of a grinding slab and two stone axes (Fig. 67: 2–8; 68; 69).

VÝSKUM NA HRADE KRÁSNA HÔRKA³¹

Alexander R u t t k a y – Peter B e d n á r – Tatiana V o t r o u b e k o v á – Michal Š i m k o v i c

K r á s n o h o r s k é P o d h r a d i e (okr. Rožňava), NKP hrad Krásna Hôrka (č. ÚZPF 518), predstihový archeologický výskum v súvislosti s komplexnou rekonštrukciou NKP, stredovek (14.–15. stor.), novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Archeologický výskum na hrade Krásna Hôrka sa uskutočnil v rámci projektovej prípravy obnovy, vykonávanej z dôvodu komplexnej rekonštrukcie hradu po požiari v roku 2012. Celkovo bolo v areáli hradu v mesiacoch august až október vykopaných 24 exteriérových a interiérových sond (obr. 70: 1). Cieľom výskumu bolo overenie terénnych pomerov v jednotlivých častiach areálu, overenie polohy priebehu zaniknutých inžinierskych sietí a stavebných objektov a doplnenie poznatkov o stavebno-historickom vývoji hradu.

Za najstarší objekt môžeme považovať vežu, stojacu v najvyššie položenej časti hradu. Na overenie situácie sa vytýčila sonda 10 v jej severovýchodnej časti. Po odstránení betónovej podlahy sme zistili, že sa pod ňou, približne v strede veže, nachádza kolmá šachta s lievikovitým okrajom. Táto bola vyhĺbená do skaly počas obnovy hradu v druhej polovici 20. stor. Jej hĺbka od vrchu podlahy po vrch zásypu šachty dosahovala 7,5 m. Skalné podložie v okolí šachty pokrývala nesúdržná stavebná sutina. Z bezpečnostných dôvodov boli preto výkopové práce v tejto sonde zastavené.

Súčasnou gotického jadra hradu bol palác (palác I), pristavaný k juhozápadnému nárožiu a stene veže. V oblasti styku paláca I a veže sa nachádzalo schodisko vedúce popri severnej stene paláca do podkrovia renesančného východného krídla. Jeho hornú časť prekryvala stavebná sutina. Pôvodným cieľom sondy vytýčenej v tomto priestore (sonda 9) bolo očistenie západnej časti schodiska. Postupne sa ukázalo, že stavebná sutina vyplňala priestor medzi dvomi rovnobežnými múrmi – gotickou severnou stenou paláca a mladšou renesančnou stenou, ohraničujúcou renesančné východné krídlo paláca. Stavebná sutina tvorila homogénnu vrstvu obsahujúcu ojedinele veľké kusy drier. Po odstránení bol odkrytý priestor, s hĺbkou siahajúcou pod úroveň prahu dverí, ktorý bol rozdelený v spodnej časti stenou. V stene sa zachytila spodná časť vetracieho otvoru. Po vybratí zásypu a vypreparovaní stien sa ukázalo, že menší priestor s vnútornými rozmermi 1,3 × 0,6 m (rozšírený pod vstupom na rozmer 1,3 × 1,3 m), situovaný východnejšie pri vstupe, ohraničovalo zo severnej a západnej strany murivo pristavané k veži a severnej stene gotického paláca I. Stena ohraničujúca východné krídlo renesančného paláca z juhu bola k severozápadnému nárožiu tohoto objektu pristavaná až neskôr. Interiér objektu v kúte medzi vežou a severnou stenou paláca bol minimálne v hornom podlaží omietnutý, pričom vo zvyškoch omietky v západnej časti miestnosti sa zachoval odtlačok horizontálnej dosky. Ten, spolu s rozmermi miestnosti, dovoľuje vysloviť hypotézu, že ide o zvyšok gotického septikového prvého. Výskum sme z technických dôvodov v hĺbke cca 2,3 m od úrovne podlahy prerušili a jeho pokračovanie plánujeme na rok 2021.

V jadre hradu sme zamerali pozornosť aj na interiér gotického paláca. Palác, resp. jeho časť, bol čistený a skúmaný už v 60. rokoch 20. stor. Za najvhodnejší priestor bol vytypovaný juhozápadný roh západnej miestnosti na prízemí hradného paláca I. Po odstránení modernej dlažby, betónového podkladu a až 100 cm mocnej vyrovnávacej vrstvy stavebnej sutiny bola odkrytá novoveká podlaha z udupanej hliny. Bola výrazne narušená výkopmi zo 60. rokov 20. stor. Okrem plytkého rozšíreného základu južnej a západnej steny paláca sa pod ňou zachytili iba reliktby bližšie nedatovaných vrstiev, ktoré vyplňali depresie v skalnom podloží.

Rozsiahlejší výskum v hradnom jadre sa vykonal v priestore nádvorja I severne od gotického paláca. Štyrmi sondami (sondy 2, 5–7) sme v tomto priestore overili existenciu niektorých predpokladaných stavebných konštrukcií, stratigrafické pomery a terénnu situáciu.

Na vyvýšenej skalnej terase, priliehajúcej ku gotickému palácu I, ktorá zaberá približne tretinu plochy nádvorja I sme overovali stav zachovania zvyškov predpokladanej gotickej hradby, odkrytej výskumom v 60. rokoch 20. stor. (sonda 5; *Fiala/Valašek 1971*, obr. 18). Po odstránení náletovej vegetácie a tenkej povrchovej sutinovej vrstvy bolo odhalené skalné podložie. V horných úsekoch bol na skalnom podloží identifikovaný fragmentárne zachovaný zvyšok muriva, ktorý lemoval okraj skalnej terasy v orientácii JZ – SV. Stopy po mure v niektorých miestach prežrádzala už len vrstva svetložltej malty. Predbežne je toto murivo interpretované ako zvyšok obvodovej hradby zo 14. stor.

³¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0563. Príspevok vznikol s podporou grantových projektov agentúry VEGA 2/0115/22 a 2/0124/20.

Ďalšie dve sondy (sondy 2 a 6) sa zamerali na overenie stratigrafických pomerov a stavebno-historického vývoja severnej časti nádvorí a arkádovej chodby, ktorá priliehala k severnej hradbe. Najstarším identifikovaným objektom bola severná obvodová hradba. V nej sa zachytil odtokový otvor prechádzajúci šikmo cez celú šírku múru. Niveleta ústia otvoru na vnútornej strane hradby zodpovedala približne niveletám liatych maltových podláh, ktoré boli zachytené vo vrstvách 3 a 4 pri východnej stene výklenku. Tým nepriamo indikuje pôvodnú úroveň terénu v čase výstavby hradby. K hradbe bolo nasýpané súvrstvie stavebnej sutiny a hliny. Výrazný sutinový kužeľ, svah prudko klesajúci západným smerom a situácia v oboch sondách 2 a 6 svedčia o tom, že ide o jednorazový násyp, ktorým sa v 16. stor. vyrovnala úroveň terénu po výstavbe severnej obvodovej hradby. Do tohto násypu bol založený nosný múr arkády a chodby popri severnej hradbe, ohraničujúci výklenok z juhu. Niveleta jeho založenia bola vyššie ako niveleta ústia odtokového otvoru, či dnešná úroveň nádvorí. Svedčí to o dodatočnom znížení terénu počas mladších úprav hradu. Najmladšou stavebnou konštrukciou bol múr, uzatvárajúci výklenok na východnej strane. K jeho výstavbe a skráteniu prízemí arkády došlo neskoršie v 20. stor.

Štvrtá sonda v tejto časti hradu (sonda 7) sa nachádzala v prechode medzi nádvorím I a západným krídlom renesančného paláca III. Zámerom bolo preveriť pôvodnú podobu otvoru pred prestavbou v 60.–70. rokoch 20. stor. Po odstránení modernej dlažby bolo v severnej polovici sondy odkryté základové murivo previazané so stojacou stenou. V juhovýchodnej polovici sondy boli zachytené hlinité navážky z obdobia včasného novoveku, do ktorých bolo murivo založené. Pod južnou špaletou dverí prudko vystupovalo na povrch umelo osekané skalné podložie. Zo situácie je preto zrejmé, že otvor bol pôvodne užší a k jeho rozšíreniu došlo až v neskoršom období. Fotodokumentácia z polovice 20. stor. naznačuje, že otvor bol rozšírený severným smerom a počas obnovy v druhej polovici 20. stor. bol súčasne znížený aj terén.

V susednom predhradí I sa skúmala západná časť miestnosti prízemí budovy I, t. j. v bývalej hradnej pekárni (sonda 3). Pôvodným cieľom bolo overenie terénnej situácie a prípadnej existencie zamurovaného otvoru v západnej stene. Pod tehlovou dlažbou a vyrovnávacím sutinovým zásypom zo stavebných úprav v 60. rokoch 20. stor. boli odkryté dve fázy historických podláh. Mladšia maltová podlaha vznikla po výstavbe západnej steny a pece pri severnej stene. Bola porušená murivom staršej pece, ktorej fragment sa zachytil pod jestvujúcou západnou pecou pekárne. Pod touto podlahou sa zistila staršia podlaha z udupanej hliny. Tá zachádzala aj pod múr západnej steny budovy I, čo svedčí o tom, že tu stál starší objekt. Pod staršou hlinenou podlahou bol odkrytý múr z lomového kameňa, spájaný vápennou maltou, postavený priamo na skalnom podloží. Priebehom nerešpektoval pôdorys miestnosti. Tento múr s min. šírkou 1 m vybiehal spod západného múru miestnosti a pokračoval ďalej na severovýchod pod pekárenskú pec. Murivo interpretujeme ako časť neskorogotického severného opevnenia hradu. Jeho výstavbu kladieme rámcovo do 14.–15. stor. Vo vrstve, ktorá vyrovnávala terén na vnútornej strane múru, sa našlo niekoľko črepov, ktoré môžeme datovať do druhej polovice 13. stor. až prvej polovice 14. stor. Súvisia pravdepodobne s prvou fázou existencie hradu. V zásype nad korunou muriva sa našiel bronzový pliešok s podielom striebra. Na základe zloženia kovu a rozmerov ho interpretujeme ako polotovár na razbu mince – cizelum. Spolu s ďalším nájdeným fragmentom a ústrižkom z bronzového plechu by mohli poukazovať na existenciu peňazokazeckej dielne priamo na hrade.

Na nádvorí II na severovýchodnej strane hradu boli celkovo realizované štyri sondy (sondy 12, 18, 19 a 22). Situácie vo všetkých sondách ukázali, že vrchné vrstvy terénu tvoria moderné navážky sutiny, ktoré zvýšili a vyrovnali terén na celom nádvorí. Pod nimi sú staršie novoveké vrstvy, nasýpané po výstavbe obvodovej hradby a bašty v 16. stor. S výnimkou sondy 12, výkopy nedosiahli skalné podložie. Sonda 12 bola vytýčená pri pilieri pristavanom k severnej stene gotickej veže. Cieľom bolo overiť, či je pilier pozostatkom staršej zaniknutej hradby. Tento predpoklad sa nepotvrdil. K nálezom stojacim za zmienku patrí úprava skaly v blízkosti základov veže. Väčšia časť plochy sondy bola až po skalné podložie porušená recentnou vápennou jamou. Sonda 19, pred vstupom do prepojujúcej chodby hradného paláca II, potvrdila zvýšenie terénu v chodbe a pri vstupe do nej. Zároveň sa v nej podarilo zdokumentovať základ nárožia, ktorý výrazne vystupuje z línie nadzemnej časti múru. Predpokladáme, že ide o nárožie staršej stavby. Sonda 22, situovaná západne od vstupu do bašty I, odkryla staršie murivo severnej obvodovej hradby a k nemu pristavaný blok muriva, pravdepodobne oporný pilier. Výskum bol prerušený na úrovni vrstvy prepálenej hliny v hĺbke cca 2 m od dnešnej úrovne nádvorí (niveleta cca 504,3 m n. m.). Mohutné vrstvy novovekých navážok sa potvrdili aj v sonde 18, južne od vstupu do severovýchodnej bašty. Bola do nich bola zapustená aj stavebná konštrukcia, ktorú interpretujeme ako kanalizačnú šachtu pre odvádzanie povrchovej vody. Podobne ako v sonde 22 sme výskum prerušili v hĺbke cca 2,2 m od dnešnej úrovne nádvorí (niveleta 503,6 m n. m.). Všetky skúmané vrstvy pochádzajú až z novoveku – z obdobia po výstavbe hradby a pravdepodobne aj severovýchodnej bašty.

Ďalšia sonda (sonda 1) skúmala interiér severovýchodnej bašty, ktorá vystupovala z nádvorí z vonkajšieho líca obvodovej hradby. Z povrchového prieskumu bolo zrejmé, že časť západnej steny, uzatvárajúcej interiér bašty z nádvorí, bola dostavaná v neskoršom období. Na overenie stratigrafickej situácie a stavebno-historického vývoja stavby bola sonda 1 vytýčená v južnom rohu v interiéri bašty. Ukázalo sa, že terén bol v hornej časti porušený stavebnými úpravami v 20. stor. Pôvodná podlaha bola vyššie a bola uložená na trámoch, po ktorých sa zachovali lôžka v obvodových stenách. Výskumom sa zistilo, že západná stena, tvoriaca jednu stavebnú fázu s obvodovou hradbou bola pôvodne postavená na vynášacom statickom páse. Ten bol neskôr asanovaný a súčasná stena bola postavená neskôr do plytšie založeného výkopu. Výkop porušoval komplex nesúdržných a pomerne sypkých vrstiev, ktoré vznikli po výstavbe bašty. Násypový kužeľ v interiéri bašty neskôr zarovnali sypkým hlinito-štrkovým násypom.

Ďalšie dve sondy (sondy 8 a 11) boli zamerané na overenie stavu zaniknutých odvodňovacích kanalizácií. Prvá (sonda 11) bola v miestnosti medzi delovou terasou a sakristiou kaplnky. Po odstránení tenkej povrchovej hlinito-sutinovej vrstvy boli odhalené fragmenty dlažby z kamenných platní a kamenné tabule pokrývajúce otvor do šachty s hĺbkou cca 2,3 m. Šachta ústí do kanalizácie, ktorá vychádza z nádvorí II, prechádza cez obvodovú hradbu a vyúsťuje do medzistrešného priestoru vonkajšej prístavby sakristie kaplnky I. Tehly použité pri výstavbe šachty a tvar klenby naznačujú, že vznikla niekedy v 17.–18. stor. Druhá kanalizácia sa overovala vedľa hlavného vstupu do hradu v priestore predbránia, kde sa nachádza malá bašta. V priestore pred baštou a vo vnútri bašty bola vytýčená sonda 8, ktorou sme lokalizovali staršiu zaniknutú kanalizačnú šachtu a tehlovo-kamennú dažďovú kanalizáciu. Viedla pod pôvodný kamenný prah dverí, pod podlahu do bašty. Ústila v trativodovej šachte v jej južnej časti. Kanalizačná šachta vznikla v období vybudovania malej bašty v opevnení predbránia, pravdepodobne počas neogotickej prestavby hradu v 19. stor. Svoj účel prestala plniť najneskôr po vybudovaní modernej dlažby v rokoch 2006–2007.

Významný poznatok pre poznanie stavebno-historického vývoja hradu priniesli sondy 14 a 15, ktoré boli vytýčené na malej zatravnenej terase na nádvorí III (predhradie II). Ich cieľom bolo overiť priebeh skalného podlažia a mocnosť nadložných hlinených vrstiev. Sondy siahali od skalného svahu pod renesančným palácom (hradný palác III) po múrik ohraničujúci terasu a obe dokumentovali podobnú stratigrafickú situáciu. Pod recentnou vrstvou z druhej polovice 20. stor., ktorá bola nasýpaná po výstavbe oporného múrika, sa nachádzali zásypové vrstvy z včasného novoveku. Obsahovali veľké množstvo odpadového materiálu (zvieracie kosti, keramické črepy, fragmenty kachlíc) a vrstvy stavebného odpadu (vrstvy kompaktnej vyliatej malty). Odpadový materiál z najspodnejších vrstiev nad skalou, keramické črepy a fragmenty kachlíc, môžeme datovať do neskorého stredoveku až včasného novoveku (15.–16. stor.). Tieto vrstvy vyplňali v oboch sondách depresiu v skalnom podlaží. Rovné dno depresie a vystupujúce skalné podlažie pod podporným múrikom svedčia o jej antropogénnom pôvode. Umelý je aj do skaly vysekaný stupeň široký približne 40 cm, ktorý sme identifikovali v svahu pod stenou paláca. Profil depresie v skalnom podlaží naznačuje, že tento útvar je časťou dosiaľ neznámej priekopy, ktorá bola vybudovaná pred neskorostredovekým opevnením hradu. Rovnako môže ísť o časť úvozovej cesty smerujúcej k neskorogotickej bráne hradu. Na základe nálezov keramiky a kachlíc v zásype mohlo dôjsť k jej zasypaniu najskôr v závere 16. stor., resp. v prvej polovici 17. stor.

Plošne najrozsiahlejší výskum sa vykonal na tzv. parkánovej terase na východnej strane hradu. Vytýčili sme tu osem sond (sondy 4, 16, 17A, 17B, 20, 21, 23 a 24). Jedna z nich (sonda 4) sa nachádzala v severnom cípe terasy, pri styku oplentovania múru obvodovej hradby a severovýchodnej bašty I. Jej cieľom bolo overiť hypotézu o existencii prechodu zo severovýchodnej bašty na terasu. Murivo bašty bolo v tejto časti jednoliate a uvedená hypotéza sa nepotvrdila. Vrstvy v sonde boli zásypové a vyrovnávacie, plné stavebnej sutiny a odpadového materiálu. Povrchové vrstvy súviseli so stavebnými úpravami v 20. stor. Okrem týchto bol v sonde odkrytý základ oplentovania obvodovej hradby a plytké základové murivo severovýchodnej bašty, obe stojace priamo na skalnom podlaží a založené do zásypu depresie v skalnom podlaží. Priebeh okraja depresie nezodpovedal priebehu hradby. To dáva možnosť interpretovať depresiu v skale ako kontraskarpu priekopy.

Ťažiskom výskumu na tejto terase bol odkryv kaplnky, asanovanej počas prestavby hradu v roku 1907. Na mieste jej predpokladanej polohy bol urobený geofyzikálny prieskum. Až na základe výsledkov sa pristúpilo k jej odkryvu (obr. 70: 2). Výskumom sa odkryl obdĺžnikovitý pôdorys stavby, orientovanej v smere SSV – JJZ, so vstupom na južnej strane. Kaplnka bola 9 m dlhá a 6,4 m široká, s vnútornými rozmermi 6,5 × 4 m. Mala dve stavebné fázy. Staršiu tvorila jednoduchá obdĺžniková stavba. V mladšej fáze realizovali na fasáde viaceré neogotické úpravy. Pristavali nárožné piliere, rizality na východnej a západnej strane a portál. Výstavbu kaplnky presnejšie datovať nevieme. Zo stratigrafickej situácie pod

západnou stenou je zrejme, že mohla vzniknúť najskôr v 17. stor. Za pravdepodobnejšie však považujeme datovanie jej vzniku až do druhej polovice 18. stor. Sonda 24 pri juhovýchodnom rohu kaplnky odhalila pozostatky mladšej hrobky, postavenej po neogotickej úprave kaplnky. Zachovali sa z nej vstupné schody z kamenných blokov a tehál, bočné steny zo starostlivo opracovaných pravouhlých kamenných blokov postavených kratšou stranou priamo do zeme tesne vedľa seba a časť tehlovej podlahy pri vstupe. Vnútorň priestor hrobky vyplňali pováľané kamenné bloky, pochádzajúce pravdepodobne zo strechy a stien. Hrobka bola asanovaná pri demolácii kaplnky a jej súčasný stav je výsledkom stavebných prác v 20. stor. pri pokladaní elektrického vedenia.

V subpozícii s pilierom pri juhozápadnom rohu kaplnky bola zistená vrstva kompaktnej malty ohraňujúca na západnej, južnej a východnej strane odtlačkom a negatívom doskového debnenia. Zvyšky dreveného debnenia sa podarilo odkryť aj v severnej časti vrstvy. Ide o pozostatok miesta na miešanie malty. Keďže makroskopické zloženie malty nezodpovedá zloženiu mált použitých v murivách kaplnky, predpokladáme, že ide o objekt, súvisiaci so staršími prestavbami opevnenia. Malta prekrývala mohutnejšie súvrstvie hliny a štrkovitých vrstiev, ktoré vyplňali depresiu v skalnom podloží. Tá dosahovala hĺbku približne 1,1–1,2 m od úrovne okolitého terénu a vbiehala pod západnú stenu kaplnky. Ide pokračovanie priekopy, ktorej kontraskarpa sa zistila v rohu terasy, v kúte medzi oplentovaním hradby a severovýchodnou baštou. V južnejšie ležiacich sondách 17B a 20 bolo do priekopy založené murivo s mierne zvlneným lícom. Pri južnom okraji skúmanej plochy sa zachytilo aj líce muriva vystupujúceho spod existujúcej hradby. Smer priebehu líca nerešpektoval priebeh nad ním stojacej renesančnej hradby. Odlišoval sa aj povrchom a štruktúrou muriva. Predpokladáme, že ide o staršiu fázu obvodového opevnenia hradu. Charakter muriva naznačuje, že hradbu založili do ešte nezasypanej priekopy, ktorá bola pravdepodobne vybudovaná ako súčasť staršieho neskorogotického opevnenia, ktoré potvrdil výskum v delovej plošine v roku 2014 (Nagy a i. 2014). Až v neskoršom období (16. stor.) ju nahradili dodnes stojacou hradbou.

Archeologický výskum NKP hrad Krásna Hôrka priniesol viacero dôležitých poznatkov. Nálezy keramiky z druhej polovice 13. až prvej polovice 14. stor. aj napriek tomu, že boli zistené v sekundárnej polohe mimo jadra hradu, potvrdzujú predpokladanú dobu vzniku hradu. Významným nálezom bolo odkrytie gotického prévetu pri hradnej veži. Novým objavom sú aj zvyšky staršieho opevnenia v severnej časti hradu a na parkánovej terase. Spolu so zachytenými úsekmi dosiaľ neznámej priekopy potvrdzujú rozsiahle prestavby hradu v závere stredoveku a na začiatku novoveku, v priebehu 15.–16. stor. Za nemenej závažný poznatok považujeme aj posunutie datovania výstavby kaplnky na východnom parkáne z druhej polovice 19. stor. do druhej polovice 18. stor., prípadne do prvej polovice 19. stor. Zároveň sa spresnila jej podoba pred neogotickou prestavbou v druhej polovici 19. stor.

Aj napriek tomu, že sa z technických a statických dôvodov nepodarilo doskúmať niektoré sondy v hornom a strednom hrade, výskum ukázal, že areál tejto pamiatky má ešte bohatý nálezový potenciál a môže priniesť ďalšie nové poznatky o vývoji a podobe hradu v stredoveku a na počiatku novoveku.

Pramene

Fiala/Valašek 1971 – A. Fiala/A. Valašek: *Nálezová správa o výskume hornej časti hradu Krásna Hôrka*. Bratislava 1971.

Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Archív Pamiatkového úradu SR.

Nagy a i. 2014 – P. Nagy/I. Choma/A. Karabinoš/M. Šimkovic/M. Wantruba: *Hrad Krásna Hôrka, delová plošina, Krásnohorské Podhradie, okres Rožňava – NKP Hrad Krásna Hôrka č. 518/8 ÚZPF*. Bratislava 2014. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. SNM – Archeologické múzeum, Bratislava.

EXCAVATION AT THE KRÁSNA HÔRKA CASTLE. Krásnohorské Podhradie (Rožňava district), NCM Krásna Hôrka castle (CLM no. 518), development-led archaeological excavation associated with the complex reconstruction of the NCM, Middle Ages (14th–15th centuries), Postmedieval period (16th–20th centuries). Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The archaeological excavation at the Krásna Hôrka castle was executed as part of the project for renovation carried out within the complex reconstruction of the castle after the fire of 2012. In total, 24 exterior and interior trenches were excavated in the castle area in August – October (Fig. 70: 1). The goal of the excavation was to verify the terrain situation in individual parts of the area, the location of the extinct utilities and construction features and to complete information on the construction-historical development of the castle.

The tower in the highest part of the castle can be considered the oldest feature. Its interior was disturbed in the second half of the 20th century. The palace, added to the southwestern corner and the wall of the castle, was part of the Gothic centre of the castle. In the area where the palace touched the tower, an area of 1.3 × 0.6 m (widened to 1.3 × 1.3 m under the entrance) was uncovered. It is a relic of a Gothic septic

garderobe. Excavation was also carried out in the interior of the Gothic palace in the castle centre. The palace, or its part, was cleaned and examined as early as the 1960s. A more extensive excavation in the castle centre was also executed in the courtyard I, north of the Gothic palace. Four trenches (trenches 2, 5–7) verified the existence of some assumed constructions, stratigraphic and terrain situations in this area.

In the neighboring bailey I, the western part of the room on the ground floor of the building I, a former castle bakery, was examined (trench 3). Two stages of historical floors were uncovered under the brick paving and leveling debris backfill from the construction works in the 1960s. A wall from quarry stone joined with lime mortar, which was built on the bedrock, was found under the older earth floor. We suppose that it is part of the Gothic fortification of the castle.

Four trenches were executed in courtyard II on the northeastern side of the castle (trenches 12, 18, 19, and 22). Another one examined the interior of the northeast bastion (trench 1). The situations in all trenches showed that the upper terrain layers are modern loadings that raised and leveled the terrain in the whole courtyard. Older Postmedieval layers, poured after the construction of the curtain wall and the bastion in the 16th century, are below them. Except for trench 12, the excavations did not reach the bedrock. The northeastern bastion extended to the courtyard from the exterior face of the curtain wall. The excavation discovered that the original western wall, belonging to the same construction phase as the curtain wall, was initially built on a static foundation base. This was later destroyed, and the current wall was built in a shallower ditch.

The other two trenches focused on verification of the condition of extinct drainage channels (trenches 8 and 11). The first one was located in the room between the cannon platform and the chapel sacristy. The second channel was verified next to the main entrance to the castle in the barbican, where a small bastion was situated.

Trenches 14 and 15 brought important information on the construction-historical development of the castle. The trenches were executed on the small grassy area in courtyard III (bailey II). They uncovered a terrain depression cut in the bedrock, representing part of a previously unknown ditch built before the Late Medieval fortification of the castle. It could also be a relic of a hollow way leading to the Late Gothic castle gate. Based on pottery and stove tiles in the backfill, it was filled at the end of the 16th century or in the first half of the 17th century at the latest.

The most extensive excavation was carried out on the so-called zwinger terrace on the eastern side of the castle. Eight trenches were defined there (trenches 4, 16, 17A, 17B, 20, 21, 23 and 24). The core of the excavation on this terrace was the unearthing of the chapel, which had been demolished during the castle's reconstruction in 1907. The excavation uncovered the rectangular ground plan of a NNE – SSW oriented structure with an entrance on the southern side. The chapel was 9 m long and 6.4 m wide, with an interior dimension of 6.5 x 4 m. It had two construction phases. The older one was a simple rectangular building. In the younger phase, several neo-Gothic modifications were done on the facade. Corner pillars, avant-corps on the eastern and western sides, and a portal were added. The construction of the chapel cannot be precisely dated. It is clear from the stratigraphic situation under the western wall that it could have been built in the 17th century at the earliest. However, we consider the dating of its construction in the second half of the 18th century more probable. Remains of a more recent tomb, built after the neo-Gothic modification of the chapel, were uncovered at the southeastern corner. Besides the chapel, a Renaissance pit for mortar preparation with timbering negatives was uncovered. The exterior part of the older Renaissance or Gothic ditch and the fortification's exterior face built onto the ditch's interior part before it was backfilled were examined in the subposition.

The archaeological excavation of the NCM Krásna Hôrka castle brought some important information. The pottery finds from the second half of the 13th century to the first half of the 14th century confirm the assumed period of the castle construction. However, they were found in secondary contexts outside the castle center. Discovery of the Gothic garderobe on the castle tower was an important finding. The remains of the older fortification in the northern part of the castle and on the zwinger terrace are new discoveries. Together with the detected sections of a previously unknown ditch, they confirm extensive rebuildings of the castle at the end of the Middle Ages and the beginning of the Postmedieval period, in the 15th–16th centuries. The shift in the dating of construction of the chapel on the eastern zwinger from the second half of the 19th century to the second half of the 18th century or the first half of the 19th century is also considered essential. Its design was also specified before the neo-Gothic reconstruction in the second half of the 19th century. Although some trenches at the upper and middle castle were not examined due to technical and static reasons, the excavation showed that the area of this monument still has a rich potential for finds and can bring further information on the development and design of the castle in the Middle Ages and at the beginning of the Postmedieval period.

DRUHÁ ETAPA VÝSKUMU NA ŠACHTE ALTHANDEL V NOVEJ BANI³²

Matej Styk – Noémi Beljak Pažinová

Nová Baňa (okr. Žarnovica), poloha Althandel, parc. č. 553, technická pamiatka, zisťovací výskum a výskum pre vedecké a dokumentačné účely, novovek (18. a 19. stor.). Uloženie nálezov: Katedra archeológie FF UKF v Nitre.

V intraviláne mesta Nová Baňa na parc. č. 553 realizovala Katedra archeológie FF UKF v Nitre archeologický výskum v dňoch 15.–26. 6., ktorý nadväzoval na zisťovací výskum z predchádzajúceho roku (Styk/Beljak Pažinová 2023). Na skúmanej parcele sa predpokladal areál šachty Althandel (Starý Handel) – miesto prevádzky prvého parného „ohňového stroja“ Newcomenovej konštrukcie na Európskom kontinente. Samotná strojovňa stroja pri šachte Althandel bola podľa dobových prameňov postavená z kameňa a tehál.

Druhá výskumná sezóna odpovedala plošnému výskumu na vedecké a dokumentačné účely v rozsahu potrebnom pre plánovanú prezentáciu. Výkopové práce prebiehali v rámci projektu „Banské múzeum“. Cieľom terénneho výskumu bolo zistiť rozmery predpokladanej strojovne Potterovho ohňového stroja, preskúmať jej interiér, určiť vzťah k mladším objektom a získať doklady využívania stavby v 18. stor. Lokalita bola preskúmaná v šiestich archeologických sondách, v rámci ktorých sa podarilo identifikovať tri objekty (obr. 71). Objekt 1 predstavuje základy kamennej strojovne. Objekt 2 zodpovedá kamenno-tehlovej deštrukcii pravdepodobne technickej stavby. Objekt 3 sú základy jednoduchšej kamennej budovy.

Z kamennej strojovne Potterovho ohňového stroja sa podarilo odkryť tri nárožia (juhozápadné, juhovýchodné a severovýchodné), čo umožňuje s presnosťou stanoviť absolútne rozmery stavby na dĺžku 14,6 m a šírku 7,7 m. Múry tvoril kompaktný ryolitový kameň spájaný vápennou maltou. Južný bol masívnejší so šírkou základov múru 1,94 m, východný múr subtilnejší so šírkou 1,26 m. V jeho južnej časti bol identifikovaný zásah s odlišným zložením lomového kameňa z andezitu a prvkami tehál spájaných svetlo bledou maltou. Pri výskume interiéru sa najvýraznejšie prejavil problém identifikovania vnútorných podláh, ktoré by odpovedali aktivitám z 18. stor. Jedným z nálezov, ktorý sa „zachránil“ vďaka vnútornému ústupku múru je testovací teglík. Vnútorne podlahy dokladala kamenistá vrstva v sonde 2 zachytená v hĺbke 1,1 m. Z tohto kontextu spojeného s aktivitami v 18. stor. pochádza malý počet hnutelných nálezov, z ktorých možno vybrať okraj misky z 18. stor. (obr. 72: 2).

Okolie strojovne tvorila v čase výstavby staršia banská halda, ktorá bola upravená a po výstavbe zarovnaná stavebným odpadom. Následne na nej vznikala pochôdzna úroveň odpovedajúca aktivitám od polovice 18. stor. V sonde 2 bola identifikovaná pochôdzna úroveň o sile 10–15 cm, ktorá postupne klesala západným smerom a tým kopírovala sklon ústupku južného múru. Pri juhozápadnom nároží v sonde 6 bola zistená výrazná kultúrna vrstva v priestore, v ktorom sa predpokladá existencia gápla. V tejto sa objavilo viacero hnutelných nálezov pozostávajúcich z keramiky, železnej podkovy a hlinenej fajky (obr. 72: 1).

Výskumom boli zachytené stavebné úpravy vo východnom múre v podobe záklenku a mladšie zásahy v interiéri strojovne predstavujúce pozostatky kamennej stavby z 19. stor. V sonde 2 bol v interiéroch strojovne v superpozícii zachytený kamenno-tehlový múr objektu 3, ktorý sa napájal na južný múr základov objektu 1. Kamenný múr tvoril prevažne lomový kameň z andezitu spájaný drobnou maltou, ktorá sa skoro vôbec nezachovala. Interiér objektu 3 tvorilo viacero deštrukčných vrstiev. Práve tesne nad prepálenými vrstvami bol objavený mosadzný gombík (obr. 72: 3), ktorý rovnako ako keramický materiál pochádza z obdobia 19. stor. Táto situácia naznačuje existenciu menšej kamennej stavby (objekt 3), ktorá bola postavená vo vtedy už zaniknutom interiéri strojovne (objekt 1), pričom využívala (minimálne) stále existujúci južný múr strojovne.

Literatúra

Styk/Beljak Pažinová 2023 – M. Styk/N. Beljak Pažinová: Prvá etapa výskumu na šachte Althandel v Novej Bani. AVANS 2019, 2023, 94.

³² Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0044.

THE SECOND STAGE OF EXCAVATION AT THE SHAFT ALTHANDEL IN NOVÁ BAŇA. Nová Baňa (Žarnovica district), Althandel site, plot no. 553, technical monument, survey research and research for scientific and documentary purposes, Modern period (18th and 19th century). Finds deposited at: Department of Archaeology of FA UCP in Nitra. The prospecting survey was executed during 15th to 26th June, which followed the survey research in 2019. The aim of the field research was to find out the dimensions of the presumed engine house of Potter's fire engine, to examine its interior, to determine the relationship to the younger buildings and to obtain evidence of the use of the building in the 18th century. The site was explored in six archaeological trenches, which identified three features (Fig. 71). Feature 1 represents the foundations of a stone engine house. Feature 2 corresponds to the stone and brick destruction of a probable technical building. Feature 3 is the foundations of a simpler stone building. Three corners (south-western, south-eastern and north-eastern) of the stone engine house were exposed, allowing the absolute dimensions of the structure to be established with precision at 14.6 m long and 7.7 m wide. In trench 2, the stone and brick wall of object 3, which connected to the southern wall of the foundations of feature 1, was captured in superposition in the interior of the engine room. The interior of feature 3 comprised a number of destructive layers. A brass button was discovered just above the burnt layers (Fig. 72: 3), as well as pottery dating to the 19th century.

Translation provided by the authors

NESKOROSTREDOVEKÝ AŽ NOVOVEKÝ KERAMICKÝ SÚBOR ZO ŠINTAVY³³

Matej S t y k – Barbora S t y k o v á – Katarína Š i m u n k o v á – Noémi B e l j a k P a ž i n o v á

Š i n t a v a (okr. Galanta), Seredská ulica, parc. č. 295/5, 395/2, 4, sídlisko, náhodný archeologický nález, archeologický výskum, vrcholný až neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Katedra archeológie FF UKF v Nitre.

Archeologický výskum bol vyvolaný na základe ohlásenia nálezu početnej kolekcie keramiky a kachlíc, ktorú pri stavebných úpravách a kopaní vínnej pivnice vyzdvihol majiteľ na svojom pozemku rodinného domu. Predmetný pozemok rodinného domu sa nachádza na Seredskej ulici v Šintave. Väčšina zo získaných nálezov pochádzala podľa slov majiteľa z novo vykopanej pivnice v zadnej časti domu (parc. č. 395/4) a len ojedinele z prednej časti pozemku (parc. č. 295/5, 395/2). Bližšie nálezové okolnosti týchto nálezov nie sú známe. Terénny výskum sa realizoval počas dvoch dní v marci a jeho účelom bolo vyzdvihnutie nálezov, zdokumentovanie odkrytej situácie v rámci pivničnej jamy a prehľadanie vykopanej haldy zeminy.

Vykopaná jama na pivnicu mala dĺžku 3,9 m, šírku 2,7 m a hĺbku 2,7 m. Zdokumentované boli všetky štyri profily (severovýchodný, juhovýchodný, severozápadný a juhozápadný), v ktorých sa podarilo identifikovať tri archeologické objekty sídliskového charakteru³⁴ a jeden recentný zásah. Pri začisťovaní profilov vykopanej jamy pivnice boli ojedinele získané ďalšie keramické a železné nálezy, ako aj zvieracie kosti. Z prepálenej časti objektu bola odobratá vzorka uhlíkov. Vizuálne, ale aj detektorom kovov bola prehľadná haldy zeminy, avšak bez ďalších nálezov.

Objekt 1. Bol zachytený v juhozápadnom a severozápadnom profile pivnice a predstavoval odpadovú jamu pozostávajúcu z viacerých výplní, ktorá bola využívaná minimálne v dvoch časových horizontoch. Staršia fáza je datovaná podľa nálezu typického fragmentu hrnca do záveru 13.–14. stor. Mladšiu fázu oddeľuje prepálená vrstva so sekundárne deponovaným pozostatkom pece a obsahovala sporadické nálezy keramických fragmentov a zvieracích kostí. Z analyzovaných druhov boli určené nasledovné: tur domáci (*Bos taurus*), ovca domáca (*Ovis aries*), sviňa domáca (*Sus domesticus*) a kôň domáci (*Equus caballus*).

Objekt 2. Bol zachytený v severovýchodnom a juhovýchodnom profile pivnice. Svojím nepravidelným tvarom a rozmermi 2,2 × 1,5 m pripomínal výrobný objekt. Vzhľadom na bohaté podložné ílovito-sprašové vrstvy mohol tvoriť základ hliníka, ktorý bol neskôr zámerne zaplnený. Podľa slov nálezcu, z toho objektu pochádzala väčšina vyzdvihnutého materiálu, pričom v spodnej výplni dominovali veľké hrubostenné nádoby a sivá keramika (14.–15. stor.). Z vrchnej výplne pochádzali väčšie fragmenty novovekých

³³ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 1/0680/16.

³⁴ Zo statických dôvodov nebolo možné objekty vybrať a ani rozšíriť priestor skúmanej pivnice.

kachlíc a keramiky (16.–18. stor.). Predstavujú ich nádobkové, ale aj komorové tvary zdobené rastlinným a tapetovým vzorom, motívom rozety a dvojhlavého orla (obr. 74). Novoveký riad je zastúpený najmä v podobe džbánov až flašovitých tvarov, panvíc na troch nôžkách, či tanierov (obr. 73).

Objekt 3. Bol zachytený v severovýchodnom a severozápadnom profile. Možno ho datovať len na základe jeho superpozície s mladším objektom 2 do novoveku.

Z pozemku rodinného domu na Seredskej ulici v Šintave pochádza bohatá kolekcia nálezov (907 fragmentov). Predstavujú ju prevažne fragmenty keramického riadu (76,3 %) a kachlíc (19 %) datované od 14. do 17. stor. a ojedinele aj železné predmety (1,7 %), zvieracie kosti (2 %), mazanica (0,9 %) a fragment skla (0,1 %). Tieto nálezy pravdepodobne predstavujú bežný odpad sídliskového charakteru, ktorým boli sekundárne vyplnené staršie objekty. Tie boli identifikované v priestore vykopanej jamy budúcej vínnej pivnice počas archeologického výskumu, ktorým sa potvrdila na lokalite existenciu sídliska s výrobnou činnosťou.

MEDIEVAL AND MODERN PERIOD POTTERY FINDS FROM ŠINTAVA. Šintava (Galanta district), Seredská ulica street, plots nos. 295/5, 395/2, 4, settlement, reported archaeological find, archaeological excavation, High to Late Middle Ages, Modern period. Finds deposited at: Department of Archaeology of FA UCP in Nitra. The archaeological research was initiated by the announcement of the discovery of a large collection of ceramics and stove tiles, which were collected by the owner of the family house during the construction works and digging of the wine cellar. The site is located on Seredská ulica street in Šintava. The excavated ditch for the cellar was 3.9 m long, 2.7 m wide and 2.7 m deep. All four sections (north-eastern, south-eastern, north-western and south-western) were documented, in which it was possible to identify three archaeological features of settlement character and one recent disturbance. These deposits a rich collection of finds (907 fragments). It consists mainly of fragments of pottery (76.3%) and stove tiles (19%) dating from the 14th to 17th centuries, with occasional iron objects (1.7%), animal bones (2%), daub (0.9%) and glass fragments (0.1%). These finds are likely to represent common settlement waste with which older features were secondarily filled. The survey confirmed the existence of a settlement with production activity on the site.

Translation provided by the authors

DVA VÝSKUMY V PREŠOVE-ŠALGOVÍKU

Kamil Š v a ň a

Spoločnosť Archeológia Zemplín, s. r. o., realizovala v Prešove-Šalgovíku dva záchranné výskumy v nadväznosti na plánovanú výstavbu rodinných domov na polohách Sovia ulica a Za kostolom. V oboch prípadoch prebehli práce formou plošnej skrývky na ploche budúcej stavby a sietí.

P r e š o v, časť Š a l g o v í k (okr. Prešov)

a) Sovia ulica, sídlisko, záchranný archeologický výskum, mladšia až neskorá doba bronzová, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Stavebná parcela na polohe Sovia ulica bola situovaná v južnom svahu. Vo východnej časti odkrytej plochy sa zachytil a preskúmal menší objekt kruhového pôdorysu – pravdepodobne kolová jama (obr. 75: 1). Z objektu, plochy stavby a jej okolia (obr. 75: 2, 3) sa získalo menšie množstvo črepového materiálu, ktorý možno rámcovo datovať do mladšej až neskorej doby bronzovej a novoveku.

b) poloha Za kostolom, sídlisko, záchranný archeologický výskum, mladšia až neskorá doba bronzová. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Na polohe Za kostolom bol výskum realizovaný neďaleko západného okraja ľavobrežnej terasy rieky Torysa. Na odkrytej ploche sa nezachytila žiadna archeologická štruktúra. Vzhľadom na pomerne veľké množstvo nálezov, ktoré sa výraznejšie koncentrovali v južnej časti parcely, možno predpokladať, že sa tu v minulosti nachádzal dnes už neidentifikovateľný sídliskový objekt. Popri prevládajúcom črepovom materiáli sa z plochy zozbierali aj nepočetné fragmenty mazanice (obr. 75: 4). Nálezy keramiky možno datovať do obdobia mladšej až neskorej doby bronzovej, čo zodpovedá predbežnému vyhodnoteniu predchádzajúceho záchranného výskumu na lokalite Sovia ulica.

Charakter získaných nálezov však umožňuje o čosi bližšie chronologické zaradenie. Zlomok krátkeho, von vyhnutého okraja (obr. 75: 5) má vzhľadom na priemer ústia dobrú analógiu vo väčšej mise s polguľovitým telom z hradiska v Sedliskách-Podčičve (Kotorová 2015, obr. 5: 9). Podobne formované okraje sa vyskytujú aj pri hrncoch (Kotorová 2015, obr. 6: 1–3, 5). Z misovitej nádoby pravdepodobne pochádza taktiež zlomok dna (obr. 75: 6). Ďalší zlomok dna (obr. 75: 7) a črep z tela s povrchom zdrsneným slamovaním (obr. 75: 9) sú z hrncov. Uvedená úprava povrchu sa často vyskytuje v neskorom stupni gávskej kultúry (Kotorová 2010, 377). Možnú paralelu k miniatúrnej nádobke s prstencovitou nôžkou (obr. 75: 11) predstavuje nález z lužického prostredia mladšej doby bronzovej (Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016, 239, obr. 180: N). Súbor obsahoval aj dva zdobené črepy. Fragment zdobený rytou líniou pochádza pravdepodobne z hornej časti tela dvojkonickkej nádoby (obr. 75: 9). Výzdoba ani charakter fragmentu však neumožňujú bližšie určenie. Ako najcharakteristickejší sa javí fragment z vydutia pravdepodobne misovitej nádoby zdobený kombináciou rytých línií a pásov kruhových vpichov (obr. 75: 8). Analógie dekoru možno nájsť na gávskom hradisku Sedliská-Podčičva (Kotorová 2015, obr. 4: 3), ale predovšetkým v prostredí lužickej kultúry počas stupňov HA2 a HB1 (Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016, obr. 80: 59; 99: 81; 166: 198; Veliačik 1988, Abb. 8: 9).

Zdá sa, že získaný nálezový materiál z polohy Za kostolom možno zaradiť do stupňov HA2–HB1 a zároveň možno konštatovať vplyv lužického prostredia. S ohľadom na malý počet nálezov a ich obmedzenú výpovednú hodnotu však nemožno nateraz odvodiť žiadne bližšie závery.

Literatúra

- Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016 – L. Benediková/J. Katkinová/V. Budinský-Krička: *Ilava, poloha Porubská dolina. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí*. Bratislava – Nitra 2016.
- Kotorová-Jenčová 2010 – M. Kotorová-Jenčová: Severovýchodné Slovensko v období popolnicových polí. In: J. Gancarski (ed.): *Transkarpacie kontakty kulturowe w epoce kamienia, brązu i wczesnej epoce żelaza*. Krosno 2010, 353–392.
- Kotorová-Jenčová 2015 – M. Kotorová-Jenčová: Výšinné sídliská gávskej kultúry v slovenskom hornom Potisí. In: J. Gancarski/T. Leszczyński (eds.): *Pradziejowe osady obronne w Karpatach*. Krosno 2015, 273–293.
- Veliačik 1988 – L. Veliačik: Gegenwärtiger Forschungsstand der Lausitzer Kultur in der Slowakei. In: Z. Bukowski (ed.): *Forschungen zur Problematik der Lausitzer Kultur*. Wrocław 1988, 225–246.

TWO RESCUE EXCAVATIONS IN PREŠOV-ŠALGOVÍK. Archeológia Zemplín, Ltd. realized two non-extensive rescue excavations in Prešov-Šalgovík which related to construction of houses.

Prešov-Šalgovík (Prešov district)

a) Sovia ulica street, settlement, rescue archaeological excavation, Late to Final Bronze Age, Modern period. Finds deposited at: Monuments Board SR. During the excavation one small feature with round ground plan was identified, presumably a posthole (Fig. 75: 1). Low number of pottery fragments dated to the Late and Final Bronze Age (Fig. 75: 2, 3) as well as Early Modern period were collected.

b) Za kostolom site, settlement, rescue archaeological excavation, Late to Final Bronze Age. Finds deposited at: Monuments Board SR. No features were found but remnants of cultural layer were identified with relatively numerous finds of pottery and daub (Fig. 75: 4). Pottery (Fig. 75: 5–11) was mostly dated to the Late and Final Bronze Age. Some fragments such as part of miniature vessel (Fig. 75: 11) and especially decorated sherd from a bowl (Fig. 75: 8) attest to the influence of Lusatian culture in the region during the period.

Translation provided by the author

VÝSKUM MESTSKÉHO OPEVNENIA V SABINOVE

Kamil Š v a ň a

S a b i n o v (okr. Sabinov), intravilán, historické jadro mesta, mestské opevnenie, archeologický výskum v súvislosti s obnovou NKP, vrcholný až neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V letných mesiacoch vykonala spoločnosť Archeológia Zemplín, s. r. o., sondážny archeologický výskum v súvislosti s plánovanou obnovou mestského opevnenia. Celkovo sa vytýčilo šesť sond. Plocha výskumu sa nachádzala v historickom jadre mesta, konkrétne na jeho východnom (sondy IA a IB), juhovýchodnom (sondy IIIA a IIIB), juhozápadnom (sonda II) a západnom okraji (sonda IV). Sondy IA a IB sa nachádzali v priestore verejných toaliet – sonda IA v uličke pri hradobnom múre, sondou IB sa preskúmal interiéru bašty 2 (podľa popisu z roku 1603 bašty 9) južne od hlavnej komunikácie. Sonda II sa

nachádzala v neprejazdnom pokračovaní severozápadnej časti Jilemnického ulice v prihradobnej uličke pri bašte 2 (pôvodne bašta 9). Sonda III sa hlbila v cestnej komunikácii v prechode Jilemnického ulici, v priestore takmer zaniknutej bašty 4 (pôvodne bašta 7). Sonda IV sa nachádzala v parku pri evanjelických kostoloch s cieľom identifikovať zaniknutú baštu označenú v popise z roku 1603 číslom 11 (obr. 76: 1; *Bóna a i.* 2008, obr. 1; 2).

Sonda IA (obr. 77: 1). Rozmery 3×1 m. V sonde sa zachytilo celkom 12 vrstiev. Vrstva 1 predstavuje pôdny kryt s mocnosťou 15 cm, tenká vrstva 2 recentnú štrkovú úpravu terénu. Vrstvy 3–8 sa nachádzali nad úrovňou základového odskoku hradbového múru. Z týchto bola vrstva 3 určená ako neskoronovoveká (neskoronovoveká úroveň terénu), vrstva 4 ako pochôzna úroveň tvorená riečnymi okruhliakmi a kamením a vrstva 4 ako tenká hlinitá štruktúra. Vrstvy 6–8 predstavovali pravdepodobne včasnonovoveké súvrstvie výrobného odpadu metalurgickej alebo kováčskej dielne tvorené troskou, prepálenou hlinou, kamením a hlinou. Vrstva 9 sivastej farby tvorená maltovinou, štrkom a menším kamenivom sa nachádzala v úrovni rozšíreného základu a vzhľadom na charakter zjavne priamo súvisí s výstavbou opevnenia koncom 15. stor. Hrubá premiešaná vrstva 10 s podielom riečného štrku, ílu a uhlíkov sa datovala do obdobia 15. stor. Pravdepodobne do prelomu 14. a 15. stor. prináleží vrstva 11. Mala hlinitý charakter s podielom uhlíkov a prepálenej hliny so slabšou prímесou štrku a kameňa, jemnejšej konzistencie ako vrstva 10 nad ňou. Nachádzalo sa v nej menšie množstvo materiálu, vrátane trosky a sklovitých zliatkov, ktoré indikujú prítomnosť výrobnej dielne v blízkosti. Ako vrstva 12 sa označil piesčitý až štrkovo-piesčitý kvartér sivastej farby. Hradbový múr v tomto priestore dosahoval šírku 2,2–2,3 m, bol zachovaný do výšky 1,6 cm a základový odskok sa nachádzal 60 cm pod súčasnou úrovňou terénu.

Sonda IB (obr. 77: 3). Rozmery 5×1 m. Sonda pretínala interiér bašty v smere V–Z. Identifikovalo sa v nej spolu osem vrstiev (obr. 78). Recentné deštručné násypy sa označili ako vrstva 25. Vrstvu 26 predstavoval odpadový zásyp približne z polovice 20. stor. Pod ním sa nachádzala premiešaná vrstva 27 tvorená ílom a hlinou, s podielom uhlíkov, prepálenej hliny a trosky, ktorá mala značnú mocnosť (60–75 cm). Vrstva sa dala do súvislosti s vrstvami 6–8 a určila sa ako včasnonovoveký zásyp nepoužívaného spodného podlažia bašty. Približne na úrovni rozšíreného základu obvodovej hradby sa nachádzala vrstva 28, prevažne piesčitá až ílovitá s prímесou prepálenej hliny a uhlíkov. Vrstva 29 sa identifikovala ako zásyp výkopu pre založenie rozšíreného základového muriva. Piesčito-hlinitá až hlinitá vrstva 30, ktorá obsahovala prímес uhlíkov a prepálenou hlinou, by mohla predstavovať zvyšky neskorostredovekého terénu (podobného vrstve 11) spreď výstavby bašty. Nad úrovňou piesčitého kvartéru (vrstva 32) bola uložená žltosivá, prevažne piesčitá vrstva s prímесou hliny, štrku, uhlíkov a prepálenej hliny predstavujúca najstaršiu stredovekú úroveň terénu v priestore (14. stor.). Rozšírenie základu hradbového múru v interiéri bašty dosahovalo 50 cm, bolo nelícované a kladené pomerne nedbalo (obr. 77: 5). Sondou sa odkryla tiež južná časť koruny muriva bašty.

Sondy II (obr. 77: 2). Rozmery $1,5 \times 1$ m. V sonde sa identifikovalo 12 vrstiev a jedno prevrstvenie. Súčasný pôdny kryt sa označil ako vrstva 13. Recentné navážky predstavovala vrstva 14, ktorá bola uložená nad úrovňou tenkej, vodorovne uloženej vrstvy 15 tvorenej zuhoľnateným drevom – pravdepodobne zvyšky podlahy hospodárskej stavby opretej o hradbový múr snáď začiatkom 20. stor. Do 19. stor. sa zaradili vrstvy 16–18, posledná s prevrstvením dreveného uhlia (vrstva 18B) a nálezom radielkom zdobenej fajky. Prevažne hlinitého charakteru boli dve navážkové vrstvy 19 a 20 datované do 17.–18. stor. Hnedožltú vrstvu 21 tvorená ílom, hlinou a štrkom, ktorá bola uložená približne rovnobežne nad úrovňou rozšíreného základu sme určili ako úroveň terénu vo včasnóm novoveku. Priamo s výstavbou hradieb súvisela tenká vrstva 22, ktorá bola tvorená žltosivou maltovinou a štrkom, ležiaca cca na úrovni rozšíreného základu. Stredoveký terén reprezentovala tmavohnedá hlinitá vrstva 23 s podielom uhlíkov a tehloviny uložená nad kvartérom, ktorému v sonde zodpovedala vrstva 24 z ílu a piesku. Zdokumentované vrstvenie doložilo v priestore sondy pomerne výrazný nárast terénu, keďže sa úroveň rozšíreného základu nachádzala až 1,6 m pod súčasnou niveletou terénu. Podobne ako pri ďalších úsekoch bola nadzemná časť vystavaná predovšetkým z väčších kvádrov, menej starostlivo ukladané základové murivo tvorili skôr menšie ploché kamene.

Sondy IIIA a IIIB (obr. 77: 4, 6). Sondy boli nepravidelného tvaru a kombinovali plošný odkryv muriva s dvoma rezmí. Ich max. kumulovaná dĺžka a šírka dosahovala 12,5 m a 5,3 m. V sonde sa popri hradbovom múre čiastočne odkryl pôdorys veľkej polkruhovej bašty s priemerom 11 m a šírkou muriva až 2,6 m. V reze pri vnútornom líci bašty sa nad úrovňou nevýrazného rozhrania základu a nadzemného muriva nachádzali sutinové zásypy označené ako vrstva 33. Na úrovni spomínaného rozhrania sa nachádzala maltovinová vrstva 34. Úroveň neskorostredovekého terénu, do ktorého bola založená bašta, predstavovala

tmavohnedá hlinitá vrstva 35, pod ktorou bola uložená žltá ílovitá vrstva 36 bez antropogénnych prímiesí, pravdepodobne naplavenina. Medzi ňou a piesčitým kvartérom (vrstva 38) sa identifikovala ešte žltohnedá ílovito-hlinitá vrstva 37 s prímiesou uhlíkov a prepálenej hliny, pravdepodobne kultúrna vrstva z obdobia prelomu 14. a 15. stor.

Sonda IV. V sonde sa odstraňoval len súčasný pôdny pokryv a vrchná časť sutinových zásypov za účelom identifikácie zaniknutej bašty (obr. 77: 7). Rozmery odkrytej plochy dosahovali cca 6,5 × 4,5 m. Samotná bašta bola polygonálna, jej rozmery dosahovali 6 × 4 m, dĺžka strany 2,4 m a hrúbka muriva sa pohybovala v rozmedzí 1,1–1,15 m.

Výskumom sa získalo celkovo 695 kusov hnuiteľného nálezového materiálu, ktorý tvorili zlomky nádob z hliny a skla, osteologický materiál (zvieracie kosti), produkčný odpad (troska, zliatky) a drobné predmety z hliny, kovu a kameňa. Najstaršie nálezy patria do obdobia vrcholného stredoveku. Črep z hrnca nájdený v sonde IB by na základe výzdoby trojuholníkovými vpichmi mohol pochádzať ešte z druhej polovice 13. stor. (obr. 76: 2). Početnejšie boli zastúpené nálezy z obdobia neskorého stredoveku a novoveku. Zlomok hlinenej fajky z vrstvy 27 v sonde IB možno datovať do 17. stor. (obr. 76: 5; Čurný/Šimčík 2016, 147, 148, obr. 1: 3, 5). Z vrstvy 19 zo sondy II pochádza črep z polychrómnne maľovanej sklenenej nádoby (obr. 76: 4). Do neskoršieho novoveku patrí časť sitka z vrstvy 3 zo sondy IA (obr. 76: 3).

Literatúra

- Bóna a i. 2008 – M. Bóna/M. Šimkovic/P. Glos/M. Bodnárová/P. Barta: Neskorostredoveké opevnenie mesta Sabinov. In: *Forum Urbes Medii Aevi V. Městské fortifikace ve vrcholně středověkých zeměpanských městech střední Evropy*. Brno 2008, 34–51.
- Čurný/Šimčík 2016 – M. Čurný/P. Šimčík: Nálezy fajok zo 17. – 19. storočia na Kapušianskom, Šarišskom a Uhrovec-kom hrade z výskumov Archeologickej spoločnosti TRIGLAV. In: J. Dano (ed.): *História výroby fajok a archeologické nálezy fajok na Slovensku II*. Zborník príspevkov z II. medzinárodnej konferencie konanej 13. 9. 2013 a z III. medzinárodnej konferencie konanej 10. 9. – 11. 9. 2015 v Tekovskom múzeu v Leviciach. Levice 2016, 144–154.

EXCAVATION OF TOWN FORTIFICATION IN SABINOV. Sabinov (Sabinov district), urban area, historical city centre, town fortification, archaeological excavation associated with the renovation of the NCM, High to Late Middle Ages, Modern period. Finds deposited at: Monuments Board SR. Excavation of parts of Late Medieval town fortification took place in Sabinov in connection with its planned restoration and presentation of NCM. Trenches were situated in the eastern (trenches IA and IB), south-eastern (trenches IIIA and IIIB), south-western (trench II) and western parts of fortifications (trench IV). Trenches IA and IB were situated in the area of bastion 2. Trench IB documented the stratigraphy inside the bastion (Fig. 77: 3, 5; 78), while the trench IA was situated in the interior of the town alongside the curtain wall (Fig. 77: 1). Trench II was situated in the interior of the town alongside the curtain wall in the vicinity of bastion 9 (Fig. 77: 2). Trenches IIIA and IIIB were situated in the area of partially perished large semicircular bastion 4 with the intention of uncovering its full ground plan (Fig. 77: 4, 6). Goal of the trench IV was to localize and uncover the ground plan of the perished bastion which was revealed to originally have polygonal ground plan (Fig. 77: 7). Despite the fact that some of the oldest pottery finds might be dated to the 13th century (Fig. 76: 2), the earliest identified layers in all of the trenches can generally be put in the Late Medieval period (14th–15th centuries). Of note are numerous finds of slag and production waste found in the trenches IA and IB that indicate smithy or similar workshop was situated in the vicinity of bastion 2 in the Late Medieval and/or Early Modern period.

Translation provided by the author

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM POLYKULTÚRNEJ LOKALITY V NOVEJ POLHORE

Kamil Š v a ň a

N o v á P o l h o r a (okr. Košice-okolie), areál poľnohospodárskeho družstva, sídlisko, výrobný areál, záchranný archeologický výskum, neolit (bukovohorská kultúra), eneolit (badenská kultúra), doba bronzová, doba halštatská, doba rímska. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V jarných mesiacoch realizovala spoločnosť Archeológia Zemplín, s. r. o., v areáli bývalého Roľníckeho družstva v Novej Polhore prvú sondážnu fázu záchranného výskumu, ktorý súvisel s plánovanou

výstavbou stavby S6. Počas nej zemný stroj vyhlbil 15 sond (I–XV; obr. 82: 1). Archeologické objekty sa zachytili v sondách III, V, VII, X–XIII. Kultúrna vrstva sa okrem týchto zachytila ešte v sondách I a XV. Zdá sa tak, že sa na preskúmanej ploche zachytil okraj osídlenia – hospodárskeho zázemia sídlisk vo viacerých obdobiach. Dokladá to aj okolnosť, že v sondách IV, VI, VIII, IX, XIV a XV sa neodkryli žiadne objekty a v sonde XIII sa identifikoval len jeden objekt v severovýchodnom rohu. Možno to vysvetliť pozvoľným klesaním terénu na západ smerom k záplavovému územiu rieky Torysa (výškový rozdiel medzi okrajom sídliska a tokom predstavuje v súčasnosti len zhruba 2 m).

Celkovo sa výskumom preskúmalo 40, resp. 41 objektov, keďže zásah objektu 2B/X narušil staršie situácie natoľko, že nebolo zrejmé, či sa medzi ním a studňou nenachádzal ešte jeden ďalší objekt. Pravdepodobnejšie však predstavuje lievikovité ústie studne. Objekty sa číslovali priebežne podľa jednotlivých sond. Pri odlíšení viacerých objektov v superpozícii sa ďalej označovali aj veľkým písmenom.

Najstaršiu fázu osídlenia lokality predstavovali tri neolitické objekty datované do bukovohorskej kultúry, menovite rozmerná ťažobná jama (objekt 8/V, 3/VII; obr. 79; 83: 1, 2), studňa (objekt 2A/X; obr. 83: 3) a len okrajovo zachytený objekt 1/XIII. Ten sa dodatočne identifikoval ako veľká studňa s priemerom nad 4 m. Najpočetnejší neolitický materiál pochádzal z ťažobnej jamy, časť nálezov sa nachádzala ako prímies v objektoch z mladších období. Popri keramike (obr. 80: 3; 81: 4–7) k nálezovému súboru z obdobia neolitu radíme aj početné drobné predmety z kameňa (obr. 81: 11–14), vrátane brúsenej (obr. 81: 10) a štiepanej industrie (obr. 81: 11–13).

Obdobie eneolitu reprezentoval jediný objekt 9A/VII, ktorý sa na základe prepálenia stien a tiež časti obsahu určil ako jednoduché pyrotechnické zariadenie, pravdepodobne pec. Ku črepovému materiálu získanému zo štruktúry patrila časť z veľkého džbánu zdobeného rytou výzdobou, ktorý možno zaradiť do okruhu badenskej kultúry (obr. 81: 1–3). Ďalej sa v objekte našiel praslen a jeden kus štiepanej industrie (obr. 81: 15).

Do mladšej, príp. neskorej doby bronzovej sme datovali dva čiastočne preskúmané objekty, t. j. čiastočne zahĺbený sídliskový objekt 3/X, pôvodne s deštrukciou ohniska vo výplni a žlabovitý objekt 1A/X. Nepočetná keramika neumožnila bližšie časové ani kultúrne zaradenie.

Do obdobia halštatu radíme objekt 2/XII. Predstavuje pravdepodobne zahĺbené obydlie s ohniskom a vnútornou kolovou konštrukciou, orientované v smere S – J (obr. 82: 2; 83: 4). Nepočetné nálezy sa koncentrovali v priestore ohniska. Okrem pomerne málo chronologicky citlivých hrncov s mierne zahnutým okrajom (obr. 80: 7; 81: 8) sa v objekte našiel aj zlomok z tela nádoby z grafitového materiálu, najskôr misky s lomeným telom (obr. 80: 6). Pravdepodobne môže ísť o import, snáď z prostredia veckerzugskej kultúry juhozápadného Slovenska, ktorý možno datovať do stupňa HD2 (Kozubová/Fojtík 2020, 174). Do rovnakého obdobia by mohla patriť aj zásobná jama 1B/XII preskúmaná v nevelkej vzdialenosti severne od obydli, ku ktorému pravdepodobne prislúchala (obr. 83: 5).

Doba rímska bola zastúpená predovšetkým pravouhlými žiaroviskami. Tých bolo spolu až 27 a často narušali staršie objekty (obr. 79; 83: 1–3, 5). Do identického obdobia sme klasifikovali ešte jedno ohnisko a jamu na popol(?). Nepočetný nálezový materiál doby rímskej tvorila hlavne v ruke formovaná keramika – zlomky hrncov (obr. 80: 1, 8) a zásobník (obr. 80: 4, 10). Popri tom sa vyskytovali aj fragmenty sivej na kruhu vytočenej keramiky (obr. 80: 5, 11). Čo sa týka bližšieho datovania, za najstarší možno považovať zlomok v ruke formovanej nádoby s vnútri tuhovaným povrchom, ktorý bol zdobený vzorom z vtlačaných jamiek (obr. 80: 2, 9). Výzdoba vychádza z prostredia przeworskej kultúry s analógiami zo stupňov B2–C1 (Luštková 2013, 97, tab. I: 24). Naopak za najmladšie možno považovať zlomky zásobníka s červenohnedým poťahom (obr. 80: 4, 10), ktoré pravdepodobne patria do záveru doby rímskej, príp. na počiatok doby sťahovania národov. Či bolo osídlenie v dobe rímskej kontinuálne, alebo prerušované, neumožnil získaný materiál určiť. Dlhodobejšie osídlenie polohy v tomto období potvrdzujú aj viaceré žiaroviská v superpozícii (obr. 79).

Hoci jednoduché ohnisko označené ako objekt XII/3 nebolo možné datovať, je možné, že tiež prináležalo k výrobným objektom doby rímskej. Datovať sa tiež nepodarilo fragment hlinenej plastiky, snáď konika (obr. 81: 9).

Literatúra

- Kozubová/Fojtík 2020 – A. Kozubová/P. Fojtík: Das späthallstattzeitliche Siedlungsobjekt 511/2019 von Kralice na Hané (Bez. Prostějov) in Mittelmähren. Ein Beitrag zur Drehscheibenkeramik der Verkerzug-Kultur. *Zborník SNM* 114, *Archeológia* 30, 2020, 167–203.
- Luštková 2013 – L. Luštková: Šebastovce-Barca, keramika doby rímskej. *Študijné zvesti AÚ SAV* 54, 2013, 91–110.

RESCUE EXCAVATION OF POLYCULTURAL SITE IN NOVÁ POLHORA. Nová Polhora (Košice-okolie district), agricultural cooperative area, settlement, production area, rescue archaeological excavation, Neolithic (Bükk culture), Eneolithic (Baden culture), Bronze Age, Hallstatt period, Roman period. Finds deposited at: Monuments Board SR. Rescue excavation of new polycultural site in Nová Polhora, in the area of past agricultural cooperative took place during the spring. 15 trial trenches were dug during the excavation, archaeological features were identified in seven of them, in two more cultural layer was documented. The earliest attested traces of human activity which included a well (Fig. 83: 3) and a clay extraction pit (Fig. 79; 83: 1, 2) were dated to the Neolithic and were assigned to Bükk culture. Numerous finds from this period included typical pottery and various types of stone artifacts (Fig. 81: 11–14). Eneolithic is represented by one settlement pit of Baden culture with finds of pottery sherds including parts of large jug (Fig. 81: 1–3), a whorl and a stone tool (Fig. 81: 15). Two settlement pits were dated approximately to the Late Bronze Age without possibility of more precise dating or being assigned to any archaeological culture. Dug in dwelling (Fig. 82: 2; 83: 4) with a fireplace in the northern part of the structure and a nearby storage pit in the vicinity of the former (Fig. 83: 5) were dated to the Late Hallstatt period based on the scarce finds, especially part of a bowl made of clay with graphite admixture (Fig. 80: 6). Settlement features dated to the Roman period were the most numerous with 27 rectangular hearths unearthed (Fig. 79; 83: 1–3, 5). Finding material included typical hand-made pots (Fig. 80: 1, 8) and storage vessels (Fig. 80: 4, 10) but also wheel-turned pottery (Fig. 80: 5, 11). The earliest Roman period finds can be dated to the B2–C1 phase (Fig. 80: 2, 9) while the latest pottery material with brown-red coating probably belonged to the final phase of Roman period or the early Migration period (Fig. 80: 4, 10).

Translation provided by the author

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V ĽUBOTICIACH

Kamil Š v a ň a

Ľ u b o t i c e (okr. Prešov), poloha Winlerovky, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neskorá doba bronzová až doba halštatská (ľužická kultúra), vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Začiatkom roku vykonala spoločnosť Archeológia Zemplín, s. r. o., záchranný výskum v Ľuboticiach v polohe Winklerovky situovanej na východnom okraji obce. Výskum sa realizoval na ploche budúcej prístupovej komunikácie, v priestore plánovanej IBV. Dĺžka uvedenej komunikácie dosahovala približne 83 m (obr. 84: 1).

Výskumom sme zachytili spolu 47 objektov, z ktorých bolo 37 kolových jám, osem rozmernejších sídliskových jám rôzneho pôdorysu, jeden žlab a jeden výrobný/pyrotechnický objekt. Z hľadiska chronológie ich možno rozdeliť do troch hlavných období. Väčšie sídliskové jamy 5, 7, 8 a 12 a pravdepodobne väčšina kolových jám prináleža k sídlisku z neskorej doby bronzovej, resp. z prelomu neskorej doby bronzovej a doby halštatskej (stupne HA2/HB1, príp. HB1 až prelom HB3/HC). Kolové jamy označené ako objekty 9A–F, 10A–I, 11A–E, 16A a 16B patria k základom minimálne jednej, ak nie dvom väčším kolovým stavbám (obr. 84: 2). Objekt 15, ktorý sa nachádzal juhovýchodnejšie od menovaných, možno na základe nálezu materiálu datovať do pokročilého stupňa HC alebo až na začiatok stupňa HD. K riešeniu otázky či bolo sídlisko využívané kontinuálne, alebo sa obyvatelia vrátili po určitom hiáte by prispelo publikovanie výsledkov ďalších záchranných výskumov, ktoré boli na polohe realizované. Do obdobia vrcholného stredoveku (druhá polovica 13. stor.?) patria objekty 2 a 3 v severozápadnej časti plochy a objekt 14 v juhovýchodnej časti. Nedatovateľný bol objekt 1 – pravdepodobná pec alebo podobný pyrotechnický objekt na severozápadnom okraji plochy. Súčasťou jeho konštrukcie boli aj tri kolové jamy (objekty 1A–C) a plytký žlab (objekt 1D), ktoré zrejme tvorili základ zásteny na severnej strane pece. Presná funkcia objektu 1 je otázna a možno súvisí s nepočítanými fragmentami železnej trosky, ktoré sa našli v okolí.

Najpočetnejšiu skupinu tvoria nálezy z obdobia neskorej doby bronzovej a doby halštatskej. Okrem fragmentov keramických nádob a mazanice sa našli drobné nálezy z hliny, kameňa a osteologický materiál. Najbežnejším tvarom boli hrnce, zvyčajne s rovným alebo mierne zatiahnutým okrajom, niektoré zdobené plastickou lištou, ojedinele v kombinácii s pretláčanými jamkami (obr. 85: 10). Plastická lišta zdobená trojuholníkovými vpichmi na nádobe z objektu 8 by podľa E. Miroššayovej mohla predstavovať vplyv z prostredia Podnestria v období HB3/HC (obr. 85: 8; Miroššayová 2015, 37, 39). Z objektu 15 pochádza masívnejšia hrncovitá nádoba s von vyhnutým okrajom a náznakom esovitej profilácie, ktorá má paralely v materiáli mladšej a neskorej fázy doby halštatskej (obr. 85: 13; Miroššayová 1987, 117, tab. III: 9, IV: 19, V: 20). K zavretým tvarom patria ďalej vázovité nádoby. Fragment zdobený zvislým plastickým rebrom má početné analógie v materiáli z Terne-Lysej Stráže (obr. 85: 2; Budinský-Krička/Miroššayová 1992,

tab. II: 5–8, 19–21). Dokladom vplyvu lužickej kultúry je horná časť (pravdepodobne dvojuchej) amfory zdobenej na odsadení hrdla nízkymi výčnelkami, nad vydutým radom preliačených jamiek a na vydutí zväzkom poloblúkových žliabkov (obr. 85: 5). Podobné tvary sú klasifikované do neskorej doby bronzovej (Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016, 180–182, obr. 97; 99a–b). Medzi misami prevažovali formy s dovnútra zahnutým okrajom (obr. 85: 11, 12). Pozoruhodný je výskyt veľkej dvojkónickej nádoby so zachovanými zvyškami smolného náteru (obr. 85: 7). Forma sa z prostredia lužickej kultúry vytratila už počas mladšej doby bronzovej (Kujovský 2015, 204), pričom jej prežívanie do neskorej doby bronzovej je doložené na území gávskej kultúry (Demeterová 1986, 105). Menšie tvary sú zastúpené šálkami z objektov 7 a 8. Nádobka s kalichovitým ústím a pásikovým uchom má analógie z prelomu mladšej a neskorej doby bronzovej (obr. 85: 9; Miroššayová 1999, tab. VI: 1–3, 8, 10). Miniaturná váza z objektu 7 je zas podobná nálezom z neskorej doby bronzovej (obr. 85: 6; Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016, obr. 180: E–G) a z doby halštatskej (Miroššayová 2015, obr. 11: 1–13). Inventár keramiky dopĺňajú zlomky nezdobených kruhových podložiek (obr. 85: 15, 16).

Na základe vyššie uvedeného charakterizuje keramický materiál z Lubotíc kombinácia prvkov lužickej kultúry a neskorej fázy gávskej kultúry zo záveru doby bronzovej a počiatku doby halštatskej s badateľnými vplyvmi z juhovýchodu. Keramika z objektu 15 sa odlišuje nielen materiálými charakteristikami (napr. lepšia kvalita výpalu), ale aj výskytom foriem typických jednoznačne už pre dobu halštatskú. K ďalšiemu nálezovému materiálu z tohto obdobia patrí napr. časť hlineného kruhu – závažia? z objektu 8 (obr. 85: 17), či zlomky zrnôtierok nájdené vo viacerých objektoch. Otázna je funkcia zlomku hlineného predmetu z objektu 5, možno išlo o časť piecky (obr. 85: 14).

Nálezový materiál zo stredovekých objektov tvorila predovšetkým úžitková keramika v podobe hrncov typických pre stredné obdobie vývoja vrcholnostredovekej keramiky (obr. 85: 1, 3, 4; Uličný 2013, 109, 110). Nevylučujeme, že do rovnakého obdobia by mohla patriť medená rozetovitá faléra nájdená zberom (Švaňa 2021, tab. II: C: 1). Bez nálezového kontextu však zostáva nálezom, ktorý by mohol súvisieť aj s využívaním plochy v mladšom období.

Literatúra

- Benediková/Katkinová/Budinský-Krička 2016 – L. Benediková/J. Katkinová/V. Budinský-Krička: *Ilava, poloha Porubská dolina. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí*. Bratislava – Nitra 2016.
- Budinský-Krička/Miroššayová 1992 – V. Budinský-Krička/E. Miroššayová: Terná-Lysá Stráž – sídlisko z neskorej doby bronzovej a halštatskej. *Slovenská archeológia* 40, 1992, 47–74.
- Demeterová 1986 – S. Demeterová: Počiatky gávskej kultúry na východnom Slovensku. *Slovenská archeológia* 34, 1986, 97–127.
- Kujovský 2015 – R. Kujovský: Keramika lužickej kultúry. In: V. Furmánek/J. Batora/O. Ožďani/V. Mitáš/R. Kujovský/J. Vladár: *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*. Nitra 2015, 201–210.
- Miroššayová 1987 – E. Miroššayová: Problematika osídlenia východného Slovenska v dobe halštatskej. *Slovenská archeológia* 35, 107–140.
- Miroššayová 1999 – E. Miroššayová: Výšinné hradisko na Kláštorisku-Čertovej síhote v Letanovciach. *Slovenská archeológia* 47, 1999, 129–152.
- Miroššayová 2015 – E. Miroššayová: *Pohrebisko v Ždani v kontexte vývoja severného Potisia v dobe halštatskej*. Nitra 2015.
- Švaňa 2021 – K. Švaňa: Sídliskové objekty z neskorej doby bronzovej, doby halštatskej a z vrcholného stredoveku v Luboticiach, okr. Prešov. *Musaica archaeologica* 6/1–2, 2021, 125–157.
- Uličný 2013 – M. Uličný: Vrcholnostredoveká keramika z hradu Šariš. *Východoslovenský pravek* 10, 2013, 107–140.

RESCUE EXCAVATION IN LUBOTICE. Lubotice (Prešov district), Winlerovky site, settlement, rescue archaeological excavation, Late Bronze Age to Hallstatt period (Lusatian culture), High Medieval Ages. Finds deposited at: Monuments Board SR. Archeológia Zemplín, Ltd. realized rescue excavation connected to the building of road communication as a part of planned building of a new residential area in Lubotice. Settlement features dated to the Late Bronze Age, Hallstatt period and High Medieval Ages were examined. Earliest phase of settlement which shows strong influence of the Lusatian culture (Fig. 85: 5, 9) was dated to the Late Bronze Age (HB1–HB3). Pottery also shows some affinities to ceramics of Late Gáva culture (Fig. 85: 2) and southeastern influences, probably from region of Transnistria in its late phase (Fig. 85: 8; HB3–HC). Based on the findings this settlement was probably abandoned around the end of the Late Bronze Age or very beginning of the Hallstatt period. Of note is a rather large structure (or two structures, one uncovered only partially), possibly a house with post-hole foundations that covered area of approximately 70 m² (Fig. 85). Site was later resettled during the Hallstatt period (HC/HD). Few High Medieval period features were identified as well. Those were dated to the 13th century based on the finds of pottery (Fig. 85: 1, 3, 4).

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA FILAKOVSKOM HRADE

Viktória T i t t o n o v á – Bianka V o z á r o v á

F i l a k o v o (okres Lučenec), intravilán, NKP Filakovský hrad (č. ÚZPF 440), hrad, záchranný výskum, neskorý stredovek (14.–15. stor.), včasný novovek (16.–17. stor.). Uloženie nálezov: Hradné múzeum vo Filakove.

Záchranný archeologický výskum realizovaný Hradným múzeom vo Filakove sa uskutočnil z dôvodu plánovania rozsiahlej úpravy väčšej časti nádvorja Stredného hradu, sprístupnenia delových pozícií, tzv. kazemát a uloženia potrubia kanalizácie pre odvedenie zrážkovej vody z polôh Stredného hradu, Perényiho bašty cez Vlčiu jamu až do priestorov Dolného hradu (obr. 86: 1). Výskum bol realizovaný otvorením menších sond do stavebnej hĺbky, sledovaním zemných prác súvisiacich s hĺbením rýh dažďovej kanalizácie a s úpravou za účelom overenia výskytu archeologických (antropologických, architektonických) nálezov a archeologických kontextov.

Sonda 1/2020 (1,2 × 2,1 m) bola umiestnená v severovýchodnej časti nádvorja Dolného hradu. Sonda bola hĺbená v miestach plánovanej zachytnej jímky, do ktorej sa mala odvádzať zvyšná zrážková voda z priestoru druhého predhradia – Vlčej jamy. Pri výkope sondy sa tesne pri južnej hradbe druhého predhradia v hĺbke 10–20 cm zachytil povrch pôvodného skalnatého podlažia hradného kopca. Rastlá skala klesala južným smerom a pri južnej strane sondy sa nachádzala približne 30–50 cm pod súčasným povrchom terénu. Zasiahnutie skalnatého podlažia znemožnilo pokračovanie hĺbenia sondy. Z tohto dôvodu musela byť pôvodná zachytaná jímka posunutá južným smerom. Od sondy 1/2020 sa smerom na juh otvorila ryha 5/2020 za účelom overenia trasy a sklonu skalnatého podlažia. Zachytila sa v nej hrubá vrstva kamennej drviny, ktorá predstavovala silno zvetranú časť pôvodnej hradnej skaly. Južný koniec ryhy 5/2020 sa rozšíril a predĺžil o rozmery pôvodne plánovanej zachytnej jímky, ktorá bola označená ako sonda 2/2020 (obr. 86: 2). Po porovnaní výsledkov aktuálneho výskumu v severovýchodnej časti nádvorja a výskumov na južnom úpätí hradného kopca v rokoch 2011–2015 je možné skonštatovať, že skalnaté podlažie svahu sa vyznačuje značnou členitosťou, čo sa prejavuje jeho výrazným spádom. V severnejších častiach nádvorja bolo podlažie zachytené hneď pod recentnými vrstvami, naopak na južnom úpätí svahu sa historické nadlažie prerezalo až do hĺbky okolo 6 m.

Sonda 3/2020 (1,2 × 1,2 m) bola otvorená v mieste plánovanej zachytnej jímky v polohe Vlčia jama pod rampou vedúcou do Perényiho bašty. Od stredu južného profilu sondy sa začalo s hĺbením ryhy 4/2020, ktorá sa tiahla až k múru južnej hradby druhého predhradia. V sonde sa v hĺbke 1 m narazilo na povrch rastlej skaly (obr. 86: 3). Vrstvy tvoriace nadlažie v týchto výkopoch predstavovali len recentné vrstvy, ktoré sú výsledkom predchádzajúcich výskumov polohy medzi rokmi 2004–2006 vykonaných E. Hraškovou.

Na Strednom hrade prebiehali archeologické práce z dôvodu rekonštrukcie kazemát – delových pozícií a výstavby západnej vetvy uzavretého kanalizačného systému. Najzaujímavejšia stratigrafická situácia bola zdokumentovaná v ryhe 1/2020 s dĺžkou 13 m, ktorá sa tiahla medzi kazematou 2 a 3. Prerezali sa tu mohutné násypové vrstvy, ktoré boli pravdepodobne pozostatkami rozsiahleho archeologického výskumu vykonaného ešte v 40. rokoch J. Kalmárom a terénnych aktivít spojených s pamiatkovou obnovou v 70.–80. rokoch vedenou G. Krúdy. Pod týmito suťovými uloženinami sa v hĺbke približne 1,3 m preskúmala aj neporušená ranonovoveká vrstva, ktorú vo východnej časti južného profilu ryhy 1/2020 narušalo 4 m dlhé líce kamenného muriva tvoreného tufom a bazaltom spojených žltosivou maltou (obr. 86: 4). Múrik zrejme pokračoval ďalej smerom na západ, popod rameno bočného múrika a priamo nadväzoval na severný oporný múr delovej pozície v kazemate 3. Vychádzajúc z odkrytej nálezovej situácie by mohlo pravdepodobne ísť o nejakú bočnú prístavbu opornej steny realizovanej zrejme počas posledných úprav južnej hradby Stredného hradu v 17. stor. Na dne ryhy 1/2020, tesne pri líci odkrytého múru, bol zachytený objekt oválneho obrysu s mäkkým, sypkým povrchom. Objekt bol identifikovaný ako sídlisková jama. Pri jej vyberaní sa získal vysoký počet zvieracích kostí, väčších fragmentov keramiky, ale aj takmer celých nádob. Medzi najzaujímavejšie patrí zelenoglazovaná turecká misa na nôžke, bronzová miska so zvyškami čerešňových kôstok a ďalšie typy hrncov, džbánov a džbáňkov. Nálezový mobiliár je možné chronologicky zaradiť do 16.–17. stor.

Z dôvodu potreby dodatočného lícovania, resp. škárovania murív sa očistilo líce a odkryla aj koruna severného múru kazematy 1. V západnej časti múru bol identifikovaný „výklenok“ štvorcového pôdorysu vyplnený hlinou. „Výklenok“ bol pravidelne obmurovaný z troch strán okrem severnej, ktorá bola otvorená. Objekt predbežne interpretujeme ako vpust historického kanalizačného systému Stredného hradu, pochádzajúcu zrejme zo 17. stor.

Sonda 4/2020 (1 × 1,2 m) bola otvorená v interiéri Perényiho bašty, pri líci múru v juhozápadnej časti kamenných schodov vedúcich na nádvorie Stredného hradu (obr. 86: 5). Približne v strede južného profilu sondy bola umiestnená ryha 6/2020 dlhá 4 m, ktorá sa tiahla až k drevenej rampe pri vchode do interiéru bašty. Ako prvé boli odkryté dve deštrukčné vrstvy so zvyškami obhorených keramických fragmentov a zhoreného trámu. Uloženiny bolo možné na základe nálezov keramiky a tzv. „holandských“ fajok bielej farby chronologicky zaradiť do 17. stor. (Kalmár 1959, 37; Mitáš/Poláková 2015, 61). Tieto deštrukčné stratigrafické jednotky je možné interpretovať ako pozostatky katastrofického horizontu, ktorý je možné spojiť s požiarom v budove. Ďalšiu uloženinu zachytenú v sonde v hĺbke 60 cm od súčasného povrchu predstavuje hlinito-štrkovitá vrstva, ktorú je zrejme možné stotožniť s poslednou zachovanou pochádzajúcou úrovňou bašty pred požiarom. Na záver je možné skonštatovať, že v Perényiho bašte sa pri severnom, resp. severozápadnom líci interiérového muriva prerezala časť neporušeného historického nadložia, ktoré je možné na základe archeologických nálezov zaradiť do 17. stor.

Literatúra

Kalmár 1959 – J. Kalmár: *A füleki (Filakovo) vár XV-XVII. Századi emlékei*. Régészeti Füzetek ser.: szám II.4. Budapest 1959.

Mitáš/Poláková 2015 – V. Mitáš/Z. Poláková: Keramické fajky z archeologických nálezísk Gemera-Malohontu a Novohradu. *Zborník Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote* 11, 2015, 56–77.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AT FILAKOVSKÝ HRAD CASTLE. Filakovo (Lučenec district), urban area, NCM Filakovský hrad castle (CLM no. 440), castle, rescue excavation, Late Middle Ages (14th–15th centuries), Early Postmedieval period (16th–17th centuries). Finds deposited at: Castle Museum in Filakovo. The rescue excavation at Filakovský hrad castle was carried out due to the improvements of the Middle castle courtyard, the opening of cannon positions – casemates, and the construction of a sewage system for the drainage of excess rainwater routed through the Middle castle, Perényi bastion, Vlčia jama and Lower castle locations (Fig. 86: 1). The excavation monitored earthworks and excavations associated with digging catch pits and trenches for rainwater drainage to verify the occurrence of archaeological contexts.

Trench 1/2020 (1.2 × 2.1 m) was opened in the northeastern part of the courtyard. It was supposed to be a catch pit for rainwater drained from the area of Vlčia jama. Just below the surface of the terrain, the surface of a bedrock was detected. Therefore, it was necessary to shift the planned catch pit further to the south and it was called trench 2/2020 (Fig. 86: 2). In this trench, layers representing the weathered part of the original bedrock were identified. Based on the obtained information, it can be stated that the original bedrock is considerably higher in the northern part of the Lower castle courtyard than in the southern parts of the castle hill.

Trench 3/2020 (1.2 × 1.2 m) was opened at the Vlčia jama site, under the Perényi bastion ramp. Trench 4/2020 was supposed to drain water from it to the area of the second bailey. The trench was dug down to the level of the bedrock surface (Fig. 86: 3), but only recent layers were documented there; they are the results of previous archaeological excavations in 2004–2006.

The archaeological works at the Middle castle were parallel with constructing casemates – cannon positions – and installing the western branch of rainwater drainage. The 13 m long trench 1/2020 between casemates 2 and 3 uncovered the most interesting archaeological situations. A historical Early Postmedieval layer, disturbed by the 4 m long face of stone masonry (Fig. 86: 4), was identified under the thick recent loading. The wall is probably a relic of some side extension of the supporting wall of casemate 3, which was created perhaps during the last changes in the southern defensive wall of the Middle castle in the 17th century. The most interesting feature in this trench was the settlement pit, where a green-glazed Turkish bowl on the stem was found, along with a bronze bowl with the remains of cherry stones and other pottery vessels dated to the 16th and 17th centuries. When the northern wall of casemate 1 was cleaned, new architectonical contexts were identified. They are represented by the discovery of a “niche” with a square ground plan in the western part of the wall. The feature is preliminarily interpreted as a relic of the historical sewage system of the castle from the 17th century.

Trench 4/2020 (1 × 1.2 m) and trench 6/2020 running from it southeastward, were opened in the southwestern part of the interior of the Perényi bastion (Fig. 86: 5). The excavations cut part of the historical overburden, whose surface consisted of two layers of destroyed remains from the catastrophic horizon associated with a fire in the building. The last preserved walking surface of the bastion was also detected there. Based on pottery finds and the so-called “Dutch” pipes, the layers can be chronologically classified in the 17th century (Kalmár 1959, 37; Mitáš/Poláková 2015, 61).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI RÍMSKOKATOLÍCKEHO KOSTOLA NARODENIA PANNY MÁRIE V HOLIŠI

Viktória T i t t o n o v á – Bianka V o z á r o v á

H o l i š a (okres Lučenec), intravilán, NKP Rímskokatolícky kostol Narodenia Panny Márie (č. ÚZPF 11224), záchranný výskum, stredný eneolit, doba bronzová, stredovek (14.–15. stor.), novovek (16.–17. stor.). Uloženie nálezov: Hradné múzeum vo Fiľakove.

Záchranný archeologický výskum vykonaný Hradným múzeom vo Fiľakove sa uskutočnil z dôvodu realizácie líniovej stavby dažďovej kanalizácie v exteriéri NKP Rímskokatolíckeho kostola Narodenia Panny Márie. Výskum bol zameraný na sledovanie zemných prác súvisiacich s hĺbením rýh dažďovej kanalizácie za účelom overenia výskytu archeologických (antropologických, architektonických) nálezov a archeologických kontextov.

Koncom 90. rokov sa na lokalite uskutočnil architektonicko-historický výskum, ktorým sa identifikovala pôvodná románska stavebná etapa (tehlová architektúra) z obdobia druhej polovice 13. stor., gotické prestavby z konca 15. a začiatku 16. stor. a neskoršia baroková prestavba z konca 18. stor., ktorá predstavuje súčasnú podobu kostola (*Hrašková/Šimkovic 2003, 480, 481*).

Prvý archeologický výskum realizovaný v roku 2009 pod dohľadom pracovníka Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica súvisel so sanáciou vlhkosti stavby. Pri vyhlbovaní sond pre vyústenia odkvapových rúr bol v hĺbke 0,95–1,65 m zistený antropologický materiál v primárnej polohe (chrbtica, lebka a dolné končatiny). Ďalší výskum lokality bol vykonaný Hradným múzeom vo Fiľakove v roku 2017. V sondách otvorených v exteriéri kostola sa prerezali len recentné vrstvy so zvyškami antropologického materiálu v sekundárnej polohe. Naopak v interiéri kostola bola zdokumentovaná menšia rakva so zvyškami detskej kostry a praveká vrstva s eneolitickou keramikou (badenská kultúra) a s črepmi z doby bronzovej (pilinská kultúra; *Tittonová 2017*).

Počas aktuálneho výskumu sa okolo exteriéru kostola vykopalo malým mechanizmom celkovo šesť rýh (obr. 87: 1). Ryha 1 (12 × 0,4 m) bola vykopaná popri južnej strane kostola, paralelne s loďou budovy v smere V – Z, ktorú na západnom konci pretínala ryha 2 (12 × 0,4 m) orientovaná v smere S – J. Pozdĺž severnej strany kostola bola vyhlbená ryha 3 (35 × 0,4 m) orientovaná v smere V – Z, ktorá sa tiahla od severozápadného nárožia sakristie, popri lodi kostola až po západný koniec skúmanej plochy. Zvyšné tri ryhy prepojené do tvaru písmena Y – ryha 4a (6 × 0,4 m), ryha 4b (7 × 0,4 m) a ryha 4c (7 × 0,4 m) boli vykopané pri východnej strane presbytéria.

V ryhe 1 tiahnucej sa popri južnej strane kostola boli v jej celkovej hĺbke 80 cm zistené tri recentné vrstvy s prímiesou fragmentov tehál a stavebnej sutiny (obr. 87: 2). Z týchto uloženín je potrebné vyzdvihnúť vrstvu SJ 3, ktorá tvorila relatívne súvislú stratigrafickú jednotku a predstavovala zrejme zvyšky splánírovaného horizontu súvisiaceho s predchádzajúcimi úpravami terénu v okolí kostola. V západnej časti ryhy boli zachytené veľké šesťboké čadičové bloky v sekundárnej polohe, ktoré boli interpretované ako zvyšky niekdajších stavebných článkov. V ryhe 2 s maximálnou hĺbkou 100 cm sa, okrem vrstiev s prímiesou stavebnej sutiny, evidovala aj kompaktnejšia hlinitá vrstva hnedej farby (SJ 4) s niekoľkými fragmentmi novovekej keramiky a antropologického materiálu v sekundárnej polohe (obr. 87: 3). Na severnej strane kostola sa v ryhe 3 v hĺbke 60–80 cm zachytilo celkovo šesť násypových vrstiev, z ktorých boli najzaujímavejšie uloženiny SJ 5a a SJ 5b tiahnuce sa v úseku 12–24 m (obr. 87: 4). Tieto dve vrstvy obsahovali väčší počet zvyškov stavebného materiálu, maltoviny a vápna, na základe čoho ich interpretujeme ako stopy po rozsiahlom splánírovaní plochy súvisiaceho s úpravou vonkajšieho areálu kostola. Nálezový súbor pochádzajúci z ryhy 3 tvoria ďalšie čadičové bloky a antropologický materiál objavený v sekundárnej polohe. Ryhy 4a, 4b a 4c boli prepojené výkopy do tvaru písmena Y umiestnené na východnej strane kostola – pri presbytériu (obr. 87: 5). Rovnako ako vo zvyšných ryhách ani tu sa nepodarilo zachytiť žiadnu kultúrnu vrstvu.

Na záver je možné skonštatovať, že výkopové práce v exteriéri uvedenej NKP zasiahli v konečnom dôsledku len recentné násypové vrstvy, ktoré sú výsledkom minulých úprav zemnej pláne v okolí kostola a stavebné práce neporušili žiadne archeologické, antropologické ani architektonické kontexty.

Literatúra

Hrašková/Šimkovic 2003 – E. Hrašková/M. Šimkovic: Nové poznatky k architektúre stredovekých kostolov v regióne Novohradu a Hontu. In: V. Nekuda/P. Kouřil/Z. Měřínský (ed.): *Archaeologia historica* 28/03. Sborník příspěvku přednesených na 34. konferenci archeologu středověku České republiky a Slovenské republiky s hlavním zaměřením na interetnické vztahy ve středověku a jejich odkaz hmotné kulturě. Opava 23.–27. září 2002. Brno 2003, 477–489.

Pramene

Tittonová 2017 – V. Tittonová: *NKP Rímskokatolícky kostol Narodenia Panny Márie v Holiši*. Fiľakovo 2017. Výskumná správa 04/2017. Hradné múzeum vo Fiľakove.

RESCUE EXCAVATION IN THE EXTERIOR OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH OF THE NATIVITY OF THE VIRGIN MARY IN HOLIŠA. Holiša (Lučenec district), urban area, NCM Roman Catholic Church of the Nativity of the Virgin Mary (CLM no. 11224), rescue excavation, Middle Eneolithic, Bronze Age, Middle Ages (14th–15th centuries), Postmedieval period (16th–17th centuries). Finds deposited at: Castle Museum in Fiľakovo. During this year, the Castle Museum in Fiľakovo carried out a rescue excavation on the location of the planned rainwater drainage in the exterior of NCM Church of the Nativity of the Virgin Mary in Holiša. All excavations were monitored to verify the occurrence of archaeological contexts. By the end of the 1990s, an architectonical-historical excavation was carried out, detecting remains of the original Romanesque (second half of the 13th century), Gothic (end of the 15th and beginning of the 16th century) and Baroque (end of the 18th century) construction stage of the church (Hrašková/Šimkovic 2003, 480, 481). The excavation in 2009 recorded anthropological material in the primary context (spine, skull and lower limbs) in the church exterior. The first excavation by the Castle Museum at that site was executed in 2017. While only recent loading layers were cut in the church exterior, remains of a child skeleton deposited in a coffin and a prehistoric layer with Eneolithic pottery (Baden culture) and sherds from the Bronze Age (Piliny culture; Tittonová 2017) were documented in the church interior. The current excavation followed the six trenches around the church interior (Fig. 87: 1). Trench 1 (12 × 0.4 m) along the southern side of the church detected three recent layers containing construction rubble and large hexagonal basalt blocks (Fig. 87: 2). The deposits probably represent remains of the leveled horizon associated with previous terrain modifications near the church. Trench 1 was intersected by trench 2 (12 × 0.4 m) on its western end. In addition to layers mixed with construction rubble, a more compact deposit was also recorded, which contained remains of human bones in a secondary context (Fig. 87: 3). Trench 3 (35 × 0.4 m) was excavated along the church's northern side. It detected six loading layers (Fig. 87: 4). Two deposits (SJ 5a and SJ 5b) contained the most distinct remains of construction material, mortar, and lime. Thus, it can be assumed that they are traces of an extensive modification of the church exterior. On the eastern side of the church, next to the presbytery, three trenches were excavated – trench 4a (6 × 0.4 m), trench 4b (7 × 0.4 m) and trench 4c (7 × 0.4 m). They were connected in a Y shape (Fig. 87: 5). These trenches did not detect cultural layers. Finally, we can state that the presented archaeological excavation did not confirm any historical layers or other archaeological contexts in the church exterior.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V BERNOLÁKOVE³⁵

Terézia V a n g ľ o v á

B e r n o l á k o v o (okr. Senec), poloha Triblavina-Obora, sídlisko, záchranný archeologický výskum, doba halštatská. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

V dňoch 29. 7.–20. 11. sa uskutočnil záchranný archeologický výskum na stavbe s názvom „Administratívne a produkčné centrum Triblavina, časť: Zóna III/LPT – Logistic Park Triblavina, kostrová komunikácia a technická infraštruktúra“. Spočíval v dohľade nad zemnými prácami počas odhumusovania plochy a hĺbenia retenčných nádrží. Počas výskumu boli zachytené dva sídliskové objekty v južnej stene retenčnej nádrže 3. Podľa rozhodnutia KPÚ nebolo možné rozširovať stavebné jamy, preto boli nálezové situácie len zdokumentované.

Objekt 1. Objekt sa nachádzal v západnej časti južnej steny retenčnej nádrže 3. Mal maximálnu šírku 6,6 m. Dno objektu bolo hlbšie ako dno nádrže, ktorá bola na tomto mieste hlboká 1,7 m. Dĺžka objektu sa nedala zistiť, na povrchu nebol viditeľný. Výplň tvorilo viacero zásypových vrstiev. Pri začistení bola pozbieraná keramika, mazanica a zvieracie kosti.

³⁵ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0145/22.

Objekt 2. Objekt sa nachádzal vo východnej časti južnej steny retenčnej nádrže 3. Bol široký približne 3 m a bol zahĺbený asi 2 m od úrovne zistenia. Dĺžka sa nedala zistiť. Výplň tvorila kompaktná sivočierna hlina. Vo východnej časti bola viditeľná šošovka uhlíkov. Keramický materiál bol získaný len z povrchu.

Na základe keramického materiálu sú oba objekty datované do doby halštatskej. Je možné, že tieto sídliskové objekty súvisia s halštatským sídliskom odkrytým južne od skúmanej plochy (Daňová 2017, 357–369).

Literatúra

Daňová 2017 – K. Daňová: Predbežné výsledky výskumu halštatskej osady v Bernolákove. In: N. Beljak Pažinová/ Z. Borzová (ed.): *Sedem decénií Petra Romsauera*. Studia Historica Nitriensia. Supplementum – mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petra Romsauera. Nitra 2017, 357–369.

RESCUE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION IN BERNOLÁKOVO. Bernolákovo (Senec district), Triblavina-Obora site, settlement, rescue excavation, Hallstatt period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The rescue archaeological excavation in Bernolákovo, Triblavina-Obora site, detected two settlement features. Feature 1 was max. 6.6 m wide and deeper than the retention tank. Its fill consisted of several backfill layers. After cleaning, pottery, daub and animal bones were obtained. Feature 2 was 3 m wide and 2 m deep (from the detection level). The fill consisted of a uniform backfill layer. The pottery material obtained dates to the Hallstatt period. Since previous excavations, approx. 500 m south of this site examined a Hallstatt settlement (Daňová 2017, 357–369); the material may belong to it.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY NA STAVBE RÝCHLOSTNEJ CESTY R2 MÝTNA – TOMÁŠOVCE³⁶

Marek Vojtek – Michal Čebien – Miroslava Kissová – Peter Debnár – Róbert Malček

Záchranný archeologický výskum na stavbe „Rýchlostná cesta R2 Kriváň – Lovinobaňa, Tomášovce (úsek Mýtna – Tomášovce)“ realizoval Archeologický ústav SAV, v. v. i., v období od augusta 2019 do konca roka 2020. Výskum vo všetkých etapách pokryl výrazné územie v katastroch obcí Mýtna, Lovinobaňa, Divín, Uderiná, Podrečany a Tomášovce. Podarilo sa identifikovať a preskúmať dve archeologické náleziská a zdokumentovať viaceré povrchové reliktu.

1. Divín (okr. Lučenec)

a) poloha Nad zastávkou, Divínsky Háj II, fortifikácia, záchranný archeologický výskum, eneolit (badenská kultúra), vrcholný stredovek (15. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Trasa rýchlostnej cesty sa v katastri obce Divín zarezávala do juhovýchodného výbežku kopca Divínsky háj, v mieste evidovaného náleziska Divínsky Háj II (obr. 88). Na predsunutom opevnení neskorostredovekého hrádka Divínsky háj I už v minulosti realizoval Archeologický ústav SAV, v. v. i., menší zisťovací výskum (Bednár a i. 2004, 30, 31). Archeologickým výskumom sa preskúmala celá vrcholová plošina návršia, ktorá mala byť podľa projektovej dokumentácie stavby R2 úplne deštruovaná. Vrcholová plošina bola skúmaná sektorovou sieťou A–E/1–10 s rozmermi 3 × 3 m, svahy vrátane valu a priekopy zisťovacími rezmi 1–6 so šírkou 1 m. Na danej ploche bolo zistené a zdokumentované opevnenie lokality pozostávajúce z palisády osadenej do nízkeho násypu navrhnutého materiálu vyťaženého z plytkého žlabu, ktorý obiehal okolo celého obvodu plošiny a predstavoval priekopu okolo valu (potvrdili to zisťovacie rezy 1–6). Násyp reprezentujúci val bol najmohutnejší na najprístupnejšej, západnej strane plošiny. Z ostatných strán bol zachovaný len nepatrný násyp, pravdepodobne sčasti oderodoval, čoho dokladom sú sedimenty v priekope. Palisáda pozostávala z kolov o priemere asi 20 cm, ktoré boli osadené nerovnako hlboko asi v 30–50 cm odstupoch do osobitnej ryhy. Kolové jamy, ktoré sú toho dôkazom, boli zachytené takmer po celej obvodu plošiny. Chýbali len v severozápadnej časti plošiny, kde sa predpokladal vstup, a vo východnej časti, kde sa pravdepodobne nezachovali. Vstup do opevnenia sa však ako zvláštnu konštrukciu nepodarilo identifikovať a pravdepodobne ho tvorila len jednoduchá brána. Nálezovú situáciu tu komplikoval strom, ktorý zabránil úplnému odkrytiu priestoru.

³⁶ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu agentúry VEGA 2/0167/24.

Stopy rozsiahlejších stavebných konštrukcií (zvyšky nadzemných budov) sa na skúmanej ploche nezachytili. Zdokumentovala sa len jedna zahĺbená sídlisková jama (SJ 61) v sektoroch C–D/4–5 a zhľuk mazanice a prepálenej vrstvy na kontakte sektorov A–C/7–9, ktorý by mohol predstavovať pozostatky po ľahkej stavbe situovanej pri západnom násype valu. Na vrcholovej plošine sa na viacerých miestach podarilo počas výskumu doložiť veľmi nevýraznú kultúrnu vrstvu, ktorá často splývala s pôdnym horizontom.

V získanom materiáli figurujú najmä fragmenty bielej keramiky, kusy mazanice so stopami po drevených konštrukciách, zlomky železných predmetov (najmä klincov) a kusy uhlíkov z kolových jám. Keramika je vytáčaná na kruhu a patrí do okruhu stredovekej tzv. bielej keramiky, ktorá je typická je územie južného Slovenska. Objavujú sa dva druhy keramickej hmoty. Väčšia časť nálezov je vyrobená z plavenej hliny s minimálnym množstvom ostriva, niekoľko črepov je z bežnej hrnčiarskej hliny s malým zastúpením ostriva. Výpal je prevažne oxidačný, farbiaci črep dobiela. Čo sa týka druhu nádob, s istotou vieme rozoznať fragmenty džbánov, mís, fliaš a pokrievok. Z výzdobných prvkov sa v získanom súbore vyskytuje červená (červenohnedá) maľovaná výzdoba, čierna maľovaná výzdoba, rebrovanie povrchu a výzdoba ozubeným kolieskom.

Mazanica vykazuje nápadné stopy po drevených stavebných konštrukciách. Jej výrazná koncentrácia bola zachytená v spomínaných sektoroch A–C/7–9, kde bola zistená prepálená plocha a kde predpokladáme existenciu nadzemnej stavby ľahšej konštrukcie. V odtlačkoch na mazanici sa vyskytuje ako stavebný konštrukčný prvok tyčovina s priemerom 4–6 cm a prútovina s priemerom 2–3 cm.

Medzi nálezmi drobných predmetov vyniká minca Ladislava V. (1453–1457) z rokov 1456–1457 (za určenie ďakujeme J. Hunkovi), objavená pri SJ 2, situovanej pri vnútornom koreni valu v hĺbke 70 cm od súčasného povrchu. Zo zahĺbeného objektu SJ 61 pochádza poškodená, pravdepodobne olovená, čutorka. Pomerne častým nálezom boli železné klince, ktoré môžeme rozdeliť do viacerých kategórií podľa tvaru a funkcie. Vyskytli sa klince šindlovité, krídlovité s úzkymi, ako aj rozšírenými hlavicami, klince s lopatkovito zakončenými hlavicami, bezhlavicové, tzv. podkováky, ako aj skoby.

Spomenuté nálezové situácie datuje nájdený mobiliár do vrcholného stredoveku (približne 15. stor.). Datovanie *post quem* spresňuje minca kráľa Ladislava V. s razbou v rokoch 1456–1457. Z uvedených zistení vyplýva, že skúmaná lokalita bola pravdepodobne „obývaná“ len krátkodobo a predstavovala neskorostredoveký objekt, ktorý chránila drevená palisáda/ochodza, spevnená kameňmi, ktorá dopĺňala v teréne viditeľný val (zemný násyp) a priekopu. Záverom je potrebné ešte spomenúť keramické fragmenty badenskej proveniencie, pochádzajúce zo sekundárnych polôh, ktoré indikujú praveké osídlenie tohto miesta, ako aj ojedinelé nálezy z novoveku (fragmenty fajky), ktoré poukazujú na ojedinelé využívanie tejto vyvýšenej plošiny aj v období novoveku, teda po zániku opevnenia.

b) poloha Divínsky háj, relikty povrchovej ťažby, vojenské relikty, nedatované, 20. stor. (2. svetová vojna).

Súbor šiestich dokumentovaných pínig v Divínskom háji tvorí iba zlomok ťažobných reliktov v tejto polohe. Celkový obraz si môžeme urobiť pri pohľade na lidarové snímky územia Divínskeho Hája zverejnené v roku 2020 (zdroj: Geoportál ÚGKK SR). Juhozápadný výbežok Slovenského rudohoria, predovšetkým územie dnešnej Lovinobane bolo známe ťažbou rudných nerastov od 13. stor. Prvá písomná zmienka, ktorá súvisí s ťažobnými prácami v katastri Divína pochádza z polovice 18. stor. Ide o nariadenie Hlavného Komorskogrófskeho úradu, ktorým bol správca a účtovný adjunkt František Heinz poverený popísať stav baní v Divíne (Žigo a i. 2019, 138). Ten potvrdil že spomínaná banská činnosť sa tu vykonávala. V rokoch 2012 a 2013 sa realizoval terénny prieskum v Divínskom háji, spojený s podrobným geologickým prieskumom, ktorý vymapoval staré banské diela v centrálnej a západnej časti Divínskeho hája (Bakoš a i. 2016). Prieskum potvrdil že išlo o kutacie polia a jamy súvisiace s ťažbou zlata. Preskúmané relikty pínig, môžeme dať do súvislosti so spomínanými kutacími prácami. Presnejšie časové zaradenie dokumentovaných reliktov je však nateraz otáznе.

Okrem reliktov povrchovej ťažby sme identifikovali aj pozostatky vojenských reliktov, ktoré boli lokalizované v rovnomerných rozostupoch v celej dĺžke východného úpätia Divínskeho hája. Rozloženie dokumentovaných reliktov vojenského bunkra, zákopov a dokladov delostreleckej paľby v teréne s najväčšou pravdepodobnosťou súvisí s obranou železničnej stanice Lovinobaňa, resp. trate Lučenec – Zvolen. Vojenské aktivity v tomto priestore súviseli s postupom nemeckých vojsk, ktoré boli vyslané na potlačenie Slovenského národného povstania z Maďarska. V októbri 1944 sa v okolí Lúčenca sústredili jednotky 18 SS divízie pancierových granátnikov Horst Wessel, kde sa pripravovali na generálnu ofenzívu proti povstaleckému územiu. Postup na povstalecké územie v druhej polovici októbra 1944 bol sprevádzaný viacerými stretmi s partizánskymi jednotkami pri obrane trate Lučenec – Zvolen (Žigo a i. 2019, 242–246). Po zverejnení lidarových snímkov územia Divínskeho Hája v roku 2020 (zdroj: Geoportál

ÚGKK SR) sme popri preskúmaných reliktoch identifikovali viaceré zákopy mimo sledované územie stavby rýchlostnej cesty. Spolu dopĺňajú komplexnejší obraz pozícií v súvislosti s obranou povstaleckého územia pri postupe nemeckých vojsk.

2. P o d r e č a n y a U d e r i n á (okr. Lučenec), poloha Vlčkovo, sídlisko, záchranný archeologický výskum, mladšia a neskorá doba bronzová (pilinská kultúra, kyjatická kultúra), doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra.

Počas záchranného archeologického výskumu sa na hranici k. ú. obcí Podrečany a Uderiná v polohe Vlčkovo sa preskúmalo 55 sídliskových objektov (obr. 89). Až na jeden objekt, zahĺbenú obytnú zemnicu z doby laténskej, môžeme sídliskové objekty datovať do obdobia mladšej a neskej doby bronzovej (pilinská a kyjatická kultúra).

Z obdobia neskej doby bronzovej sa preskúmali sídliskové objekty ako žlaby, kolové jamy, pec a ohnisko. Dominovali objekty kruhového alebo oválneho pôdorysu so šikmými stenami s misovitým alebo rovným dnom. Objekty boli menších rozmerov, ktoré sa pohybovali okolo 1 m. Hĺbka sídliskových objektov nepresahovala 50 cm. Z objektov dominovali hlavne kolové jamy, ktoré sa na sídlisku objavovali v skupinkách, čo by mohlo naznačovať prítomnosť kolových stavieb (domov, hospodárskych budov, príp. akýchsi prístreškov). Na viacerých miestach sa preskúmali žlaby, ktorých funkcia, či využitie je nejasné. Orientácia žlabov nie je jednotná. Žlab (objekty 42 a 43) s orientáciou S – J je z nich najdlhší a v južnej časti sa stáča smerom na západ. Tu môžeme uvažovať, či nejde o základový žlab budovy (domu alebo hospodárskej budovy). Tomu by nasvedčovala aj väčšia koncentrácia kolových jám v blízkosti. Sídliskové jamy boli sporadické na hnutelné nálezy, z ktorých sa najčastejšie objavoval keramický materiál. Všetky žlaby boli veľmi plytké, čo sťažovalo ich skúmanie a hlavne vyhodnocovanie.

Preskúmaná obytná zemnica z doby laténskej mala obdĺžnikový tvar s rozmermi $4,4 \times 3,1$ m. Hĺbka sa pohybovala okolo 25–30 cm. Chalupa mala orientáciu SV – JZ. Vchod sa nepodarilo zachytiť. Steny zemnice boli šikmé s rovným dnom ktoré predstavovala udupaná hlinená podlaha. Severovýchodná tretina chalupy bola výrazne nižšia oproti ostatnej časti. V strede kratších strán sa zachytili kolové jamy. Z toho môžeme usudzovať, že v nich boli umiestnené nosné koly, ktoré držali hlavný trám pod sedlovitou strechou. V strede dlhších strán chalupy sa objavili dve výraznejšie kolové jamy (hĺbka cca 10 cm). Vo východnom rohu chalupy sa objavila ešte jedna nevýrazná kolová jama a v západnom rohu sa objavili ďalšie dve. Ich význam je nateraz nejasný. Na podlahe sa objavili viaceré väčšie ploché kamene, ktorých interpretácia nie je jednoznačná (mohli byť umiestnené pod kolmi?). Vo výplni objektu sa objavil hlavne keramický materiál, mazanica a rastlinné zvyšky (uhlíky). Z drobných predmetov sa podarilo nájsť brúsik, otlkač a fragment náramku zo sapropelitu.

Výskumom sa podarilo zachytiť západný, južný a aj východný okraj osídlenia. Sídlisko s najväčšou pravdepodobnosťou pokračovalo smerom na sever k údoliu bezmenného potoka. Tu sa však v minulosti vybudoval rozsiahlejší kameňolom, ktorý časť sídliska zničil. V rámci predstihového záchranného archeologického výskumu sa preskúmala plocha tesne po hranu kameňolomu.

Literatúra

- Bakoš a i. 2016 – F. Bakoš/T. Mikuš/L. Hraško/P. Pauditš/M. Sýkora: Supergene Au mineralization at Divínsky háj locality (Slovenské rudohorie Mts., Veporic Unit). *Acta Geologica Slovaca* 8/2, 2016, 165–174.
 Bednár a i. 2004 – P. Bednár/E. Fottová/S. Gogová/Z. Slivenská: Stredoveké opevnené objekty z Divína. *AVANS* 2003, 2004, 30, 31.
 Žigo a i. 2019 – P. Žigo a i.: *Lovinobaňa. História, príroda a spoločnosť*. Lovinobaňa 2019.

Zdroje

Geoportál ÚGKK SR – Mapový klient ZBGIS. Terén. Dostupné na: <https://zbgis.skgeodesy.sk/mkzbgis/sk/teren?pos=48.460932,19.516923,13/> [cit. 2. 1. 2024].

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS AT THE CONSTRUCTION SITE OF SPEEDWAY R2 MÝTNA – TOMÁŠOVCE. In the course of the archaeological excavation at the construction site of Speedway R2 Kriváň – Lovinobaňa, Tomášovce (Mýtna – Tomášovce section), two archaeological sites were identified and examined and several surface relics were documented.

1. Divín (Lučenec district)

a) Nad zastávkou site, Divínsky Háj II, fortification, rescue archaeological excavation, Eneolithic (Baden culture), High Middle Ages (15th century), Postmedieval period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. The speedway route cut the southeastern jut of Divínsky háj hill in the cadastral area of Divín.

It was the location of the recorded site of Divínsky Háj II. The archaeological excavation examined the whole hilltop plateau, which was to be destroyed by the speedway construction.

Fortification of the site was detected and documented in the examined area. It consisted of a palisade embedded in a low rampart made of the material from the shallow furrow encircling the whole plateau and representing a ditch. The palisade consisted of poles with a diameter of approx. 20 cm, embedded in various depths, approx. 30–50 cm from each other. The postholes documenting this were detected along almost the whole circumference of the plateau. They were absent only in the northwestern part of the plateau, where the entrance was assumed, and in the eastern part, where they probably have not been preserved. Traces of larger constructions were not recorded in the examined area. Only one sunken settlement pit (SJ 61) was documented in sectors C–D/4–5 as well as a cluster of daub and burnt layer on the touch of sectors A–C/7–9, which might represent remains of a light structure situated at the western rampart embankment.

In the obtained material, there are mainly fragments of white pottery, pieces of daub with traces of wooden constructions, fragments of iron artifacts (mostly nails), and pieces of charcoals from postholes. The pottery was made on a potter's wheel and belongs to the sphere of the so-called white Medieval pottery, which is typical of the territory of southern Slovakia. Among the finds of miniature artifacts, the coin of Ladislaus V (1453–1457) from 1456–1457 stands out (we would like to thank J. Hunka for identification). It was discovered near SJ 2, located at the interior root of the rampart, 70 cm below the current surface. A damaged flask, probably made of lead, comes from the sunken feature SJ 61.

The above-mentioned find contexts are dated by the discovered mobiliary to the High Middle Ages (approx. 15th century). It follows from the findings that the examined site was probably "inhabited" only for a short time and it represented a Late Medieval feature protected by a wooden palisade/parapet walk enforced with stones, which complemented the rampart (earthen embankment) visible in the terrain and the ditch.

b) Divínsky háj site, relics of surface exploitation, military relics, undated, 20th century (WWII).

The group of five pinges documented in Divínsky háj is just a fragment of exploitation relics at this site. The first written reference associated with the exploitation activities in the cadastral area of Divín comes from the mid-18th century. It is the ruling of the Principal Kammergraf authority ordering administrator František Heinz to describe the condition of the mines in Divín (*Žigo 2019*, 138). He confirmed that mining was carried out there. In 2012 and 2013, a field survey was executed in Divínsky háj. It was associated with a detailed geological survey mapping all mines in the central and western part of Divínsky háj (*Bakoš a i. 2016*). The survey confirmed that they were exploitation fields and pits associated with the exploitation of gold. The examined relics of pinges can be related to the above-mentioned exploitation activities. Besides the relics of surface mining, military relics were identified in regular intervals along the whole length of the eastern feet of Divínsky háj. The distribution of the documented relics, a military bunker, trenches and evidence of artillery fire in the terrain is most probably associated with protecting the railway station in Lovinobaňa or the track from Lučenec to Zvolen. The military activities in this area were related to the advance of the German troops sent from Hungary to suppress the Slovak Nation Uprising. In October 1944, units of the 18th SS Panzergrenadier Horst Wessel Division gathered near Lučenec, preparing for a general offensive against the rebel territory. Their advance to the rebel territory in the second half of October 1944 was accompanied by several clashes with partisan units defending the Lučenec – Zvolen track (*Žigo 2019*, 242–246).

2. Podrečany and Uderiná (Lučenec district), Vlčkovo site, settlement, rescue archaeological excavation, Late and Final Bronze Age (Piliny culture, Kyjatice culture), La Tène period. Finds deposited at: Institute of Archaeology SAS, Nitra. During the rescue archaeological excavation, 55 settlement features were examined on the border of the cadastral areas of the villages of Podrečany and Uderiná. Except for one feature – a sunken residential pithouse from the La Tène period – the settlement features can be dated to the Late and Final Bronze Age (Piliny and Kyjatice cultures).

Settlement features like furrows, postholes, a stove, and a hearth were examined from the Final Bronze Age. Postholes were predominant; they occurred at the settlement in groups, which might indicate the presence of stake structures (houses, farm buildings, or shelters). Furrows of unknown function or use were examined in multiple places. The orientation of the furrows is not uniform. The furrow (features 42 and 43) with the N – S orientation is the longest, and it turns westwards in the southern part. It might be a foundation trench of a building (a house or a farm building). The concentration of more postholes near the furrow indicates this. Settlement pits did not contain many movable finds; pottery was most frequent. The examined residential pithouse from the LaTène period was rectangular, with dimensions of 4.4 × 3.1 m. Its depth varied between 25 and 30 cm. The house was NE – SW oriented. The fill of the feature contained mainly pottery, daub, and vegetal remains (charcoals). As for miniature artifacts, a whetstone, a precursor, and a fragment of a sapropelite bracelet were found. The excavation detected the settlement's western, southern, and eastern peripheries. The settlement most probably continued northwards to the valley of an unnamed stream. Nevertheless, a large stone quarry was built there, destroying part of the settlement.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI PAMARCH V ROKU 2020

Ondrej Ž a á r – Ľubica Ž a á r o v á – Róbert Ö l v e c k y – Miriama T á b i o v á

1. B r a t i s l a v a , časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), Ulica Laury Henckelovej, parc. č. 127, sídlisko, záchranný výskum, doba rímska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum v Rusovciach bol vyvolaný stavbou rodinného domu na Ulici Laury Henckelovej (parc. č. 127). Uskutočnil sa formou predstihového výskumu a následne sledovaním výkopových prác. Predstihový výskum spočíval v povrchovom zbere pomocou detektoru kovov a sledovaním skrývky na ploche budúceho stavebného objektu. Táto časť výskumu nepriniesla výsledky. Výskum preto pokračoval sledovaním výkopových prác súvisiacich so zakladaním stavby. V profiloch základových pásov domu a komína sa zistili tri horizontálne vrstvy a jeden menší objekt. Pod hornou vrstvou ornice/technickej vrstvy (vrstva 1) sa nachádzala tmavá hlinitá zemina (vrstva 2). Na dne výkopu sa zistila svetlá piesčito-štrková vrstva (vrstva 3). Na základe nálezov a doterajších poznatkov z vedľajšej parcely (*Bazovský/Pichlerová 2015*) možno vrstvu 2 datovať do neskorej doby rímskej. Najspodnejšiu vrstvu 3 možno interpretovať ako planírkovú vrstvu z 2.–3. stor. Všetky vrstvy boli zachytené vo všetkých základových ryhách. Na jednom mieste sa zistilo menšie porušenie vrstvy 3. Z dolnej časti zásypu tohto objektu sa získala rímsko-provinciálna keramika. Vo vrstve 1 a 2 neboli hrany objektu rozlíšiteľné. Z vrstvy 2 a 3 pochádzajú nálezy výlučne z doby rímskej (fragmenty rímsko-provinciálnej keramiky, fragmenty tehál, fragmenty terra sigillaty, tri mince zo 4. stor., jedna bližšie neurčená minca, olovené kónické závažie, hlinená guľička do praku a železný cvoček z rímskych sandálov). Málopočetná stredoveká a novoveká keramika pochádza z horných častí výkopov (ornica). Archeologickým výskumom sa podarilo doložiť podobnú stratigrafickú situáciu ako na vedľajšom pozemku zistenú v roku 1994 a 1995. Výkopmi bola prerezaná vrstva z neskorej doby rímskej, ktorá ležala na rímskej planírke z 2.–3. stor. (porušená na jednom mieste mladším zásahom).

2. B r o d z a n y (okr. Partizánske), intravilán, sídliskové nálezy, záchranný výskum, novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Počas archeologického výskumu na stavbe „FTTH Brodzany“ sa kontrolovali výkopy rýh pre uloženie optických káblov. Ryhy boli kopané ručne, na miestach so spevneným povrchom sa použilo podvrtávanie. Všetky nálezy sa našli v centre obce v blízkosti kaštiela a kostola. Predstavuje ich 66 fragmentov novovekej až recentnej keramiky (19.–20. stor.), v niekoľkých prípadoch ide o keramiku z včasného novoveku, najskôr zo 16.–17. stor. Okrem toho sa našli štyri fragmenty zvieracích kostí, dva kovy (nôž a veľký kovaný klinec) a jedna minca (20 halier z roku 1940). V ostatných častiach obce sa vo výkopoch nenašli žiadne archeologické nálezy.

3. D o l n é L e f a n t o v c e (okr. Nitra), intravilán, Nitrianska ulica, parc. č. 65/1–3, 66/1, 3, sídlisko, záchranný výskum, stredovek(?), novovek (19.–20. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologickým výskumom vykonaným na stavbe „Novostavba dvojdomu v blokoch A-E, 2. etapa“ sa kontrolovali stavebné výkopy. Preskúmalo sa spolu deväť zahĺbených objektov. Objekty sa nachádzali vo východnej časti stavby. Do obdobia novoveku/recentu možno na základe nálezu železného predmetu zaradiť objekt 2, objekt 4 možno na základe nálezu väčšieho množstva zvieracích kostí interpretovať pravdepodobne ako novovekú/recentnú odpadovú jamu. Ostatné objekty predstavovali menšie jamy, v ktorých sa nenašiel žiadny archeologický materiál umožňujúci ich datovanie. Na haldách hliny sa našli nálezy z novoveku až recentu (19.–20. stor.), ktoré môžu súvisieť s objektmi 5–9. V západnej časti stavby sa vo výkopoch zachytili základy asanovanej stavby, ktoré tvoril betón a tehly, pivnica s betónovým základom, ktorá bola zasypaná novovekou a recentnou sutinou (druhá polovica 20. stor.) a novoveká studňa vystužená betónovými skružami, ktorá bola v čase výkopov zasypaná. V priestore domov 5–8 bola v stredovom základovom páse viditeľná plytká terénna vlna so sivohnedou výplňou, v ktorej sa našiel jeden fragment stredovekej keramiky. Pri výkopoch základových rýh domu 6 boli na haldách nájdené nepočítané fragmenty stredovekej(?) keramiky avšak objekty tu neboli viditeľné. Ide teda zrejme o náhodné nálezy z vrstvy ornice, keďže stredoveké osídlenie je v obci evidované na viacerých miestach.

4. R ú b a ň (okr. Nové Zámky), intravilán, parc. č. 53–55, 57, sídlisko, záchranný výskum, neolit (kultúra s mladšou lineárnou keramikou), eneolit (badenská kultúra), doba halštatská, stredovek (13.–15. stor.), novovek (16.–20. stor.). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Počas archeologického výskumu na stavbe „Vinárstvo B612“ (parc. č. 53–55, 57) v obci Rúbaň sa podarilo celkovo odkryť 124 objektov z troch období – eneolit, stredovek, novovek. Získalo sa cez 2000 kusov hnutelného archeologického materiálu (keramika, zvieracie kosti, drobné predmety, mazanica a stavebný materiál). V skupine drobných predmetov sa nachádza 28 kovových predmetov (jedna minca z roku 1895, dva bronzové nity zo začiatku 20. stor., železné klnce, nožík, britva, zliatky a bližšie neidentifikovateľné predmety), jedna kostená korčuľa, jeden zahrotený kostený predmet, šesť kusov štiepanej industrie, šesť kusov kameňov, jeden korálik a 24 fragmentov a zliatkov skla. Najstaršie osídlenie skúmaného územia dokladá jeden zdobený fragment keramiky, ktorý možno chronologicky zaradiť do kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Našiel sa v zásype objektov 71/78 z neskorého stredoveku. Do klasickej fázy badenskej kultúry možno zaradiť dva objekty (12 a 20), ktoré pravdepodobne tvorili jeden celok. Ojedinelým nálezom (fragment dolnej časti nádoby) je zastúpená aj doba halštatská. Nález pochádza z objektu 66, ktorý je datovaný do 20. stor. V rámci výskumu bolo úplne alebo čiastočne preskúmaných 17 objektov, ktoré možno zaradiť do vrcholného až neskorého stredoveku (13.–15. stor.). Išlo predovšetkým o oválne, kruhové, obdĺžnikové (vaničkovité) a neforemné jamy bez bližšie určiteľnej funkcie. V prípade objektu 5 (5C) išlo o neskorostredovekú zásobnú jamu (15. stor.), v profile vajcovitého tvaru s hĺbkou 280 cm od úrovne stiahnutého terénu. Stredovekou zásobnou jamou bol aj objekt 45 a západná časť objektu 47. Zo stratigraficky mladšieho objektu 9 pochádza na okraji zdobený črep, ktorý možno datovať až do 12.–13. stor. Najviac sú zastúpené novoveké nehnuteľné nálezy, ktoré dokladajú osídlenie plochy od 16. až do 20. stor. Do obdobia novoveku patrí 46 objektov (16.–19. stor.). Mnohopočetne bola v objektoch zastúpená aj stredoveká a miestami praveká keramika. Úplne alebo čiastočne sa preskúmalo päť zásobných jám (objekty 2A, 26, 36/37, 43/44 a 96), 10 kolových jám (objekty 10, 14–16, 18, 27, 33, 35, 53, 54) a dve studne (objekty 19 a F). Staršia studňa (objekt 19) sa nachádzala pod plochou starého sedliackeho domu. Druhá studňa zanikla až nedávno (vo výplni bol recentný kovový odpad). Išlo o studne s kruhovitým pôdorysom. Rozmerovo väčším bol obdĺžnikovitý objekt 25 (rovné dno, zvislé steny), ktorý sa nachádzal tiež v priestore zbúraného domu. Nie je vylúčené, že ide o staršiu pivničku. V ostatných prípadoch sa nepodarilo určiť bližšiu funkciu objektov. V 55 prípadoch išlo o objekty, z ktorých nepochádza žiadny datovací materiál a nie je možné jednoznačne určiť ich vek ani na základe horizontálnej, či vertikálnej stratigrafie. Išlo väčšinou o menšie kruhové a oválne jamy, ale vyskytli sa aj obdĺžnikové a neforemné tvary. Do 20. stor. bolo zaradených päť objektov (v jednom prípade išlo zrejme o vápennú jamu – objekt G). Archeologickým výskumom sa potvrdil vysoký archeologický potenciál predmetného územia, ktoré sa nachádza na terasovitej vyvýšenej lavičke brehu potoka Paríž a v blízkosti pôvodne románskeho kostola z 13. stor.

5. S l á d k o v i č o v o (okr. Galanta), poloha Pri železnici/Malý Diosek, sídlisko, pohrebisko, záchranný výskum, staršia doba bronzová, stredná doba laténska, staršia doba rímska, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Počas archeologického výskumu na stavbe „Miestna obslužná komunikácia pre IBV Záhradnícka, Sládkovičovo“ v polohe Pri železnici/Malý Diosek sa podarilo odkryť celkovo 177 objektov z viacerých období. Išlo o nálezy zo staršej doby bronzovej, strednej doby laténskej (*Repka a i.* 2023), staršej doby rímskej a vrcholného stredoveku. V severovýchodnej a východnej časti stavby bolo preskúmané rozsiahle sídlisko zo staršej doby rímskej. V juhozápadnej časti plochy bolo zistené vrcholnostredoveké osídlenie, inhumačné pohrebisko zo staršej doby bronzovej a žiarové pohrebisko zo strednej doby laténskej. V stredovekých sídliskových objektoch sa nachádzal aj archeologický materiál, ktorý možno predbežne datovať do doby laténskej a doby rímskej. Výskumom sa podarilo preskúmať objekty rôzneho druhu – obydlia, pece, zásobné jamy, kolové jamy, žiarové urnové hroby, inhumačné hroby a sídliskové jamy neznámej funkcie. Výskumom sa získalo viac než 20 000 archeologických nálezov (keramika, drobné predmety, zvieracie kosti, ľudské kosti, mazanica, stavebný materiál).

6. T o p o ľ č a n y (okr. Topoľčany), intravilán, Ulica Československej armády, parc. č. 313, 314, sídliskové nálezy, záchranný výskum, novovek (19.–20. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum sa konal na stavbe „Penzión ZSS – protipožiarna bezpečnosť“ v Topoľčanoch. Predmetnú plochu tvoril výklenok cca 400 × 620 cm pri severnej stene budovy Zariadenia sociálnych služieb, kde sa mala realizovať výstavba protipožiarneho schodiska. Výkop mal hĺbku 200–240 cm a našli sa v ňom fragmenty novovekej keramiky a skla. Novoveký až recentný zasypaný priestor skúmanej plochy vznikol pri samotnej výstavbe budovy Zariadenia sociálnych služieb v 20. stor., kedy sa vyhlbila veľká obdĺžniková jama pre celú budovu a zvyšný výklenok v severnej časti sa potom prisypal stavebnou sutinou a odpadom. Plocha bola teda už v minulosti zničená. Pri dne výkopu sa objavovala svetlejšia hnedá ílovitá hlina bez nálezov.

7. T r n a v a (okr. Trnava)

a) Michalská ulica, severovýchodný roh mestského opevnenia, parc. č. 399/2, 400, sídliskové nálezy, záchranný výskum, stredovek, novovek (19.–20. stor.), 20. stor. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologický výskum na stavbe „Obnova pôvodného 7 m múra – havarijný stav“, sa realizoval formou sondáže za účelom zistenia hĺbky a stavu zachovania základového muriva mestských hradieb v zhruba 7 m dlhom úseku medzi severovýchodnou vežou a rekonštruovaným múrom západne od veže. Spolu sa vyhlúbilo päť sond, v rámci ktorých sa začistili a zdokumentovali kamenné základy múra mestského opevnenia. Zistilo sa, že základy múra sú z vnútornej strany mesta plytšie (120 cm) ako z vonkajšej strany (190–200 cm). Sondami sa prerezal a zdokumentoval pôvodný stredoveký val mestského opevnenia, ktorý bol v každej sonde porušený novovekými a recentnými výkopmi zasýpanými stavebným a komunálnym odpadom. Pôvodný terén pod stredovekým valom sa v rámci výkopov neporušil, zistil sa iba na dne sondy 3 a čiastočne aj v sonde 4, kde sa začistil a fotograficky zdokumentoval jeho povrch. Z huteľných nálezov sa našli iba fragmenty novovekej keramiky, kachlíc, jeden kamenný brúsik a jeden stredoveký(?) črep.

b) Cukrová ulica, Ulica Sama Chalupku, Ulica Jozefa Adamca, Ulica Mórica Beňovského, parc. č. 3486/1, 24–26, 44–48, 53, 59–63, 66–67, 69–72, 74–76, 78–79, 92–140, 142, 144, 147–150, sídlisko, hrob, záchranný výskum, pravek, starý eneolit (skupina Bajč-Retz), mladšia až neskorá doba bronzová (lužická kultúra), vrcholný a neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologickým výskumom vykonaným na stavbe „Trnava - Obytná zóna Trnava Rybník - Inžinierske siete a komunikácie“, sa v rámci dohľadu nad výkopmi stavby našlo bohaté polykultúrne nálezisko. Preskúmalo sa spolu 47 zahĺbených objektov, ktoré sa našli v dvoch väčších koncentráciách na východnom a západnom konci stavby. Pri porovnaní priestorového rozmiestnenia a datovania objektov so situáciou v profiloch výkopov rýh infraštruktúry možno konštatovať, že dve koncentrácie objektov, ktoré sa výskumom zistili, predstavujú odlišné situácie. Východná koncentrácia na sprásovej terase predstavuje priestor intenzívneho osídlenia od praveku, cez stredovek až po novovek. Ide o oblasť, ktorá ležala na okraji – brehu potoka, či nivy potoka a nebola pravdepodobne zaplavovaná. V strednej časti stavby je evidentná niva a bývalé koryto potoka Trnávka s hrubými štrkovými naplaveninami. V tejto časti sa nenachádzali žiadne nálezy ani archeologické objekty. Západnú časť stavby tvorí mierna vyvýšenina – buď náprotivný nízky breh alebo ostrov medzi ramenami potoka, ktorý bol najviac využívaný najskôr v novoveku, i keď sa tu v materiáli ojedinele objavujú staršie intrúzie, ktoré sú vzhľadom na intenzitu osídlenia smerom na východ pochopiteľné. Preskúmané objekty boli rozdelené podľa datovania na niekoľko období.

Na základe nálezov fragmentov keramiky boli štyri objekty zaradené iba rámcovo do obdobia praveku, z toho tri objekty (dve stredne veľké jamy a jeden kostrový hrob) ležali vo východnej časti stavby na sprásovej terase a jeden objekt predstavuje väčšia jama na západnom konci stavby na Ulici Mórica Beňovského. Ide o osamotený objekt datovaný do obdobia praveku v západnej koncentrácii. Kostrový hrob (obr. 91: 1), ktorý sa našiel na južnej strane Ulice Sama Chalupku mal pri zachytení oválny tvar a jeho zásyp tvorila hnedá hlina s veľkými kusmi mazanice. Pri skelete sa nenašli žiadne hrobové prídavky, zo zásypu hrobu pochádzajú iba nevýrazné fragmenty keramiky a kusy travertínov. Na základe antropológického posudku ide o muža vo veku zhruba 35–55 rokov. Hrob je možné datovať najskôr do obdobia praveku, avšak datovanie je založené iba na základe keramiky zo zásypu. Vzhľadom na polykultúrne osídlenie lokality je pravdepodobné, že ide o intrúziu, ktorá sa do hrobu mohla dostať v akomkoľvek období a objekt môže teda byť aj mladší.

Do obdobia staršieho eneolitu zaraďujeme objekt, ktorý sa našiel v priestore križovatky ulíc Jozefa Adamca a Sama Chalupku. Ide o väčšiu oválnu jamu s početnými nálezi keramiky, často zdobenej rytými líniami a niekedy s bielou inkrustáciou. V zásype objektu sa okrem keramiky našli zvieracie kosti a mazanica, opracované kostené predmety, fragment keramického predmetu (koliesko?) a veľké množstvo kameňov (prepálená žula?). Na základe tvarov a výzdoby keramiky (obr. 91: 5–7) je zrejme, že ide o objekt zo staršej fázy eneolitu, patriaci najskôr do skupiny Bajč-Retz, je však tiež možné, že ide o záverečný stupeň lengyelskej kultúry – epilengyel (lengyel IV) so zásahom skupiny Balaton-Lasinja. Na základe menšieho počtu výraznejších nálezov toto nebolo možné presnejšie rozlíšiť.

Do mladšej až neskoršej doby bronzovej sme zaradili veľký objekt 17, v ktorom sa na dne zdokumentovali dve kolové jamky. Objekt ležal vo východnej časti stavby na sprásovej terase na Ulici Sama Chalupku. Išlo pravdepodobne o obytný objekt – chatu, z ktorej sa preskúmala zhruba polovica. Druhá polovica objektu pokračovala mimo skúmanú plochu. V zásype objektu sa našlo väčšie množstvo kera-

miky, zvieracie kosti, mazanica, fragmenty zrnôtierky a troska, ktoré ho datujú do doby bronzovej a je možné ho priradiť najskôr k lužickej kultúre.

Do obdobia vrcholného až neskorého stredoveku môžeme na základe nálezov keramiky zaradiť osem objektov. Ide o stredne veľké až veľké plytkejšie jamy a dve zásobné jamy s väčším počtom nálezov. Datovanie objektov spadá najskôr do 13. a 14. stor. Všetky objekty s výnimkou jedného ležali vo východnej koncentrácii na sprásovej terase. V objekte 22 sa okrem stredovekej keramiky našla aj intrúzia pravekej keramiky a fragment zdobeného prasleny (obr. 91: 2).

Na základe nálezov keramiky a ďalších nálezov možno na rozhranie stredoveku a novoveku (15.–16. stor.) datovať päť objektov. Objekty sa našli v západnej aj východnej koncentrácii objektov. Dva objekty predstavujú zásobné jamy. Prvá sa preskúmala plošne. V jej zásype sa našli fragmenty pravekej aj stredovekej keramiky, zvieracie kosti, troska a mazanica. Našiel sa tu aj zdobený praslen, keramické koliesko (pôvodne možno praslen?; obr. 91: 3, 4), a jeden kovový predmet – pravdepodobne fragment bronzového drôtu. Druhá zásobná jama, s nálezmi fragmentov keramiky, sa zdokumentovala iba v profile v ryhe na plyn.

Do obdobia novoveku možno na základe nálezov keramiky definovať šesť objektov, ktoré sa našli vo východnej aj západnej koncentrácii objektov. Išlo o zahĺbené jamy, v prípade objektu 25 na východnej strane stavby išlo o bohatú zásobnú jamu datovanú do 16.–18. stor. Vo výplni objektu sa našla početná keramika, zvieracie kosti, mazanica, kostená rúčka, kovová troska, fragmenty kovov, kamenný brúsik, dva kostené hrebene (obr. 90), kompletný jelení paroh a malakofauna.

V prípade nedatovaných objektov ide o 16 zahĺbených jám, ktoré sa našli a zdokumentovali vo výkopoch rýh infraštruktúry. Keďže sa v nich pri začisťovaní profilov nenašli žiadne nálezy, objekty zostávajú evidované bez datovania.

Našli sa štyri recentné objekty, ktoré vznikli utláčaním hliny mechanizmami.

8. Z v o n č í n (okr. Trnava), poloha Horná Pažiť, parc. č. 240/9, 16, 17, sídlisko, záchranný výskum, pravek, doba bronzová, stredovek (12.–14. stor.). Uloženie nálezov: PAMARCH, s. r. o., Nitra.

Archeologickým výskumom vykonaným na stavbe „IBV Horná Pažiť, Zvončín“ sa našlo a zdokumentovalo doteraz neevidované osídlenie. Preskúmalo sa päť zahĺbených archeologických objektov. V nich sa našlo spolu 179 hnuťelných nálezov (135 fragmentov keramiky, 20 ks zvieracích kostí, 18 ks mazanice a šesť drobných predmetov – dva kusy štiepanej kamennej industrie, kameň, železný predmet, fragment zrnôtierky a fragmenty škrupiny z vajčka). Zachytené a zdokumentované objekty môžeme zaradiť do troch období. Do obdobia bližšie neurčeného praveku možno zaradiť objekt 3, v ktorom sa našlo niekoľko nevýrazných fragmentov keramiky. Na základe štruktúry a charakteru črepov je zrejmé, že ide o starší pravek, najskôr o obdobie neolitu alebo dobu bronzovú. Objekty 4 a 5 datujeme na základe nálezov keramiky do doby bronzovej. Zaujímavým nálezom z objektu 5 je fragment malej nádoby zdobenej zvislými nepravidelnými ryhami. Časovo najmladšie archeologické objekty nájdené na ploche stavby predstavujú objekty 1 a 2, ktoré sa našli v juhozápadnej časti stavby pri severozápadnom okraji plochy na svahu terasy. Objekty sa najskôr zachytili v prípojkách ryhy vodovodu, kde sa zdokumentovali v profiloch bez ďalšieho skúmania. Zvyšok objektu 1 sa neskôr preskúmaval aj plošne. Z oboch objektov pochádzajú nálezy fragmentov keramiky, mazanice a drobných predmetov, ktoré možno datovať do stredoveku, najskôr do 12.–14. stor.

Literatúra

Bazovský/Pichlerová 2015 – I. Bazovský/M. Pichlerová: Rímska kamenná architektúra pri Irkutskej ulici v Bratislave-Rusovciach. *Zborník SNM* 109, *Archeológia* 25, 2015, 211–232.

Repka a i. 2023 – D. Repka/M. Styk/R. Ōlvecký/M. Tábiová/ K. Šimunková/I. Světlík/K. Pachnerová Brabcová: Cremation Graves from La Tène Period in Sládkovičovo. *Slovenská archeológia* 71, 315–344. DOI: <https://doi.org/10.31577/slovarch.2023.71.11>

RESCUE EXCAVATIONS OF THE PAMARCH COMPANY IN 2020.

1. Bratislava-Rusovce (Bratislava V district), Ulica Laury Henckelovej street, plot no. 127, settlement, rescue excavation, Roman period, Middle Ages, Postmedieval period. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The archaeological excavation in Rusovce was initiated by constructing a detached house in Ulica Laury Henckelovej street (plot no. 127). Three horizontal layers and a small feature were detected in the profiles of the trenches. Dark loamy soil (layer 2) was found under the topsoil/technical layer (layer 1). A pale sand-gravel layer (layer 3) was found at the bottom of the trench. Based on previous information from the neighboring plot (Bazovský/Pichlerová 2015), layer 2 can be dated to the Late Roman period. The bottom layer 3

can be interpreted as a leveling layer from the 2nd–3rd centuries. A minor disturbance of layer 3 was found. Provincial Roman pottery was obtained from these features' backfill bottom part. Edges of the features were not recognizable in layers 1 and 2. The finds from layers 2 and 3 are exclusively from the Roman period. The rare Medieval and Postmedieval pottery comes from the trenches' upper parts or topsoil.

2. Brodzany (Partizánske district), urban area, village center, settlement finds, rescue excavation, Post-medieval period, 20th century. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. During the archaeological investigation, trenches for fiber optic cables were inspected. 66 fragments of Postmedieval to recent pottery (19th–20th centuries) were discovered near the manor house and church in the village centre. Some pottery finds are Early Postmedieval, from the 16th–17th centuries at the earliest. Besides, four fragments of animal bones, two metals (a knife and a big hammered nail) and a coin (20-heller from 1940) were found. Excavations in other parts of the village did not bring any archaeological finds.

3. Dolné Lefantovce (Nitra district), urban area, Nitrianska ulica street, plots nos. 65/1–3, 66/1, 3, settlement, rescue excavation, Middle Ages(?), Modern Era (19th–20th centuries), 20th century. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. Nine sunken features were examined in the construction excavations for terraced houses. One feature can be dated to the Modern Era/recent based on the find of an iron artifact and one feature can be interpreted – by the numerous animal bones in it – as a modern or recent refuse pit. As for other finds and contexts, foundations of a demolished building were recorded, as well as a modern/recent well reinforced with concrete rings and a terrain wave with a fragment of Medieval pottery.

4. Rúbaň (Nové Zámky district), rural area, plots nos. 53–55, 57, settlement, rescue excavation, Neolithic (Late Linear Pottery culture), Eneolithic (Baden culture), Hallstatt period, Middle Ages (13th–15th centuries), Postmedieval period (16th–20th centuries), 20th century. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. In the course of the archaeological excavation at the construction site of “Vinárstvo B612” (plots nos. 53–55, 57) in the village of Rúbaň, 124 features from three periods – Eneolithic, Middle Ages, and Postmedieval period – were uncovered. The earliest settlement of the examined area is documented by a decorated pottery fragment, which can be chronologically classified as Late Linear Pottery culture. Two features (features 12 and 20), which were probably parts of a single feature, can be dated to the classical stage of the Baden culture. The Hallstatt period is represented by a single find (fragment of the bottom part of a vessel). The excavation completely or partly examined 17 features that can be dated to the High–Late Middle Ages (13th–15th centuries). They were mostly pits without specifiable functions. Feature 5 (5C) was a Late Medieval storage pit from the 15th century. It was oviform in the profile and 280 cm deep from the terrain level. Feature 45 and the western part of feature 47 were also Medieval storage pits. One decorated rim sherd documents settlement as early as the 12th–13th centuries. Immovable Postmedieval finds documenting settlement in the area from the 16th to the 20th centuries are most frequent. 46 features belong to the Postmedieval period (16th–19th centuries). Five storage pits, ten postholes, and two circular wells were completely or partly examined. The rectangular feature 25 with a flat bottom and vertical walls ranks among the large features. It was located in the area of a demolished house. It might have been an old cellar. The function of other features was not identified. 55 features were pits without any datable material, and their age cannot be clearly determined by horizontal or vertical stratigraphy either. Five features were classified in the 20th century; one of them was probably a lime pit (feature G). The archaeological excavation confirmed the high archaeological potential of the area of interest located on a terrace-like elevation on the left bank of the Paríž stream and near the originally Romanesque church from the 13th century.

5. Sládkovičovo (Galanta district), Pri železnici/Malý Diosek site, settlement, burial ground, rescue excavation, Early Bronze Age, Middle La Tène period, Early Roman period, High Middle Ages. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. In the course of the archaeological excavation at the construction site of “The local service road for the IBV Záhradnícka housing estate, Sládkovičovo” at Pri železnici/Malý Diosek site, 177 features from several periods were uncovered. A large settlement from the Early Roman period was examined in the northeastern and eastern parts of the construction site. In the southwestern part of the site, a High Medieval settlement was detected, as well as an inhumation burial ground from the Early Bronze Age and a cremation burial ground from the Middle La Tène period (*Repka a i. 2023*). The excavation examined features of different types – dwellings, stoves, storage pits, postholes, urn cremation burials, inhumation burials, and settlement pits of unknown functions. More than 20,000 archaeological finds were obtained.

6. Topoľčany (Topoľčany district), rural area, Ulica Československej armády street, plots nos. 313, 314, settlement finds, rescue excavation, Modern period (19th–20th centuries), 20th century. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The archaeological excavation was carried out at the “Social Service Facility Topoľčany” construction site. The examined area consisted of a niche of approx. 400 × 620 cm, next to the northern wall of the building of the Social Service Facility, where construction of the fire escape was planned. The trench was 200–240 cm deep, and fragments of modern pottery and glass were found in it. The Modern to recent backfill in the examined area was made during the construction of the building in the 20th century. The area had been destroyed in the past. Pale brown clay without finds occurred at the bottom of the trench.

7. Trnava (Trnava district)

a) Michalská ulica street, northeastern corner of the town fortification, plots nos. 399/2, 400, settlement finds, rescue excavation, Middle Ages, Modern period (19th–20th centuries), 20th century. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. The excavation was carried out in the form of trenches to detect the depth and condition of preservation of the foundation masonry of the town defensive walls in an approx. 7 m long section between the northeastern tower and the restored wall west of the tower. Five trenches were excavated; they revealed that the wall foundations are shallower on the interior side (120 cm) than on the exterior side (190–200 cm). The trenches cut through and documented the original Medieval rampart of the town fortification, interrupted by Modern and recent trenches backfilled with construction and municipal waste. Only fragments of modern pottery, stove tiles, a whetstone, and a Medieval(?) sherd were discovered.

b) Cukrová ulica, Ulica Sama Chalupku, Ulica Jozefa Adamca, Ulica Mórica Beňovského streets, plots nos. 3486/1, 24–26, 44–48, 53, 59–63, 66–67, 69–72, 74–76, 78–79, 92–140, 142, 144, 147–150, settlement, burial, rescue excavation, prehistory, Early Eneolithic (Bajč-Retz group), Late to Final Bronze Age (Lusatian culture), High and Late Middle Ages, Modern period. Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. During the archaeological excavation at the construction site of “Trnava – Trnava Rybník residential zone – Utilities and roads”, a rich polycultural site was discovered. 47 sunken features were examined. They were found in two larger concentrations on the eastern and western ends of the construction site. Four features were roughly classified in prehistory – three of them (two mid-sized pits and an inhumation burial) were situated in the eastern part of the construction site, on the loess terrace, and one of them is a large pit on the western end of the construction site in Ulica Mórica Beňovského street. The inhumation burial (Fig. 91: 1) was oval, and its backfill consisted of brown loam with large pieces of daub. No grave goods were found with the skeleton; only indistinct pottery and travertine fragments come from the burial backfill. According to the anthropological opinion, the buried was a 35–55 year-old man. One feature dates to the Early Eneolithic. It is a large oval pit with numerous pottery finds, often decorated with engraved lines and sometimes with white incrustation. Apart from pottery (Fig. 91: 5–7), the feature backfill contained animal bones and daub, worked bone artifacts, a fragment of a pottery artifact (a small wheel?), and numerous stones (burnt granite?). The feature most probably belongs to the Bajč-Retz group. Nevertheless, the final stage of the Lengyel culture – Epilengyel (Lengyel IV) with the interference of the Balaton-Lásinja group cannot be denied either. One feature, dated to the Late Bronze Age, is a large pit with two postholes in the bottom. It was situated on a loess terrace in the eastern part of the construction site. It was probably a residential feature – a hut; approx. a half of it was examined. Its backfill contained pottery, animal bones, daub, fragments of a grinding slab and slag, which date to the Bronze Age and can be most probably classified in the Lusatian culture. Based on pottery finds, eight features can be classified in the High to Late Middle Ages. They are medium-sized to large shallow pits and two storage pits with numerous finds. The features are most probably dated to the 13th and 14th centuries. In feature 22, an intrusion of prehistoric pottery and a fragment of a decorated spindle whorl were found together with Medieval pottery (Fig. 91: 2). Five features can be dated to the turn of the Middle Ages and the Postmedieval period (15th–16th centuries). The features were discovered in the western and eastern concentrations. Two of them are storage pits. The backfill of one of them contained fragments of prehistoric as well as Medieval pottery, animal bones, slag and daub, a decorated spindle whorl, a pottery ring (possibly a spindle whorl?; Fig. 91: 3–4) and one metal artifact – probably a fragment of a bronze wire. The second storage pit was documented only in the profile of a gas trench and it contained pottery fragments. Six features can be dated to the Modern Era. As for feature 25, it was a rich storage pit dated to the 16th–18th centuries. In the fill of the feature, numerous pottery, animal bones, a daub, a bone handle, slag, metals, a whetstone, two bone combs (Fig. 90), a deer antler and molluscs were found. 16 features without archaeological finds remain undated. Finally, there are four recent features made by earthmoving machines compressing the earth.

8. Zvočín (Trnava district), Horná Pažiť site, plots nos. 240/9, 16, 17, settlement, rescue excavation, prehistory, Bronze Age, Middle Ages (12th–14th centuries). Finds deposited at: PAMARCH, Ltd., Nitra. During the archaeological excavation, five sunken features were examined. 179 movable finds were discovered in them – 135 fragments of pottery, 20 exemplars of animal bones, 18 pieces of daub and six miniature artifacts in particular. The miniature artifacts consisted of two exemplars of chipped lithic industry: an iron artifact, a grinding slab fragment, and eggshells. One feature can be classified in an unspecified early prehistoric period. Two features are dated to the Bronze Age by pottery. The fragment of a miniature vessel decorated with irregular vertical grooves is an interesting discovery. According to the found pottery fragments, daub, and miniature artifacts from the Middle Ages, the last two features, which were discovered in the southwestern part of the construction site, come from the 12th–14th centuries at the latest.

NEOLITICKÉ SÍDLISKO V ČEREŇANOCH

František Žák Matyasowsky – Denisa Diačiková – Michal Ontko –
Jakub Tamaškovič – Daniel Javorek – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor –
Daniela Krajčiová – Zuzana Zetochová

Čereňany (okr. Prievidza), poloha Polužné, sídlisko, záchranný výskum, neolit (kultúra s lineárnou keramikou, železovská skupina). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas monitorovania a obhliadok výkopových prác realizovaných v súvislosti s budovaním kanalizácie v obciach Čereňany a Oslany boli zistené nálezy fragmentov keramiky na ploche určenej na výstavbu budovy čističky odpadových vôd pre obec Čereňany. Preskúmaná plocha je situovaná v rovinnom teréne severozápadne od intravilánu obce Čereňany, v polohe Polužné. Celkovo bolo archeologickým výskumom zistených 97 archeologických objektov. Najpočetnejšiu kategóriu objektov predstavujú kolové jamy, ktoré boli zastúpené 49 objektmi. Vo všetkých prípadoch ide o zahĺbené objekty sídliskového charakteru s rôznymi funkciami. Medzi nálezmi prevažovali fragmenty keramiky (2691 ks), najpočetnejšie v objektoch 12 a 20. Druhú najpočetnejšiu kategóriu nálezov predstavuje mazanica. Z celkového počtu 992 kusov má 68 kusov viditeľné odtlačky konštrukčných prvkov. Štiepanú industriu (44 ks) z technologického a typologického hľadiska tvoria jadrá, čepele, čepeľky, retušované nástroje a úštepky. Na základe zloženia je pravdepodobné, že Čereňany boli skôr spotrebiteľskou lokalitou, hoci sú prítomné aj menšie doklady výroby artefaktov priamo na mieste. Okrem toho bolo v objektoch odkrytých šesť fragmentov trecích podlôžiek a jedno drvidlo. Povrchovým zberom bola nájdená hladená sekerka. Súbor kamenných nálezov tvoria kamenné nástroje, hladená industria, opracované kamene a okrový kameň. Medzi menej početné nálezy patria zvieracie kosti, ktoré sú v nálezovom inventári zastúpené iba 43 fragmentárnymi kusmi.

Nálezový materiál z lokality spracovali formou odborného posudku P. Tóth, J. Malíšková a J. Novotný (Tóth/Malíšková/Novotný 2020). Sú v ňom zastúpené črepy s výzdobou typickou pre kultúru so staršou lineárnou keramikou, kultúru s mladšou lineárnou keramikou a železovskú skupinu. Pozoruhodným je torzo antropomorfnnej plastiky z výplne objektu 12 (obr. 92: 6), v ktorom sa nachádzalo aj množstvo fragmentov keramiky, mazanice, zvieracích kostí, štiepanej industrie, trecia podložka, bližšie nešpecifikované hlinené predmety či opracované kamene. Plastika zobrazuje ženu v schematizovanej podobe. Na krku sa nachádzajú tri oválne jamky zobrazujúce zrejme náhrdelník a širšie žliabky na hrudi vytvárajú písmeno X. Z ďalšieho objektu boli získané fragmenty dvoch hlinených predmetov, ktoré k sebe priliehajú. Nie je však jednoznačne určiteľné, či ide o fragmenty zoomorfnnej alebo antropomorfnnej plastiky (obr. 92: 5, 7). Medzi zaujímavé drobné predmety patria aj prasleny a hlinená guľôčka, ktorá mohla slúžiť ako projektil praku alebo ako vykurovacie teleso (obr. 92: 2–4).

Vzhľadom na rozmiestnenie objektov je pravdepodobné, že sa sídlisko rozprestieralo aj za hranicami vymedzenej plochy, a to po celom jej obvode. Záchranným výskumom sa podarilo odkryť minimálne štyri stavebné komplexy pozostávajúce z pôdorysov domov, ktorých dlhšie strany lemovali stavebné jamy slúžiace na exploatáciu hliny (obr. 92: 1). Exploatačné jamy boli orientované v smere JZ – SV a kopírovali dlhšie strany predpokladaných domov. Kolové jamy boli zdokumentované v rôznych častiach predpokladaného interiéru domu, avšak netvorili celok, ktorý by naznačoval ich intencionálne umiestnenie. V prípade celej odkrytej plochy je podstatná otázka zachovanosti sídliskových objektov a ich vzájomných superpozícií, keďže na základe získaného materiálu lokalitu osídľovali skupiny od staršieho stupňa kultúry s lineárnou keramikou až po železovskú skupinu (Tóth/Malíšková/Novotný 2020).

Zaujímavým nálezom je pravouhlý žľab so zachovanou hĺbkou 20–25 cm. Tento objekt môžeme interpretovať buď ako žľab vytvorený nahusto kladeným stĺporadím (tzv. *bedding trenches*; Modderman 1970, tab. 12; 1972, 80, tab. 49) alebo ide o rovnaký typ žľabu po koloch prislúchajúci k inej, mladšej stavbe orientovanej v smere SZ – JV. Tzv. *bedding trench* je architektonický prvok, ktorý vznikol z dôvodu zateplenia severných miestností dlhých domov. Ako konštrukčný element bol identifikovaný na viacerých holandských a nemeckých neolitických lokalitách, zatiaľ čo v priestore centrálnej Európy je skôr výnimočný (Oross 2013, 192). Za analogickú terénnu situáciu môžeme označiť dom 390 v Štúrove (Pavúk 1994, 49, 50) a dom 184 na rovnakej lokalite, kde sa však žľab zachoval len na kratšej severnej stene domu (Pavúk 1994, 36–38). Oba domy sú datované do obdobia železovskej skupiny. Druhou interpretačnou možnosťou je, že môže ísť o totožný druh žľabu po koloch, avšak prislúchajúci k inej – mladšej stavbe orientovanej v smere SZ – JV. Treba spomenúť, že viaceré zachytené orientácie „lengyelských“ domov smerovali od severozápadu k juhovýchodu, kde bývali interpretované aj vstupy (Pavúk 2012, 252–257). Poznanie architektúry domov na lokalite v Čereňanoch dopĺňajú taktiež nálezy zdvojených kolových

jamiek. V literatúre sú dvojice jamiek interpretované ako stopy po koloch, z ktorých mal jeden nosnú funkciu na podporu strechy a funkcia druhého je označovaná ako podpora drevenej platformy, ktorú autori interpretujú ako miesto pre zásobu obilia, resp. sýpku nachádzajúcu sa v južných častiach domov (Waterbolk/Modderman 1958–1959, 163, 169–171). Na jednoznačné vyvodenie záverov by bolo potrebné preskúmanie lokality vo väčšom, ideálne úplnom rozsahu.

Literatúra

- Modderman 1970 – P. J. R. Modderman: Zur Typologie der linearbandkeramischen Gebäude. In: P. J. R. Modderman (Hrsg.): *Linearbandkeramik aus Elsloo und Stein. Nederlandse Oudheden III*. 's-Gravenhage 1970, 100–120.
- Oross 2013 – K. Oross: Regional Traits in LBK Architecture of Transdanubia. In: A. Anders/G. Kulcsár (eds.): *Moments in time. Papers presented to Pál Raczky on his 60th birthday*. Budapest 2013, 187–202.
- Pavúk 1994 – J. Pavúk: *Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe*. Nitra 1994.
- Pavúk 2012 – J. Pavúk: Linearkeramische Grossbauten aus Čataj. *Slovenská archeológia* 35, 2012, 365–382.
- Waterbolk/Modderman 1958–1959 – H. T. Waterbolk/P. J. R. Modderman: Die Grossbauten der Bandkeramik. *Palaeohistoria* 6–7, 1958–1959, 163–171.

Pramene

- Tóth/Mališková/Novotný 2020 – P. Tóth/J. Mališková/J. Novotný: Čereňany-Polužné, okr. Prievidza; kapitola j). In: D. Diačiková/M. Ontko/J. Tamaškovič/D. Javorek/B. Šebesta/M. Šútor/D. Krajčiová/M. Vrablec/F. Žák Matyasowszky: *P110 – Aglomerácia Oslany, Čereňany – kanalizácia a ČOV. Čereňany, poloha Intravilán a Polužné (budova ČOV – lokalita); Oslany, poloha Intravilán*. Nitra 2020, 747–757. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o.

NEOLITHIC SETTLEMENT IN ČEREŇANY. Čereňany (Prievidza district), Polužné site, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic (Linear Pottery culture, Želiezovce group). Finds deposited at: Monuments Board SR. During the monitoring and inspection of earthworks carried out in connection with the sewerage system construction in the villages of Čereňany and Oslany, 97 archaeological features were discovered by archaeological excavation. The ceramic assemblage obtained during the excavation represented typical decorative elements characteristic of older and younger phases of Linear Pottery culture and the Želiezovce group. Particularly noteworthy is the torso of an anthropomorphic sculpture from the fill of feature 12 (Fig. 92: 6). The rescue excavation has succeeded in uncovering at least four building complexes consisting of houses, the longer sides of which were lined with pits used for the clay exploitation. Given the distribution of the structures, it is likely that the settlement extended beyond the boundaries of the area defined for the excavation along its entire perimeter.

SÍDLISKOVÉ NÁLEZY Z DOBY LATÉNSKEJ NA ULICI FRAŇA KRÁĽA V BRATISLAVE, ČASŤ STARÉ MESTO

František Žák Matyasowszky – Daniel Javorek – Peter Mandák – Michal Ontko – Marek Šútor – Bohuslav Šebesta – Daniela Krajčiová – Jakub Tamaškovič – Eva Šebestová – Zuzana Zetochová

Bratislava, časť Staré Mesto (okr. Bratislava I), Ulica Fraňa Kráľa, sídlisko, záchranný výskum, doba laténska, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

V Bratislave, časť Staré Mesto, v rámci Pamiatkovej zóny č. 44, sa na Ulici Fraňa Kráľa uskutočnil záchranný archeologický výskum súvisiaci s výstavbou podzemných garáží pre apartmánové domy. Preskúmaných bolo celkovo 17 objektov. Identifikovaná bola pravdepodobná pochôdzna úroveň z doby laténskej, ktorá bola zdokumentovaná na dvoch vzorových profiloch. Objekty sa koncentrovali v severnej časti plochy (severne od príjazdovej rampy), južná časť plochy bola na archeologické nálezy či situácie negatívna. V severnej časti plochy bolo identifikovaných viacero recentných zásahov v podobe tmavých škvŕn, v ktorých sa nachádzal stavebný a iný odpad. Preskúmaná bola časť sídliska z neskorej doby laténskej, ktoré pravdepodobne pokračovalo severným aj západným smerom za hranice skúmanej plochy. Doložené boli tiež stopy po (poľnohospodárskych?) aktivitách z obdobia novoveku. Zo 17 objektov bolo 12 regulárnych sídliskových objektov rôznej funkcie (zásobné/odpadové jamy, ohnisko, kolová jama), jeden pozostatok sídliskovej jamy, resp. splach kultúrnej vrstvy, jedna kultúrna vrstva, ktorá bola splavená alebo tvorená rozvlečenými hornými časťami väčších objektov, jedna kultúrna vrstva prípadne sídliskový

objekt bližšie nešpecifikovateľnej funkcie, jedna kultúrna vrstva, ktorá vznikla eróziou sídliskového objektu a relikt kultúrnej vrstvy. V troch objektoch boli identifikované nepriame doklady spracovania kovov vo forme trosky a téglíkov, resp. ich zlomkov. O sídliskových aktivitách na lokalite svedčí aj žarnov vyzdvihnutý z objektu 10.

Zahlbený objekt 1, pravdepodobne nepravidelného kruhového pôdorysu, nebolo možné preskúmať v plnom rozsahu. Skúmaná časť mala šírku 240 cm so zistenou hĺbkou 80–120 cm. Z povrchu bola vyzdvihnutá drachma typu *Simmering* (obr. 93: 3; *Kolníková* 1991, 84), ktorej nález podporuje datovanie do 1. stor. pred n. l. Objekt 1 slúžil ako odpadová jama. Eróziou jej vrchnej časti vznikla kultúrna vrstva – objekt 4. Vrstva bola bohatá na archeologický materiál, na základe ktorého je datovaná do neskorej doby laténskej.

Objekt 8 predstavoval ohnisko so zachovaným estrichom s priemerom 90 cm a hĺbkou 22 cm, ktoré bolo zistené v profile stavebnej jamy. Neobsahoval žiadny chronologicky citlivý materiál, no na základe stratigrafie, keďže sa nachádzal pod pravdepodobnou pochôdnou úrovňou z doby laténskej, je rámcovo datovaný do doby laténskej.

Objekt 9 s mocnosťou 50–90 cm bol vo väčšej miere zachytený v JZ – SV profile stavebnej jamy, kde bola viditeľná jeho hranica. Pôdorys nebolo možné zachytiť, nakoľko plynule prechádzal do kultúrnej vrstvy tiahnucej sa celou severnou časťou skúmanej plochy. Objekt 9 interpretujeme ako kultúrnu vrstvu z neskorej doby laténskej vytvorenú pôdotokom, resp. eróziou splavenú po miernom svahu. Takto boli zrejme prekryté objekty 10 a 11. Z objektu 9 boli okrem iných nálezov vyzdvihnuté tiež nepriame doklady spracovania kovov vo forme kovolejárskych téglíkov (alebo ich fragmentov).

Zahlbený objekt 10, so šírkou 118–160 cm, hĺbkou 118 cm a nezistenou dĺžkou bol identifikovaný v SZ – JV profile stavebnej jamy. Nebolo ho teda možné preskúmať v plnom rozsahu. Výplň objektu tvorili dve vrstvy, pričom vrchná vrstva – tmavohnedá hlinitá s obsahom uhlíkov a archeologických nálezov plynule prechádzala do kultúrnej vrstvy označenej ako objekt 9. Druhá vrstva, sivočierna hlinitá s vysokým obsahom uhlíkov, nachádzajúca sa na dne objektu obsahovala okrem keramiky aj fragmenty a celozachovaný rotačný žarnov (obr. 93: 2). V prípade objektu 10 išlo pravdepodobne primárne o zásobnú jamu, ktorá neskôr plnila funkciu odpadovej jamy. Na základe získaného materiálu objekt datujeme do neskorej doby laténskej do stupňa LT D2.

Objekt 11 mal nepravidelný oválny pôdorys so šírkou 220 cm a s nezistenou dĺžkou. V profile sa vyznačoval kolmými až mierne šikmými stenami zvažujúcimi sa k rovnému dnu, v ktorého strede sa nachádzala oválna priehlbina s miskovitým dnom. V objekte sa okrem keramiky nachádzala tiež bronzová troska a kovové predmety. Primárnu funkciu objektu, ktorý sekundárne slúžil ako odpadová jama, nie je možné špecifikovať. Okrem nálezov keramiky z neskorej doby laténskej bola vyzdvihnutá bronzová zápona s datovaním do poslednej tretiny, príp. poslednej štvrtiny 1. stor. pred n. l. Z objektu tiež pochádzajú nepriame doklady spracovania kovov vo forme kovolejárskych téglíkov (prípadne ich fragmentov). Objekt bol na základe materiálu datovaný do neskorej doby laténskej, konkrétne do stupňa LT D2.

Objekty s označením 3, 12–18 predstavujú zahlbené sídliskové objekty rôznej funkcie, ktoré boli na základe prítomného materiálu datované do stupňa LT C2–LT D2.

Zahlbené objekty 2, 5 a 6 sa vyznačovali nepravidelným kruhovým pôdorysom. Pravdepodobne predstavovali pozostatok pracovnej jamy alebo jamy po aktivite z obdobia novoveku. Mohli súvisieť s aktivitami v (už zlikvidovanej) záhrade patriacej k Pisztoryho palácu resp. s údržbou viníc, ktoré sú viditeľné v bezprostrednej blízkosti predmetnej plochy na mapách I. a III. vojenského mapovania.

Z preskúmaných objektov a zo zberov z plochy pochádza keramický materiál rámcovo datovaný od záveru stupňa LT C2, do stupňa LT D2, ale aj do obdobia vrcholného stredoveku(?) a novoveku. Ostroha získaná počas prieskumu detektorom kovov je datovaná do neskorej doby laténskej. V priebehu znižovania úrovne stavebnej plochy na našla aj pamätná razba k otvoreniu Severnej železnice cisára Ferdinanda. Z preskúmanej lokality evidujeme spolu 2798 nálezov, pričom z objektov bolo vyzdvihnutých 2459 kusov. Majoritnú zložku v kolekcii predstavuje keramika (2313 ks), ktorá pochádzala z 15 objektov (vrátane kultúrnych vrstiev), z povrchových zberov a z objektu geologického pôvodu (vo forme intrúzie).

Časť sídliska z neskorej doby laténskej, ktoré sa podarilo preskúmať na Ulici Fraňa Kráľa mohlo byť súčasťou druhej predhradnej osady bratislavského oppida zdokumentovanej v okolí Námestia slobody, nakoľko sa predmetná lokalita nachádza cca 100 m západne od juhozápadnej hranice približného rozsahu druhého predhradia (obr. 93: 1). Okrem nálezov keramiky rámcovo datovanej do neskorej doby laténskej pochádzajú zo sídliska zlomky hrncov s kyjovito zosilneným okrajom typickým pre stupeň LT D2, či fragmenty z dna trojnožky s datovaním LT D1/D2, resp. LT D2. O možnej spojitosti s oppidom by mohla svedčiť minca typu *Simmering* pochádzajúca z objektu 1. Drachmy tohto typu sa vyskytovali v depotoch spolu s tetradrachmami s nápismi *BIATEC* a *NONNOS*, ktoré boli razené pravdepodobne tesne po roku 70 pred n. l. (*Kolníková* 1991, 84). K markantným nálezom z objektu 1 patrí tiež bronzová

schránka na pečať s analógiou s nálezom zo zimnej jazdiarne na Bratislavskom hrade, z rímskej stavby I, ktorá je datovaná do rozsahu rokov 60/70 až 40 pred n. l., resp. do 40. rokov pred n. l. (Musilová 2012, 199, 200, obr. 327). Z objektu 11 pochádza bronzová zápona, ktorá patrí k najvčasnejším typom noricko-panónskych opaskových garnitúr, datovaných do poslednej tretiny resp. štvrtiny 1. stor. pred n. l. Z troch objektov boli zároveň vyzdvihnuté kovolejárske tégliky (či ich fragmenty) a bronzová troska, ktoré nepriamo svedčia o spracovaní kovov na lokalite.

Literatúra

Kolníková 1991 – E. Kolníková: *Bratislavské keltské mince*. Bratislava 1991.

Musilová 2012 – M. Musilová: Výskum zimnej jazdiarne. In: J. Šedivý/T. Štefanovičová (ed.): *Dejiny Bratislavy 1. Brezalauspurc – na križovatke kultúr*. Bratislava 2012, 197–201.

Vrteľ 2012 – A. Vrteľ: Keltské oppidum v Bratislave. In: J. Šedivý/T. Štefanovičová (ed.): *Dejiny Bratislavy 1. Brezalauspurc – na križovatke kultúr*. Bratislava 2012, 164–180.

LA TÉNE PERIOD SETTLEMENT FINDS AT ULICA FRAŇA KRÁĽA STREET IN BRATISLAVA-STARÉ MESTO. Bratislava-Staré Mesto (Bratislava I district), Ulica Fraňa Kráľa street, settlement, rescue archaeological excavation, La Tène period, Modern period. Finds deposited at: Monuments Board SR. During the excavation in Bratislava-Staré Mesto Old at the Ulica Fraňa Kráľa street, which was carried out in connection with the construction of underground garages for apartment houses, a part of the settlement from the Late La Tène period was unearthed. Of the 17 archaeological features examined, 12 were regular settlement features of various functions (storage/waste pits, hearth, working pits). An extensive cultural layer was also found. The settlement could be related to the pre-castle settlement of the Bratislava oppidum spread around Námestie Slobody square. The discovery of a Simmering-type coin originating from feature 1 could also testify to a possible connection with the oppidum.

ZÁCHRANNÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY SPOLOČNOSTI ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA V ROKU 2020

František Žák Matyasowszky – Bohuslav Šebesta – Marek Šútor – Michal Ontko – Daniela Krajčiová – Daniel Javorek – Denisa Diačiková – Peter Mandák – Eva Šebestová – Jakub Tamaškovič – Zuzana Zetochová – Miroslav Vrablec

1. Bojná (okr. Topoľčany), intravilán, parc. č. 1158/2, 1206/3, záchranný archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas výstavby elektrického vedenia bola na hranici parc. č. 1158/2 a 1206/3 zistená deštrukcia múru. Z hľad pri ryhe boli vyzdvihnuté novoveké črepy (18.–19. stor.), fragmenty kachlíc, tehly, sklo, kovový predmet a zvieracie kosti, ktoré však nebolo možné ani po dôkladnom obhliadnutí okolia spojiť so žiadnou archeologickou situáciou, príp. kontextom. Nálezy sa pravdepodobne nachádzali v sekundárnej polohe, kam sa mohli dostať v dôsledku moderných úprav terénu v intraviláne obce a pochádzajú zo staršej zástavby. Preskúmaná deštrukcia tehlovo-maltového múru bola zrejme pozostatkom budovy z 19.–20. stor. Súvis medzi budovou a odkrytým múrom je však iba teoretický, pretože múr sa nachádzal južnejšie ako stavba vyobrazená na mape II. vojenského mapovania. V profile ryhy sa nad murivom a tehlovou deštrukciou nachádzala tenká humusová vrstva a svetlohnedá hlinito-piesčitá vrstva. Múr bol tvorený oranžovými tehliami spájanými svetlosivou až bielou maltou. Tehly neboli kolkované a charakterom pripomínali skôr novodobé tehly z 20. stor. Počas záchranného archeologického výskumu bolo v Bojnej vyzdvihnutých celkovo 121 kusov archeologických nálezov, z toho 91 kusov fragmentov novovekej keramiky, päť zlomkov kachlíc, dve tehly s kolkom, úlomok skla, železná rukoväť a 21 kusov zvieracích kostí.

2. Kráľovany (okr. Piešťany), poloha Pasienok, ojedinelý sídliskový nález, záchranný archeologický výskum, povrchový zber, vrcholný stredovek(?), novovek, nedatované. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas výstavby kanalizácie, na úseku Vetva „A“ pre stavbu IBV Staré Konopisko – Krakovany bol realizovaný povrchový zber, prieskum s detektorom kovov a následný sondážny archeologický výskum. V sonde I boli identifikované pozostatky pravdepodobne riečného koryta alebo vrstva svedčiaca o dlhodobom zaplavovanom území. Z tejto sivej ílovitej vrstvy pochádzajú nálezy keramických fragmentov, zvieracích kostí a riečnych korýtok (mušlí). Ďalšie fragmenty keramiky boli získané aj z povrchového

zberu bez archeologického kontextu. Pri sondážnom výskume bol objavený a preskúmaný jeden sídliskový objekt. Objekt oválneho pôdorysu s maximálnym priemerom 115 cm a hĺbkou 10 cm bol zachytený v SV – JZ profile sondy I v hĺbke –50 cm. Jeho výplň tvorila z väčšej časti čierna popolovitá vrstva a po obvode sa nachádzala tiež oranžová prepálená hlina – estrich. Objekt interpretujeme ako ohnisko, ktoré však neobsahovalo chronologicky citlivý náleзовý materiál. Bolo vybudované na vyvýšenom mieste mimo zaplavovaného priestoru a je pravdepodobne dokladom iba krátkodobej a/alebo jednorazovej aktivity. Môže súvisieť s poľnohospodárstvom alebo rybolovom. Na základe informácií z historických máp a terénnych pozorovaní počas archeologického výskumu je pravdepodobné, že v sonde I boli odkryté zvyšky menších vodných tokov, ktoré pozorujeme na jednotlivých mapách. Archeologickým výskumom bolo získaných celkom 38 nálezov, pričom keramika bola reprezentovaná 23 fragmentmi. Ide prevažne o atypické črepy vrcholnostredovekej až novovekej keramiky.

3. S í d l i s k o v í č o v o, časť Malý Diosek (okr. Galanta), poloha Pri železnici, sídlisko, záchranný archeologický výskum, povrchový zber, nedatované, pravek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Pri výstavbe elektrického vedenia pre stavbu IBV Záhradnícka bolo počas archeologického výskumu identifikovaných päť objektov. Predstavovali sídliskové objekty prevažne nezistenej funkcie. Len v jednom prípade bola rozpoznaná pec. Jej dno tvorila oranžová vrstva prepálenej hliny a vyplňala ju tmavosivá zemina s obsahom uhlíkov. Zvyšné objekty neobsahovali žiadne archeologické nálezy. Z haldy vykopanej zeminy bol vyzdvihnutý jeden fragment keramiky, ktorý nebolo možné stotožniť so žiadnym zo zistených archeologických objektov. Fragment keramiky datujeme rámcovo do obdobia praveku. Všetky preskúmané objekty a vyzdvihnutý nález patria pravdepodobne k lokalite z doby rímskej, ktorá bola skúmaná pri výstavbe IBV Záhradnícka spoločnosťou PAMARCH, s. r. o. (R. Ölvecký, pers. Comm). Do doby rímskej je datovaný aj objekt preskúmaný v základovej ryhe rodinného domu na susednej parcele (Repka/Bordáč 2018).

4. Š í n t a v a (okr. Galanta)

a) Hradná ulica, Mierové námestie, Seredská ulica, ulica Nové domy, sídlisko, záchranný výskum, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Záchranný archeologický výskum bol realizovaný v intraviláne obce Šintava na trase pokladania optických káblov. Zistených bolo osem archeologických objektov rôzneho charakteru, z ktorých väčšinu možno na základe prekrytia objektov s vojenským mapovaním rámcovo datovať do 19. stor. Objekt 1 na Hradnej ulici predstavoval zahĺbený objekt nezistenej funkcie. Jeho výplň obsahovala drobné fragmenty tehloviny a uhlíkov. V blízkosti objektu 1 bolo vyzdvihnutých deväť ľudských kostí, ktoré nemožno priamo spojiť s objektom 1. Ľudské kosti sa nachádzali v blízkosti kostola v miestach, kde boli podľa ústnej informácie miestneho obyvateľa v minulosti realizované rozsiahle výkopové práce z dôvodu pokladania kanalizačného potrubia. Boli nájdené v sekundárnej polohe a je pravdepodobné, že do miesta nálezu sa dostali práve v dôsledku týchto zemných prác. Približne o 7 m ďalej juhozápadným smerom bol v rovnakej zemnej ryhe identifikovaný objekt 2. Predstavoval deštrukciu múru z kameňov spojených svetlosivou maltou. Objekt 3 predstavoval múr z oranžových tehál spájaných svetlosivou maltou, pričom bol čiastočne porušený počas hĺbenia zemnej ryhy. Objekty 2 a 3 je možné na podľa mapových podkladov II. a III. vojenského mapovania a na základe vyzbierania novovekých archeologických nálezov z hald vyťaženej zeminy datovať do obdobia novoveku.

Na ulici Mierové námestie bola viditeľná oranžová prepálená vrstva, ktorá bola označená ako objekt 4. Hoci nebola súvislá v celej dĺžke, na základe sfarbenia a priebehu je možné vrstvu vyhodnotiť a zdokumentovať ako jeden archeologický objekt. Priamo vo výplni objektu neboli zistené žiadne archeologické nálezy, avšak z hald vykopanej zeminy v blízkosti boli vyzbierané novoveké keramické nálezy. V miestach nálezu objektu sú na podkladoch II. a III. vojenského mapovania zakreslené stavebné objekty, ktoré s ním môžu práve súvisieť. Na Mierovom námestí bol okrem prepálenej vrstvy zistený aj nekompaktný tehlový múr, ktorý sa podarilo zachytiť v jednom z profilov zemnej ryhy. Väčšina nálezov pochádza zo zberu z hald. Patrí medzi ne 55 kusov fragmentov novovekej keramiky, fragment kachlice s vegetabilným motívom, 16 kusov tehál a ich fragmentov, šesť zlomkov skla, tri kovové predmety, deväť ľudských kostí a 23 fragmentov zvieracích kostí.

b) Hradná ulica, Seredská ulica, sídlisko, záchranný výskum, stredovek (14.–15. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas výstavby elektrického vedenia pre polyfunkčný objekt bol na Seredskej ulici zistený jeden archeologický objekt a kultúrna vrstva. Objekt 1 bol zahĺbený, pravdepodobne oválneho pôdorysu,

s hĺbkou 40 cm, priemerom ústia 80 cm a priemerom dna 56 cm. Išlo pravdepodobne o ohnisko, príp. poškodenú pec. Objekt bol z polovice narušený minulým výkopom pre inžinierske siete. Keramické fragmenty ho datujú predbežne do 14.–15. stor. V juhovýchodnej časti ryhy bol zachytený objekt 2 alebo kultúrna vrstva, ktorý bol viditeľný v oboch profiloch (SZ – JV, JV – SZ) a v pôdoryse ryhy. Kultúrna vrstva zachytená v ryhe dosahovala dĺžku 400 cm a mocnosť 40 cm. Získaný materiál bol predbežne zaradený do obdobia stredoveku a novoveku. Celkovo pochádza z archeologického výskumu 82 nálezov. Z objektu 1 pochádza 27 nálezov (26 ks keramiky, 1 ks mazanice), z objektu 2/ kultúrnej vrstvy bolo vyzdvihnutých 46 nálezov z obdobia stredoveku a novoveku (43 ks keramiky, 1 ks mazanice, 2 ks zvieracích kostí) a zberom z hĺd bolo získaných deväť keramických fragmentov z obdobia novoveku.

5. T r e b a t i c e (okr. Piešťany), Záhumenská ulica, ojedinelý nález, záchranný archeologický výskum, povrchový zber, neolit/eneolit, stredovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas monitorovania výkopových prác realizovaných v súvislosti s výstavbou elektrického vedenia, neboli zistené žiadne archeologické objekty alebo situácie. Pri kontrole hĺd sme však z výkopu zemej ryhy získali celkovo 37 nálezov. Väčšinu z nich tvorili fragmenty stredovekej a pravekej keramiky. Boli roztrúsené na haldách zeminy po celej dĺžke ryhy. Rovnakým spôsobom bol získaný tiež fragment kamenného sekeromlatu datovaný do obdobia neolitu, resp. eneolitu (obr. 94: 3). Ani po dôkladnom obhliadnutí miesta nálezu a okolia nebolo možné spojiť nájdené artefakty so žiadnou archeologickou situáciou, príp. kontextom. Nálezy sa pravdepodobne nachádzali v sekundárnej polohe a na miesto vyzdvihnutia sa dostali pri recentných úpravách terénu, eventuálne poľnohospodárskou činnosťou – orbou. V ryhe pre elektrické vedenie bolo viditeľné množstvo recentných zásahov vo forme inžinierskych sietí, ich zásypov a tiež hlinito-štrkové, resp. štrkové vrstvy súvisiace s modernou výstavbou či úpravami terénu.

6. T r e n č í n (okr. Trenčín), NKP Hrad (č. ÚZPF 1345), južné opevnenie, záchranný archeologický výskum, doba bronzová (lužická kultúra), vrcholný stredovek (13.–14. stor.), novovek (16.–17. stor.). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický výskum na NKP Hrad Trenčín bol realizovaný v súvislosti s projektom sprístupnenia južného opevnenia Trenčianskeho hradu od 3. 9. 2018 do 6. 8. 2020. V ryhe pre elektrické vedenie vedúcej popri hradnom múre v južnej časti opevnenia do priestoru kazematy bolo odkrytých šesť archeologických objektov. Vo všetkých prípadoch išlo o zvyšky murovanej architektúry (obr. 94: 1). Preskúmané objekty predstavovali kamenno-maltové múry tvorené veľkými kusmi lomového kameňa spájanými bielou maltou. Archeologický materiál ich bezpečne datuje do obdobia vrcholného stredoveku, konkrétne do horizontu 13. a 14. stor. Predstavujú časti kamenných múrov staršej líniovej architektúry, pravdepodobne súčasť východného opevnenia hradu, ktoré mohlo byť využívané práve v 13.–14. stor. Ďalšie objekty predstavovali múry patriace ku kazematám či samostatne stojace múry datované do vrcholného stredoveku až novoveku. Okrem nich boli preskúmané torzá oporných pilierov hradného mosta. Počas sanačných prác boli na stojacom múre kontraeskarpy získané fragmenty pravekej keramiky. Na základe zlomku okraju s plastickým výčnelkom, ale aj hladného povrchu a sfarbenia črepu, bola táto keramika datovaná do mladšej doby bronzovej do lužickej kultúry. Okrem tejto sme zachytili aj odpadovú jamu z mladšej doby bronzovej, ktorá pravdepodobne súvisela s blízkym sídliskom, či dokonca hradiskom lužickej kultúry. Medzi parkánovým múrom a múrom priekopy bol zistený kamenno-maltový múr v tvare písmena L, ktorý tvorili veľké kamene a ojedinele tehly spájané bielou maltou. Pri začisťovaní objektu bolo vyzdvihnutých niekoľko črepov datovaných len rámcovo do obdobia novoveku (obr. 94: 2). V priestore priekopy bola zistená vrstva nálezov s obsahom keramiky, kachlíc a zvieracích kostí. Koncentrácia mala dĺžku 20 m, šírku 120 m, siahala do hĺbky 20 cm a vznikla kumuláciou nálezov v sekundárnej polohe. V interiéri Mlynskej veže bola realizovaná zisťovacia sonda v tvare písmena „L“ s rozmermi 280 × 200 cm a s dvomi úrovňami maximálnej hĺbky. Sonda bola vytýčená za účelom bližšej identifikácie architektúry kamenného múru veže, odkrytia pätky kamenného portálu východného priechodu z veže a v neposlednom rade kvôli zisteniu charakteru deštrukcie vo veži, ktorá vyplňa takmer celú časť jej výšky. Výskumom bola zachytená konštrukcia veže, odkryla sa pochôdna úroveň priechodového priestoru a pätky portálu priechodu, tvoreného opracovanými kameňmi a architektonickými článkami. Z okolia portálového priechodu boli vyzdvihnuté viaceré železné klince, ktoré naznačujú prítomnosť drevenej konštrukcie, pravdepodobne dverí. Daný predpoklad podporuje aj nález uhlíkov. V južnom cípe sondy boli hĺbkach 30 cm a 70 cm zdokumentované zánikové horizonty reprezentované sivočiernou hlinito-popolovitou vrstvou s prímiesou

drobných uhlíkov. V hĺbke 10–60 cm bola odkrytá spálená omietka oranžovej farby a deštruktívne stopy po požiari, ktorý pravdepodobne zapríčinil zánik Mlynskej veže. V kolekcii nálezov získaných počas prác v sonde figurujú viaceré červeno maľované omietky. Medzi konštrukciou steny veže a vnútorným priestorom bola zachytená ílovitá vrstva. Ide pravdepodobne o izolačnú vrstvu muriva. V rámci sondy bola pôdorysne zdokumentovaná kolová jamka, ktorú po obvode ohraničoval popol fialovo-šedej farby. Môže ísť o pozostatok vnútornej konštrukcie veže alebo o pozostatok lešenia postaveného za účelom výstavby veže, či jej rekonštrukcie v stredovekom období. Fragmenty keramiky získané z Mlynskej veže sú datované do obdobia novoveku, konkrétne do 16.–17. stor.

7. **T r n a v a** (okr. Trnava), poloha Vajslova dolina, sídlisko, geofyzikálny prieskum, záchranný archeologický výskum, pravek, novovek. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Počas výstavby komerčno-podnikateľskej zóny na Mikovíniho a Zelenečskej ulici v Trnave bol realizovaný geofyzikálny prieskum, líniový povrchový zber, prieskum detektorom kovov a následný záchranný archeologický výskum. V rámci siedmich sond bolo zistených 26 sídliskových objektov. Väčšinu objektov tvorili zásobné/odpadové jamy a exploatačné jamy. Je zaujímavé, že na lokalite absentovali archeologické nálezy v zásobných/odpadových jamách. Na základe tvaru, materiálu a úpravy povrchu bolo možné rámcovo datovať 48 zlomkov keramiky. Do pravekého obdobia radíme 20 fragmentov. Ide predovšetkým o jednoduché, jemne vytiahnuté zaoblené okraje a zlomky spodných častí nádob s mierne odsadeným dnom. Jeden fragment tela je zdrsnený slamovaním. Ďalší z okrajových fragmentov môže naznačovať aj zaradenie do mladšieho obdobia (doba laténska) z dôvodu príznačnej profilácie ústia a grafitovej prímеси v keramickom ceste. O možnej prítomnosti osídlenia z obdobia vrcholného stredoveku vypovedá výhradne fragment ucha zo skrývky ornice, pričom nie je možné určiť či išlo o ucho z hrnca alebo džbánu. Druhou početnejšou skupinou sú fragmenty z novovekých nádob. Objavených ich bolo spolu 26 kusov a takmer na všetkých sa nachádzala glazúra. Spomedzi typologicky určiteľných častí bolo možné identifikovať gombíkovité držadlo pokrievky, fragment rúčky pravdepodobne z trojnohej panvice a viacero úch z džbánov a hrncovitých nádob. Nálezy datujeme iba rámcovo do 16.–18. stor. V skupine železných predmetov získaných z lokality dominovali klince a nity bez možnosti časového zaradenia. Zaujímavým nálezom je fragment zdobenej fajky vyrezanej z kosti.

8. **V i n o d o l** (okr. Nitra), časť Dolný Vinodol, poloha Čerpacia stanica, sídlisko, záchranný archeologický výskum, neolit (kultúra s mladšou lineárnou keramikou, železovská skupina). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický výskum vo Vinodole vyvolala výstavba čerpaciej stanice pohonných látok. Počas záchranného archeologického výskumu bolo preskúmaných celkovo osem objektov, ktoré predstavovali exploatačné/odpadové jamy kruhového až oválneho pôdorysu, v jednom prípade by mohlo ísť o kolovú jamu. Celkovo bolo počas archeologického výskumu vyzdvihnutých 754 artefaktov a ekofaktov. V súbore prevládali keramické fragmenty zaradené na základe charakteristických výzdobných motívov a prevedenia nádob do obdobia kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Uvedené tvrdenia podporujú aj analógie z blízkych lokalít. V súbore túto fázu reprezentuje až 104 identifikovaných fragmentov. V menšej miere bola však rozpoznaná aj výzdoba charakteristická pre obdobie železovskej skupiny (obr. 94: 4–7). Zaujímavým výsledovaným prvkom bola výzdoba v podobe vetvičkového motívu na malom fragmente z bližšie neurčiteľnej nádoby, ktorá je charakteristická pre staršiu fázu kultúry s lineárnou keramikou, konkrétne fázu Biňa. I keď boli preskúmané len sídliskové jamy (či už exploatačné, odpadové alebo bez možnosti bližšieho určenia funkcie), absencia skupín kolových jam ako dokladov kolových konštrukcií obydli mohla byť pravdepodobne spôsobená buď ich neprítomnosťou v konkrétnom (neveľkom) odkrývanom priestore, alebo iba rozsahom výkopov. Zároveň nevyučujeme, že sa v oblasti odkrytej plošným výskumom vyskytovali, no nezachovali sa do súčasnosti, čo by mohlo byť spôsobené silnou vrstvou ornice s hlbokou orbou. Keďže ostatné výkopy na severnom okraji plochy boli negatívne na archeologické situácie, a naopak, na základe objektov zachytených na západnom okraji plochy stavby, je možné predpokladať pokračovanie tohto sídliska západným až juhozápadným smerom od skúmaného areálu.

Pramene

Repka/Bordáč 2018 – D. Repka/M. Bordáč: *Sládkovičovo, okres Galanta. „Rodinný dom DOBRO“. Parc. č. 3613/90, k. ú. Sládkovičovo*. Nitra 2018. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. Katedra archeológie FF UKF, Nitra.

THE RESCUE EXCAVATIONS OF ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA COMPANY IN 2020. This year, ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, Ltd. carried out several rescue archaeological excavations in southwestern Slovakia. Most of the findings come from the Middle Ages and the Modern Age. Among the most interesting was the excavation of the southern fortifications of Trenčín castle, where extinct parts of the architecture were examined. Evidence of prehistoric settlement activities was also found at several locations. From this point of view, the most interesting research is in Vinodola, where settlement features of the younger Linear Pottery culture and Želiezovce group were discovered.

1. Bojná (Topoľčany district), urban area, plot nos. 1158/2, 1206/3, rescue archaeological excavation, Modern period. Finds deposited at: Monuments Board SR.

2. Krakovany (Piešťany district), Pasienok site, loose settlement find, rescue archaeological excavation, surface survey, High Medieval Ages(?), Modern period, undated. Finds deposited at: Monuments Board SR.

3. Sládkovičovo-Malý Diosek (Galanta district), Pri železnici site, settlement, rescue archaeological excavation, surface survey, undated, prehistory. Finds deposited at: Monuments Board SR.

4. Šintava (Galanta district)

a) Hradná ulica street, Mierové námestie square, Seredská ulica street, ulica Nové domy street, settlement, rescue archaeological excavation, Modern period. Finds deposited at: Monuments Board SR.

b) Hradná ulica street, Seredská ulica street, settlement, rescue archaeological excavation, Middle Age (14th–15th centuries). Modern Period. Finds deposited at: Monuments Board SR.

6. Trenčín (Trenčín district), NCM Castle (CLM no. 1345), southern fortification, rescue archaeological excavation, Bronze Age (Lusatian culture), High Medieval Age (13th–14th centuries), Modern period (16th–17th centuries). Finds deposited at: Monuments Board SR.

7. Trnava (Trnava district), Vajslova dolina site, settlement, geophysical survey, rescue archaeological excavation, prehistory, Modern period. Finds deposited at: Monuments Board SR.

8. Vinodol-Dolný Vinodol (Nitra district) petrol station construction site, settlement, rescue archaeological excavation, Neolithic (Linear Pottery culture, Želiezovce group). Finds deposited at: Monuments Board SR.

POHREBISKO Z OBDOBIA SŤAHOVANIA NÁRODOV A STREDOVEKÉ SÍDLISKO V CÍFERI-PÁCI

**František Žák Matyasowsky – Marek Šútor – Michal Ontko – Daniel Javorek –
Peter Mandák – Daniela Krajčiová – Bohuslav Šebesta – Eva Šebestová –
Jakub Tamáškovič – Denisa Diačiková – Zuzana Zetochová**

Cífer, časť Pác (okr. Trnava), poloha Od Novianskeho a Za dolinkou, sídlisko, pohrebisko, záchranný archeologický výskum, doba sťahovania národov, stredovek (13.–15. stor.), novovek, 20. stor. Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad SR.

Archeologický záchranný výskum na okraji miestnej časti obce Cífer-Pác bol vykonaný formou predstihového výskumu a v súčinnosti so zemnými prácami realizovanými z dôvodu výstavby kanalizácie a komunikácií. Výskum sa sústredil na plochu šiestich ciest, kde bolo odkrytých 143 archeologických objektov. Preskúmaných bolo 12 hrobových jám a odkrytých bolo aj niekoľko líniových objektov. Predmetným záchranným archeologickým výskumom boli objavené dve nové archeologické lokality – vrcholnostredoveké sídlisko (resp. časť odpadového/výrobného areálu) a pohrebisko z obdobia sťahovania národov.

Jeden z líniových objektov, ktorý pretínal cesty 2–5 bol zložený z minimálne dvoch rovnobežných línii. Skúmaný bol siedmimi technickými rezmi, ktoré boli zdokumentované archeologickou metódou. Z objektu nepochádza žiadny nález, ktorý by umožnil jeho datovanie. Po konzultácii s odborníkom na archeológiu bojísk by však mohlo ísť o líniové zákopy z obdobia 2. svetovej vojny, konkrétne zákopy vybudované nemeckými vojakmi ustupujúcimi pred jednotkami Červenej armády (M. Bordáč, pers. comm). Obdobne možno zaradiť aj druhý z preskúmaných líniových objektov.

Na preskúmanej časti lokality sídliska dominovali kolové jamy. Z tejto kategórie možno spomenúť rad jamiek v blízkosti vrcholnostredovekého objektu 36 (objekty 3–12). Interpretovať ich môžeme ako pozostatky kolov, ktoré slúžili k zastrešeniu priestoru pri spomenutej sídliskovej jame. Výplň kolových jamiek obsahovala archeologický materiál iba výnimočne, preto zostáva ich datovanie otáznе a nemožno vylúčiť ani recentný pôvod. Objekt 36 bol zároveň jeden z najrozmernejších a mal charakter odpadovej jamy. Zdôrazňujú to početné nálezy fragmentov keramiky, zvieračích kostí a dokonca nález chrbtice hospodárskeho zvierťa spolu s kovovým krúžkom. V objekte bola objavená taktiež minca bez možnosti bližšieho určenia.

Zaujímavú nálezovú situáciu predstavuje dvojica objektov 13 a 14 nachádzajúcich sa oproti sebe v pomerne tesnej blízkosti. Priestor medzi nimi vyplňal spálený estrich. Objekt 13 bol etapovite zahĺbený a vytváral tri plošiny. Nálezová situácia pripomína „podpivničený“ priestor. Vychádzajúc z nálezu pozostatkov pecky na dne objektu predstavuje objekt 14 pravdepodobne objekt výrobného charakteru. Vo výplni boli objavené štyri mince – medené denáre s razbou panovníka Bela IV. (1235–1270). Z územia Slovenska poznáme iba šesť lokalít s nálezmi takýchto mincí, menovite Bratislava-hrad, Banská Štiavnica, Sládkovičovo, Kostolany pod Tribečom, Krásno a Nitra-Dražovce, z čoho posledné tri predstavujú hrobové nálezy (Hunka 2013, 96, 97). Výnimočnosť nálezu zdôrazňuje aj pozostatok textílie, v ktorej boli mince zabalené (obr. 95: 4). Nález mincí dopĺňa aj datovanie objektu, kde spodnou hranicou môže byť už druhá polovica 13. stor., pričom vyzdvihnutá keramika je datovaná prevažne do 14. až prvej polovice 15. stor.

Funkciu objektu 37 možno označiť ako výrobnú a to predovšetkým vďaka nálezu pecky s predpecnou jamou a spálenou vrstvou pokrývajúcu časť objektu. Zahĺbenie a takmer kvadratický tvar pripomína zemnicu (obr. 95: 1). Vo výplni boli zistené aj prehĺbené časti, pravdepodobne po koloch, pričom jedna kolová jamka bola preskúmaná aj samostatne z vonkajšej časti (objekt 134).

Najrozsiahljšou nálezovou situáciou bol objekt 101. Pozdĺž západnej strany boli odkryté tri polkruhové výklenky, pričom jeden z nich predstavoval pozostatky chlebovej pece (obr. 95: 2). S istotou môžeme tvrdiť, že išlo o výrobný podpivničený objekt, ktorý zanikol požiarom. Túto udalosť dokumentujú aj viaceré spálené vrstvy a taktiež zhorené pozostatky drev, vrátane celého brvna objaveného pri kolmej (východnej) stene objektu. Jamy nachádzajúce sa na južnej strane štruktúry pravdepodobne slúžili na exploatáciu hliny za účelom zahasenia tlejúcich pozostatkov tohto výrobného objektu. Zasypanie spálených vrstiev možno vidieť aj na stratigrafii zdokumentovaného profilu. Na záver možno spomenúť aj nález zámkových haspier a železného kľúča, ktorý len potvrdzuje interpretáciu, že išlo o drevenú budovu.

Najpočetnejšiu kategóriu artefaktov získaných z výplne sídliskových, zväčša odpadových jám tvorili črepy nádob (5460 ks). Z lokality bolo vyzdvihnuté aj kostené šidlo, niekoľko kostených tzv. „korčúl“, dva hlinené prasleny, kamenný otlákač, fragmenty sklenej nádoby, sklenená a železná troska, tehly, malakofauna či dokonca zachované brvno z dna objektu so stopami požiaru. Získaných bolo 1557 kusov mazanice, 810 kusov zvieracích kostí a tri zlomky parohoviny. Pestrú škálu stredovekých nálezov dopĺňajú železné kince, podkova, kovové krúžky a obruče, nákončie opasku, časti opaskovej garnitúry, časti zubadla, tesák/sekáč, nožíky, časti závery a železný kľúč. Podstatnú časť vrcholnostredovekej lokality na polohe Od Novianskeho, Za dolinkou datujeme do horizontu 14.–15. stor. Na základe vyzdvihnutých nálezov je možné rozlíšiť tri sídliskové fázy: fáza I (13. až začiatok 14. stor.; gotická opasková pracka, mince s razbou Bela IV.); fáza II (14. stor.) a fáza III (záver 14. a 15. stor.; nový sortiment kuchynskej keramiky, napr. misy, panvice s dlhými rúčkami, trojnožky, hrnceky s uchami, poháre, nádoby s rôznymi výlevkami a džbány vrátane bielej maľovanej keramiky pôvodom z hrnčiarskych dielní z juhu stredného Slovenska).

Preskúmané pohrebisko bolo odkryté v priestore cesty 3. Pozostávalo z 12 hrobových jám a z jedného oválneho plytko zahĺbeného objektu, ktorý možno označiť aj ako nedokončený výkop hrovej jamy (objekt 74). Odkrytých a zdokumentovaných bolo 11 ľudských pozostatkov, z čoho v objekte/hrobe 50 sa nachádzali iba fragmenty ľudskej lebky a v objekte/hrobe 68 bol objavený iba detský zub. Výnimočným objavom je prítomnosť deformácie lebky pri piatich jedincoch – objekty/hroby 70, 71, 73, 110 a 139? (Bodoriková 2020). Hroby boli s menšími odchýlkami orientované smerom Z – V. Zaujímavým bol objekt/hrob 50, ktorý bol ohraničený kruhovým plytkým žlabom. Netradičným pohrebom bol aj objekt/hrob 69, v ktorom bol skelet pravdepodobne mladej ženy s hlavou výrazne sklopenou k hrudníku uložený vzhľadom na úroveň vtedajšieho terénu pomerne plytko (obr. 95: 3). Je na mieste spomenúť neobvyklý rítus, kedy sa telá pokladali do hrobu v sediacej polohe, čo by vysvetľovalo polohu tohto jedinca. Analogickým prvkom pochovávaní s inými lokalitami je aj výkop úzkej a hlbkej hrovej jamy (Droberjar 2005, 97).

Na lokalite bolo niekoľko hrobových jám porušených a ľudské kosti sa nachádzali v neanatomickej polohe. Podarilo sa však preskúmať aj hroby so zachovanými skeletmi a bohatým hrobovým inventárom. Vo vykradnutom objekte/hrobe 68 bola objavená iba sklenená nádobka. Tento artikel sa v hroboch z tohto obdobia objavuje aj na iných lokalitách a nesie v sebe tzv. antickú tradíciu. Inventár v objekte/hrobe 69 obsahoval tri bronzové tyčinkovité náramky s roztepanými koncami, na ktorých sa nachádzalo decentné ryté zdobenie. Pestrá kolekcia nálezov bola odkrytá v objekte/hrobe 70, v ktorom sa nachádzal kostený hrebeň (obr. 95: 6), praslen, päť sklenených a jeden jantárový korálik. Sklenený korálik nájdený v oblasti lebky (vlasová ozdoba) bol zdobený jemnými ryhami. K ozdobám hlavy patrili aj spomenutý obojstranný kostený hrebeň s ozdobne vyrezávanými časťami na oboch koncoch. Pozdĺž stredu tela hrebeňa bol prinitovaný bronzový pliešok.

Najbohatší hrobový inventár bol zistený v objekte/hrobe 73. Pri odkrývaní vrstiev výplne bola v hĺbke 20 cm objavená menšia hrubostenná nádobka. Vyzdvihnutých bolo sedem jednoduchých sklenených/hlinených korálikov, spomedzi ktorých vynikal dvojitý čierny korálik zdobený bielou maľbou, jeden väčší sklenený korálik v tvare rozety a jantárový prívesok. Zaujímavým nálezom bol bronzový prívesok v tvare listu so zakomponovaným valcovitým korálikom s otvorom na tkanivo a bronzová spona. Pozdĺž tela sa nachádzalo aj niekoľko drobných železných predmetov a kamenná industria. Objavená spona má trojuholníkovú záhlavnú doštičku ukončenú guľovitým výbežkom a deltoidovú nôžku taktiež s guľovitým ukončením (obr. 95: 5). Spona je zdobená vruborezom takmer na celej ploche vytvárajúc geometrické motívy (trojuholníky/kosoštvorce). Tento spôsob zdobenia je výdobytok provinciálneho šperkárstva, ktorý sa používal v 4. stor. n. l., ktorého výsledkom boli ostro osvetlené plochy a hlboké tieň. Pôvodne bola táto technika zdobenia aplikovaná na strieborných a pozlátených šperkoch, ale uplatnila sa aj na menších liatych bronzových sponách (Kolník 1984, 79). Analogické spony sa označujú pojmom typ Levice-Prša a spracované boli J. Wernerom, ktorý ich na základe výskumu v Leviciach a lokalite Bački Monoštor v Srbsku datoval do druhej polovice 5. stor. n. l., teda do horizontu D2/D3–D3 (Istvánovits/Kulcsár 2018, 89). Rozptyl spôn môžeme ohraničiť oblasťou Karpatskej kotliny, pričom na severozápade sa objavujú až vo vinařickej skupine na českej lokalite Nová Ves (Droberjar 2020, 25, Abb. 6: 4) a východným smerom bol identický typ spony najďalej objavený v hrobe na lokalite Máriapócs neďaleko Nyíregyházy na ľavobreží Tisy (Istvánovits/Kulcsár 2018). Na území Slovenska uvedené spony pochádzajú z lokalít Levice, Prša, Bojná, Pobedim, Lužianky a Košice (Zsófia 2018, 60, fig. 2). Bronzovej spony typu Levice-Prša objavenej v Cíferi-Páci bol venovaný osobitný priestor, a síce preto, že nie len datuje toto zoskupenie hrobov do druhej polovice 5. stor., ale aj dopĺňa dosiaľ prázdne miesto na mape výskytu týchto spôn.

Neurčiteľné železné predmety sa nachádzali v objekte/hrobe 75, spomedzi ktorých vyčnievajú dva kusy objavené pri páse pripomínajúce fragmenty železnej ocielky, vedľa ktorej sa našla aj štiepaná industria. Práve kombinácia nálezov ocielky a štiepanej industrie je častá na pohrebiskách z 5. stor. n. l. (Droberjar 2005, 99). V objekte/hrobe 110 bolo nájdených iba šesť železných fragmentov. S vysokou pravdepodobnosťou môžeme však predpokladať, že všetky železné zlomky predstavovali isté funkčné súčasti odevu.

Pohrebisko datujeme do obdobia sťahovania národov do druhej polovice 5. stor. n. l., predovšetkým na základe nálezu bronzovej spony z objektu/hrobu 73. Prostredie výskytu týchto spôn je spájané s tzv. podunajským kultúrnym okruhom, ktorý zahŕňa súbor pamiatok post-hunského obdobia. Prvotné datovanie umožnil aj spoločný menovateľ viacerých hrobových jám – vykrádačský zásah. Tento úkaz sa vyskytuje na takmer všetkých lokalitách, či už na území Maďarska, Rakúska, Moravy, alebo Čiech. Vykrádanie hrobov je častý jav na pohrebiskách z obdobia sťahovania národov, čo len potvrdzuje turbulentné obdobie, ktoré nastalo v 5. stor., po zániku Západorímskej ríše. Preskúmaná plocha predstavuje časť rodového pohrebiska, ktorého forma bola typická pre toto obdobie. Počty hrobových celkov sa na takýchto pohrebiskách pohybujú v rozmedzí ôsmich až 40 pohrebov (Droberjar 2005, 96). Pri preskúmanom počte 12 hrobov môžeme predpokladať výskyt niekoľkých ďalších v priestore medzi cestou 2 a 3, či cestou 3 a 4.

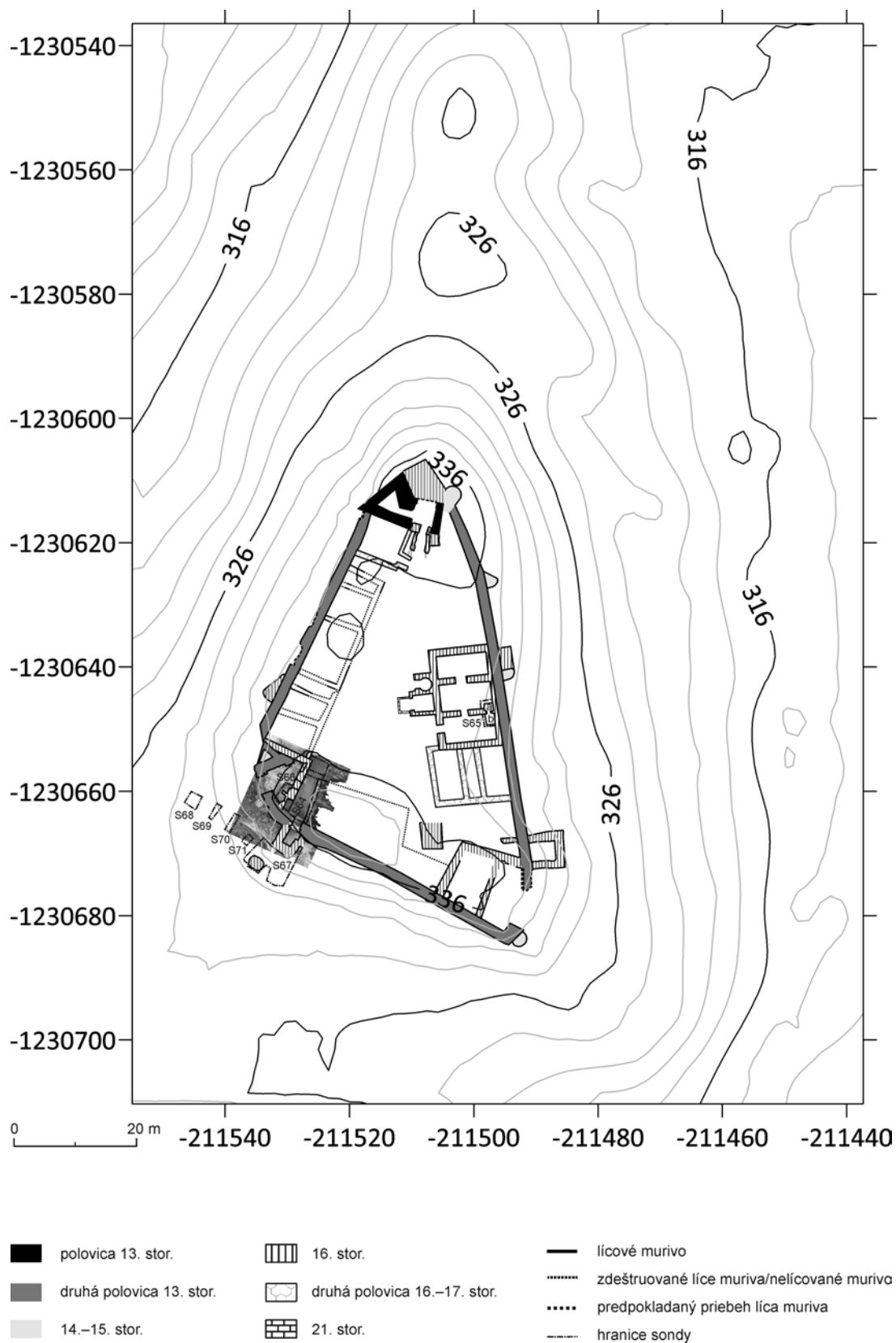
Literatúra

- Droberjar 2005 – E. Droberjar: *Věk barbarů. České země s stěhování národů z pohledu archeologie*. Praha 2005.
- Droberjar 2020 – E. Droberjar: Vinařice-Gruppe in Böhmen. Zur kulturellen und sozialen Differenzierung der Barbaren im 5. Jahrhundert. In: M. Bohr/M. Teska (eds.): *Extra limites Continuatio*. Poznań – Wrocław 2020, 17–41.
- Hunka 2013 – J. Hunka: *Mince Arpádovcov z rokov 1000–1301. Ich podiel na vývoji hospodárstva stredovekého Slovenska*. Nitra 2013.
- Istvánovits/Kulcsár 2018 – V. Kulcsár/ E. Istvánovits: An early migration period burial under the Pilgrimage church of Máriapócs. *Materials in Archaeology, History and Ethnography of Tauria* 23, 2018, 86–99.
- Kolník 1984 – T. Kolník: *Rímske a germánske umenie na Slovensku*. Bratislava 1984.
- Zsófia 2018 – M. Zsófia: Lévai típusú fbulatöredék Rákóczi-falváról. In: M. L. Nagy/K. L. Szőlősi eds.): *„Vadrózsából tündérsípót csináltam”*. *Tanulmányok Istvánovits Eszter 60. születésnapjára*. Budapest 2018, 55–70.

Pramene

- Bodoriková 2020 – S. Bodoriková: Antropologická analýza kostrových pozostatkov z lokality Cífer-Pác. Výskumná správa. In: M. Šutor/M. Ontko/D. Javorek/P. Mandák/D. Krajčiová/B. Šebesta/E. Šebestová/J. Tamaškovič/D. Diačiková/ F. Žák Matyasovszky: *P261 – IBV a HBV Pác. Cífer, časť Pác, poloha Od novianskeho, Za dolinkou*. Nitra 2020, 734–773. Výskumná správa bez uvedenia evidenčného čísla. ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA, s. r. o.

THE MIGRATION PERIOD BURIAL GROUND AND MEDIEVAL SETTLEMENT IN CÍFER-PÁC. Cífer-Pác (okr. Trnava), Od Novianského and Za dolinkou sites, settlement, burial ground, rescue archaeological excavation, Migration period, Middle Ages (13th–15th centuries), Modern period, 20th century. Finds deposited at: Monuments Board SR. Archaeological rescue excavation on the outskirts of the village of Cífer-Pác was carried out in the form of development-led excavation in cooperation with the builder (earthworks for sewerage and communications). The area of interest of the research in the relevant stage of the construction phase was concentrated on the zones of six roads (roads 1–6). As part of these works, 143 archaeological objects were uncovered while trenching and topsoil removal were monitored, of which 12 were burials and several linear features. Rescue archaeological excavation revealed two archaeological sites, an Early Medieval settlement (or a part of the waste/production area) and a burial site dated to the Migration period. 11 human skeletons, individual fragments of a human skull, and a child's tooth were discovered and documented. The presence of skull deformation in five individuals could be considered exceptional. The bronze fibula of the Levice-Prša type discovered in grave 73 dates the burial ground to the second half of the 5th century. The substantial part of the Early Medieval site at Od Novianského and Za dolinkou could be related to the horizon of the 14th–15th centuries. The dating is based on finds of ceramics and four coins from feature 14 (production feature?). These are copper denarii minted by Bela IV (1235–1270). The highlighted findings make it possible to distinguish three settlement phases.

Obr. 1. Vinné (Viniansky hrad). Pôdorys hradu s vyznačením skúmaných sond. (Bednár/Šimkovic/Votroubeková, 16).

Fig. 1. Vinné (Viniansky hrad castle). Ground plan of the castle with indicated excavated trenches. (Bednár/Šimkovic/Votroubeková, 16).

1

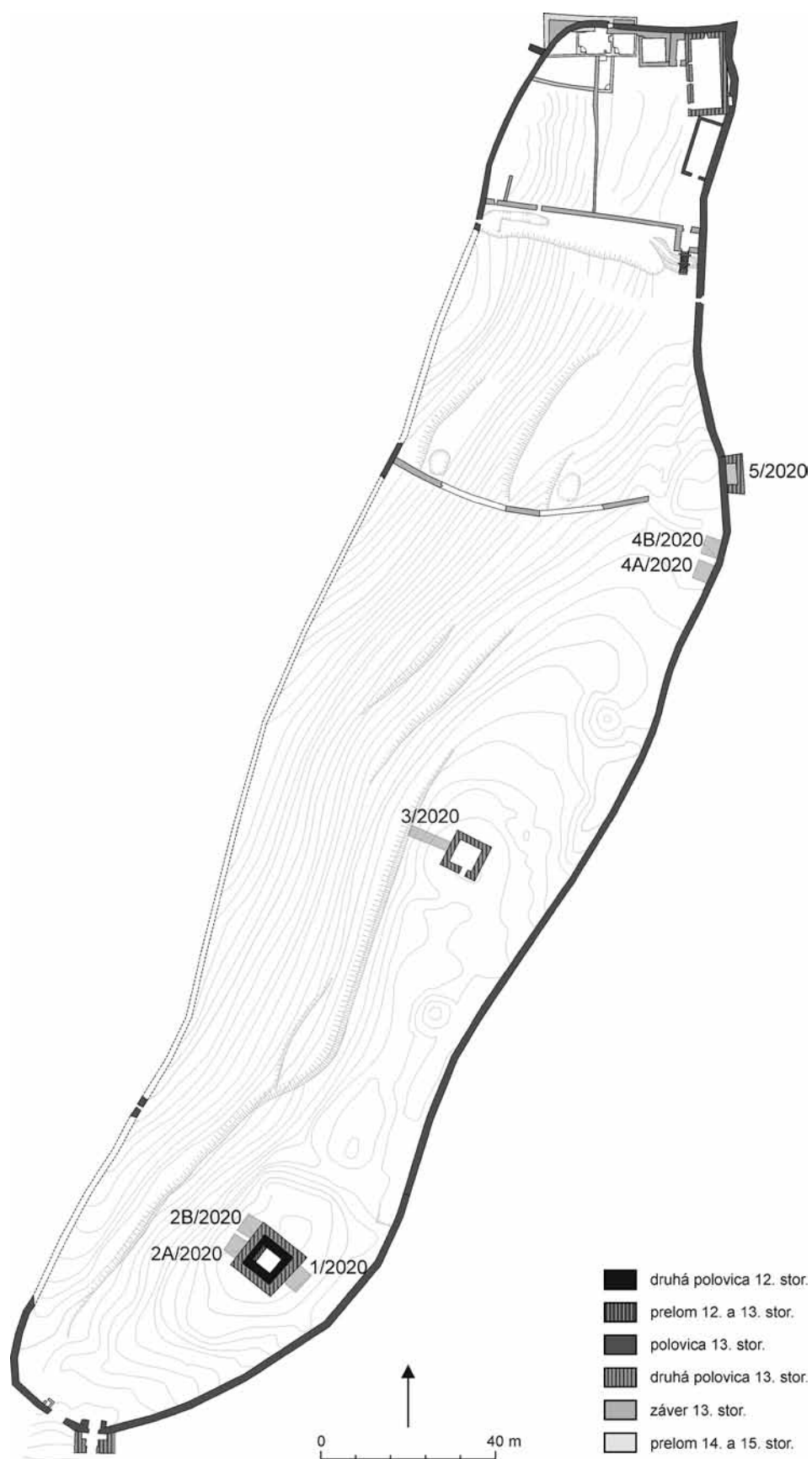
2

3

Obr. 2. Vinné (Viniansky hrad). Vykurovacie zariadenia v prízemí renesančného paláca. 1 – krb v juhovýchodnom rohu strednej miestnosti (pohľad zo severu); 2, 3 – sokel pece v južnej miestnosti (pohľad z juhozápadu). (Bednár/Šimkovic/Votroubeková, 16).

Fig. 2. Vinné (Viniansky hrad castle). Heating devices on the ground floor of the Renaissance palace. 1 – fireplace in the south-eastern corner of the middle room (view from the north); 2, 3 – plinth of the stove in the southern room (view from southwest). (Bednár/Šimkovic/Votroubeková, 16).

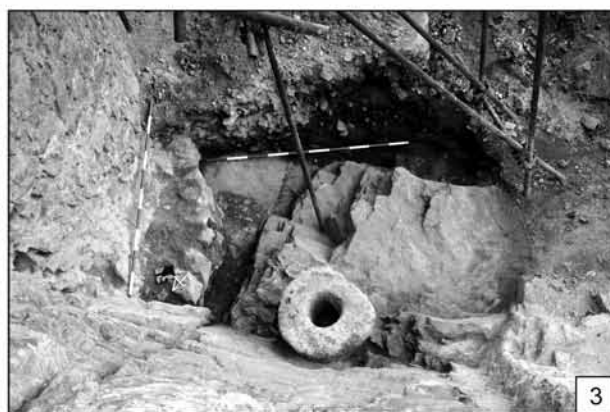
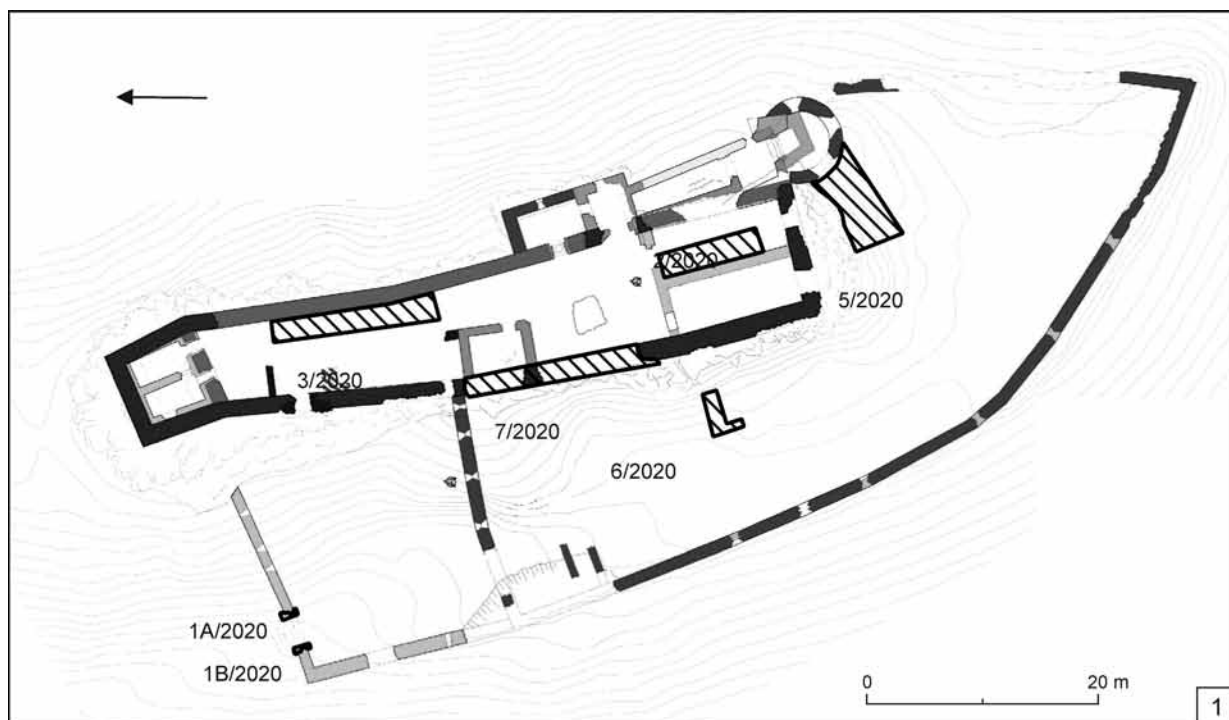

Obr. 3. Zvolen (Pustý hrad). Lokalizácia archeologických sond realizovaných na Hornom hrade. (Beljak a i., 19).
 Fig. 3. Zvolen (Pustý hrad castle). Location of archaeological trenches excavated at the Horný hrad site. (Beljak et al., 19).

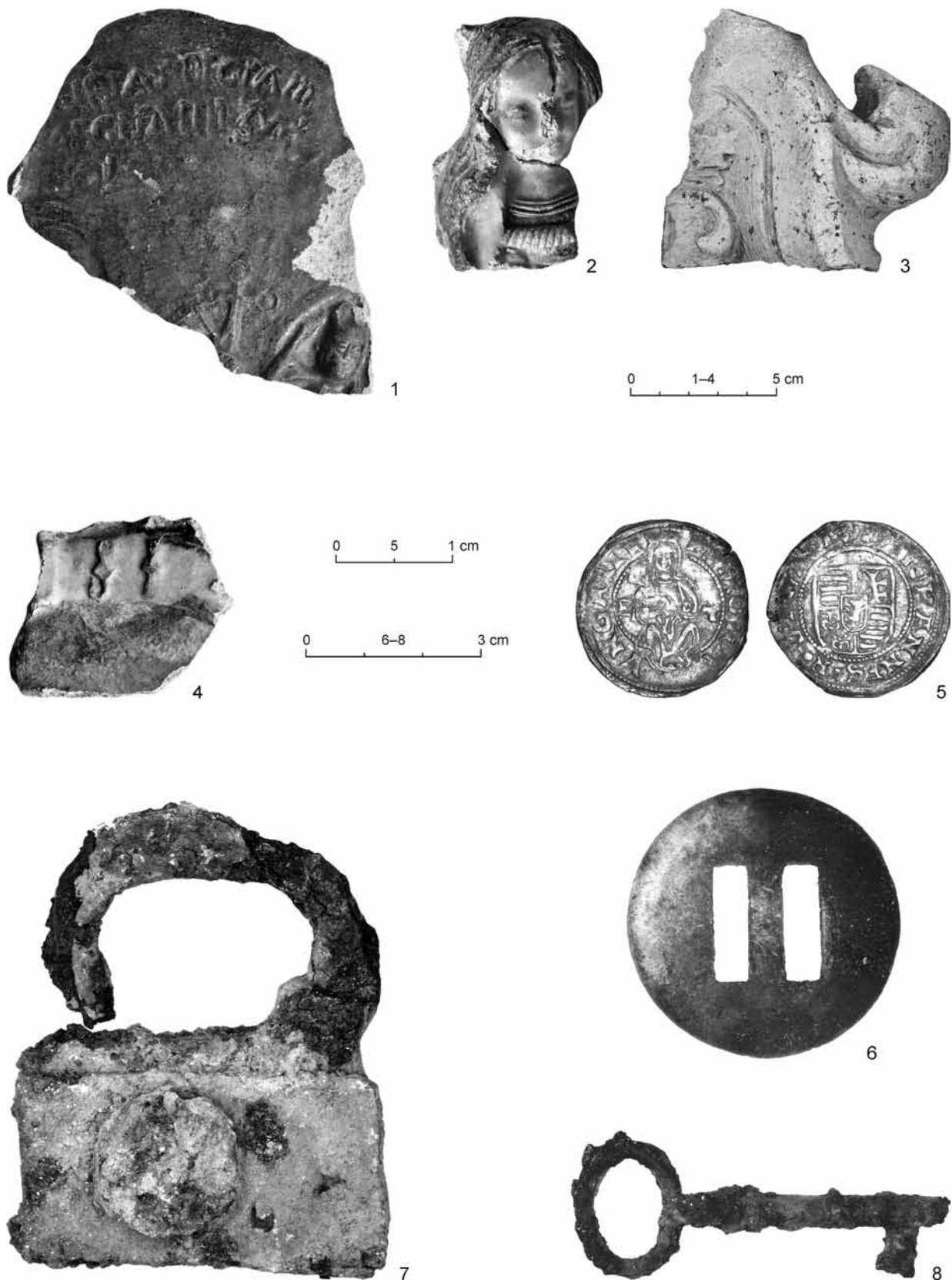

Obr. 4. Zvolen (Pustý hrad-Horný hrad). 1 – sonda 1/2020 zo severu; 2 – sonda 2A/2020, pohľad z juhu; 3 – sonda 2B/2020, pohľad zo severu počas začisťovania; 4 – sonda 3/2020, pri veži 2, pohľad zo severu; 5 – sonda 4/2020, pri východnej obvodovej hradbe; 6 – sonda 5/2020 v interiéri bašty (foto J. Beljak). (Beljak a i., 19).

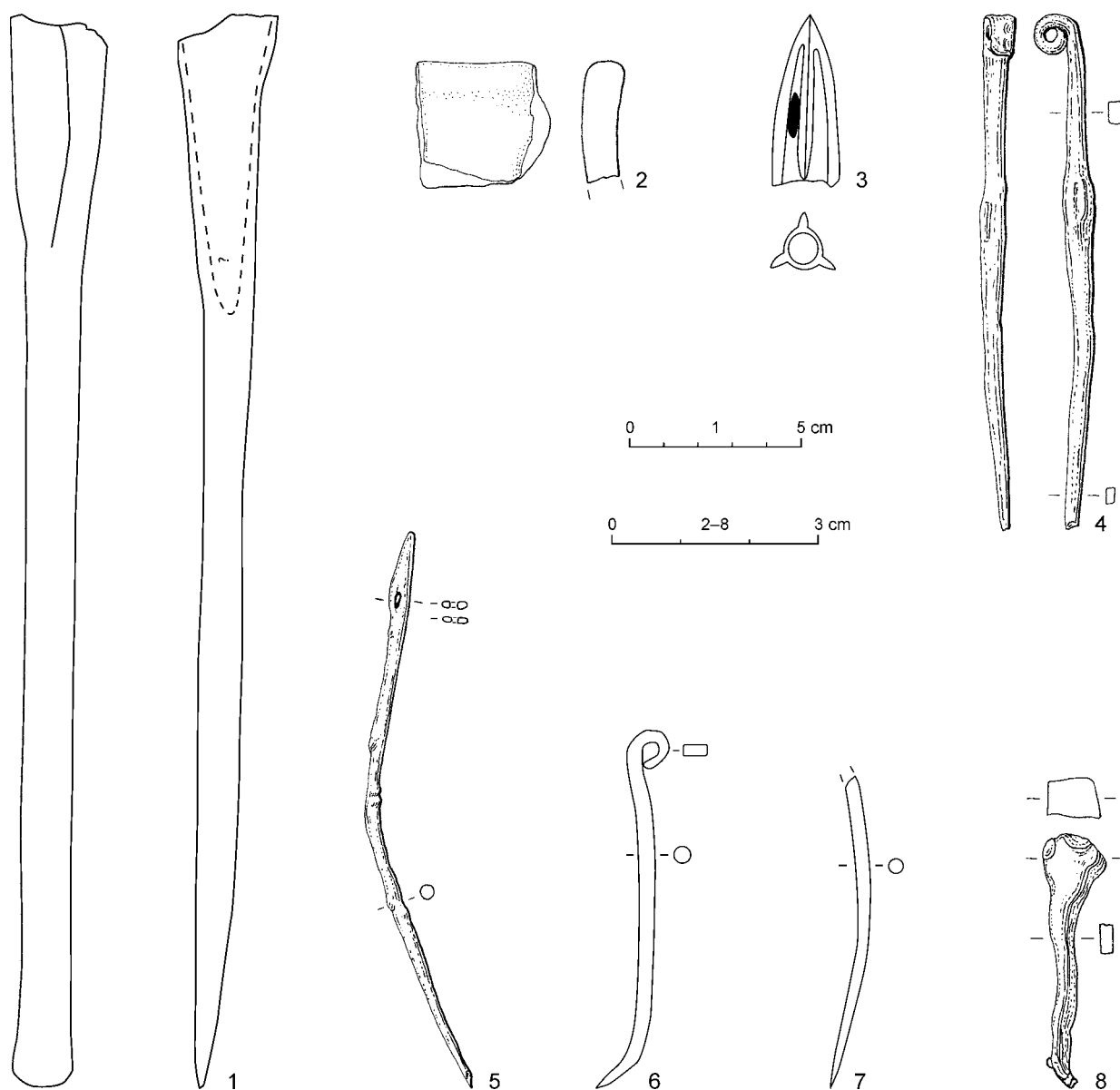
Fig. 4. Zvolen (Pustý hrad castle-Upper castle). 1 – trench 1/2020 from the north; 2 – trench 2A/2020, view from the south; 3 – trench 2B/2020, view from the north during cleaning; 4 – trench 3/2020, next to tower 2, view from the north; 5 – trench 4/2020, at the eastern curtain wall; 6 – trench 5/2020 in the interior of the bastion (photo J. Beljak). (Beljak a i., 19).

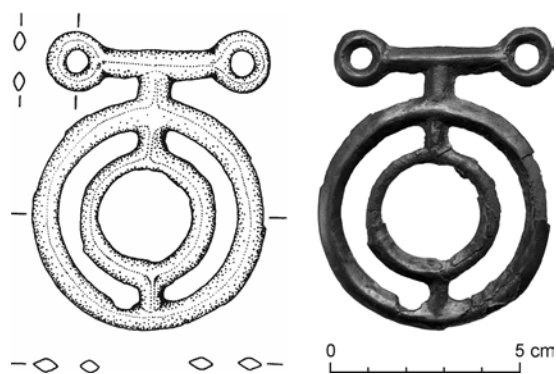
Obr. 5. Žarnovica-Revištské Podzámčie (hrad Revište). 1 – lokalizácia archeologických sond; 2 – sonda 1A, vstupná brána; 3 – sonda 5, situácia pod delovou baštou; 4, 5 – sonda 3, blok tehlového muriva so zachovanou omietkou. (Beljak/Debnár, 22).
 Fig. 5. Žarnovica-Revištské Podzámčie (Revište castle). 1 – localization of archaeological trenches; 2 – trench 1A, entrance gate; 3 – trench 5, context under the cannon bastion; 4, 5 – trench 3, block of brick masonry with preserved plaster. (Beljak/Debnár, 22).

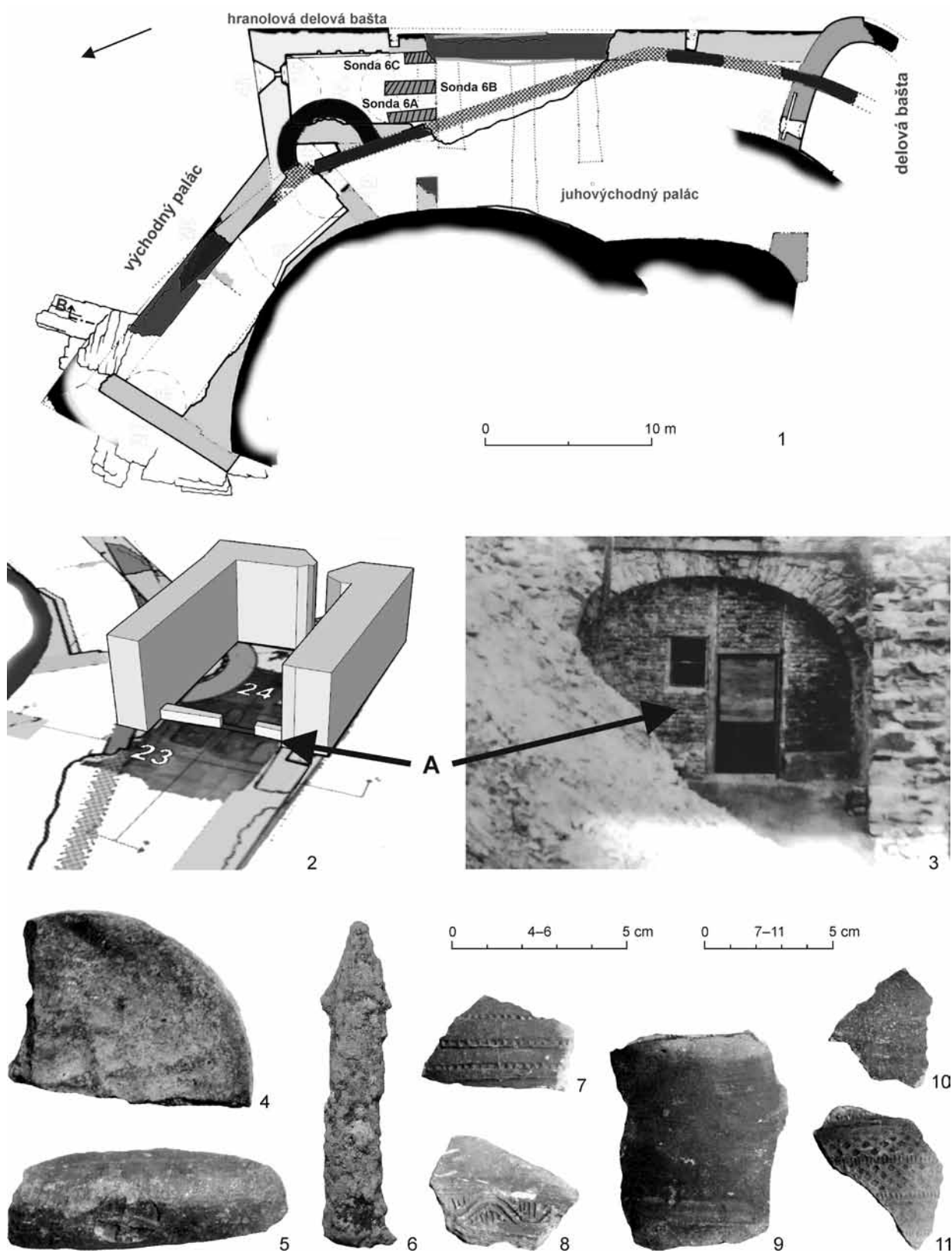
Obr. 6. Žarnovica-Revišské Podzámčie (hrad Revište). 1–4 – výber nálezov kachlic; 5–8 – výber kovových nálezov. (Beljak/Debnár, 22).
 Fig. 6. Žarnovica-Revišské Podzámčie (Revište castle). 1–4 – selected finds of stove tiles; 5–8 – selected metal finds. (Beljak/Debnár, 22).

Obr. 7. Závažná Poruba (Ilanovská Poludnica). 1, 3, 6, 7 – nálezy z prieskumu detektorom kovov; 2, 4 – nálezy zo sondy 1; 5, 8 – nálezy zo sondy 2. 1, 4–8 – železo; 2 – keramika; 3 – bronz (kresba M. Furman [1, 3, 6, 7], J. Marettová [2, 4, 5, 8]). (Benediková a i., 24).
 Fig. 7. Závažná Poruba (Ilanovská Poludnica). 1, 3, 6, 7 – finds from metal detector survey; 2, 4 – finds from trench 1; 5, 8 – finds from trench 2. 1, 4–8 – iron; 2 – pottery; 3 – bronze (drawing M. Furman [1, 3, 6, 7], J. Marettová [2, 4, 5, 8]). (Benediková et al., 24).

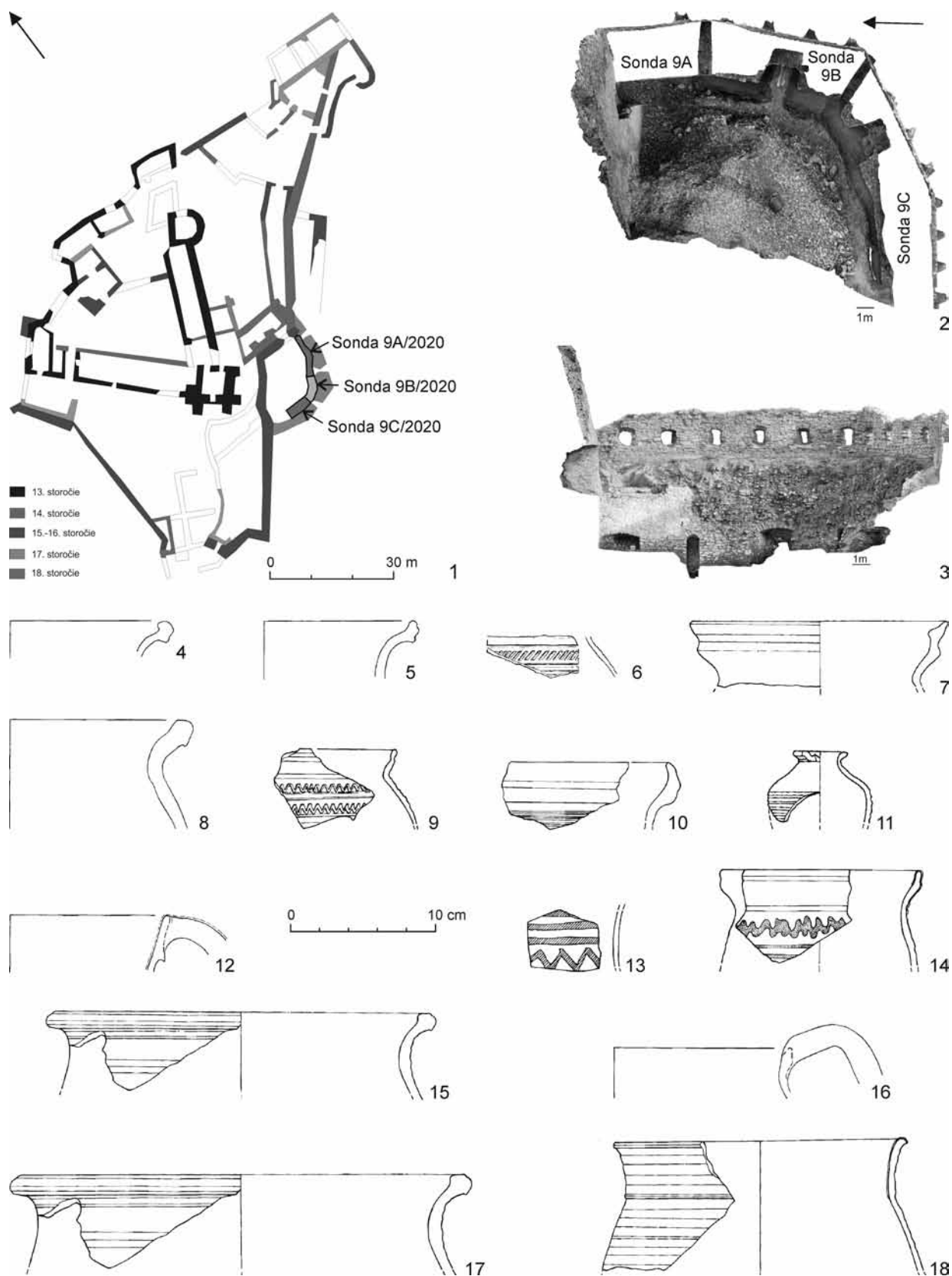

Obr. 8. Letanovce. Bronzový predmet (foto a kresba M. Soják). (Benediková/Soják, 26).
 Fig. 8. Letanovce. Bronze artefact (photo and drawing M. Soják). (Benediková/Soják, 26).

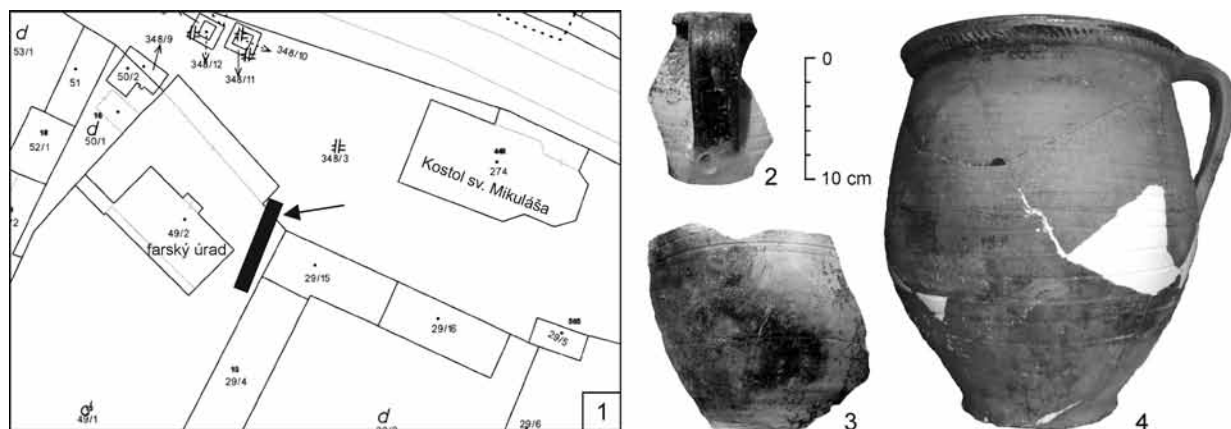

Obr. 9. Hostie (hrad Hrušov). 1 – lokalizácia sond 6A–6C v hranolovej delovej bašte; 2 – 3D rekonštrukcia objavenej priečky (A) z roku 1928; 3 – historická fotografia zachytávajúca priečku (A) počas obnovy v rokoch 1928–1930; 4, 5 – stredoveká keramika; 6 – železný hrot šípu; 7–11 – novoveká keramika, tzv. „tordomestský typ“. (Bielich, 29).

Fig. 9. Hostie (Hrušov castle). 1 – location of trenches 6A–6C in the prismatic cannon bastion; 2 – 3D reconstruction of the discovered partition (A) from 1928; 3 – historical photograph capturing the partition (A) during restoration in 1928–1930; 4, 5 – Medieval pottery; 6 – iron arrowhead; 7–11 – modern ceramics, so-called “tordomestice type”. (Bielich, 29).

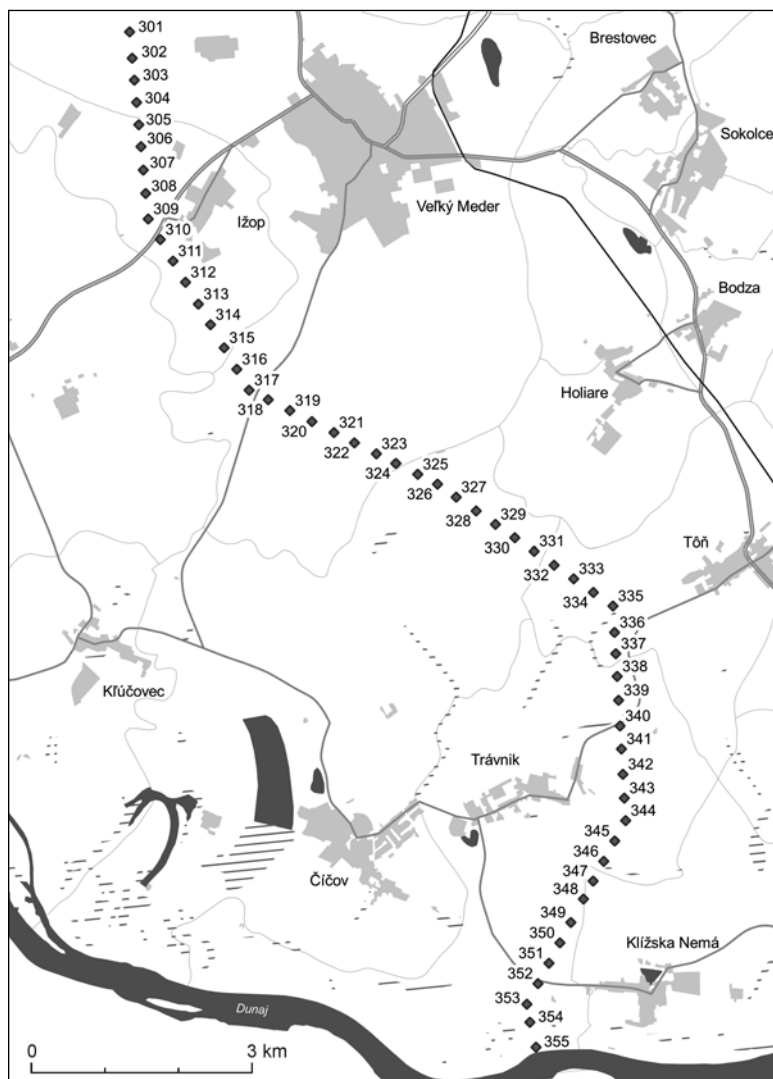

Obr. 10. Jelenec (hrad Gýmeš). 1 – lokalizácia sond 9A, 9B a 9C; 2 – fotogrametria delovej bašty; 3 – východný profil delovej bašty; 4–18 – výber novovekej keramiky zo zásypových vrstiev. (Bielich, 30).
 Fig. 10. Jelenec (Gýmeš castle). 1 – location of trenches 9A, 9B and 9C; 2 – photogrammetry of the cannon bastion; 3 – eastern profile of the cannon bastion; 4–18 selection of post medieval pottery from backfill layers. (Bielich, 30).

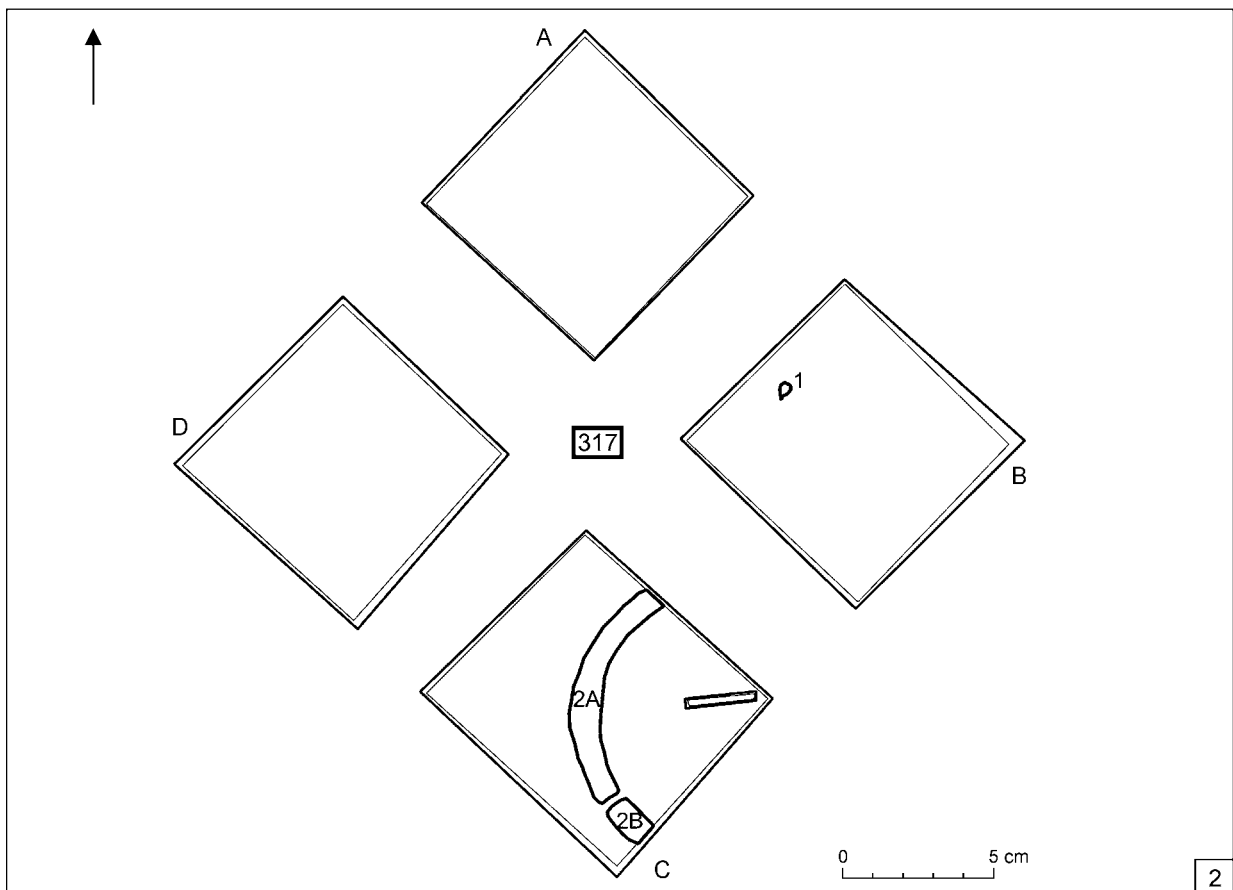
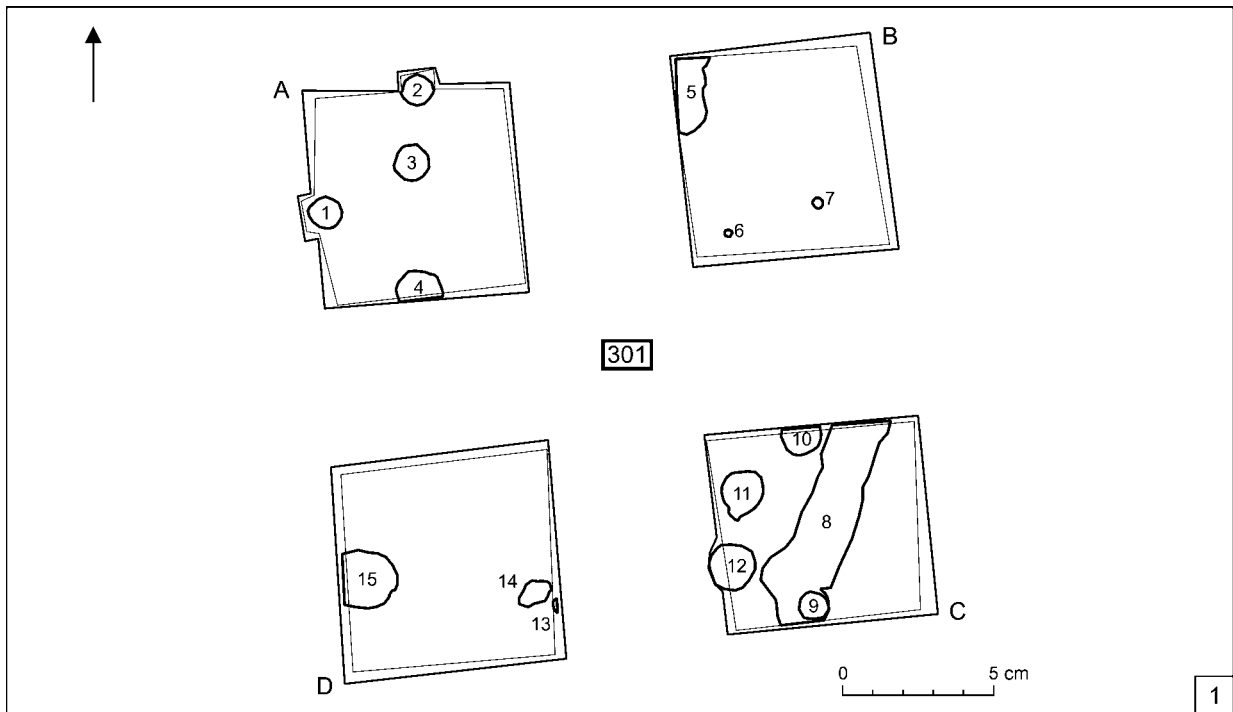
Obr. 11. Kovarce (farský úrad). 1 – pôdorys kostola s vyznačenou skúmanou sondou; 2–4 – výber novovekej keramiky z objektov 1 a 2. (Bielich, 28).

Fig. 11. Kovarce (parish office). 1 – ground plan of the church with a marked excavated trench; 2–4 – selection of modern ceramics from features 1 and 2. (Bielich, 28).

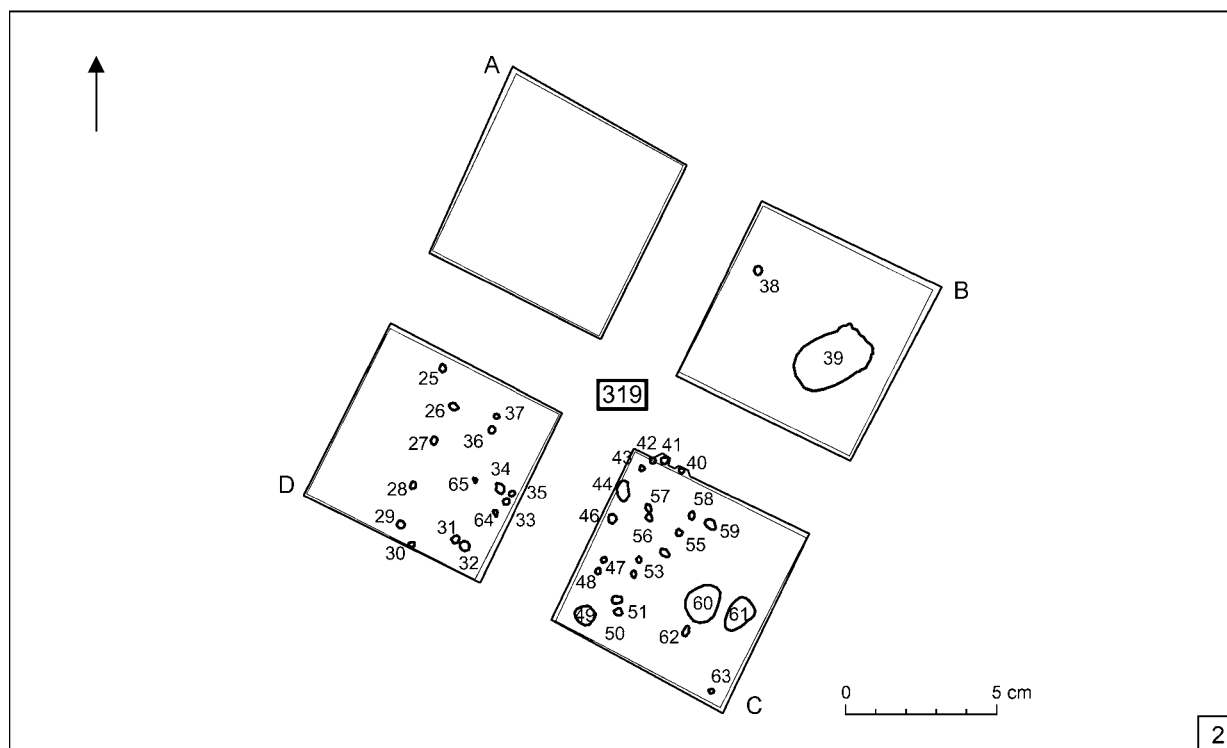
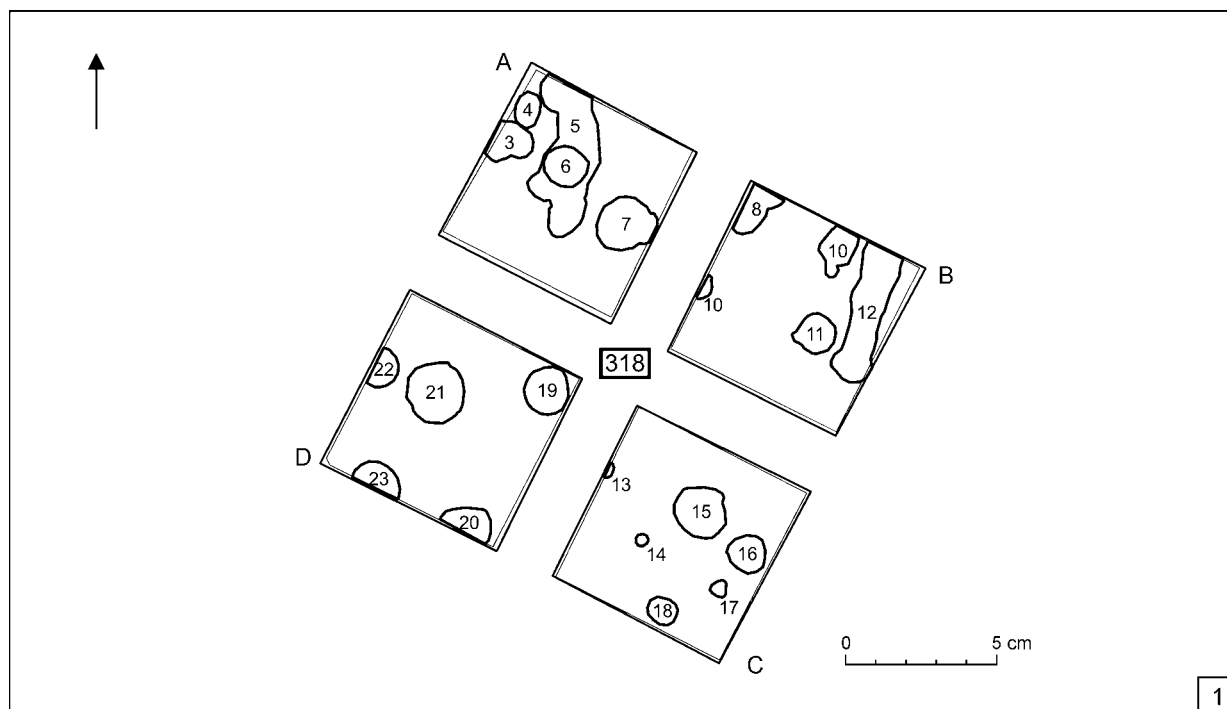
Obr. 12. Trasa výskumu s opornými bodmi OB 301–355 v katastroch Veľkého Medera, Čičova, Klížskej Nemej, Tône a Trávnika (zdroj mapových podkladov: Geoportál ÚGKK SR). (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

Fig. 12. Excavation routing of extra-high voltage towers OB 301–355 in cadastral of Veľký Meder, Čičov, Klížska Nemá, Tóna and Trávnika (map source: Geoportál ÚGKK SR). (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

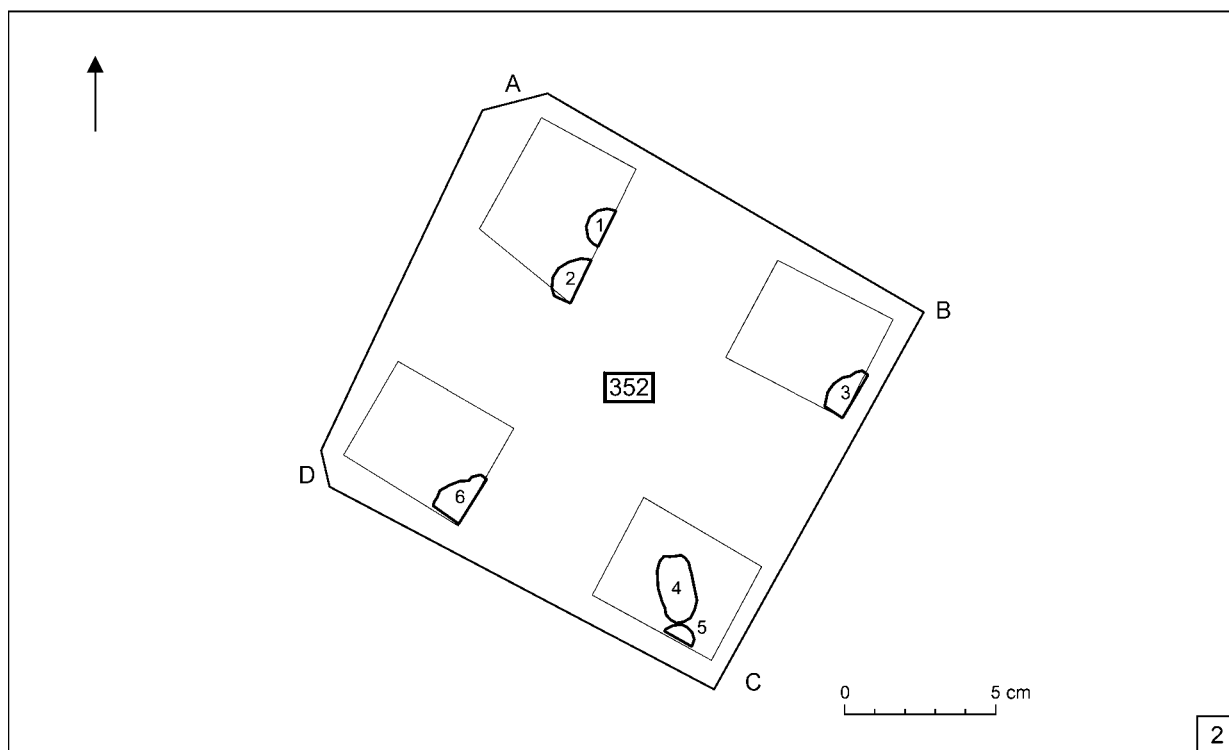
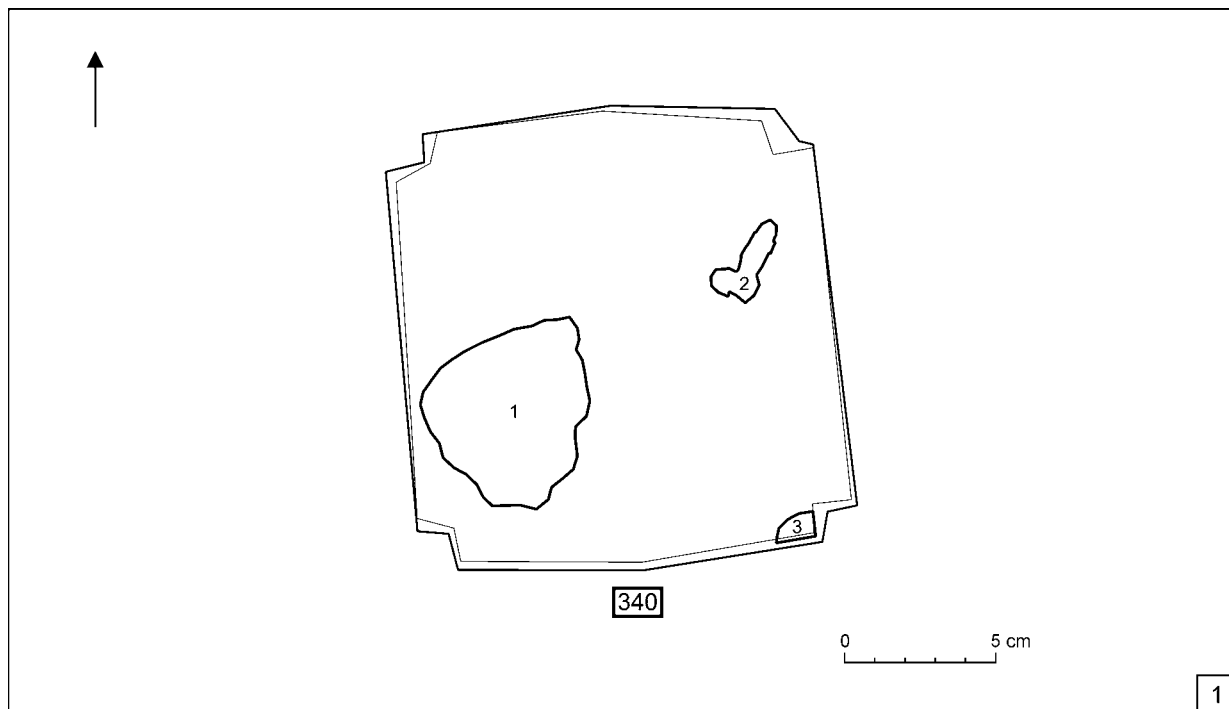

Obr. 13. Veľký Meder. Preskúmané plochy a objekty. 1 – poloha Nový Dvůr, OB 301; 2 – poloha Vámošovo/Vámostelek, OB 317. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

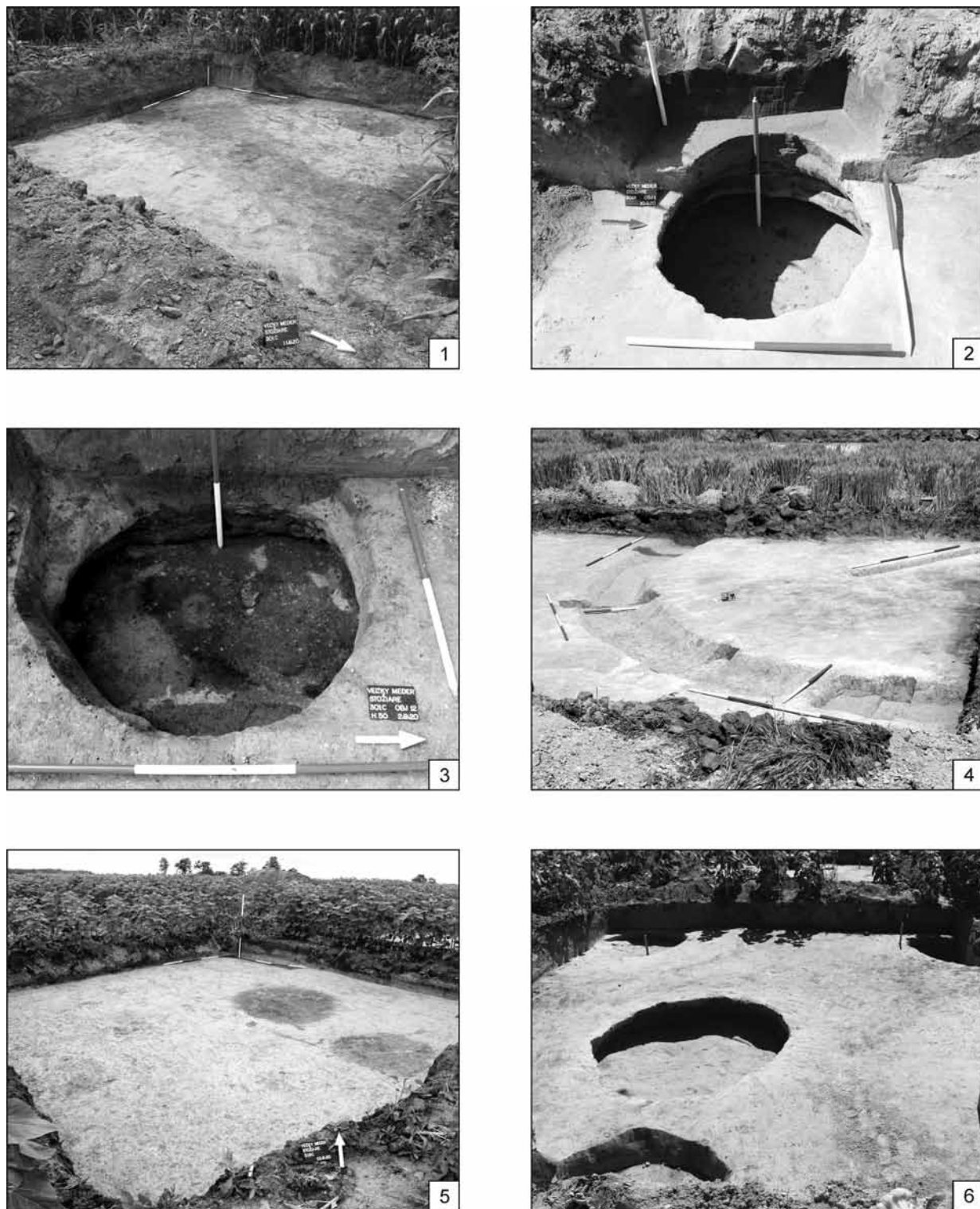
Fig. 13. Veľký Meder. Excavated areas and features. 1 – Nový Dvůr site, OB 301; 2 – Vámošovo/Vámostelek site, OB 317. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

Obr. 14. Veľký Meder (Vámošovo/Vámostelek). Preskúmané plochy a objekty. 1 – OB 318; 2 – OB 319. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).
 Fig. 14. Veľký Meder (Vámošovo/Vámostelek). Excavated areas and features. 1 – OB 318; 2 – OB 319. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

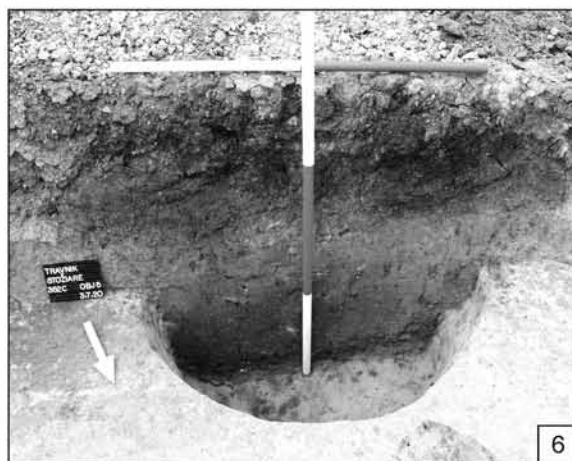

Obr. 15. Trávník. Preskúmané plochy a objekty. 1 – poloha Jabloňové, OB 340; 2 – poloha Čárda, OB 352. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).
 Fig. 15. Trávník. Excavated areas and features. 1 – Jabloňové site, OB 340; 2 – Čárda site, OB 352. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

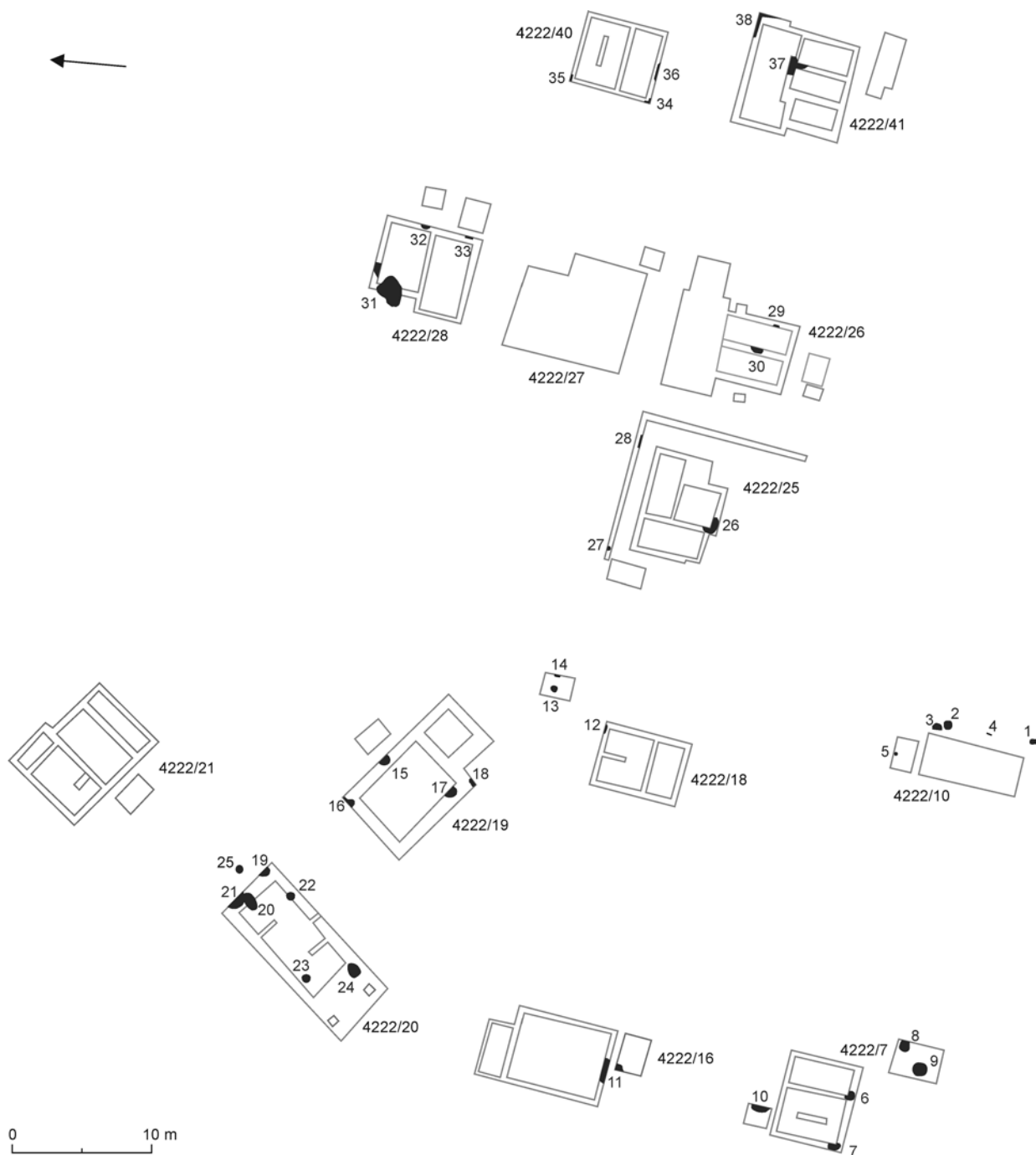
Obr. 16. Velký Meder. 1 – poloha Nový Dvůr, OB 301, sektor C po začistení; 2 – poloha Nový Dvůr, OB 301, objekt 1 po preskúmaní; 3 – poloha Nový Dvůr, OB 301, prepálená vrstva v objekte 12; 4 – poloha Vámošovo/Vámosteľ, OB 317, objekt 2 po preskúmaní; 5 – poloha Vámošovo/Vámosteľ, OB 318, sektor C po začistení; 6 – poloha Vámošovo/Vámosteľ, OB 318, sektor D po preskúmaní. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

Fig. 16. Velký Meder. 1 – Nový Dvůr site, OB 301, sector C after cleaning; 2 – Nový Dvůr site, OB 301, feature 1 after excavation; 3 – Nový Dvůr site, OB 301, burnt layer in feature 12; 4 – Vámošovo/Vámosteľ site, OB 317, feature 2 after excavation; 5 – Vámošovo/Vámosteľ site, OB 318, sector C after cleaning; 6 – Vámošovo/Vámosteľ site, OB 318, sector D after excavation. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

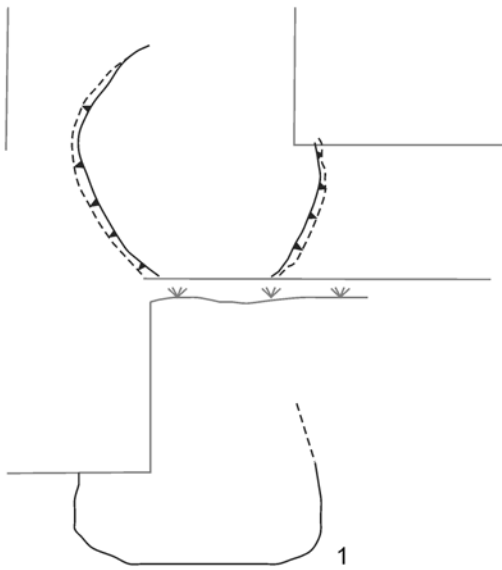
Obr. 17. 1 – Veľký Meder (Vámošovo/Vámostelek), OB 318, objekty 5 a 6 po preskúmaní; 2 – Veľký Meder (Vámošovo/Vámostelek), OB 318, koncentrácia lastúr v objekte 21; 3 – Veľký Meder (Vámošovo/Vámostelek), OB 319, objekt 39 po začistení; 4 – Veľký Meder (Stará Moňota), OB 321, plochy po skrývke ornice; 5 – Trávník (Jabloňové), OB 340, sektory objektu 1; 6 – Trávník (Čárda), OB 352, objekt 5 po preskúmaní. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

Fig. 17. 1 – Veľký Meder (Vámošovo/Vámostelek), OB 318, features 5 and 6 after excavation; 2 – Veľký Meder (Vámošovo/Vámostelek), OB 318, concentration of shells in feature 21; 3 – Veľký Meder (Vámošovo/Vámostelek), OB 319, feature 39 after cleaning; 4 – Veľký Meder (Stará Moňota), OB 321; Areas after stripping; 5 – Trávník (Jabloňové), OB 340; sectors of feature 1; 6 – Trávník (Čárda), OB 352, feature 5 after excavation. (Bobek/Mitáš/Nemergut, 35).

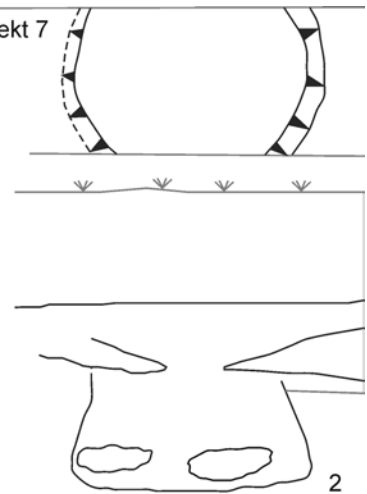

Obr. 18. Pata (Rybník). Plán výskumu. (Daňová, 39).
 Fig. 18. Pata (Rybník). Plan of the excavation. (Daňová, 39).

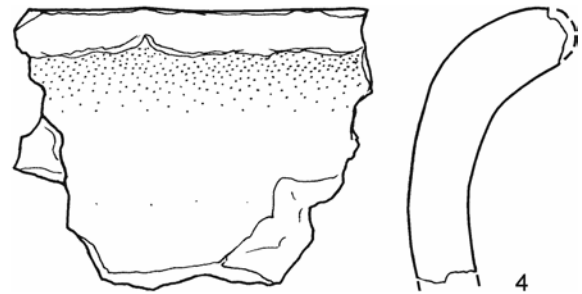
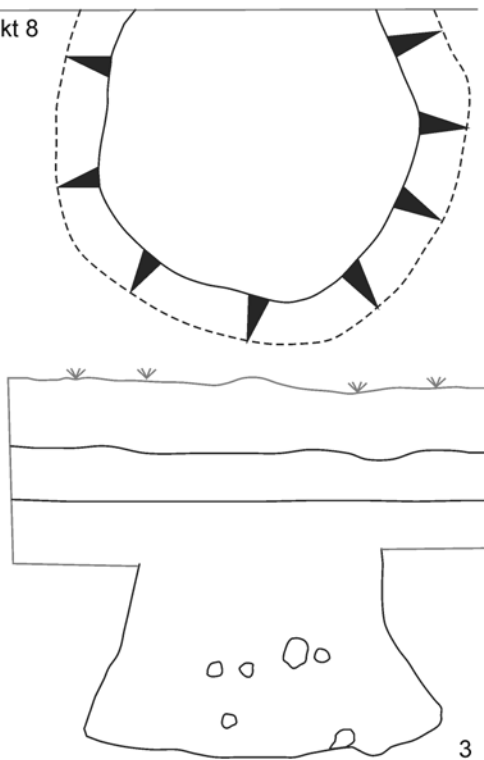
objekt 6

objekt 7

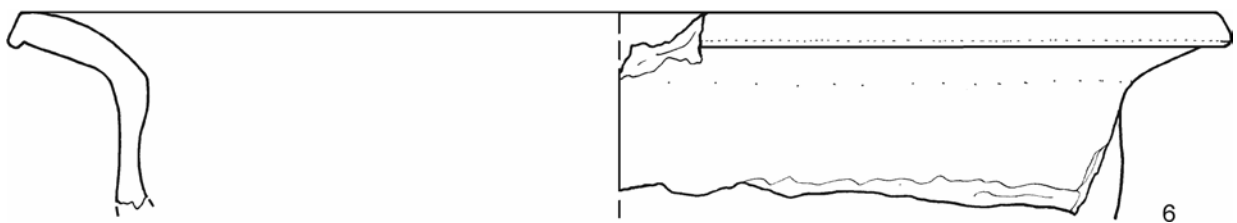
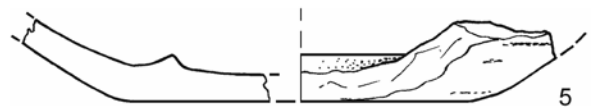

objekt 8

0 4 3 cm

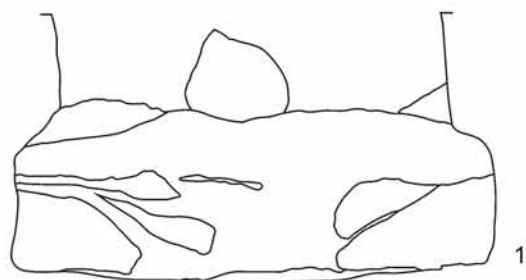
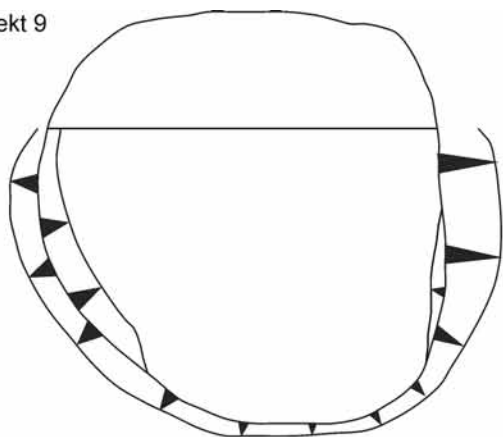
0 5, 6 5 cm

Obr. 19. Pata (Rybník). 1 – pôdorys a profil objektu 6; 2 – pôdorys a profil objektu 7; 3 – pôdorys a profil objektu 8; 4–6 – keramika z objektu 8. (Daňová, 39).

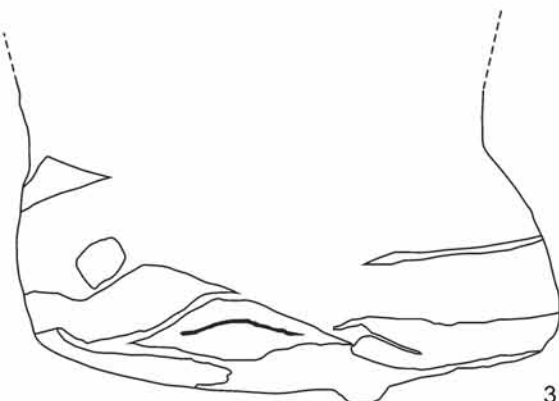
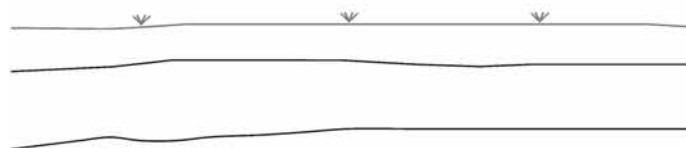
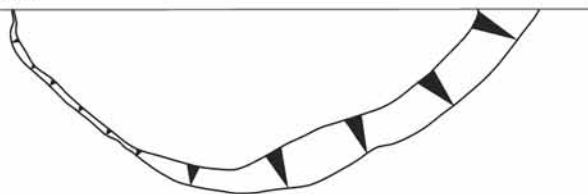
Fig. 19. Pata (Rybník). 1 – ground plan and profile of the feature 6; 2 – ground plan and profile of the feature 7; 3 – ground plan and profile of the feature 8; 4–6 – pottery from the feature 8. (Daňová, 39).

objekt 9

0 50 cm

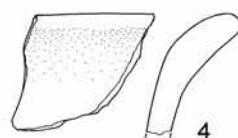
objekt 10

3

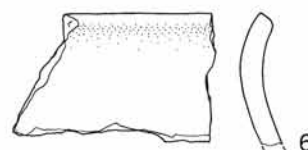
2

4

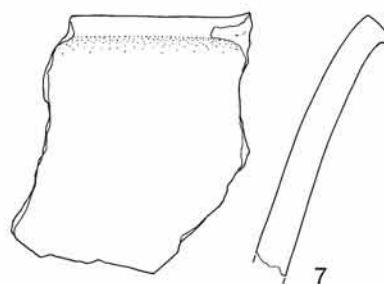

5

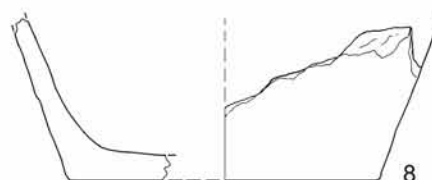

6

0 5 cm

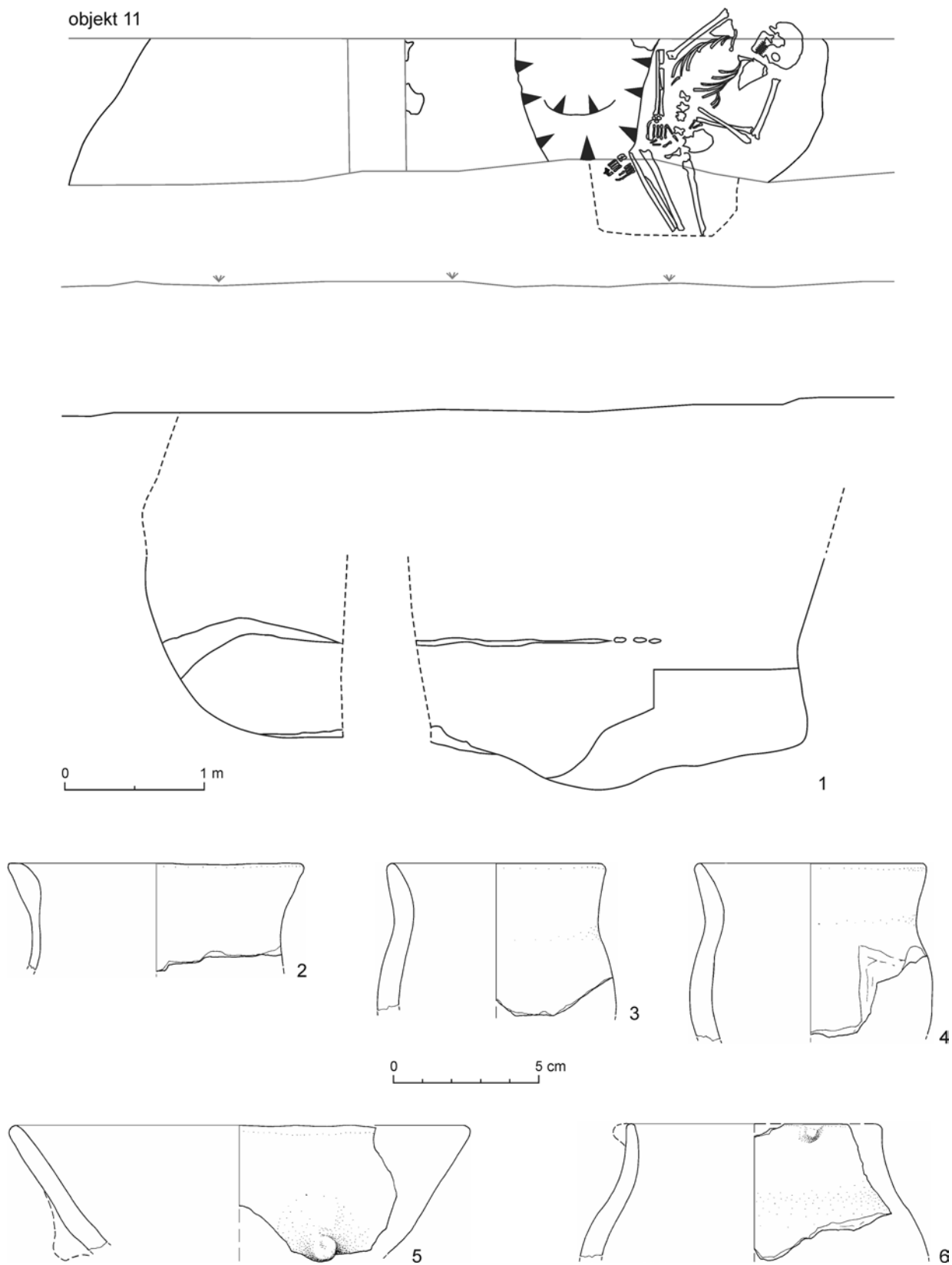
7

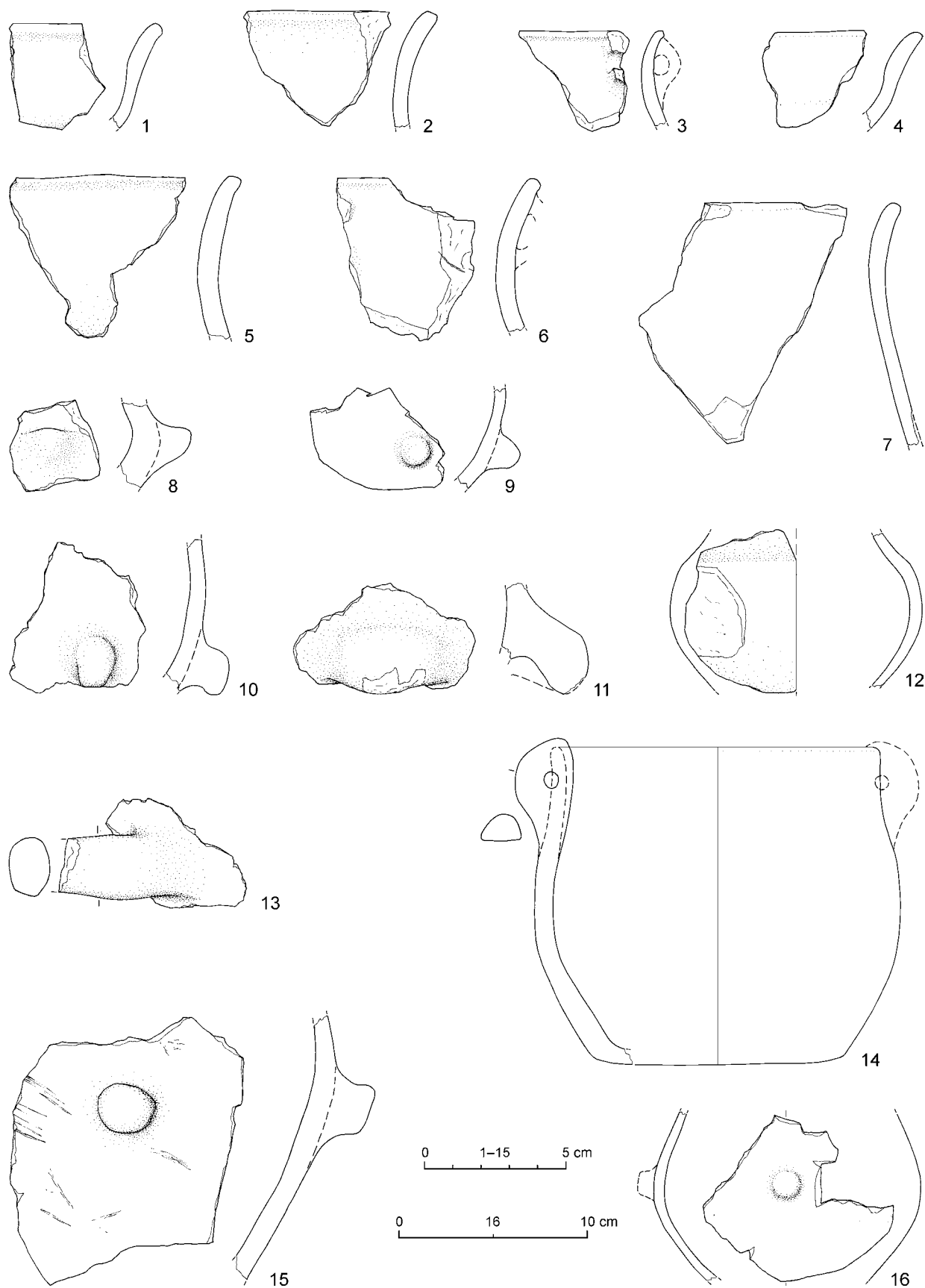
8

Obr. 20. Pata (Rybník). 1 – pôdorys a profil objektu 9; 2 – pohľad na profil objektu 9; 3 – pôdorys a profil objektu 10; 4–8 – keramika z objektu 10. (Daňová, 39).

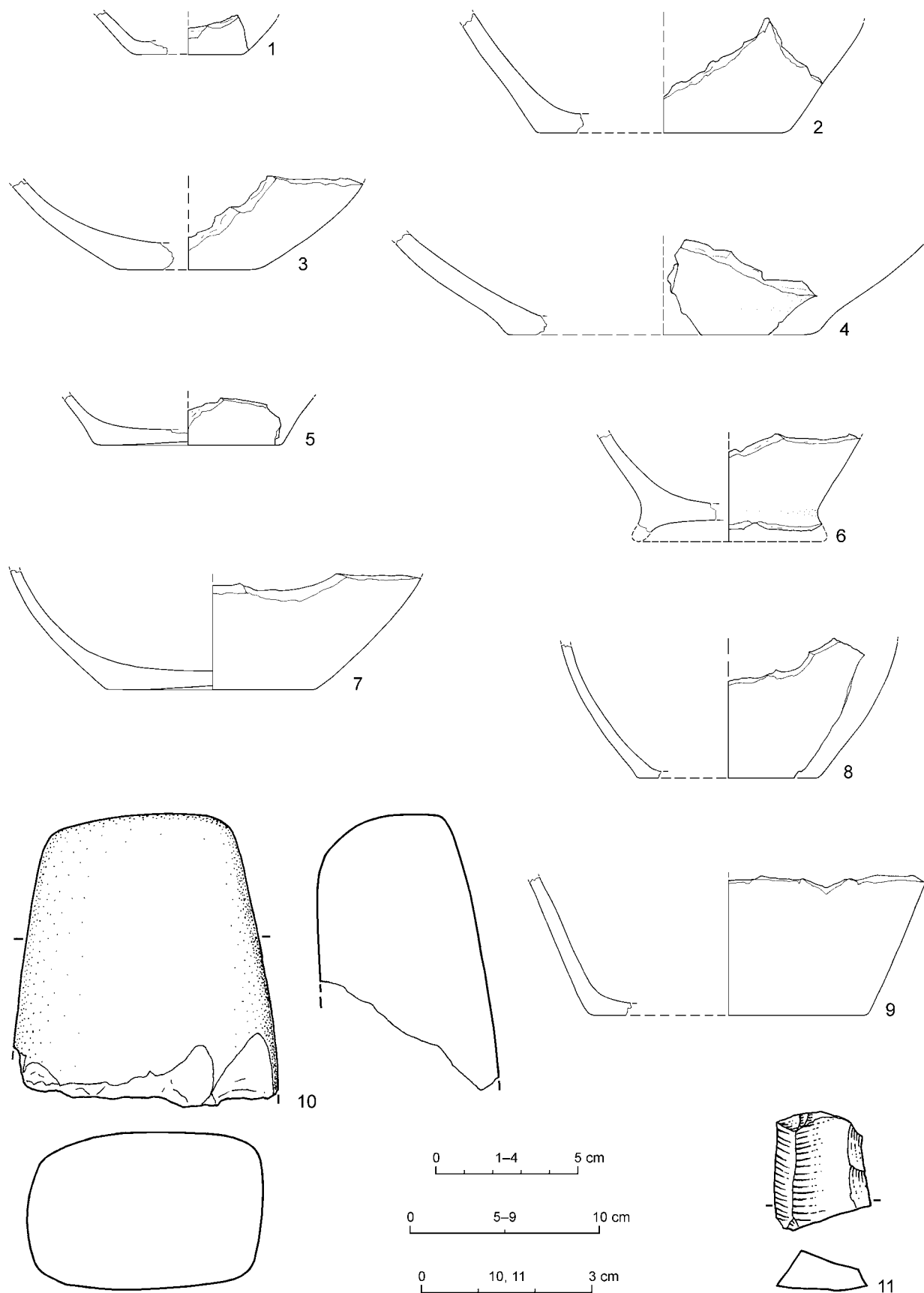
Fig. 20. Pata (Rybník). 1 – ground plan and profile of the feature 9; 2 – view on the profile of the feature 9; 3 – ground plan and profile of the feature 10; 4–8 – pottery from the feature 10. (Daňová, 39).

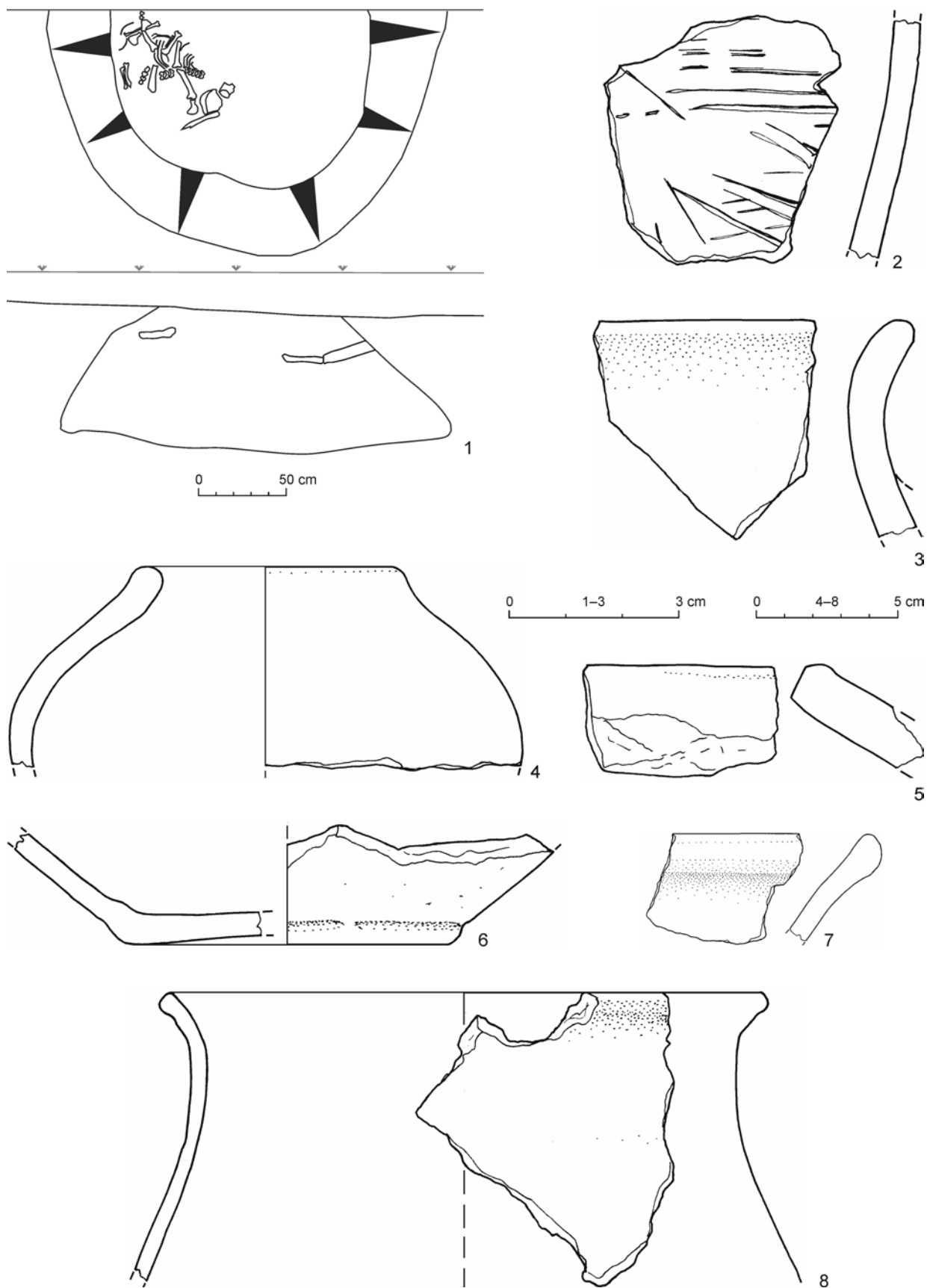
Obr. 21. Pata (Rybník). 1 – pôdorys a profil objektu 11; 2–6 – keramika z objektu 11. (Daňová, 39).
 Fig. 21. Pata (Rybník). 1 – ground plan and profile of the feature 11; 2–6 – pottery from the feature 11. (Daňová, 39).

Obr. 22. Pata (Rybník). Keramika z objektu 11. (Daňová, 39).
 Fig. 22. Pata (Rybník). Pottery from the feature 11. (Daňová, 39).

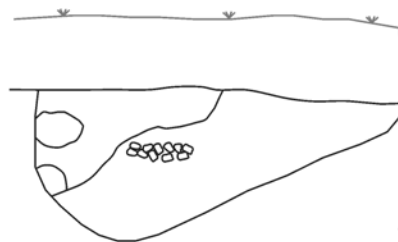
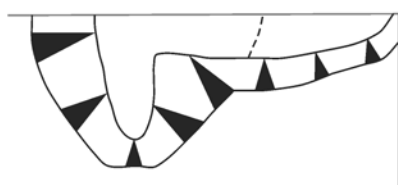

Obr. 23. Pata (Rybník). Výber nálezov z objektu 11. 1–9 – keramika; 10 – kamenný sekeromlat; 11 – silicitový úštep. (Daňová, 39).
 Fig. 23. Pata (Rybník). Section of finds from the feature 11. 1–9 – pottery; 10 – stone axe; 11 – lithic flake. (Daňová, 39).

Obr. 24. Pata (Rybník). Objekt 15. 1 – pôdorys a profil; 2–8 – keramika. (Daňová, 39).
 Fig. 24. Pata (Rybník). Feature 15. 1 – ground plan and profile; 2–8 – pottery. (Daňová, 39).

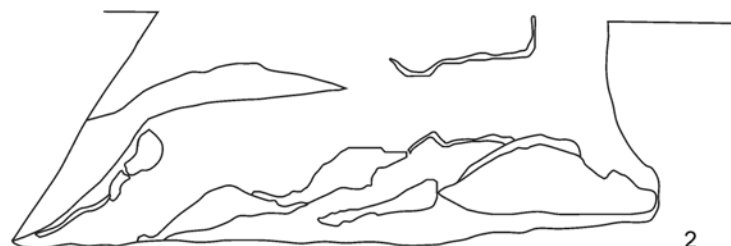
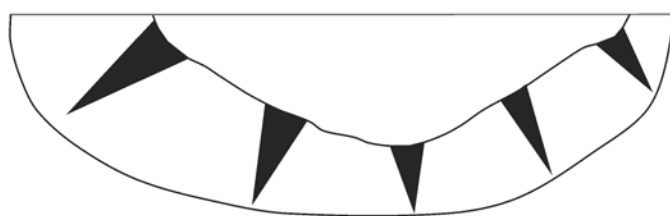
objekt 16

1

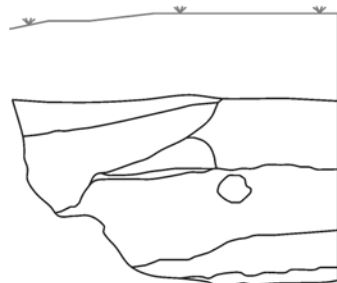
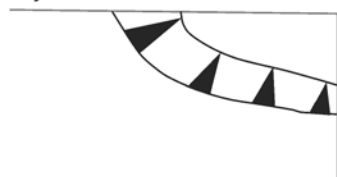
0 50 cm

objekt 17

2

objekt 18

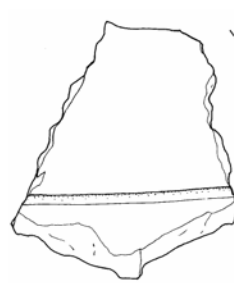

3

0 5 cm

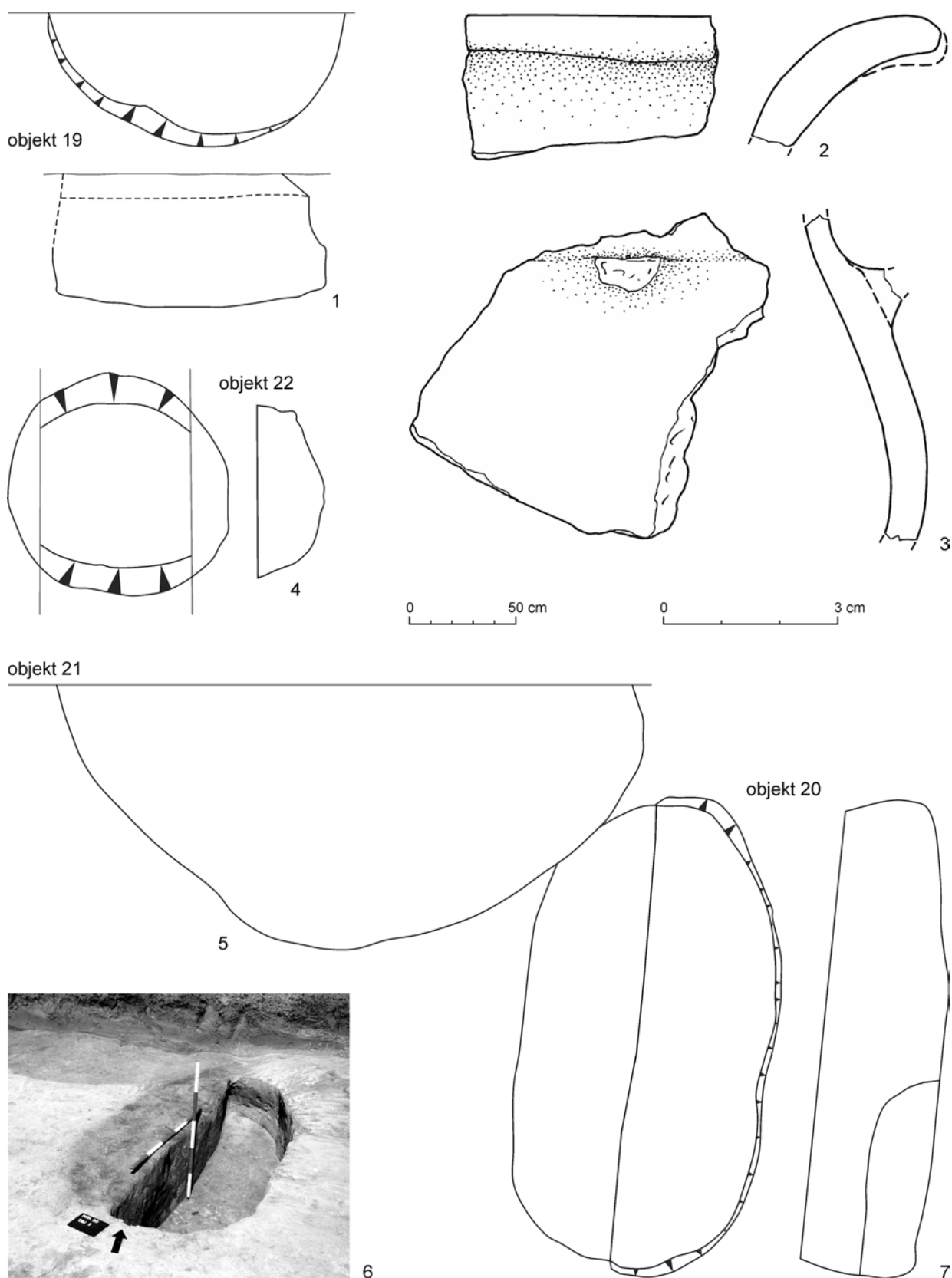
4

5

Obr. 25. Pata (Rybník). 1 – pôdorys a profil objektu 16; 2 – pôdorys a profil objektu 17; 3 – pôdorys a profil objektu 18; 4, 5 – keramika z objektu 18. (Daňová, 39).

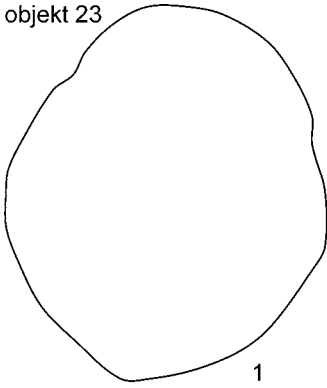
Fig. 25. Pata (Rybník). 1 – ground plan and profile of the feature 16; 2 – ground plan and profile of the feature 17; 3 – ground plan and profile of the feature 18; 4, 5 – pottery from the feature 18. (Daňová, 39).

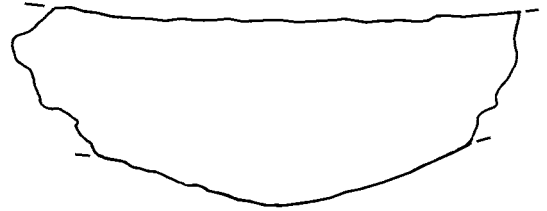
Obr. 26. Pata (Rybník). 1 – pôdorys a profil objektu 19; 2, 3 – keramika z objektu 19; 4 – pôdorys a profil objektu 22; 5 – pôdorys objektu 21; 6 – pohľad na pôdorys objektu 20; 7 – pôdorys a profil objektu 20. (Daňová, 39).

Fig. 26. Pata (Rybník). 1 – ground plan and profile of the feature 19; 2, 3 – pottery from the feature 19; 4 – ground plan and profile of the feature 22; 5 – ground plan of the feature 21; 6 – view on the ground plan of the feature 20; 7 – ground plan and profile of the feature 20. (Daňová, 39).

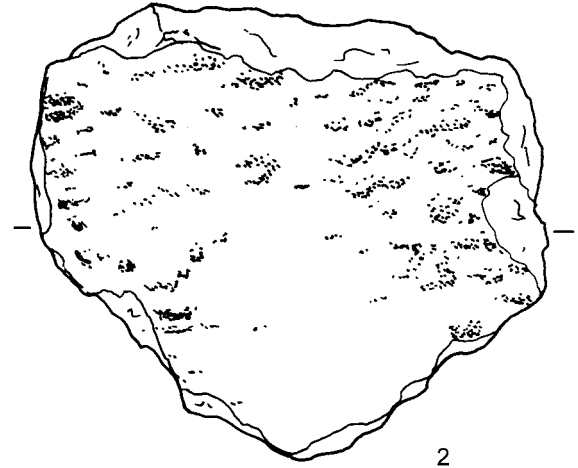
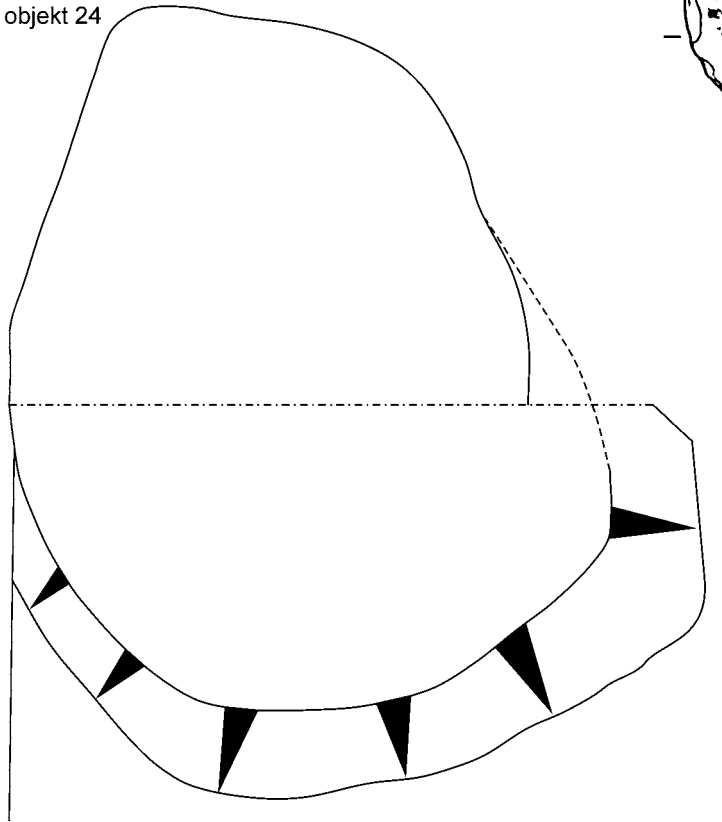
objekt 23

1

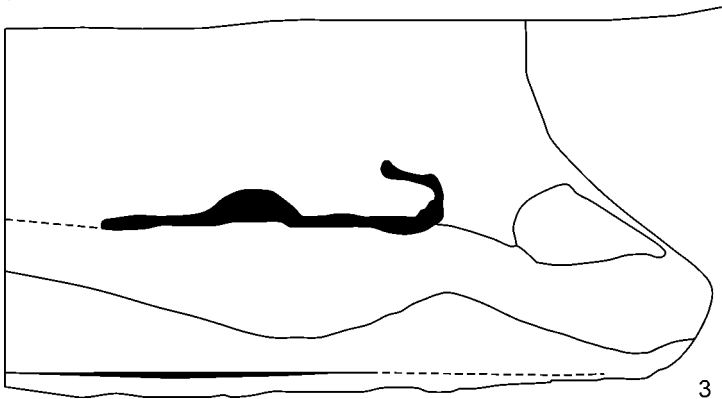
objekt 24

2

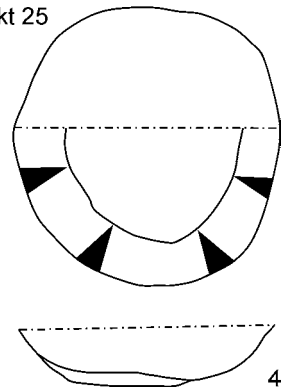
0 5 cm

0 50 cm

3

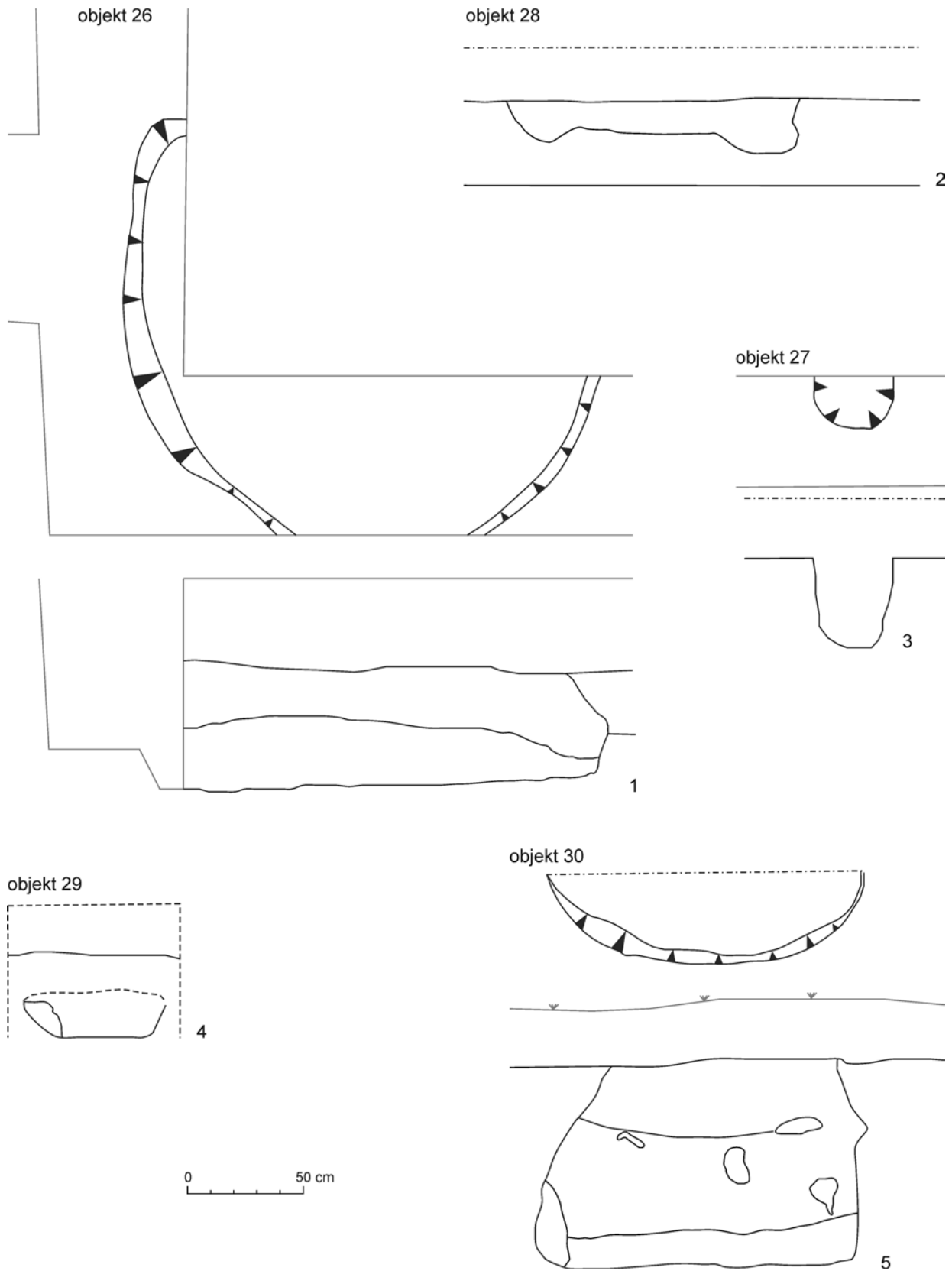
objekt 25

4

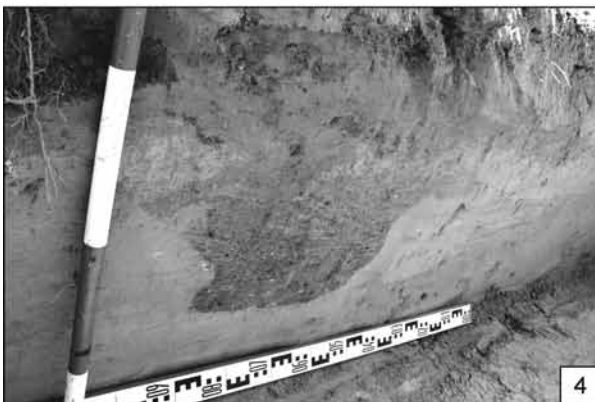
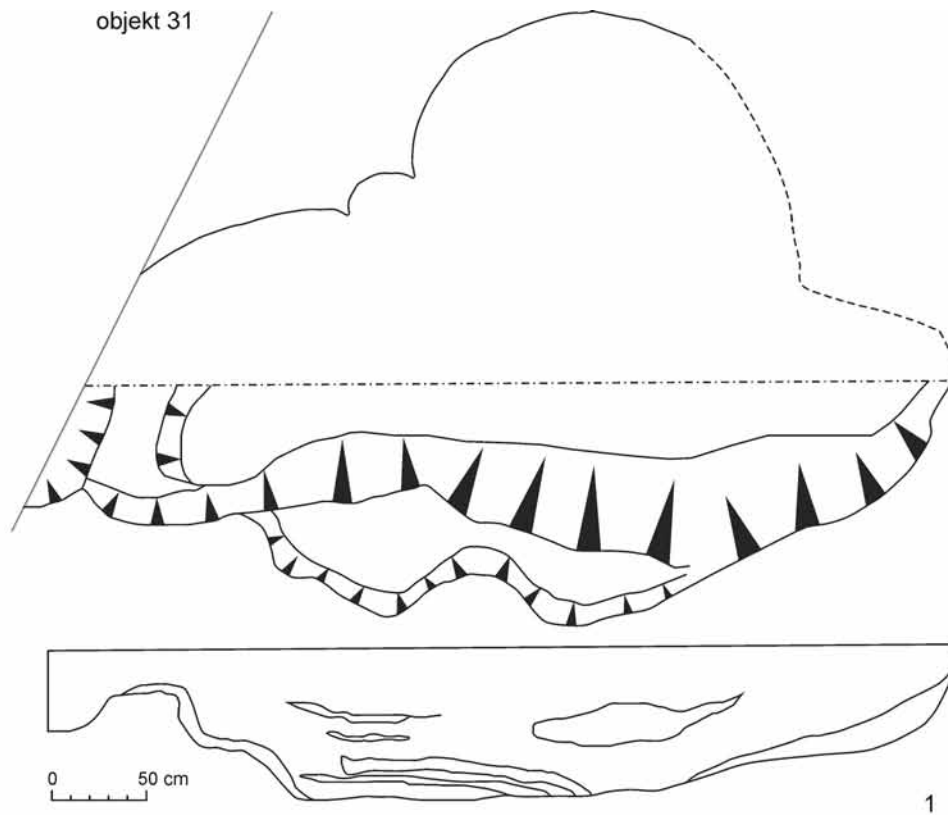
Obr. 27. Pata (Rybník). 1 – pôdorys objektu 23; 2 – kamenná podložka z objektu 24; 3 – pôdorys a profil objektu 24; 4 – pôdorys a profil objektu 25. (Daňová, 39).

Fig. 27. Pata (Rybník). 1 – ground plan of the feature 23; 2 – grinding slab from the feature 24; 3 – ground plan and profile of the feature 24; 4 – ground plan and profile of the feature 25. (Daňová, 39).

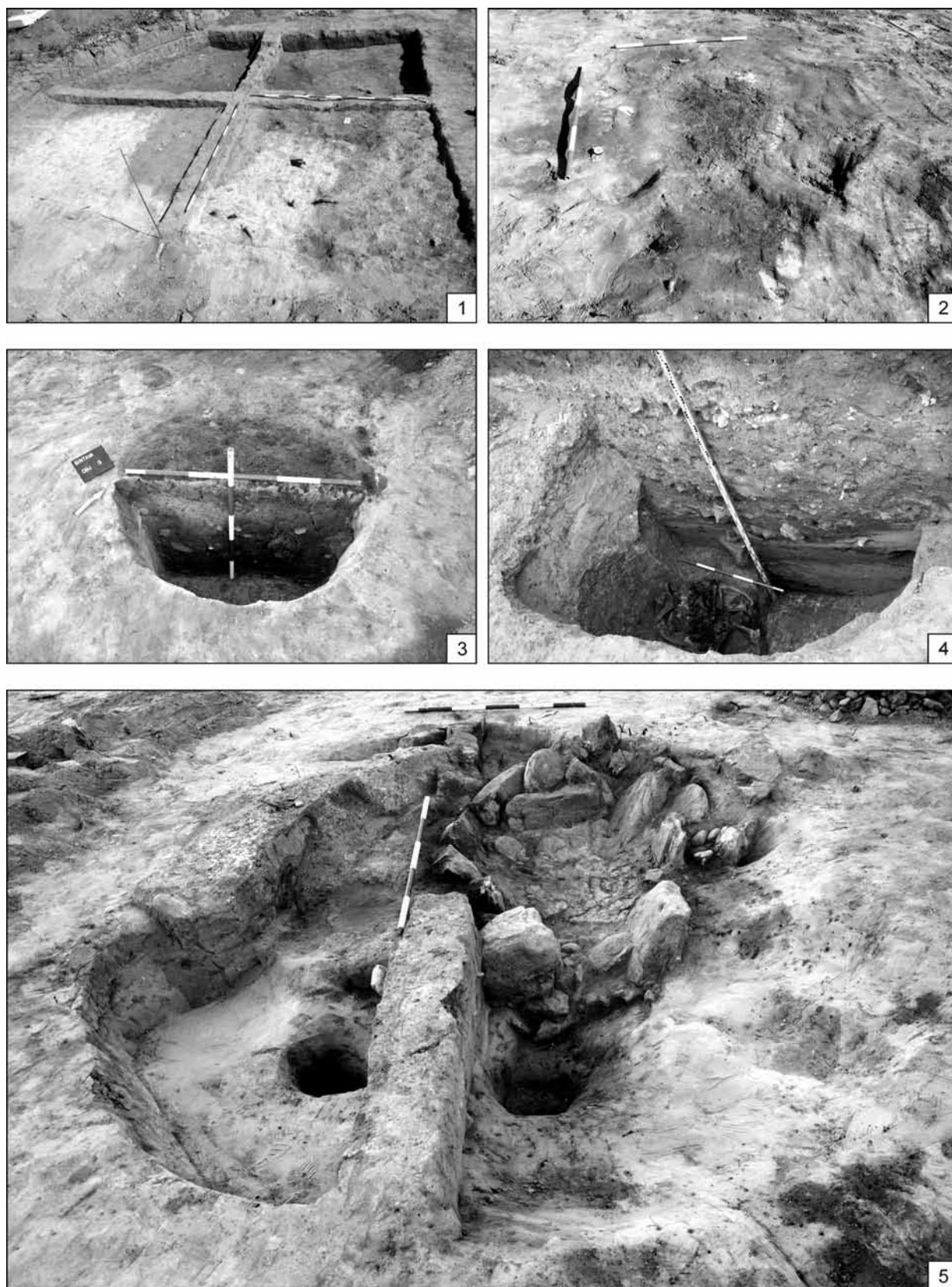
Obr. 28. Pata (Rybník). 1 – pôdorys a profil objektu 26; 2 – profil objektu 28; 3 – pôdorys a profil objektu 27; 4 – profil objektu 29; 5 – pôdorys a profil objektu 30. (Daňová, 39).

Fig. 28. Pata (Rybník). 1 – ground plan and profile of the feature 26; 2 – profile of the feature 28; 3 – ground plan and profile of the feature 27; 4 – profile of the feature 29; 5 – ground plan and profile of the feature 30. (Daňová, 39).

Obr. 29. Pata (Rybník). 1 – pôdorys a profil objektu 31; 2 – pohľad na pôdorys objektu 31; 3 – pohľad na profil objektu 31; 4 – pohľad na profil objektu 32; 5 – pohľad na pôdorys a profil objektu 33. (Daňová, 39).

Fig. 29. Pata (Rybník). 1 – ground plan and profile of the feature 31; 2 – view on the ground plan of the feature 31; 3 – view on the profile of the feature 31; 4 – view on the profile of the feature 32; 5 – view on the ground plan and profile of the feature 33. (Daňová, 39).

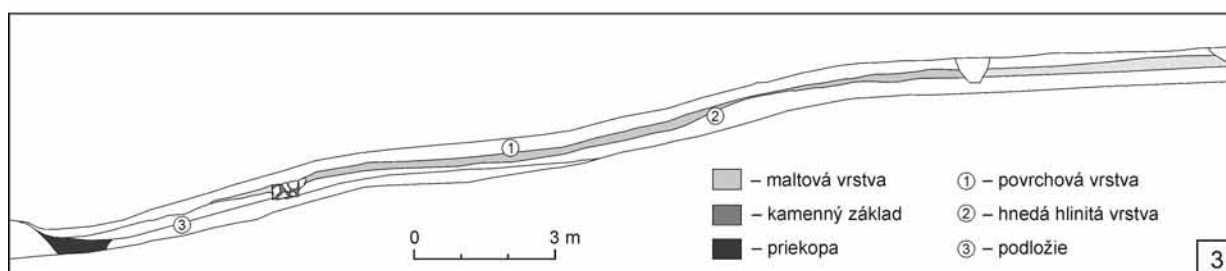

Obr. 30. Šintava (Nad vrškom). 1 – objekty 1 a 12; 2 – objekt 3; 3 – objekt 5; 4 – objekty 7a a 7b; 5 – objekt 4 (foto K. Daňová). (Daňová/Holeščák, 43).

Fig. 30. Šintava (Nad vrškom). 1 – features 1 and 12; 2 – feature 3; 3 – feature 5; 4 – features 7a and 7b; 5 – feature 4 (photo K. Daňová). (Daňová/Holeščák, 43).

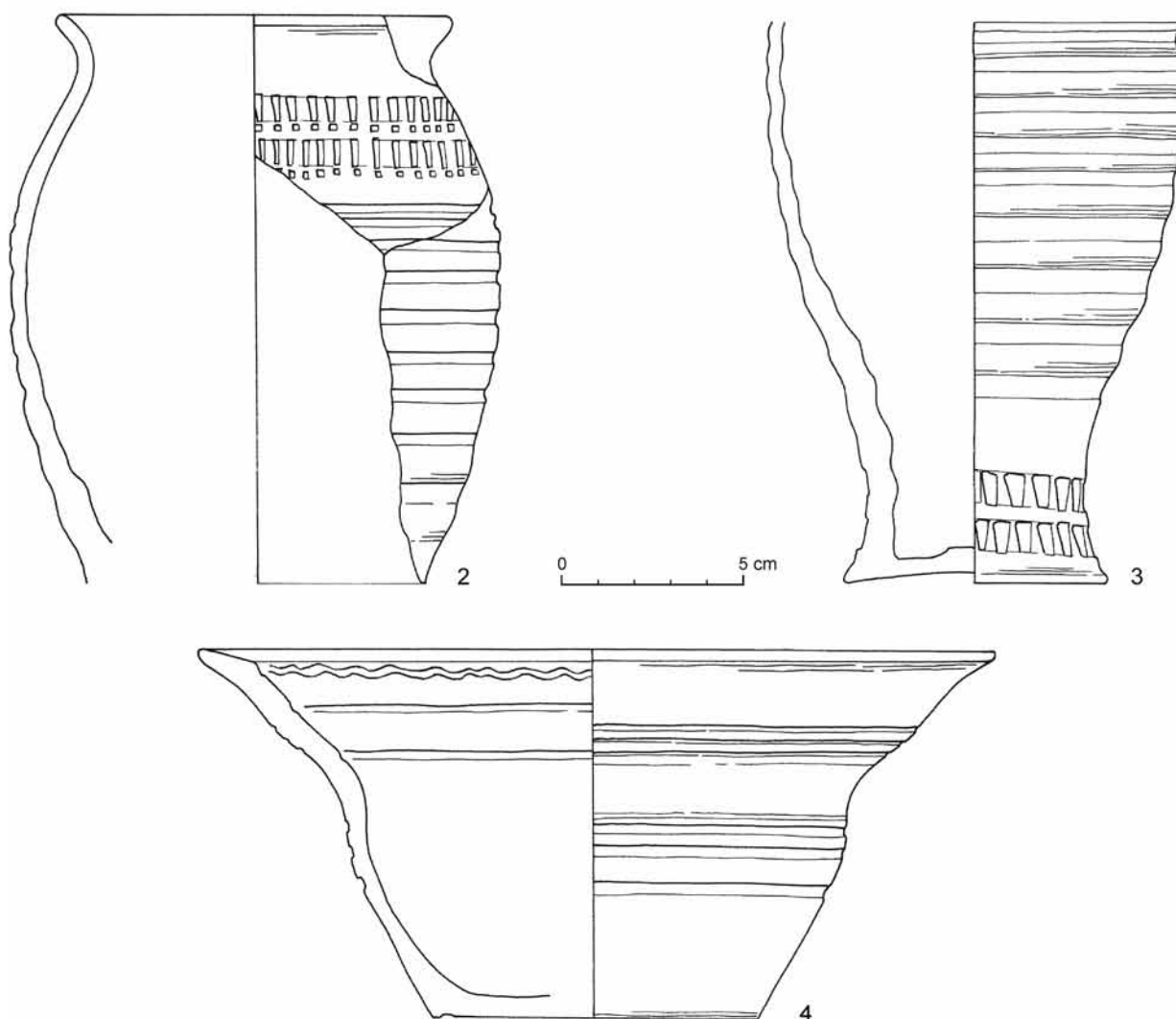

Obr. 31. Šintava (Nad vrškom). 1 – objekt 10, pohľad na priekopu; 2 – objekt 11, pohľad na priekopu (foto K. Daňová). (Daňová/Holeščák, 43).
 Fig. 31. Šintava (Nad vrškom). 1 – feature 10, view on the ditch; 2 – feature 11, view on the ditch (photo K. Daňová). (Daňová/Holeščák, 43).

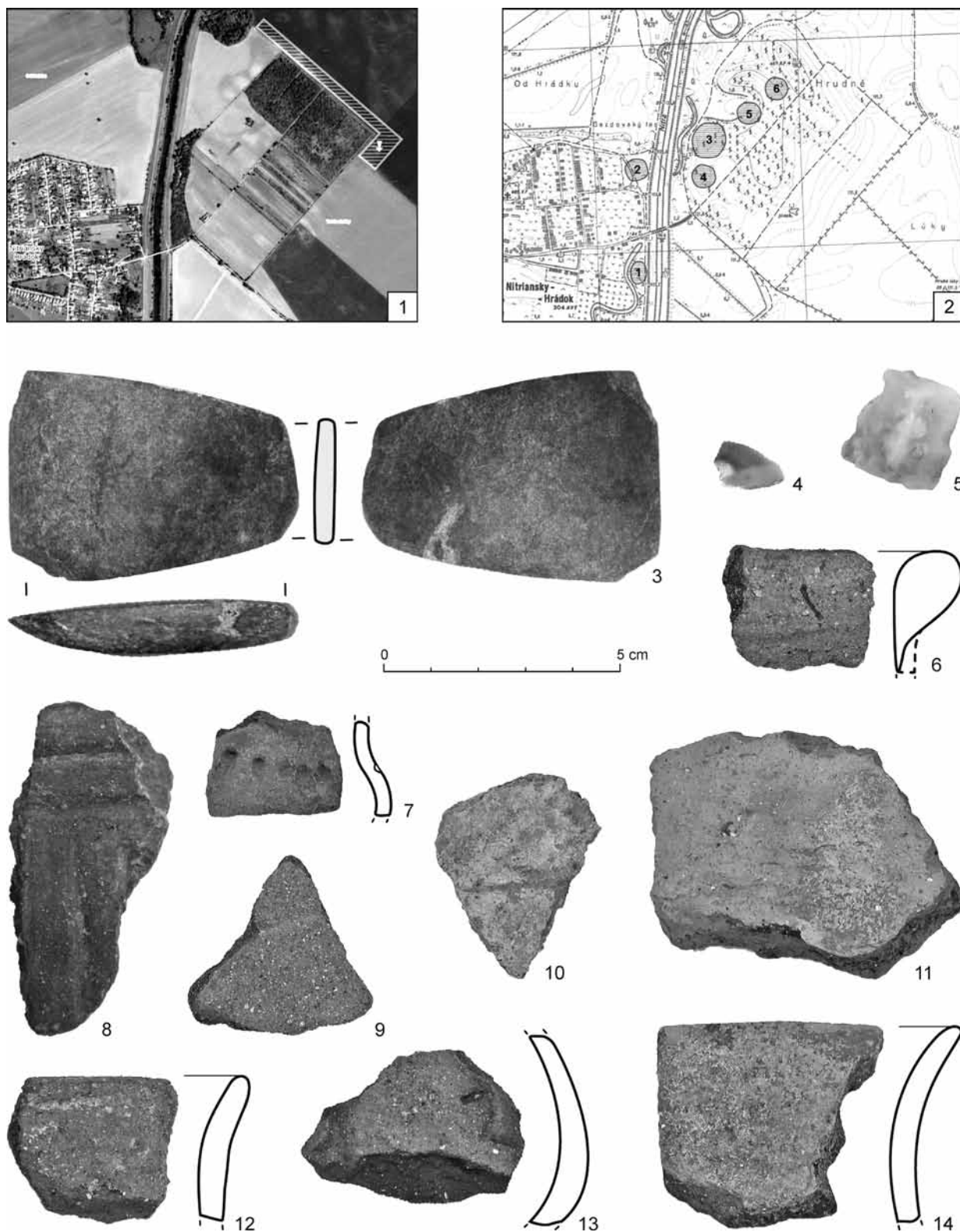

Obr. 32. Hontianska Vrbica (Kostol sv. Martina). 1 – výkop elektrickej prípojky, pohľad zo severozápadu; 2 – situačný plán záchranného výskumu; 3 – výkop elektrickej prípojky, východný profil. (Fottová, 45).

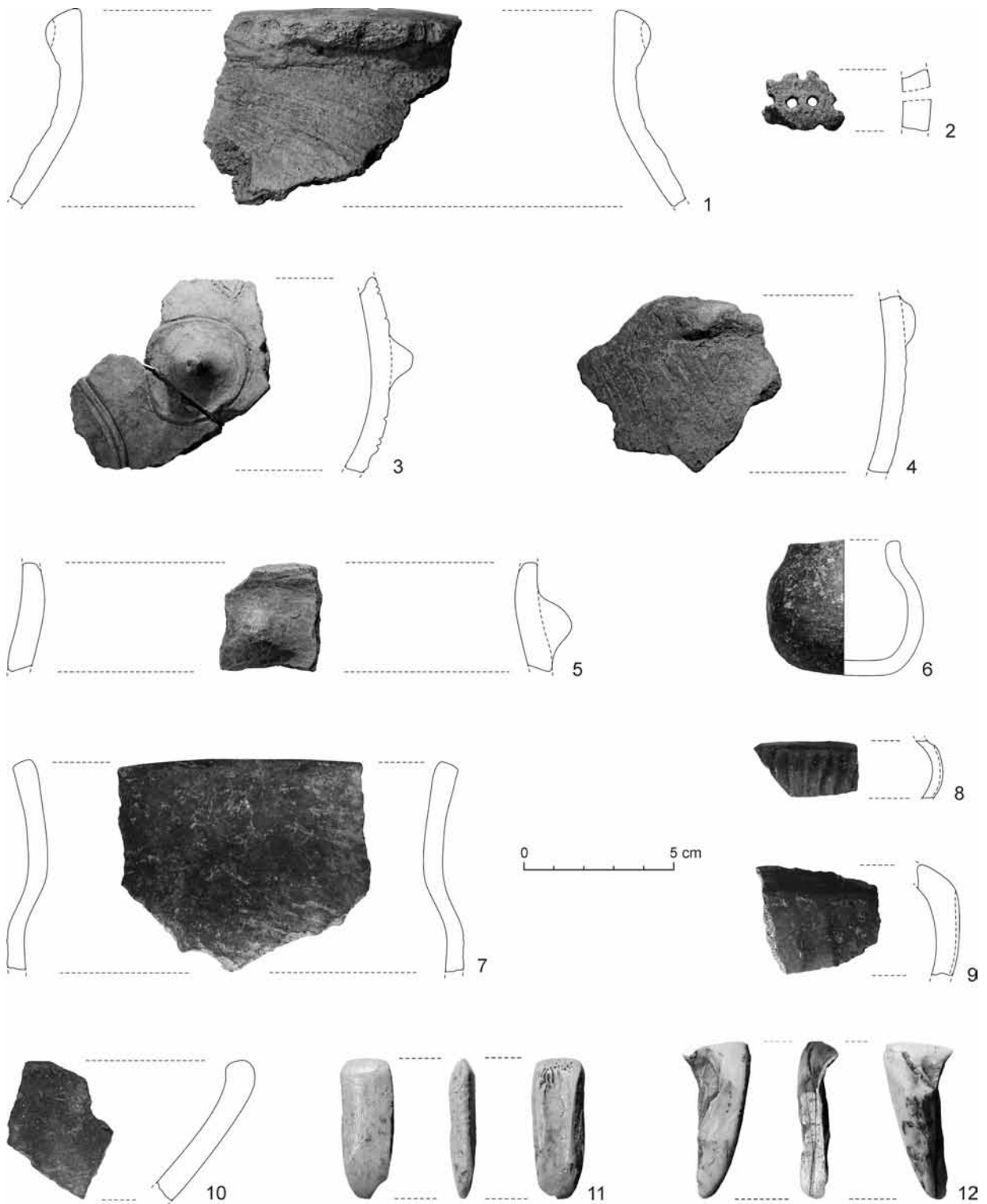
Fig. 32. Hontianska Vrbica (Church of St. Martin). 1 – trench for electricity connection, view from the northwest; 2 – situation plan of the rescue excavation; 3 – trench for electricity connection, the eastern profile. (Fottová, 45).

Obr. 33. Nemčice (Školská ulica). 1 – objekt 6 po vybratí; 2, 3 – výber keramiky z objektu 8; 4 – výber keramiky z objektu 9 (Gabulová/Vangľová, 46).
 Fig. 33. Nemčice (Školská ulica street). 1 – feature 6 after the fill removal; 2, 3 – pottery section from the feature 8; 4 – pottery section from the feature 9 (Gabulová/Vangľová, 46).

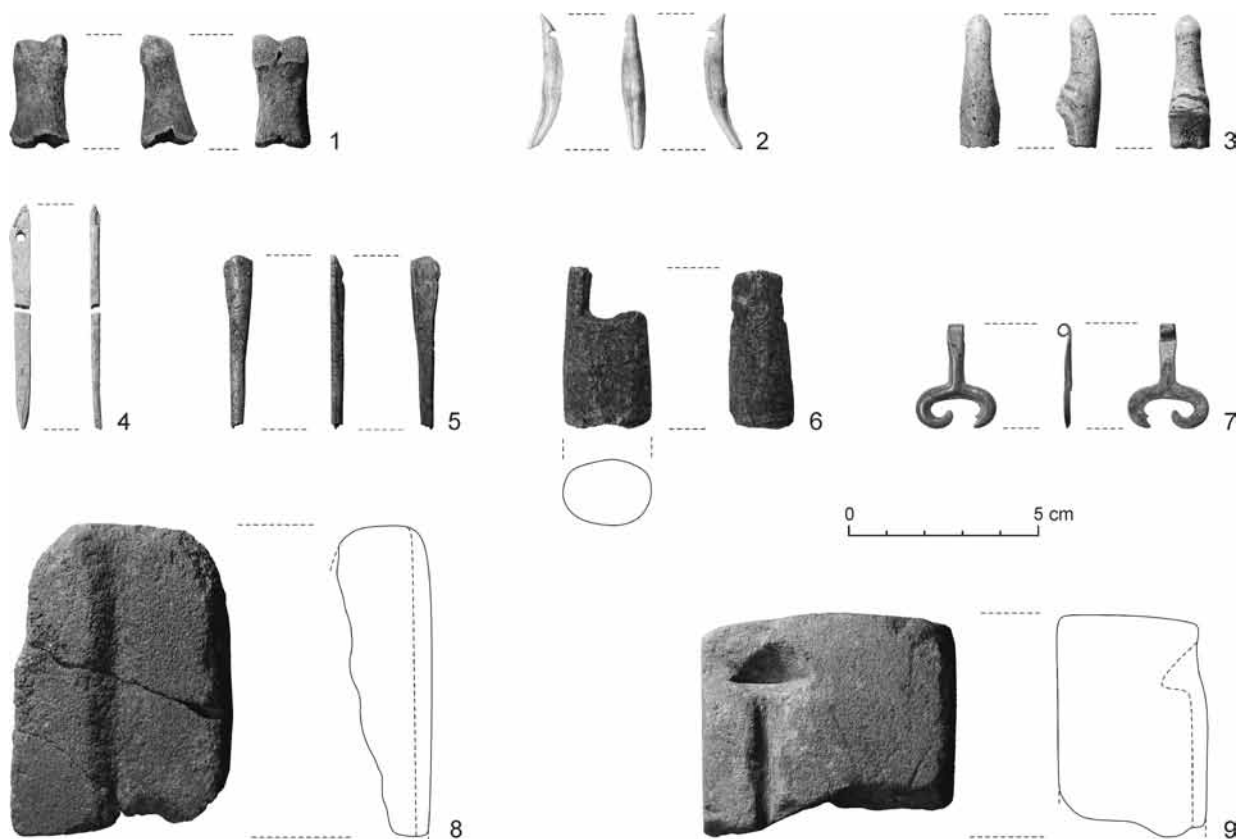

Obr. 34. Šurany-Nitriansky Hrádok (Hrudné/Lúky). 1 – satelitná snímka lokality so zvýraznením plochy povrchového prieskumu a miesta nálezu kamennej sekerky (zdroj mapových podkladov: www.mapy.cz); 2 – mapové zobrazenie z roku 1964 s približnou lokalizáciou polôh (1 – Zámeček; 2 – Hoferské; 3 – Vysoký Breh; 4 – Diely; 5 – Vinohrady; 6 – Plantáž JRD; zdroj mapových podkladov: www.staremapy.sk); 3–14 – povrchový nález kamennej sekerky, keramických črepov a silicitových odštepov (foto J. Godiš). (Godiš, 49).
 Fig. 34. Šurany-Nitriansky Hrádok (Hrudné/Lúky). 1 – satellite image of the site with highlighted area of field survey and find spot of stone axe (map source: www.mapy.cz); 2 – historical map dated to 1964 with highlighted approximate location of mentioned sites (1 – Zámeček; 2 – Hoferské; 3 – Vysoký Breh; 4 – Diely; 5 – Vinohrady; 6 – Plantáž JRD; map source: www.staremapy.sk); 3–14 – stray finds of stone axe, pottery sherds and lithic flakes (photo J. Godiš). (Godiš, 49).

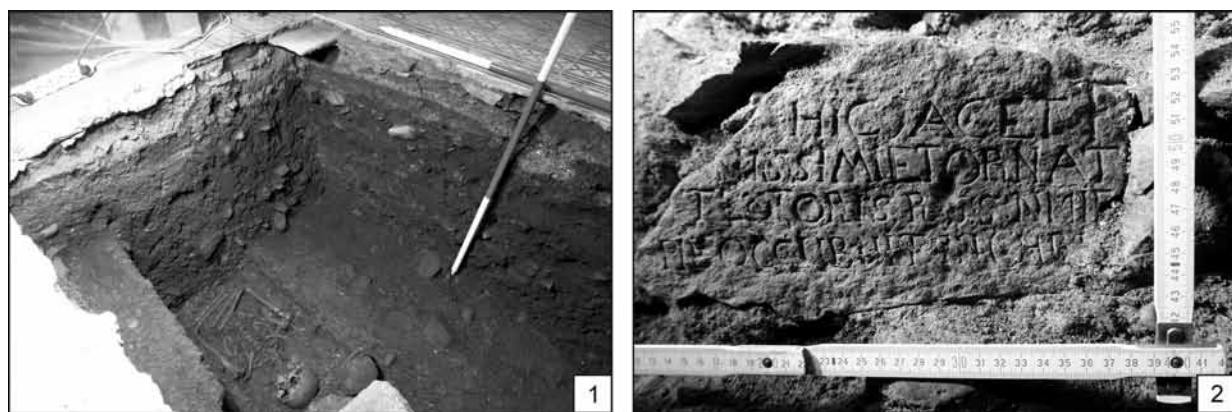
Obr. 35. Gánovce (Za Stodolami). Výber nálezov z povrchového prieskumu. 1–10 – keramika; 11 – kostené dláto; 12 – dláto z kančieho kla. (Hudák/Hudáková/Oravkinová, 50).

Fig. 35. Gánovce (Za Stodolami). Selection of the finds from the surface collection. 1–10 – pottery; 11 – bone chisel; 12 – chisel made of the boar tusk. (Hudák/Hudáková/Oravkinová, 50).

Obr. 36. Gánovce (Za Stodolami). Výber nálezov z povrchového prieskumu. 1, 2, 4, 5 – kosť; 3, 6 – paroh; 7 – bronz; 8, 9 – kameň. (Hudák/Hudáková/Oravkinová, 50).

Fig. 36. Gánovce (Za Stodolami). Selection of the finds from the surface collection. 1, 2, 4, 5 – bone; 3, 6 – antler; 7 – bronze; 8, 9 – stone. (Hudák/Hudáková/Oravkinová, 50).

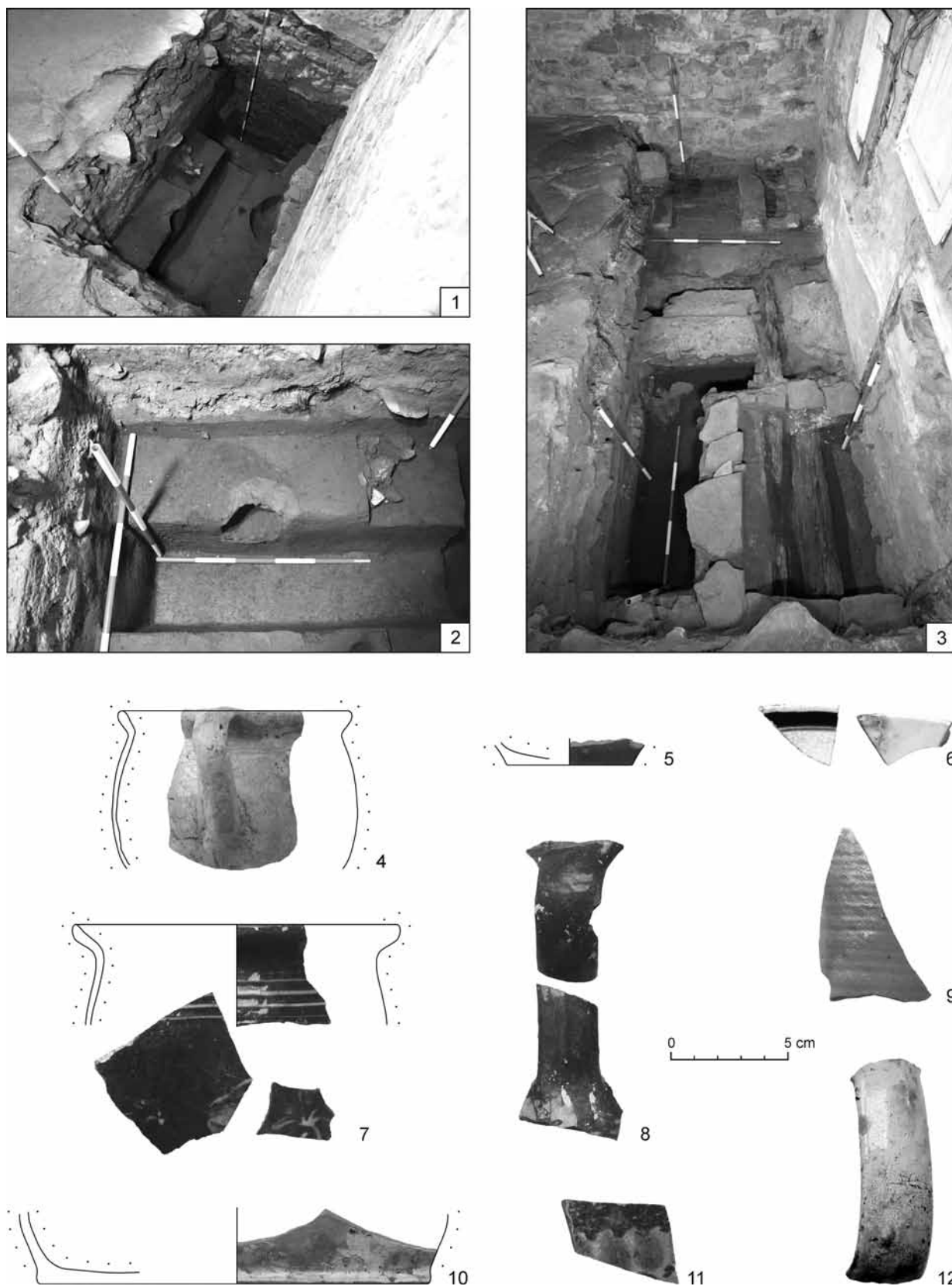
Obr. 37. Spišský Štiavnik (Kostol Narodenia Panny Márie). 1 – sonda 1 v lodi kostola v priebehu výskumu s čiastočne odokrytým hrobom s opačnou orientáciou; 2 – zlomok epitafu s latinským nápisom zamurovaný v základe barokového piliera uprostred severnej steny lode (foto J. Timura). (Hudák/Hudáková/Timura, 51).

Fig. 37. Spišský Štiavnik (Church of the Nativity of the Virgin Mary). 1 – trench 1 in the church nave during the excavation with partly uncovered Modern burial with opposite orientation; 2 – fragment of the epitaph with a Latin inscription masoned in the foundation of the Baroque pillar in the middle of the northern nave wall (photo J. Timura). (Hudák/Hudáková/Timura, 51).

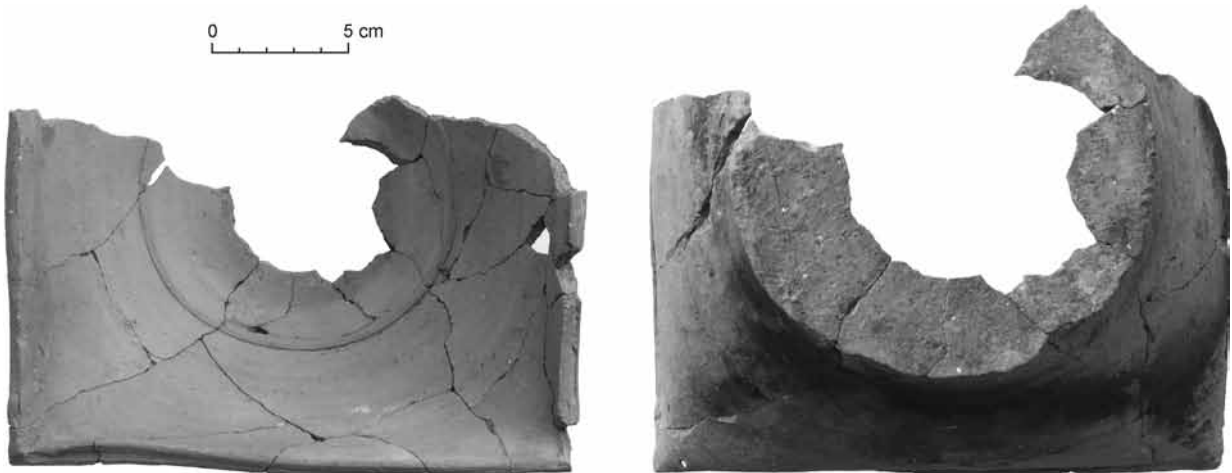
Obr. 38. Spišský Štiavnik (Kostol Narodenia Panny Márie). 1 – narušený hrob dospelého jedinca, pohľad z východu; 2 – sonda 2, zvyšok trámu drevenej podlahy, pohľad z východu; 3 – sonda 3, tehlový základ menzy alebo schodu (vpravo), liate jadrové murivo (vľavo), pohľad zo severu; 4 – dutý plechový gombík; 5 – medailón; 6 – drobný krížik; 7 – korálik; 8 – minca s dierkou; 9 – mince (foto J. Timura). (Hudák/Hudáková/Timura, 51).

Fig. 38. Spišský Štiavnik (Church of the Nativity of the Virgin Mary). 1 – damaged burial of an adult individual, view from the east; 2 – trench 2, remains of the wooden floor beam, view from the east; 3 – trench 3, brick foundation of the mensa or a step (right), cast central masonry (left), view from the north; 4 – hollow metal sheet button; 5 – medallion; 6 – miniature cross; 7 – bead; 8 – coin with a hole; 9 – coins (photo J. Timura). (Hudák/Hudáková/Timura, 51).

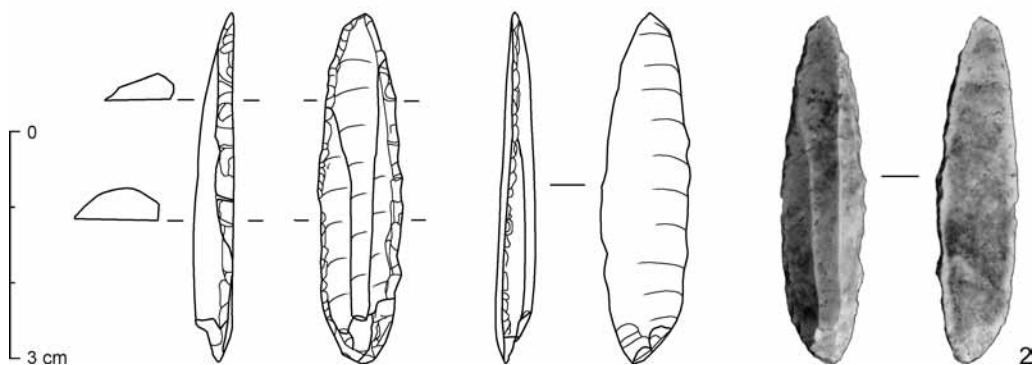
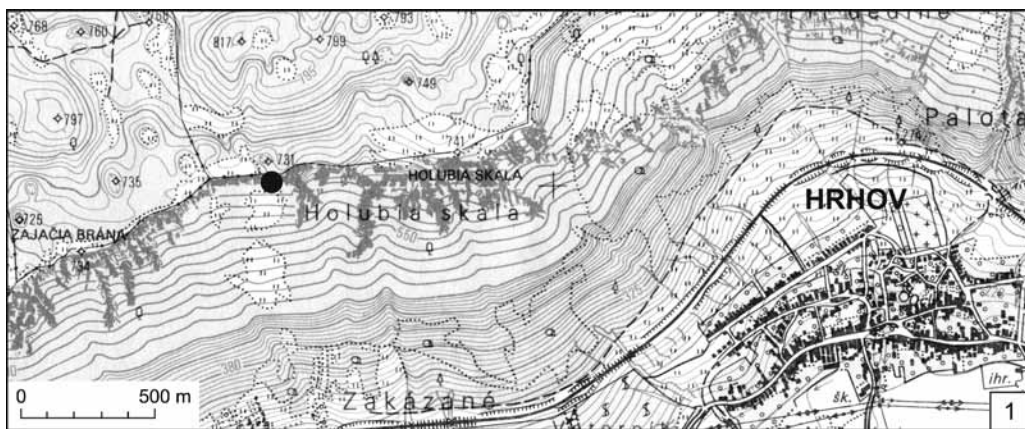

Obr. 39. Spišské Vlasy (Kostol Nanebovzatia Panny Márie). 1 – sonda 1; 2 – kolová jama v sonde 1; 3 – sonda 2 (foto M. Hudák); 4–12 – výber novovekej keramiky (foto J. Timura). (Hudák/Hudáková/Timura, 53).

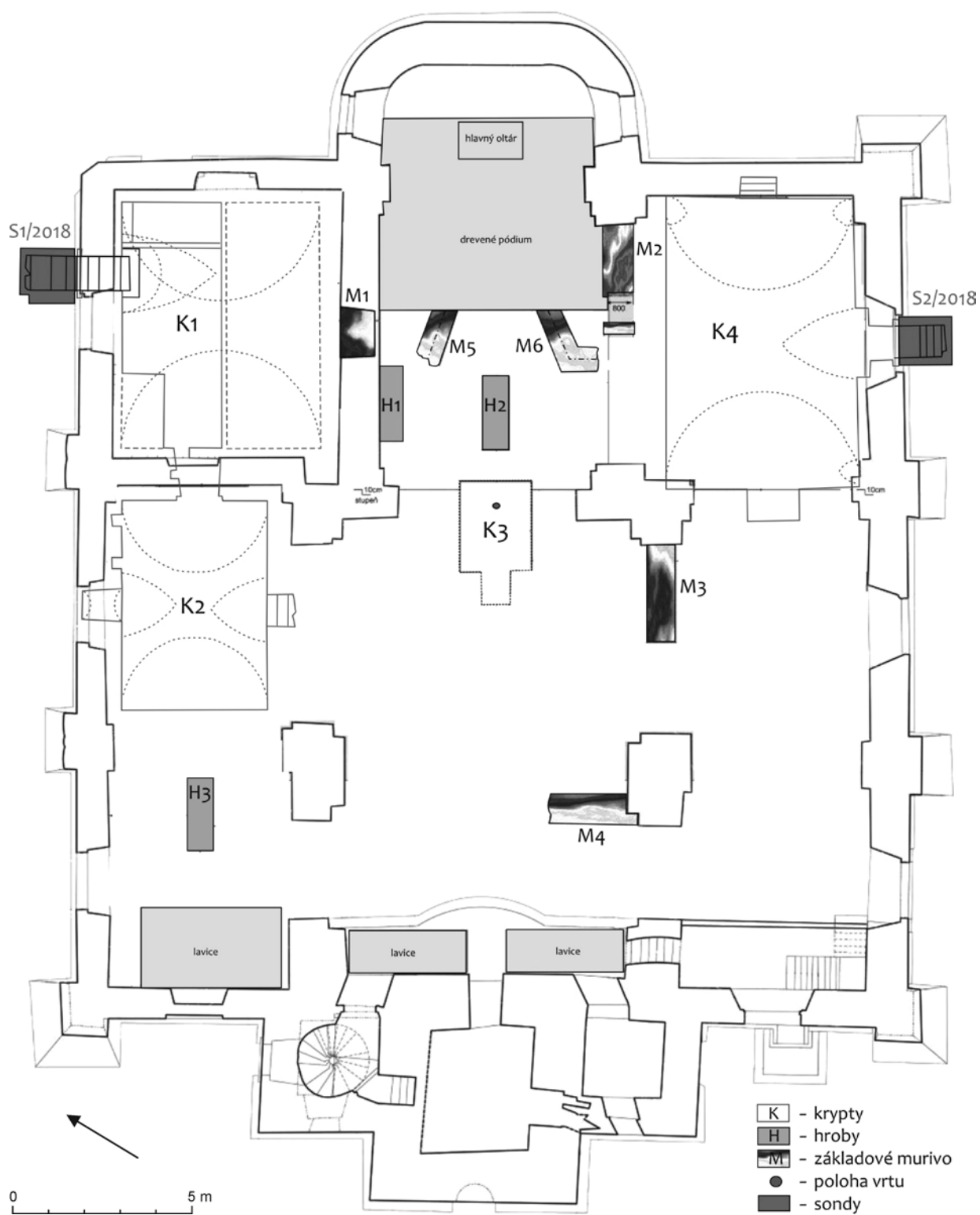
Fig. 39. Spišské Vlasy (Church of the Assumption of the Virgin Mary). 1 – trench 1; 2 – posthole in the trench 1; 3 – trench 2 (photo M. Hudák); 4–12 – Selection of pottery dated to Modern period (photo J. Timura). (Hudák/Hudáková/Timura, 53).

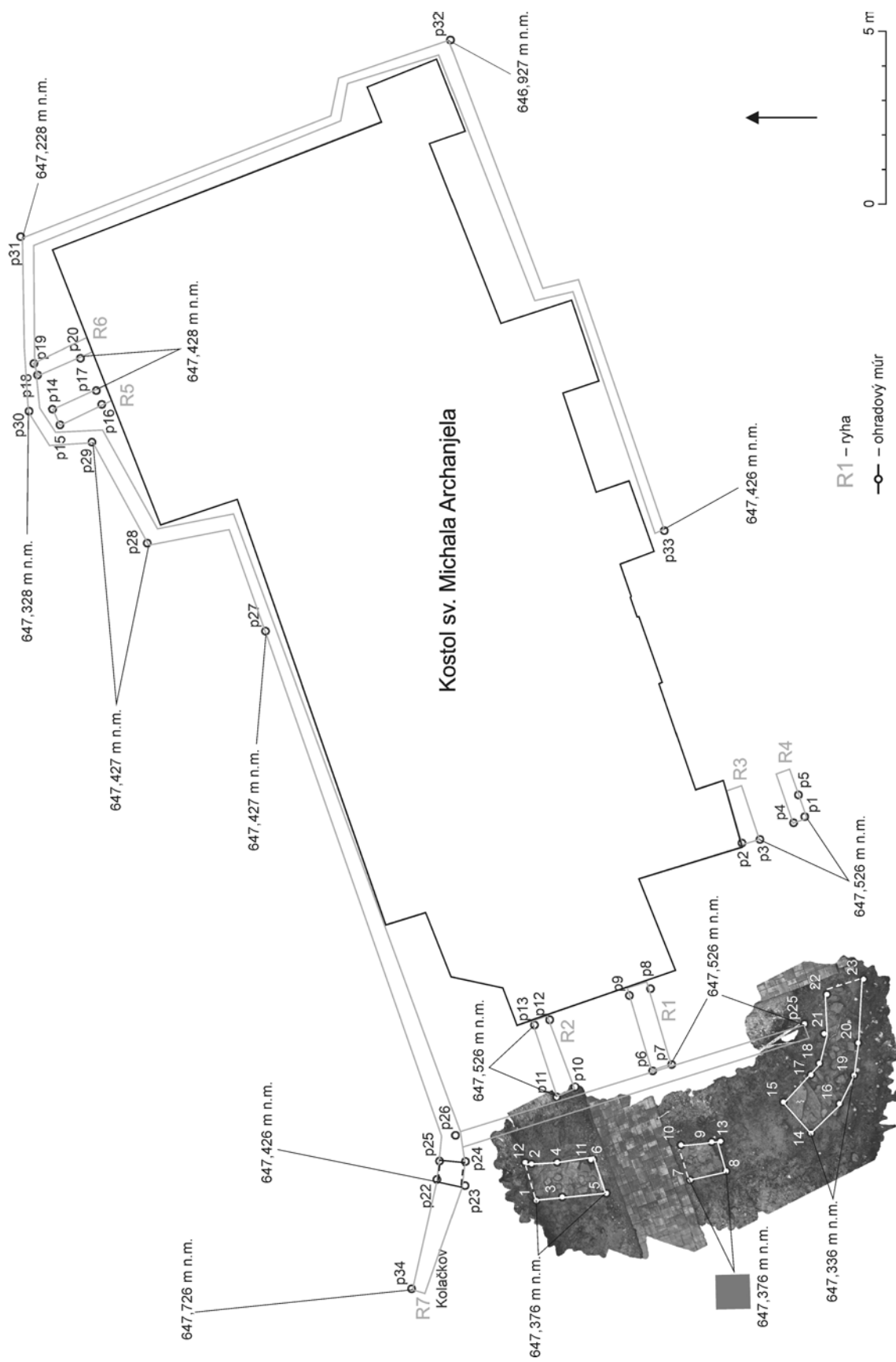
Obr. 40. Spišské Vlachy (Kostol Nanebovzatia Panny Márie). Miskovitá kachlica (foto J. Timura). (Hudák/Hudáková/Timura, 53).
 Fig. 40. Spišské Vlachy (Church of the Assumption of the Virgin Mary). Bowl-shaped stove tile (photo J. Timura). (Hudák/Hudáková/Timura, 53).

Obr. 41. Hrhov (Horný vrch). 1 – miesto nálezu; 2 – hrot s otupeným bokom. (Kaminská/Komaško/Lešínský, 55).
 Fig. 41. Hrhov (Horný vrch). 1 – location of the find; 2 – point with blunted side. (Kaminská/Komaško/Lešínský, 55).

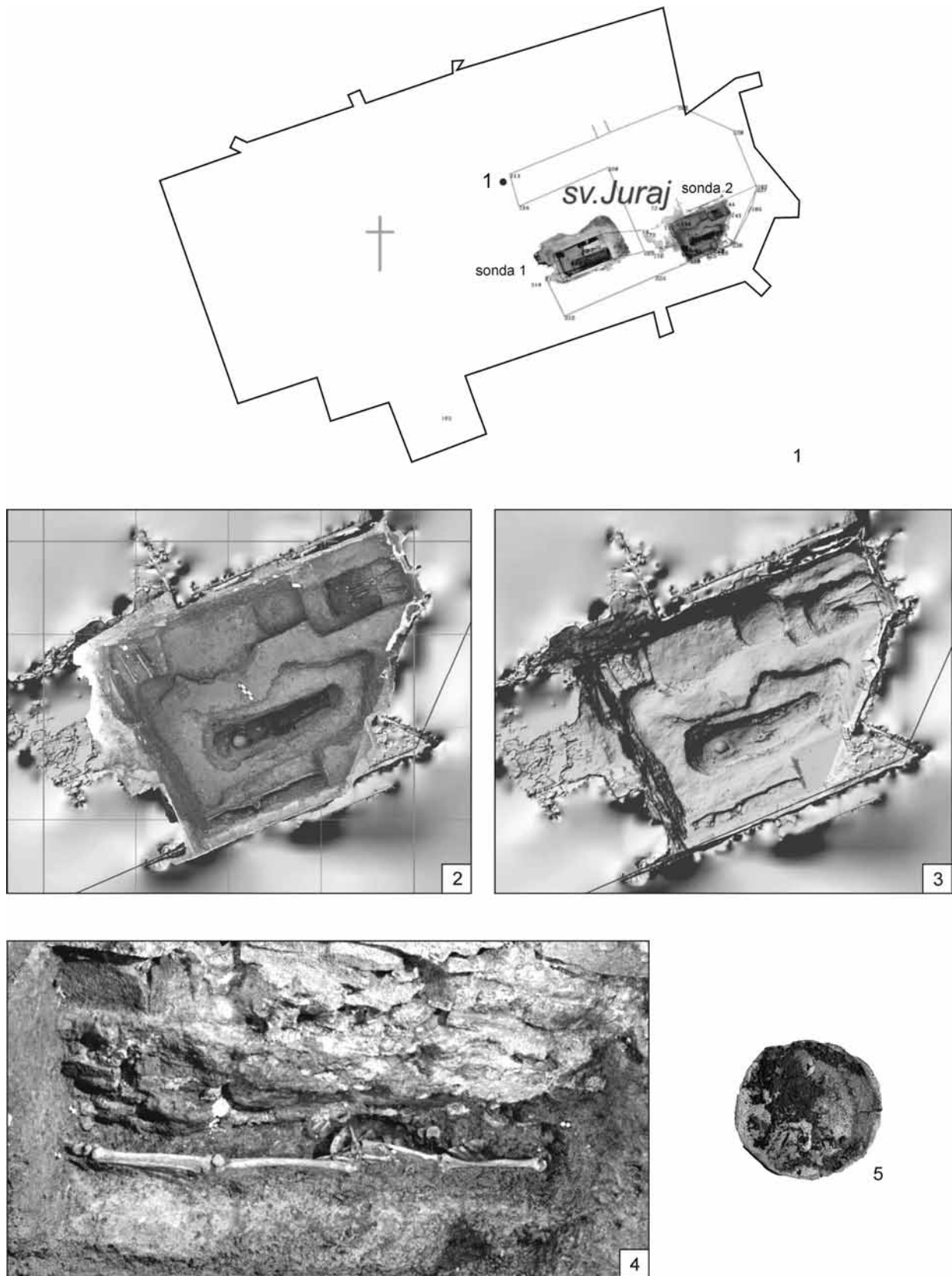

Obr. 42. Stará Lubovňa (Kostol sv. Mikuláša). Pôdorysné zameranie krýpt. (Kasencháková/Ďurica, 56).
 Fig. 42. Stará Lubovňa (Church of St. Nicholas). Ground plans of crypts. (Kasencháková/Ďurica, 56).

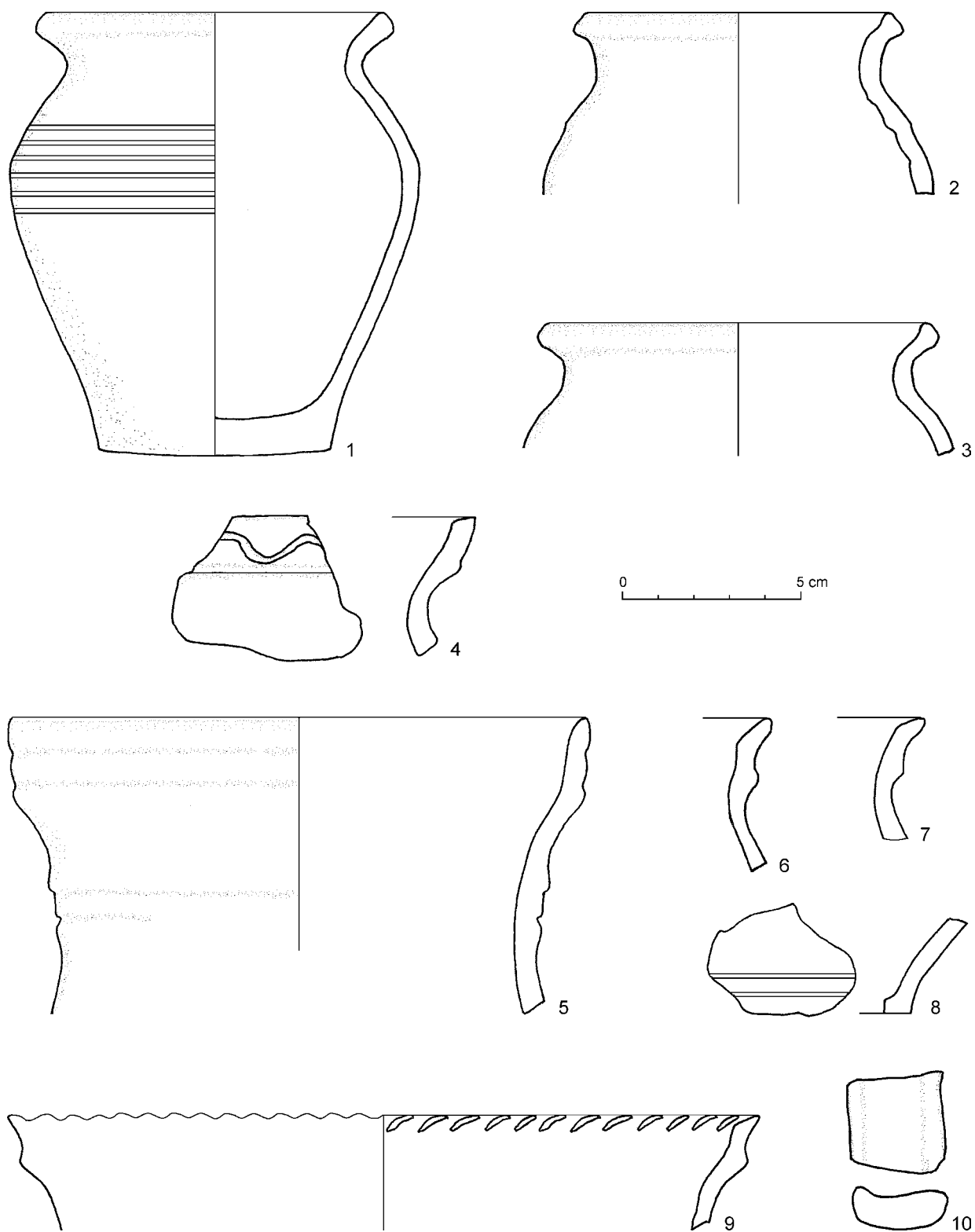
Obr. 43. Kolačkov (Kostol sv. Michala Archanjela). Pôdorys kostola so zachyteným ohradovým múrom pred vstupom. (Kasennáková/Đurica, 56).

Fig. 43. Kolačkov (Church of St. Michael the Archangel). Church ground plan with detected enclosing masonry in front of the entrance. (Kasennáková/Đurica, 56).

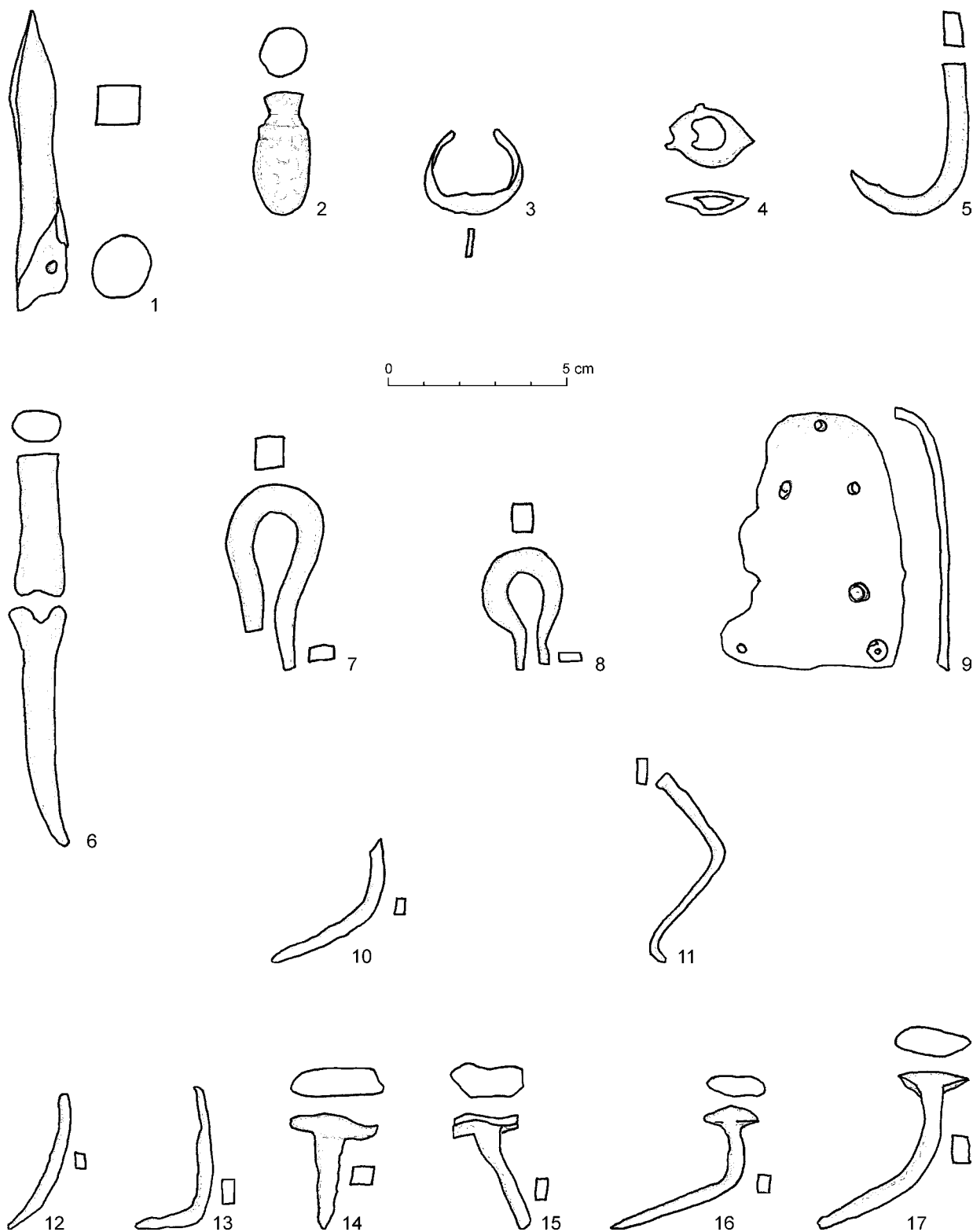

Obr. 44. Spišská Sobota (Kostol sv. Juraja). 1 – situovanie sond; 2, 3 – nálezová situácia v sonde 2; 4 – detail kostrového hrobu v sonde 2; 5 – minca zo sondy 2. (Kasenčáková/Ďurica, 56).

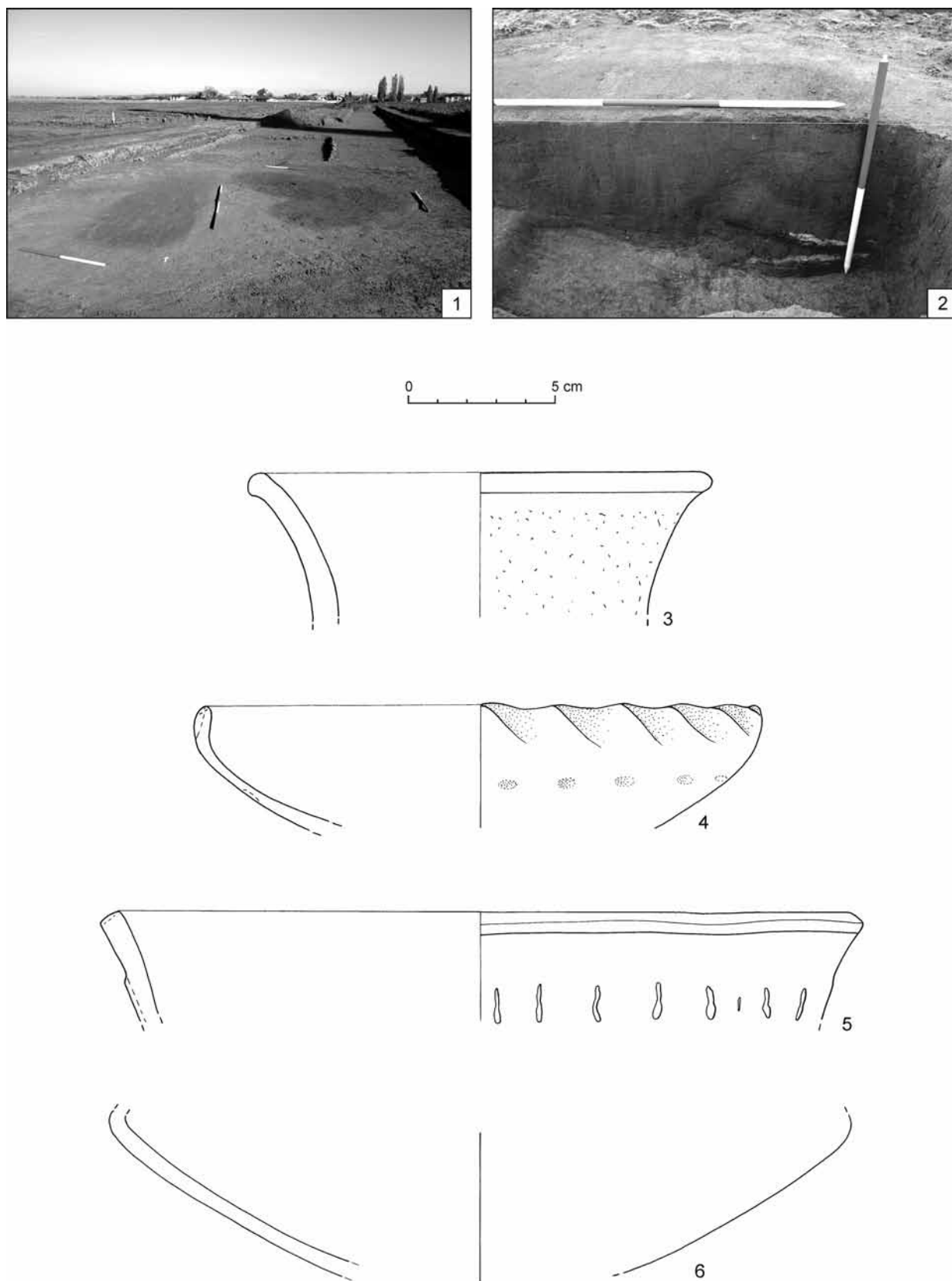
Fig. 44. Spišská Sobota (Church of St. Anthony the Hermit). 1 – location of the trenches; 2, 3 – finding situation in the trench 2; 4 – detail of the burial in the trench 2; 5 – coin from the trench 2. (Kasenčáková/Ďurica, 56).

Obr. 45. Mrázovce (Hrádok). Výber nálezov keramiky. (Kotorová Jenčová, 59).
 Fig. 45. Mrázovce (Hrádok). Selection of the pottery. (Kotorová Jenčová, 59).

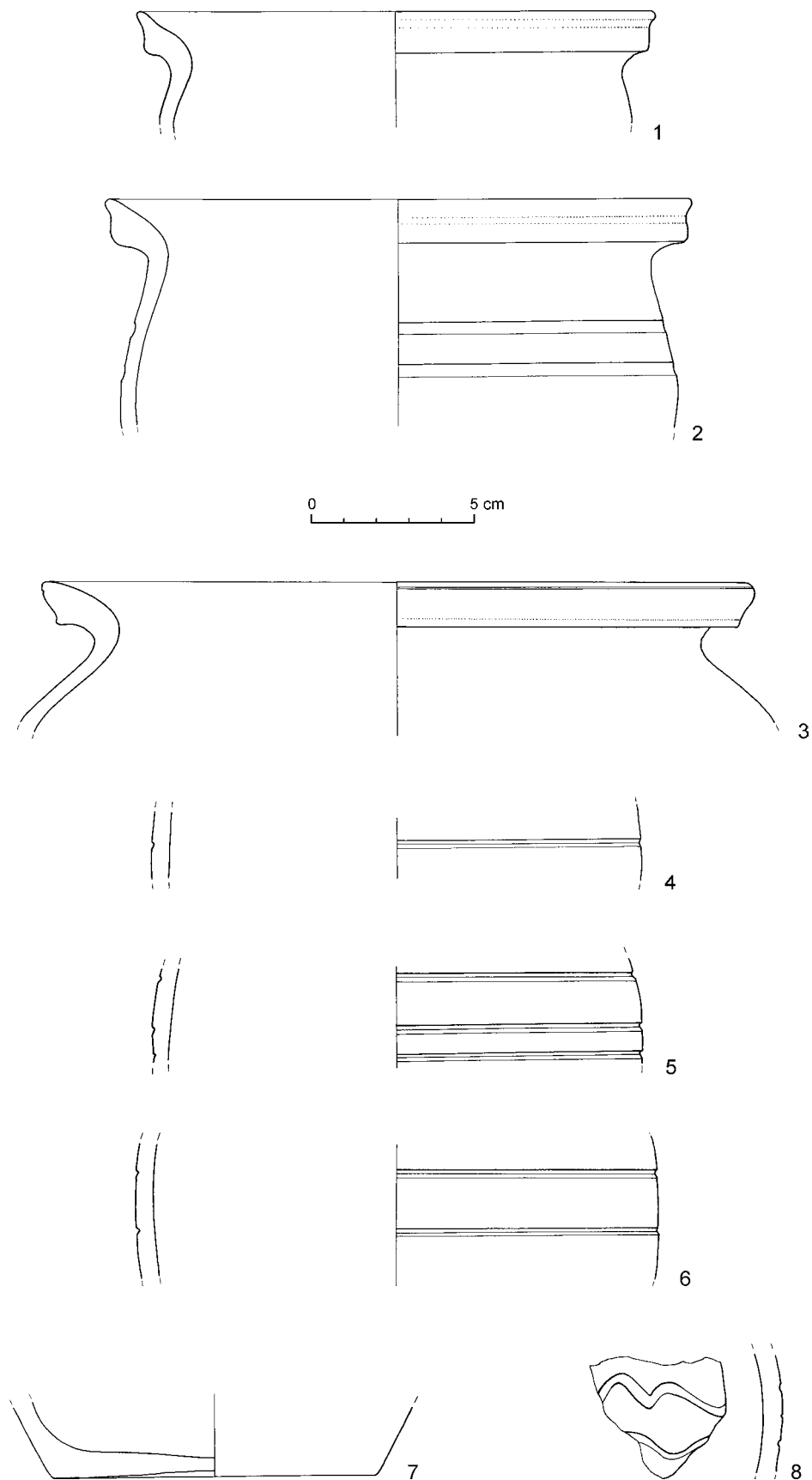

Obr. 46. Mrázovce (Hrádok). Výber kovových nálezov. (Kotorová Jenčová, 59).
 Fig. 46. Mrázovce (Hrádok). Selection of the metal finds. (Kotorová Jenčová, 59).

Obr. 47. Sered'-Stredný Čepeň (Prúdy). 1 – hospodárske objekty 2 a 3; 2 – objekt 2, súvisel s ohňom, pravdepodobne ide o zvyšky pece alebo iného vykurovadla (foto B. Kovár); 3–6 – keramika z objektu 6 (kresba J. Marettová). (Kovár, 61).

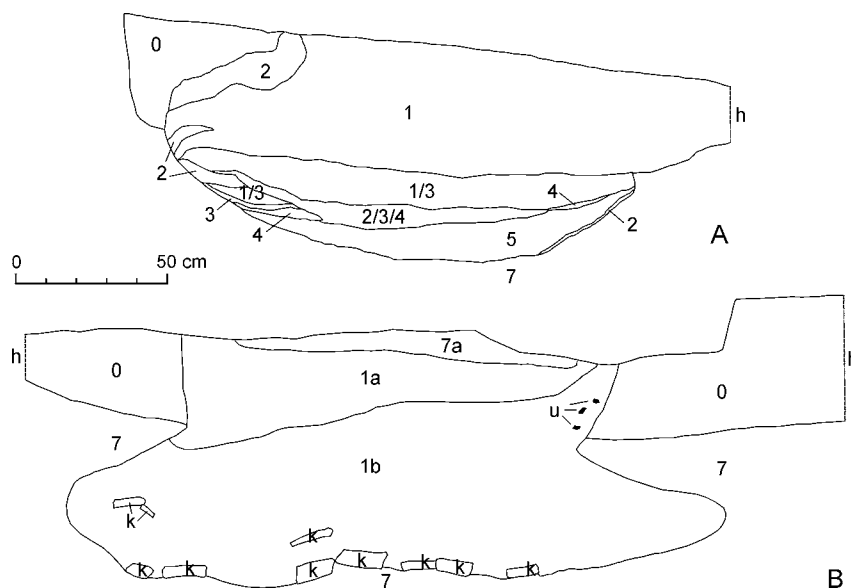
Fig. 47. Sered'-Stredný Čepeň (Prúdy). 1 – outbuilding features 2 and 3; 2 – feature 2, associated with fire, probably a relic of a stove or another kind of heating device (photo B. Kovár); 3–6 – pottery from the feature 6 (drawing J. Marettová). (Kovár, 61).

Obr. 48. Sereď-Stredný Čepeň (Prúdy). Keramika z objektu 3 (kresba J. Marettová). (Kovář, 61).
 Fig. 48. Sereď-Stredný Čepeň (Prúdy). Pottery from the feature 3 (drawing J. Marettová). (Kovář, 61).

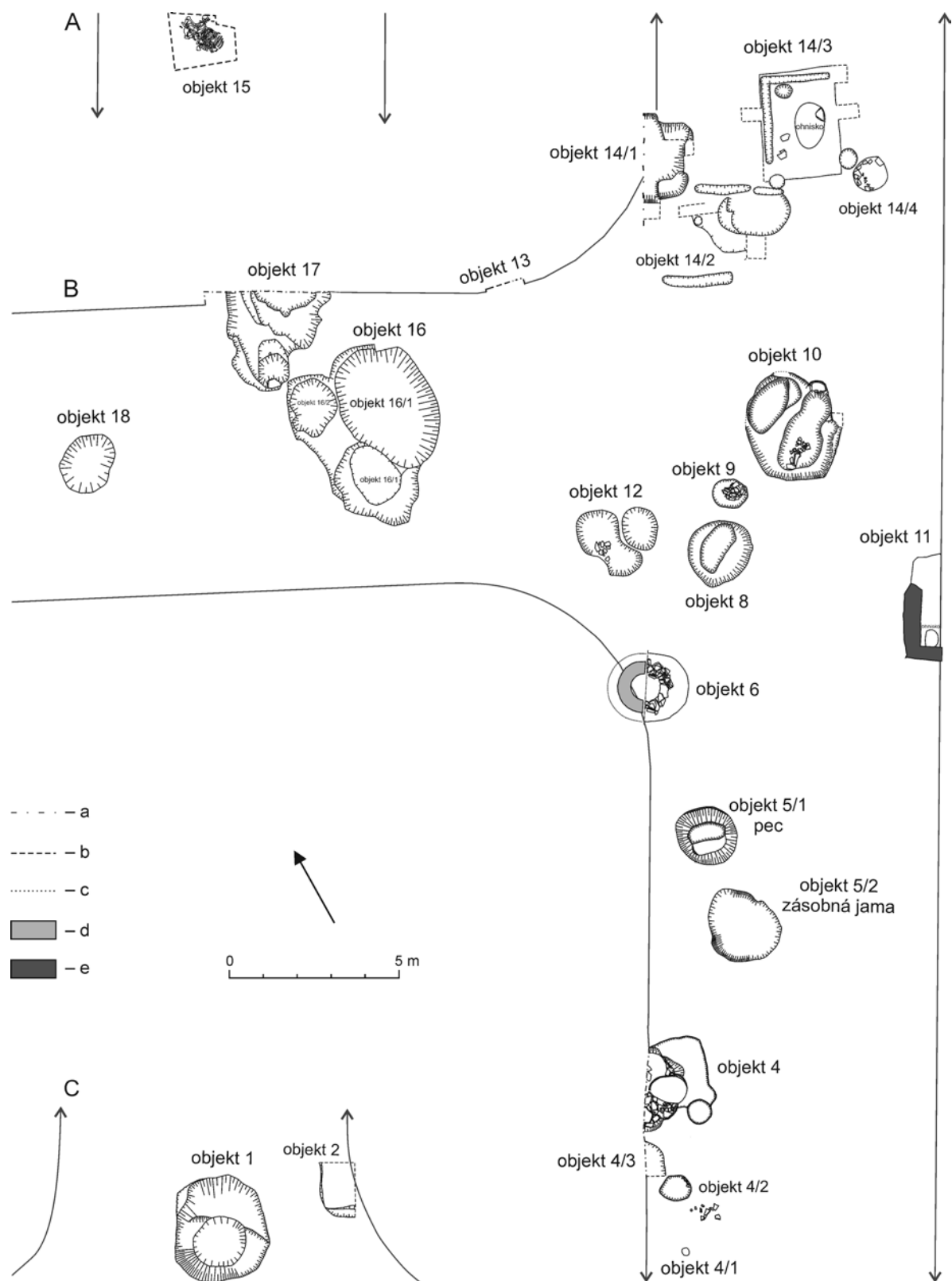

Obr. 49. Sered'-Stredný Čepeň (Prúdy). Lokalizácia a plán záchranného archeologického výskumu. (Kovář, 61).
Fig. 49. Sered'-Stredný Čepeň (Prúdy). Location and ground plan of the archaeological rescue excavation. (Kovář, 61).

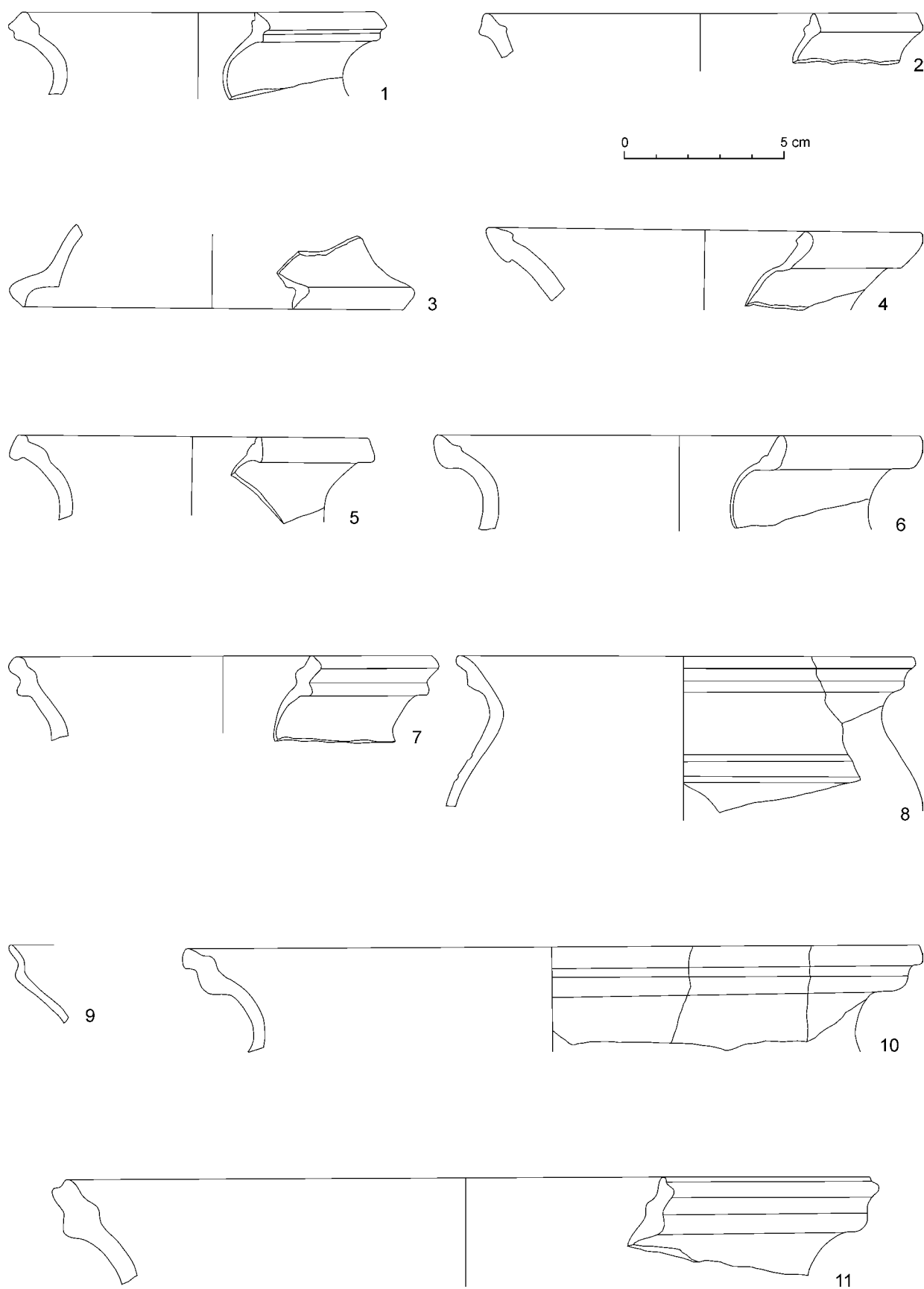
Obr. 50. Švábovce (Sad). A – objekt 5/1, pec, severný profil; B – objekt 5/2, zásobná jama, južný profil. Legenda: 0 – hnedá ílovitá hlina bez archeologických nálezov (podornica); 1 – tmavšia hnedá ílovitá hlina, kompaktná, s prímiesou pieskovcových kameňov (do 5 cm), miestami uhľiky, mazanica, keramika, kovové predmety; 1a – tmavo hnedá ílovitá hlina; 1b – stredne hnedá ílovitá hlina; 2 – tehlovo červený prepálený íl, kompaktný, tordý (estrich); 3 – uhliková vrstva; 1/3 – hnedá ílovitá hlina s početnou prímiesou uhlikov; 4 – svetlo sivá popolovitá vrstva; 2/3/4 – tehlovo červený prepálený íl premiešaný s uhľikmi a popolovitou vrstvou; 5 – hnedá ílovitá hlina premiešaná s uhľikmi a tehlovo-červeným prepáleným ílom; 7 – žltý íl (podložie); 7a – žltá ílovitá hlina s prímiesou malých pieskovcových kameňov (do 10 cm), s nálezmi keramiky; k – kameň; u – uhľiky; h – hranica rezu (kresba M. Hudáková, M. Kučerová). (Kučerová/Hudáková, 68).

Fig. 50. Švábovce (Sad). A – feature 5/1, stove, northern profile; B – feature 5/2, storage pit, southern profile. Legend: 0 – brown clay earth without archaeological finds (subsoil); 1 – dark brown clay earth, compact, with admixture of sandstones (max. 5 cm), some charcoals, daub, pottery, metal artifacts; 1a – dark brown clay earth; 1b – medium brown clay earth; 2 – terracotta-red burnt clay, compact, hard (screed); 3 – charcoal layer; 1/3 – brown clay earth with admixture of charcoals; 4 – pale grey ashy layer; 2/3/4 – terracotta-red burnt clay mixed with charcoals and the ashy layer; 5 – brown clay earth mixed with charcoals and terracotta-red burnt clay; 7 – yellow clay (subsoil); 7a – yellow clay earth with admixture of small sandstone pieces (max. 10 cm), with pottery finds; k – stone; u – charcoals; h – border of the cross-section (drawing M. Hudáková, M. Kučerová). (Kučerová/Hudáková, 68).

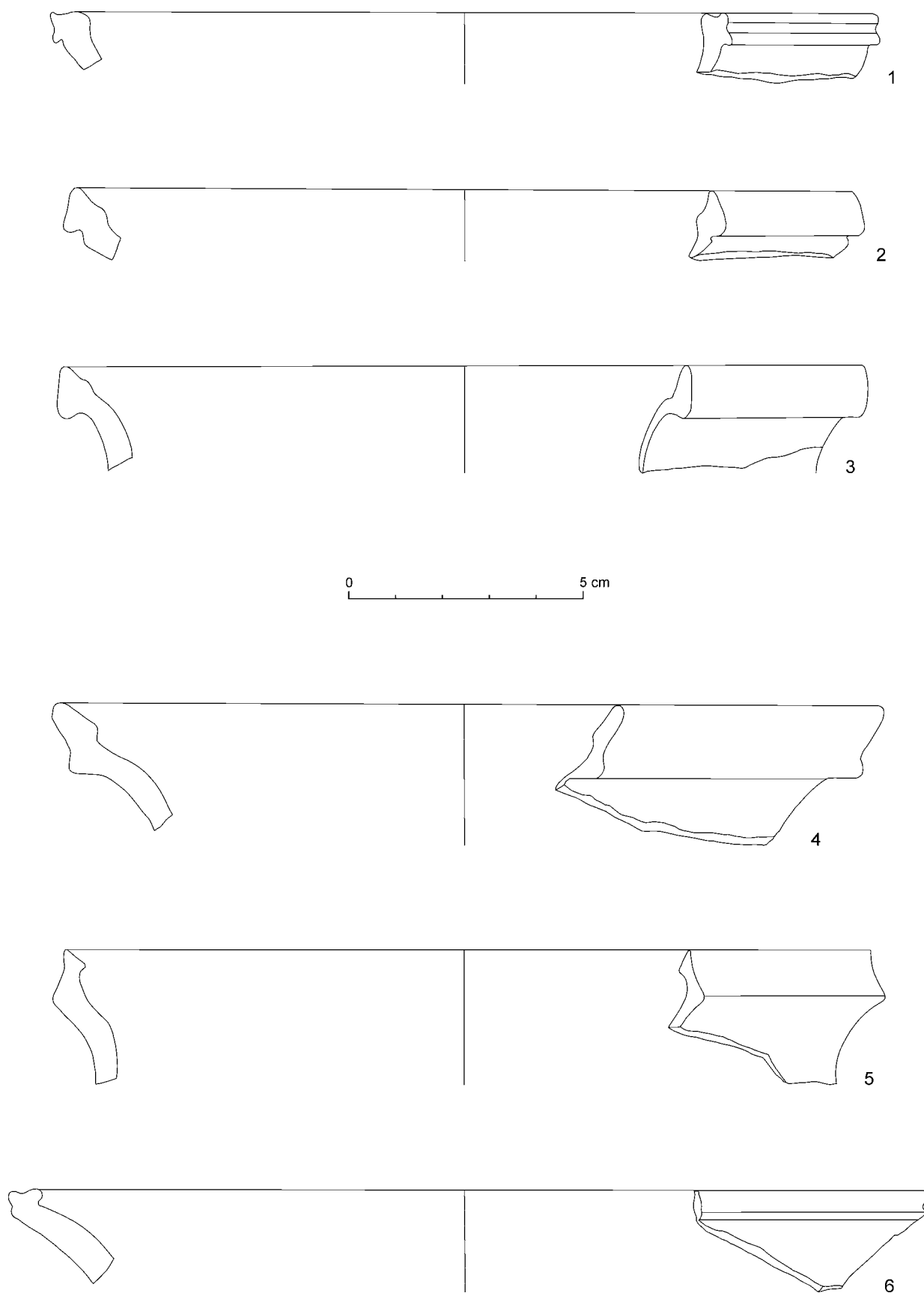

Obr. 51. Švábovce (Sad). Pôdorysná situácia výskumu. Legenda: A – plán severného okraja skúmanej plochy; B – plán centrálnej časti skúmanej plochy; C – plán južného okraja skúmanej plochy; 1 – hranica skúmanej plochy; 2 – hranica rezu; 3 – rekonštruovaná hranica objektu; 4 – výmurovka studne; 5 – kamenná podmurovka (objekt 11; autor M. Kučerová). (Kučerová/Hudáková, 68).

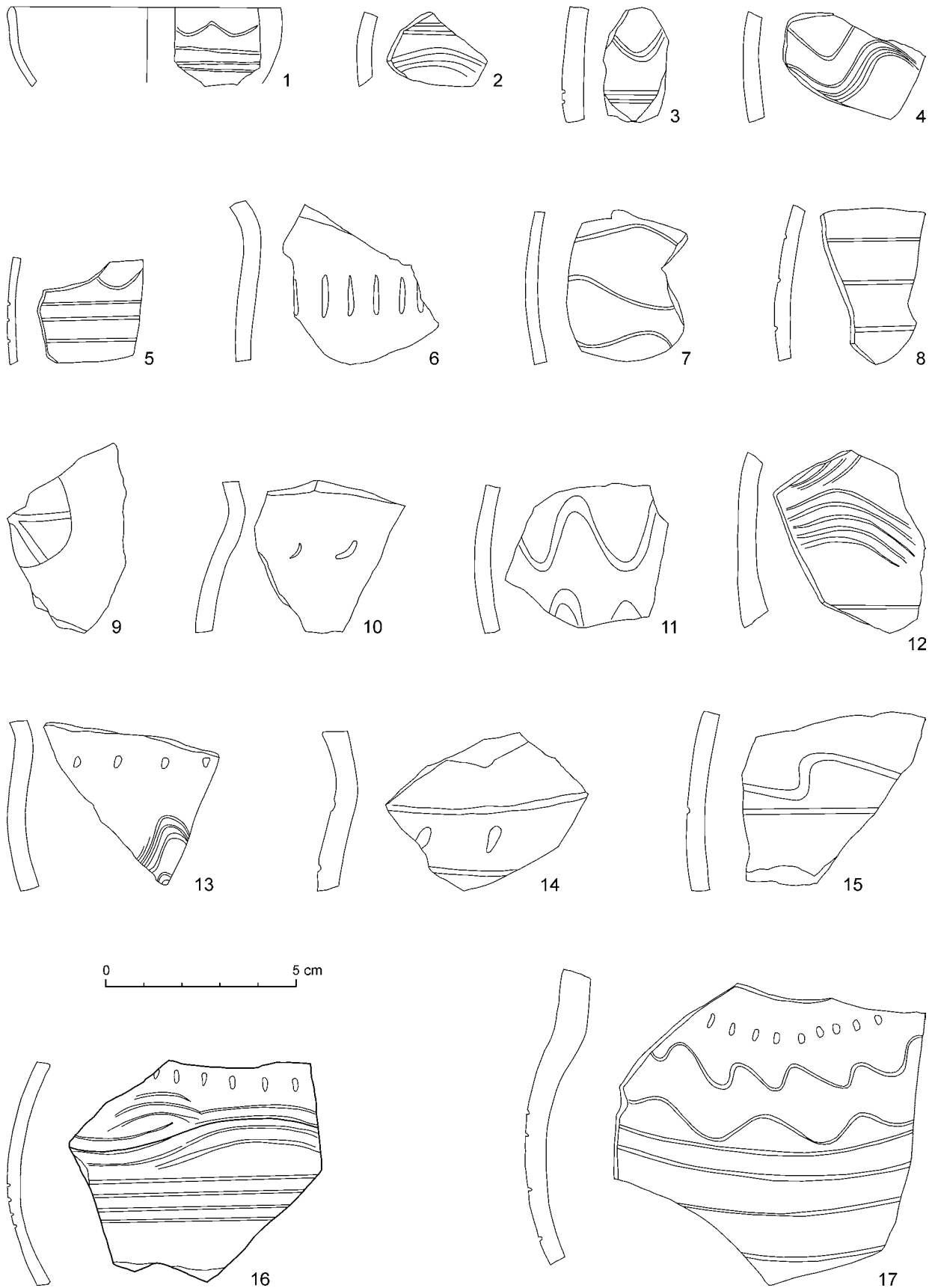
Fig. 51. Švábovce (Sad). Excavation ground plan. Legend: A – plan of the northern periphery of the excavated area; B – plan of the central part of the excavated area; C – plan of the southern periphery of the excavated area; 1 – border of the excavated area; 2 – border of the cross-section; 3 – restored border of the feature; 4 – well masonry; 5 – stone base wall (feature 11; author M. Kučerová). (Kučerová/Hudáková, 68).

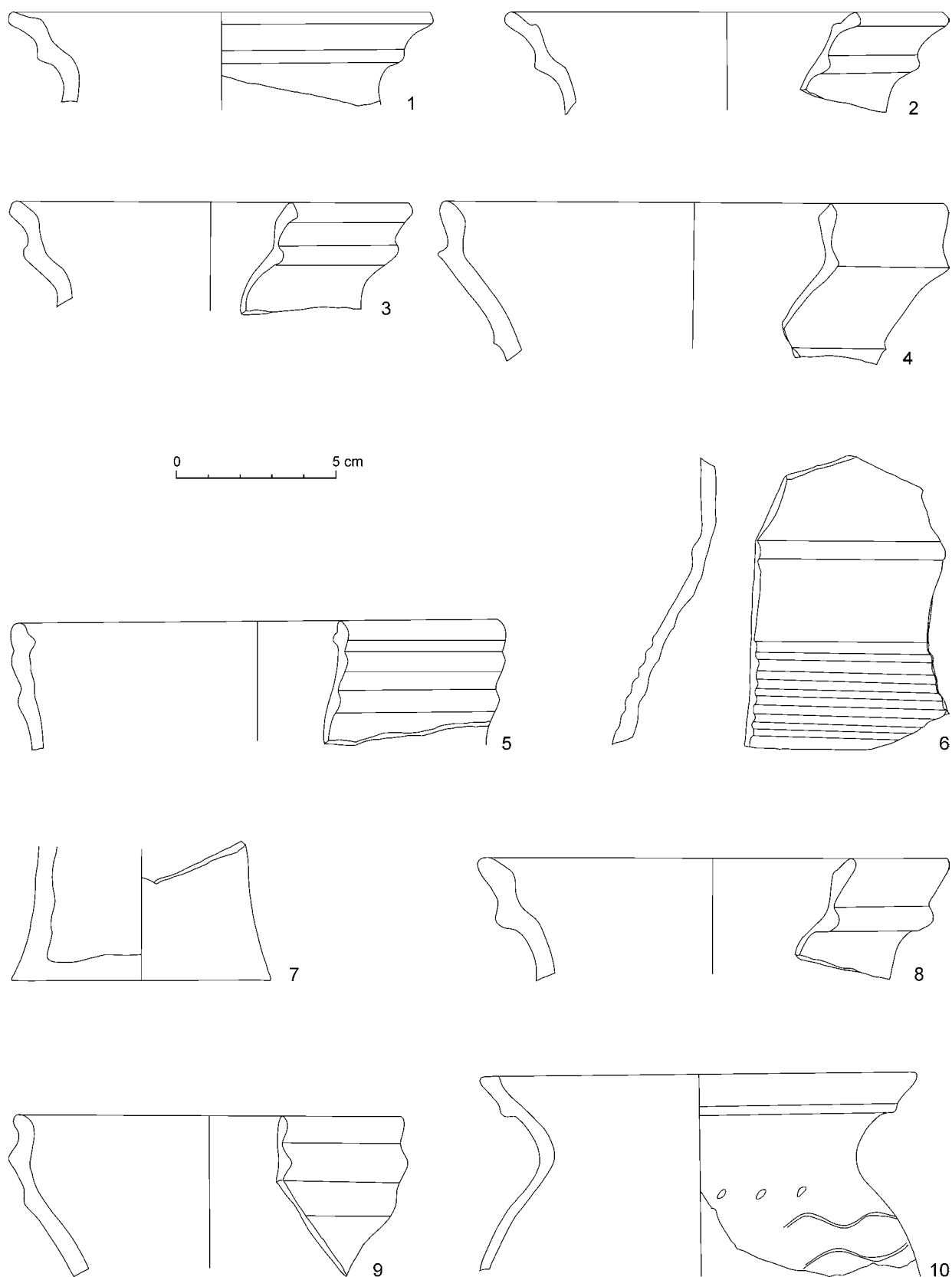
Obr. 52. Švábovce (Sad). Výber nálezov stredovekej keramiky (kresba M. Hudáková). (Kučerová/Hudáková, 68).
 Fig. 52. Švábovce (Sad). Selection of Medieval pottery (drawing M. Hudáková). (Kučerová/Hudáková, 68).

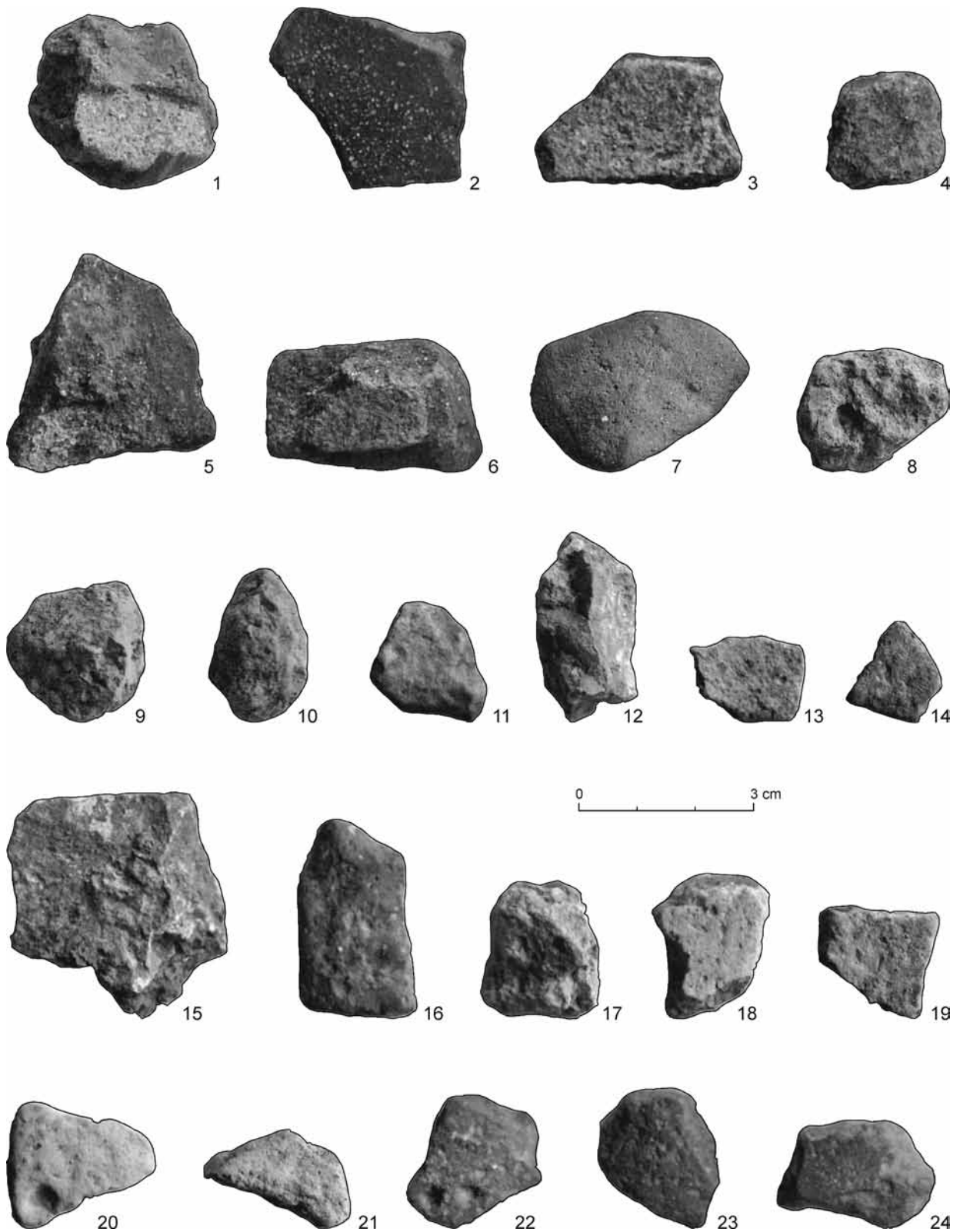
Obr. 53. Švábovce (Sad). Výber nálezov stredovekej keramiky (kresba M. Hudáková). (Kučerová/Hudáková, 68).
 Fig. 53. Švábovce (Sad). Selection of Medieval pottery (drawing M. Hudáková). (Kučerová/Hudáková, 68).

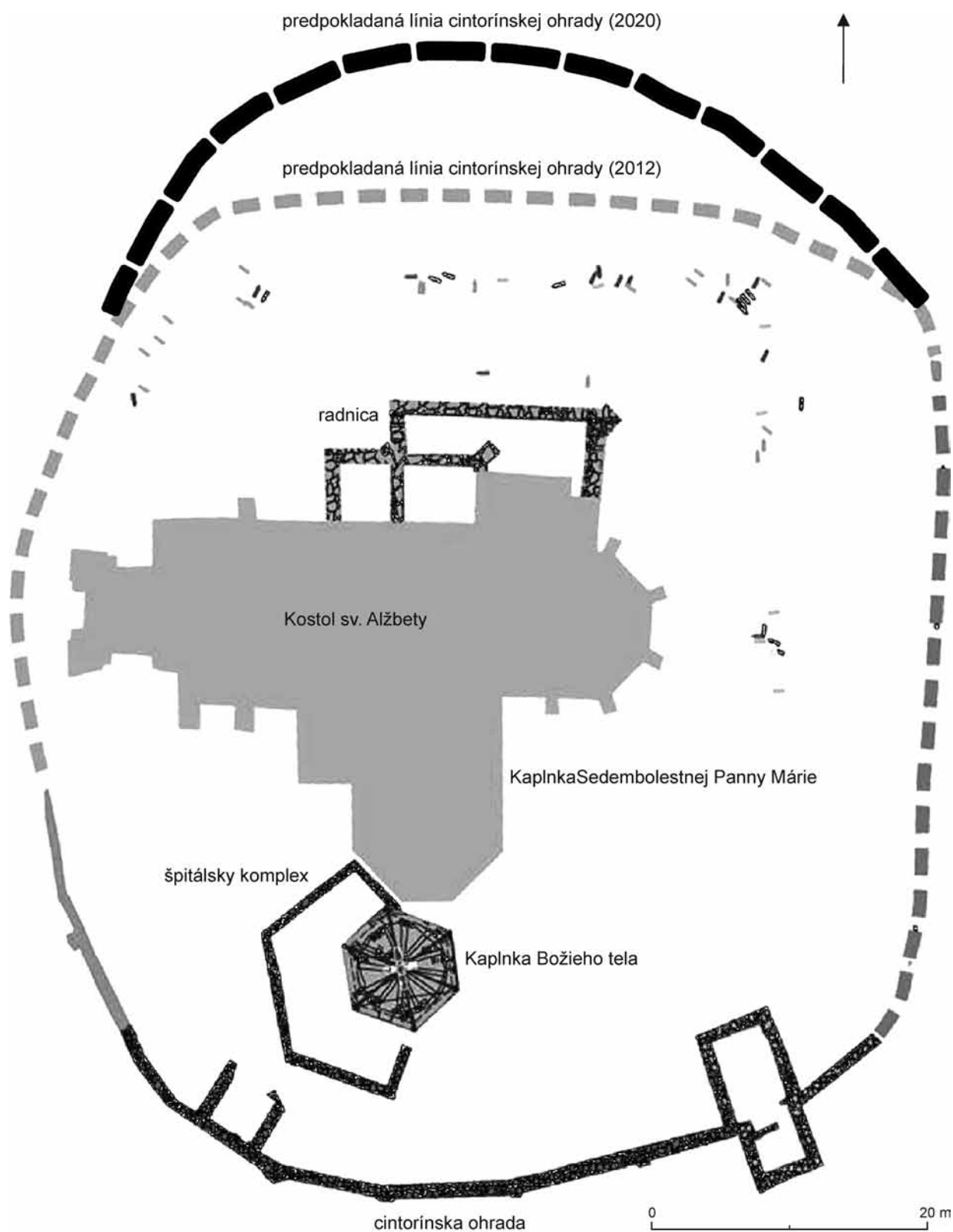
Obr. 54. Švábovce (Sad). Výber nálezov zdobenej stredovekej keramiky (kresba M. Hudáková). (Kučerová/Hudáková, 68).
 Fig. 54. Švábovce (Sad). Selection of the decorated Medieval pottery (drawing M. Hudáková). (Kučerová/Hudáková, 68).

Obr. 55. Švábovce (Sad). 1–4, 6–9 – výber nálezov keramiky z objektu 4; 5, 10 – výber nálezov keramiky z objektu 18 (kresba M. Hudáková). (Kučerová/Hudáková, 68).
 Fig. 55. Švábovce (Sad). 1–4, 6–9 – selected pottery from feature 4; 5, 10 – selected pottery from feature 18 (drawing M. Hudáková). (Kučerová/Hudáková, 68).

Obr. 56. Nálezový materiál zo základových jám stožiarov vysokého napätia. 1–6 – Chanava (Malý povraz), stožiar č. 62; 7–10 – Riečka pri Králi, stožiar č. 67; 11–24 – Kráľ, stožiar č. 73. (Malček, 80).
 Fig. 56. Finds from the foundation pits of high-voltage towers. 1–6 – Chanava (Malý povraz), tower no. 62; 7–10 – Riečka pri Králi, tower no. 67; 11–24 – Kráľ, tower no. 73. (Malček, 80).

Obr. 57. Zvolen (Námestie SNP). Rekonštrukcia rozlohy mestského cintorína podľa doterajších poznatkov (podľa Beljak/Malček 2012). (Malček/Debnár/Čierny, 82).

Fig. 57. Zvolen (Námestie SNP square). Reconstruction of the town cemetery area according to current state of research (after Beljak/Malček 2012). (Malček/Debnár/Čierny, 82).

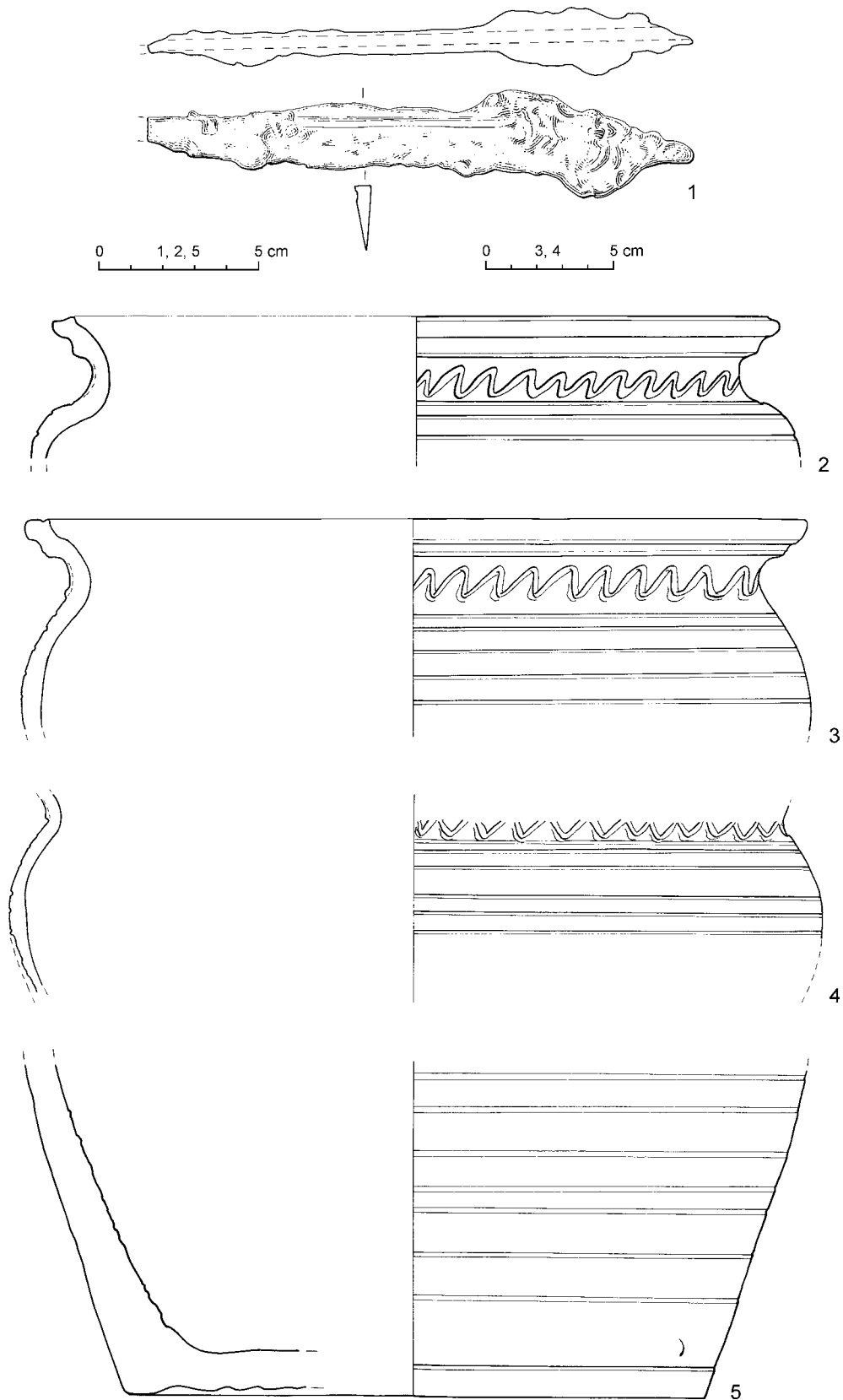
Obr. 58 Banská Štiavnica (Staré mesto-Glanzenberg, Románske domy). Železný hrot šípú vidlicovitého tvaru na lov operenej zveri, 13. stor. (foto J. Labuda). (Labuda, 80).

Fig. 58 Banská Štiavnica (Staré mesto-Glanzenberg, Románske domy). Fork-shaped iron arrowhead for bird hunting, 13th century (photo J. Labuda). (Labuda, 80).

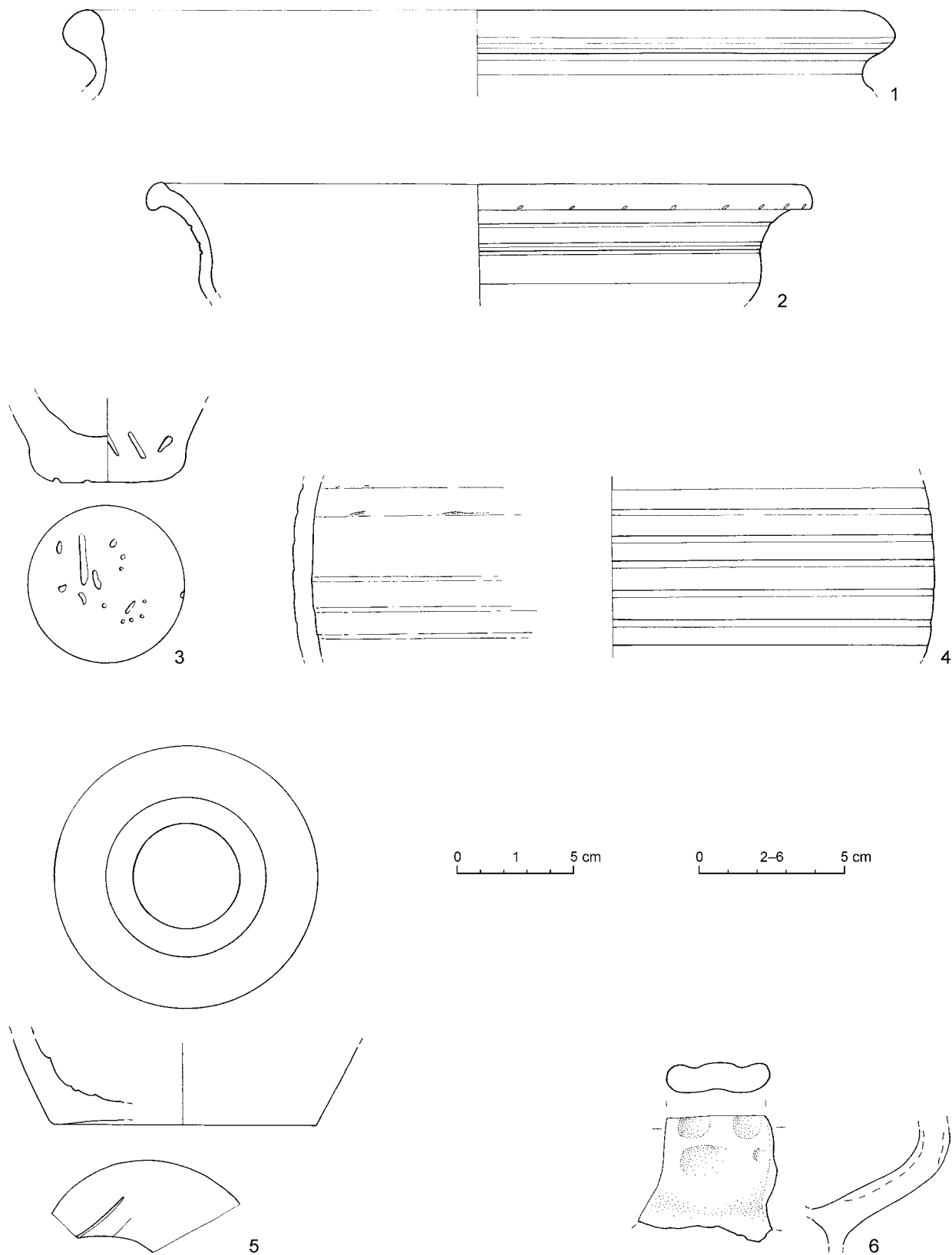
Obr. 59. Jelenec (intravilán). 1 – fotografická dokumentácia stavu nálezu ľudských kostí; 2 – pec, po začistení; 3 – pec, detail zhľuku keramiky a mazanice. (Mandák Niklová/Mandák/Tábiová, 87).

Fig. 59. Jelenec (urban area). 1 – documentation of the finding situation of human bones; 2 – klin, after cleaning; 3 – klin, detail of a pottery and daub cluster. (Mandák Niklová/Mandák/Tábiová, 87).

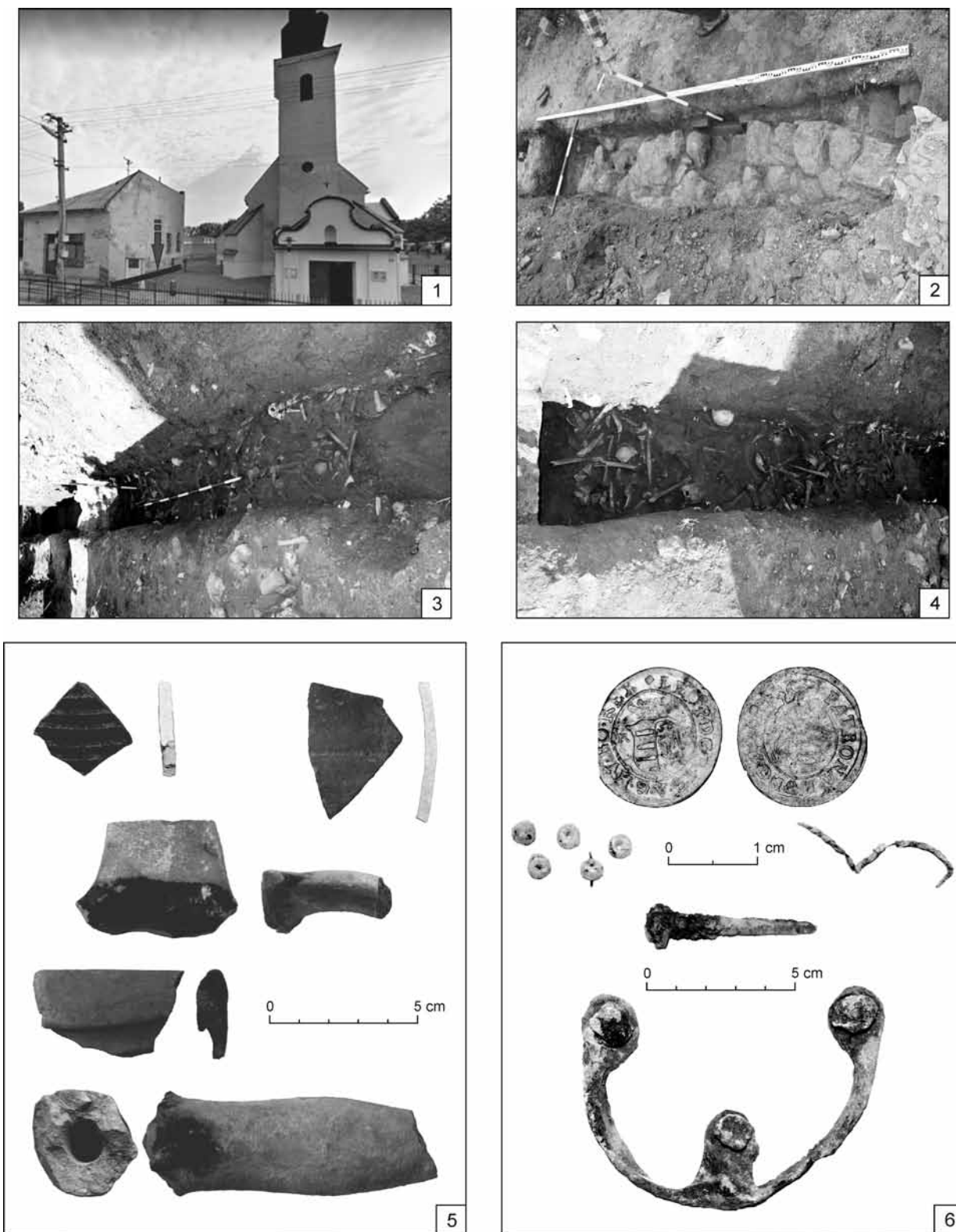

Obr. 60. Jelenec (intravilán). 1 – železný nožík identifikovaný pri kostrových pozostatkoch, 2–5 – výber keramiky z pece. (Mandák Niklová/Mandák/Tábiová, 87).

Fig. 60. Jelenec (urban area). 1 – iron knife found near skeletal remains; 2–5 – selection of the pottery from the klin. (Mandák Niklová/Mandák/Tábiová, 87).

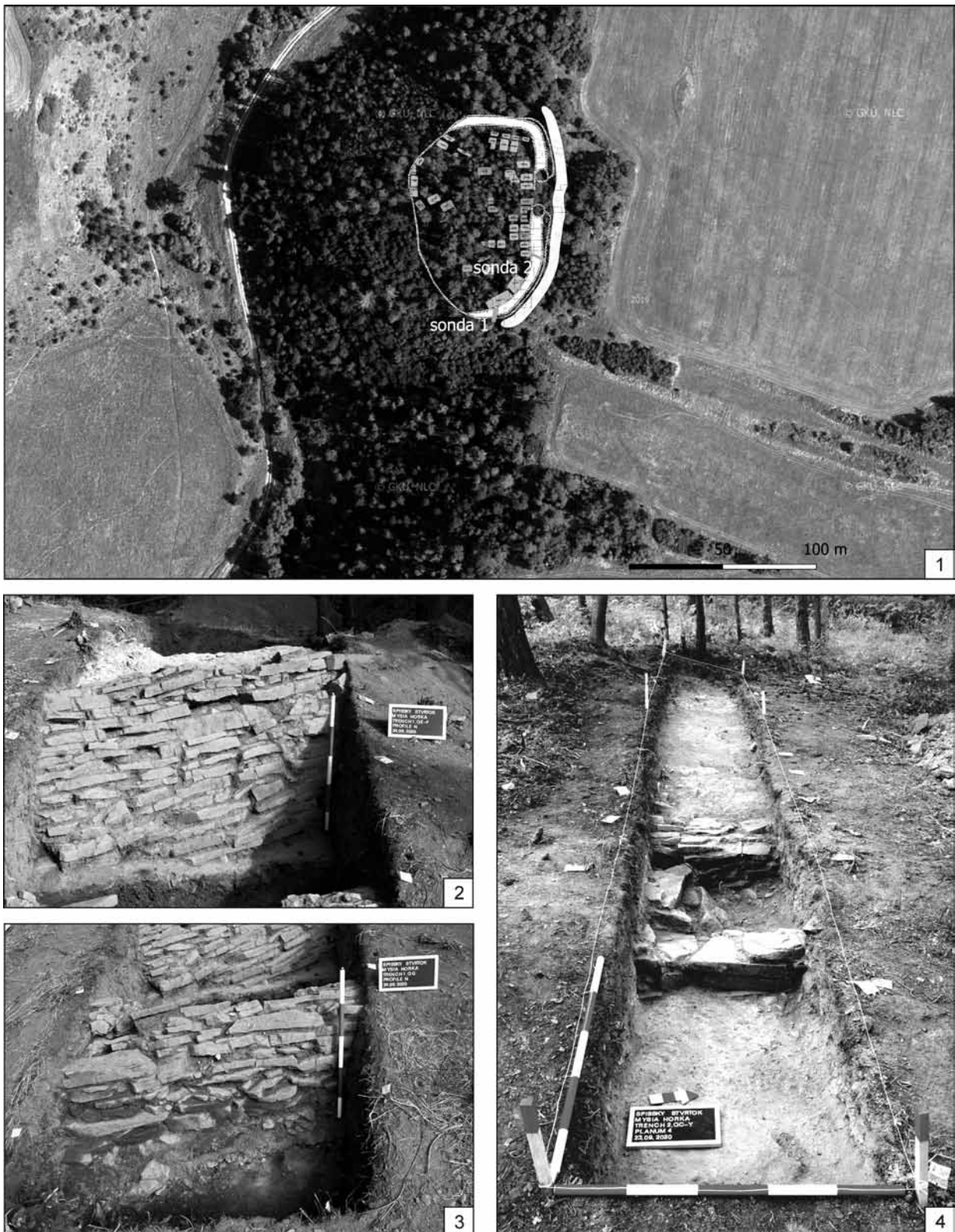

Obr. 61. Jelenec (intravilán). Výber keramických fragmentov odovzdaných majiteľom pozemku. (Mandák Niklová/Mandák/Tábiová, 87).
 Fig. 61. Jelenec (urban area). Selected pottery submitted by the estate owner. (Mandák Niklová/Mandák/Tábiová, 87).

Obr. 62. Zbehy (Kostol Povýšenia sv. Kríža). 1 – umiestnenie líniovej stavby (čierna línia označená šípkou); 2 – kamenný základ asanovanej budovy v západnej časti výkopu; 3 – koncentrácia ľudských kostí a priečne situované tehlové murivo; 4 – koncentrácia ľudských kostí; 5 – zlomky novovekej keramiky zo západnej časti výkopu; 6 – nálezy (minca, koráliky, klinec, kovanie topánky – podkovička) z priestoru ľudských kostrových pozostatkov. (Milová/Nezvalová, 89).

Fig. 62. Zbehy (Church of the Exaltation of the Holy Cross). 1 – location of the linear structure (black line marked with an arrow); 2 – stone foundation of the demolished building in the western part of the excavation; 3 – concentration of human bones and cross-situated brickwork; 4 – concentration of human bones; 5 – fragments of modern pottery from the western part of the trench; 6 – finds (coin, beads, nail, shoe fitting – in the shape of a horseshoe) from the area of human skeletal remains. (Milová/Nezvalová, 89).

Obr. 63. Spišský Štvrtok (Myšia Hôrka). 1 – lokalizácia sond na podklade ortofotomapy a georeferencovaného plánu sídliska podľa výskumu z rokov 1968–1975 (zdroj mapových podkladov: Geoportál ÚGKK SR); 2 – sonda 1, severný profil, vonkajšia kamenná plenta valu; 3 – sonda 1, severný profil, vonkajší kamenný múr; 4 – sonda 2, vrstva 2/4, pohľad na západ (Oravkinová a i., 91).
 Fig. 63. Spišský Štvrtok (Myšia Hôrka). 1 – Location of the trenches against an orthophoto map and a georeferenced site plan according to excavations in 1968–1975 (map source: Geoportál ÚGKK SR); 2 – trench 1, north profile, outer dry-stone fence of the rampart; 3 – trench 1, north profile, outer dry-stone wall; 4 – trench 2, planum 2/4, view on the west (Oravkinová et al., 91).

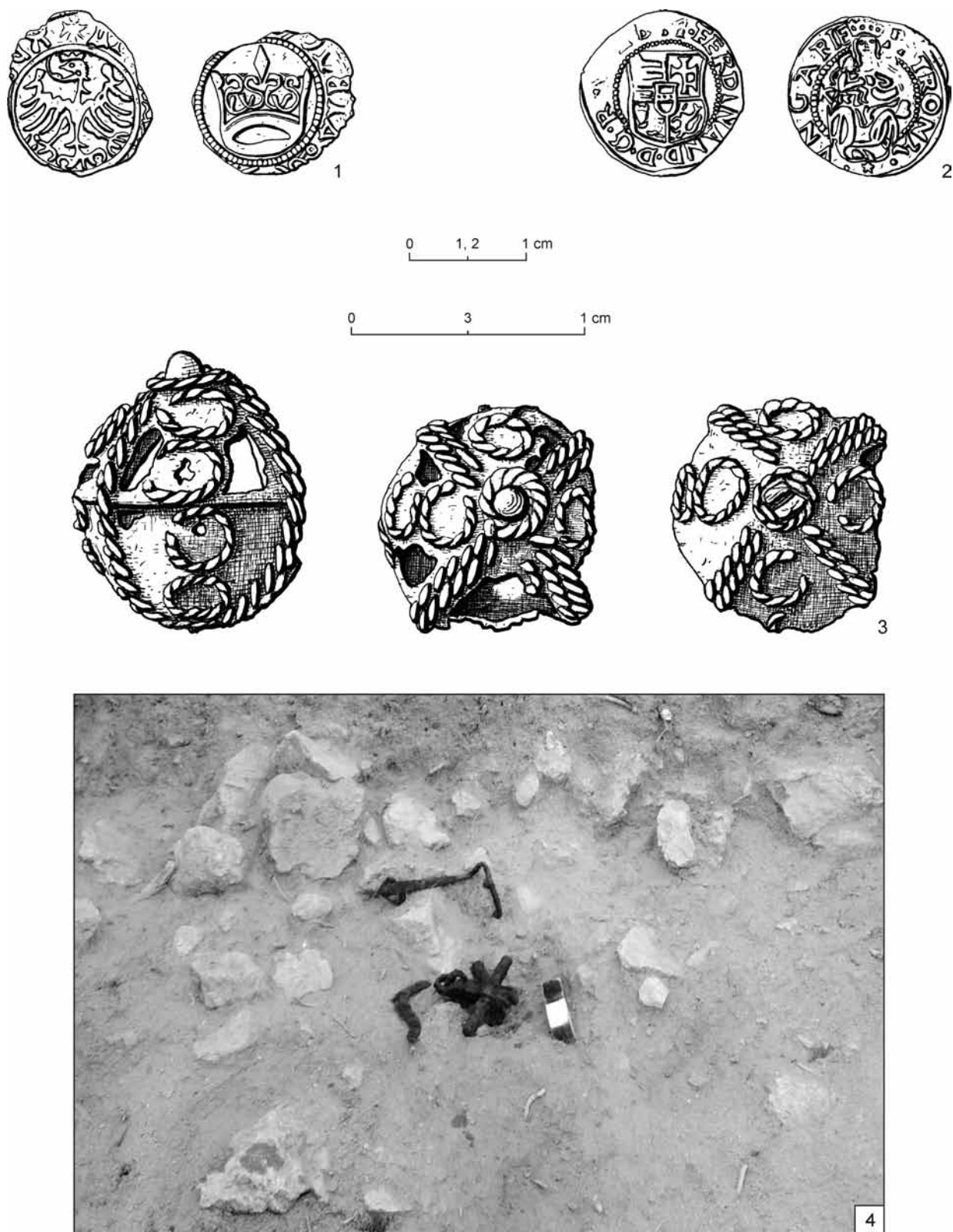

Obr. 64. Spišský Štvrtok (Myšia Hôrka). Sonda 1, vrstva 2/4/5; kvadranty A–H, fotogrametrický plán s vyznačenými kontextmi (foto D. Oravkinová, autor T. Lieskovský). (Oravkinová a i., 91).

Fig. 64. Spišský Štvrtok (Myšia Hôrka). Trench 1, planum 2/4/5, sectors A–H, photogrammetric plan with features (photo D. Oravkinová, author T. Lieskovský). (Oravkinová et al., 91).

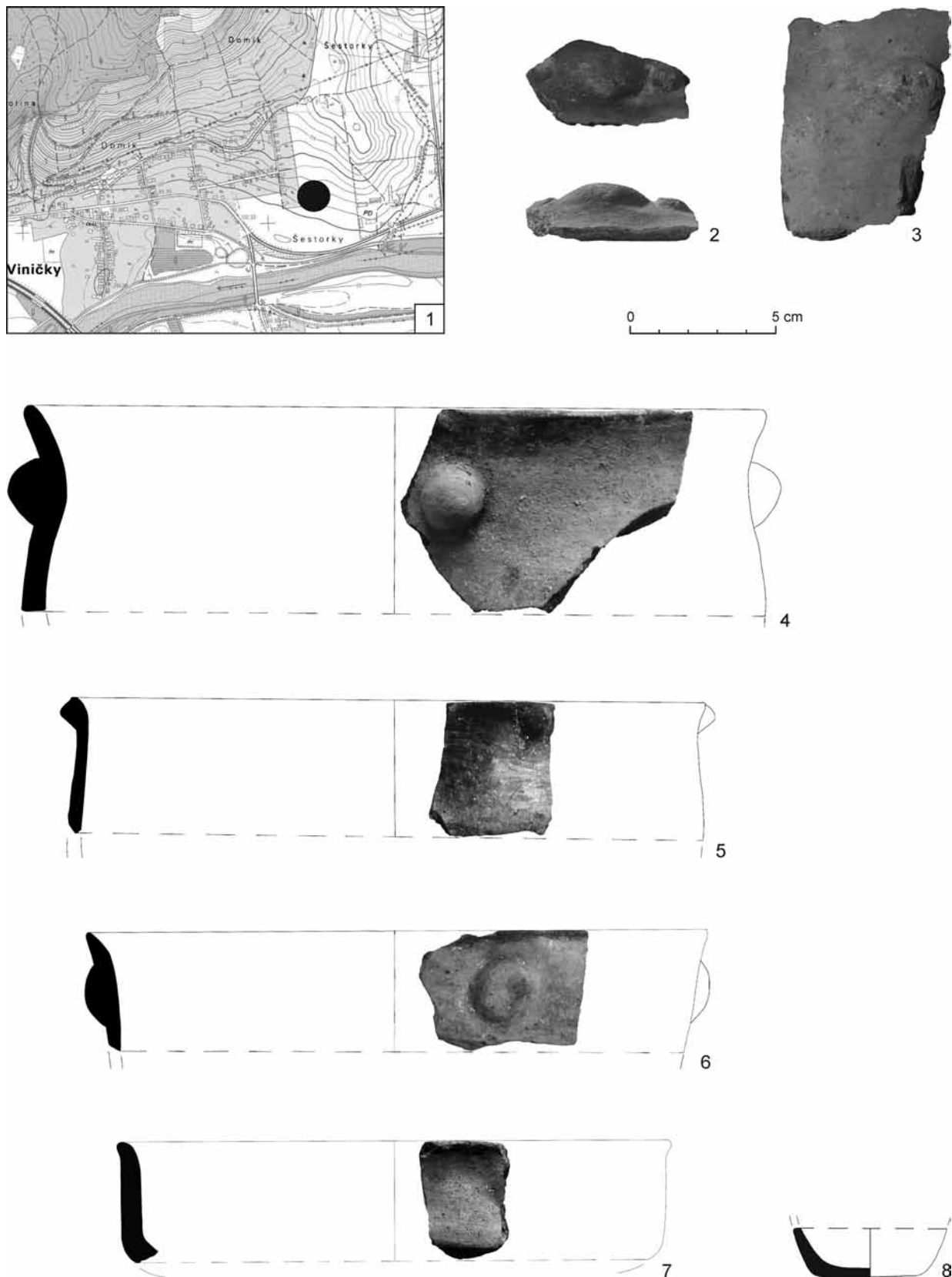
Obr. 65. Spišský Štvrtok (Myšia Hôrka). Sonda 2, vrstva 2/4, kvadranty A–H, Y, Z, fotogrametrický plán s vyznačenými kontextmi (foto D. Oravkinová, autor T. Lieskovský). (Oravkinová et al., 91).

Fig. 65. Spišský Štvrtok (Myšia Hôrka). Trench 2, planum 2/4, sectors A–H, Y, Z, photogrammetric plan with features (photo D. Oravkinová, author T. Lieskovský). (Oravkinová et al., 91).

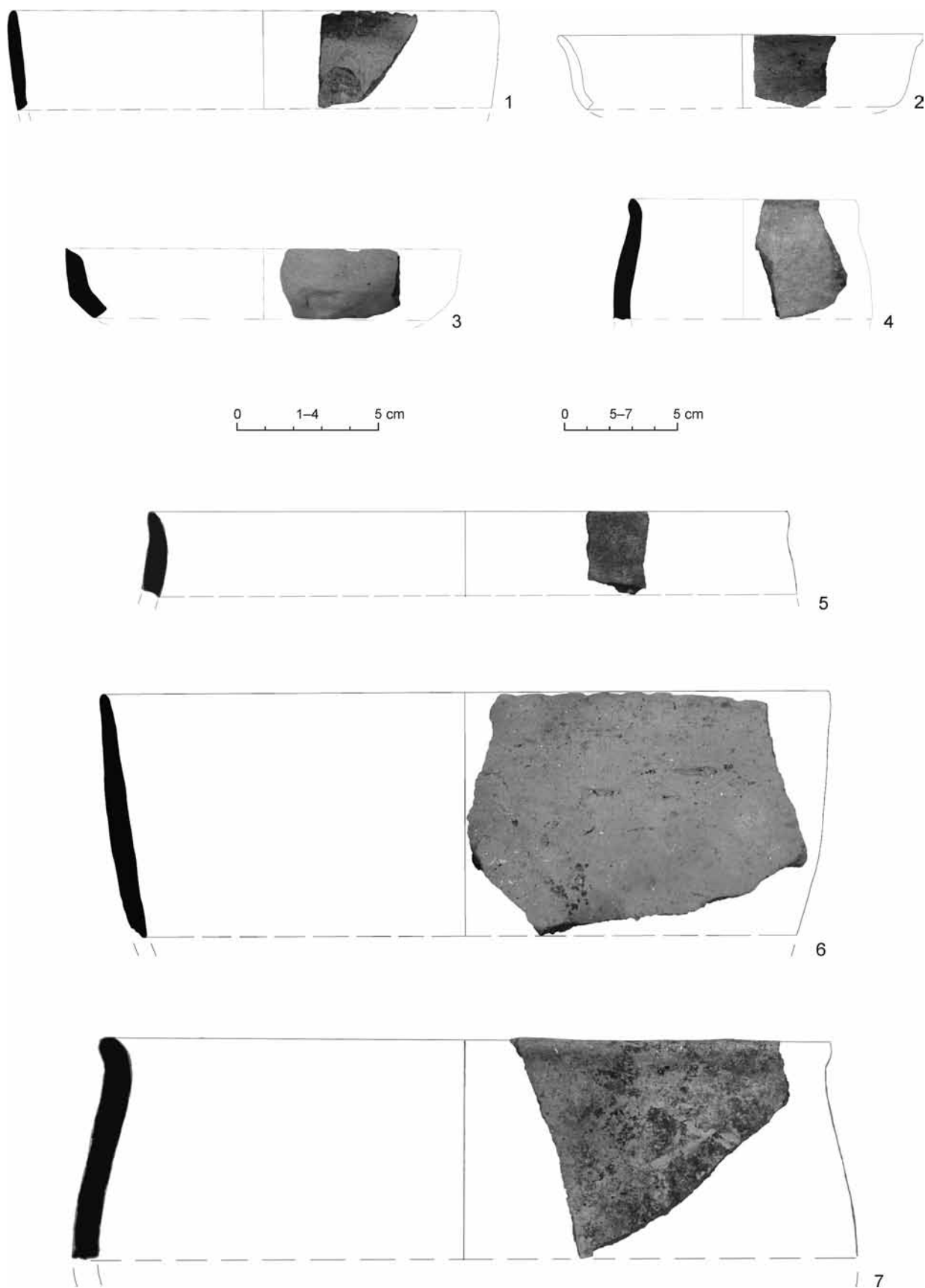
Obr. 66. Bojná (Valy). 1 – poľský polgroš korunný Alexandra I. MONETA REGIS POLONIAE (KOP389); 2 – uhorský denár Ferdinanda I. PATRONA UNGARIAE (EH745); 3 – strieborný bubienok z náušnice (kresba Ž. Nagyová); 4 – depot železných predmetov č. 29 in situ (foto K. Pieta). (Pieta/Robak, 97).

Fig. 66. Bojná (Valy). 1 – polish half-penny of the Alexander I. MONETA REGIS POLONIAE (KOP389); 2 – Hungarian denarius of the Ferdinand I. PATRONA UNGARIAE (EH745); 3 – silver earring bead (drawing Ž. Nagyová); 4 – iron hoard no. 29, in situ (photo K. Pieta). (Pieta/Robak, 97).

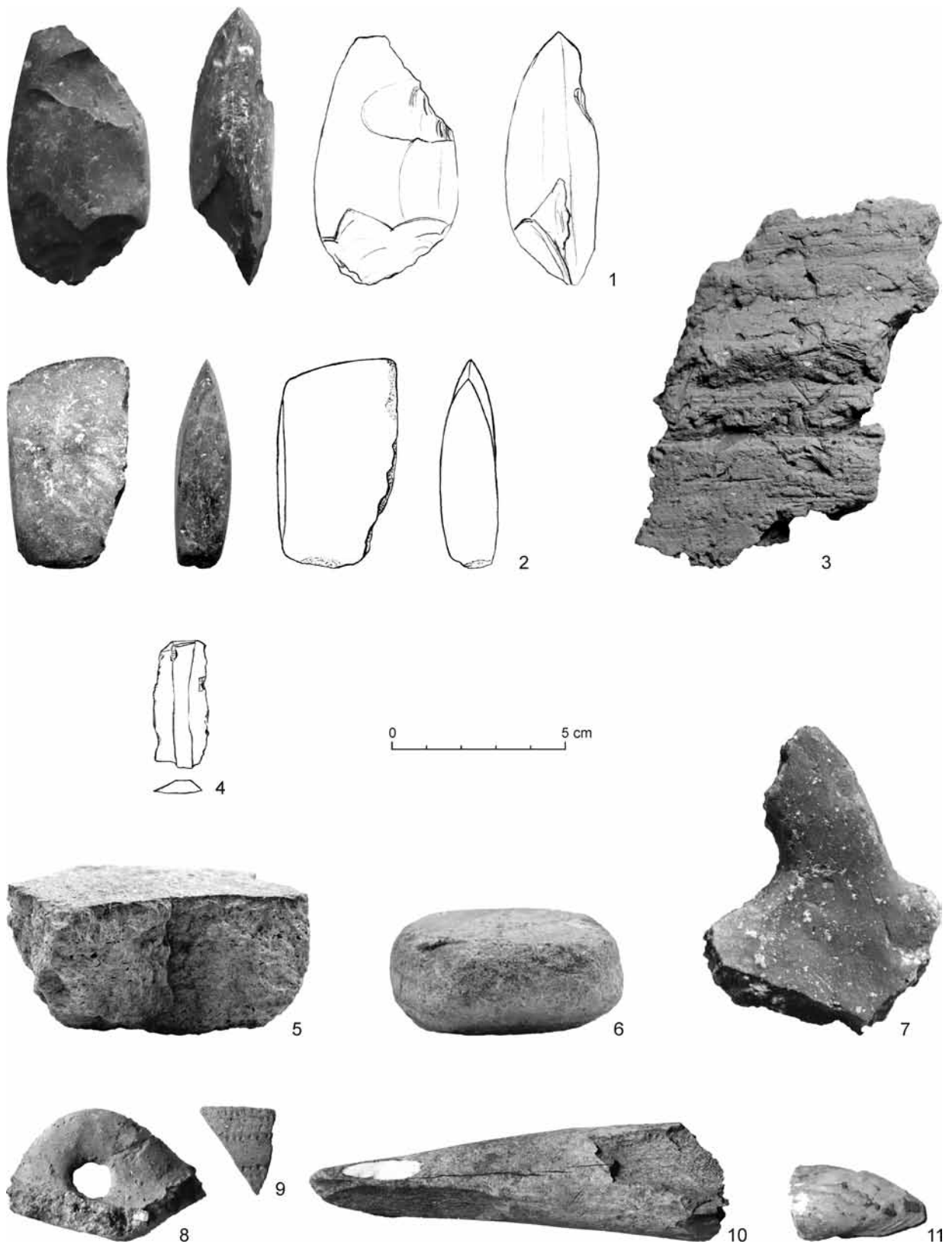

Obr. 67. Viničky (Šestorky). 1 – lokalizácia náleziska (autor M. Pristáš; zdroj mapových podkladov: <https://zbgis.skgeodesy.sk/>); 2–8 – keramika (autor K. Soltészová). (Pristáš/Soltészová, 99).

Fig. 67. Viničky (Šestorky). 1 – site location (author M. Pristáš; map source: <https://zbgis.skgeodesy.sk/>); 2–8 – pottery (author K. Soltészová). (Pristáš/Soltészová, 99).

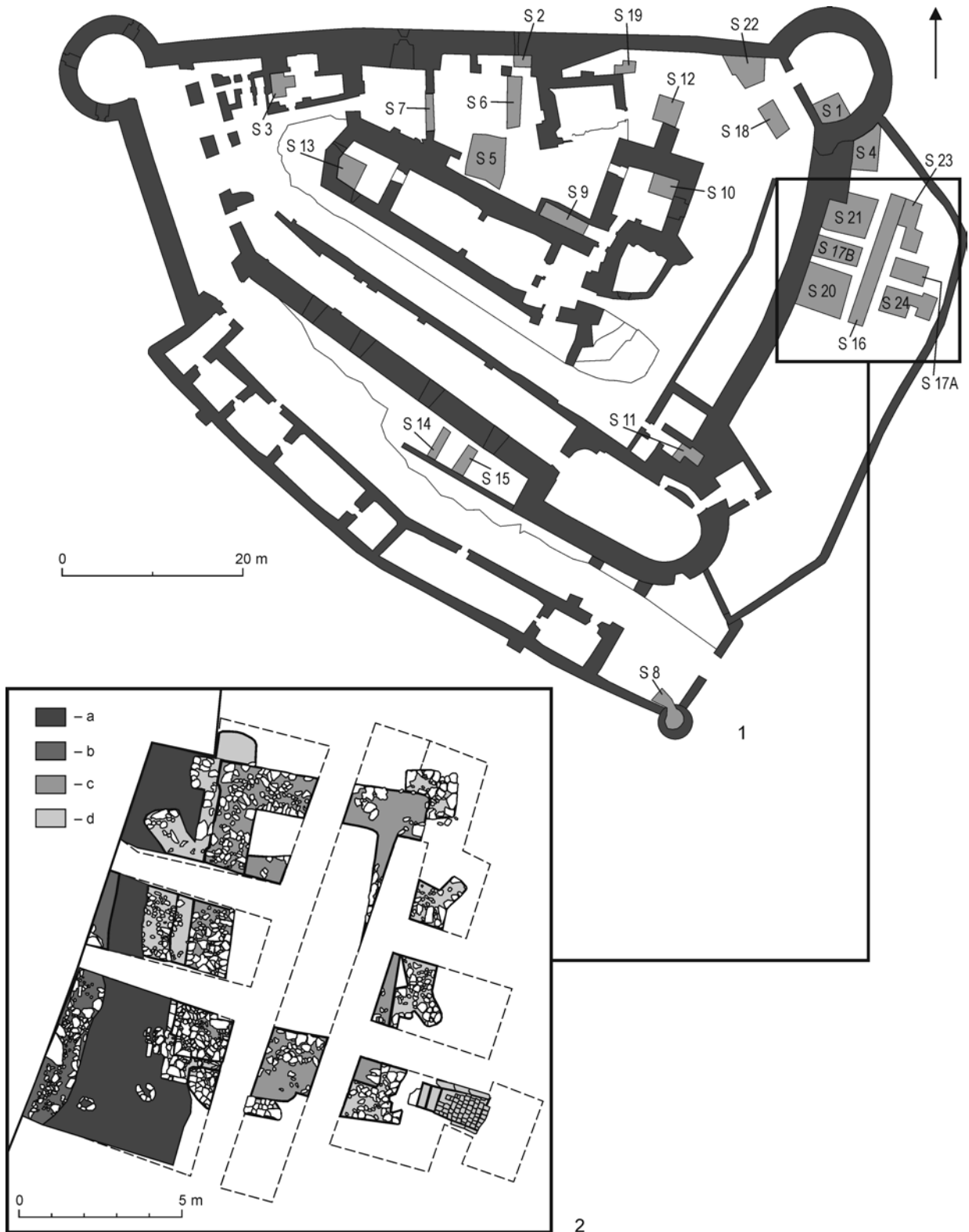

Obr. 68. Viničky (Šestorky). Keramika (autor K. Soltészová). (Pristáš/Soltészová, 99).
 Fig. 68. Viničky (Šestorky). Pottery (author K. Soltészová). (Pristáš/Soltészová, 99).

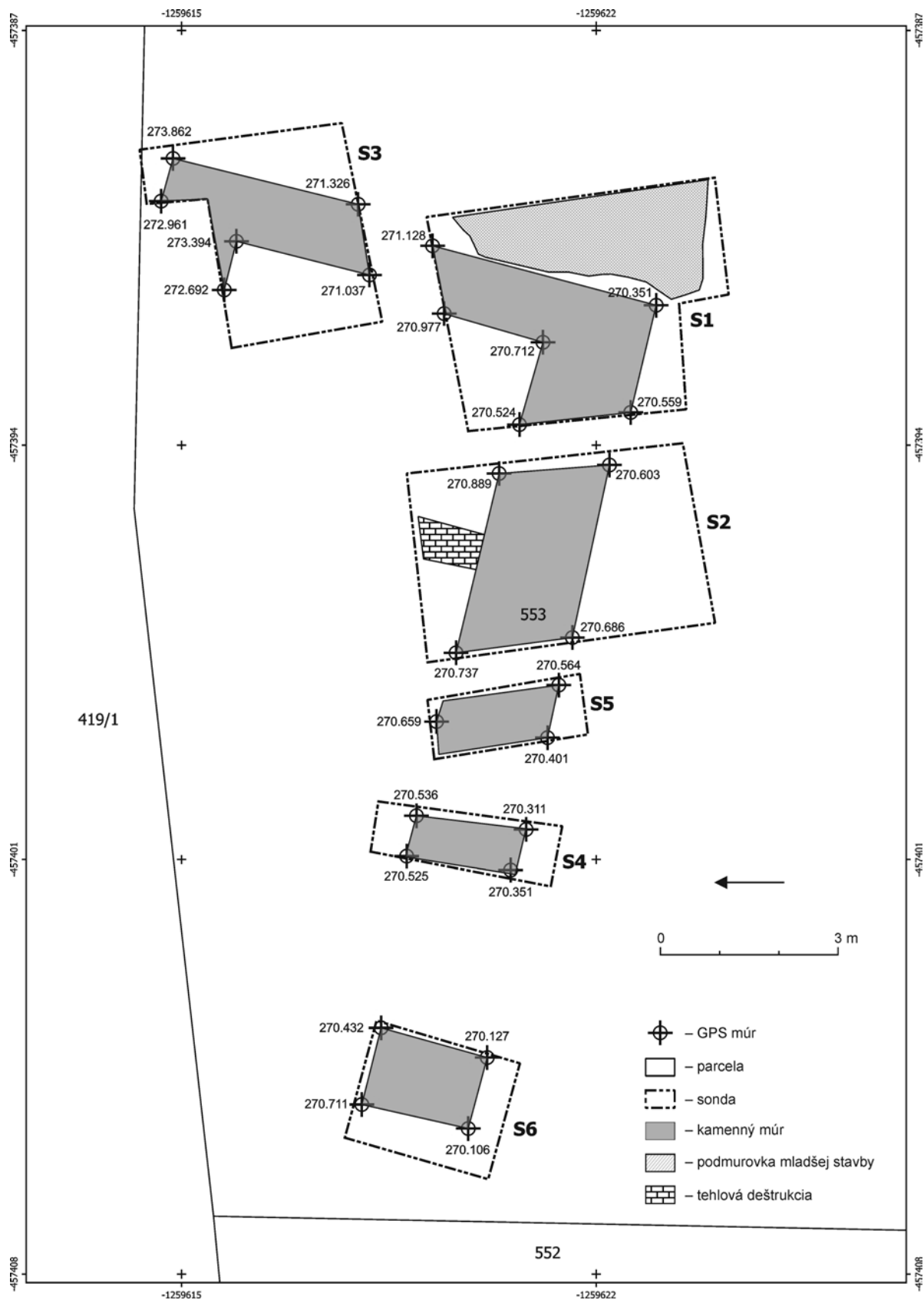
Obr. 69. Viničky (Šestorky). 1, 2 – kamenné sekerky; 3 – mazanica; 4 – obsidiánová industria; 5 – torzo zrnôtierky; 6 – trecí okrúhliak; 7–9 – keramika; 10 – paroh; 11 – lastúra (autor K. Soltészová). (Pristáš/Soltészová, 99).

Fig. 69. Viničky (Šestorky). 1, 2 – stone axes; 3 – daub; 4 – obsidian artefact; 5 – fragment of a grinding slab; 6 – grinding pebble; 7–9 – pottery; 10 – antler; 11 – shell (author K. Soltészová). (Pristáš/Soltészová, 99).

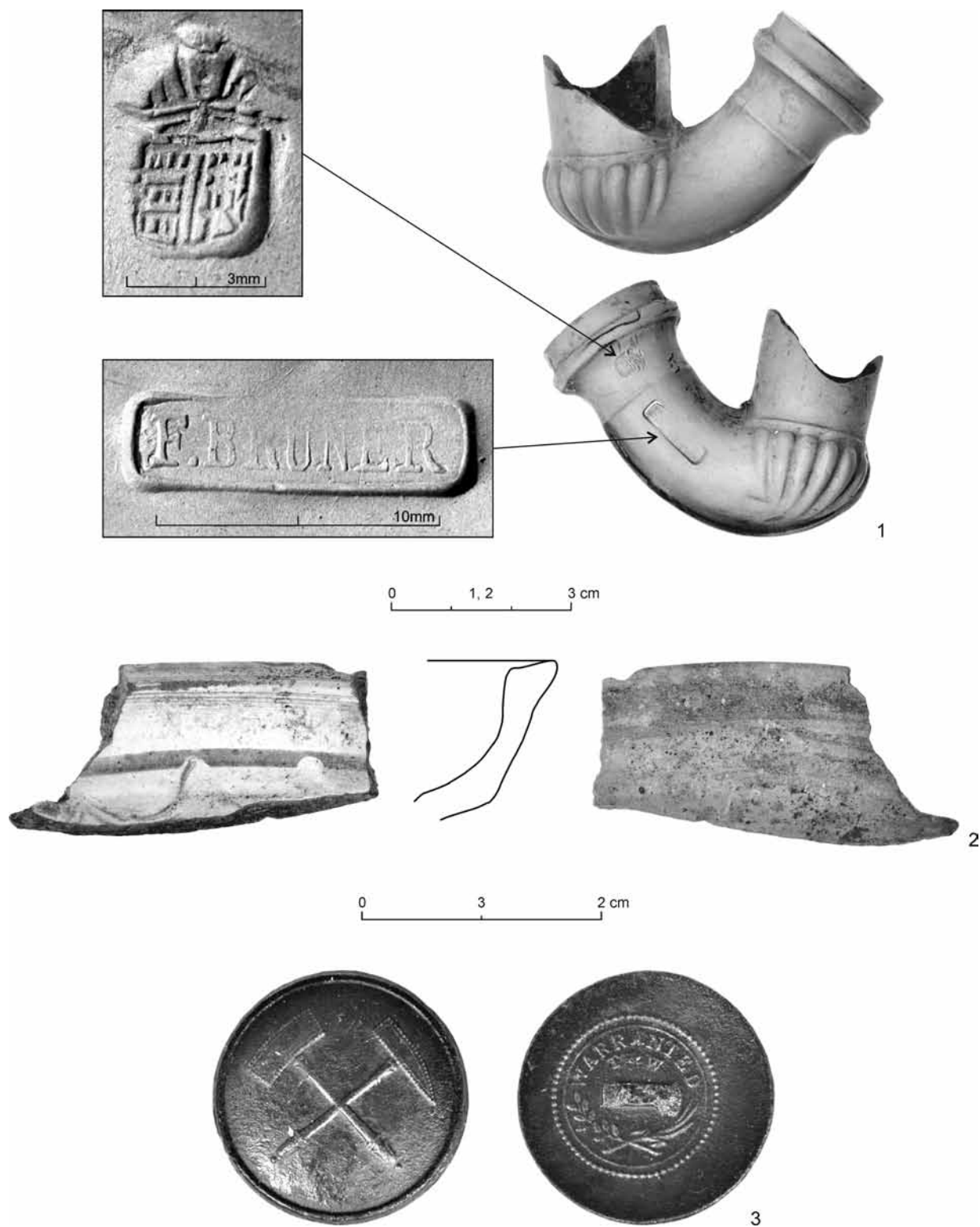
Obr. 70. Krásnohorské Podhradie (hrad Krásna Hôrka). 1 – pôdorys hradu s vyznačením skúmaných plôch; 2 – pôdorys kaplnky na tzv. parkáne s vyznačením priebehu zaniknutej priekopy gotického opevnenia a staršej renesančnej hradby. Legenda: a – gotická priekopa (15.–16. stor.); b – staršia renesančná hradba (16. stor.); c – staršia fáza kaplnky (druhá polovica 18. až začiatok 19. stor.); d – neogotické murivá (70. roky 19. stor.). (Ruttkay a i., 100).

Fig. 70. Krásnohorské Podhradie (Krásna Hôrka castle). 1 – castle ground plan with indicated excavated areas; 2 – chapel ground plan on the so-called zwingler with indicated course of the extinct ditch of the Gothic fortification and the older Renaissance defensive wall. Legend: a – Gothic ditch (15th–16th centuries); b – older Renaissance defensive wall (16th century); c – older phase of the chapel (2nd half of the 18th–beginning of the 19th century); d – neo-Gothic masonries (1870s). (Ruttkay a i., 100).

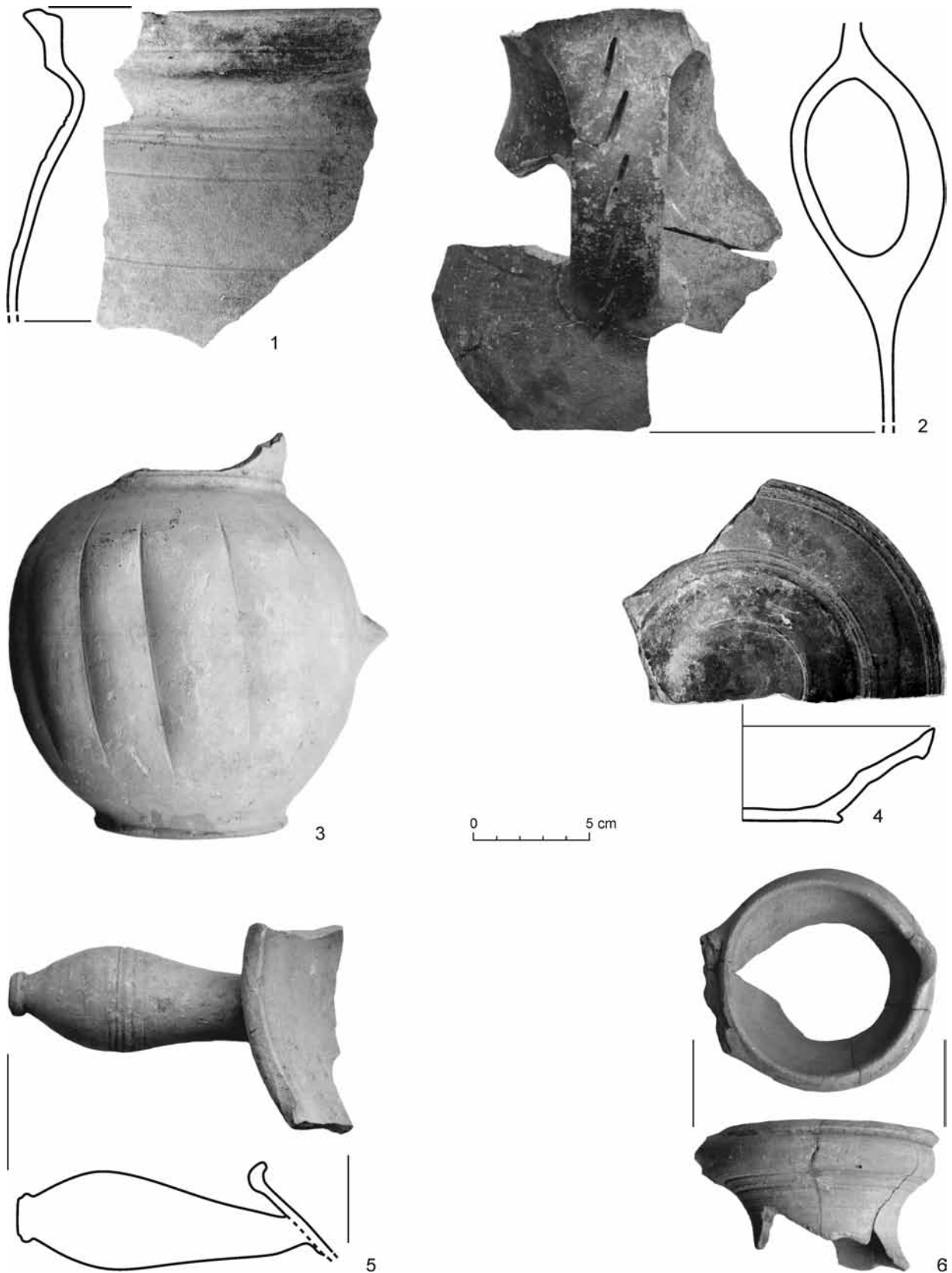
Obr. 71. Nová Baňa (Althandel). Pôdorysný plánik sond 1–6 so zachytenou kamennou stavbou strojovne s mladším objektom a tehlovou deštrukciou. (Styk/Beljak Pažínová, 105).

Fig. 71. Nová Baňa (Althandel). Ground plan of trenches 1-6 with the detected stone structure of an stone engine house with a more recent feature and destroyed brick remains. (Styk/Beljak Pažínová, 105).

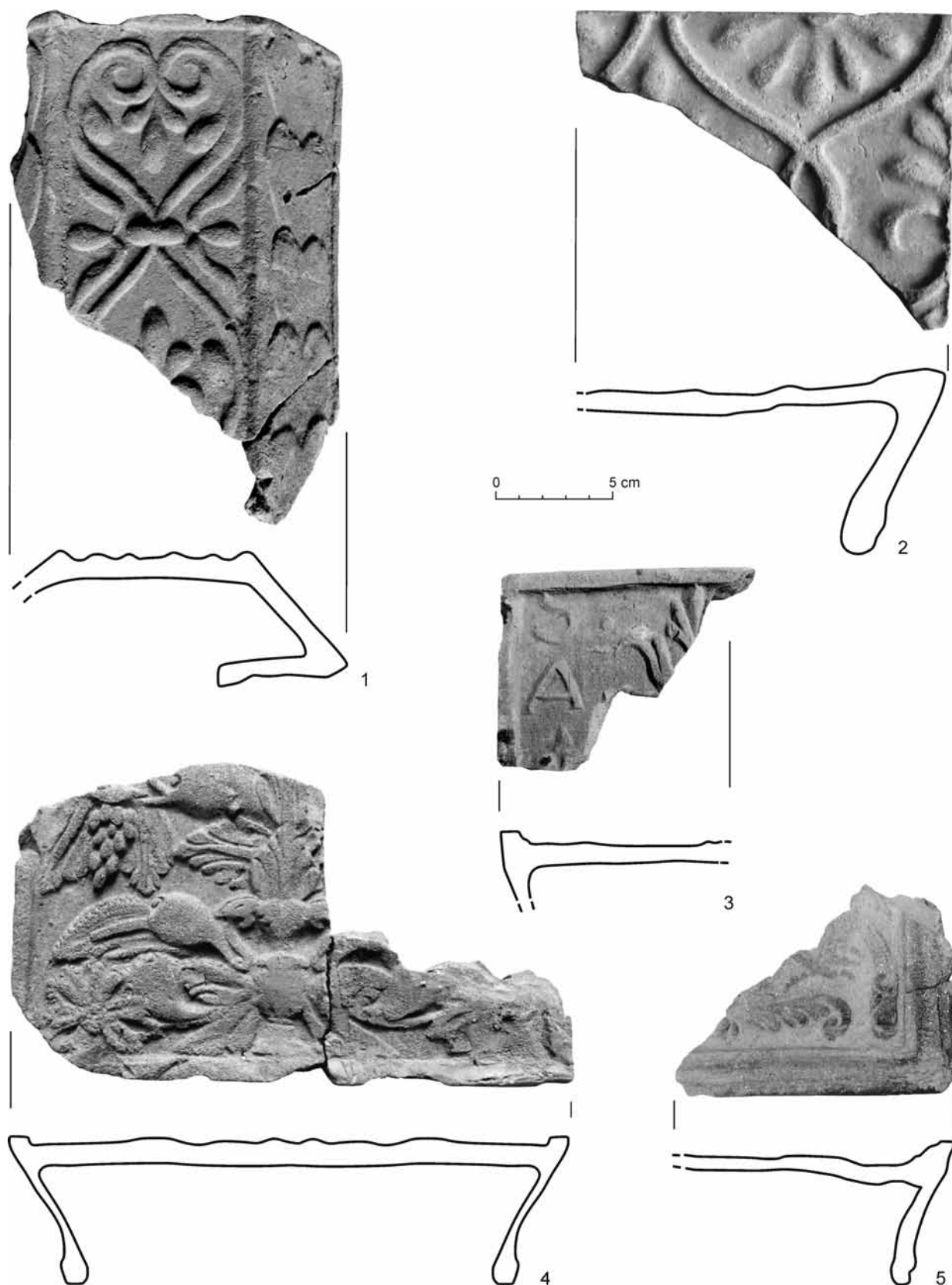
Obr. 72. Nová Baňa (Althandel). Výber nálezov. 1 – dvojdielna keramická fajka s mušľovitým motívom, pravostrannou značkou v podobe erbu a nápisom F.BRUNER z polovice 19. stor. zo sondy 6; 2 – okraj misky na pochádznej úrovni z 18. stor. zo sondy 2; 3 – mosadzný gombík s baníckou symbolikou na prednej strane a s vyrazeným nápisom WARRANTED T & W na zadnej objavený v interiéri objektu 3 v sonde 2 pod deštrukčnou vrstvou. (Styk/Beljak Pažinová, 105).

Fig. 72. Nová Baňa (Althandel). Selected finds. 1 – bipartite ceramic pipe with a mussel motif, mark in the form of a coat-of-arms with inscription F.BRUNER on the right side, mid-19th century, trench 6; 2 – rim of a bowl on the parapet walk, 18th century, trench 2; 3 – brass button with mining symbols on the obverse and with embossed inscription WARRANTED T & W on the reverse discovered in the interior of feature 3, trench 2, under the layer of destroyed remains. (Styk/Beljak Pažinová, 105).

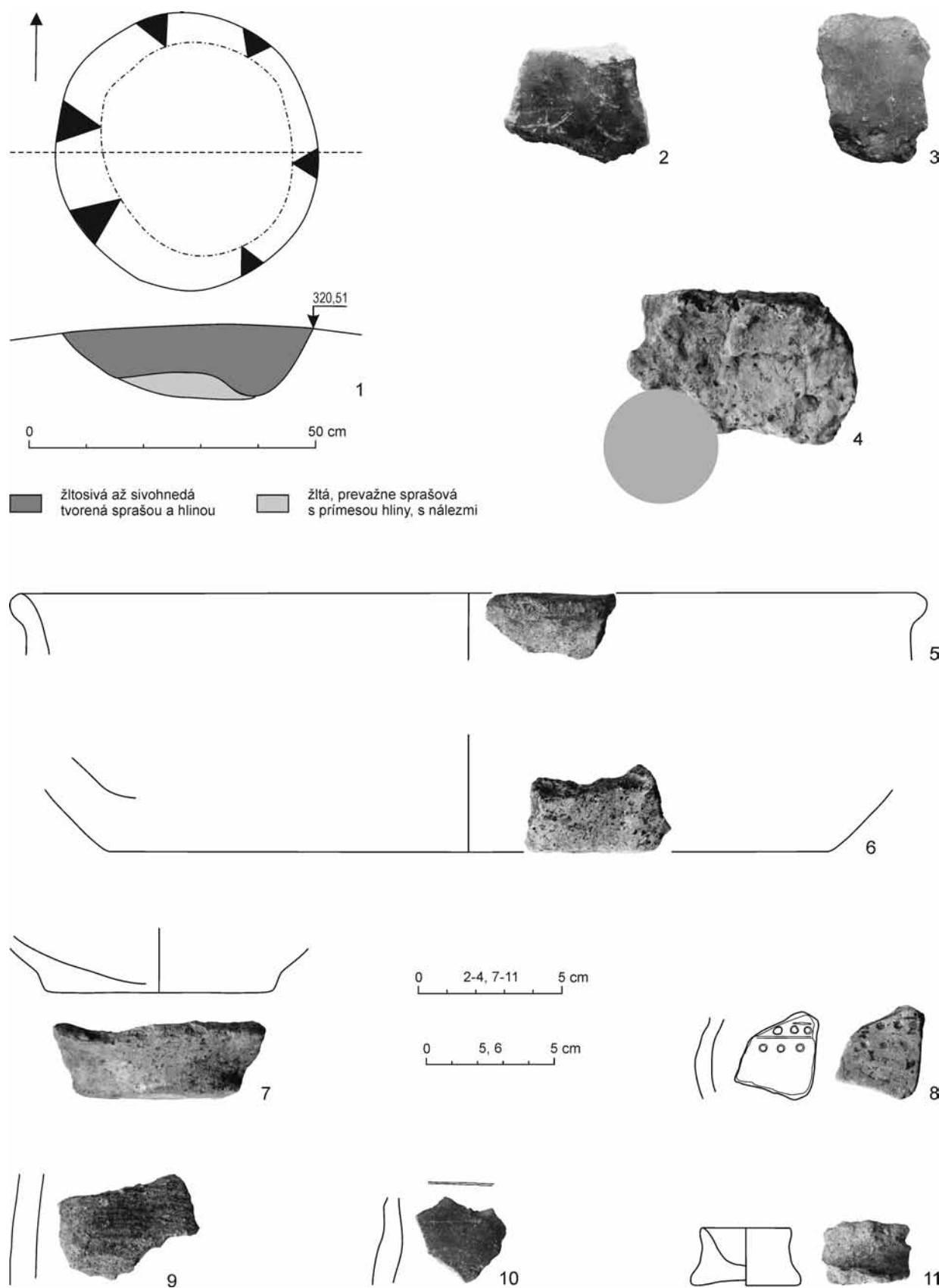
Obr. 73. Šintava (Seredská ulica). Výber keramického riadu. 1 – hrniec; 2 – džbán s pásikovým uchom; 3 – dvojdielny džbán s baňatým telom; 4 – glazovaný tanier; 5 – panvica s rukoväťou; 6 – fľaškovitá nádoba (foto a kresba B. Styková). (Styk a i., 106).

Fig. 73. Šintava (Seredská ulica street). Selected pottery. 1 – pot; 2 – jug with a strap handle; 3 – bipartite jug with bulbous body; 4 – glazed plate; 5 – pan with a handle; 6 – bottle-shaped vessel (photo and drawing B. Stryková). (Styk et al., 106).

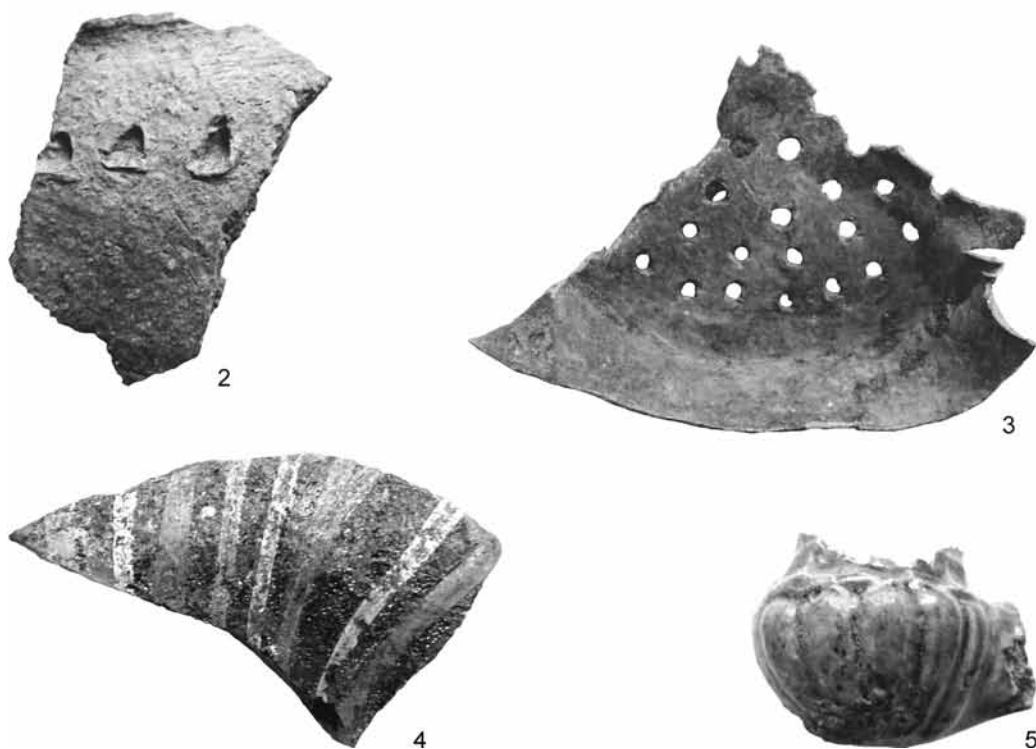
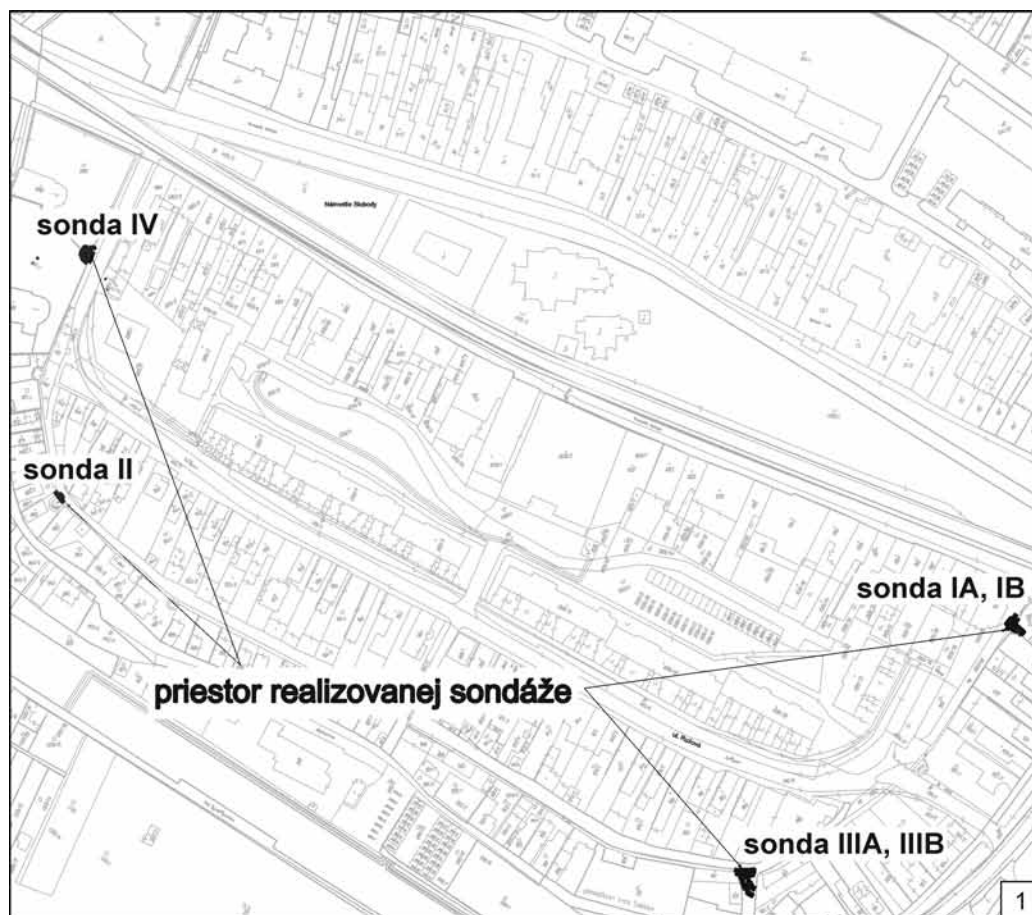

Obr. 74. Šintava (Seredská ulica). Výber fragmentov kachlíc. 1, 2 – kachlice s tapetovým vzorom; 3 – kachlica s rastlinným motívom; 4 – kachlica s motívom vázy s kvetmi; 5 – kachlica s motívom orla (foto a kresba B. Styková). (Styk a i., 106).

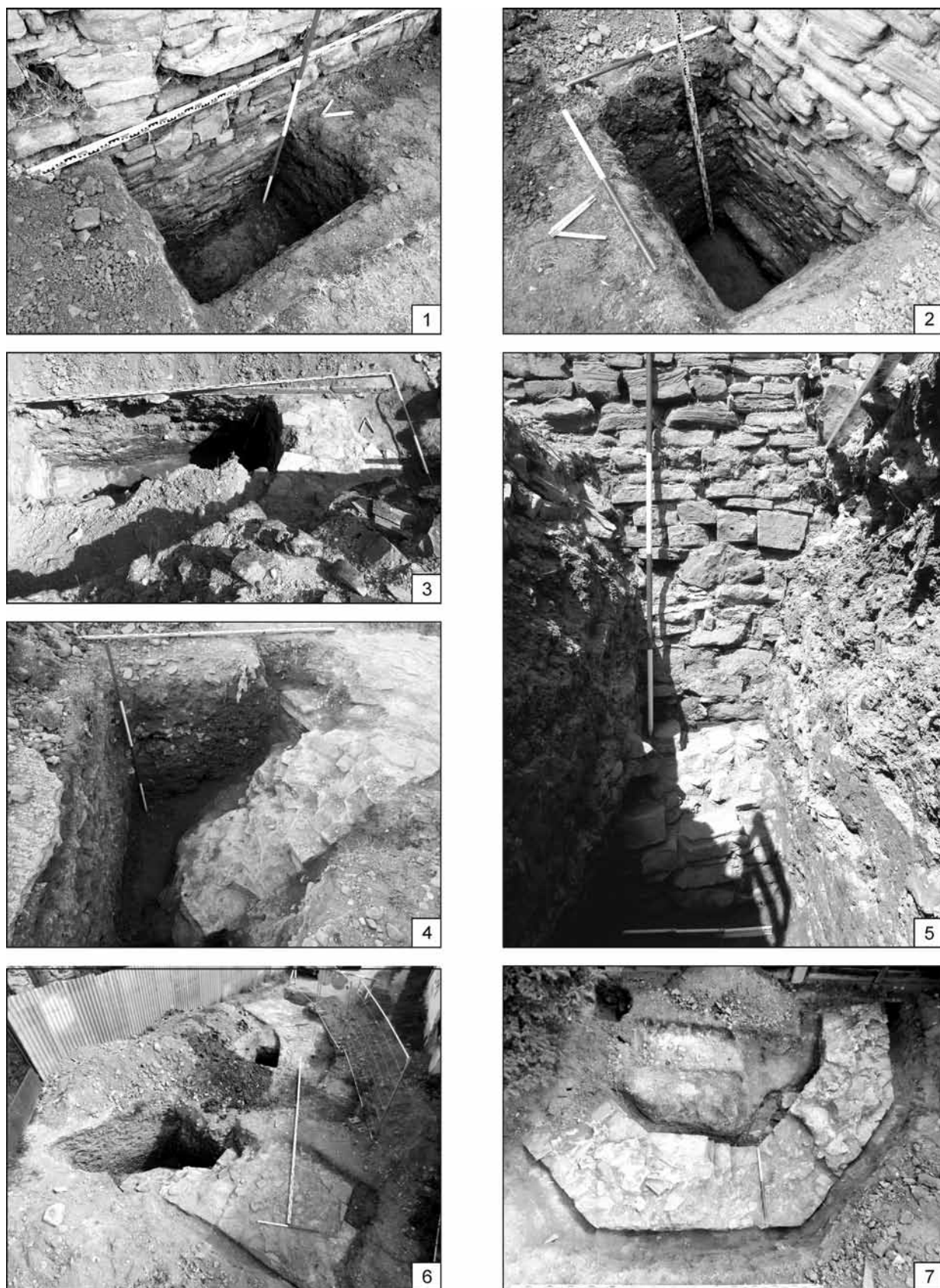
Fig. 74. Šintava (Seredská ulica street). Selected fragments of stove tiles. 1, 2 – stove tiles with a wallpaper motif; 3 – stove tile with a plant motif; 4 – stove tile with the motif of a vase with flowers; 5 – stove tile with the motif of an eagle (photo and drawing B. Stryková). (Styk et al., 106).

Obr. 75. 1–3 – Prešov-Šalgovík (Sovia ulica), objekt 1, výber nálezov; 4–11 – Prešov-Šalgovík (Za kostolom), výber nálezov. (Švaňa, 107).
 Fig. 75. 1–3 – Prešov-Šalgovík (Sovia ulica street), feature 1, selection of finds; 4–11 – Prešov-Šalgovík (Za kostolom), section of finds.
 (Švaňa, 107).

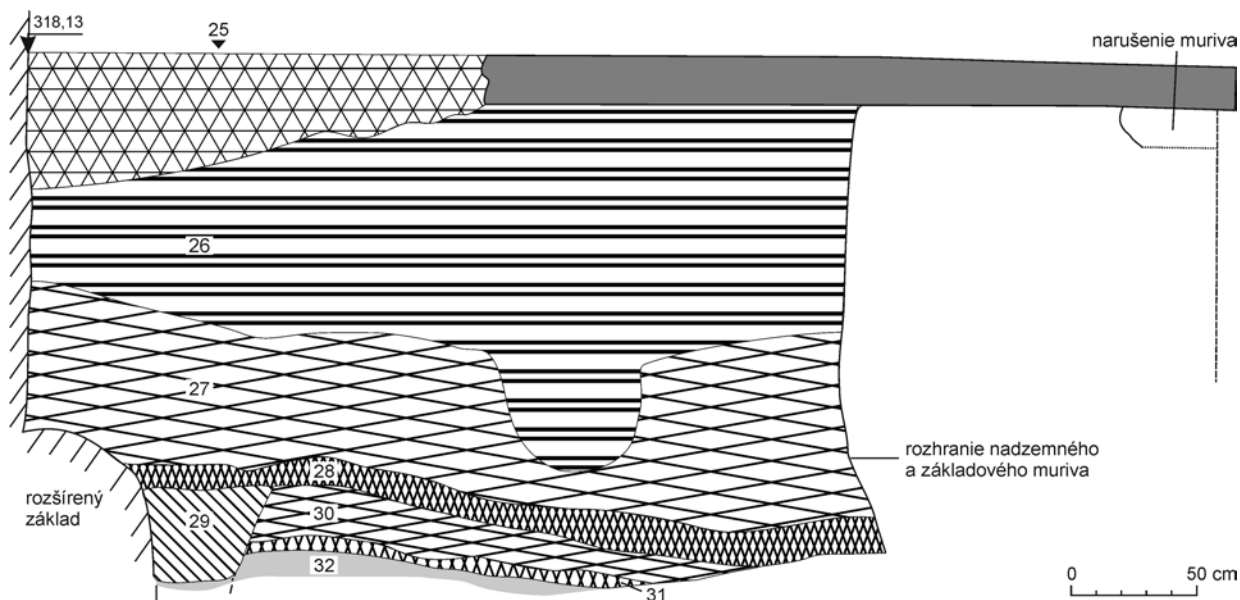

Obr. 76. Sabinov (historické jadro mesta). 1 – lokalizácia sond; 2–5 – výber nálezov. Bez mierky. (Švaňa, 108).
 Fig. 76. Sabinov (historical city centre). 1 – localization of trenches; 2–5 – selection of finds. Without scale. (Švaňa, 108).

Obr. 77. Sabinov (historické jadro mesta). 1 – sonda IA; 2 – sonda II; 3, 5 – sonda IB; 4 – sonda IIIA; 6 – sondy IIIA a IIIB; 7 – sonda IV. (Švaňa, 108).

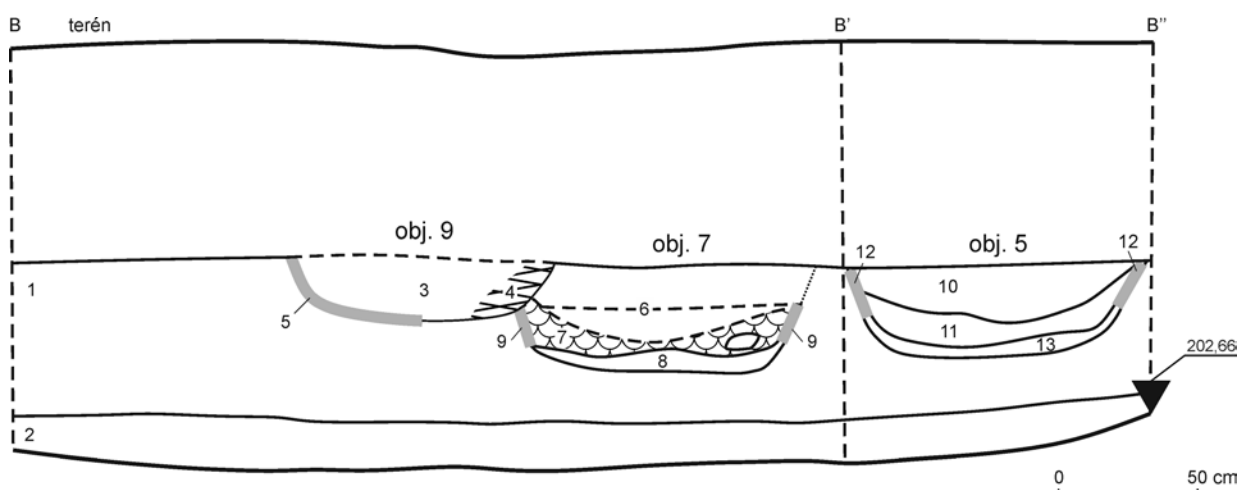
Fig. 77. Sabinov (historical city centre). 1 – trench IA; 2 – trench II; 3, 5 – trench IB; 4 – trench IIIA; 6 – trenches IIIA and IIIB; 7 – trench IV. (Švaňa, 108).

- 25 – vrstva recentného odpadu a kusov betónu
 26 – sypký premiešaný odpadový zásyp z neskoronov./rec. materiálom
 27 – hnedožltá premiešaná: il, hĺna, uhliky, prepálená hĺna, troska
 28 – prevažne piesčitá/ilovitá s prímiesou prepálenej hĺny a uhlikov

- 29 – premiešaný zásah pri líci rozšíreného základu
 30 – piesčito-hlinitá až hlinitá s uhlikmi a prep. hĺnou
 31 – žltosivá, prevažne piesčitá s prímiesou hĺny, štrku, uhlikov a prep.hĺny
 32 – piesčité podložie

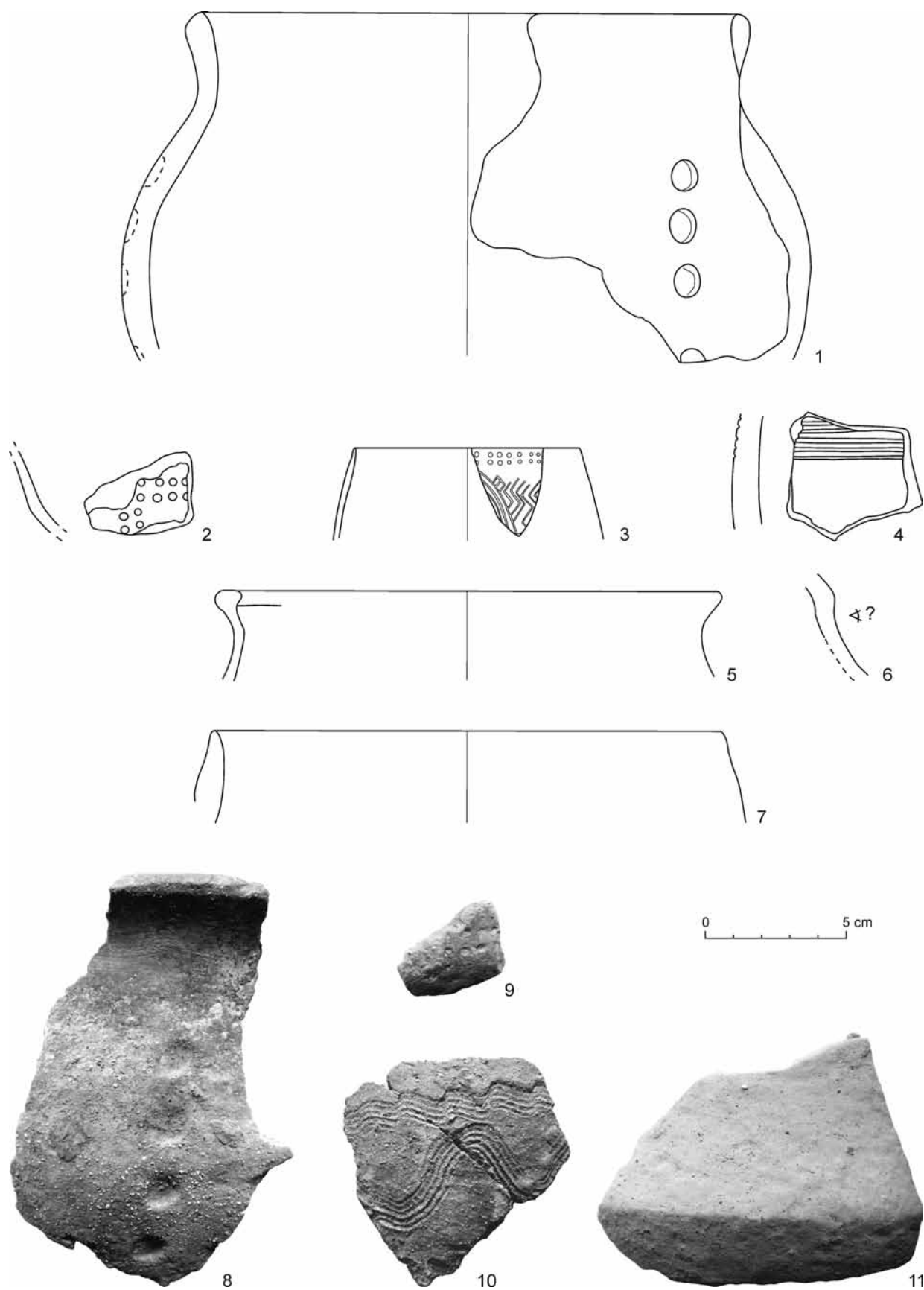
Obr. 78. Sabinov (historické jadro mesta). Severný profil sondy IB. (Švaňa, 108).
 Fig. 78. Sabinov (historical city centre). North profile of the trench IB. (Švaňa, 108).

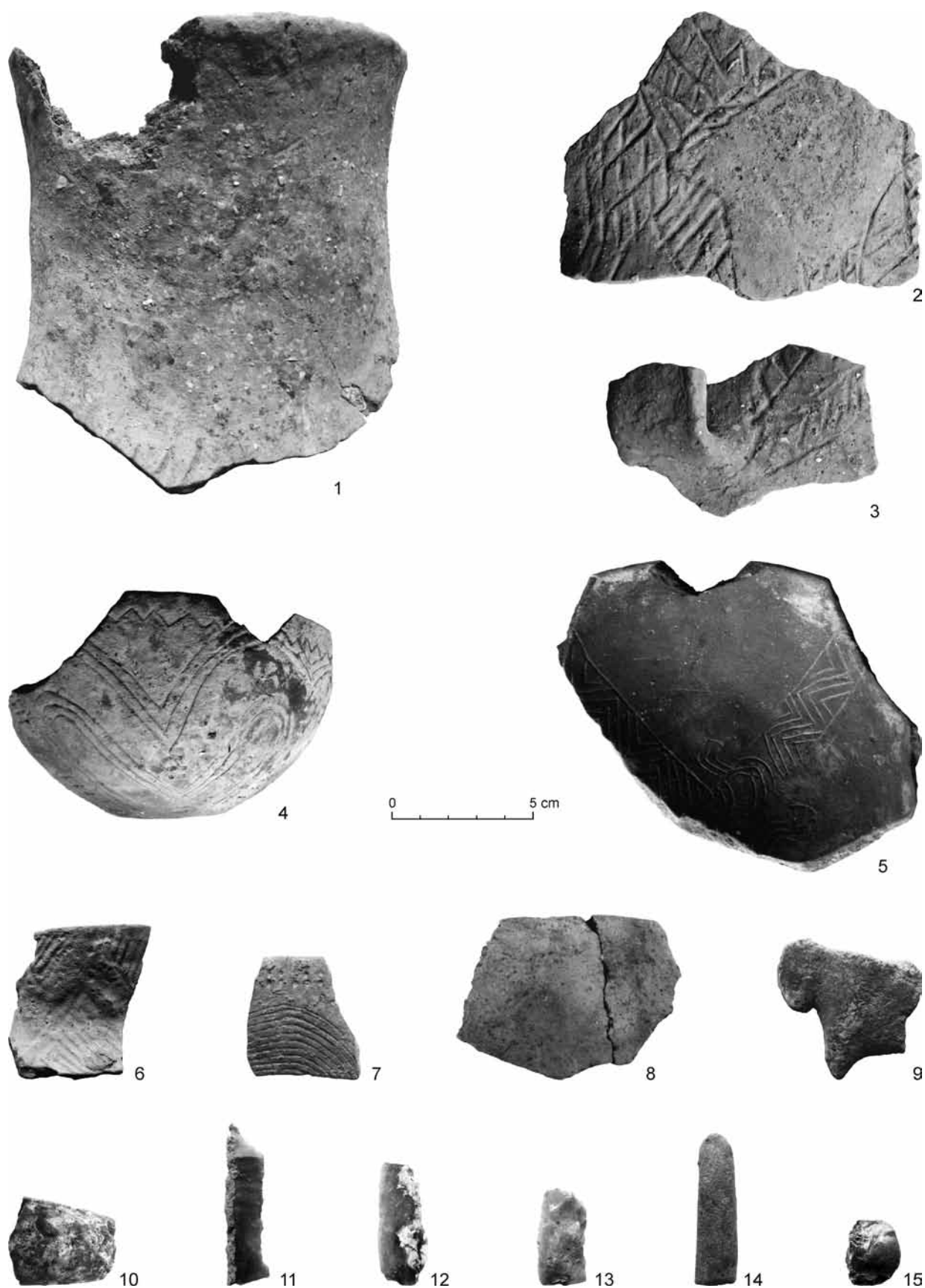
- 1 – tmavohnedá hlinitá s prímiesou prepálenej hĺny a mazanice (obj. 8)
 2 – žltohnedá premiešaná s podložíom, prímies prepálenej hĺny a uhlikov
 3 – hnedá hlinitá (obj. 9)
 4 – premiešaná hĺna a prepálená hĺna (obj. 9)
 5 – prepálená stena objektu (obj. 9)
 6 – hnedá, prevažne hlinitá (obj. 7)
 7 – premiešaná hlinitá s prepálenou hĺnou a uhlikmi

- 8 – šedočierna vrstva popola a uhlikov (obj. 7)
 9 – prepálenie stien (obj. 7)
 10 – hnedá hlinitá (obj. 5)
 11 – hlinitá premiešaná s prepálenou hĺnou a uhlikmi (obj. 5)
 12 – prepálenie stien (obj. 5)
 13 – šedočierna vrstva popola a uhlikov (obj. 5)

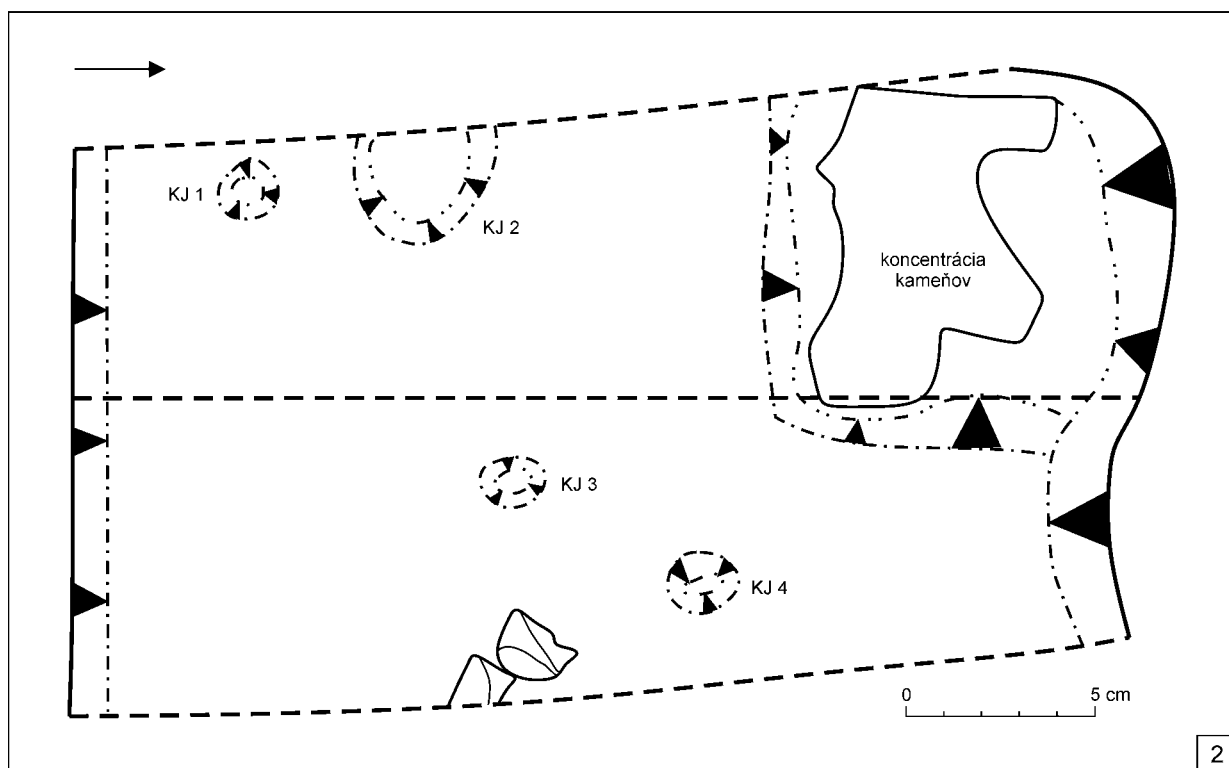
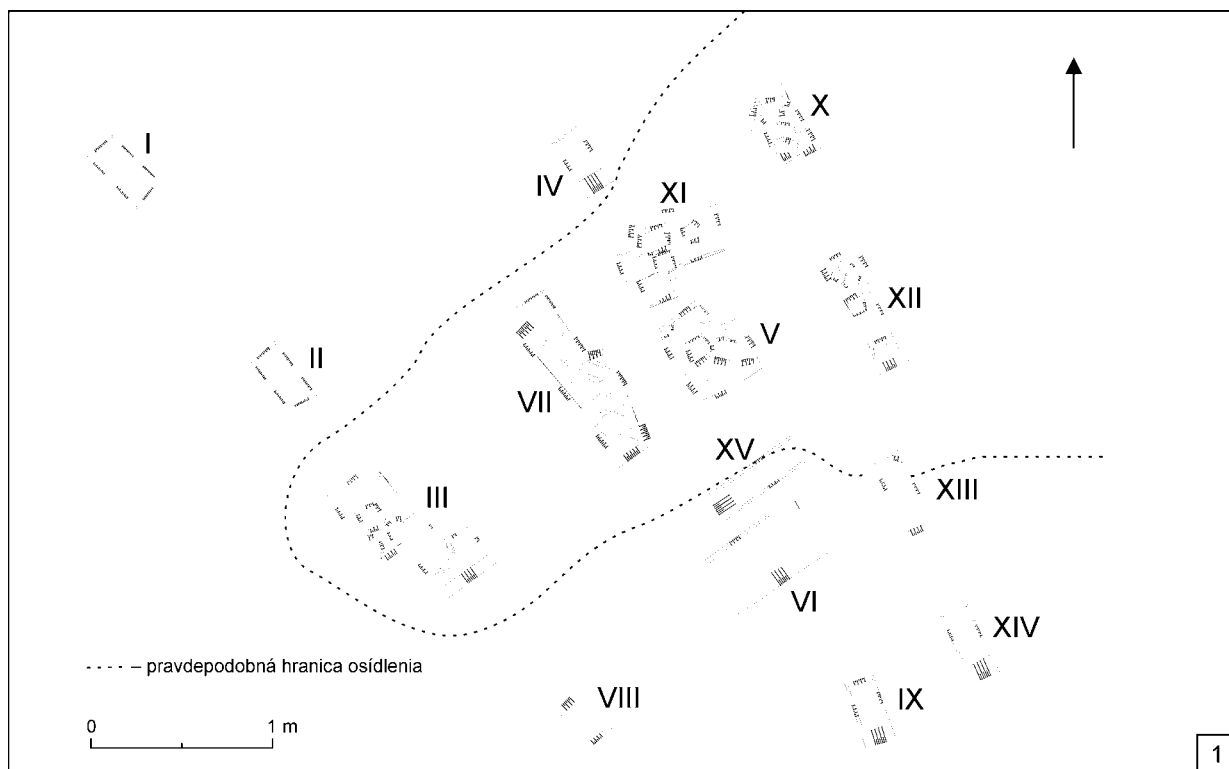
Obr. 79. Nová Polhora (areál poľnohospodárskeho družstva). Južný profil objektu 8/V so zásahmi žiarovísk z doby rímskej. (Švaňa, 110).
 Fig. 79. Nová Polhora (agricultural cooperative area). South profile of the feature 8/V with the interventions of hearths dated to the Roman period. (Švaňa, 110).

Obr. 80. Nová Polhora (areál poľnohospodárskeho družstva). Výber nálezov. (Švaňa, 110).
 Fig. 80. Nová Polhora (agricultural cooperative area). Selection of finds. (Švaňa, 110).

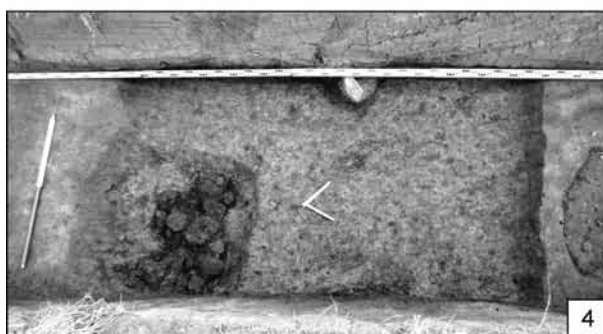
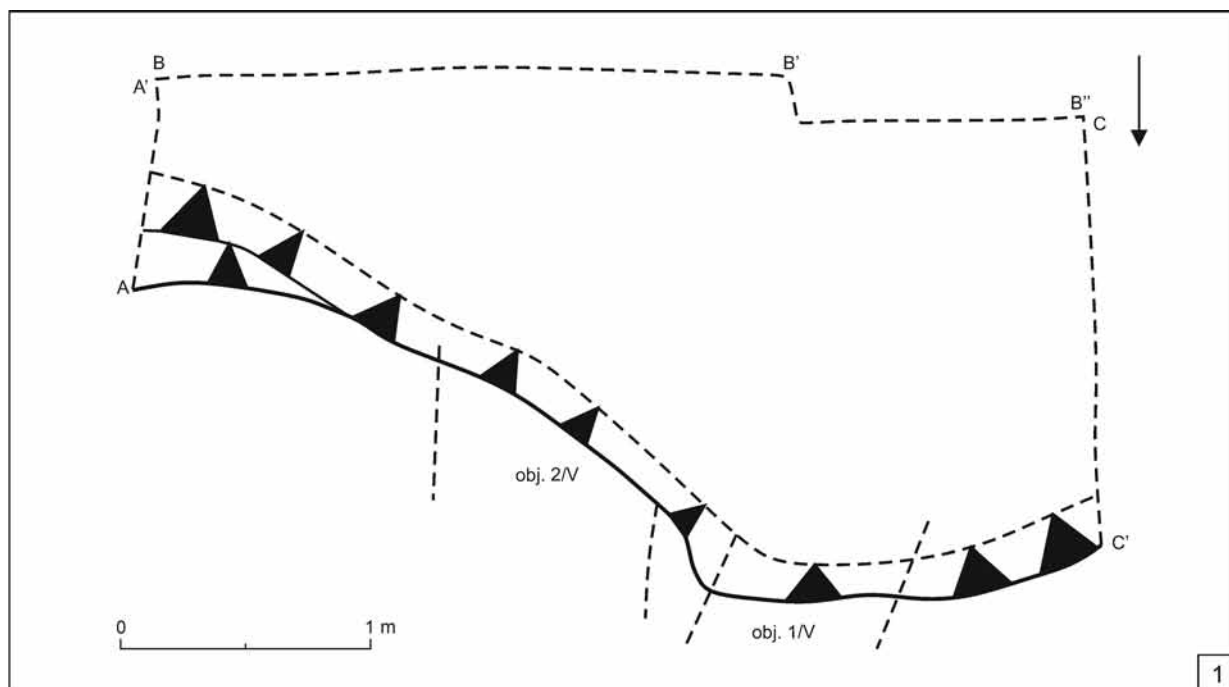

Obr. 81. Nová Polhora (areál poľnohospodárskeho družstva). Výber nálezov. (Švaňa, 110).
 Fig. 81. Nová Polhora (agricultural cooperative area). Selection of finds. (Švaňa, 110).

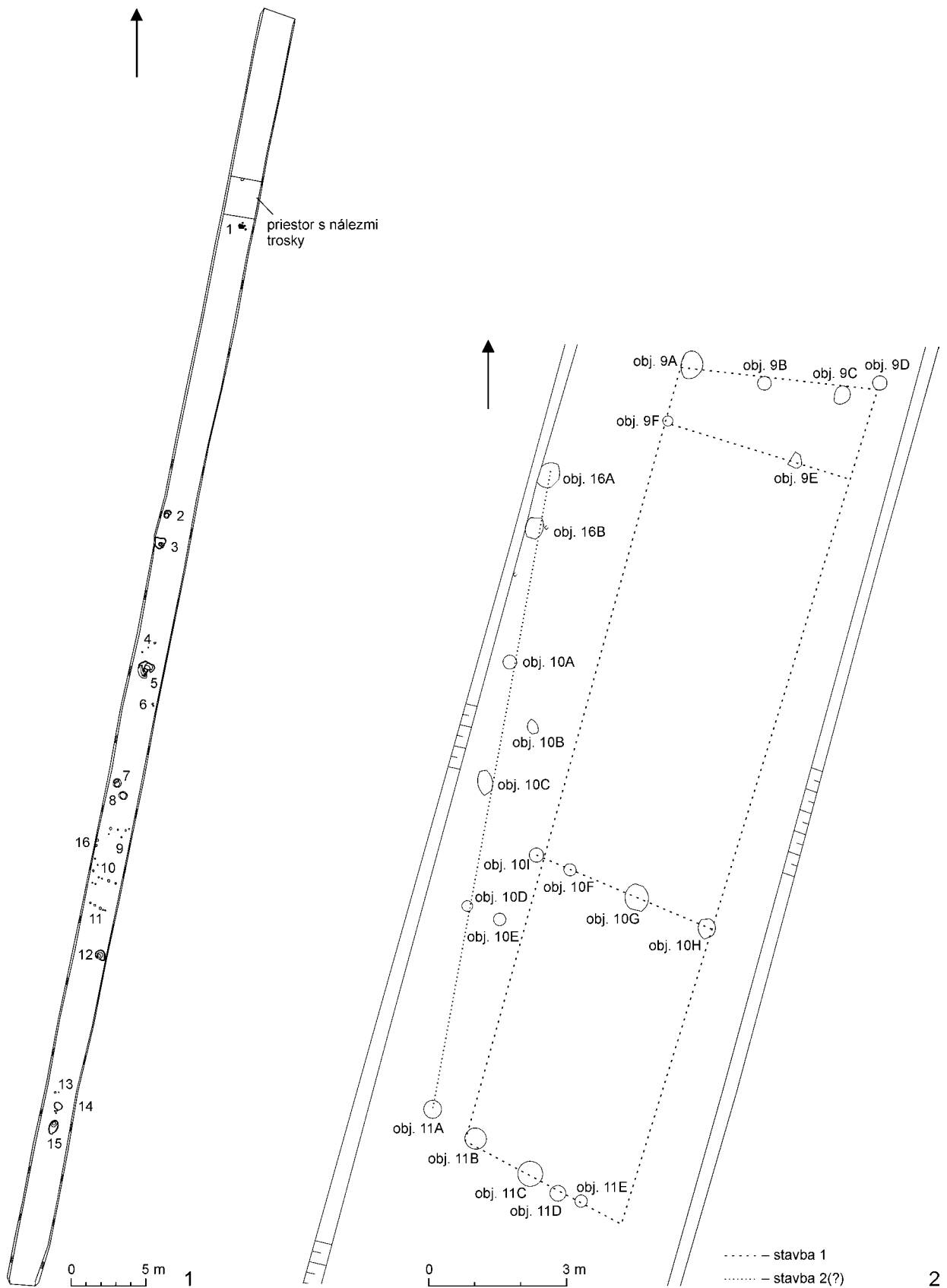

Obr. 82. Nová Polhora (areál poľnohospodárskeho družstva). 1 – plán skúmanej plochy; 2 – zahĺbené obydlie z doby železnej, objekt 2/XII. (Švaňa, 110).

Fig. 82. Nová Polhora (agricultural cooperative area). 1 – plan of the excavated area; 2 – sunken dwelling feature 2/XII from the Iron Age. (Švaňa, 110).

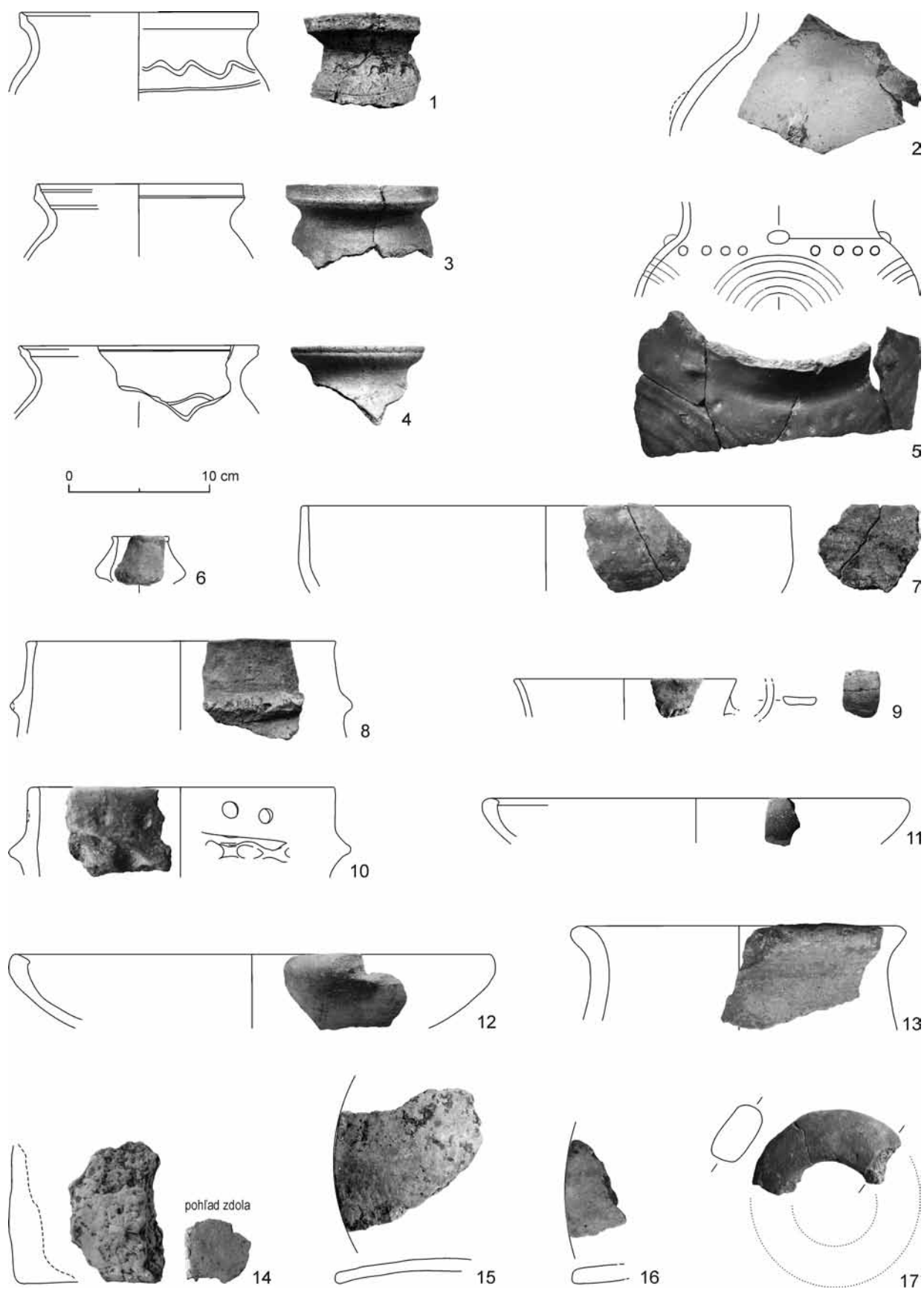

Obr. 83. Nová Polhora (areál poľnohospodárskeho družstva). 1, 2 – neolitická ťažobná jama, objekt 8/V; 3 – neolitická studňa, objekt 2A/X; 4 – objekt 2/XII; 5 – zásobná jama, objekt 1B/XII. (Švaňa, 110).
 Fig. 83. Nová Polhora (agricultural cooperative area). 1, 2 – Neolithic exploitation pit, feature 8/V; 3 – Neolithic well, feature 2A/X; 4 – feature 2/XII; 5 – storage pit, feature 1B/XII. (Švaňa, 110).

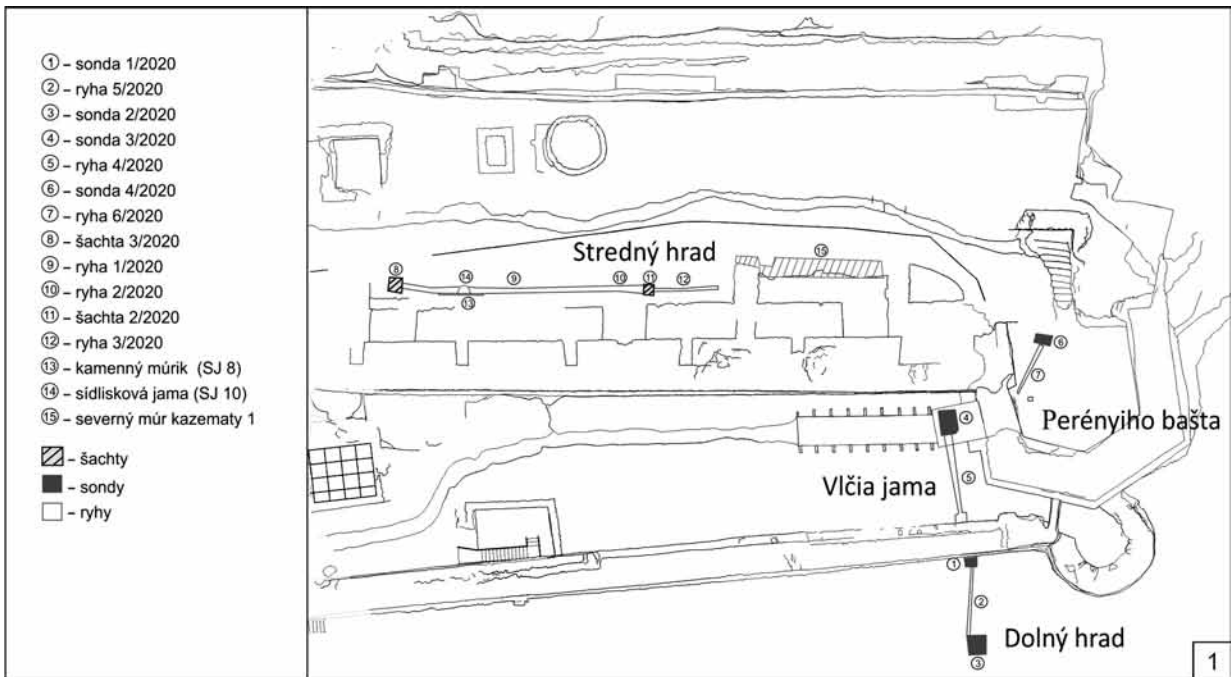

Obr. 84. Lubotice (Winklerovky). 1 – plán odkrytej plochy a objektov; 2 – možná interpretácia odkrytej kolovej štruktúry alebo štruktúr. (Švaňa, 112).

Fig. 84. Lubotice (Winklerovky). 1 – plan of the excavated area and features; 2 – possible interpretation of the excavated posthole structure or structures. (Švaňa, 112).

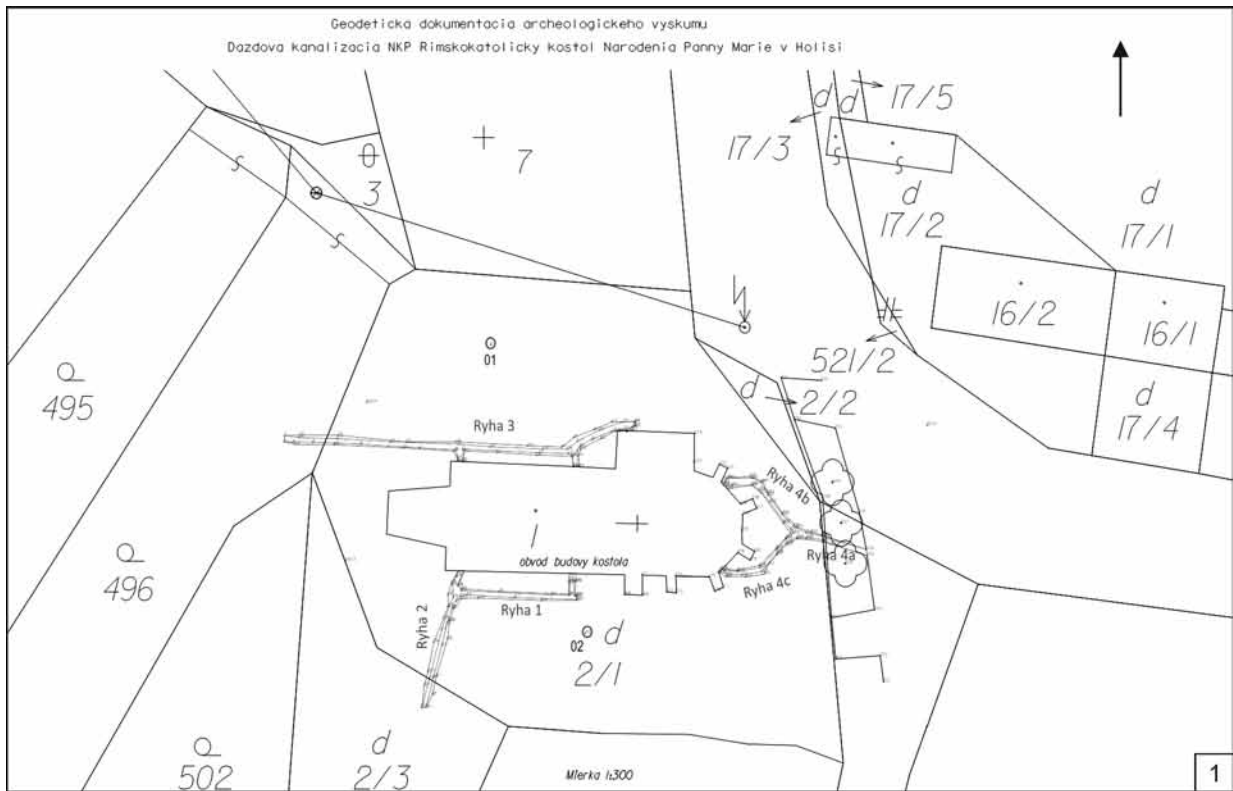

Obr. 85. Lubotice (Winklerovky). Výber nálezov. (Švaňa, 112).
 Fig. 85. Lubotice (Winklerovky). Selection of finds. (Švaňa, 112).

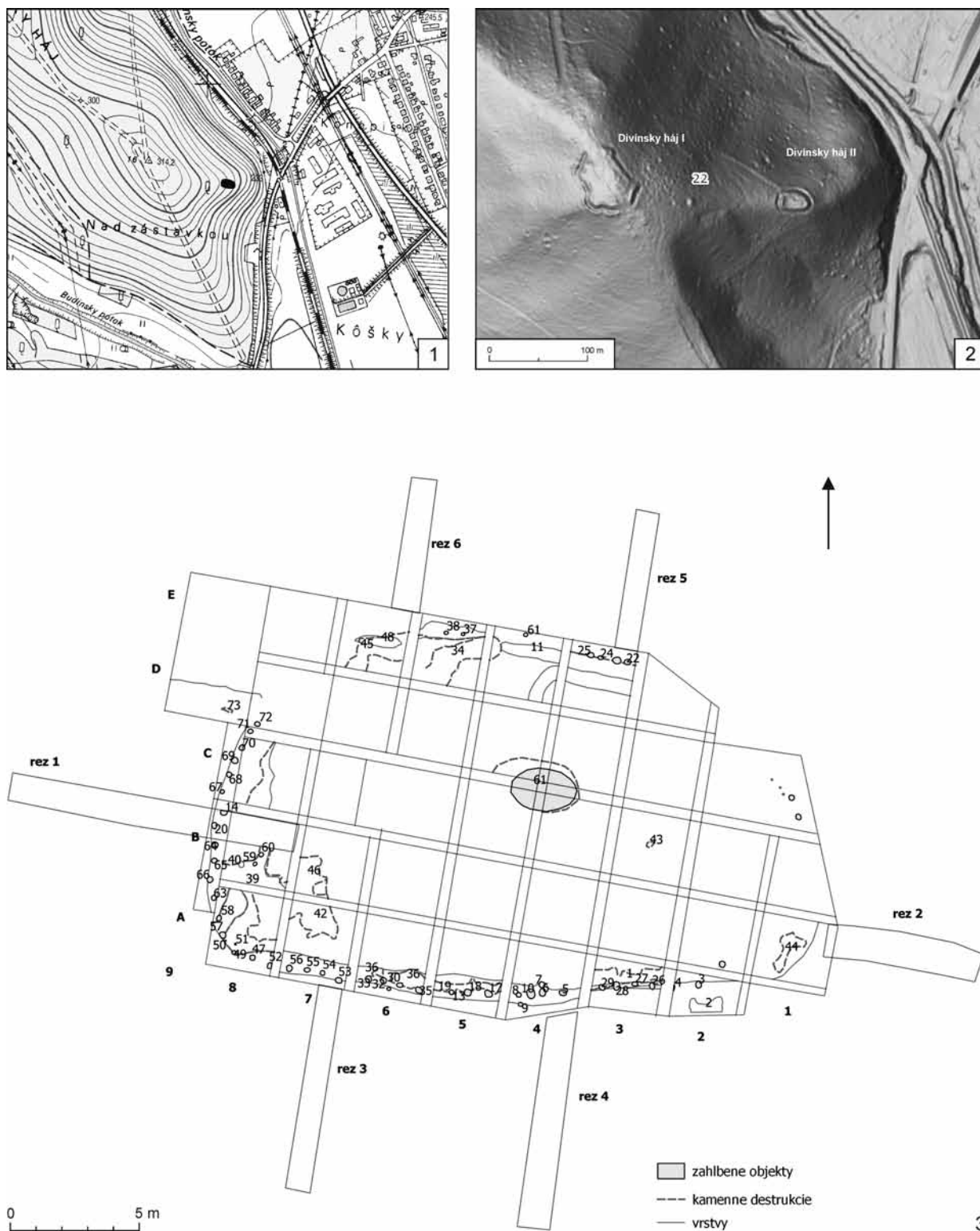
Obr. 86. Filakovo (Filakovský hrad). 1 – celkový plán hradu s vyznačenými sondami, ryhami a šachtami skúmanými v sezóne 2020; 2 – Dolný hrad, sonda 2/2020, východný profil; 3 – Vlčia jama, sonda 3/2020, povrch rastlej skaly; 4 – Stredný hrad, ryha 1/2020, kamenné líce múru; 5 – Perényiho bašta, výkop sondy 4/2020. (Tittonová/Vozárová, 114).

Fig. 86. Filakovo (Filakovský hrad castle). 1 – overall plan of the castle with indicated trenches, furrows and shafts excavated in season 2020; 2 – Lower castle, trench 2/2020, eastern profile; 3 – Vlčia jama, trench 3/2020, surface of the bedrock; 4 – Middle castle, trench 1/2020, stone face of the wall; 5 – Perényi bastion, excavation of trench 4/2020. (Tittonová/Vozárová, 114).

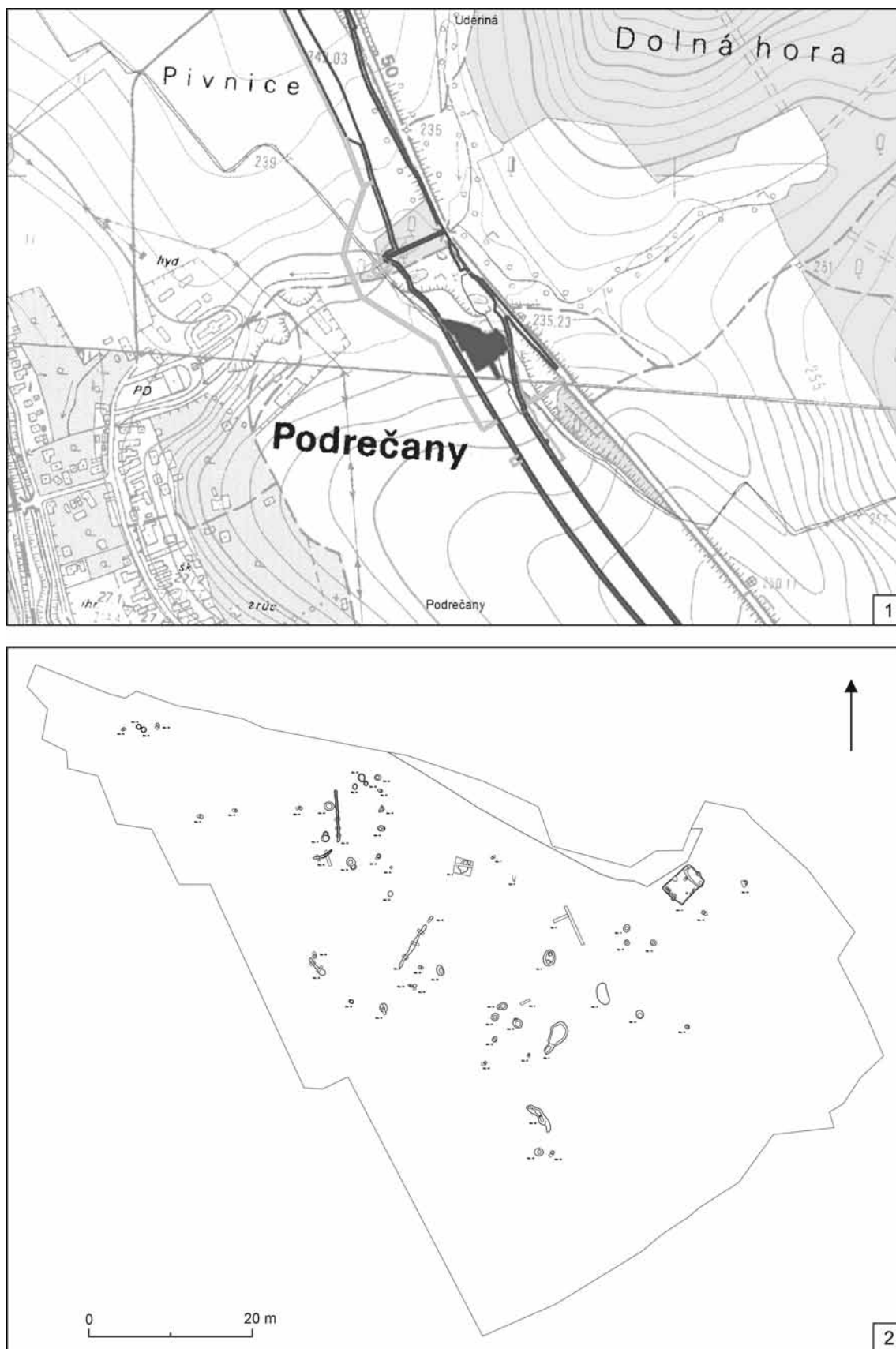

Obr. 87. Holíša (Rímskokatolícky Kostol Narodenia Panny Márie). 1 – poloha rýh v areáli kostola; 2 – ryha 1, recentné vrstvy; 3 – ryha 2, recentné vrstvy; 4 – ryha 3; 5 – ryha 4c. (Tittonová/Vozárová, 116).

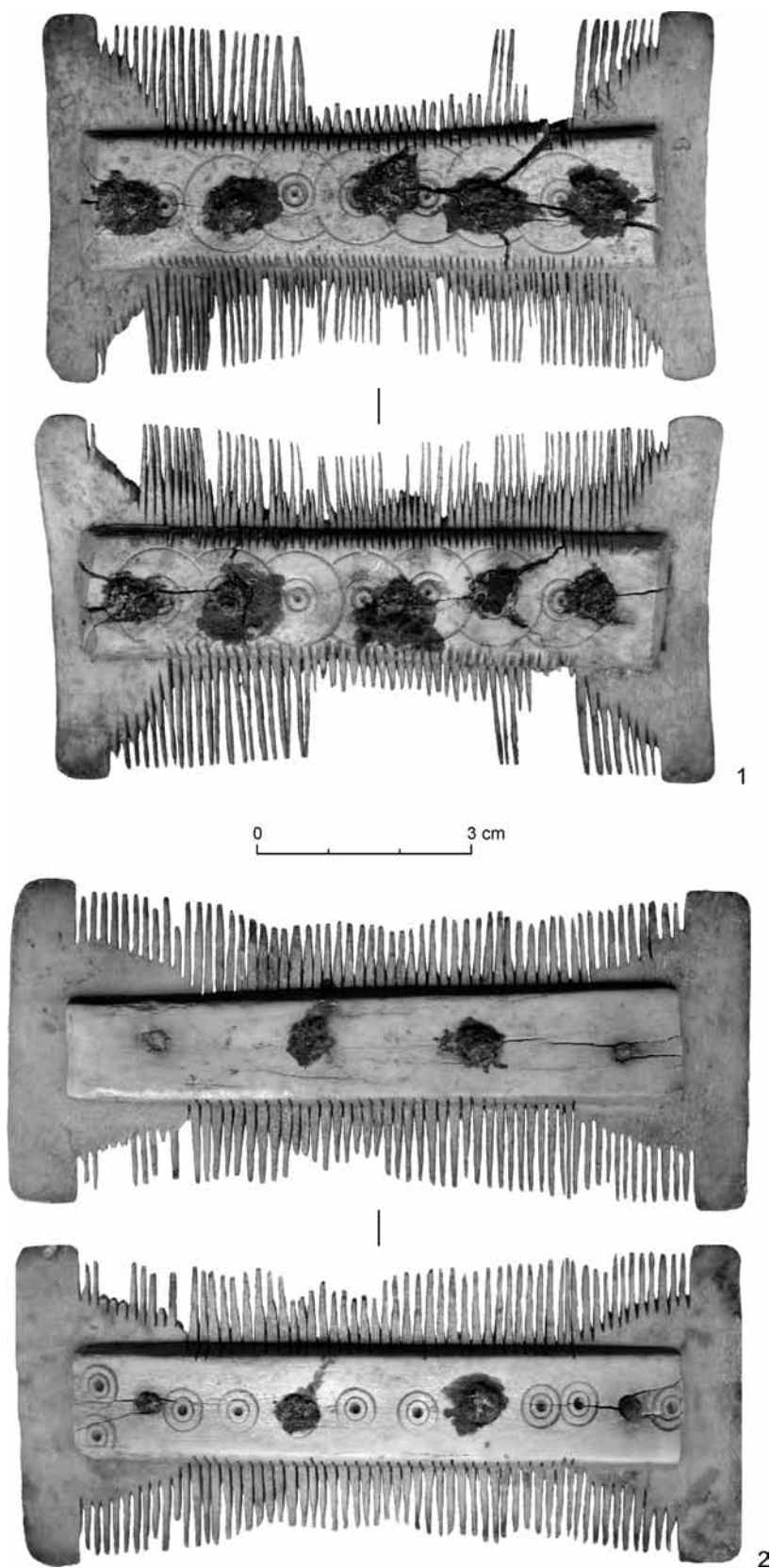
Fig. 87. Holíša (Roman Catholic Church of the Nativity of the Virgin Mary). 1 – location of trenches in the church area; 2 – trench 1, recent layers; 3 – trench 2, recent layers; 4 – trench 3; 5 – trench 4c. (Tittonová/Vozárová, 116).

Obr. 88. Divín (Divínsky háj II). 1 – lokalizácia náleziska na mape 1 : 10 000; 2 – lidarový snímok fortifikácií; 3 – celkový plán výskumu so sektorovou sieťou. (Vojteček a i., 118).
 Fig. 88. Divín (Divínsky háj II). 1 – site localization on the map 1 : 10 000; 2 – LiDAR of the fortifications; 3 – overall excavation plan with sectors. (Vojteček et al., 118).

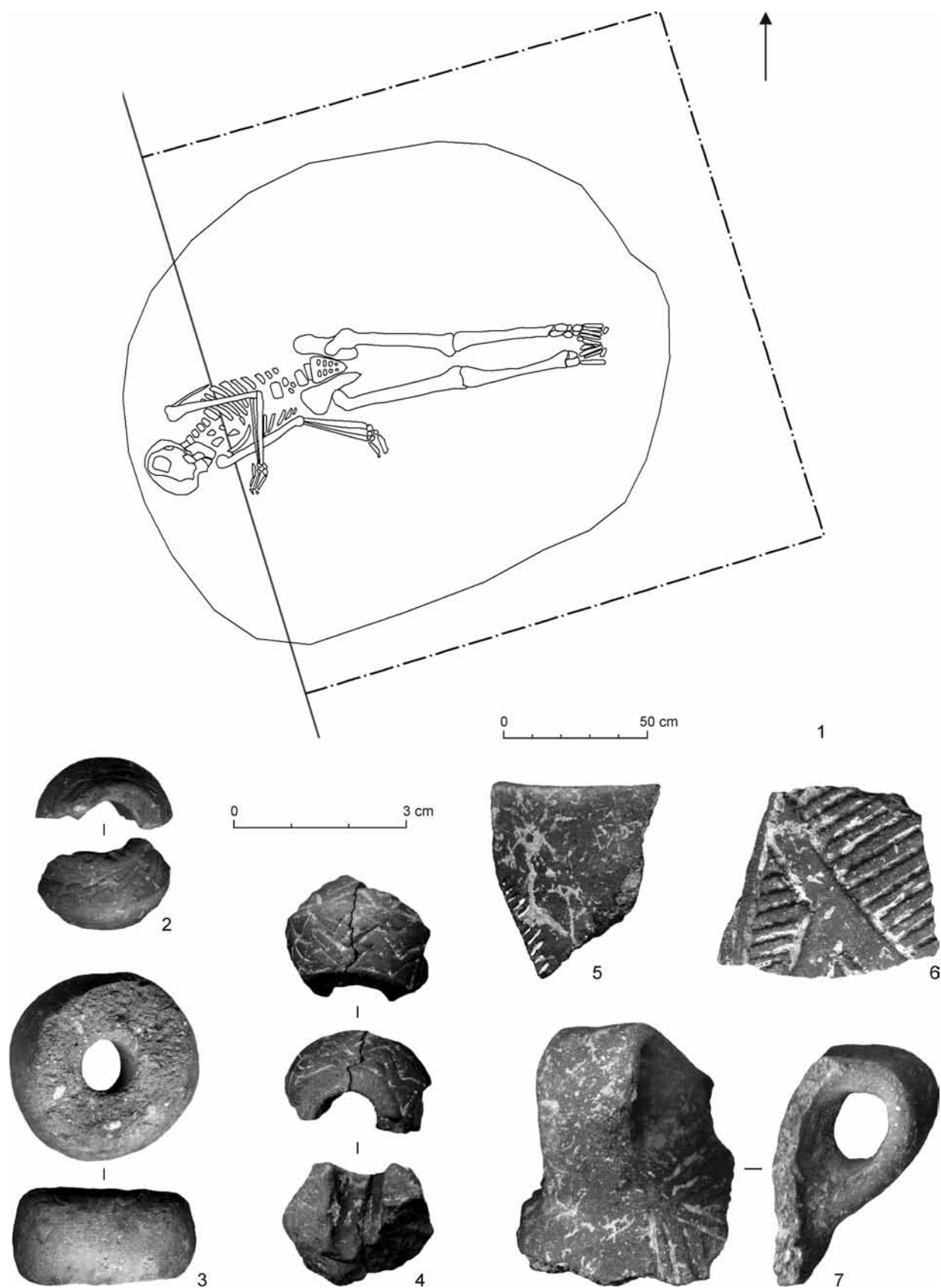

Obr. 89. Podrečany a Uderiná (Vlčkov). 1 – lokalizácia náleziska na mape 1 : 10 000; 2 – celkový plán náleziska. (Vojteček a i., 118).
 Fig. 89. Podrečany and Uderiná (Vlčkov). 1 – site localization on the map 1 : 10 000; 2 – overall excavation plan. (Vojteček et al., 118).

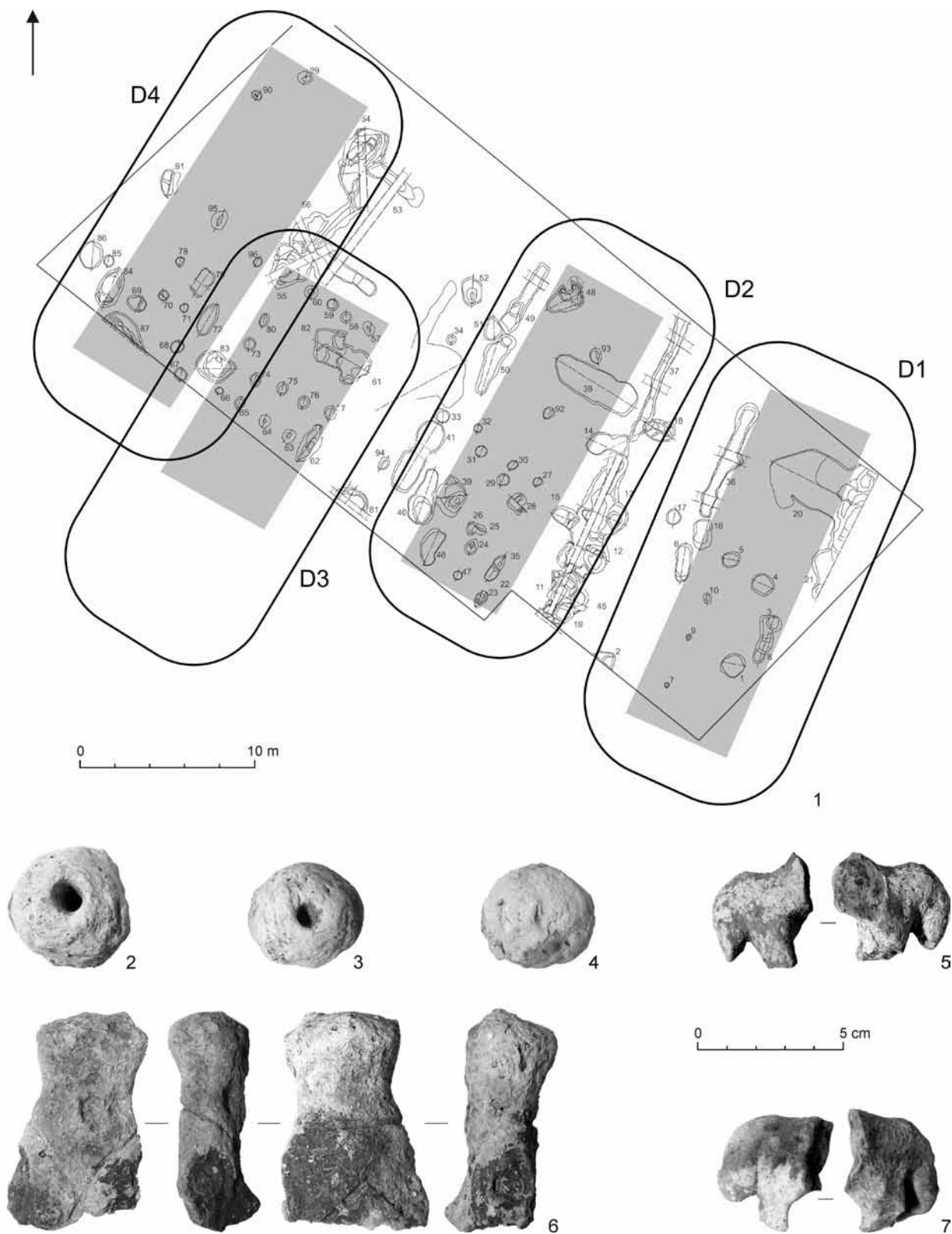
Obr. 90. Trnava (Cukrová ulica, Ulica Sama Chalupku, Ulica Jozefa Adamca, Ulica Mórica Beňovského). Kosené hrebene z objektu 25. (Žaár a i., 122).

Fig. 90. Trnava (Cukrová ulica, Ulica Sama Chalupku, Ulica Jozefa Adamca, Ulica Mórica Beňovského streets). Bone combs from feature 25. (Žaár et al., 122).

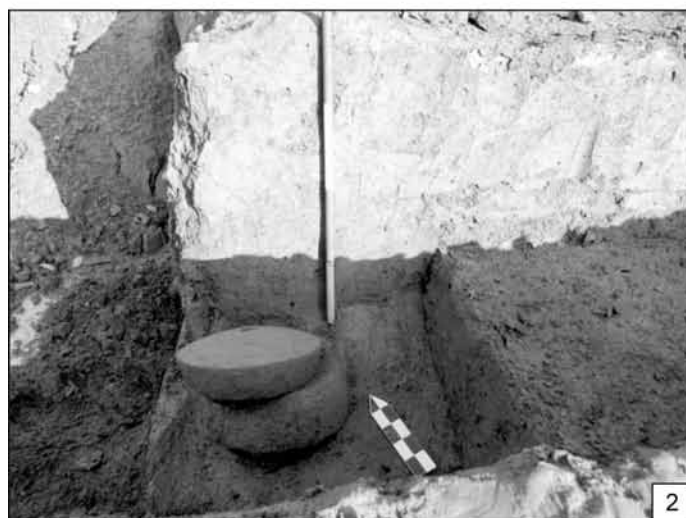
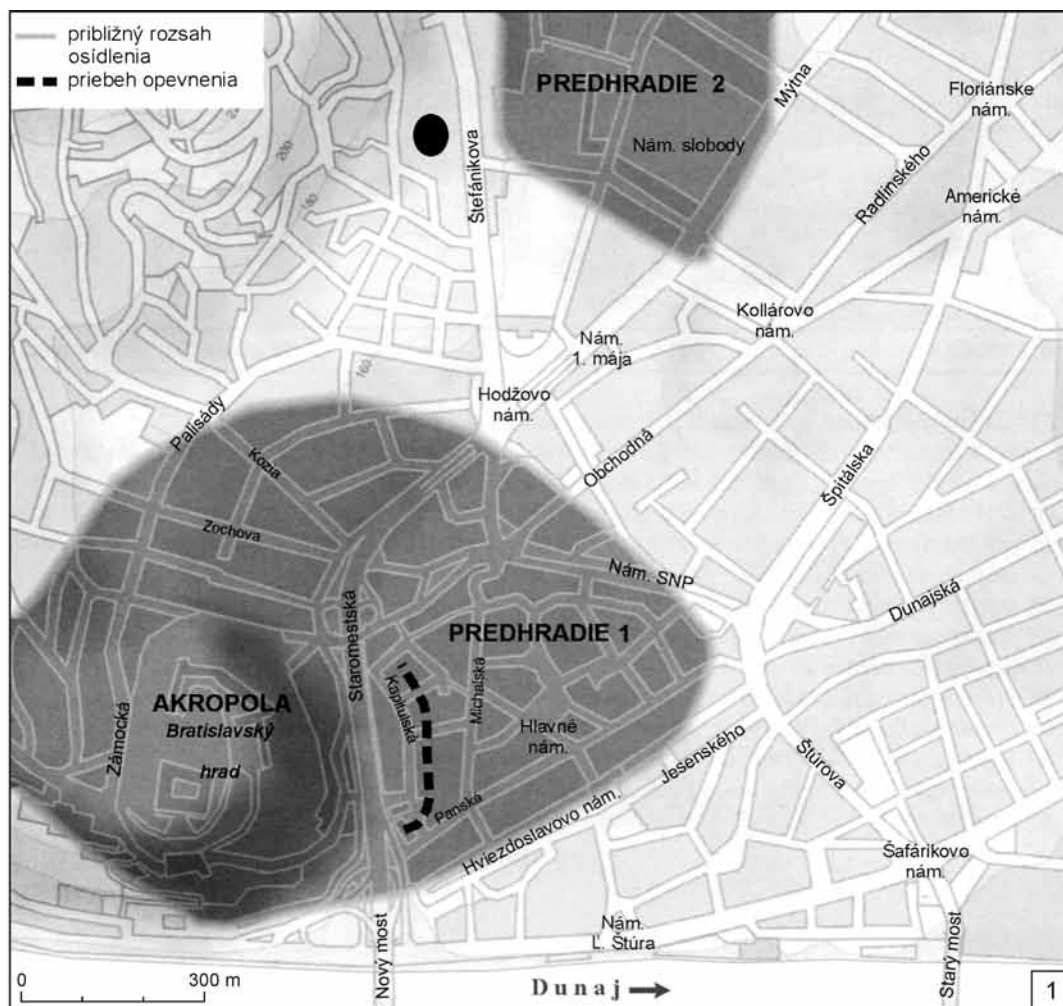
Obr. 91. Trnava (Cukrová ulica, Ulica Sama Chalupku, Ulica Jozefa Adamca, Ulica Mórica Beňovského). 1 – objekt 24; 2 – praslen z objektu 22; 3–4 – prasleny z objektu 9; 5–7 – keramika z objektu 45 (Žaár a i., 122).

Fig. 91. Trnava (Cukrová ulica, Ulica Sama Chalupku, Ulica Jozefa Adamca, Ulica Mórica Beňovského streets). 1 – feature 24; 2 – spindle whorl from feature 22; 3–4 – spindle whorls from feature 9; 5–7 – pottery from feature 45 (Žaár et al., 122).

Obr. 92. Čereňany (Polužné). 1 – Interpretácia stavebných komplexov na základe nálezovej situácie; 2 – praslen, zber z haldy; 3 – praslen, objekt 19; 4 – guľička, objekt 12; 5, 7 – fragmenty antropomorfných(?) plastík, objekt 20; 6 – antropomorfná plastika, objekt 12. (Žák Matyasowszky a i., 128).

Fig. 92. Čereňany (Polužné). 1 – Interpretation of housing complexes based on the find situation; 2 – spindle whorl, collection from the heap; 3 – spindle whorl, feature 19; 4 – pottery ball, feature 12; 5, 7 – fragments of anthropomorphic(?) figurines, feature 20; 6 – anthropomorphic figurine, feature 12. (Žák Matyasowszky et al., 128).

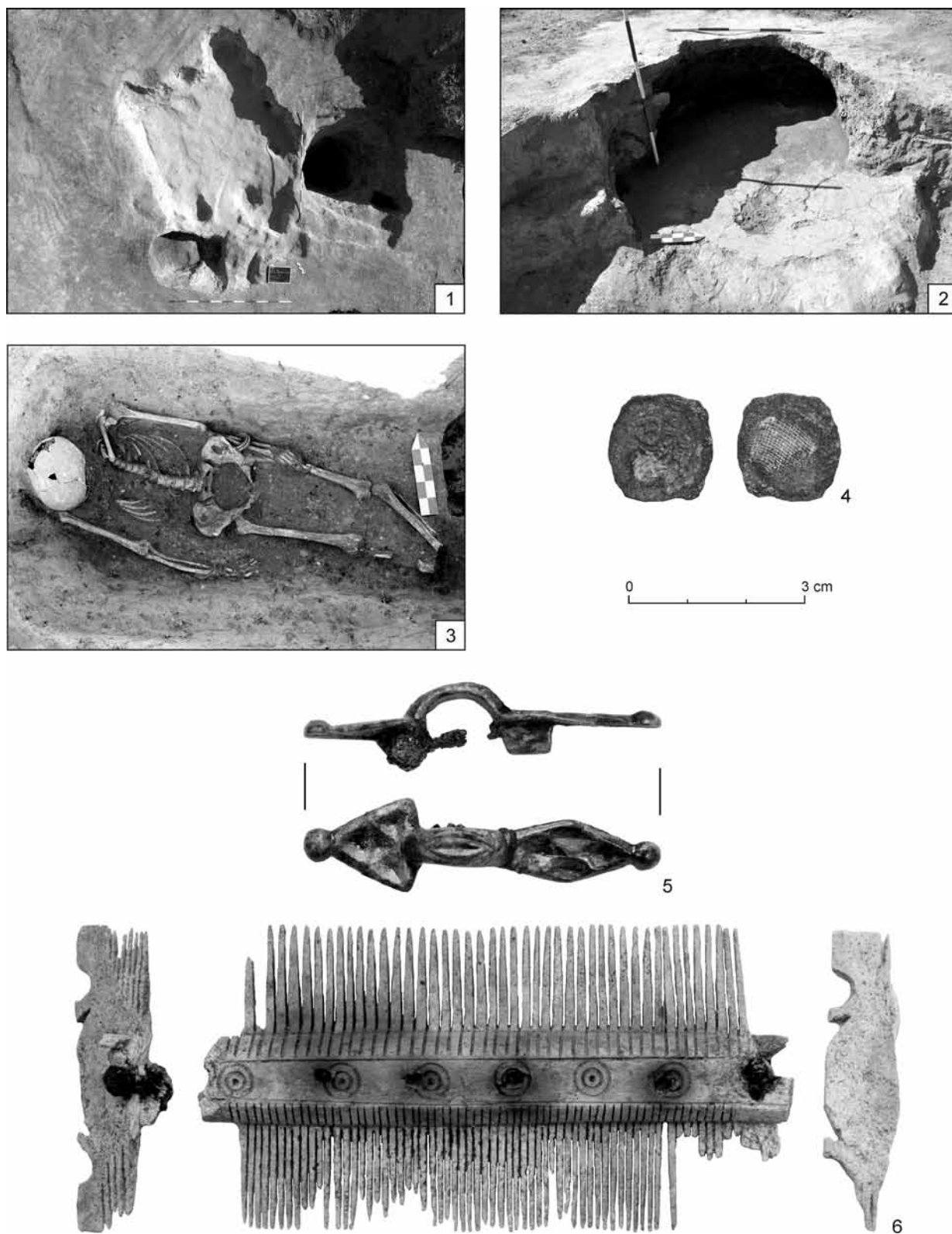

Obr. 93. Bratislava-Staré Mesto (Ulica Fraňa Kráľa). 1 – Lokalizácia archeologického výskumu (podkladová mapa podľa Vrteľ 2012, 164, 238); 2 – objekt 10, detail nálezovej situácie; 3 – drachma typu Simmering z objektu 1. (Žák Matyasowszky a i., 129).
 Fig. 93. Bratislava-Staré Mesto (Ulica Fraňa Kráľa street). 1 – Location of archaeological excavation (background map after Vrteľ 2012, 164, 238); 2 – feature 10, detail of finding situation; 3 – Simmering-type coin from feature 1. (Žák Matyasowszky et al., 129).

Obr. 94. 1 – Trenčín (hrad), južné opevnenie, detail kamenného múru z 13.–14. stor. (objekt 1); 2 – Trenčín (hrad), južné opevnenie, priekopa I, hlinená fajka datovaná do novoveku; 3 – Trebatice (Záhumenská ulica), sekeromlat z obdobia neolitu/eneolitu; 4–7 – Vinodol-Dolný Vinodol (Čerpacia stanica), výber keramiky železovskej skupiny z objektu 7. (Žák Matyasowszky a i., 131).

Fig. 94. 1 – Trenčín (castle), southern fortification, detail of the stone wall dated to 13th–14th centuries (feature 1); 2 – Trenčín (castle), southern fortification, ditch I, ceramic pipe dated to Modern period; 3 – Trebatice (Záhumenská ulica street), Neolithic/Eneolithic stone axe; 4–7 – Vinodol-Dolný Vinodol (petrol station construction site), selected pottery of Želiezovce group from feature 7 (Žák Matyasowszky et al., 131).

Obr. 95. Cífer-Pác (Od Novianského a Za dolinkou). 1 – objekt 37, po vybratí; 2 – objekt 101, detail pece; 3 – objekt/hrob 69, detail; 4 – medený denár Bela IV. z objektu 14 so zachovanými zvyškami textílie; 5 – bronzová spona z objektu/hrobu 73; 6 – kostný hrebeň z objektu/hrobu 70. (Žák Matyasowszky a i., 135).

Fig. 95. Cífer-Pác (Od Novianského and Za dolinkou). 1 – feature 37, after filling removal; 2 – feature 101, detail of the stove; 3 – feature/grave 69, detail; 4 – bronze denarius of Bela IV from feature 14 with preserved textile; 5 – bronze fibula from feature/grave 73; 6 – bone comb from feature/grave 70. (Žák Matyasowszky et al., 135).

ABECEDNÝ ZOZNAM AUTOROV / LIST OF AUTHORS IN ALPHABETICAL ORDER

- Barta Peter (Múzeum mesta Bratislavy)
 Bartík Juraj (SNM – Archeologické múzeum, Bratislava)
 Bazovský Igor (SNM – Archeologické múzeum, Bratislava)
 Bátora Jozef (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bednár Peter (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Beljak Ján (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Beljak Pažinová Noémi (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Benediková Lucia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bielich Mário (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bielichová Zora (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bistáková Alena (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Bobek Pavol (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Čierny Miloš (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Daňová Klaudia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Debnár Peter (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Diačiková Denisa (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Ďurica, Peter (ARCHEO s. r. o., Šarišské Bohdanovce)
 Ďuriš Jozef (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Fottová Eva (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Furman Martin (Krajský pamiatkový úrad Žilina)
 Gabulová Monika (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Godiš Jakub (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Holeščák Michal (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Hudák Matúš (Archeológia Spiš, s. r. o., Hozelec)
 Hudáková Mária (Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi)
 Cheben Ivan (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Cheben Michal (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Choma Igor (SNM – Archeologické múzeum, Bratislava)
 Choma Soročinová Lenka (Malokarpatské múzeum v Pezinku)
 Javorek Daniel (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Kaminská Ľubomíra (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Kasenčáková Zuzana (ARCHEO s. r. o., Šarišské Bohdanovce)
 Kissová Miroslava (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Komaško Alexandr (Správa jeskyní České republiky, Beroun)
 Kotorová Jenčová Mária (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Kovár Branislav (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Krajčiová Daniela (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Krošláková Mária (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Kučerová Marta (Múzeum v Kežmarku)
 Kvietok Martin (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Kvietková Veronika (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Labuda Jozef (Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica)
 Lešínský Gabriel (Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš)
 Lieskovský Tibor (Slovenská technická univerzita, Bratislava)
 Malček Róbert (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Malec Juraj (Trenčianske múzeum, Trenčín)
 Mandák Peter (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Mandák Niklová Michaela (Krajský pamiatkový úrad Nitra)
 Milová Beáta (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Mitáš Vladimír (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Molota Tomáš (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Murin Igor (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Nemergut Adrián (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Neumann Martin (Historický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Nezvalová Lucia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Nováček Tomáš (Hodkovce)
 Ontko, Michal (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Oravkinová Dominika (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Ŏlvecký Róbert (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
 Pálinský Tibor (Hontianske múzeum a galéria Ľudovíta Simonyiho, Šahy)
 Pieta Karol (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Pinter Michal (Midland Adventure s. r. o., Banská Bystrica)
 Pristáš Martin (Krajský pamiatkový úrad Košice)
 Putško Mária (Ústav súdneho lekárstva a medicínskych expertíz Jesseniovej lekárskej fakulty UK, Martin)
 Robak Zbigniew (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Ruttkay Alexander (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Sabov Andrej (Západoslovenské múzeum, Trnava)
 Soják Marián (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Soltészová Kitty (Univerzita Hradec Králové)
 Styk Matej (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Styková Barbora (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Šebesta Bohuslav (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Šebestová Eva (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Šimková Zuzana (Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš)
 Šimkovic Michal (Michal Šimkovic, s. r. o., Zvolen)
 Šimunková Katarína (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
 Šútor Marek (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Švaňa Kamil (Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Košice)
 Tamašovič Jakub (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Tábiová Miriama (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
 Timura Juraj (Support 42, s. r. o., Košice)
 Tittonová Viktoria (Hradné múzeum vo Filákově)
 Vangľová Terézia (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Vojteček Marek (Archeologický ústav SAV, v. v. i., Nitra)
 Votroubeková Tatiana (Univerzita Karlova, Praha)
 Vozárová Bianka (Hradné múzeum vo Filákově)
 Vrablec Miroslav (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Zetochová Zuzana (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)
 Žaár Ondrej (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
 Žaárová Ľubica (PAMARCH, s. r. o., Nitra)
 Žák Matyasowsky František (ARCHEOLOGICKÁ AGENTÚRA s. r. o., Bratislava)